

**МІНІСТЕРСТВО АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВА УКРАЇНИ
ДВНЗ «ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ІНСТИТУТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ І СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН**

ФІЛОСОФСЬКІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОСТІ

МАТЕРІАЛИ

II Всеукраїнської науково-практичної конференції

(присвяченої Всесвітньому дню філософії)

20 листопада 2014 року

Херсон – 2014

УДК: 1:371.122
ББК: 873:66.72 (2) 92

Друкується за рекомендацією та рішенням ученої ради Херсонського державного аграрного університету (протокол № 4 від 27 листопада 2014 р.)

Редакційна колегія:

Берегова Г.Д., доктор філософських наук, професор кафедри;
Герасимова Е.М., доктор доктор філософських наук, професор;
Лень Т.В., кандидат філософських наук;
Черемісін О.В. кандидат історичних наук, доцент;
Вдовиченко Є.В., кандидат історичних наук, викладач;
Рупташ Н.В., старший викладач.

Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції «Філософські проблеми сучасності»: статті й тези / редкол. Берегова Г.Д., Герасимова Е.М., Лень Т.В. й ін. – Херсон: РВВ «Колос», 2014. – 263 с.

У збірнику вміщено статті й доповіді учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої філософським проблемам сучасності. У запропонованих дослідженнях акцентовано увагу на філософському осмисленні соціо-культурного простору, проблемах пізнання й освіти у вимірах філософського аналізу, філософській рефлексії мовної особистості та інших актуальних проблемах сучасності.

Збірник адресовано науковцям, викладачам, студентам, усім зацікавленим сучасними філософськими дослідженнями.

За виклад, зміст і достовірність опублікованих матеріалів відповідають автори.

Державний вищий навчальний заклад
«Херсонський державний аграрний
університет», 2014

ЗМІСТ	
Ажажа М.А. УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ	11
Альошина О.А. ТІЛЕСНІСТЬ ЯК ПОНЯТТЯ СУЧАСНОЇ ФІЛОСОФІЇ	13
Арепентьєва М.Р. ИДЕОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПОСТСОВРЕМЕННОСТИ И ВОСПИТАНИЕ	15
Афанасов О.В. СВОБОДА ЧЕЛОВЕКА	17
Багатько В.О. ФІЛОСОФСЬКЕ ПІЗНАННЯ ВЛАДИ ЯК ОСНОВНОГО ЗАСОБУ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ	19
Берегова Г.Д. АКТУАЛЬНІСТЬ ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ	21
Біла О.І. ГЕНЕАЛОГІЧНИЙ ПРОЕКТ МІШЕЛЯ ФУКО ЯК АНАЛІТИЧНА ФОРМА ТА ПРОБЛЕМА МЕТОДУ	24
Благініна С.В. НІМЕЦЬКИЙ ВАРІАНТ СТРАТЕГІЇ ОСВІТНЬОГО РОЗВИТКУ	26
Бондаренко Ю.М. КОНЦЕПЦІЯ МАРКЕТИНГУ ЯК ФІЛОСОФІЇ УПРАВЛІННЯ	28
Боровий Р.П. ФІЛОСОФСЬКЕ ПІЗНАННЯ ПРІОРІТЕТНИХ РЕГІОНАЛЬНИХ ПРОЕКТІВ	30
Бортникова А.Є. ТОПОС ВОГНИЩА В КУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ БУТТЯ GENIUS LOCI	32
Бронських С.В. ЄВАНГЕЛЬСЬКИЙ ОБРАЗ ПОНТІЯ ПІЛАТА (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ М. БУЛГАКОВА «МАЙСТЕР І МАРГАРИТА»)	34
Вдовиченко Є.В. ВНЕСОК МАРКІЗА І. де ТРАВЕРСЕ У РОЗВИТОК ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКОЇ СПРАВИ ПІВДНЯ УКРАЇНИ	35
Великий В.М. ФЕНОМЕН ДОВІРИ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ	38
Витрішко Н.В. ФІЛОСОФСЬКЕ ПІЗНАННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ	40
Вихованець З. ЛІНГВО-СЕМАНТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ «РЕАЛЬНІСТЬ»	42
Воронкова В.Г. ФІЛОСОФІЯ НООСФЕРНОГО УПРАВЛІННЯ ЯК НОВА ПАРАДИГМА УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ СУЧАСНОГО СОЦІУМУ	44
Галєєва Т.В. ДОСЛІДЖЕННЯ ФІЛОСОФІЇ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛУ В БАНКУ	46
Ганцовський О.А. ИСТОРИЧЕСКАЯ ЭВОЛЮЦИЯ МЕТОДОЛОГИЧЕСКИХ ПОДХОДОВ К УПРАВЛЕНИЮ ПРОЕКТАМИ	48

Герасименко М.В. ІНТЕГРАТИВНА ІДЕОЛОГІЯ ЯК КОНСОЛІДУЮЧИЙ ФАКТОР УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В ТЕОРІЇ І ПРАКТИЦІ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ	50
Глушко Т.П. ДО ПИТАННЯ ПРО ПОШУК СВІТОГЛЯДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ АЛЬТЕРНАТИВ В УМОВАХ КРИЗОВОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ	53
Гончаренко К.С. ДРАМАТИЗМ СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКОЇ РЕПРЕСИВНОСТІ	55
Давлетшин Д.Є. ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ СОЦІО – КУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ	57
Давлетшина А.Д. ФІЛОСОФСЬКЕ ПІЗНАННЯ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ УКРАЇНСЬКОГО СЬОГОДЕННЯ	59
Дебич М.А. СОЦІАЛЬНО-ОСВІТНІ ПРОБЛЕМИ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ: УКРАЇНСЬКІ АРХЕТИПИ І ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД	61
Дзвінчук Д.І. НАЦІОНАЛЬНА САМОІДЕНТИФІКАЦІЯ – ПРІОРИТЕТНА ПРОБЛЕМА НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕОЛОГІЇ	64
Діброва А.В. КЕРІВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК СУСПІЛЬНИЙ І СОЦІАЛЬНИЙ ФЕНОМЕН	65
Дунрар Р. ТЕОРЕТИЧНІ І ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ УДОСКОНАЛЕННЯ НАПРЯМІВ КОМУНІКАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ОРГАНІЗАЦІЇ В УМОВАХ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ	67
Дьяченко Я.В. ФІЛОСОФІЯ ГЕНДЕРОЛОГІЇ	69
Ємельяненко Г.Д. ДУХОВНО-ЕКЗИСТЕНЦІАЛЬНИЙ ДОСВІД ОСВОЄННЯ НОВИХ ПРОСТОРІВ ФІЛОСОФСТВУВАННЯ	71
Жадько В.А. МОВА ЯК ВИЗНАЧАЛЬНИЙ ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ЛЮДИНИ	73
Жукова А.В. СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ МОТИВАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ	75
Заєць В.М. РОМАНТИЗАЦІЯ НЕГАТИВНОГО ГЕРОЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ МЕДІА-НАСИЛЛЯ	77
Зазуліна В.О. ФІЛОСОФСЬКІ ПРОБЛЕМИ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА	79
Зарівняк І.С. КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ІНТЕГРАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ	82
Захарина М.І. ДІАЛОГОВА МОДЕЛЬ ВИХОВАННЯ ЦІЛІСНОЇ ОСОБИСТОСТІ (на матеріалах праць В.В. Зеньковського)	83
Зверєва О.В. ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ ПРОЦЕСІВ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	85
Зубрицька О.М. ТРИВАЛІСТЬ НАВЧАННЯ В УКРАЇНІ І ДЕРЖАВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА БОЛОНСЬКИЙ ПРОЦЕС	87

Зубчик О.А. КОНКУРЕНТНА ВИЩА ОСВІТА – КОНКУРЕНТНА КРАЇНА	89
Ільченко С.В. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ВИМІРИ УПРАВЛІННЯ ПРОЕКТАМИ	91
Калачева О.В. ФІЛОСОФІЯ РИНКУ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ	93
Камінська М.О. БАГАТОАСПЕКТНИЙ АНАЛІЗ АНГЛОМОВНОГО НАУКОВОГО ТЕКСТУ АГРАРНОГО ПРОФІЛЮ	95
Канигін Д.Ю. МЕТОДОЛОГІЯ АНАЛІЗУ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ	97
Кириєнко С.І. САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ КОНФЛІКТОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ	99
Кириленко К.М. ІНТЕГРАЦІЯ ПРИРОДНИЧО-НАУКОВОЇ І ГУМАНІТАРНОЇ ФОРМ КУЛЬТУРИ ЯК ПРОЦЕС ТВОРЕННЯ ЄДИНОЇ (ІННОВАЦІЙНОЇ) КУЛЬТУРИ	102
Кисіль А.Б. ПІДГОТОВКА, ПЕРЕПІДГОТОВКА ТА ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ КАДРІВ У ВИМІРАХ ФІЛОСОФСЬКОГО АНАЛІЗУ	104
Кірик Т.В. ТРУДНОЩІ ПЛАНУВАННЯ ЗМІН ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	106
Кісіль М.В. ГУМАНІЗАЦІЯ – ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ЯКІСНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ	108
Коваленко О.В. ФІЛОСОФІЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ЯК НАУКА ПРО ЕФЕКТИВНЕ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВОЮ	110
Ковальова І.Ф. ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ	112
Кожем'якіна О.М. СИНЕРГІЙНІСТЬ КУЛЬТУРИ ДОВІРИ ЯК УМОВИ СОЦІАЛЬНОЇ САМООРГАНІЗАЦІЇ	114
Корж Г.В. ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ Й ІСТОРИЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ У ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ	116
Корнєєва Л.Л. МОЖЛИВІСТЬ ДЕМОКРАТІЇ: ПРАВО ВИБОРУ ЧИ ПРАВО КОНТРОЛЮ	118
Корсак К.В. ФІЛОСОФІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕЇ ДЛЯ ХХІ СТОЛІТТЯ	120
Корсак Ю.К. НООФІЛОСОФІЯ І ПОЗИТИВНА ЕСХАТОЛОГІЯ	125
Косенко О.І. СУПЕРЕЧЛИВІ ПЕРСПЕКТИВИ ТОЧНИХ НАУК У ВИЩІЙ ШКОЛІ ХХІ СТОЛІТТЯ	128
Костючков С.К. ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ ЗАСОБАМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ	130
Кретов П.В. ФІЛОСОФСЬКЕ ПІЗНАННЯ ТА СУЧАСНІСТЬ: ВИМІР ФІЛОСОФСЬКОЇ	132

АНТРОПОЛОГІЇ	
Кулик О.М. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ	134
Лень Т.В. ФІЛОСОФСЬКА РЕФЛЕКСІЯ ФЕНОМЕНУ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ: ОРІЄНТИРИ МОЛОДІ	137
Лисенко С.В. МОТИВАЦІЯ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ	138
Лишевська В.М., Смирнова І. Н ФИЗИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА КАК ВАЖНЕЙШИЙ КОМПОНЕНТ ФОРМИРОВАНИЯ ЦЕЛОСТНОГО РАЗВИТИЯ ЛИЧНОСТИ СТУДЕНТА.	140
Лишевська В.М., Шаповал С.І. ЗДОРОВЬЕСБЕРЕГАЮЩИЕ ТЕХНОЛОГИИ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ СТУДЕНТОВ ВУЗОВ	142
Ломоносов М.В. ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ БІОЕТИКИ В УКРАЇНСЬКІЙ ФІЛОСОФСЬКО-КУЛЬТУРОЛОГІЧНІЙ ДУМЦІ	144
Мазак А.В. ДО ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИХ ВЛАДНИХ ОРГАНІВ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ	146
Маковська О.О. REPRESENTATION OF SCIENTIFIC KNOWLEDGE IN TERMINOLOGY	148
Мараєва У.М. ТРАДИЦІЙНА КУЛЬТУРА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА МОДЕРНІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ УКРАЇНИ	150
Мацегора С.М. МОДЕРНІЗАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ВИЩОЇ ШКОЛИ НА ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ПРОСТОРИ	153
Мельник В.В. БУТТЯ ЯК ВИСХІДНА КАТЕГОРІЯ АНАЛІЗУ СУЧАСНОГО СВІТУ	155
Михалюк К.В. ФІЛОСОФСЬКЕ ПІЗНАННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ПОШУКУ І ВІДБОРУ ПЕРСОНАЛУ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ	157
Назаренко М.С. СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ЗАСІБ СОЦІОТВОРЧОСТІ	159
Невмержицька Н.М. ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ СОЦІО-КУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В КОНТЕКСТІ ЦИВІЛІЗАЦІЙНО-ЦІННІСНОГО РОЗКОЛУ В УКРАЇНІ	160
Нестерова М.О. КОГНИТИВНИЙ ПОВОРОТ В ПОСТНЕКЛАССИЧЕСКОЙ НАУКЕ	162
Нікітенко В.О., Нікітенко Е.К. КОНЦЕПЦІЯ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ В ПРОБЛЕМНОМУ ПОЛІ ФІЛОСОФСЬКОЇ АНТРОПОЛОГІЇ.	164
Озьмінська І.Д. САМОСВІДОМІСТЬ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК З МОВОЮ В ІСТОРІЇ ФІЛОСОФСЬКОЇ ДУМКИ	166
Пантілеєнко К.С. ФОРМИРОВАНИЕ КАТЕГОРИЙ ПОЛ/ГЕНДЕР	168

Паршина А.В. ФІЛОСОФСЬКІ ЗАСАДИ АГРОНОМІЧНОЇ НАУКИ: ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ	170
Пашков І.В. РОЛЬ ФІЛОСОФІЇ У ФОРМУВАННІ МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ЯКОСТЕЙ ЛІКАРЯ-ІНФЕКЦІОНІСТА	172
Пашков К.В. РЕЦЕПЦІЯ ПОСТСЕКУЛЯРНОЇ ФІЛОСОФІЇ Ю. ГАБЕРМАСА В ПОСТРАДЯНСЬКІЙ ГУМАНІТАРИСТИЦІ	174
Пененко О.С. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ АНАЛІЗУ БІЗНЕСУ ЯК СОЦІАЛЬНОГО ФЕНОМЕНА	176
Печеник О.Б. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ РИНКУ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ	178
Піддубрівна О.В. ФІЛОСОФСЬКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ НА ПІДПРИЄМСТВІ В УМОВАХ РИНКУ	180
Похресник А.К. ФІЛОСОФІЯ ДІЯЛЬНОСТІ РИМСЬКОГО КЛУБУ ТА РЕФОРМУВАННЯ СУСПІЛЬСТВА Й ОСВІТИ	182
Прасол О.А. ФІЛОСОФСЬКЕ ПІЗНАННЯ ДІЛОВОГО СПІЛКУВАННЯ В УМОВАХ УКРАЇНСЬКОГО СЬОГОДЕННЯ	185
Рамазанова А.Г. УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ УПРАВЛІНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ ЯК ЧИННИКА ЕФЕКТИВНОСТІ ФІРМИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	187
Роменська Я.Ю. КОНЦЕПЦІЯ МАРКЕТИНГУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ПОСЛУГ ЯК «ФІЛОСОФІЯ І РЕКЛАМА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РИНКУ»	188
Рубекіна О.В. МАРКЕТИНГ ТА АУДИТ ПЕРСОНАЛУ ЯК ФІЛОСОФІЯ І СТРАТЕГІЯ УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМИ РЕСУРСАМИ	191
Руденко І.М. ДИСТАНЦІЙНА ОСВІТА ЯК ВІРТУАЛЬНА ФОРМА НАВЧАННЯ	193
Руденко С.І. РЕФЛЕКСІЯ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ: СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ	195
Рупташ Н.В. СЛОВО ЯК ДУХОТВІРНЕ НАЧАЛО І РЕАЛІЇ БУТТЯ	196
Рябченко В.І. ОСОБИСТІСТЬ СТУДЕНТА Й СОЦІОКУЛЬТУРНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ОСВІТНЬОГО ЗАКЛАДУ ТА ЇХНЯ СУМІРНІСТЬ У СОЦІАЛЬНОМУ ПРОСТОРІ Й ЧАСІ: АКТУАЛІЗАЦІЯ МЕТОДОЛОГІЧНОЇ ПРОБЛЕМИ	198
Ряшенцева Є.О. ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	201
Савченко С.В. СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК КОНЦЕПЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ: ФІЛОСОФСЬКІ ВИМІРИ	203
Сергієнко Т.І. ФІЛОСОФІЯ СУЧАСНОЇ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ: ТЕОРЕТИКО- МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ	205
Сидоренко С.В. АКСІОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	207

Слюсар В. М. СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ ЗМІСТ ІДЕЙ В. БЕНЬЯМІНА ПРО "МІФІЧНЕ" ТА "БОЖЕСТВЕННЕ" НАСИЛЛЯ	209
Скворцова К.М. МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКОГО АНАЛІЗУ ФЕНОМЕНА ЩАСТЯ	211
Стешенко В.В. ФІЛОСОФІЯ УПРАВЛІННЯ СЕРВІСОМ В БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВАХ	213
Сулейманов Р. Алі огли АДАПТАЦІЯ ТА ЗАСТОСУВАННЯ ПРОВІДНИХ ІНОЗЕМНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УКРАЇНІ	215
Суховерхівка А.В. ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ КОРПОРАТИВНОЇ ФІЛОСОФІЇ І КУЛЬТУРИ	218
Тарасов О. СТРУКТУРА НАУКОВИХ ПАРАДИГМ	220
Тарутіна З.Є. ПРО НАУКОВІ РЕСУРСИ ЕФЕКТИВІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ І ЗАПАМ'ЯТОВУВАННЯ В УМОВАХ НООПРОГРЕСУ ЛЮДСТВА	222
Туренко В.Е. ФИЛОСОФСКИЙ ВЗГЛЯД НА ФЕНОМЕН ЧУДА В КОНТЕКСТЕ ЛЮБВИ	224
Удотова М.К. ФІЛОСОФСЬКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ НА ПІДПРИЄМСТВІ В УМОВАХ РИНКУ	229
Ханстантинов В.О. ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ	231
Хлебнікова А.А. КОМУНІКАТИВНИЙ ДІАЛОГ ВЛАДИ І ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ЯК ОБ'ЄКТ СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКОГО ДИСКУРСУ	233
Червона Л.М. ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ	235
Черниш О.М. УГРОЗИ БОЛОНСКОГО ПРОЦЕСА НАЦІОНАЛЬНОМУ ІНТЕЛЛЕКТУ	237
Четвериков І.О. ВІД ПОВСЯКДЕННОГО ПІЗНАННЯ ДО НАУК (ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ)	239
Чхейло І.І., Канарський А.М., Кравець В.О. ФІЛОСОФСЬКИЙ ПОГЛЯД НА СУЧАСНІ СОЦІАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ	240
Чхейло І.І., Маций М.Є., Колодинський Д.Д. КАК ВЕЛИКИЙ «ИДЕАЛИСТ» ГЕГЕЛЬ ОБЪЯСНЯЛ ПРИЧИНУ ДВИЖЕНИЯ НЕБЕСНЫХ ТЕЛ	242
Шапошникова І.В. ДЕТЕРМІНАТИ ПРОФЕСІЙНОГО ВИБОРУ МОЛОДІ ТА ЇХ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ІЗ КУЛЬТУРОЮ ОСОБИСТОСТІ	243
Шашкіна Д.О. ФІЛОСОФСЬКЕ ПІЗНАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ КЕРІВНИКА В УМОВАХ КРИЗИ	246
Шевченко Н.В. ФІЛОСОФСЬКЕ ПІЗНАННЯ ІМІДЖУ КЕРІВНИКА ЯК КОНКУРЕНТНОЇ ПЕРЕВАГИ В УМОВАХ УКРАЇНСЬКОГО СЬГОДЕННЯ	248
Шевчук Д. М. ОСОБЛИВОСТІ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ СУЧАСНОСТІ	250

Шевчук Н.М. ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ РЕКЛАМНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ФІРМИ В УМОВАХ РИНКУ	252
Шестоух С.О. КОНЦЕПЦІЯ УДОСКОНАЛЕННЯ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВІ: ФІЛОСОФСЬКІ ЗАСАДИ	254
Шипко О.М. РОЛЬ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ У ФОРМУВАННІ МОДЕЛЕЙ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ	256
Юськів С.М., Мосіна К.В. ТЕОРЕТИЧНІ І ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ФІЛОСОФІЇ СУЧАСНОГО СПОРТУ В ГЛОБАЛЬНОМУ ВИМІРІ	258
Якименко А.Я. АНТРОПОЛОГІЗАЦІЯ ОБРАЗУ ТВАРИНИ В СУЧАСНІЙ КУЛЬТУРІ	260
Яцюк О.С. МІСІЯ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ – ВИХОВАННЯ МИСЛЯЧОЇ ЛЮДИНИ	261
НАШІ АВТОРИ	263

УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Актуальність дослідження полягає в тому, що в умовах глобальної трансформації управління соціально-економічним розвитком набуває все більш практичної значущості: складним системам властива невизначеність поведінки; розмитість просторово-часових кордонів існування об'єкта-події; поліваріантність побудови їх змісту. Глобалізація світової економіки, посилення взаємозв'язків і взаємозалежності країн, необхідність пристосування національних економік до змін у світовому господарстві вимагають в той же час переходу від невизначеності та нестійкості до координації економічної політики промислово розвинутих країн світу та запровадження дієвих методів співробітництва задля міжнародної стабільності.

Специфічною формою існування цивілізації є її нестійкість. Субординованими елементами загально цивілізаційної нестійкості за окремими сферами являються наступні:

- 1) екологічна нестійкість, що є рушійним елементом загальної нестійкості;
- 2) соціальна нестійкість, яка виражається в крайній бідності і злиднях, посилення соціальних протиріч у більшості держав;
- 3) воєнно-політична нестійкість, що проявляється у розповсюдженні ядерної зброї, зростанні розходів на озброєння та армію;
- 4) демографічна нестійкість, що породжується перенаселенням планети, в результаті чого вона не в змозі забезпечити населення достатнім харчуванням, чистою водою, повітрям, нормальними кліматичними умовами людей;
- 5) фінансово-економічна нестійкість, яка проявляється у виключній хиткості світових фінансових, фондових, кредитних ринків, курсів акцій, валют; гігантському борг бідних країн;
- 6) міжцивілізаційна нестійкість, яка виникла в кінці XX століття як своєрідне протиставлення між носіями західних ліберальних і традиційних східних традицій;
- 7) моральна нестійкість, яка заключається в перманентному і масштабному падінні цінностей, що зводяться до корупції та інших деструктивних явищ;
- 8) нестійкість особистого життя, що виражається в порушенні його прав, зростанні злочинності проти особистості, збільшенні терористичних актів.

Управління соціально-економічним розвитком в умовах нестабільності сучасного соціуму ґрунтується на **нелінійному мисленні**, яке засноване на принципах простоти, редукціонізму, лінійного приближення, однозначного лапласівського детермінізму. Фундаментальну роль для нелінійного мислення відіграють альтернативні принципи – постулати теорії самоорганізуючих систем – відкритість, врахування нелінійних ефектів, когерентність, тобто системна самоузгодженість і коеволюція еволюційних процесів. Перевага нелінійного мислення полягає в тому, що воно в значній мірі підвищує експліцитний і прогностичний потенціал природничо-наукових та соціально-гуманітарних наукових дисциплін. В основі аналізу нелінійного мислення повинно бути **суспільство глобальне** як тип такого соціального простору, в якому взаємовідносини, що зв'язують індивідів, приймають всесвітній характер. Сучасна епоха характеризується радикальними соціальними змінами, в результаті яких відбувається глибоке втягнення різних сучасних суспільств в глобальну систему взаємозв'язків і взаємозалежностей. Глобалізація соціальних зв'язків перетворює простір і час сучасного існування людей. В глобальному суспільстві відбувається розширення складу його учасників. Міждержавні структури, які до недавнього часу домінували у світі, доповнюються неурядовими організаціями, рухами громадян, ТНК, світовими ринками капіталу, ЗМІ в якості активних його суб'єктів. Розвиток людства визначається технічним прогресом, універсальними законами і

цінностями і рухається у напрямку все більш великих політичних і економічних утворень, що в кінцевому рахунку приводить до інтегрованого глобального простору.

Управління в умовах глобальної системи є надзвичайно складним синергетичним процесом, в який втягнуті всі країни, народи, цивілізації. **Глобальна система** – це нова інформаційно-технічна, економіко-екологічна, науково-політична і соціокультурна спільнота з її специфічними структурами і процесами, що функціонують і розвиваються в межах людства зі складним переплетінням світогосподарських і міжнародних відносин, що виникають і змінюються по мірі перетворення людьми їх природного і соціального оточення, створення матеріальної і духовної культури, формування індивідуально-особистісних інтересів, загальнолюдських цінностей і загальнозначущих цілей розвитку. Будучи цілісною і в той же час суперечливою, глобальна система складається із ряду підсистем, що розташовані в певному ієрархічному порядку. Ці підсистеми пов'язані поміж собою і здійснюють відповідний вплив один на одну. В той же час кожна з цих підсистем володіє автономією і здатна функціонувати самостійно, якщо здійснюваний в межах кожної з них розвиток не створює перепон для розвитку інших підсистем.

В умовах глобалізації соціально-економічних процесів і **переходу в майбутньому до інформаційного суспільства режим управління** набуває особливої значущості для досягнення стійкого розвитку і подолання екологічної катастрофи. Проблеми стійкого соціально-економічного розвитку пов'язані з управлінням станом трьох взаємопов'язаних систем – людини, біосфери і соціально-економічної системи. Ключовою компонентою їх функціонування і розвитку є людський фактор, який виступає в якості провідного суб'єкта і об'єкта змін, що відбуваються в суспільстві. Методологічна складність сприйняття концепції стійкого розвитку підсилюється таким чином, що мова йде про необхідність управління станом системного цілого (людина-природа-суспільство), зумовленого, в свою чергу, рівнями гомеостазу трьох ключових систем: 1) організму людини; 2) біосфери; 3) економіки.

Для того, щоб триєдине системне ціле зберегло свою стійкість, необхідна підтримка стійкості кожної з перерахованих систем. Для формування стійкості соціально-економічних систем необхідно: 1) досягнення конкурентоспроможності країн, до яких відносяться високорозвинуті країни; 2) досягнення високого рівня концентрації економіки, якої можуть досягнути країни з високою конкурентоспроможністю; 3) формування інтегрованих структур бізнесу, яких можуть досягнути країни з високою концентрацією економіки, на які впливають процеси глобалізації товарних і фінансових потоків.

Таким чином, **управління соціально-економічним розвитком** та досягнення стабільності в українському соціумі пов'язано з формуванням факторів: політико-правових; економічних; соціокультурних; технологічних.

Умови досягнення стабільності в українському соціумі пов'язані з підвищенням ролі економічного фактору, який здійснює значний вплив на процес демократизації суспільства. Демократизація в суспільстві стає можливою у тому випадку, коли економічні зміни приводять до важливих змін в стратифікаційній системі суспільства, впливають на зменшення поляризації суспільства, сприяють економічному добробуту держави.

Таким чином, в основу ефективного управління соціально-економічними і соціально-культурними процесами в умовах ринку повинна бути оптимізація як процес вибору найкращого варіанту із можливих, що розвивається в певних темпоральних кордонах. Оптимізація – це приведення системи в найкращий(оптимальний) стан; результат(оптимум) залежить від даного критерію оптимальності, а також від обмежень на змінні і від зв'язків між ними. В ринкових умовах задача оптимізації набуває також складової гри, того економічного оптимуму, який є динамічною урівноваженою системою, кожна із яких прямує до своєї цілі. Проблема стійкого розвитку на Землі зумовлена загрозливим зростанням негативних явищ і тенденцій в житті світової спільноти:

нерівномірним економічним розвитком держав і регіонів, демографічним вибухом, розширенням зон воєнних конфліктів на основі національного і етнічного антагонізму, екологічними катастрофами. Вирішення проблеми стійкого розвитку лежить у напрямку багатокритеріальної задачі пошуку оптимальної організації міждержавних відносин і переходу до них.

Література:

Воронкова В. Гуманізація освіти, науки, політики, влади, суспільства / В. Воронкова // Філософія освіти. – 2008. – № 1 – 2 (7). – С. 204 – 212.; Інвестиції в людський розвиток в умовах глобальної трансформації Соснін О.В., Воронкова В.Г., Ажажа М.А. Навчальний посібник. – Львів: Магнолія 2006, 2011. - 602 с.

Альошина О.А.

ТІЛЕСНІСТЬ ЯК ПОНЯТТЯ СУЧАСНОЇ ФІЛОСОФІЇ

Про актуальність проблеми усвідомлення тілесності свідчить підвищення цінності людської індивідуальності в сучасному світі і загострене сприйняття всього, що пов'язане з особистісним самовираженням, а тіло являє собою одне із таких засобів. На рубежі ХХ та ХХІ століття пожвавився інтерес до питань людської тілесності, що був зумовлений змінами у науковій, політичній, екологічній, економічній та інших сферах буття людини.

Актуальність теми пов'язана з тим, що поняття тілесності можна розглядати в різних соціокультурних аспектах. Зацікавленість питаннями людської тілесності виходять на перший план в умовах сучасної техногенної цивілізації, що характеризується розвитком принципово нових технологій, які безпосередньо вплинули на буття людини. Саме цим обумовлено звернення до зазначеної теми.

Філософсько-антропологічний аналіз проблеми людської тілесності особливого інтересу набуває у наш час через антропологічний поворот в сучасній філософії. Тема дослідження обумовлена тим, що людська тілесність як філософська проблема постійно привертала інтерес філософів, але сьогодні, в умовах динамічного і суперечливо функціонуючого сучасного суспільства, питання взаємозв'язку тіла, душі набули ще більшої актуальності.

Фундаментальною підставою сучасності виступає людське тіло, яке є об'єктом репрезентації і представлене в мистецтві, зокрема рекламі, кінофільмах, фотографіях. Такий масштабний вияв тіла не є випадковістю, а виявляє собою особливості сучасної ситуації, що знаходить своє вираження і в філософії.

В епоху постмодерну поняття тіла визнається однією з нових засад філософії. З приводу цього філософи зазначали, що «до кінця нашого століття визрів і прийняв характер загального концепту сумнів у раціональності як такої, і в постмодернізмі був зроблений наступний крок – у напрямку зміни системоутворюючого центру сучасної культури: переходу від слова до тіла, від інтелектуальності і духовності до тілесності...., коли в центрі ментальності та дискурсу знаходиться тіло» [1, с. 37].

Поняття тіло і тілесність не мають чітких визначень і їх значення відрізняються в залежності від тієї чи іншої концепції. Зокрема, В.Подорога виділяє поняття «мого тіла» і «тіла-об'єкта», а поняття тілесність виступає метафізичною властивістю всіх матеріальних предметів [4, с. 19]. Таким чином, термінологічне значення цих категорій залежить від проблематики наук, де вони постають предметом дослідження.

У філософському контексті тілесність розглядається з різних сторін, але серед них можна виділити два підходи: феноменологічний і соціокультурний. Перший розглядає тіло як загальну основу людського існування, а другий – розглядає тіло як учасника соціальних процесів та їх взаємозв'язок.

Одним з головних визначень філософії тілесності є подолання дуалізму душі і тіла, оскільки поняття тілесності відрізняється від матеріального тіла. Тілесність це категорія, яка долає цю бінарну опозицію. Тілесність не протистоїть душі або свідомості людини і не

зводиться до фізіологічної природи. Тіло людини це певна цілісність, яка становить утворення, що не може бути теоретично проаналізованим без перетворення його в об'єкт

Згідно з постмодерністським трактуванням у тілесності немає нічого спільного з власне тілом або образом тіла. Тобто, це тіло без образу, в якому ніщо не репрезентовано. Р. Барт писав про це поняття наступне: «Що ж це за тіло? Адже у нас їх декілька; насамперед це тіло, з яким мають справу анатоми і фізіологи, - тіло, що досліджується і описується наукою; таке тіло є ніщо інше, як текст, яким він постає для граматиків, критиків, коментаторів. Тим часом у нас є й інше тіло – тіло як джерело насолоди» [1, с. 67].

Окрім цього, тілесність розуміється як семіотично артикульована і орієнтована текстуально. Як пише Р.Барт «задоволення від тексту – це той момент, коли моє тіло починає слідувати своїм власним думкам». І, навпаки, текст виявляє характеристики тілесності: «тексті володіє людським виглядом; можливо, це образ, анаграма людського тіла? Безсумнівно. Але йдеться саме про наше еротичне тіло» [1, с. 44-45]. Тілесність позиціонується як сфера розгортання соціальних та дискурсивних кодів: «соціальне тіло» у Ж.Дельоза, «феноменологічне тіло» у Мерло-Понті [3, с. 86], «текстуальне тіло» у Р.Барта [1, с. 17].

Без тіла неможливе існування людини, воно відображає весь наш досвід. Дослідник В.Круткін зазначав, що людина не володіє тілом – вона є тілом [2, с. 12]. Необхідно відзначити, що тіло це не тіло-об'єкт, а тіло-дар, наш безпосередній спосіб взаємодії зі світом. «...Немає і не може існувати тіла людини (якщо звичайно, ми будемо розуміти під людським тілом те, що йому належить, чим вона володіє і що не може бути ніким відібране) ...Отож, тіло зроблено без нас і нашої участі, ми обдаровані ним на час і не в силах заперечити або скасувати власне втілення» [6, с. 11]. У різній мірі, кожен з представників філософії тілесності поєднує тіло і свідомість, тим самим демонструючи їх вікове протистояння. Свідомість людини завжди тілесно локалізована і формується не з конструкції «я думаю», а з конструкції «я можу». З цих позицій свідомість – «це буття перед річчю за допомогою тіла» [3, с. 13]. Таким чином, під тілесністю ми маємо на увазі не конкретне фізичне тіло, а онтологічну категорію, яка визначає буття людини у світі. Тіло не частина людини, а сама людина.

Тіло це єдиний спосіб буття людини у світі і єдиний спосіб взаємодії з навколишнім світом. Тіло людини це особливий феномен, який лежить в основі нашого досвіду і вибудовує наше ставлення до світу, до самого себе і до інших. Ми завжди поза межами інших тіл і всередині власного. Тільки через наше тіло ми можемо взаємодіяти з зовнішнім світом – світом інших тіл, тому «інший» має вирішальне значення у формуванні образу «мого тіла», і його тіло єдиним способом взаємодії з його суб'єктивністю і особистістю.

У ХХІ столітті ми стаємо свідками переваги механістичного погляду на людське тіло. З одного боку, спостерігається культивування здорового способу життя, а з іншого – прагнення розчленувати тіло на складові. Розкол між тілом і свідомістю стає очевидним після занурення у світ телебачення, інтернету.

Тіло репрезентується сучасною культурою, але ця презентація немає відношення до поняття тілесності, оскільки представлене тіло являє собою річ, об'єкт. Таке ставлення до тіла не є онтологічною властивістю образу, а виражає сучасну соціокультурну ситуацію, на яку вплинули такі фактори:

- 1) поява візуальних образів тіл, які стали образами-канонами для існуючого тіла;
- 2) порівняно з «тілом-канонем» індивідуальне тіло стає неповноцінним;
- 3) переважання у сфері мистецтва антиестетичних тіл, метою яких є повернути людині її тілесність.

Отже, у філософських поясненнях поняття тілесності за своїми характеристиками зближується з поняттям тіло. Осмислення тіла в сучасній філософії здійснюється за допомогою двох протилежних позицій. Перша призводить до нівелювання тіла до рівня

знака, що стає можливим тільки в контексті суспільства споживання, де зазначений процес реалізується на практиці. Друга позиція орієнтована на представлення тіла справжнього, існуючого поза рамками екльтичного означення. Разом з тим, якщо по відношенню до тіла позиція дослідників припускає фізичну його природу, то зміст поняття тілесності осмислюється розумінням людини як цілісної істоти, чие душевне життя перебуває в єдності з тілом.

Література:

Барт Р. Избранные работы. Семиотика. Поэтика. – М.: Прогресс, 1994. – 614 с.; Круткин В. Онтология человеческой телесности. – Ижевск: Изд-во Удмуртского ун-та, 1993. – 173 с.; Мерло-Понти М. Феноменология восприятия. – СПб.: Ювента, 1999. – 602 с.; Романов А. Верб- и психосоматика: две карты человеческого тела. – М.: ИЯ РАН, 2008. – 172 с.; Подорога В. Феноменология тела. Введение в философскую антропологию. – М.: Ad Marginem, 1995. – 339 с.; Тульчинский Г. Слово и тело постмодернизма: от феноменологии невменяемости к метафизике свободы // Вопросы философии. – 1999. – №10. – С. 35-52.

Арепентьева М.Р.

ИДЕОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПОСТСОВРЕМЕННОСТИ И ВОСПИТАНИЕ

Характеризуя состояние современного ему воспитания и образования, Ф. Ницше подметил наличие в нём двух противоположных тенденций: стремление к возможно большему его расширению и распространению, с одной стороны и стремление к уменьшению и ослаблению, ограничению его, с другой. Общераспространённое образование - варварство. Государство, с развитием цивилизации, всё больше начинает выступать в роли надсмотрщика, превращающего в фарс образование, в том числе – гражданское образование личности. Личность усваивает идеологию обмана и подавления, сквозящую даже в самых нравственных формах социальной активности и образования, к которому относится и гражданское образование, сущность которого, вопреки декларациям, в «цивилизованных странах» практически утеряна. Задача философа в этой ситуации – раскрывать, изобретать новые возможности жизни (перспективизм). (Ницше Ф., 1872). Перспективизм как понятие позволяет объяснить образы и ценности современного мира, силы, которые в нем действуют (Недорога В.А., 2001), исходя из того, что этот мир обезбожен. Постмодерн - это эпоха нигилизма, эпоха, наступившая после “смерти Бога”: “Мир для нас скорее еще раз сделался “бесконечным”, поскольку мы не можем ему отказать в возможности заключать в себе бесконечные толкования”. Уникальная и единственная перспектива, перспектива мира, заданная Богом, в сознании человечества распалась, став лишь фикцией, вместе с нею и распалась иллюзия единства бытия, а затем - и само бытие. Открывшийся хаос, однако, можно толковать как лишь иной вид перспективности бытия, ждущий очередной обладающей волей к власти интерпретации. Сосуществование множества перспектив – реальных и потенциальных точек зрения определяется тем, насколько точно воля к власти каждого видящего направлена на мир и объекты, с какой силой она себя в них утверждает, пытается их завоевать. Даже вещь - лишь точка зрения на мир. Сражение идеологий вырастает в сражение людей. Сфера действия каждого субъекта пульсирует, то расширяясь, то сужаясь, смещается, будучи то господствующей, то подчиняющейся, вплоть до исчезновения, полной утраты воли к власти. Человека сменяет сверхчеловек как новая точка зрения по отношению к человеку. Однако, в варварском образовании, сверхчеловека заменяет его имитация, симулякр, нуждающихся лишь в симулякре образования, а не в образовании. Особенно явно это заметно в сфере гражданского образования, «павшего» жертвой симулякров ранее остальных, и, вместе с тем, продолжающегося быть ареной групповых и индивидуальных сражений. Варварское гражданское образование как один из ведущих компонентов воспитания, «оттолкнувшись» от идеи социального служения в настоящее время пришло к идее социального использования, потребления, при этом в

список потребляемого были, в первую очередь, включены само гражданское общество, его члены, включая человека, а также жизнь в целом (Мазурова Л., 2008).

Современное гражданское общество, его функционирование и развитие представляет собой сферу, насыщенную многочисленными дилеммами, побуждающими каждого отдельного субъекта в процессе направленного или спонтанного гражданского образования определиться с выбором: какую позицию занять в многообразии и почти хаосе ценностных ориентаций, социально-политических течений, какую социальную нишу выбрать и каковы будут последствия этих выборов. Одно из наиболее важных измерений исследования развития гражданского общества связано с выбором между 1) социальным служением, альтруизмом, помощью другим людям, служению обществу в целях его совершенствования и гармонизации, 2) социальной anomией и равнодушным «присутствием» в обществе как реальности, не требующей и не нуждающейся в развитии и преобразовании, и 3) социальным каннибализмом, связанным с потребительской ориентацией в отношении общества и его членов, нацеленностью на получение бесконечных персональных выгод, «голодные игры» с соперниками и подавление слабых. Совершая этот выбор, человек в большей или меньшей степени осознает, что последствия данного выбора окажутся решающими для его жизни, а также жизни его семьи, рода, общества. Вместе с тем, перспективы этих выборов существенно различны: социальное служение обеспечивает человеку, его семье, роду подчас трудное, но более или менее стабильное развитие, совершенствование. Выбор anomии – удовлетворение инстинкта защищенности при стратегическом «угнетении» инстинкта выживания, человек «жертвует» развитием рода и, во многом, семьи в пользу сиюминутного собственного комфорта и успеха. В случае социального каннибализма, пропагандируемого идеологией «голодных игр», под ударом в стратегической перспективе оказываются оба инстинкта – выживания и защищенности. Однако, на внешнем уровне, социальный каннибализм как нормативная стратегия жизнедеятельности правящей «элиты», позволяет достигать успехов, власти, «административный восторг» и даже псевдотворчества. Как писал Ю.Хабермас (2003) преодоление «диктата необходимости», возможность жить в роскоши как избыточном, ресурсном состоянии, позволяет человечеству развиваться. Однако, «роскошь» выбравших нишу социального каннибализма «съедает» и так скудный ресурс нравственной, гражданской позиции человека, полностью перекрывая возможности развития не только данного человека, но и его семьи и рода. Истинная «роскошь» возникает в процессе обмена - человеческого взаимодействия – привносящего в жизнь каждого из служащих друг другу новизну, неизвестную и не являющуюся насущной необходимостью как таковой. Дарение как компонент дискурса служения в постмодернистскую эпоху отражает «роскошь» человеческого бытия: в той мере, в какой субъект способен дарить и/или отдавать (добровольно или хотя бы принудительно), разделять с другим, что-то важное, ценное для него, в той мере он обеспечивает себе при внешнем «угнетении» инстинктов выживания и продолжения рода, свое, семьи и рода совершенствование.

Социальный каннибализм как социальная стратегия противостоит в трилемме модусов гражданского образования социальному служению. Однако, социальная anomия как мир равнодуший, мещанского отрицания чьих-либо нужд и желаний, кроме собственных, как известно, является опорой фашистских режимов и течений. Различие лишь в том, что в фашизме социальный каннибализм не был поставлен как организующая идея отношений человека с обществом – в центр: она существовала «наряду» с остальными идеями, включая «евгенику» как идеологию превосходства, служившую основой решения о рациональности и легитимности подавления и уничтожения других. В социальном каннибализме легитимность не требуется: подавление и уничтожение других есть «смысл в себе», самостоятельная, антигражданская идеология. Anomia является псевдогражданской идеологией, истинно гражданской является лишь социальное служение, еще только начинающее свое становление, в том числе в воспитании.

Поэтому серьезных репятствий распространению античеловеческой идеологии в постсовременном мире не много: лишенный нравственных опор гражданское сознание быстро исчезает: человек фокусируется сначала на своей семье, потом – на собственной выгоде, потом – на сиюминутных удовольствиях. Социальный каннибализм включает даже отказ даже от технологического прогресса: совершая выбор между рабом и роботом, представители власти однозначно выбирают раба, жизнь и судьба которого никого не интересуют: он существует только как компонент чужого счастья, комфорта. В основе сильного давления, которому подвергаются нравственные ценности населения, лежат два следующих момента: крушение системы регулирования индивидуальных желаний, в результате чего личность начинает хотеть больше, чем она может добиться в рамках данной социальной структуры, приводит к попыткам изменения структуры, переходу от общества «развитой демократии» к откровенному рабству и геноциду. На стадии социального каннибализма, регулирование индивидуальных желаний выражается лишь в том месте, в котором начинает рушиться семья и род социального преступника: включаются механизмы саморегуляции, оборачивающие деструкцию в отношении других людей против тех, кто занимался ею, а также – укрепляющие позиции тех, кто жертвовал и служил, соблюдая нравственные нормы, даже перед лицом смерти и невозможности непосредственного воспроизводства.

Литература:

Недорога В.А. Перспективизм // Новая философская энциклопедия: В 4 т. Т.3. / Под редакцией В. С. Стёпина. - М.: Мысль, 2001.; Авагян В. Убить и обожраться // Ведомости. 2012 - Пятница, 24.08. – С.6; Мазурова Л. Потребитель нынче в дефиците? // Литературная газета. – 2008. – №32. – 8 августа. ; Хабермас Ю. Философский дискурс о модерне. – М.: Изд-во «Весь Мир», 2003. – 410 с.

Афанасов А.В.

СВОБОДА ЧЕЛОВЕКА

Что такое «свобода»? Свободны ли мы? Наверное, у каждого возникал этот вопрос. Когда мы говорим о свободе, мы часто не понимаем значение этого слова, и не осознаем, что значит быть свободным. О проблеме свободы говорили многие философы, пытаясь донести к нам свою точку зрения.

Если мы спросим любого человека: «Что для тебя значит быть свободным?», то большинство задумается и не сможет дать ответ. Но ведь остальные немногие могут ответить так: «Свобода: это независимость от другого человека; это много возможностей (то есть много денег), которые мы можем себе позволить; это делать и думать, что хотим не переживая за результат и т.д.»

Десятки вопросов ежедневно приходится решать человеку и осуществлять свой свободный выбор. Хотя содержание понятия свободы может оказаться самым неожиданным. Смысловая «подвижность» данного понятия объясняется тем, что его содержание возникает, как правило, в разных сопоставлениях. В философии «свобода» обычно противопоставляется «необходимости», в этике – «ответственности», в политике – «порядку». Да и само содержание свободы может отождествляться с полным своеволием, а может оцениваться как сознательное решение, подвигающее человека на поступки. В рамках новой онтологии человек как личность наделяется рядом качеств, главным из которых признается креативность. Человек – это не просто центр мироздания, но и творческий центр реальности, разрушающий все границы, положенные миром, преодолевающий все внешние ему закономерности. Большинство философов интересуют «динамические» составляющие личностного бытия, в которых выражается волевая энергия личности, ее самобытное творчество в бытии. При этом творческим актом может стать даже преступление (как это происходит с героями Ф.М. Достоевского, Раскольниковым и Рогожиным), но это только доказывает, какой внутренне противоречивый характер носит свобода и творческая энергия личности (личностного

начала самого бытия), как по-разному она может реализовываться на «поверхности» бытия. Когда мы говорим о свободе, то фиксируем те препятствия, которые нужно устранить ради нее. В ходе рассуждений выясняется, что о свободе можно говорить только как о преодолении трудностей. Исчезла помеха, родилась свобода. Значит, свобода возникает как отрицание чего-то, а, следовательно, собственное положительное содержание свободы равно нулю, утверждал Артур Шопенгауэр [3].

Реальное свободное действие человека выступает, прежде всего, как выбор альтернативных линий поведения. В природе реальной ситуации выбора не возникает: реализуется та возможность, которая должна реализоваться в существующих объективных условиях. А человек может сознательно влиять на создание тех условий, при которых может реализоваться та или иная возможность. Один из аспектов проявления человеческой свободы – способность преобразовывать окружающий мир, преобразовывать самого себя и окружающий социум [2].

Вышесказанное позволяет утверждать, что в рамках общей концепции детерминизма свобода может быть определена как высшая форма самодетерминации и самоорганизации материи, проявляющая себя на социальном уровне ее движения.

Рассмотрев различные понятия слова «Свобода», можно сделать вывод, что существуют различные мнения и объяснения этого понятия. Проблема свободы существует и сейчас, она есть одной из распространенных.

Абсолютной, безграничной свободы быть не может ни в физическом, ни в социальном аспекте существования человека. Полная свобода одного означала бы произвол в отношении другого. Соотношение категорий свободы и необходимости можно рассмотреть посредством анализа гегелевского афоризма: "свобода - есть познанная необходимость". Все в мире подчинено силам, действующим непреложно, неотвратимо. Эти силы подчиняют себе и деятельность человека. Если эта необходимость не осмыслена, не осознана человеком - он ее раб, если же она познана, то человек обретает "способность принимать решение со знанием дела". В этом выражается свобода воли человека.

Нужно помнить, что наша свобода заканчивается там, где начинается несвобода для другого человека. Удовлетворением наших страстей мы провозглашаем свободу свою собственную, которая порой противоречит свободе других людей. Потому что все негативные поступки в отношении других людей как раз мотивируются удовлетворением нами своих страстей, будь то обида, зависть, злоба, гнев. Бесстрастный человек никак не ущемит права другого.

«Стремление к свободе - безнадежное и неосознанное, потому лишь, что твоя свобода зависит не только от того: хочешь ты этого или нет; а и от окружающих тебя людьми, ведь мы живем в обществе, где каждый пытается жить легко и уютно, чтобы не было проблем у него и его близких. Как бы человек не хотел и не стремился бы к свободе, он не достигнет ее в той мере, которую она сама собою представляет. Мы можем быть, так сказать, свободными в чем-то, но не во всем и со всеми. Конечно к ней нужно стремиться, ведь если все будут это делать, то тогда шансы на достижение свободы возрастут. Все же свобода и стремление к ней – есть некий смысл в нашей жизни, к которому мы неосознанно движемся. Человек в этой жизни для кого-то живет и это уже не свобода, а если бы люди были бы свободными, то вряд ли мы бы с вами появились в этом мире. Думаю, что борьба за свободу так таковую – не имеет смысла и конечного результата. Любовь – это ведь тоже зависимость, а она дает нам силы и возможности творить чудеса, еще и новую жизнь на земле создавать» [4].

Ницше в книге "Смешанные мнения и изречения" писал: "Мы находимся в тюрьме; мы можем только свободно мечтать, но не действовать". Продолжая эту мысль, можно сказать, что мы находимся в плену условностей, обычаев, жизненных устоев, нравственных преград. Для свободного волеизъявления остается не более 5 % нашей активности. Нам кажется, что мы полностью свободны в своем выборе, но в

действительности это не так. Человек в большинстве ситуаций действует как запрограммированная машина (совсемкак "Человек-машина" у Ламетри). То, как поведет себя человек, попав в ту или иную ситуацию, можно с большой долей вероятности предсказать. Лишь мысль человека, как вольная птица, свободно порхает, не зная преград [1].

«Свобода - это осознанная необходимость?», - думаю – нет. Потому что человек не понимает, что подразумевается под этим словом и как бы он не хотел, он заложник общества и чужого мнения. Если даже понимать слово «свобода», то вряд ли человек пойдет на это, а если и попробует, то это вряд ли получится.

Человек неосознанно пытается достичь и получить свободу, но он лишь считает себя свободным, но таковым не является. Человек всегда говорит о том, что хочет быть свободным, но эта необходимость осознанной быть не может, потому, что никогда человек не откажется от всех своих желаний. Поэтому: «свобода – это необходимость, которую человек не осознает».

Література:

Ницше о свободе [Электронный ресурс]: <http://www.neizvestniy-geniy.ru/cat/literature/kritik/707655.html>;
 Проблема свободы человека в теории и истории философии [Электронный ресурс]: <http://www.tamognia.ru/fag/detail.php?ID=1604953>; Сайт цифровых учебно-методических материалов ВГУЭС // abc.vvsu.ru, [Электронный ресурс]: <http://abc.vvsu.ru/Books/filosofia/page0039.asp>;
 Свобода человека [Электронный ресурс]: <http://www.realisti.ru/main/freedom?id=222>.

Багатько В.О.

ФІЛОСОФСЬКЕ ПІЗНАННЯ ВЛАДИ ЯК ОСНОВНОГО ЗАСОБУ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ

Демократизація українського суспільства та розбудова сучасної системи державного управління зумовлює необхідність впровадження нових цінностей та принципів публічного менеджменту в діяльність владних інститутів, вимагає підвищення результативності їх функціонування та якості послуг, що надаються населенню. Вирішення цих завдань потребує значного поліпшення організації роботи органів державного управління та місцевого самоврядування, зумовлює зростання вимог до рівня професійної підготовки управлінської еліти. Тобто, влада є основним засобом публічного адміністрування. Обґрунтуванню цих заходів мають передувати наукові дослідження понятійного апарату, існуючих моделей децентралізованого управління розвинених країн світу, практики реалізації вимог і принципів публічного адміністрування у зарубіжних країнах та вітчизняними органами влади. Ефективність публічного адміністрування не зводиться лише до успішної реалізації управлінських функцій, запровадження інноваційних управлінських технологій та економного використання фінансових, технічних, людських та інших ресурсів. Воно є більш широким поняттям, яке втілюється у подальшій реалізації всіма учасниками управлінського процесу свого потенціалу, і, як наслідок, актуалізує розвиток всієї управлінської системи. Відповідно до цих аспектів ефективність управлінської діяльності в публічному адмініструванні позначена, як соціально-економічна категорія, яка відображає результат здійснення управлінських дій через максимально можливу реалізацію керівником у професійній діяльності його особистісного, соціального та професійного потенціалів при одночасному задоволенні потреб усіх учасників управлінських відносин, тобто окремих керівників, працівників, соціальних груп (колективів), організацій тощо. Система філософії передбачає формування цілей, функцій, організаційної структури управління персоналом, вертикальних і горизонтальних взаємозв'язків керівників і спеціалістів в процесі обґрунтування, вироблення, прийняття і реалізації управлінських рішень [1]. Основними принципами, що забезпечують ефективність управлінської діяльності в системі державної

служби, є науковість, комплексність, гуманізація, демократизація, відповідність державним вимогам, урахування індивідуального підходу.

Серед багатьох завдань, які виконує філософія влади, одним із найважливіших є здійснення нею методологічної функції. Філософія влади та методологія владного пізнання — поняття, що між собою дуже близькі і мають чимало спільних змістових характеристик. Попри все це, вчені і на сьогодні далекі від одностайності у розумінні їх співвідношення. З одного боку, і в наш час у дослідницькій, та й у навчальній літературі подекуди зустрічається думка, що в якості методології владних досліджень може виступати саме і тільки філософія влади. Особливого поширення, причому протягом доволі тривалого часу, подібна точка зору набула серед представників марксистського напрямку владних розробок. З іншого боку, представники, скажімо, позитивістського напрямку в сфері владної методології, навпаки, переконані у тому, що в ролі методології владних розвідок філософія влади взагалі не може виступати, бо на сучасному етапі навіть сама втратила право на існування [2]. Обґрунтування цієї позиції доводить, що філософія влади, або владна філософія, становить собою донаукову форму осмислення царини владної життєдіяльності суспільства, котра є нібито дисципліною не «позитивною», а нормативною, що ставить своїм завданням пошук нібито прихованих, а насправді взагалі надуманих «сутностей». У якості ж такої дисципліни, що містить лише нормативні судження, вона взагалі, на думку представників логічного позитивізму, не має сенсу.

Тому філософія політики, за переконанням позитивістів, приречена на відмирання з появою політичної науки як принципово нової, справді автентичної форми осмислення політичного життя людей, що робить своїм предметом, на відміну від філософії політики, самі явища та реалії політичного буття людей, а не їх сутність, яка проголошується неіснуючою фікцією.

Влада є доволі складним соціальним феноменом - можливо тому вона стала цікавою і досі є постійним об'єктом дослідження філософії. Тема влади, на наш погляд, належить до тих, які завжди будуть притягувати увагу представників соціальних та гуманітарних наукових кіл [3]. В соціальній філософії існує багато теорій щодо принципів побудови суспільства в термінах влади, утворення й відтворення субординаційних відносин та ієрархічних структур. Новітні філософські дослідження влади говорять про те, що в умовах постмодерну невірно розглядати її як дещо, що має чітку біполярну структуру, конкретних носіїв та суто репресивний характер. Крім цього, ми кілька разів натрапляли на інформацію про формування філософії влади, як окремої області знань на розі філософії, кратології, права та політології. Філософія влади інтерпретує владу, як унікальне суспільне явище, необхідний і розумний регулятор суспільних взаємин та людської поведінки. І, дійсно, філософія – багатогранна і відкриває великі можливості для вивчення будь-якого соціального явища. Розвивається людство, «розумнішає» кожна людина, накопичуються знання – це змінює усі суспільні явища: робить їх більш складними, більш «витонченими», непомітними для непідготовленого ока. Отже, вивчення проявів влади потребує нових методів, кросс-наукових досліджень, більш гнучких інструментів, більш уважних дослідників. Сучасна концепція філософії управління являє собою сукупність методологічних підходів і елементів, що являються, з однієї сторони, результатом різних теоретичних уявлень, а з іншої – продуктом історично складеної практики управління. Жодна теорія не здатна охопити всі аспекти управління; для менеджера-практика особливо важливо знати ключові елементи різноманітних теорій, щоб усвідомлено підходити до їх застосування. З однієї сторони, необхідно мати уявлення про результати теоретичних досліджень в сфері управління, а з іншої – зрозуміти соціально-історичний контекст, в якому формуються ті чи інші концепції. Кожна із концепцій управління має обмежений характер і охоплює лише певні аспекти реальних проблем. Отже, управління неминуче пов'язано з культурою. Звідси і різні підходи до нього. Публічний менеджмент повинен реалізувати свій інтерес, формуючи менеджера-професіонала. Професіонал-менеджер повинен перетворитися на ключову фігуру.

Менеджерська революція можлива за умов: 1) якщо сама влада зрозуміє необхідність цього; 2) якщо держава підготує таких менеджерів; 3) якщо буде сформований механізм управління як державою, так і конкретною організацією. Потрібно уявити нашим керівникам підприємств, фірм і організацій, що на сьогоднішній день вирішальну роль відіграє менеджер і його здібності. Необхідно, щоб менеджер відчував себе як власник і поважився як власник. Розвиток українського менеджменту залежить від багатьох ресурсів – технічних, історичних, матеріальних, організаційних, людських. Потенціал людських ресурсів в Україні значний – працьовитість українського народу, високий рівень освіти, природний потенціал, географічне положення України, інформаційний ресурс, історично сформований національний менталітет українця як працівника.

Література:

Воронкова В.Г. та ін. Філософія управління персоналом: Монографія / Під ред. В.Г. Воронкової. Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2005.-472с.; Кіш Янош. Вступ // Сучасна політична філософія. - К., 1998. - С. 10.; Косич І. В. Ханна Арендт. Філософія и политика // Вестн. Моск. ун-та. Сер. 7, Філософія. - 1991. - № 6 - с. 79-92.

Берегова Г.Д.

АКТУАЛЬНІСТЬ ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ

Сучасний період розвитку суспільства є періодом формування нового типу культури, котра увібрала в себе досвід і досягнення усіх попередніх культур. Характерним для означеного періоду є те, що сьогодні ведуться пошуки оптимальної, здебільшого гуманітарної моделі освіти, що знаходиться у площині відносно нової дослідницької галузі – філософії освіти.

Протягом усієї історії розвитку світової філософської думки філософія освіти була важливим компонентом систем великих філософів. Однак інституалізація цієї галузі відбулася у 40-х роках ХХ ст., коли Дж. Дьюї, М.Бубер, Й. Гессен й ін. активно почали застосовувати принципи своєї філософії до вивчення проблем освіти.

У філософії освіти складаються спрямування, напрями й течії, у межах яких ведеться обговорення специфіки предмета й сфери цієї галузі (табл. 1). Основне розмежування усередині філософії освіти відбувається між емпірико-аналітичними й гуманітарними напрямками, що й відбиває насамперед альтернативні підходи до суб'єкта освіти – людини [1, с.11]. Широкого розповсюдження у філософії освіти набув гуманітарний напрям, джерелами якого стали системи німецького ідеалізму початку ХІХ ст. (Ф. Шлейєрмахера, Г. В.-Ф. Гегеля), філософія життя (В. Дільтея, Г. Зіммеля), екзистенціалізм і варіанти філософської антропології.

Актуальність гуманітарного напрямку філософії освіти: характеризується передусім специфічністю методів педагогіки як науки про дух, її гуманітарною спрямованістю. Освіта трактується як система осмислених дій і взаємодій учасників педагогічного процесу, а на перший план висувається метод розуміння, інтерпретації змісту дій учасників освітнього процесу.

Усередині гуманітарної філософії освіти можна виділити кілька напрямів: герменевтичний історизм, структурна герменевтика, педагогічна антропологія, екзистенційно-діалогічна філософія.

Герменевтичний історизм відстоює думку про те, що в будь-якому життєвому акті існує освітній момент. Виходячи з цього, завдання філософії освіти трактується як осмислення всіх духовних об'єктивацій людини, що утворюють цілісність аналізу специфіки педагогічного відношення – вихідного моменту педагогічної дії, перейнятого відповідальністю й любов'ю. Представником герменевтичного історизму є німецький філософ і теоретик педагогіки Герман Ноль (1789 – 1960), котрий активно розробляв проблеми соціальної педагогіки, підкреслюючи світоглядну й історичну зумовленість освіти.

Таблиця 1

Основні напрями й течії філософії освіти (XX ст.)

Напрями	Течії	Представники	Сутність
<u>Емпірико-аналітична філософія освіти</u>	Власне аналітична філософія	І.Шеффлер, Р.С.Пітерс, Е.Макміллан, Д.Солтис	Філософія розкриває сутність термінів і пояснює методи педагогічної теорії.
	Філософія лінгво-аналізу	Л. Вітгенштейн	Роль «мовних ігор» і семантики в освіті.
<u>Критико-раціоналістична філософія</u>	Критичний раціоналізм	В.Брецинка, Г.Здарзил, Ф.Кубе, Р.Лохнер	Педагогіка – це прикладна соціологія, критикується педагогічне проектування.
<u>Гуманітарна філософія освіти</u>	Герменевтичний історизм	Г. Ноль	Філософія осмислює духовні об'єктивації людини.
	Структурна герменевтика	Е. Венігер, В.Флітнер	Дидактика – це «структурований контекст» порядку навчання.
	Педагогічна антропологія	Г.Рот, Г.Здарзил, М.Лідтке, А. Флітнер, Ю. Плейнес	Педагогічна антропологія поєднує досягнення й методи всіх наук про людину.
	Феноменологічна антропологія	О.Боллнов, Й.Дерболав, К.Данелт, М.Я.Лангевелд	Педагогічна антропологія – це методологія, яка не завершується в педагогічній теорії.
	Екзистенційно-діалогічна філософія	М.Бубер, А.Петцелт, К.Шаллер, К. Молленхауер	Основний принцип виховання й освіти – діалог.
<u>Критико-емансипаторська філософія освіти</u>	Радикальна педагогіка	А.Ілліч, П.Фрейре	Заперечення школи як соціального інституту, освіта – профнавчання, міжособистісне спілкування учня з майстром.
<u>Постмодерністська філософія освіти</u>		Д.Ленцен, В.Фішер, К.Вюнше, Г.Гізеке, У.Долл С.Ароновітц..	Плюралізм педагогічних практик, культ самовираження особистості.
<u>Радянська (марксистсько-ленінська) філософія</u>	Педагогічна психологія	П. Блонський, Л. Виготський, В. Давидов, С. Рубінштейн	Психологічна основа освітнього процесу, його змісту й методів навчання.
<u>Російська філософія освіти</u>	Педагогічна методологія	М. Алексєєв, О. Анісімов, Б. Гершунський, В. Розін, І. Семенов, Г. Щедровицький Е. Ільєнков	Розвиток мислення, соціально-гуманітарна проблематика, освітня аксіологія, гуманізація.

Головним умінням вихователя він вважав уміння аналізувати життєвий досвід учня, упорядковувати його, систематизовувати й постійно розчленовувати, оскільки саме в життєвому досвіді криється сила й потенція людини.

Структурна герменевтика представлена розробками Еріха Венігера й Вільгельма Флітнера, які, виходячи з автономії освіти в сучасному суспільстві, розглядають педагогіку й філософію освіти як критичну інтерпретацію педагогічних дій і взаємин усередині педагогічного процесу, аналізують структуру теорії, виявляючи її різні рівні, підкреслюють значення герменевтики в педагогічній теорії й практиці, а також висувають програму автономії освіти.

Педагогічна антропологія постає у різних варіантах: представники натуралістично орієнтованих концепцій – Г.Рот, Г.Здарзил, М.Лідтке й ін. – у педагогічній антропології вбачають приватну інтегративну науку, що поєднує досягнення й методи всіх наук про людину, у т.ч. теорії еволюції, екології, етології, психології тощо.

Вихідним пунктом концепції Герберта Здарзила (1929 – 2008) є розуміння педагогічної антропології як спеціальної наукової дисципліни про виховання й освіту, що трактується ним одночасно як емпірична наука про людину й виховання, і як наука, що базується на філософії, оскільки звертається насамперед до формулювання цілей виховання й освіти, що може здійснюватися лише за умови співвіднесенні філософської рефлексії з цінностями культури. Педагогічна антропологія повинна, за словами Здарзила, побудувати новий образ людини і тим самим задати нормативну основу педагогічної рефлексії й педагогічної діяльності [3, с.81-83].

Педагогічну антропологію як біологічно орієнтовану науку визначає й фахівець із історії педагогіки Макс Лідтке (нар. 1931). У статті «Педагогічна антропологія як основа виховання» (1980) він подає концепцію педагогічної антропології, що базується на залученні до вирішення педагогічних проблем еволюційної теорії, даних біологічних наук. На противагу орієнтації педагогіки на осмислення практики виховання й освіти, він намагається узагальнити в педагогічній антропології дані про розвиток людських здатностей і способи поведінки, отримані генетикою, екологією, етологією і особливо теорією еволюції: «всі сучасні стани органічних і культурних феноменів розвиваються в ході досить тривалих процесів зі своїх злочинів» [4, с.38].

Позиція Генріха Рота (1906 – 1983) демонструє програму «реалістичного повороту», у центрі якого – зміни людини й людської природи під дією освіти й виховання: не біологічна природа людини сама по собі, а мінливість цієї природи, можливість культивування та її здатність до освіти й виховання, так само як і не самі собою суспільство й культура, а тільки їх вплив на духовне формування людини. Предметом педагогічної антропології, на думку Г. Рота, є «людина, котра під впливом виховних дій знаходить себе, досягає зрілості та своєї самостійності» [5, с.19].

Інші концепції педагогічної антропології: німецький педагог Андеас Флітнер (нар.1922) вбачає в педагогічній антропології одну зі спеціальних наук і звертає увагу на використання в ній певних моделей: росту й розвитку, різних шарів, трактування навколишнього середовища й світу; Юрген Плейнес (нар. 1934) стверджує розходження між педагогічною антропологією й антропологічною педагогікою, підкреслюючи роль антропологічної редукції, намагався визначити її межі для педагогіки й осмислити антропологічний підхід у самій педагогіці.

Екзистенційно-діалогічне спрямування філософії освіти представлене М.Бубером, що вбачав зміст і підстави педагогічного відношення в міжособистісних зв'язках, у взаємозв'язку Я и Ти. Представниками цієї течії, для яких основний принцип виховання й освіти – діалог, виступали А.Петцелт, К.Шаллер, котрі характеризували освіту як симетричну комунікацію між учителем і учнями, визначав освіту як форму комунікативної дії К.Мелленхауер, звернувшись до теорії комунікації Ю.Хабермаса й К.Апеля.

Представники сучасних філософських систем твердо переконані, що питання про те, якою має бути освіта, не може залишатися поза увагою філософів, адже з моменту виникнення людини на Землі актуальними для людства є проблеми: як навчити потомство виживати у жорсткому світі, як пояснити те, що відбувається навколо, що таке людина і як вона повинна жити аби вижити. В. Лутай слушно зазначав, що погляд на простір освіти з точки зору її основного суб'єкта має стимулювати працювати виключно на людину – основну цінність майбутньої освіти з багатостороннім «рухом на випередження» [2, 33].

Тенденції розвитку сучасної філософії освіти носять чітко виражене гуманітарне спрямування, що подається через усвідомлення кризи системи освіти й педагогічного мислення як вираження кризової духовної ситуації нашого часу, труднощі у визначенні ідеалів і цілей освіти, пошуки нових філософських концепцій, здатних слугувати обґрунтуванням системи освіти й педагогічної теорії та практики.

Література:

Берегова Г. Д. Освітньо-виховний потенціал філософських знань у системі вищої аграрної освіти України: Монографія / Г. Д. Берегова. – Херсон: Айлант, 2012. – 312 с.; Лутай В. Рух на випередження: Реформування вищої освіти на основі становлення філософсько-методологічної парадигми постнекласичної науки // Вища освіта України. – 2001. – №2. – С. 33-43. ; Огурцов А. П. Педагогическая антропология в Германии: поиски и перспективы. Часть 3. / А. П. Огурцов // «Человек». – №1. – 2002 г. – с. 71-87.; Liedtke M. Padagogische Anthropologie als anthropologische Fundierung der Erziehung // Diskussion: Padagogische Anthropologie. – Munchen, 1980. – S. 179.; Roth H. Padagogische Anthropologie. Bd.1: Bildsamkeit und Bestimmung / H. Roth. – Hannover, 1966. – S. 504.

Біла О.І.

ГЕНЕАЛОГІЧНИЙ ПРОЕКТ МІШЕЛЯ ФУКО ЯК АНАЛІТИЧНА ФОРМА ТА ПРОБЛЕМА МЕТОДУ

Акцент на питаннях зв'язку влади і знання дослідники визнають «найбільш радикальним аспектом» творчості Фуко. Проте найбільше суперечок викликає питання генеалогії як методу. Чи є генеалогія методом, яким можна скористатися? Дехто стверджує, що у Фуко був метод, що прослідковується в його історичних працях і який можна застосувати до будь-якого історичного матеріалу, а дехто – навпаки: мовляв, жодного строгого методу у Фуко немає, його тексти – результат його ерудиції та постійних пошуків. Шведська дослідниця ГейніГакосало іронізує з цього приводу, кажучи, що «на кожного критика, що притримувався одного з цих поглядів, знаходиться інший, готовий заперечити, що праці Фуко вміщують будь-які емпіричні дослідження, що в них можна знайти хоча б щось, що можна назвати методом, що вони представляють єдину теоретичну структуру чи що в них є справді критична стратегія» [5, с.2].

В книзі «Застосування методів Фуко» ГевінКендалл спробував створити покрокову інструкцію до тих, хто хотів би навчитися застосовувати археологію та генеалогію на практиці. Спочатку він декларує сім головних принципів археологічного підходу, а далі пропонує покрокове пояснення на прикладі аналізу системи освіти. Однак при кожній нагоді автор наголошує, що основою такого підходу є проблематизація, натомість археологія – структуралістський інструмент і завдячує своє існування Гайдеггеру, Башлярю і Кангіємові, оскільки вона – «антигуманістична» і «немарксистська» [6, с.28]. Генеалогію натомість представлено в зовсім іншій манері: це – «методологічний інструмент з тим самим ефектом, що й скоростигла дитина на вечірці: генеалогія змушує старших гостей за столом інтелектуального аналізу почуватися страшенно незручно вказуючи на речі, що стосуються їхнього походження, і функції, які вони воліли б радше приховувати» [6, с.29]. У своєму радикальному вираженні генеалогія спрямована на нас самих: змушені поглянути на себе не так, як зазвичай себе мислимо, ми стаємо не тими, ким вважали, що повинні стати. Іншими словами, «це – інструмент, яким ми можемо скористатися для пошуку свободи» [6, с.30]. Якщо археологію можна окреслити як метод, то генеалогія, зазначає Кендалл, не стільки метод, як спосіб застосування археології,

спосіб прив'язання її до сучасних проблем. Можна сказати, що генеалогія – це стратегічний розвиток археологічного дослідження. Використовуючи історію, щоб проблематизувати суб'єкт, зазначає грецька дослідниця Марія Тамбуку, «Фуко піднімає питання свободи, але не як нормативної категорії, а як “реальної” ситуації буття, нашої можливості ставити себе під питання і модифікувати політику нашого існування» [8, с.204]. Замість того, що слідувати методологічним принципам, генеалогія отримує власний методологічний ритм довкола питань «що зараз відбувається?», «що таке наша сучасність?», «як ми стали тим, ким стали, і які наші можливості стати іншими?».

Фуко користувався різними методами і всі його книги в певному сенсі є методологічними, але його метод не передує дослідженням, а здобувається в них. Саме методологія визначала специфіку історіографічної лабораторії Фуко, зазначає М.С. Рудакова. В її основі – «історіософська проблематика історико-культурного досвіду європейської цивілізації» [3, с.417]. Єдину методологічну настанову Фуко можна сформулювати так: питати не «що?», а «як?». Наприклад, замість «що таке влада?» питати «як функціонує влада?», замість історії ментальностей створювати історію умов, при яких формуються ментальності, замість історії інститутів – історію умов, при яких інститути формуються, замість історії суб'єкта – історію процесів суб'єктивації, адже для Фуко суб'єкт – це не субстанція, це форма, яку набуває індивід, вступаючи в ті чи інші відносини. Мислити для Фуко означає проблематизувати. Мислитель не створив жодної категоричної теорії в сенсі набору однозначних відповідей на ті чи інші питання. Радше, у своїй діяльності він звертався до різних типів теоретизування. Він – «філософ, що зробив філософію практикою постановки питань, а не пошуку сутностей» [7, р.VII].

Ключовим аспектом для розуміння філософсько-історичного проекту Фуко є мова, але не просто як набір мислительних категорій, котрими він користувався в процесі досліджень, але й жанрові і стилістичні особливості його роздумів. На думку Г. Вайта, Фуко розумів стиль як певну постійну манеру використання мови, за допомогою якої репрезентується і наділяється смыслом світ [4, с.9-10]. Слід зазначити, що інтерес до мови, мовлення, мовленевої репрезентації був типовим для французьких інтелектуалів. Багато дослідників зауважують, що французька академічна культура завжди була наповнена метафорами, афоризмами і різноманітними риторичними зворотами. Приклад Фуко, писав Анкерсміт, «показує, що метафоричний вимір в історіюписанні більш впливовий, ніж буквальний чи фактографічний» [1, с.341]. Метафоричними є також поняття археології та генеалогії. В певному сенсі вони виникли як альтернатива прогресивістським, біологічним чи еволюціоністським метафорам, якими зазвичай користувалася традиційна історіографія. Генеалогія з'являється завдяки Ніцше, чия фігура «з його концепцією “генеалогіїморалі” і “володівладі” є тут центральною... втіленою неліше в нових прочитаннях історії західної цивілізації, починаючи з Нового часу, але й, присутісправи, такою, що трансформувалася в свого роду ментальний шаблон» [2, с.52]. Філософським підґрунтям ніцшеанської генеалогії, зазначає П. Візгін, служить «динаміко-ієрархічне трактування буття і історії, розуміння їх як непримиримої боротьби сил» [2, с.53]. Цей силовий аспект онтології історії притаманний не лише Ніцше, але й Марксові, а потім і цілому поколінню постструктуралістів. При цьому саме розуміння методу втратило риси традиційної інструментальності і стало артефактом культури, вираженням певного інтелектуального настрою.

Якщо ж говорити про прикладну цінність методу Фуко, то вона полягає в тому, щоб не бути послідовником Фуко, але піддавати критиці все і всілякі методи, в тому числі і власну критику «методу» Фуко. Наслідування Фуко неможливе, проте можливий розвиток його ідей.

Література:

Анкерсміт Ф.Р. История и тропология : взлет и падение метафоры / Франклин Рудольф Анкерсміт; пер. с англ. М. Кукарцева, Е. Коломоец, В. Катаева. – М.: Прогресс-Традиция, 2003. – 496 с.; Визгин В.П. Постструктуралистская методология истории: достижения и пределы / В.П. Визгин // Одиссей: Человек в истории / Под ред. А. Я. Гуревича. – М.: Наука, 1996. – С. 40-59.; Рудакова М.С. «Понять Фуко»:

историософия М. Фуко в историко-культурном контексте второй половины XX века / М.С. Рудакова // Историк в меняющемся пространстве российской культуры: сборник статей / [гл. ред. Н.Н. Алеврас]. – Челябинск: Каменный пояс, 2006. – С. 96-103.; Уайт Х. Метаистория: историческое воображение в Европе XIX века / Хейден Уайт; пер. с англ. под ред. Е. Г. Трубиной и В. В. Харитоновой. – Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 2002. – 528 с.; Hakosalo H. Bio-power and pathology: Science and power in the Foucauldian histories of medicine, psychiatry, and sexuality / Heini Hakosalo. – Oulu : University of Oulu, 1991. – 221 p.; Kendall G. Using Foucault's Methods [Текст] / Gavin Kendall, Gary M. Wickham. – Sage Publications, 1998. – 176 p.; McHoul A. A Foucault Primer : Discourse, Power and the Subject / Alec McHoul, Wendy Grace. – UCL Press, 1995. – 140 p.; Tamboukou M. Writing Genealogies: an exploration of Foucault's strategies for doing research / Maria Tamboukou // Discourse Studies in the Cultural Politics of Education. – 04/1999. – No. 20 (2). – P. 201-217.

Благініна С. В.

НІМЕЦЬКИЙ ВАРІАНТ СТРАТЕГІЇ ОСВІТНЬОГО РОЗВИТКУ

Одним з головних дороговказів реформування вищої школи України стала Болонська декларація і подальші офіційні документи учасників Болонського процесу. Є всі підстави стверджувати, що й новий Закон України «Про вищу освіту» був створений під цим впливом у сподіванні на прискорення політично-економічної інтеграції з Європейським Союзом (ЄС). Та слід вказати на те, що багато інших важливих внутрішніх явищ в ЄС лишаються поза увагою: Лісабонська стратегія прискореного розвитку точних наук і надвисоких технологій для посилення світової конкурентоспроможності ЄС, реалізація Брюгге-Копенгагенського проекту узгодження систем середньої і вищої професійної освіти в ЄС задля полегшення міграції кваліфікованої робочої сили та зміцнення всього виробничого потенціалу ЄС тощо. Не меншу користь для організаторів розпочатих в Україні нових освітніх змін може принести аналіз і використання досвіду тих держав ЄС, що мають подібний до українського народний менталітет й успішно та неодноразово проводили реформування чи модернізацію різних частин своєї освітньої системи.

Пропонуємо у цих тезах важливу інформацію, що стосується управлінських та інших освітніх досягнень Німеччини не тільки в минулому, а й в останні роки. Ця країна має особливо високі економічні успіхи, що спираються на розвиток точних наук та інженерії, винайдення і застосування у промисловості новітніх надвисоких технологій (це рівень 6-го технологічного укладу, Україна ж лишається державою з 3-ім і 4-им укладами). Німці спромоглися порівняно успішно поєднати ФРН і НДР після розпаду СРСР і Варшавського блоку [1], постійно засвідчуючи, що негативні пророцтва до когось можуть відноситися, але не до них [3].

Якщо ці досягнення мають відоме міжнародне реноме, то оцінки системи освіти Німеччини не такі одностайні. Ця система є в багатьох аспектах унікальною й відрізняється одразу кількома освітніми особливостями, що мають суперечливу оцінку міжнародних експертів. Зазвичай критикують передчасну селективність школи – застосування глибокого поділу учнів на велику кількість потоків навчання не у старшій середній школі, а одразу після завершення програми чотирикласної *початкової* школи. Хоч цих потоків аж сім, та за сутнісними рисами і призначенням вони є варіантами трьох, що й справді глибоко відрізняються один від одного: 1-й виводить учнів на класичні університети з дипломами «А»; 2-й – шлях у систему вищої професійно-технічної чи неуніверситетської освіти з дипломами «В», 3-й являє собою дуже різноманітні варіанти *учнівства* з отриманням професійного сертифікату й офіційного права виконувати ту чи іншу ремісничу або подібну роботу (це не є вища освіта, тому ці сертифікати не відносять до дипломів типу «С»).

Як же так сталося, що у Німеччині сформувався суспільний консенсус щодо можливості поділу учнів на такі різні потоки навчання одразу після початкової школи?

На наш погляд, відповідь слід шукати на рівні філософії і культури у поєднанні з кількома науками. Землі Німеччини малопродуктивні, тому в далекому минулому німці

помітно відстали від усіх південних європейських народів у розвитку писемності і наук, піклуючись про фізичне виживання через важку щоденну працю. Світоглядно-культурним фундаментом появи і розвитку сучасної системи освіти Німеччини слід вважати процес, який отримав назву «Реформація» – бурхливі події у лоні католицької церкви. Розбрат між її керівниками та їх безмежна жадібність наблизили до нуля повагу мирян, що страждали від принижень і несправедливості. Німці більше інших потерпали від цього лиха, а глибше усвідомлення біди спричинило винайдення і поширення книговидавання разом з великою кількістю університетів у роздробленій на латочки Німеччині.

Реформатори, лідером яких виявився німець Мартін Лютер (1483-1546), запропонували і стали обстоювати антиавторитарну концепцію церкви, яка повинна була обходитися без професійно-ієрархічного духовенства. Вихідну тезу можна сформулювати так: благочестя полягає не в слухняності перед професійними представниками авторитарної римської церкви та у виконанні всіх їхніх наказів й визначених ними ж обрядів, а у «справжній і глибокій» набожності, єдиним і надійним джерелом чого є «Закон Божий» і «Святе Письмо». Людина тільки тоді стане «справжнім християнином», коли славитиме Бога своєю продуктивною працею на користь себе, рідні і громади, коли сама *читатиме Святе Письмо* і розумітиме, що саме сказав у ньому Бог.

Зрозуміло, що широке розповсюдження у Німеччині подібних поглядів – а до них з власних (і доволі корисливих) мотивів пристали вищі представники світської влади, – радикально змінило ставлення абсолютної більшості еліти і пересічних громадян до грамотності. Вміння читати стало розглядатися як ознака «справжнього християнина», який піклується про використання того спадку, який полишив Христос і всі інші джерела Слова Божого. Щодо соціальної організації реформатори вважали неприпустимим втручання духовенства у світське життя, вимагали контролю держави над церквою, «усуспільнення» останньої аж до її самокерованості на рівні громади. Подібні погляди часто підтримувати ті особи, які досягали повноти влади – у них не було особливого бажання звітувати перед представниками церкви і платити гроші.

Тому в Німеччині посилення світської ієрархічності і процес злиття князівств супроводжувався розвитком освіти на основі її державної організації та включення у навчальні плани шкіл того, що можна назвати «елементами релігійних вчень». Лідером у втіленні нових поглядів стала Пруссія її освіченими монархами, які не заперечували проти загальних поглядів реформованої і підпорядкованої їм церкви: доля людини визначена в час її земного буття наперед Вищою Силою. Хоч кожна особа є «природно і безповоротно гріховна», але своєю індивідуальною активністю вона може наблизитися до спасіння (чи й досягти його), якщо буде діяти раціонально і за 10-ма заповідями.

На наш погляд, саме ці морально-етичні і світоглядно-духовні основи і були закладені в систему народної освіти Німеччини в часи Реформації, зміцнювалися пізніше і в своїх головних аспектах продовжують визначати головні особливості системи освіти сучасної Німеччини. Німці й досі згодні з припустимістю диференціації учнів ще у віці 10 років, бо це не суперечить вченню реформаторів про вищі визначальні чинники шляху людини в її бутті.

Важливо підкреслити й ту обставину, що Реформація встановила нові вимоги до мислення кожного мирянина, вимагала його активності і самостійності, проголосила людський інтелект головним засобом перемоги над гріхом і джерелом отримання правильних суджень. Цей «реформаторський нюанс» припав до смаку більшості керівників тогочасних німецьких держав, адже він виправдовував їх вимогу до своїх підвладних вивчати природні і штучні матеріали та використовувати їх в щоденному житті і під час створення засобів нападу і оборони. Воєн у той час було аж надто багато, тому інженерно-технологічний прогрес став основою позитивних сподівань, що зумовило спершу створення спеціалізованих воєнних вищих закладів, а пізніше (1810 р.) – винайдення кращої й досі моделі «берлінського дослідницького університету», працівники якого одночасно відкривали закони природи та успішно готували нових

науковців. З моменту посилення Реформації і впровадження її ідей в освітню систему протестантська частина Європи стала все більше випереджати класично-католицьку в усіх економічно і соціально важливих аспектах, закріпивши свій успіх повною модернізацією вищої школи і створенням безприкладно досконалих університетів та інших ВНЗ.

Подібний незвичний для інших держав парадигмальний підхід німців до стосунків релігії та науки, сформовані на його основі етично-моральні і світоглядні цінності й досі є тим дороговказом, яким керуються німці. На наш погляд, для українців корисно розвивати вищу освіту і наукові дослідження на тих же засадах, що у Німеччині. І реформи слід проводити «по-німецьки»: спершу провести дискусії і дослідження, узгодити план, фінансувати обмеженого обсягу експеримент, здійснити аналіз результатів та на їх основі рухатися далі.

Та годі проводити реформи заради реформ – необхідно визначитися з тим, що вимагатиме від середньої і вищої школи ринок праці через 10-15 років. У сучасній Німеччині вирішили, що прогрес у подальшому піде шляхом робото-комп'ютеризації, а тому стали розширювати відповідний сектор підготовки в технічних університетах та інших ВНЗ [2]. Зауважимо, що слід вітати й розширювати нашу взаємодію з ВНЗ і науковцями Німеччини.

Література:

Романова Е.В. ФРГ: Восточная Германия – инновационный локомотив? // Современная Европа. – 2010. – №4. ; <http://www.dw.de/специалисты-нарасхват-где-изучать-робототехнику-в-германии/a-17908345>; Hans-Werner Sinn. Ist Deutschland noch zu retten? Ullstein, 2005, 579.S.

Бондаренко Ю. М.

КОНЦЕПЦІЯ МАРКЕТИНГУ ЯК ФІЛОСОФІЇ УПРАВЛІННЯ

Концепція маркетингу як філософії управління, згідно якої досягнення успіху компанії, надання користі суспільству та вирішення проблем споживачів відбувається шляхом ефективного задоволення їх потреб, має дві складові. По-перше, це традиційне розуміння, згідно якого маркетинг розглядається як комплекс заходів направлених на пошук незадоволених потреб і платоспроможного попиту, а також, на якомога скоріше їх задоволення. По-друге, це сучасне розуміння, яке передбачає у більшій мірі не реагування на зміни, що відбуваються, а самостійне створення нових потреб і формування попиту на них. Такий тип маркетингу притаманний новим видам товарів та послуг, інноваційних розробок та благ, вироблення яких потребує значної долі інтелектуальної праці.

Якщо раніше головну роль відігравав споживацький маркетинг, а промисловий змінювався під впливом змін уподобань споживачів, то зараз вирішальну роль відіграють саме досягнення промисловості. Нові технології та інноваційні товари розробляються саме промисловими корпораціями, а завданням споживацького маркетингу є утворення попиту на нові продукти. Наслідками такої ситуації є те, що:

- роль конкурентних переваг на промисловому ринку все частіше відіграють нематеріальні активи;
- все більше значення мають технології просування товарів, які базуються на оптимізації взаємодії зі споживачами.

Відповідно до цього роль соціальної відповідальності у сучасних умовах функціонування бізнесу можна сформулювати двояко: по-перше, соціальна відповідальність надає ряд конкурентних переваг, у тому числі пов'язаних зі створенням та підтримкою нематеріальних активів; по-друге, соціальні заходи підприємства є суттєвим елементом комплексу заходів пов'язаних із налагодженням відносин зі споживачем [2, с.101-102].

Таблиця 1 – Конкурентні переваги, що базуються на нематеріальних ресурсах і їх зв'язок з соціальними ініціативам

Основа конкурентних переваг	Конкурентні переваги	Вплив соціальних ініціатив
Нематеріальні активи	Наявність патентів та ліцензій, імідж підприємства, імідж торгівельних марок і т.п.	Співпраця компанії з державними інститутами у ході реалізації соціальних проектів веде до спрощення отримання патентів та ліцензій та зростання іміджу підприємства
Інтелектуальні ресурси	Знання, навички та здібності робітників, підприємницькі здібності керуючого персоналу, здатність до генерації нових ідей і т.п.	Збільшення мотивації відбувається завдяки вирішенню соціальних проблем персоналу. Модернізація управлінських процесів, яка має місце при системному підході до соціальної відповідальності, має наслідком зміну мислення персоналу і формування нових здібностей
Відносини з оточуючим бізнес-середовищем	Відносини з покупцями, партнерами, державними інститутами і т.п.	Вирішення соціальних проблем дозволяє у майбутньому збільшити можливості та зменшити ризики. Це дозволяє формувати довгострокові цілі, полегшує планування та збільшує горизонт альтернативних рішень

Світова практика маркетингу у теперішній час характеризується новими тенденціями, серед яких важливе місце займає зміна маркетингових парадигм. Відбувається поступовий перехід від домінування класичної парадигми – “вивчення потреб населення – маркетинг товарів, що задовольняють ці потреби” до парадигми “нових ідей” – “формування потреб споживачів в інноваційних продуктах”. Цей процес почався у кінці ХХ століття, і сьогодні дві цих парадигми вже успішно співіснують. Сьогодні перед маркетологами є завдання навчитися діяти у нових умовах. Понад сорок років маркетинг домінував як маркетинг мікс (“4 Р” маркетингу: продукт, ціна, збут, просування), ставши парадигмою менеджменту. Сьогодні ця парадигма починає втрачати свої позиції. Глобалізація, системи електронної комунікації та інформації змінили погляд на партнерів та покупців [1, с.232-233].

Світова фінансова криза 2008–2010 рр. пришвидшила необхідність здійснення змін у сучасній маркетинговій науці та практиці. Зокрема, вона довела хибність багатьох традиційних маркетингових прийомів, таких, як скорочення асортименту, агресивне використання засобів стимулювання збуту, використання примітивної реклами тощо. Також криза довела безперспективність цінових війн між конкурентами з метою втримання клієнтів. Навіть великим компаніям, що інвестують у вивчення ринків, не завжди вдається спрогнозувати попит на власні товари і послуги. Це відбувається тому, що вони звикли розглядати вже сформовані тенденції, припускаючи, що у майбутньому існуючі тренди збережуться. Недостатньо просто відстежувати тенденції, їх потрібно прогнозувати.

Питанням зміни маркетингової парадигми присвячено роботи багатьох як іноземних, так і вітчизняних вчених. Проте ознаки нової маркетингової парадигми ще вивчені недостатньо. Виходячи з того, що парадигма – це осмислення світу на основі ідей, поглядів і понять, обґрунтування нової парадигми маркетингу спостерігається постійно під час вивчення історії еволюції маркетингу. Сучасні тенденції розвитку суспільства характеризуються зростанням інтересу до стратегічного планування й управління. Посилення конкуренції на розвинених ринках і пов'язані з нею проблеми зростання,

складне навколишнє середовище, яке постійно змінюється в умовах глобалізації, змусило піддати ревізії раніше сформовані принципи та методи управління [1, с. 233].

Концепція маркетингу як філософії управління є результатом значних змін, що призводять до трансформації каналів і методів комунікацій бренду зі споживачами. Нова маркетингова модель персоналізації вимагає відмови від концепції масового продукту для масового споживача і нав'язаної сегментації ринку на користь сегментації споживачів. Сьогодні значна кількість ринків торгівлі характеризується високим рівнем конкуренції (гіперконкуренція), тому виробникам товарів, провайдерам послуг необхідно розробляти і впроваджувати ексклюзивні стратегічні заходи для отримання переваг через формування якісно нової пропозиції своїм покупцям.

Таким чином, підбиваючи підсумок, можемо зробити такі висновки, що сучасна концепція маркетингу є результатом значних змін. Вони призводять до трансформації каналів і методів комунікацій бренду зі споживачами. Сучасна концепція маркетингу суттєво відрізняється від класичної. Вона направлена, в першу чергу, на створення інноваційних технологій, сприятливих умов для розробки нових товарів і послуг. Ключова роль у цьому належить технологіям просування, які базуються на дослідженнях психології споживача та створення з ним конструктивних, довгострокових та взаємовигідних стосунків.

Література:

Дейнека О. Є. Ознаки нової парадигми маркетингу в контексті еволюції споживчої цінності [Електронний ресурс] / О. Є. Дейнека // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". 2010. - № 683. – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/handle/ntb/20296>.; Дудкін О.В. Соціальна відповідальність як складова маркетингової стратегії промислового підприємства / О. В. Дудкін // Механізм регулювання економіки. Економіка природокористування, економіка підприємства та організація виробництва. – 2008. – № 4, том 2. – С. 101-107.

Боровий Р.П.

ФІЛОСОФСЬКЕ ПІЗНАННЯ ПРІОРИТЕТНИХ РЕГІОНАЛЬНИХ ПРОЕКТІВ

За умов активного залучення України до світових процесів глобалізації та регіоналізації особливої ваги набувають регіональні аспекти стратегії соціального економічного зростання держави. У цьому контексті особливо актуальними є питання економічного та соціального розвитку регіонів на основі позитивних структурних зрушень галузевої, просторової та функціональної систем, відновлення й зміцнення ефективного співробітництва регіонів, зменшення міжрегіональних диспропорцій, раціонального використання економічного потенціалу кожного регіону. На сучасному етапі наявність значної диференціації в соціально економічному розвитку регіонів, що суттєво загострилася в умовах затяжної економічної кризи 90-х років минулого століття, є основою не лише економічної, а й суспільно-політичної дезінтеграції держави. Фактично лише впродовж останніх 5-6 років проблеми регіонального розвитку одержали належну оцінку як необхідна передумова і складова соціально економічного поступу держави. Окремі розділи, регіональній політиці, стали невід'ємною складовою найважливіших державних стратегічних документів. Здійснено значну роботу зі створення нормативно-правової бази та інституційного забезпечення регіональної політики, розроблення й запровадження економічних механізмів регулювання регіонального розвитку, реалізовано кроки щодо децентралізації державного управління. Водночас зазначимо, що рішення щодо регулювання регіонального розвитку досить суттєво залежали від суб'єктивних чинників, зокрема політичних процесів, що не завжди відповідало офіційно визначеним пріоритетам та завданням у сфері регіонального розвитку й регіональної політики. Є достатньо підстав стверджувати, що вирішення проблеми дисбалансу регіонального розвитку впродовж ряду років гальмувало небажання колишнього керівництва держави відмовлятися від ручного управління регіонами. Збереження непрозорості й

суб'єктивності прийняття рішень щодо регіонального розвитку дозволяло вищим посадовим особам держави мати необмежений вплив на керівників регіональних і місцевих органів влади. У 2005 р. кардинально змінилися принципові підходи до вирішення питань регіонального розвитку. Активізувалася робота з формування нормативного поля регіональної політики. Зокрема, оприлюднено і проходить доопрацювання з урахуванням результатів обговорення проект державної стратегії регіонального розвитку України, прийнято Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів», активно розробляються і запроваджуються механізми реалізації основних положень даного закону, розробляється Програма розвитку транскордонного співробітництва на 2007-2010 роки тощо. Посиленню уваги до проблем регіонального розвитку держави сприяло широке публічне обговорення проекту адміністративно-територіальної реформи. Проте масштабна ротація керівних кадрів на регіональному і місцевому рівнях, несформованість відповідного нормативно-правового поля, де які проблеми макроекономічного характеру та початок системних змін у економічній політиці держави не дозволили за короткий час суттєво змінити ситуацію щодо зменшення дисбалансу регіонального розвитку і вирішення основних економічних і соціальних проблем регіонів. Нинішній рік вносить суттєві корективи у процеси регулювання регіонального розвитку, водночас створюючи певні ризики для повномасштабної реалізації визначених Президентом України завдань державної регіональної політики. Запровадження політичної реформи кардинально змінює формат системи управління регіональним і місцевим розвитком, розподіл повноважень і відповідальності за розвиток територій. Передача основних повноважень щодо регіонального й місцевого розвитку органам самоврядування відбувається за відсутності адекватної системи й механізмів контролю за ефективністю рішень і дій цих органів: з одного боку, послаблюється вертикаль виконавчої влади, з іншого – несформовані дієві механізми контролю місцевої влади громадами. За такої ситуації держава зобов'язана посилити увагу до питань регіональної політики, зокрема до постійного системного моніторингу соціально економічного розвитку територій. Філософське пізнання пріоритетних регіональних проектів, розвиток як стійкий процес можливий за умови підкріплення трудового та технологічного факторів надходженням на стабільній основі інвестицій в обладнання, матеріальні та сервісні інфраструктурні об'єкти. Ефективна регіональна політика сприяє зміцненню унітарних засад української державності, формування регіональної політики вимагає чіткого визначення концептуальних засад розвитку регіонів, що здійснюється на загальнодержавному рівні. Обумовлюється це необхідністю нівелювання наявних диспропорцій в розміщенні та розвитку виробництва, інфраструктури та систем розселення, розв'язання екологічних проблем та потребі в раціоналізації природокористування, розширення фінансово-економічної самостійності регіонів, децентралізації вирішення питань, що належать до компетенції місцевих органів влади. Концепція регіонального розвитку має обов'язково містити ідеї регіональної політики держави, формулювати мету та пріоритети регіонального розвитку на тактичну і стратегічну перспективу, а також основні проблеми та алгоритми їх розв'язання.

Таким чином, зміна соціально-економічної ситуації у регіонах після світової фінансово-економічної кризи, посилення впливу на регіональний розвиток зовнішніх та внутрішніх чинників призводить до необхідності оновлення регіональних стратегій розвитку як основоположних документів, у яких визначається перспектива розвитку регіонів України [1]. Філософське пізнання пріоритетних регіональних проектів є важливою частиною регіональних стратегій і пріоритети розвитку, які визначають напрямки розвитку соціально-економічної сфери регіону на середньострокову перспективу: «Регіональні стратегії розвитку повинні відповідати положенням Державної стратегії регіонального розвитку України та визначають тенденції та основні проблеми соціально-економічного розвитку України; стратегічні цілі, пріоритети розвитку регіону на відповідний період». Пріоритети, що були сформульовані у первинних стратегіях,

ухвалених впродовж 2004 – 2008 рр., здебільшого, характеризуються переважанням галузевого підходу у формулюванні, а іноді й поєднанням галузевого та функціонального підходу. Така різноплановість до формулювання пріоритетів дискредитувала саме поняття «пріоритет», ускладнювала розуміння щодо механізмів та інструментів їх досягнення, напрямків реалізації, а також робила неспівставними окремі регіональні стратегії. У процесі визначення регіональних пріоритетів розвитку доцільно орієнтуватися на європейську практику. В країнах ЄС у сфері регіонального розвитку втілюються пріоритети, які стосуються захисту навколишнього середовища, розвитку безпечної енергетики, розвитку транспортної мережі, покращення якості життя, формування економіки знань. На перший погляд такі пріоритети виглядають дещо узагальненими і шаблонними, водночас, у кожній конкретній стратегії ці пріоритети формулюються з урахуванням місцевих особливостей і спрямовуються на вирішення конкретних завдань регіонального розвитку. Досвід країн ЄС свідчить, що пріоритети розвитку регіонів мають ґрунтуватися на інноваційній моделі розвитку, яка означає формування та розвиток тих галузей, що можуть забезпечити довгострокове економічне зростання на місцевому рівні, вирішують нагальні питання регіонального розвитку. Інноваційна спрямованість регіонального розвитку означатиме застосування суб'єктами господарювання інноваційних основ діяльності, розвиток інноваційних виробництв. Інноваційність має бути закладена і в пріоритети регіонального розвитку в Україні.

Література:

Воронкова В.Г. та ін.. Регіонально-адміністративний менеджмент: Конспект лекцій / В. Г. Воронкова, А. Г. Беліченко, О. М. Попов та ін.: Вид-во ЗДІА, 2008. – 254с.

Бортникова А. Є.

ТОПОС ВОГНИЩА В КУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ БУТТЯ GENIUS LOCI

Будь-яка модель культури містить поділ явищ навколишньої дійсності на світ фактів і світ знаків. «Подвійна природа речей» особливо характерна для традиційних суспільств – і осілих, і кочових. Про кожний предмет, крім відомостей, що стосуються його фізичної природи, існувало ще й інше знання – знання його символічного змісту. У процесі культурного розвитку людина міфологізувала, сакралізувала, аксіологізувала ознаки природного й культурного простору. І хоча дотепер залишається розповсюдженим поділ культури на матеріальну й духовну, – все виразніше постає усвідомлення того, що продукти фізичної праці являють собою матеріалізацію ідей, потреб, цінностей та ідеалів людей, які створюються не довільно, а в контексті навколишнього світу – природного та створеного людиною. Локуси здатні перемішувати функції шляхом імітації, про що свідчить поширення «копій» святих місць. Для пояснення природи цього явища мистецтвознавець та візантолог О. Лідов запропонував поняття «ієротопія» ((д.-грец. ієρός – священний і τόπος – місце, простір) – створення сакральних просторів, що розглядається як особливий вид духовної та художньої творчості; ієрофанія як виклик абсолютного, трансцендентного, божественного доповнюється ієротопією – відповіддю людини на цей виклик [3, с. 185].

Щоб жити у Світі, необхідно його створити, але ніякий світ не може народитися в хаосі, однорідності й відносності мирського простору. Виявлення чи проекція точки відліку – «Центру» – рівносильна Сотворінню Світу [5, с. 24]. Р. Генон відзначає таку важливу характеристику ідеї центру, як усвідомлене чи несвідоме прагнення людини повернутися до нього. Перш за все передбачається «ритуальна орієнтація», «яка, власне, вказує на духовний центр, видимий образ, власне «Центр світу» [2, с. 93–97]. Саме на тлі цієї ідеї відроджуються напівзабуті сакральні смисли духу місцевості (genius loci), формується новий тип ціннісного ставлення до рідних пенатів, що надзвичайно актуально для сучасної України, де процес самоідентифікації відбувається вкрай болісно через накопичені суперечності в системах цінностей – національній і локально-індивідуальних

(територіально-культурних, етнічних, релігійних). І в цьому контексті ідентифікація через локальність, коли за основу беруться цінності дому, малої батьківщини, її природи й культури, могли б усунути найбільш гострі протиріччя процесів особистісного самовизначення. Крім того, звернення до зазначеної проблематики в контексті філософської та культурологічної думки може розглядатись і як альтернатива тим тенденціям, які розчиняють локальне культурне начало, уніфікуючи його у глобальній масовій культурі.

Наявність символічної метрики виявляється в усіх феноменах людського світу, насамперед у традиційному людському житті, устрій якого зумовлюється не тільки потребою фізичного виживання, а й світоглядними уявленнями його власника, сформованими єдністю з довкіллям. Сакральний центр дому – вогнище – одна з тих категорій речей, які міфологічна свідомість охоче поміщає в центр світу. Боги-охоронці домашнього вогнища не вимагали кривавих жертв; їм приносили квіти та робили узливання вином і молоком, про що згадує, наприклад, Аполлоній Тіанський: у його часи ще зберігалися литі жертви й приношення – і на честь домашнього бога (*Iar*), і на честь генія місця (*genius loci*). Так само і в кочових народів нашого краю вшануванням вогнища виражалося вшанування духу вогню – охоронця вогнища. Вогнище знаходиться в центрі юрти, – це не тільки її топографічний центр, а й функційно важливе, сакральне, священне місце: коло є особливо шанованим у східних кочівників. Це символ життя, вічності.

Приналежність первісних жертв вогнищу як духові-охоронцю житла переконливо доводить і той факт, що пов'язані з вогнищем кухонні атрибути (кочерга, помело, рогац, лопата тощо) набули значення жертвних знарядь і зберігали це значення до пізньої епохи язичницького розвитку: «Вогонь вогнища проганяє нечисту силу холоду і мороку, а тому перед цим родовим пенатом здійснювалося релігійне очищення, що звільняє від ворожих впливів темної сили» [1]. У деяких із тюркських мов (зокрема, казахській) вогнище – *казан-ошак* (українській мові дістався з цієї сполуки в тюркських мовах *казан*, а російській – *очаг*). Для кочових народів ці поняття нерозривні. Завдяки казану може відбуватися взаємодія світів, і в цій процедурі він не тільки посередник, а й охоронець, захисник від шкідливого впливу Нижнього світу.

Очевидно, при виконанні релігійно-магічних обрядів найперше використовувалися казани, особливим чином оформлені; зооморфні елементи пов'язувалися з культом тварин і виконували функцію оберега. Іще бронзові казани скіфської епохи виконували, крім утилітарних, і магічну функцію. Символічне значення казанів засвідчує розповідь Геродота (VI-V ст. до Р. Х.) про скіфів: «Один скіфський цар, на ім'я Аріант, побажав довідатися про чисельність скіфів. Він наказав для цього всім скіфам принести по одному наконечнику стріли й кожному, хто не послухається, погрожував смертю. Тоді скіфи принесли так багато наконечників, що цар вирішив спорудити з них собі пам'ятник: він повелів виготовити з наконечників цю мідну посудина й виставити в Ексампей. От відомості, які я одержав про чисельність скіфів» (Геродот. Історія IV.81). Ідею зв'язку святилища Екзампей з пантеоном скіфських богів розвинув Д. Раєвський, порушивши питання вже не просто про святилище, а про «загальноскіфський релігійний центр» [4, с. 113]. Великий Священний казан, розташований на «найближчій до неба» точці (найвища точка в українських степах – 269 м над рівнем моря) символізував вищий світ богів.

У кожному просторовому локалі зберігалась етнічна (а згодом – національна) самотність вияву культурних універсалій. Сакральним центром української хати, символом материнського начала, непорушності сім'ї, неперервності життя є піч і простір біля неї, через які здійснювався безпосередній зв'язок із небесним світом. Піч – символ материнського начала; чистого, духовного виношування плоду; святості; непорушності сім'ї; неперервності життя українського народу; батьківщини, рідної хати; босоногого світлого дитинства; поетичний символ народної обрядовості. «Піч – наче мати рідна», «Рідну матір може підмінити лише піч», – казали в давнину. Ще 6 тис. років тому

протоукраїнці обожнювали піч. За даними О. Афанасьєва, М. Слободянюка, С. Плачинди, у їхній міфології існував символічний образ-тотем Печі-матері, яку обожнювали як захисток життєдайного вогню. Символіка печі як сакрального центру української хати розкриваються через характерні риси найдавнішого первісного побуту слов'ян: вони селилися окремими родами (кілька споріднених родин) в одній хаті або в декількох холодних зрубках (клітках), побудованих поблизу теплої хати чи навіть прибудованих до її стін, але за будь-яких умов вогнище лишалося єдиним для всіх, як і приготована на ньому їжа, – і це слід підкреслити особливо, адже вогонь, розведений на домашньому вогнищі, вважався божеством, що охороняє достаток дому, спокій і щастя всього роду. Від вогню, запаленому в родинному вогнищі, обожнення перейшло на саме вогнище, і ці поняття злилися воедино в уявлення про духа-охоронця.

Як бачимо, у процесі культурогенезу аксіологізації й сакралізації підлягали не тільки природні об'єкти як «центри світу», символи території, а й вироблені культурою або нею переосмислені. В одних випадках природа, виступаючи лише в ролі натхненника, зберігала власний простір, в інших – він трансформувався в «культурний», незалежно від аксіології тих змін, що відбувалися в ньому. Однак для того, щоб він опинився в полі культури, не обов'язково його культивувати та огорожувати, – досить, щоби там «поселився» *genius loci*, дух цього місця: якщо простір певним чином усвідомлюється, западає в історичну пам'ять, осмислюється як пов'язаний з тою чи іншою значною подією, видатною особистістю і служить пошукам тотожності двох свідомо відмінних об'єктів, то він віднаходить свою змістову основу, наповнює мову культури, формуючи просторовий код, що підлягає декодуванню.

Література:

Афанасьев А. Н. Религиозно-языческое значение избы славянина [Электронный ресурс] / А. Н. Афанасьев // Отечественные записки. – 1851. – Июнь. – Режим доступа: <http://www.pagan.ru/slowar/i/izba5.php> (20.11.12); Генон Р. Символы священной науки / Р. Генон; пер. с фр. Н. Тирос. – Москва : Беловодье, 1997. – 494 с.; Завгородний Ю. Ю. Идея Центра в работах Рене Генона / Ю. Ю. Завгородний // Мистико-эзотерические движения в теории и практике. Проблемы интерпретации эзотеризма и мистицизма: сб. мат. III междунар. научн. конф. / Под. ред. С. В. Пахомова. – СПб.: РХГА, 2010. – 288 с.; Раевский Д. С. Очерки идеологии скифо-сакских племен / Раевский Д. С. – М.: Наука, 1977. – 216 с.; Элиаде М. Священное и мирское / Мирча Элиаде. – М.: Изд-во МГУ, 1994. – 144 с.

Бронських С.В.

ЄВАНГЕЛЬСЬКИЙ ОБРАЗ ПОНТІЯ ПІЛАТА (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ М. БУЛГАКОВА «МАЙСТЕР І МАРГАРИТА»)

Роман М. Булгакова «Майстер і Маргарита» був останнім у його житті. Ось чому можливо його ідеї та образи настільки багатогранні та наповненні особливим містичним змістом. Даний роман можна сприймати як сатиру, як Біблію, як фантастичну історію кохання та самопожертви та як боротьбу між добром і злом. Також, ми можемо його трактувати з політичної точки зору, тобто як боротьбу та письмовий протест проти Сталінської тиранії або вважати його варіантом поеми про Фауста [2]. Проте, головним чином, роман можна вважати «одою» Понтію Пілату, оскільки на протязі всієї його лінії ми можемо прослідкувати опис його образу та дій: роман починається з Понтія Пілата; момент, коли Воланд розповідає Берліозу про нього; майстер написав роман про Понтія Пілата; історія про визволення Понтія Пілата та отримання прощення від Іешуа завершує роман. Ось чому, образ Понтія Пілата вважається центровим. Звернувшись до біблійної легенди, письменник використовує принцип «стягнення часу», що дозволило йому органічно поєднати в цілісне художньо-естетичне біблійно-історичний час та спроектувати на подіємо-змістовий план роману проблеми ХХ століття [1, с. 371].

Таким чином, ми спробуємо проаналізувати образ Понтія Пілата з та його дії з онтологічної точки зору. Ім'я «Понтій Пілат» відомо, мабуть, кожній освіченій людині. Однак, для більшості людей основними джерелами інформації про носія даного імені

залишається роман М. Булгакова «Майстер і Маргарита» і євангельські тексти Нового Завіту та історики тогодення. Проте, всяке судження про нього є, в тій чи іншій мірі, компіляцією різних думок, і коректність будь-якого твердження залежить від того, наскільки щільно ці твердження «прилягають» одне до одного. Онтологія вивчає абстрактні «сущє і сутність», тобто сутність будь-яких об'єктів та процесів та сутність людського життя – життя абстрактного та конкретного. З іншого боку філософська концепція онтології дещо видозмінюється коли мова йде про персонажі: коли вони є самостійними суб'єктами, які мають власне ставлення до тексту. Такі герої є постійно рефлексивними. Для такого героя існує значна різниця між його життям та усвідомленням його життя, між сюжетом та його ставленням до сюжету. У цьому випадку, сюжет – тобто те, що відбувається з самим героєм стає несуттєвим. Таким чином, інтерес художнього твору не в самому сюжеті. В нашому випадку постає питання не «як» Прокуратор вчинив свої дії а «навіщо».

З'ясовуючи причини трагічних дій євангельського персонажу Понтія Пілата, доцільним є звернення до Біблії та до аналізу його біблійного опису з метою порівняння його з «переробленим» Булгаківським Понтієм Пілатом. Тільки літературний, апокрифічний та філософський аналіз уможлиблює спроби розробити аналіз онтологічного аспекту дій Понтія Пілата. Здавалося б «Прокуратор», який своїм рішенням визначає долю людей повинен самостійно робити цей нелегкий вибір, проте суспільство вирішило все за нього. В порівнянні з біблійним Понтієм Пілатом та персонажем роману «Майстер і Маргарита» існує велика психофізична різниця.

Автор роману свідомо змінює не тільки онтологічний аспект його дій, а ще можемо прослідкувати зміни в описовому плані. Скоріш за все це відбувалося по причині політично-атеїстичної пропаганди тогодення. Що ж саме криється за вибором та діями «видатного Прокуратора» Іудеї? Можливо те «несвідоме», що повинно було б зберегти його кар'єру та навіть його життя? Віддавши життя Ісуса на розсуд «голодного» до жорстокості народу, народу несвідомому та осліпленому язичництвом, великий Прокуратор врятував своє життя, так, саме життя, та не буття та власний душевний спокій.

Література:

Нямцу А. Славянские культуры в общекультурном универсуме: учеб. пособие /А.Е. Нямцу. – Черновцы: Черновицкий нац. ун-т., 2012. – 520 с.; Ноговицын О. М. Поэтика русской прозы / О.М. Ноговицын // Метафизическое исследование. – СПб: ВРФШ, 1999. – С. 19–20.

Вдовиченко Є.В.

ВНЕСОК МАРКІЗА І. де ТРАВЕРСЕ У РОЗВИТОК ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКОЇ СПРАВИ ПІВДНЯ УКРАЇНИ

Іноземні спеціалісти відіграли важливу роль у створенні вітрильного військово-морського флоту на Півдні України. Тож цілком закономірним є висвітлення окремих аспектів їх діяльності. Дослідники історії Чорноморського флоту у XIX ст. оцінюють діяльність іноземців неоднозначно. С. Огородников, висловлюючи твердження російської імперської думки підкреслив: «Явна перевага іноземців, що призначаються командирами загонів суден... не могла не позначитися на стані загального духу флоту [1, с. 79-80].

Практика залучення іноземних фахівців сформувалася у Російській імперії у зв'язку з нестачею підготовлених спеціалістів і мала досить довгу історію. Курс на створення Чорноморського флоту, сприяв стрімкому зростанню кількості іноземців на службі у другій половині XVIII ст. Влада керувалася суто прагматичними інтересами країнами, яка в різні періоди поступу потребувала хороших адміністраторів і знавців своєї справи. Звернемо увагу, що державні структури не мали ні чіткої програми найму іноземців, ні правил прийому. В той же час адміністрація намагалася залишати іноземців на службі якомога довше, прагнучи прийняти їх у підданство. Із казни відпускалися гроші

на найманця та розміщення сім'ї, проте ніяких гарантій іноземець не отримував. Останні далеко не завжди виправдовували покладені на них надії, але навіть ті, хто служив бездоганно, все одно знаходилися під контролем начальників і пильною увагою підлеглих. Будь-які зміни зовнішньої політики (досить динамічної у ті роки) впливали на долю іноземців. Їх могли звільнити, або заслати у внутрішні міста імперії, чи за кордон. Отже, політику держави у питанні про військовослужбовців-іноземців можна вважати однобокою і недалекоглядною.

Позиція влади стосовно іноземців, що служили у морському відомстві, залежала безпосередньо від зовнішньополітичного курсу. Іноземний фахівець міг бути звільнений, виселений чи заарештований у разі конфлікту Російської імперії з його вітчизною. Під час правління Олександра I (1777-1825.) такі процеси відбувалися, відповідно у 1807 та 1812 рр., коли англійські та шведські, а потім і французькі піддані, що перебували на службі у Російській імперії потрапляли до складних ситуацій. Однак, навіть якщо фахівець уже прийняв російське підданство, його все одно заносили до списку іноземців, що перебувають у віддані Адміралтейств колегії. У разі виникнення сумнівів стосовно таких осіб їх могли у загальному порядку відсторонити від служби і зобов'язати переселитися у «внутрішнє місто» (по закінченню війни з державою, громадянином якої він або його батьки були раніше, спеціаліста могли повернути на службу [2, л. 13об., - 18].

Зарахування на службу до військово-морського флоту досить часто відбувалося випадково. Існував чималий дефіцит офіцерських кадрів і чиновників флоту, наприклад, кораблебудівників. Місцеве керівництво приймало всіх, хто виявляв бажання служити і мав досвід роботи чи спеціальність. Виходило, що спочатку спеціаліста приймали на службу – командир корабля, порту і т.п. – а потім повідомляли до центрального керівництва. У державної влади не було ні чіткої програми найму іноземців, ні жорстких правил прийому. Така непослідовність викликала, як невдоволення російських моряків, заохочення іноземців, так і скарги останніх на хиткість становища. Загалом іноземні спеціалісти становили складний соціум, який розрівнявся за соціальним походженням і за термінами перебування в Російській імперії.

Непослідовна політика держави, щодо іноземців призвела до появи у середовищі російських морських офіцерів прагнення довести непрофесіоналізм іноземців. Набуває поширення думка, що серед іноземців переважають виключно непрофесіонали, крадії, ледацюги та п'яниці. Зрозуміло, що п'яниці, ледацюги були й серед росіян, що перебували на службі у флоті, проте їх воліли не помічати [3, с. 50].

Найбільш яскравим прикладом складності перебування іноземців на вищих посадах та їх неоднозначне сприйняття у військово-морському середовищі стала діяльність головного командира Чорноморського флоту й портів (з 1802 р.) адмірала маркіза Івана Івановича де Траверсе, француза, що прийняв російське підданство.

Маркіз І. де Траверсе (1754-1831 рр.) залишив Францію у 1791 р. і вступив на російську службу у гребний флот у чині контр-адмірала. У 1805 – р. він став губернатором Севастополя і Миколаєва. У 1809 р. Олександр I призначив його керуючим Морським міністерством (1811-1828 рр. морський міністр). Про себе маркіз писав: «У Росії я отримав фортуна, дружину, милостей і честь, досить, щоб бути назавжди в числі її захисників і підданих» [4, с. 12].

Діяльність І. де Траверсе на чолі Чорноморського флоту повністю залежала від політики Олександра I, який, як зазначалося вище, відводив флоту другорядну роль. Досить складні у 1802-1811 – рр. відносини склалися у головного командира Чорноморського флоту з Павлом Чичаговим – керівником Морського міністерства. П. В. Чичагов (1767-1849 рр.) вважав, що іноземці приносять державі лише шкоду. У своїх мемуарах він писав: «Француз може бути англійцем, американцем, а англієць – італійцем, іспанцем, навіть росіянин здатний перетворитися на людину будь-якої національності, але росіянином ніколи не зробиться ні француз, ні англієць, ні німець [5, с. 141].

Великодержавний шовінізм, що визначає зміст даної фрази впливав на політичні погляди Г. Чичагова і позначився на його відносинах з І. де Траверсе. Звернемо увагу, що самого П. Чичагова досить складно вважати «відданим» росіянином. За свідченнями дослідників флоту ХІХ ст. він вважався англоманом і не приховував, що схиляє голову перед усім англійським. П. Чичагов виховувався в англійському дусі, був одружений на англійці «сам був англійцем до зневаги усього руського» [6, с. 162-163]. Це значною мірою впливало на його діяльність на чолі морського відомства та стосунки з підлеглими.

В офіційних листах і мемуарах П. Чичагова простежується скептичне відношення до головного командира Чорноморського флоту. Показовим є уривок із листа морського міністра до І. де Траверсе з нагоди взяття у 1807 р. фортеці Анапа в ході російсько-турецької війни: «Я вважаю, любий друже, - пише П. Чичагов, - що Ви брали участь у цій перемозі, і повідомив про це імператору. Я впевнений, що не помиляюсь: у будь-якому випадку, Ви керували всією операцією і гідні називатися переможцем. Можна собі уявити, що ви здатні зробити, маючи п'ятнадцять кораблів, якщо маючи всього чотири, ви вже назвали їх флотом» [7, с. 203]. Відверта докора на адресу І. де Траверсе пояснюється тим, що він, як командир Чорноморського флоту, відмовився втілювати в життя план кампанії проти турків П. Чичагова. План морського міністра стратегічно визнавався провальним, але досить складним для реалізації. Загалом інфраструктура Півдня України виявилася невідповідною: була відсутня достатня кількість військових сил для організації десанту та його транспортування, бракувало бойових кораблів. Чорноморський флот складав тоді сім лінійних кораблів, а для операції необхідно мінімум вісім [8, с. 274-293].

У наявній ситуації дореволюційні і радянські історики звинувачували І. де Траверсе. На думку С. Огородникова, військові дії флоту у 1807 р. виявили гіркі плоди нерішучості і боязкої обережності осіб, які керували експедиціями в Чорному морі [9, с. 14]. Проте, не можна звинувачувати в помилках лише І. де Траверсе, розробивши план, П. Чичагов, як морський міністр, не врахував у якому стані знаходився Чорноморський флот.

Призначення І. де Траверсе на посаду Морського міністра в 1811 р. не дозволило йому продемонструвати свої організаційні здібності. Спочатку йшла війна з Наполеоном, і на неї витрачалися майже всі кошти. Проте, навіть після завершення війни кошти для флоту відпускалися недостатні, що негативно позначилося на кораблях флоту і на морських командах – їх утримували не в повному комплекті. Так, у 1813 р. замість необхідних 22. 000. 000 руб. на морський флот відпущено лише 17. 000. 000 руб.; у 1815 р. – всього 15. 000. 000 руб. [10, с. 79]. Бездіяльність флоту шкідливо позначалася на стані особистого складу, який прирікали на втрату необхідних навичок.

Цілком зрозуміло, що міністра-іноземця звинувачували в упередженості і байдужості. Однак, М. Каллістов (1883-1917 рр.), який вважав І. де Траверсе на вищих посадах флоту «випадковою людиною» звертаючись до подій війни 1812 р., підкреслював «Що стосується розпоряджень маркіза власне по флоту, то треба віддати йому справедливість, при його делікатному становищі (французький емігрант – проти французів) він у багатьох випадках виявляв помітну дбайливість і наполегливість у проведенні заходів, що мали на меті нанесення шкоди супротивнику» [11, с. V].

Подальша доля росіянина П. Чичагова і француза І. де Траверсе, після відставки їх з посади морського міністра, не входить до кола наукового пошуку дослідження. Проте, певною мірою, вона характеризує соціальні протиріччя й державні реалії Російської імперії у період, що розглядається. П. Чичагов, у 1814 р. назавжди залишив Батьківщину. За кордоном Павло Васильович надрукував мемуари та спогади, в яких він іноді здається більшим іноземцем ніж І. де Траверсе, який не злякався гострої критики на свою адресу та не поїхав з імперії, а його діти служили у російському флоті [12, с. VI].

Незважаючи на здебільшого негативну оцінку І. де Траверсе на посаді морського міністра, його діяльність як командира Чорноморського флоту мала позитивну оцінку [13, с. 53-55]. Саме він започаткував у суднобудуванні Півдня України західноєвропейські стандарти побудови кораблів із залученням приватновласницької ініціативи, яка здобула

назву – підряд. Дослідник історії флоту В. Головачов (1821-1904 рр.) вважав маркіза здібним, вмілим начальником. На його думку, за період командування Чорноморським флотом І. де Траверсе виявляв турботу про поліпшення стану Севастопольського порту [14, с. 217-218]. Д. Афанасьєв також характеризував маркіза як людину з освіченим розумом, який володів великими даруваннями і користувався особливим розташуванням імператора [15, с. 256-257].

Отже оцінка діяльності маркіза І. де Траверсе є яскравим зразком ставлення широкого загалу до служби іноземців в Російській імперії. Ключові посади в управлінні державою займали лише особи, що отримували підтримку імператора. Морський міністр та керівники на місцях (в тому числі на Півдні) зобов'язувалися діяти виключно в рамках політики імператора стосовно флоту. Проте, більшість істориків штучно замовчують, що стратегію розвитку військово-морського флоту визначав не іноземець І. де Траверсе, а російський імператор.

Література:

Огородников С. Ф. Исторический обзор развития и деятельности Морского министерства за сто лет его существования (1802-1902 гг.) / С. Ф. Огородников. – СПб.: Типография Морского министерства. – 1902. – С. 263.; Российский государственный архив Военно-морского флота: Ф. 166. – Оп. 1. – Д. 226 (1812 г.). – 104 лл.; Головин В. М. О состоянии российского флота в 1824 г. Сочинение мичмана Мореходова [псевд.] / В. М. Головин. – С рукописи, найденной в бумагах вице-адмирала В. М. Головина. – СПб. – тип. Мор. м-ва. – 1861. – С. 100.; Шатне Мадлен дю. Жан Батист де Траверсе, министр флота Российского / М. дю Шатне. Авториз. пер. с фр. М. Л. Андреева. – М. – Наука. – 2003. – С. 412.; Чичагов П. В. Записки. / П. В. Чичагов. – М. – Редакция альманаха «Российский архив». – 2002. – С. 800.; Белавенец П. И. Нужен ли нам флот и значение его в истории России / П. И. Белавенец. – СПб. – 1910. – С. 210.; Шатне Мадлен дю. Указ. соч. – С. 203.; История российского флота. Современная версия / отв. редактор Н. Дубенюк. – М. – Эксмо. – 2006. – С. 672.; Огородников С. Ф. Действия русского флота в войне с Турцией в 1807 г. / С. Ф. Огородников // Морской сборник. – 1908. – №11. – С. 1-14.; Огородников С. Ф. Исторический обзор развития... / С. Ф. Огородников. – СПб. – Типография Морского министерства. – 1902. – С. 263.; Каллистов Н. Д. Русский флот и двенадцатый год / Н. Д. Каллистов. – СПб. – тип. мор. м-ва. – 1912. – 184.; Чичагов П. В. Указ соч. – С. 800.; Скориков Ю. А. Севастопольская крепость / Ю. А. Скориков. – СПб. – Стройиздат. – 1997. – С. 320.; Головачов В. Ф. История Севастополя, как русского порта / В. Ф. Головачов. – СПб. – Печатано в типограф. департамента уделов. – 1872. – С. 258.; Афанасьев Д. К истории Черноморского флота (1768-1816 гг.) / Д. Афанасьев // Русский архив. – 1902. – Вып. 2. – С. 193-262.

Великий В.М.

ФЕНОМЕН ДОВІРИ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ

Довіра/недовіра може розглядатись в різних аспектах.

Нічим не обґрунтована довіра, яка ґрунтується більше на стереотипах і міфах, може призвести до сліпої віри, створити сприятливі умови для існування демагогії, популізму, обману, хворобливого синдрому втрачених ілюзій. У свою чергу відсутність або втрата здатності довіряти є серйозною управлінською проблемою, яка унеможливорює конструктивну взаємодію, буття і інтеграцію спільних зусиль. Загальна взаємна недовіра призводить до необхідності розраховувати лише на самого себе, а це у свою чергу супроводжується значним зростанням рівнів психічної та соціальної напруги, підозрілості, невпевненості та невизначеності. Відчуття свідомої довіри до себе, до людей, до світу – наріжний камінь здоров'я суспільства.

Як соціально-психологічний феномен, довіра є специфічним видом установки-ставлення до оточуючого світу та самого себе.

Звичайно, поява довіри або втрата довіри до конкретних інститутів конкретного суспільства має цілком конкретні причини.

Основною умовою виникнення довіри є ситуативна актуальна значущість об'єкта, з яким індивід або група індивідів має намір вступити у взаємодію, та оцінка її як безпечної, конструктивної, надійної. Особа в кожній конкретній ситуації адресує різним сторонам дійсності і самій собі різний рівень довіри.

Обґрунтовуючи засади взаємодії управлінця з підлеглими, слід враховувати, що в кожному акті конструктивної взаємодії завжди має бути присутній певний рівень довір'я, він виступає початковою умовою позитивних міжсуб'єктних відносин. Без достатнього рівня довіри взаємодія стає лише трансляцією змісту якої-небудь інформації або переростає в імперативні вимоги, захисні реакції та навіть у конфронтацію. *Довіра* – стрижневий елемент соціального і психологічного благополуччя індивіда і суспільства в цілому.

Довіра або недовіра до оточуючого світу перебуває у тісній взаємозалежності з довірою або недовірою особи чи певного соціального суб'єкту до самої себе.

Співвідношення міри довіри до себе і міри довіри до іншого у взаємодіючих суб'єктів породжує різні види довіри, які у свою чергу визначають характер міжособової взаємодії.

Довіру слід вважати першою і початковою умовою існування феномена партнерства.

Аналіз свідчить, що подвійність спрямованості психіки припускає, з одного боку, наявність довіри до оточуючого світу як умову взаємодії з ним, а з іншого боку – наявність довіри до себе як умову активності. Людина завжди прагне того, щоб рівень довіри до світу відповідав рівню довіри до себе, що є гарантією відносної цілісності та стійкості особи і діяльності.

Можна стверджувати, що довіра у відносинах припускає не стільки пізнання іншого, скільки залучення іншого або один одного у власний внутрішній світ.

Важливо виділяти основні психологічні критерії довіри до іншого – взаємність, позитивне схвалення, здатність до децентрації, взаємну значущість інформації, якою обмінюються, близькість думок і оцінок, ставлення до іншого як до себе і деякі інші, які не призводять до “злиття”, але дозволяють творчо вирішувати завдання, що стоять перед взаємодіючими суб'єктами.

На основі вищенаведеного можна узагальнити висновки:

1. Довіра як соціально-психологічне явище є самостійним видом установки-ставлення, пов'язаною з демонстрацією упевненості в позитивних намірах партнера, присутнім у міжособових або міжгрупових відносинах, феномен довір'я виявляється безпосередньо в ситуації взаємодії.

2. Абсолютизація самодостатності, впевненості лише в своїх силах або навпаки – сліпа віра лише в можливості іншого суб'єкта ведуть до деструктивних наслідків: у першому випадку людина втрачає зв'язок з оточуючим світом, а в другому відчужується від самого себе, втрачаючи зв'язок зі своїми бажаннями, потребами, цінностями, покладаючись на іншого стає залежним від нього.

3. Довіра до іншого суб'єкта є умовою формування його позитивного образу та сприйняття його як авторитетного іншого.

4. Довіра до себе і довіра до інших суб'єктів не існують ізольовано одна від одної і тому є феноменами, що мають лише відносно самостійний статус. Міра довіри до інших і міра довіри до себе перебувають у динамічному русі.

5. Вступаючи у взаємодію з іншими, кожен суб'єкт розраховує на відповідність власної міри довіри мірі довіри іншого, іншими словами – на взаємність. Невідповідність власної довіри і довіри іншого породжує спотворені види довіри (недовіру).

6. Вивчаючи і коректуючи систему довірчих відносин між підлеглим і керівником, можна направляти і корегувати виробничий процес, створювати сприятливі умови, в яких потенціал кожного суб'єкту взаємодії міг би бути повністю реалізований.

7. Без взаємної довіри суб'єктів не можлива їх взаємодія на партнерських засадах.

8. Для підвищення довіри в системі управління потрібно:

- дбати про створення дієвого механізму виконання управлінських рішень та дотримання законності;

- усунути внутрішні протиріччя та конфлікти між різними гілками управління, які підривають довіру до них;

–формувати позитивний ідейно-моральний клімат в організації, коли надмірне загострення питання, “перетягування каната” наштовхуватимуться на осуд як спроби дестабілізації та введення в оману;

–з одного боку, запобігати продукуванню й поширенню недостовірної, відверто перекрученої, брехливої й провокаційної інформації (схильність до маніпулювання як засобу суперництва), а з іншого – штучно не обмежувати й не препарувувати інформацію;

–цілеспрямовано прагнути до створення позитивної колективної думки щодо іміджу управлінців.

Література:

Великий В.М. Соціальна педагогіка. – Харків: «Харків юридичний», 2009. – 340 с.

Витрішко Н. В.

ФІЛОСОФСЬКЕ ПІЗНАННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Забезпечення конкурентоспроможності та стабільної діяльності підприємств на галузевих ринках є однією з найбільш актуальних проблем сьогодення. Удосконалення методів та засобів ведення конкурентної боротьби спонукає суб'єктів господарювання до пошуку якісно нових стратегічних підходів до управління підприємством, використання інструментів забезпечення ефективної та успішної діяльності, створення механізмів забезпечення економічної безпеки. Одним із таких інструментів є обґрунтована конкурентна політика підприємства.

В разі широкого розуміння конкурентна політика підприємства розглядається як констатація філософії та призначення, сенсу існування підприємства. Філософія підприємства визначає цінності, вірування і принципи, відповідно до яких воно має намір здійснювати свою діяльність. Призначення визначає дії, які підприємство має намір здійснювати. Філософія підприємства зазвичай рідко міняється. Що стосується другої частини конкурентної політики, то вона може мінятися залежно від глибини змін, які відбуваються на підприємстві або в середовищі його функціонування. В тому випадку, якщо має місце вузьке розуміння конкурентної політики підприємства, вона розглядається як сформульоване твердження відносно того, для чого або з якої причини існує підприємство. Тобто конкурентна політика розуміється як твердження, що розкриває сенс існування підприємства, в якому виявляється його відмінність від інших виробничих систем. Правильно сформована конкурентна політика завжди має філософський сенс та обов'язково несе в собі щось, що робить її унікальною в своєму роді, характеризуючи саме те підприємство, для якого вона була вироблена.

Філософське пізнання процесу формування конкурентної політики підприємства в умовах сьогодення зводиться до того, що конкурентна політика підприємства дає суб'єктам зовнішнього середовища загальне уявлення про те, що є підприємством, до чого воно прагне, які засоби готово використовувати у своїй діяльності, яка його філософія і тому подібне. Окрім цього, вона сприяє формуванню або закріпленню певного іміджу підприємства в уявленні суб'єктів зовнішнього середовища [1, с. 18]. Конкурентна політика є своєрідним «Кодексом поведінки» підприємства у його конкурентному середовищі. Конкурентне середовище визначає характер конкурентної політики підприємства – систему принципів, інструментів, методів та методик ведення конкурентної боротьби.

Основними елементами конкурентного середовища є конкурентні сили підприємства: потенційні конкуренти, постачальники, прямі конкуренти, покупці, товари-субститути. Система принципів взаємодії підприємства з основними конкурентними силами і становить фундаментальну основу формування його конкурентної політики. При формуванні конкурентної політики також враховуються фундаментальні правила

конкуренції, обумовлені особливостями діяльності підприємства в галузі, та закони конкуренції. Важливим у конкурентній політиці, у визначенні конкурентоспроможності підприємства є оцінка сегментації ринку, враховуючи принципи поділу ринків і встановлення їх профілю, вибір цільового сегмента з детальною оцінкою ступеня привабливості окремих видів діяльності та вибір одного або декількох. Від того, наскільки правильно обрано сегмент ринку, залежить успіх підприємства в конкурентній боротьбі. У конкурентній політиці, при її формуванні, необхідно звертати увагу на визначення ступеня монополізації товарних ринків. До методики визначення ступеня монополізації регіональних товарних ринків варто включати аналіз переліку підприємств, що займають монопольне становище на ринку, беручи за основу чинне нормативне положення про складання таких переліків. Формування конкурентної політики підприємства відбувається на рівні вищого керівництва, а також на рівні керівників функціональних підрозділів. На рівні вищого керівництва компанії регламентуються основні принципи, правила та закони конкурентної політики, а на рівні керівників функціональних підрозділів зазначені елементи конкурентної політики деталізуються. Конкурентна політика підприємства формується відповідно до характеру конкурентного середовища та з урахуванням наявного конкурентного потенціалу. Процес формування конкурентної політики підприємства передбачає реалізацію наступних етапів: 1. формування переліку законів конкуренції; 2. визначення галузевих правил ведення конкурентної боротьби; 3. формування політики взаємодії підприємства з прямими конкурентами; 4. формування політики взаємодії підприємства з основними силами в галузі; 5. зведення результатів реалізації попередніх етапів до єдиної форми; 6. порівняння зведених положень з наявним конкурентним потенціалом та їх корегування; 7. визначення основних положень конкурентної політики підприємства та їх затвердження вищим керівництвом [2, с. 48 - 50]. Формування конкурентної політики відбувається в умовах економічної нестабільності, кризового стану виробничих галузей, нерозвиненості інфраструктури, тиску з боку сильних конкурентів, у тому числі іноземних. Усі ці фактори чинять певний вплив на утворення відповідних конкурентоспроможних ринкових структур.

Філософське пізнання процесу формування конкурентної політики підприємства в умовах сьогодення зводиться до того, що у сучасних умовах рівень конкурентоспроможності підприємства повинен визначатися і оцінюватися не тільки реалізацією своєї продукції, а й активною подальшою роботою на взаємовигідних партнерських умовах. Саме така співдружність формує сучасний потенціал підприємства і підвищує конкурентні можливості торгівлі в ринковому середовищі. Наявність таких можливостей, їх розвиток створюють новий рівень конкурентоспроможності підприємства, який у стратегічному плані забезпечує необхідні, реальні та важливі передумови для стабільної роботи на рівні світових стандартів. Дослідження ступеня монополізації та рівня конкуренції на регіональних товарних ринках свідчать, що саме у процесі переходу до ринкової економіки необхідно передбачити створення відповідного до сучасного суспільного розвитку економічного, організаційного, політико-правового та соціально-психологічного механізму формування конкурентної політики. В цей час в Україні існує низка невирішених основних проблем, які постають при формуванні конкурентної політики підприємства. Серед них такі: 1) сповільнені темпи формування ринкових структур, що створюють передумови для самозародження та підтримки конкуренції; 2) формування конкурентного підприємницького сектору економіки в торгівлі приватних, малих підприємств та акціонерних товариств; 3) наявність в організаційних структурах управління монопольних утворень, які блокують вияви чесного суперництва на товарних ринках; 4) неефективне формування в системі управління економікою механізму, що перешкоджає зародженню монополізму в різних проявах і створює сприятливі умови для підтримки конкуренції; 5) недостатнє використання процесу приватизації для розвитку повноцінної конкуренції; 6) низька конкурентоспроможність вітчизняних товаровиробників на світових ринках;

7) недосконалий механізм державного регулювання діяльності природних монополій та інших монопольних утворень; 8) ослаблення контролю за їх функціонуванням на відповідних товарних ринках; 9) нехтування попередженням проявів недобросовісної конкуренції [3, с. 115].

Отже, конкурентна політика передбачає перш за все підвищення конкурентоспроможності підприємства. А це можливо лише за рахунок застосування принципово нових (відмінних від традиційних) підходів до розуміння і оцінки конкурентоспроможності підприємства, розробки та впровадження комплексної системи управління конкурентоспроможністю, вибору конкурентної стратегії ринку товарів і ринку технологій, скерованих на сучасний і правильний шлях, що відповідає рівню мінливості навколишнього середовища. Інвестиції в людину і кадрову політику стають довгостроковим фактором конкурентоспроможності і виживання організації. Оскільки випуск передової, конкурентоспроможної продукції без працівників високої кваліфікації неможливий, потрібні методи управління, що дозволяють підготувати успішні професійні кадри і затримати їх на підприємстві.

Література:

Балабанова Л. В. Стратегічне маркетингове управління конкурентоспроможністю підприємств: Навч. посібник для студентів вищ. навч. закладів - К.:Професіонал, 2006 - 443 ст.; Кривов'язюк І. В. Підприємство в умовах ринку: Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів. – Київ: «Кондор», 2009 р. – 840 с.; Смолін І. В. Конкурентоспроможність підприємств: Навч. посібник для студентів економічних спеціальностей вищих навч. закладів. – К.: КНТЕУ, 2006, - 203 ст.

Вихованець З. С.

ЛІНГВО-СЕМАНТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ «РЕАЛЬНІСТЬ»

Проблематика категорії «реальність» у сфері наукового пізнання має поліваріативний характер у процесі історичного суспільного поступу. Поняття реальності зазнало суттєвих історичних трансформацій у процесі становлення сучасного структурно-наукового значення. Сучасний постмодерністський контекст, наприклад, засвідчує неможливість артикуляції реальності як такої, пропонуючи на її місце «гіперреальність» як віртуальний результат симулювання реального. «У різних мислителів ця прагматика мови розуміється по-різному: в Гайдеггера – як обитель лінгвістичних практик; в Апеля і Габермаса – як сфера всіляких мовних комунікацій; у Вітгенштейна – як різоме «мовних ігор», яка спонтанно розростається; в Ліутара – як мультиверсум «мовних агоністик»; у Рорті - як павутиння лінгвістичних переописів світу в термінах різноманітних «фінітних мовників»; у Рікера – як відкрите сімейство різних герменевтик...» [1, с. 20], – зрозуміло, що можна продовжувати перелік зазначених підходів. Але можемо стверджувати, що міркування про смислове наповнення зазначеної категорії проходить через всю історію філософської думки.

У давньогрецьких філософствуваннях Сократа, Платона та Аристотеля ми знаходимо багато інтерпретацій поняття реальності в онтологічних схемах, зрозуміло, що це здійснюється завдяки поняттю «річ». Платон та Аристотель стверджували дискретний характер категорій завдяки тому, що світ поділяється на не перехрещуванні класи предметів у той час як категорії мають визначені межі. Альтернативну сучасну позицію формує Л. Вітгенштейн, який стверджував, що всі категорії відносні та мають дифузійний характер. Відповідно формується мережа таких взаємозв'язків, які мають центр і периферію. Причому периферія сприяє наповненню змісту категорій новими смислами, а взаємне проникнення периферійних сфер декількох категорій також стає суттєвим фактором трансформації єдиного смислового поля.

Безпосередньо поняття реальність (realitas - лат.) вводиться до літературного обігу наприкінці XIII – початку XIVст. Іоанном Дунсом Скоттом, тобто створений неологізм походить від латинського слова «річ». На початку свого використання поняття «res»

виконувало функцію синоніма таких важливих категорій схоластичного дискурсу як *actus* – дійсність; *ens* – суще; *principium* – початок або першооснова; *causa* - причина тощо, але з часом Дунс Скот зауважує про те, що кожна річ відкриває себе тільки у множині формально відмінних одна від одної реальностей. Він пише: «*quarumhaecformaliter non est illa*» [2, 436-437], тобто одна з яких формально не є іншою. Він пропонує такі варіанти неоднакових реальностей, наприклад, існують «*formaliter entis singularitatis*» (формально сутності одиничності) та «*entis naturaliter*» (формально сутності природи); «*realitas unde accipitur genus*» (реальність з якої бере свій початок рід) та «*realitas unde accipitur differentia*» (реальність яка започатковує видові відмінності), але вони «*semper in toto (sive in partibus eius) sunt realitates eiusdem rei, formaliter distinctae*» (завжди суть реальності однієї й тієї ж речі тільки формально відмінні одна від одної) [Там само].

У такий відомий роботі як *Questiones subtilissimae in metaphysicam Aristotelis* Дунс Скот продовжує аналізувати зазначені поняття як «*realitas tota relationis*» (реальності всіх відносин), так і гіпотетичний варіант «*modus realitatis omnium*» (модусу цільної реальності або всезагальної реальності), «*non tantum realitas est in illa unitate sicut in unitate numerali...*» (не така сутність в ній реальності єдності як в нумеричній єдності...) [3, 7. 13]. Як бачимо, головною функцією реальності є забезпечення водорозділу між тотожністю та розрізненням у реально схожому, тобто все реально сходне співпадає та розрізняється завдяки реальності, яка формально не є одним і тим самим.

Таким чином, можна зауважити, що поняття реальності вводилося Іоанном Дунсом Скотом, у першу чергу, для того, щоб пояснити глибинні онтологічні зв'язки як у самих речах, так і між ними. Виявляючи зазначені онтологічні відносини за допомогою нового наповнення поняття реальності, теолог не закладає протиріччя в реалістичну парадигму, яка починала формуватися ще за часів Аристотеля, остаточно формуючи тим самим парадигму об'єктивності. Формування класичного науково уявлення про реальність завершується ідеями Галілея, Лейбніца та інших видатних вчених періоду Нового часу, які ототожнювали реальність з ефіром, із якого побудовані всі тіла всесвіту.

Некласичний період в науці не визнає реальність як таку, вона уособлює собою певну мережу взаємовідносин різних частин єдиного цілого. Наприклад, Рене Декарт поєднує між собою дві реальності, означаючи їх як *res cogitans* і *res extensa*, тобто вона ділиться на мислячу та протяжну складову. Тим самим, починаючи з ідей Декарта та до праць І. Канта включно, формувалась парадигма суб'єктивності, але принцип репрезентації, котрий тривалий час домінував у класичній філософії, втрачає своє значення та організуючу силу, наслідком чого стає стирання кордонів між реальністю та її відображеннями. Класична теорія репрезентації ґрунтувалась на ідеях Ф. де Соссюра, котрий, розглядаючи мову «в собі та для себе», встановив, що мова утворює систему, оскільки складається з формальних елементів, які поєднуються в певні комбінації відповідно до вимог структури.

Структура представляє собою такі типи відношень, які складають основу для поєднання одиниць певного рівня. Завдяки системно-структурному підходу суттєво спрощується питання про кореляцію плану вираження та плану змісту у мові, а відношення між ними визначається як асоціація означуваного та означуючого. Останні, на думку Ф. де Соссюра, подібні до двох сторін одного аркуша паперу, а тому не можна розрізати одну з них, не розрізавши при цьому іншої. Зазначена ситуація спростовується представниками постсучасної французької філософії. Особливо очевидним таке заперечення є у філософських побудовах Ж. Бодрійяра, для котрого взагалі не існує реальності, відображуваної знаками. Він вважає, що відображали реальність (і то дуже давно, до настання епохи Відродження) символи, оскільки вони були включені у символічний обмін. Знаки ж здатні лише відкидати тінь на реальність, перетворюючи її на симуляційну модель, тобто на симулякр. Тому зворотний бік знака не може бути прихованим змістом лицьового, бо досить знакам повернутися до реальності зворотним

боком – і опозиція знака та реальності втрачає сенс. Такі аргументи приводять Ж. Бодрійяра до висновку про те, що сама реальність є лише «процесію симулякрів».

Отже, закінчується вже не тільки історія, а й сама реальність, вона стає гіперреальністю симулякрів. У. Еко визначає головною характеристикою гіперреальності те, що саме такою й має бути справжня реальність: «Говорити про мову не означає відпрацьовувати пояснюючі структури або додавати правила речі до певних конкретних культурних ситуацій. Це означає надати вихід всієї її коннотативній могутності, перетворюючи мову в акт творчості з тим, щоб у тому говорінні можливо було б почути поклик буття» [4, с. 31]. Сучасний постмодерністський підхід зосереджується на мові, тексті та дискурсі. Проблема континууму категоріального апарату в архітектоніці сучасної науки є питанням не тільки про сутнісне поняття реальності як такої, а, в першу чергу, це вирішення проблеми тексту та інтертекстуальності, наративної мовної референції знання тощо. Звертаючись до думки Дерріда про те, що система категорій є системою способів конструювання буття, спроба надати змістовної характеристики поняттю реальності стає тотожною процесу мовного конструювання.

Література:

Лук'янець В.С. Сучасний науковий дискурс: оновлення методологічної культури: монографія / В.С. Лук'янець, О.М. Кравченко, Л.В. Озадовська. – К.: «Центр практичної філософії», 2000. – 304 с.; Иоанн Дунс Скот. Избранное / Блаженный Иоанн Дунс Скот. – М.: Изд-во Францисканцев. 2001. – 583 с.; Ioannes Duns Scotus. Questionessubtilissime in metaphysicamAristotelis [Electronic resource] / Ioannes Duns Scotus. –Access to the document: WWW.franciscanarchsv.org/scotus/index.html; Эко У. Отсутствующая структура. Введение в семиологию /Перев. ситал. В,Г, Резник и А.Г. Погоняйло. – СПб.: «Симпозиум», 2004. – 544 с.

Воронкова В. Г.

ФІЛОСОФІЯ НООСФЕРНОГО УПРАВЛІННЯ ЯК НОВА ПАРАДИГМА УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ СУЧАСНОГО СОЦІУМУ

В контексті філософії управління як нової парадигми управління розвитком сучасного соціуму виділяється поняття «когнітивне управління», що використовується для посилення зворотних зв'язків суб'єкт-суб'єктного управління, постільки необхідно постійно відслідковувати, як проектні зміни впливають на підвищення ефективності всього управлінського організму. Управління у цьому процесі виступає як інформаційний вплив, в контексті якого інформація несе в собі не тільки готове рішення, а де термінується всією внутрішньою структурою того виду діяльності, який виконує функцію управління. У професійній практиці управлінців розробляється достатньо велика кількість технологій технологічного рівня, але вони, не маючи під собою будь-яких категоріальних засад, дають лише мозаїчну картину і знаходяться на рівні дослідницьких технологій та індуктивних знань. Слід виділити деякі групи технологій когнітивного управління: 1) рефлексивне управління, що включає рекламу, брендинг і формування культурних зразків переважно через візуальне сприйняття; 2) управління знанням, що об'єднує нові типи знань (тести, бази даних) і традиційні знання (факти, методики, моделі, проблеми, задачі); 3) управління через спільноти (партії, суспільні організації, молодіжні рухи, Інтернет-спільноти); 4) інфраструктурне управління, яке включає різні соціальні структури освіти, фізичної культури, мистецтва, форм дозвілля, корпорації, мережі; 5) нормативне управління, у тому числі законодавство, релігійні і моральні приписи, стандарти освіти, бізнесу, організаційні схеми і стратегії.

Філософія ноосферного публічного управління являється новою галуззю філософського знання, яка сприяє підвищенню ефективності розвитку сучасного соціуму в усіх його сферах, де термінується визначальною роллю управління у житті суспільства і окремого індивіда в контексті нових викликів глобалізації. Філософія ноосферного управління, будучи синтезом науки і мистецтва, знання і досвіду, філософії та етики представляє собою широке дослідницьке поле для вивчення сучасного соціуму, розуміння

його природи у різних ситуаціях, постільки управління пронизує всю систему взаємовідносин у суспільстві. Специфікою філософії ноосферного публічного управління являється його міждисциплінарний характер, наявність сучасних теоретичних концепцій з орієнтацією на вирішення гуманістичних задач соціуму. Філософія ноосферного управління занурюється в культуру, яка визначає розвиток самоуправлінських начал, аналізується у форматі аксіологічних, гносеологічних і методологічних принципів, що переломлюються через гуманістичні та аксіологічні чинники управління. Філософія ноосферного управління - особливий тип свідомої діяльності людини, вища форма управлінської діяльності, в центрі якої людина, як говорив В.Вернадський [1, 2]. В основі філософії ноосферного управління – суб'єкт-суб'єктне управління, пов'язане з формуванням суб'єкт-орієнтованого світу, детермінованого засадами гуманістичного менеджменту [3, 254 с.].

В основі філософії ноосферного управління – якісні гуманістичні характеристики управлінського процесу, перехід на вищий щабель, що демонструє загальноцивілізаційний рівень, виражає універсальні зв'язки і явища, що демонструють якісний розвиток сучасного соціуму в усіх сферах життєдіяльності – економічній, політичній, соціальній, духовній. Тому вчені дотримуються того, що філософія ноосферного управління повинна базуватися на якості прийняття управлінських рішень, досягненні поставлених цілей («дерево цілей»). Філософія ноосферного управління розвивається у темпоральному вимірі, що враховує простір і час, детермінованих ментальністю, в основі якого «життєвий світ» народу, суспільства, нації, держави, людини. Як засвідчує аналіз, в умовах глобальної трансформації людства змінюються мотиви поведінки, ціннісні орієнтації, соціально-психологічні властивості людини та її відношення до людини, соціуму, природи, самого себе. Глобалізація впливає на розпад стійких соціальних зв'язків, в результаті чого посилюються імміграційні тенденції, неадаптованість сучасної людини до викликів сучасності, що приводить до зростаючої дестабілізації сучасного соціуму, падіння життєвих стандартів, соціально-психологічної дезадаптації сучасної людини, тому ноосферне управління направлене на подолання деструктивних явищ і процесів.

Філософія ноосферного управління базується на науковому менеджменті і когнітивному управлінні, постільки кожного разу слід відслідковувати, як впливає ноосфера на природні та господарські процеси управлінські парадигми. Вчені розробили соціальні технології когнітивного управління, що знаходиться в основі філософії управління і включає: 1) рефлексивне управління; 2) управління знаннями; 3) управління через спільноти (мережеві товариства, Інтернет-спільноти); 4) управління через громадянське суспільство (партії і суспільні рухи); 5) інфраструктурне управління (соціальні структури освіти, науки, молоді і спорту); 6) нормативне управління (через законодавство); 7) управління змінами; 8) управління організаційним розвитком; управління інформаційними системами. Використання неадекватної інформації (теорії) приводить до неадекватної практики управління і неадекватного прийняття управлінських рішень в умовах інформаційного суспільства і глобалізації. Філософія ноосферного публічного адміністрування означає сукупність таких процесів, у яких поєднуються три види еволюції – *природна, соціальна і діяльнісна*, у центрі якої людина як «міра всіх речей» (Протагор). Ноосферне мислення виходить з синергетичного і нелінійного бачення шляхів подолання загальноцивілізаційних проблем, у контексті яких можливий альтернативний перехід від техногенної моделі розвитку, у якій людина протиставляється природі - до коеволюційної моделі існування соціуму, яка акцентує увагу на формуванні ноосоціогенезу. Філософія ноосферної концепції управління означає, що політика, влада і управління визначаються сферою розуму (ноосферою), моралі і справедливості, базуються на науково-раціональній і морально-справедливій основі, ноосферних підходах до розвитку суспільства. В ноосферному управлінському організмі соціуму повинна сформуватися здорова кожна клітинка організму, щоб бути стійкою до динаміки космічного життя, ментальних вихрів, силового впливу зі сторони інших цивілізацій.

Ноосферний погляд вселяє віру в те, що на вершині розвитку людина у змозі творити світ паралельно з природою, не руйнуючи світу, створеного ним, а сприяючи гармонійній взаємодії всіх життєвих факторів [4, 262с.].

Таким чином, слід відмітити, що ноосфера публічного управління представляє собою таку гуманістичну сферу, в якій управління реалізується морально-справедливим розумом і глобальним інтегральним інтелектом. Критерієм рівня розвитку і якості життя людини є гуманістичні цінності і знання людини, яка живе в гармонії з оточуючою природою і природним середовищем. В контексті ноосферних функцій управління соціумом виділяються: 1) екологічні особливості, потенціал території населення, оцінку стану соціоприродних ресурсів країни в біосфері Землі (еко-); 2) екологічні обмеження (норми) у способах взаємодії з природою – екологічність території земельного, водного, лісного, містобудівного господарства (техно-); 3) врахування критеріїв безпеки території в оцінці стану середовища життя населення (паспорт території) і функцій інститутів суспільства, що регулюють взаємодію з природою (-поліс); 4) етико-моральне і справедливе управління. Філософія управління як нова парадигма управління розвитком сучасного соціуму включає модель стратегії розвитку України, що формується на основі розвитку інноваційної моделі, безпосередньо пов'язаної з формуванням суспільства знань. Теперішнє наростання негативних наслідків в економіці, гострота соціальних конфліктів і політичних реакцій у суспільстві є наслідком системних вад державного управління, штучного балансу структури державної влади в Україні та порушення основних конституційних прав і свобод людини, нехтування інституційними чинниками суспільного розвитку. Зазначені суперечності зумовили високий рівень соціальної напруженості в суспільстві та сформуvalи критичний запит на трансформацію країни. Саме неможливість реалізувати його через наявні інструменти громадянського суспільства призвели до втрати соціальної легітимності соціальних інститутів влади.

Література:

Вернадский В.И. Биосфера и ноосфера / В.И.Вернадский. - М.: Айрис Пресс, 2007. - 576 с.; Вернадский В. И. Биосфера и ноосфера / В.И.Вернадский // Мысли о ноосфере. - М.: Наука, 1989. - 261с.; Воронкова В.Г. Філософія гуманістичного менеджменту (соціально-антропологічні виміри): [Монографія] / В.Г.Воронкова. - Запоріжжя: РВВ ЗДІА, 2008. - 254 с.; Воронкова В.Г. Філософія розвитку сучасного суспільства: теоретико-методологічний контекст: [Монографія] / В.Г.Воронкова. - Запоріжжя: РВВ ЗДІА, 2012. - 262с.

Галєєва Т. В.

ДОСЛІДЖЕННЯ ФІЛОСОФІЇ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛУ В БАНКУ

В сучасних банках кожний працівник є управлінцем, якщо за своєю посадою або знаннями він здійснює і відповідає за діяльність, яка впливає на функціонування та результативність банку. Основне завдання менеджерів банківської сфери полягає в тому, щоб змодельовати стратегію розвитку свого бізнесу за середньопесимістичним сценарієм, оскільки він дозволить уникнути в першу чергу кризи персоналу, що найчастіше може обернутися повним дефолтом.

На думку Воронкової В.Г., філософія управління персоналом – це комплексна прикладна наука про організаційно-економічні, адміністративно-управлінські, технологічні, правові, групові та особистісні фактори, способи і методи впливу на персонал підприємства для підвищення ефективності організації [1, с.40]. Філософія управління персоналом банку – цілеспрямована діяльність керівного складу банку, а також керівників і спеціалістів підрозділів системи управління персоналом, направлена на: розробку концепції і стратегії кадрової політики; принципів і методів управління персоналом.

Об'єктом філософії є особистості і спільноти (формальні і неформальні групи, професійно-кваліфікаційні і соціальні групи, колективи і організації в цілому); об'єктом управління людським фактором в банку є весь персонал, всі категорії працівників.

Концепція філософії управління персоналом – система теоретико-методологічних

поглядів на розуміння і визначення сутності, змісту, цілей, задач, критеріїв, принципів і методів управління персоналом, а також організаційно-практичних підходів до формування механізму її реалізації в конкретних умовах формування організації. Концепція філософії управління персоналом включає: розробку методології управління персоналом, формування системи управління персоналом і розробку технології управління персоналом. Методологія управління персоналом організації передбачає розгляд сутності персоналу організації як об'єкта управління, процесу формування поведінки індивідів, відповідної цілям і задачам організації, методів і принципів управління персоналом. Концепція управління персоналом пов'язана з багатьма сферами діяльності – економічними, психологічними, демографічними, соціальними, акмеологічними, філософськими, соціологічними, що являє собою систему теоретико-методологічних поглядів розуміння і визначення сутності, змісту цілей, задач, критеріїв, принципів і методів управління персоналом, а також підходів до формування механізму, його реалізації в конкретній ситуації. [1, с.41]

Напрями концепції управління персоналом включають:

⇒ розробка методології управління персоналом (розгляд сутності управління персоналом в організації як об'єкта управління, процес формування поведінки індивідів, відповідної цілям організації, методів і принципів управління);

⇒ формування системи управління персоналом (формування цілей, функцій, організаційної структури управління персоналом, вертикальних і горизонтальних зв'язків керівників і спеціалістів у процесі вироблення, прийняття і реалізації управлінських рішень);

⇒ розробка технологій управління персоналом (організації найму, відбору, прийому персоналу, ділової оцінки, профорієнтації і орієнтації, навчання, управління його діловою кар'єрою і службово-професійним просуванням, мотивація і організація праці, управління конфліктами і стресами, забезпечення соціального розвитку організації, вивільнення персоналу, взаємодія з профсоюзами і службами зайнятості.

Знання з управління персоналом необхідні для того, щоб озброїти сучасних керівників і спеціалістів необхідними знаннями в роботі з людьми і організації ефективної системи управління персоналом; охоплює широке коло питань – від історії розвитку праці до оцінки ефективності його діяльності. Управління персоналом здійснюється за допомогою різних прийомів, сучасних методів роботи з кадрами для розкриття потенційних можливостей людини, створення умов, здатних для максимальної віддачі виконавця в процесі трудової діяльності [2, с. 260].

Система філософії передбачає формування цілей, функцій, організаційної структури управління персоналом, вертикальних і горизонтальних взаємозв'язків керівників і спеціалістів в процесі обґрунтування, вироблення, прийняття і реалізації управлінських рішень.

Технологія управління персоналом організації передбачає організацію найму, відбору, прийому персоналу, його ділової оцінки, профорієнтації і адаптації, навчання, управління діловою кар'єрою і службово-професійним просуванням працівників, мотивацію і організацію праці, управління конфліктами і стресами, забезпечення сталого соціального розвитку організації, вивільнення персоналу. Сюди відносяться питання взаємодії керівників організації з профсоюзами і службами зайнятості. Основу концепції філософії управління персоналом складають зростаюча роль особистості працівника, формування його мотиваційних установок, вміння їх формувати і направляти у відповідності із задачами, які стають перед організацією.

При оптимізації кадрових процесів в банку, що перебуває в умовах кризи, на сьогоднішній день прийнято виділяти такі основні завдання, як: визначення розвитку прогресивності системи управління персоналом; виявлення так званих «проблемних ділянок», тобто явищ, що сповільнюють успішний розвиток банку; оцінка адаптивних можливостей колективу і його готовності до змін; аудит трудових ресурсів; оцінка

ефективності співробітників; атестація співробітників як спосіб відбору антикризової команди банку; участь співробітників у мінімізації бюджету видатків на утримання персоналу; скорочення кількості вакансій; антикризовий підбір персоналу (відновлення персоналу); перегляд структури сукупного доходу з метою мінімізації ризиків по розміру виплат при звільненні/скороченні співробітників наступного року; переманювання цінного персоналу; аутсорсінг персоналу; заміна трудових договорів зі співробітниками на цивільно-правові договори підряду й надання послуг; збільшення кількості фрілансерів; внутрішній PR антикризових заходів компанії; статистичні кількісні дані: витрати на персонал (загальна та їхня частка на робочу силу в обсязі собівартості виробленої продукції); статистичні дані характеристик сукупної робочої сили банку; показники продуктивності праці тощо; ухвалення рішення про скорочення штату, аналіз наслідків такого рішення, супровід непопулярних рішень [3, с. 98]. Принципи управління персоналом – правила, основні положення і норми, яких повинні дотримуватися керівники і спеціалісти в процесі управління персоналом, відображати вимоги об'єктивно діючих економічних законів, тому і самі є об'єктивними, здійснюються на основі традиційно утверджених у вітчизняних організаціях принципів: науковості; демократичного централізму; плановості; єдності розпоряджень; відбору, підбору і розстановки кадрів; сполучення єдиноначальності і колегіальності; централізації і децентралізації; лінійного, функціонального і цільового управління; контролю виконання рішень. Концепція проведення політики формування унікального кадрового потенціалу шляхом підбору здібних спеціалістів дозволяє банкам підготувати нестандартні передкризові заходи отримати переваги перед конкурентами. Інтелектуальне лідерство банку в цих умовах у ще більшій мірі заохочує талановитих людей, що дозволяє створювати конкурентоспроможну продукцію.

Таким чином, для успішної розробки та реалізації антикризової програми вдосконалювання системи управління персоналом необхідно спроектувати та впровадити нову кадрову політику, завдяки якій стане можливим сфокусувати всі процеси управління персоналом на вирішенні задачі залучення та утримання кращих працівників, їхнього розвитку; сформулювати нові принципи та керуватися ними на практиці; визначити задачі зміни діючих кадрових процесів у напрямку нових принципів і на їхній основі перебудувати поточну практику; підібрати інструментарій, що відповідає заявленим принципам. Від того, як організовано управління персоналом та кадровим потенціалом, що впливають на успішність діяльності кожного працівника, безпосередньо залежить ефективність діяльності банку.

Література:

Управління людськими ресурсами: філософські засади: Навчальний посібник під ред. д.філос.н., проф. Воронкової В.Г. – К.: ВД „Професіонал”, 2006. – 576 с.; Череп А.В. Теоретико-методичні підходи до визначення ефективності праці персоналу комерційного банку : / Череп А.В., Череп О.Г. // Сталий розвиток економіки: Науково-виробничий журнал – 2011 - №3 – С. 259-264.; Червинская Л. Управление мотивацией персонала банковских организаций. / Л. Червинская // Справочник кадровика. – 2009. – № 12. – С. 95-101.

Ганцовский А. А.

ИСТОРИЧЕСКАЯ ЭВОЛЮЦИЯ МЕТОДОЛОГИЧЕСКИХ ПОДХОДОВ К УПРАВЛЕНИЮ ПРОЕКТАМИ

Для успешного развития и получения экономического результата необходим подходящий набор методов и приемов. Методы управления проектами помогают в достижение положительных результатов, которые в свою очередь выражаются в количественных и качественных показателях. Основой качественных показателей является повышение конкурентоспособности, для предприятия в условиях высокой конкуренции данный показатель играет важную роль. В сформированных рыночных отношениях Украины – успешная методология проектирования имеет большое значение и

роль, поскольку является именно тем инструментом, с помощью которого предприятие будет достигать собственные конкретные цели.

Цель исследования заключается в определении методологии управления проектами на основе научных источников и исторических явлений. Для достижения цели необходимо решить следующие задачи: 1) проанализировать эволюцию научной методологии; 2) исследовать основные методологические подходы управления проектами.

Вопросом методологии управления проектами занимались как зарубежные, так и отечественные ученые. Среди отечественных, можно выделить таких как: Воронкова В.Г., Рогова Е.М., Балашов А.И., Мазур И.И., Бушуев С.Д. и др. К зарубежным можно отнести – Г. Керзнера, Дж. Пинто, Кеннета Дж. Купера, Д. Слевина, Д. Эванса и др.

Деятельность человека в любой сфере предполагает использование различных методов овладения действительностью. На практике метод реализуется как совокупность приемов и операций, направленных на теоретическое отражение или практическое овладение объектом познания. В процессе научных исследований используются различные методы познания, изучение которых осуществляет специальная наука – методология [2, с. 38].

Методология (греч. *methodos* – способ познания и *logos* – учение) – учение о способах организации и построения теоретической и практической деятельности человека [2, с.38].

По мнению автора, методология – это фундаментальное учение, изучающее способы успешного достижения поставленных целей. Историческое становление научной методологии происходило в несколько этапов. Первый этап обозначился, как традиционная культура методологии – картезианская концепция научного анализа, французского философа Рене Декарта. Мир существует из двух составляющих субстанции – духовной и материальной, души и тела, материи и духа. Второй этап образуется, как методологическая активность творцов «наук о сложности», таких как Ласло, Ейген и др., которые акцентируют внимание на необходимости преодоления несоответствия между традиционной методологической культурой и реальным состоянием науки. Третий этап, заключается в научной парадигме, которая включает в себя различные научные сообщества. Парадигма – это система творческих методологических и аксиологических (ценностных) установок, взятых всеми членами научного сообщества за пример решения научных заданий [2, с. 38-40]. Учения про парадигму разработал американский философ Томас Кун, который рассматривал парадигму как основную единицу измерения процесса развития науки.

Таким образом, исторические этапы становления научной методологии начинаются в XVII веке с работ Р. Декарта. Последующий этап характеризуется становлением «сложных наук», благодаря которым происходит научное понимание разнообразия мирозданий, то есть происходит формирование пониманий различных ранее не видимых человечеству процессов. Последний этап становления научной методологии, основывается на научной парадигме, благодаря которой создается система установок для объяснения разных процессов и явлений. Процесс развития и расширения научной парадигмы происходит и по сегодняшний день.

Для формирования полной структуры методов, необходимо рассмотреть основополагающие методологические подходы, используемые в классическом варианте управления проектами: 1) системный подход – характеризуется максимально полным, систематизированным взглядом на проект или программу; 2) проектный подход – основывается на четкой ориентации достижения цели «создания продукта проекта». Инструменты управления проектами построены с учетом уникальности проекта и обеспечения достижения цели в заданной системе критериев; 3) процессный подход – связан, с необходимостью регламентировать и унифицировать, действия менеджеров проектов, привести их к повторяющимся процессам с описанием входных и выходных параметров; 4) сценарный подход – состоит из процессов подготовки и принятия решений

в управлении проектами. Сценарии обеспечивают быстрый перенос лучшей практики в разнообразные процессы управления проектами [1, с. 3-4].

По мнению автора, для развивающейся системы управления проектами в Украине, особенно выгодным из методологических подходов является сценарный, поскольку обеспечивается возможность использования парадигмы управления проектами. Так же, для более полного и качественного исполнения проекта, необходимо действовать способами системного подхода, при котором происходит четкая разработка мер, необходимых для реализации проекта.

Таким образом, методология в современном мире должна подходить под специфику разного бизнеса, каждая организация должна сама выбирать для себя необходимый методологический подход управления проектами. Для получения полной картины современных методов, проанализируем самые популярные методологии управления проектами. Стандарт PRINCE2, основа в области управления проектами Великобритании. Особенность стандарта заключается в том, что он дает пошаговый алгоритм управления проектом и сфокусирован на достижение бизнес-целей, ради которых он был предпринят. Ассоциация IMPA, основой методологии является IMPA Delta, состоящая из трех категорий: 1) индивидуальные компетенции; 2) организация; 3) проекты. Семейство методологий AGILE, в неё входят стандарт SCRUM. Основные принципы методологии, следующие: 1) короткий итеративный цикл разработки; 2) фокус на продукте; 3) полное техническое задание на предстоящий спринт; 4) гибкий процесс внесения изменений в проект. Данная методология отлично подходит для ИТ-отраслей [3]. В системе PPS методология акцентирует внимание на необходимости проектного управления в максимальной практичности и доступности и представляет структуру конкретных явлений и заготовок, которые отвечают на вопрос: «как нужно управлять проектом?».

Методология PMI PMBOK, является самым популярным стандартом в мире. Уникальность данного стандарта состоит в том, что в его основу положен процессный подход. Весь алгоритм управления проектом разделен на 5 групп процессов: инициация; планирование; исполнение; мониторинг; контроль и завершение. Особенность данной системы в том, что она рассчитана только для крупных проектов (от 3 лет и от 1000 человек проектной команды) [3].

Таким образом, были проанализированы эволюционно научные методологии и исследованы основные методологические подходы управления проектами, благодаря которым было определены методологии управления проектами. Среди популярных методологических систем, было определено, что проектное управление - это инструмент повышения конкурентоспособности предприятия. Для украинских предприятий представлена ассоциация IMPA в лице Украинской ассоциации управления проектами (UMPA) – «Укрнет», в которой присутствует четырехступенчатая система сертификации.

Література:

Бушуев С.Д. Современные подходы к развитию методологий управления проектами / С.Д. Бушуев, Н.С. Бушуева // Управление проектами и развитие производства: Зб.наук.пр. – Луганск: изд-во СЛУ ім. В.Даля, 2005 - №1(13). – 165с.; Воронкова В.Г. Научные исследования. Учебно-методическое пособие для магистров ЗГИА / Сост.: В.Г. Воронкова, А.Г. Беличенко, В.О. Зуева, М.А. Ажажа. – Запорожье, 2008. – 172с. ; Внедрение проектного управления. Методологии управления проектами. [Электронный режим доступа] – http://blog.pa-resultant.ru/archives/1070#.VGEGt_msWSq, 2014. – 10с.

Герасименко М.В.

ІНТЕГРАТИВНА ІДЕОЛОГІЯ ЯК КОНСОЛІДУЮЧИЙ ФАКТОР УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА: ПРОБЛЕМИ ЇЇ ФОРМУВАННЯ

Як відомо, ідеологія є однією із форм суспільної свідомості і являє собою систему поглядів, ідей, теорій, принципів, що відображають суспільне буття крізь призму інтересів, ідеалів, мети соціальних груп, класів, націй, суспільства. Історична практика

переконує, що вона є згубною для суспільної дійсності, коли підміняє собою всі інші форми суспільної свідомості, тотально домінує у всіх сферах людської діяльності. Разом з тим, прагнення взагалі відмовитися від ідеології в суспільному житті, є також не менш згубним для його розвитку. Ідеологія слугує своєрідним механізмом приведення ідей в дію, активізації людей. Відсутність такого механізму перешкоджає нормальному функціонуванню суспільства, консолідації зусиль людей. Будь-які проекти суспільних перетворень можуть бути успішними лише тоді, коли вони відбивають інтереси соціальних суб'єктів, усвідомлюються більшістю громадян.

Нагальна необхідність модернізації сучасного українського суспільства актуалізує питання ідеології, на яке після розпаду Радянського Союзу було накладене своєрідне табу, особливо, коли йшлося про ідеологію суспільну чи то державну. Сама згадка про ідеологічну складову соціального буття, як відзначає провідний дослідник ідеологічних феноменів З.Ф. Самчук, часто викликала на рівні громадської думки посттоталітарного соціуму щось на кшталт ідіосинкразії – своєрідного почуття відрази, бажання відмежуватися та дистанціюватися [1, с.844]. І подібна реакція набула ознак ледве не умовного рефлексу. З огляду на минулий гіркий досвід радянської моноідеології, у масовій свідомості українського населення, у тому числі і в деяких вітчизняних науковців, поняття ідеологічної різноманітності трактувалося як відсутність будь-якого впливу держави на ідеологічну буттєвість суспільства. Сьогодні поняття державної ідеології набуває певної значущості, як у теоретичному, так і практичному сенсах. Для більшості громадян стало зрозумілим, що реорганізація суспільства на національних теренах без відповідного ідеологічного забезпечення не матиме необхідного позитивного результату. Усвідомлення цього зумовило в останні роки активний пошук інтегративної, об'єднуючої ідеології.

Важливість ідеологічного забезпечення українських реформ переконливо довели у своїх наукових працях І. Мірчук, О. Михайловська, М. Михальченко, О. Новакова, І. Смагін, М. Ходаківський та ін. Усі вони солідаризуються довкола думки, що динамічно розвивається те суспільство, яке має ідеологічний стрижень, зрозумілий кожному його громадянину. До того ж, «в умовах стабільно діючої соціальної системи ідеологія є основою інтеграції і консенсусу, а в умовах суспільства, що трансформується, - однією з визначальних детермінант напрямку і характеру транзиту». При цьому, «якщо в стабільних суспільствах демократичної орієнтації вплив ідеології на суспільну свідомість слабшає, то в державах, які переживають процес модернізації або вибору шляхів подальшого розвитку, ці засоби духовної мобілізації відіграють зростаючу роль» [2, с.6]. Професор Новакова О.В. навіть саму суспільно-політичну кризу, що нині переживає Україна, безпосередньо пов'язує з відсутністю в суспільстві чіткої інтегративної ідеології, яка б визначала основоположні принципи, довгострокові цілі та перспективи суспільних перетворень [2, с.7].

Визнання українською спільнотою інтегративної ідеології як обов'язкового і дуже важливого чинника суспільного прогресу, зумовлює питання про причини її відсутності на прикладному функціональному рівні. Саме на з'ясування цих причин орієнтована дана наукова розвідка.

Аналіз наукового доробку ідеологічної проблематики свідчить, що цілісна концепта інтегративної, загальнонаціональної ідеології українського суспільства на сьогодні ще не розроблена. У дослідженнях В. Корнієнка, М. Кравчука, В. Кременя, М. Михальченка, М. Павловського, Б. Пархонського, Є. Риженка, згадуваних вище О. Михайловської, М. Михальченка, З. Самчука та інших вимальовуються лише її обриси. Діапазон пропонованих моделей досить широкий: від заяв про формування нейтральної в політико-ідеологічному сенсі влади чи державного устрою, до пропозиції взяти на озброєння оптимізації становлення українського соціуму ідеологію загальнолюдських цінностей. Найбільш привабливими проектами ідеологічних засад українського державотворення є конструкти запропоновані М. Кравчуком, М. Михальченком, Є. Риженком, З. Самчуком.

В окресленнях М. Кравчука ідеологія Української демократичної республіки повинна бути консолідуючим чинником. Її завдання – об'єднання суспільства та визначення його самоідентичності. В основу самоідентифікації має лягти культура з ідеями її оргінальності та багатогранності. Інтегративна ідеологія повинна спрямовуватися на легітимацію існуючої системи влади та управління. Влада, в тому числі і правова, потребує довіри суб'єкта, а це можливо лише за умови встановлення принципу верховенства права, не лише на суто формальному, але й прикладному рівні. Довіра до влади дасть їй моральне право вимагати дотримання букви закону усіма громадянами, незалежно від їхнього майнового і соціального статусу. Тим самим забезпечуючи принцип відповідальності й рівності усіх перед законом. Ідеологічна доктрина повинна орієнтувати і на вільний розвиток особистості. Саме цей фактор убезпечує країну від системних криз, оскільки дозволяє сформувати самостійного громадянина держави з власною позицією та світобаченням, які постійно підживлюють владу альтернативними ідеями. Відбиття в діяльності владних структур прагнень громадян, веде до усвідомлення кожною особистістю її значущості в суспільстві і плекання почуття безпосередньої відповідальності за долю країни [2, с.7].

Оптимальну ідеологічну парадигму для сучасної України професор З. Самчук вбачає в прагматичному поєднанні корелятивно несуперечливих ідейно-світоглядних концепцій. У зв'язку з цим, він пропонує від лібералізму навчитися вмінню забезпечувати ефективне функціонування економіки, у консерватизму запозичити культурно-цивілізаційну тяглість, спадкоємність і стабільність, а соціал-демократизм може поділитися досвідом у будівництві соціальної правової держави, в якій пріоритетні зусилля скеровуються на безумовне задоволення основних життєвих потреб громадян, на суворе дотримання вимог соціальної справедливості. Ідеологічній доктрині України, за твердженням вченого, має бути також притаманна виразна українофільська акцентованість. Це виявиться не лише даниною історичній справедливості у вигляді компенсаційного урівноваження кількасотлітнього упослідження українського культурно-цивілізаційного чинника, а й дооформить поки що аморфну народну масу в солідарний і динамічний національний організм [1, с.788-789].

Погоджується з дослідницькою інтерпритацією загальнонаціональної ідеології З. Самчука молодий науковець Є. Риженко. У своїй дисертаційній праці він розглядає її як систему концептуально оформлених уявлень, ідей і поглядів на політичне життя, що склалася на основі гармонічного об'єднання цінностей, запозичених з різних ідеологій, у єдине ціле шляхом створення та поширення різних форм комунікації між ними. Ця система є специфічною формою раціоналізації світу і життя, за допомогою якої можна знайти «стійкі» точки орієнтації для своєї діяльності і виробити сукупність цілей і цінностей, до яких можуть апелювати індивіди.

Думки про те, що інтегративна ідеологія повинна ґрунтуватися на духовності народу й притаманних йому моральних цінностях, а також про те, що вона не може обмежуватися змістом тієї чи іншої доктрини, закріплювати перемогу певної ідеології, а зобов'язана забезпечувати умови їх існування та діалогу, розділяє й академік М. Михальченко. При цьому, ідеолгічна парадигма українського державотворення, на переконання академіка, обов'язково повинна містити наступні ідеї: «єдності долі» всього українського народу; визнання права інших на «іншість»; загального економічного, політико-правового і духовно-культурного простору країни; поліетнічності та поліконфесійності України і сприйняття кожного етносу й кожної конфесії як «співтворця» Української держави; політичного прагматизму на міжнародній арені; нетерпимості до корупції та злочинності; утвердження загальнолюдських цінностей; терпимості й толерантного ставлення до опонентів [4].

Отже, проведений аналіз дослідницьких праць вітчизняних науковців, які мають своїм пріоритетом пізнання ідеологічних феноменів, дає підстави стверджувати, що ідейно-теоретичне забезпечення генезу українського суспільства концептуалізовано лише

певною мірою. Цілісна парадигма інтегративної ідеології знаходиться ще на стадії розробки. У зв'язку з цим, відсутній і механізм її впровадження в суспільну практику. Як наслідок, залишаючись без системного ідеологічного забезпечення, суспільні перетворення на національних теренах не мають належного ефекту. Тому нині конче потрібно активізувати роботу науковців й громадськості щодо найшвидшого формування ідеологічної доктрини сучасної України, спроможної надихнути співвітчизників на розбудову процвітаючої демократичної держави.

Література:

Самчук З.Ф. Світоглядні основи соціально-філософського дослідження ідеології: проблеми критеріїв та пріоритетів вибору; [моногр.]: у 2т // З.Ф. Самчук. – Д.: АРТ-ПРЕС, 2009. – Т. II. – 904 с.; Новакова О.В. Ідеологічна ідентифікація політичних партій України // О.В. Новакова // Модернізація політичної системи сучасної України: стан та перспективи розвитку: збірник наукових праць / Ред. колегія: Г.П. Щедрова – голова, О.В. Новакова, Ф.В. Барановський та ін. – Луганськ: вид-во СЛУ ім. В. Даля, 2010. – С.6-11. 3. Кравчук М. Ідеологія в Україні. Якою вона буде завтра? // М. Кравчук // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gnosis.at.ua/publ/1-1-0-3>. 4. Інтегративна ідеологія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://b-ko.com/book_80_glava_134.

Глушко Т.П.

ДО ПИТАННЯ ПРО ПОШУК СВІТОГЛЯДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ АЛЬТЕРНАТИВ В УМОВАХ КРИЗОВОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

Світова економічна криза з усіма її структурними наслідками спонукає нас сьогодні до переосмислення деяких ключових тенденцій у розвитку соціально-економічного простору та його продуктивності. Особливої уваги, на наш погляд, потребують аналітичні розвідки щодо міри конструктивності світоглядно-практичних засад сучасного «постмодерного» суспільства, особливо основоположних для його подальшого поступу економічних ідей. Системна криза західної цивілізації вимагає сьогодні інноваційних зрушень, джерелом формування котрих є зокрема соціально-філософський дискурс. Відповідно, пошук нового типу раціональності у соціально-економічному просторі стає сьогодні найбільш пріоритетним завданням соціально-філософської думки у векторі розвитку філософсько-економічних ідей та формування відповідних стратегем щодо підвищення соціально-конструктивного потенціалу останніх.

Щодо характеру кризи, котра спіткала сучасну західну цивілізацію один із впливових вчених-економістів, представник британської економічної думки Г. Стендінг в одній із своїх аналітичних розвідок веде мову про стан сучасної західної цивілізації, як такий що можна охарактеризувати наступним чином: «це перша системна криза, у процесі розвитку котрої не було висунуто жодної прогресивної альтернативи сучасному світоустрою» [5], наголошуючи на потребі актуалізації відповідних пошуків. На наш погляд, такий пошук варто здійснювати саме у сфері економічної аксіології. Крім того, з нашої точки зору, вже сам факт багатовекторних наслідків фінансової кризи є підтвердженням достовірності обґрунтування економіки у якості базового елементу суспільного устрою, котре здійснив свого часу ще К. Маркс. Хоча в межах пострадянської філософії здебільшого домінує позиція нищівної критики щодо ідей марксизму, однак цілковита відмова від філософської спадщини класичного марксизму стає такою ж крайністю, як і її ідеологізація.

Так, один із сучасних дослідників філософії марксизму Т. Іглтон розглядає ідеї К. Маркса «не як бездоганні, а як такі, що заслуговують на увагу» [2, с. 24]. До того ж, дослідник теж робить акцент на кризовому становищі сучасного капіталізму, головними характеристиками котрого стали відчуження, тотальна комерціалізація відносин, культивування жадоби, бездумний гедонізм та зростаючий нігілізм, а також виснаження смислу та цінності людського існування. Тому, з точки зору Т. Іглтона, марксизм є сьогодні надзвичайно актуальним соціально-філософським вченням, а в «устаріванні його звинувачують прибічники капіталізму, котрий стрімко повертається до вікторіанських масштабів нерівності» [2, с. 29].

Чи можливе використання ідей класичного марксизму в контексті розробки новітніх економічних стратегій та відповідних їм соціально-господарських програм? Зважаючи на різноманітність та неоднозначність тлумачень марксизму його «послідовниками», класичний марксизм дійсно заслуговує на відповідну увагу сучасників і вимагає вдумливої деконструкції авторських текстів самого Маркса, адже соціально-практичний потенціал останніх є надзвичайно потужним, що вже доведено сучасними дослідниками марксизму, в тому числі і російськомовними. Відповідно, йдеться зовсім не про звернення до так званого «червоного сценарію», який тривалий час репрезентував ідеї «марксизму». У даному контексті важливо зважити на потребу визначення можливих точок відліку у процесі пошуку інноваційних тенденцій для розвитку сучасної «фінансової цивілізації», а отже і для застосування потенціалу філософії економіки як тієї соціально-практичної складової сучасного філософського дискурсу, що здатна забезпечити конструктивну трансформацію принципів розвитку соціально-економічної системи.

Тенденції розвитку сучасного постмодерного економічного світогляду, з його консумеризмом та відповідною моделлю людини – «*homo consumericus*» [3], дійсно засвідчують потребу трансформації економічної аксіології та перегляду основних соціально-практичних настанов суб'єкта як носія свідомості «пізнього капіталізму». Цю теоретичну позицію поділяють провідні представники як соціально-філософської думки кінця минулого століття, так і нашої сучасності. Зокрема, варто згадати Ж.Ліповецкі з його роботою «Ера пустоти. Есе про сучасний індивідуалізм», в межах якої автор доводить, що культивування масового споживацтва підпорядковує собі духовні потреби людини. Відповідно, ми вкотре реалізуємо ту модель поведінки, яку Г. Маркузе назвав у свій час «одномірною людиною», для котрої аксіологічні акценти розставлені у такий спосіб, що матеріальні (споживчі) «цінності» є якщо не виключно єдиними, то принаймні головуючими. Саме тому в сучасних умовах доцільно вести мову про нову модель людини, яку дослідник позиціонує як «*homo consumericus*» і про запровадження відповідної їй форми контролю поведінки.

У такий спосіб, сучасна західна цивілізація постала перед викликом, котрий дійсно потребує максимально креативного відгуку, що, на жаль, в жодному разі не може бути простою комбінацією вже існуючих у сучасній соціально-економічній думці ідей, адже мова йде саме про потребу формування новітньої концептуальної моделі економічного розвитку як окремих суспільств-націй, так і глобалізованого світу загалом. Тому йдеться також і про перегляд головних аксіологічних орієнтирів такого явища як глобалізація у всіх векторах її розгортання – економічному, культурному та політичному.

Такий принциповий перегляд можливо здійснюватиме також і у напрямі осмислення – як на рівні теоретичного аналізу, так і поступового залучення у соціальну практику – деяких ідей так званої «духовної економіки» [1] як достатньо нового явища у філософсько-економічній культурі сучасності. Зрозуміло, що звичайне запозичення ідей «духовної економіки» як такої не забезпечить жодного конструктивного наслідку, зважаючи як на суттєві протиріччя у стилі мислення людини Сходу і Заходу, так і на їхні соціально-практичні навички. Тому йдеться про креативне переосмислення та перейняття конструктивних тенденцій у вимірі поступового формування нової моделі економічної поведінки як своєрідного «серединного шляху» між двома крайніми типами економічного світогляду та характерними їм соціально-економічними поведінковими стереотипами.

До того ж, потрібно враховувати, що сучасна екологічна криза теж багато в чому спричинена саме ідеалізацією фінансового сектору економіки та забезпеченням відповідних економічних інтересів транснаціональних корпорацій. На жаль, сучасний стан економічного поступу західної цивілізації викликає більш ніж обґрунтовані занепокоєння серед науковців – екологів, економістів та філософів. Реалізація синергійного потенціалу усіх соціокультурних зрушень сучасної цивілізації спричинила досить відчутні практичні наслідки як на рівні окремих суспільств-націй, так і на рівні реалізації глобально орієнтованого сценарію економічного розвитку планети. За

підрахунками екологів за умов збереження діючих стандартів у сфері виробництва та споживання, стан техногенної катастрофи цілком можливий вже за кілька десятиліть. При чому ризики реалізації такого сценарію залежать відцивілізаційного соціально-економічного вибору [4, с. 11].

Таким чином, потреба трансформації сучасних економічних стратегій стає не просто результатом теоретизування у сфері переосмислення аксіологічних настанов економічної політики, але жорсткою злободенною необхідністю, зважаючи на ті екологічні та кліматичні наслідки, що спричинено попередніми стратегемами. Сучасна західна цивілізація, зважаючи на її домінуючі позиції у глобалізаційних процесах, дійсно потребує зміни економічного менталітету як тієї системи господарських приписів та настанов, що визначає напрями цивілізаційного поступу. Якими мають бути вектори трансформації цих настанов? Як досягти формування більш ефективної економічної стратегії, котра поєднала б у собі конструктивний потенціал еко-безпечного планетарного соціально-економічного поступу та сприяла б забезпеченню економічної та політичної стабільності у світі? Саме такі питання постають сьогодні перед філософсько-економічними розвідками, котрі прагнуть до подолання структурно-організаційної кризи економічного простору як на рівні окремих націй, так і на рівні глобального економічного простору як такого. На наш погляд, пошук відповідей на ці запитання вимагає від нас сьогодні переоцінки економічної аксіології та переосмислення пріоритетів.

Література:

Дханешвара-дас. Духовная экономика. Уроки из Бхагавад-гиты. – Том 1. В чем состоит экономическая проблема и как ее решить / Дханешвара-дас. – М.: Философская книга, 2011. – 408 с.; Иглтон Т. Почему Маркс был прав / Пер. с англ. П. Норвилло. – М.: Карьера Пресс, 2012. – 304 с.; Липовецки Э. Эра пустоты: эссе о современном индивидуализме / пер с фр. В.В. Кузнецова. – С.Пб.: Владимир Даль, 2001. – 336 с. ; ClimateChange 2014: Impacts, Adaptation, and Vulnerability [electronicdocument] // http://www.ipcc.ch/pdf/assessment-report/ar5/wg2/ar5_wgII_spm_en.pdf; Standing G. The Precariat – The new dangerous class [electronicdocument] // http://www.policy-network.net/pno_detail.aspx?ID=4004&title=+The+Precariat+%E2%80%93+The+new+dangerous+class.

Гончаренко К.С.

ДРАМАТИЗМ СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКОЇ РЕПРЕСИВНОСТІ

Кожна філософськ аконцепція, напрям чи течія – це репресивні конструкти-системи, що намагаються на власний кшталт тлумачити ту чи іншу проблему (явище), що постає перед філософією. Якщо поглянути, наприклад, на проблему людини у сучасному світі, то можна помітити, що кожна з репресивних систем дає власне визначення/тлумачення з певною часткою «претензійності» на вичерпність. Однак, це «екзгумує» іншу проблему: людина, з точки зору цих пояснень, буде «будь-чим», однак не тим «чим» вона є/може бути у своєму сутнісному вияві. Репресивна системна схематизація філософії постійно співпрацює з фіксованістю: термінологічною, понятійною, категоріальною, напрямковою, концептуальною...

Заскорузлість зафіксованого «матеріалу» втрачає можливість динамічності та поточності сингулярностей, які виявляються завдяки процесуальності, але в жодному випадку не статичності. Термінологічні репресії вбивають «можливісний» матеріал, а формування «матричних» споруд концепції створює системи монстрів, в межах філософії, які (завдяки власній ковзко-клейкій монструозності) спроможні огорнути/прийняти до розгляду «будь-що» і винести згідно свого орієнтаційного поля «потрібний» вердикт/діагноз. Так, наприклад, сучасну філософію (саме ту, що розвивається під впливом «прижиттєвих» мислителів), постійно намагаються знищити всеможливими «постами», «пост-постами», різноманітними «мета» чи «псевдо», робляться спроби формування з неї чергового «ізму», що не виходив би за межі історико-філософської тяглості, чи не вибивався б з-під тверджень вже існуючих тез/думок/напрямків. Це нівелює сучасну філософію: статичність термінології знищує всю

красу непередаваності вияву тих процесів, які розгортаються в соціальному полі і дають варіативність, статично-фіксована форма пояснень засвідчує парадигмальну заангажованість і тим самим, власним намаганням підведення всього до «спільного знаменника» (більш точно це можна виразити як зведення всього до чіткої однієї, чи колективної «хворої уяви»), спростовує/ускладнює розуміння/переосмислення проблемної палітри суто філософського та міжфілософського, міждисциплінарного матеріалу. Можливо, проблема схильності до репресування, пов'язана ще й з тим, що кожна концепція, чи то напрямок в філософії починається з «когось», хто в свою чергу будучи людиною, з її вадою/перевагою егоїстичності намагається розповсюдити/нав'язати власну точку зору: через постулювання суб'єктивності, створюються системи, яким немов політичним партіям, з моменту їх створення присвоюється дух змагальності (де насправді змагаються окремі суб'єкти за право бути «кращим»).

Виходячи з вищезазначеного, варто зауважити, що філософія, власне її сучаснео бличчя – це «розсмоктування» історико-філософського (інколи, навіть того, що так і не стало «шрамом/відміткою» на тілі філософії), нагромадженого матеріалу та поповнення, знову ж таки історії-філософії, новими репресивними системами, але аж ніяк не те, чим вона може бути/є. В філософії постійно має бути присутній момент незавершеної процесуальності, термінологічної «недосказаності», часово-межової незаангажованості, невизначеності. В такому випадку є можливість, по-перше, існування власне філософії, (а не підміна її історією філософії з «відсиленнями/переадресацією» та «цитатологією»), а по-друге, це підтвердження її статусності через творення «зараз» без фіксованої націленості на конкретне досягнення чіткого «результату», а лише розширення горизонтальної площини всієї множини можливих «і». Наприклад, проблема сучасної людини, в межах тотального «репресування» варта уваги комічністю драматизму, що присутній в ній. «Сучасна людина» не знає ким вона є, розпорошено-розірваний номад-шиз-дивід, з усімаможливими «і», «і»..., але вона й не просить щоб «хтось» розтлумачив їй «хто вона». Якщо звернутися до історії філософії, то дійсно можна помітити, що варто лише людині дізнатися «хто» вона, як в той же час вона знаходить/створює «місце» в яке можна звертатися, (немов в поліклініку за лікарняним), до чого може апелювати (це не «Я», це «Бог»), за рахунок чого може виправдовуватися («Я» не алкоголік, то в «доісторичному» роду мого безсвідомого збереглася інформація про залежність). Досить яскраво це прослідковується в християнській середньовічній філософії, де людина, знаючи, що вона «божестворіння», визнає власну нікчемність перед досконалістю бога і може цілком на нього покладатися, як останню інстанцію. Місію «Господа Бога» бере на себе, наприклад З. Фрейд, який «денатуралізує» людину, звівши її до безсвідомого, і змусивши повірити в те, що його «неадекватнебезсвідоме» то лише набір суб'єктивних уявлень, що розігрують міфологічні сюжети. В данному випадку людина апелює до психоаналітика (в кожному психоаналітиці, неначе наперед задано, має просвічувати образ Фрейда) і в стражденно-нужденній, запитально-благальній формі просить пояснення того, хто вона та, що їй робити (відповідь зазвичай, у психоаналітика, готова як трафарет для пластиліну, оскільки «суповий» набір безсвідомого людини, як набір образів, варіює у заданих межах: Фрейд їх інвестує в сім'ю, позбавляючи тим самим права на соціальність/соціумність). Дещо інакша ситуація з сучасністю. Неможливо звернутися до Бодрійя раз претензією, чи проханням пояснення/поради, після констатації, даним мислителем, того факту, що людина є симулякром.

Весь драматизм такого розуміння людини та «заганяння» її в певні рамки полягає у віддаленні власне від самої людини, «зашорювання» якоюсь з ідеї, на місце допущення варіантів, які могли б стати прийнятними/неприйнятними на власний розсуд. Аспектом, крізь який ми спробуємо поглянути на людину є «бажання» як цінність. Але перш ніж до нього перейти, варто (в черговий раз) зауважити, що сучасна людина – це цілком соціальна істота, що не виходить за рамки соціуму (в силу тих, чи інших обставин) і водночас така, що підтримує правила гри по підтвердженню свого соціального статусу на

шляху визнання власної соціальності. Соціальне – це така ж репресивна система, як і філософія. Вона працює за рахунок благородних поривів «контролю», «дисциплінування» заради блага самої людини, створює ієрархізованість суспільного простору, знову ж таки в «інтересах» самої людини.

Якщо повернутися до аспекту, який може роявити сучасну людину, то ним може бути (одним з безлічі «і») саме «бажання». Наприклад, Дж. Грей говорить про те, що на сьогоднішній день, не можна говорити, що найціннішою чи найвищою цінністю для людини є свобода, оскільки, по-перше, це одна з-поміж багатьох інших «достойних» цінностей, а по-друге, людина сама (виходячи з безлічі факторів, не лише культурних) проводить «внутрішню ієрархізацію» цих цінностей і таким чином має ецілковите право самостійно встановлювати якої форми чи ступеню буде її свобода [1, с.67]. Людина постійно чогось бажає. Є в ній те «щось», що рухає нею немов цирковою лялькою. Зовнішнім лялькарем є суспільство: суспільство споживання, безперервного виробництва, що ззовні зваблює та стимулює бажання і тим самим смикає за мотузочки «вразливу» ляльки. Однак, є ще внутрішній потік бажання, який не зумовлений жодними зовнішніми звабницькими дрібницями, те бажання, що є привілеєм кожної кремої людини, та те, що придушється в процесі кореляції щодо зовнішнього. Для того аби «підібратися» до бажання людини, потрібно пройти «тернистий шлях»: подолання внутрішніх перешкод на шляху до «істиннісного» бажання, що «замуроване» якісними стримуючими його матеріалами, а поряд з цим відкорегувати та врівноважити власне бажання щодо соціально вироблених/запропонованих «моделей» бажання. Тобто на шляху до бажання є «заслонки» подвійних репресивних сил-систем.

Література:

Грей Дж. Поминки по Просвещению: Политика и культура на закате современности. – М.: Праксис, 2003. – 368 с.

Давлетшин Д. Є.

ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ СОЦІО – КУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ

З набуттям нашою країною незалежності особливої ваги набуває розробка проблем теорії та практики управління. І це цілком закономірно. Адже за будь-яких умов без розв'язання означених проблем неможливо свідомо обирати і застосовувати інструменти соціального проектування і прийняття значущих рішень в соціальній сфері й інноваційній діяльності, уникати непродуктивних витрат часу, матеріальних та духовних ресурсів для оптимізації базових соціальних механізмів. В сучасному ж українському суспільстві, коли розбудова суверенної правової держави, відповідної до її запитів управлінської мережі й докорінна трансформація економіки супроводжуються певними кризовими явищами, спадами і соціальними конфліктами, питання теорії і практики управління вкрай актуалізуються.

У філософській літературі досить міцно затвердилася точка зору, що управління – це функція організованих систем різної природи, яка забезпечує збереження їх певної структури, підтримання режиму діяльності, реалізації програми, мети діяльності.

Управління покликане відігравати роль ефективного способу взаємозв'язку теорії та практики суспільних перетворень і усвідомлюється не як просто інструментально-технічна діяльність, прерогатива якої вичерпується питаннями адміністративного чи організаційного характеру, а у якості набагато складнішого й важливішого духовно-соціального феномена людської життєдіяльності, самобутньої синергетичної когнітивної, тобто здатної до рефлексії, системи [2, с. 84].

Осмислення ж управління у статусі такої системи дає можливість глибше та різнобічніше осягнути сутність філософії управління, яка постає внутрішньою складовою

останнього, репрезентуючою вищий щодо інших способів вивчення рівень науково-теоретичних узагальнень досвіду управлінської сфери. Наукова обґрунтованість і компетентність управлінських рішень є необхідним та істотним чинником докорінної трансформації сучасного українського суспільства на шляху сталого людського розвитку, а їх відсутність – істотною перепорою на цьому шляху, як свідчить, зокрема, негативний досвід так званих управлінських патологій, які чималою мірою зумовили невдачі реформування українського суспільства пострадянської доби.

Отже, розробка філософських, світоглядно-методологічних засад науково-теоретичного дослідження та практичного вдосконалення і використання управління як механізму трансформації теоретичних моделей в практичні управлінські рішення і становить одне з найактуальніших завдань нашого сьогодення.

Сучасна концепція філософії управління являє собою сукупність методологічних підходів і елементів, що являються, з однієї сторони, результатом різних теоретичних уявлень, а з іншої – продуктом історично складеної практики управління. Жодна теорія не здатна охопити всі аспекти управління; для менеджера-практика особливо важливо знати ключові елементи різноманітних теорій, щоб усвідомлено підходити до їх застосування. З однієї сторони, необхідно мати уявлення про результати теоретичних досліджень в сфері управління, а з іншої – зрозуміти соціально-історичний контекст, в якому формуються ті чи інші концепції [3, с. 45].

Кожна із концепцій управління має обмежений характер і охоплює лише певні аспекти реальних проблем. Універсальних рішень на всі випадки життя нема в жодному із методологічних підходів. У всьому світі взагалі і в Україні, зокрема, характерне одночасне співіснування багатьох різних типів ділової етики поведінки і, відповідно, корпоративних культур різних організацій. В результаті у всьому світі в будь-якій організації використовується те чи інше співіснування базових елементів управління, що відображає специфіку формування кожної конкретної корпоративної культури. Отже, управління неминуче пов'язано з культурою. Звідси і різні підходи до нього. Управління по-європейськи, зовсім не те, що управління по-американськи, по-японськи і т.д. Так, європейська модель управління розвивається на основі загальних тенденцій, характерних для управління як загальносвітового явища: створення мультимедійних структур управління, підвищення ролі людського фактора в управлінні та виробництві, реалізація відносин лідерства в колективі. У Японії є вживаною модель управління, орієнтована на людський чинник. За період всього її історичного розвитку склалися певні принципи і методи праці, відповідні специфічним рисам національної вдачі. Сучасна американська модель управління базується на трьох історичних передумовах: наявність ринку, індустріальний спосіб організації виробництва, корпорація як основна форма підприємництва.

Загалом же під моделлю управління розуміється теоретично вибудована цілісна сукупність уявлень про те, як виглядає (чи як має виглядати) система управління, які її структура і принципи функціонування, як вона взаємодіє з різноманітними суб'єктами, як адаптується до змін у зовнішньому середовищі [1, с. 76].

Сучасна наука пропонує філософські моделі управління, які ґрунтуються на теорії управління людськими ресурсами. Це:

- модель внутрішніх процесів як бюрократична структура, що підтримує існування організації (М. Вебер);
- модель людських відносин, яка побудована на врахуванні як потреб, так і можливостей людини (А. Маслоу, К. Адельфер);
- модель конкурентних цінностей (Р. Уотерман). На думку автора, використання людського потенціалу в організації можливе за умов чітко сформованих цілей і цінностей;
- модель стратегічних цінностей (Ансофф) – побудована з орієнтацією на зовнішнє середовище, яке слугує ключовим індикатором стратегічної позиції організації

М. Вебером була розроблена традиційна модель управління, що базувалася на принципах наукового менеджменту та передбачала бюрократичну систему управління. Бюрократія – система, що управляється не на основі особистих оцінок, а у відповідності з точним використанням певних правил і процедур. Адміністративний менеджмент управління спирається не на особистісні якості індивідів, а на інститути і встановлений порядок. Ці два визначення характеризують модель внутрішніх процесів.

Основними характеристиками бюрократичного менеджменту є: правила і приписи; безпристрасність до персоналу; розподіл праці; ієрархічна структура; структура повноважень; раціональне використання найбільш ефективних засобів виконання завдань [1, с. 88].

А. Маслоу та К. Адельфер, а також багато інших науковців намагалися відповісти на питання про можливість зміни бюрократичних форм організацій таким чином, щоб вони в більшій мірі враховували як потреби, так і можливості людини.

Висновок, до якого прийшли спеціалісти, полягає в тому, що можливості персоналу не повинні обмежуватися вимогами дотримання інструкцій менеджменту, так як більшість працівників прихильні до розширення сфери своєї відповідальності, в протилежному випадку виникає почуття незадоволеності працею. Даний тезис зумовив інтерес до можливості зміни характеру праці, щоб стимулювати індивіда до самоконтролю, творчості і розвитку особистості. Деякі автори моделей з менеджменту вважали, що в основі людських відносин знаходиться виключно власний добробут працівника, в той час як для організації більш значущим фактором є зміна зовнішнього середовища, її висока турбулентність і непередбачуваність [1, с. 90].

Таким чином, в моделі людських відносин акцент зміщується на гуманістичні критерії, такі, як обов'язки, мораль, участь, відкритість індивідів, а прихильники моделі внутрішніх процесів виділяють адміністративну ефективність, документацію, контроль.

Література:

Воронкова В.Г. Управління людськими ресурсами: філософські засади: [навч. посібник] / В.Г. Воронкова, А.Г. Беліченко, О.М. попов. – К.: Професіонал, 2006. – 576 с.; Герасимчук А.А. Філософські основи менеджменту і бізнесу: [навч. посібник] / А.А. Герасимчук, З.І. Тимошенко, С.В. Шейко. – К.: Укр.-фін. ін.-т менеджм. і бізнесу, 1999. – 111 с.; Кремень В.Г. Філософія управління: [підручник] / В.Г. Кремень, С.М. Пазиніч, О.С. пономарьов. – К.: Знання України, 2007. – 360 с.

Давлетшина А. Д.

ФІЛОСОФСЬКЕ ПІЗНАННЯ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ УКРАЇНСЬКОГО СЬОГОДЕННЯ

Дослідження питань стосовно надання послуг – одна з актуальних наукових проблем, оскільки надання та отримання послуг є невід'ємними складовими будь – яких форм суспільних відносин і людської діяльності. Проблеми розвитку сфери послуг привертають увагу представників різних напрямків суспільних наук: економістів, юристів, державних управлінців, соціологів, істориків, філософів. Це зумовлюється різноманітністю послуг, сфера застосування яких є досить широкою. Р. Колосов стверджує, що спектр послуг є надто широким, тому навести вичерпний перелік їх складно. Попри значний спектр їхнього застосування, вдаючи до спроб їхньої систематизації, цей автор виділяє адміністративні, нотаріальні, посередницькі, страхові, транспортні, фінансові послуги та підкреслює, що категорія «послуга» так і не отримала однозначного тлумачення [3, с. 245].

У філософському осмисленні, категорія – основне логічне поняття, що відбиває найзагальніші закономірні зв'язки й відношення, які існують у реальній дійсності; у науковому пізнанні це є родові поняття, що означає розгляд предметів, дійсності явищ і таке інше чи їхню важливу спільну ознаку, або група однорідних предметів, осіб або явищ,

що відрізняються від інших певними ознаками. Послуга в її загальному розумінні – це дія, вчинок, що дає користь, допомогу іншому [2, с. 95].

Використання наукового інструментарію економічної теорії, філософії та фінансової науки, притаманних їм форм і методів пізнання уточнено суспільне призначення, функції та роль страхування з огляду на те, що саме ця фінансова категорія визначає глибинну економічну природу та сутнісні характеристики ринку страхових послуг.

Застосування діалектичного методу пізнання дало змогу поєднати в дослідженні гносеологічний та онтологічний підходи, зважаючи на те, що розвиток страхування одночасно віддзеркалює і окремі періоди розвитку суспільно-економічного життя людства, і окремі періоди розвитку наукової думки. Дослідження процесу становлення теорії страхування, у т.ч. напрацювань учених А. Манеса і К. Воблого (кінець XIX - початок XX ст.), дало змогу уточнити період виокремлення її в самостійний напрям фінансової науки, котрий має своїм предметом специфічну сферу перерозподільних відносин між суб'єктами формування та використання грошових фондів, призначених для страхового захисту майнових інтересів членів суспільства. Висловлена вперше акад. К. Воблим на початку минулого століття думка стосовно страхових відносин як таких, що виникають на розподільній стадії відтворювального процесу, відповідає більшості сучасних наукових уявлень щодо фінансової природи страхування, яке пов'язане з рухом частини вартості валового внутрішнього продукту в її грошовій формі.

Доведено, що страхування виступає специфічною фінансовою категорією. З цією метою уточнено суспільне призначення і функції страхування, розкрито його роль, внутрішні ознаки та риси, котрі дозволяють виокремити страхові відносини із усієї сукупності фінансових відносин, виявити їхню глибинну внутрішню природу та специфіку. Виходячи з того, що функції страхування є об'єктивним вираженням його сутності в дії незалежно від волі й свідомості людей, виокремлено три таких функції: захисна, розподільна, капіталоутворювальна. Специфічне суспільне призначення страхування (включаючи соціальне та комерційне страхування, які мають єдину економічну природу) та його соціально-економічна роль знаходять свій прояв не в існуванні кожної функції окремо, а лише в їхній єдності. Об'єктивний характер страхових відносин обумовлюється потребою людей у страховому захисті від ризиків (реалізується захисна функція). Страхування є унікальним методом утворення грошових фондів для забезпечення такого захисту на основі перерозподілу ресурсів між учасниками створення зазначених фондів у просторі та у часі (реалізується розподільна функція). Ці грошові фонди, оскільки вони потребують відповідного управління, виступають у ринковій економіці як капітал (реалізується капіталоутворювальна функція). Таким чином, об'єктивно проявляються як єдине ціле усі три функції страхування у відповідності із дією законів діалектики. Кожна з функцій є носієм відносно різних сторін страхових відносин, які протистоять одне одному, а разом являють собою єдність і боротьбу протилежностей, що й обумовлює розвиток страхування.

Розкриття суспільного призначення страхування, його внутрішніх якостей та рис, функцій та ролі дало змогу сформулювати таке визначення цієї специфічної фінансової категорії: *«Страхування - це сфера фінансових відносин, що виникають між учасниками формування, розподілу та використання цільових грошових фондів, призначених для забезпечення страхового захисту майнових інтересів членів суспільства»*.

Дослідження категорії страхування дало можливість розкрити соціально-економічні передумови формування в Україні ринку страхових послуг: трансформацію відносин власності та скасування державної страхової монополії. На цій основі виникають принципово нові *майнові* інтереси, а звідси – і нові *страхові* інтереси. Страхові інтереси трансформуються у відповідний попит на страхові послуги, попит породжує пропозицію, починають діяти об'єктивні закони ринку, розширюється коло учасників страхових відносин. Зростає кількість страхувальників, кількість страховиків. З'являється потреба в нових суб'єктах ринку: страхових брокерах, перестрахових компаніях, об'єднаннях страховиків, організаціях медичного та технічного асистансу тощо. Розширюється перелік

страхових послуг, пропонуються нові їх види, виникає конкуренція, яка впливає на рівень цін. Формується національний ринок страхових послуг.

Доведено, що на ранніх стадіях ринкових перетворень в умовах перехідної вітчизняної економіки на перший план виступили капіталоутворювальна і розподільна функції страхування. Захисна за об'єктивних причин не дістала свого економічного підґрунтя і не опосередковувала страхові процеси належним чином. Це призвело до формування недосконалого, непрозорого, деформованого вітчизняного ринку страхових послуг, значну частку якого ще й дотепер складають так звані «псевдострахові операції». У зв'язку з цим в умовах світової фінансової кризи є, на жаль, усі підстави очікувати, що страховий ринок України зазнає відчутних потрясінь і може втратити значну кількість страхових компаній. Проте кількісні трансформації призведуть до появи нової якості ринку, в межах якої відбудеться гармонізація функцій страхування, котра, в свою чергу, забезпечить більш гармонійний, збалансований розвиток страхових відносин на новому рівні, в умовах оновленого ринкового простору. Обґрунтування нових наукових підходів до розкриття сутності ринку страхових послуг на основі використання наукового інструментарію економічної теорії, філософії, фінансової науки, притаманних їм форм і методів пізнання дало можливість довести, що вихідними домінантами, котрі обумовлюють сутнісні характеристики й скриті механізми саморозвитку ринку страхових послуг, визначають його фінансову природу, сутність, тенденції та перспективи, є страхування і страхова послуга. Отже, теоретико-методологічні підходи до вивчення ринку страхових послуг мають базуватися, по-перше, на розкритті економічної природи та глибинної внутрішньої сутності страхування як фінансової категорії; по-друге, науковій інтерпретації страхової послуги як форми прояву категорії страхування в ринкових умовах. Такі підходи уможливають комплексне, системне вивчення ринку страхових послуг та механізму його функціонування, забезпечуючи не лише теоретико-методологічні розробки, а й опрацювання конкретних методичних і практичних рекомендацій щодо підвищення його транспарентності та ефективності. Отже, підбиваючи підсумок, можемо зробити такі висновки, що для соціально-філософського аналізу слід визначити, що головна мета України на сьогодні – це впровадження оптимального механізму надання якісних страхових послуг, які б змогли задовольнити всі потреби населення. У зв'язку з чим це питання потребує ще детальнішого розгляду, що й має стати напрямком подальших досліджень [1, с. 45].

Література:

Гаманкова О.О. Діалектичний метод пізнання в теорії страхування / О.О.Гаманкова // Вчені записки / Зб. наук. праць.- К.: КНЕУ, 2009. – Вип.11- С.41- 48.- 0,80 др.арк; Воронкова В.Г. Філософія управління персоналом: Монографія / В.Г. Воронкова та ін. / Під ред. В.Г. Воронкової. – Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2005, – 452 с.; Г.А.Заїченка, Філософія: підручник / За ред. Г.А. Заїченка. - К.: Вища школа, 1995. - 456 с.

Дебич М.А.

СОЦІАЛЬНО-ОСВІТНІ ПРОБЛЕМИ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ: УКРАЇНСЬКІ АРХЕТИПИ І ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Серед українських учасників міжнародних проектів неважко відшукати прихильників вирішення практично усіх наших освітніх і соціальних труднощів застосуванням акцентовано-гендерних підходів [1, с.98]. А чи спроможні вони аж на такі значні досягнення? Ми згодні з доцільною «гендеризацією» освітньої та інших сфер у сучасних умовах, але вкажемо, що у цитованій праці є лише огляд історії виникнення і розвитку гендерних студій на Заході, але відсутня спроба прогнозу майбутнього. Нижче спробуємо ліквідувати цей недолік.

Корисно пригадати що навіть у «перебудовних» 1980-х нові словники й інші видання не містили термін «гендер», хоч він уже був поширений у педагогічній літературі Заходу тому, що виявився «чоловічим» винаходом. Уважають, що його автором є

американський [психоаналітик](#) Роберт Столлер (Robert Stoller [4]). Наприкінці 1960-х він запропонував використовувати для позначення соціальних і культурних аспектів [статі](#) поняття гендер (англійською gender – рід), яке до того використовувалося тільки для позначення граматичного роду і не викликало жодних [конотацій](#) з біологією» (<http://uk.wikipedia.org/гендер>).

Ми вважаємо винахід Р. Столлера виключно плідним і своєчасним, адже уперше був запропонований науково перспективний шлях соціальних, психологічних і педагогічних досліджень суспільної і соціальної ролі обох статей, що відмежовувався від екзальтацій і викривлень фемінізму. Він гарантував рівновагу акцентів й привабив багато чоловіків-дослідників до аналізу тих проблем, які вони раніше намагалися оминати через цілком реальну небезпеку звинувачень у «прилученні до фемінізму».

Не випадково майже одразу на Заході новий сектор соціальних і психолого-педагогічних досліджень від стадії брунькування перейшов до вищих політичних і освітніх теренів. Лідерами стали ВНЗ США, Канади, Великобританії, до яких приєдналися європейські університети. ООН та інші міжнародні організації у 1970-1980-х роках активно підтримали цю суспільну та наукову інновацію і фінансово, і організаційно.

Уся ця активність аж ніяк не відгукувалася в СРСР, заклопотаному майже безперервними модернізаціями шкільної і професійно-технічної освіти, експериментами із застосуванням телебачення та інших засобів навчання, химерних модифікацій правил вступу до ВНЗ тощо. Нові питання розпочали досліджувати вже після розпаду Радянського Союзу.

На перші роки ХХІ ст. під впливом зразків розвинених держав Заходу і в намаганні інтенсифікувати європейську інтеграцію в законодавчій сфері України сталися позитивні зрушення щодо перетворення теми «гендер» у постійний і вагомий фактор державної уваги до справ освіти, виховання, зайнятості, соціальної підтримки і забезпечення (прикладом є укази Президента і постанови КМ). Частина діяльності українських науковців була підтримана зарубіжними грантами (фонд Відродження, уряд Канади та ін.).

В Україні стався позитивний злам не тільки в державній політиці, але й у поглядах широкої громадськості. Дуже рідкісними стали випадки ототожнення прикметників «статевий» і «гендерний», поширилися достатньо точні та досконалі формулювання і визначення. Стали звичними хороші матеріали, подібні до статті Г.М. Лактіонової в «Енциклопедії освіти» 2008 року видання з поясненням поняття «гендер» [2, с. 128], а також наголосом на тому, що всі наші позитивні зрушення у гендерній тематиці є наслідком «європейських і світових впливів».

Дозволимо собі заперечити подібну категоричність, адже більш правильним буде таке твердження: українці просто отримали можливість вільного формування найвизначальніших рис освітнього, виховного і культурного законодавства на основі поєднання національного архетипу поведінки і сучасного гуманізму. На теренах України з моменту появи на них пращурів-землеробів відтворена і закріплена *повна тендерна рівність* обох статей (особливо яскраво це помітно в усіх формах усної і матеріальної народної творчості). У нас ніколи не домінувала жорстка російська патріархальність, тим більше – шаріат з його антижіночим звичаєвим скеруванням. Тому немає нічого дивного у тому, що побутує і зберігається загальнонаціональний консенсус щодо рівності та цінності обох статей, немає загроз виникнення заперечень щодо положень тих чи інших статей Конституції і законів.

Вказане вище зауваження Г.М. Лактіонової щодо «зарубіжного впливу» ми можемо вважати застосовним лише щодо тематики і вибору визначальних акцентів наукових досліджень гендерного питання в Україні. У концентрованому вигляді цей вплив виявляється в акцентуванні усього, що можна хоч побічно віднести до «дискримінації жіноцтва». Рамки тез не дають змогу навести багато прикладів і порівнянь книг і статей, які мають у назві слово «гендерний». Обмежимося лише однією вказівкою на те, що у

книзі «Гендерні стратегії сталого розвитку України» слово «дискримінація» зустрічається на кожній третій сторінці (загалом – аж 130 разів).

Цей ухил, який ми вважаємо не стільки незастосовним, скільки несправедливим щодо українського народу і культури в цілому, можна пояснити саме «зарубіжним впливом» чи, як мінімум, некритичним запозиченням взірців з публікацій на Заході та методів і результатів досліджень, які виконали провідні міжнародні організації – ООН, ЮНЕСКО, ОЕСР та інші. Нагадуємо – ці організації орієнтувалися майже виключно на країни третього світу.

А чи можна некритично переносити в Україну новітні «гендерні досягнення» Європейського Союзу? Пропонуємо читачам зробити самостійні висновки з такого факту: в грудні 2013 р. там прийняли закон про примусове забезпечення з 2015 року гендерної рівності в усіх органах управління держав-членів ЄС. До січня 2015 року частка жінок у радах директорів акціонерних та інших компаній має сягнути 30%, а через п'ять років – аж 40% [3].

У принципі – Західна Європа вже має чималий досвід залучення жінок до корпоративного та іншого управління, хоч його показники лежать у широких межах – від 3-4% на Мальті й Кіпрі аж до 27% у Фінляндії та 33% у Норвегії. Але прихильникам повного виконання цього рішення корисно не забувати про те, що кожна компанія, погоджуючись на 10% жінок у складі ради директорів, має підготуватися до того, що приблизно на одну п'яту зменшиться її ринкова вартість. Будуть «проти» ті жінки-директори, які досягли свого становища у змаганні з чоловіками завдяки інтелекту і компетентності, а не біологічній привабливості. Слід своєчасно підготуватися й до того, що окремі чоловіки-претенденти на високі пости задля виграшу у конкурентів використають високотехнологічне медичне втручання і майже миттєво змінять стать з чоловічої на жіночу без поліпшення показників свого головного мозку.

З наведеного вище випадку гендерно-законодавчих дій керівників Європейського Союзу й багатьох інших казусів на планеті випливає однозначний висновок: навіть у разі використання зарубіжних коштів на фінансування наукових досліджень з гендерної тематики в Україні набагато краще не копіювати практику і зразки спонсорів, а діяти оригінально, національно, ефективно і продуктивно. Краще винаходити власне, а не насаджувати майже незастосовне у нас чуже.

Це особливо важливо у сучасних умовах настання чергової науково-технологічної революції, що спроможна докорінно змінити фундамент побудови стосунків обох статей. Інновація полягатиме у досягненні людиною безкоштовності і загальнодоступності не тільки інформації (це вже існує, але освітяни ще не звикли до Інтернету і соціальних мереж), а й матеріальних складових життєзабезпечення – чистої води, їжі, житла, речей щоденного використання тощо. До нового буття у XXI столітті слід завчасно приготуватися не тільки викладачам природничо-математичних та інженерних факультетів українських ЗМІ, а й гуманітарних. Історія еволюції людства свідчить, що для усунення нещастя кожне підвищення виробничих можливостей людей має супроводжуватися поліпшенням моралі й гуманізму.

Література:

Грабовська Т. О. Гендерна освіта: історичний аспект // Вища освіта України. – 2006. – №3, додаток, Т.2. – С. 98-101; Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України, головний ред. В.Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.; Заостровцев О. Фемінізм: дискримінація в законі (<http://newsland.com/news/detail/id/1296352/> 22-12-2013); Stoller R. Sex and Gender: On the Development of Masculinity and Femininity. – New York, 1968.

НАЦІОНАЛЬНА САМОІДЕНТИФІКАЦІЯ – ПРІОРИТЕТНА ПРОБЛЕМА НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕОЛОГІЇ

Проблеми національної самоідентифікації є важливими для кожного народу, оскільки вони зачіпають смисложиттєві основи його існування. Для України ці проблеми є ще гострішими, бо здобуття незалежності поставило її перед вибором нової ідентичності, такої, яка найліпше сприяла б процесам формування постмодерної нації. Обрана молодією державою парадигма націю- і державотворення не була національно-етнічною і не закріпила за титульним – українським – етносом ніяких владних переваг. Проте закладений у національно-державницькій парадигмі об'єднуючий потенціал виявився слабким для того, щоб політична нація стала вагомим конструктом ідентифікаційного поля.

Необхідність чіткого окреслення ідентифікаційного простору в Україні диктується як пізнавальними, так і особливо практичними завданнями. Значення останніх зростає у зв'язку з тим, що процеси самоідентифікації відбуваються в Україні одночасно зі зміною механізмів соціально-економічного регулювання. Новітній етап соціокультурної трансформації у новоствореній державі пов'язаний з істотною модифікацією системи цінностей і моделей політичної поведінки. Нестабільність соціального середовища, ускладнена різнополюсністю зовнішніх орієнтацій, породжує розмитість ідентифікаційних систем та дифузію ідентитетів [3].

Під ідентичністю прийнято розуміти результат самовизначення людини чи групи у соціальному сенсі, створення «образу – Я» та «образу – Ми», тобто віднесення ними себе до тих чи інших спільнот за віковими, професійними, статевими, територіальними, етнічними, конфесійними чи іншими ознаками. Англійське слово «*identity*» вживається у значеннях тотожності, справжності й самотності. У соціогуманітарних науках пріоритет віддається третьому (самотності) – ідентичність тут розуміється як сукупність специфічних рис, які виділяють певну спільноту з-поміж інших, і є для окремої особи чи групи підставою для віднесення себе до цієї спільноти.

Як зазначав у свій час знаменитий австрійський психолог і філософ Зігмунд Фройд, ідентифікація є своєрідним захисним механізмом, який забезпечує усунення або зведення до мінімуму (мінімізацію) почуття невпевненості (тривоги, страху), що виникає в процесі самоусвідомлення себе як особливого «Я». У віці немовляти виникає первинна ідентифікація, яка є примітивною формою емоційної прихильності дитини до матері та неусвідомленим виразом потреби у безпеці. За нею слідує вторинна ідентифікація – неусвідомлене прагнення дитини бути подібною до того об'єкта, який породжує у неї тривогу, неспокій, є «загрозливим авторитетом». Ця форма ідентифікації, за З. Фройдом, є передісторією Едипового комплексу, коли маленький хлопчик у всьому хоче зайняти місце батька і, боячись батьківського покарання, копіює деякі особливості його поведінки. Третя форма ідентифікації розпочинається із входженням людини в суспільне життя (дитячий дошкільний заклад, школа, виробничий колектив тощо). Вона розгортається як відповідь на потребу дитини (пізніше – підлітка, учня, студента тощо) бути подібною як до тієї групи особистостей, в якій протікає її особисте життя й, одночасно, як прагнення заявити про себе як унікальну, відмінну від інших, самототожну особистість.

Самоідентифікація розгортається як ототожнення себе з іншою особою (групою, стратою, класом) в цілому або включення в образ власного «Я» окремих їх якостей, як наслідування цієї особи та розвитку емоційних зв'язків з нею. У цьому процесі запозичуються не лише зовнішні форми поведінки особи-взірця для наслідування, а й виникають передумови для формування певних особистісних структур того, хто уподібнює себе до взірця, а саме: ідеалів, ціннісних орієнтацій, світоглядних уявлень інтересів тощо. Нерідко цей процес веде до повного злиття власного «Я» з образом іншої

особи («Я – це він») або здійснюватися за принципом бажаного доповнення своєї особистості певними якостями, що притаманні іншому («Я – як він»).

Як структурний компонент соціалізації особистості, найбільш інтенсивно самоідентифікація здійснюється в дитячому і юнацькому віці, але не завершується на них, а супроводжує людину і в так званий дорослий період її життя та діяльності. В принципі, самоідентифікація здійснюється протягом всього життя [2].

Основою для національної самоідентифікації ми вважаємо сукупність двох головних ідентичностей:

– *Особиста ідентичність чи самоідентичність (Self-identity)* – це єдність і спадкоємність життєдіяльності, цілей, мотивів і смисложиттєвих установок особистості, яка усвідомлює себе суб'єктом діяльності. Це не якась особлива риса чи сукупність рис, якими володіє індивід, а його самість, відрефлексована в термінах власної біографії. Вона виявляється не стільки в поведінці суб'єкта і реакціях на нього інших людей, скільки в його здатності підтримувати і продовжувати якийсь наратив (оповідь), історію власного «Я», що зберігає свою цілісність, незважаючи на зміну окремих її компонентів.

– *Соціальна ідентичність* – це переживання і усвідомлення своєї приналежності до тих чи інших соціальних груп і спільнот. Ідентифікація з певними соціальними спільнотами перетворює людину з біологічної особини в соціального індивіда й особистість, дозволяє йому оцінювати свої соціальні зв'язки і приналежності в термінах «Ми» і «Вони» [1].

Література:

Ідентичність (психологія) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://uk.wikipedia.org/wiki/ідентичність_\(психологія\)](http://uk.wikipedia.org/wiki/ідентичність_(психологія)); Лісовий О. В. Ідентифікація та ад ситуативної ія особистості : підходи та концепції / О. В. Лісовий // Вісник Інституту розвитку дитини. Серія : Філософія, педагогіка, психологія : збірник наукових праць. – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. – Вип. 16. – С. 46-56.; Нагорна Л. Поняття «національна ідентичність» і «національна ідея» в українському термінологічному просторі / Л. Нагорна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=1&n=16&c=119>.

Діброва А. В.

КЕРІВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК СУСПІЛЬНИЙ І СОЦІАЛЬНИЙ ФЕНОМЕН

Керівна діяльність як складний суспільний і соціальний феномен розвиваються під впливом різних умов природного та соціального характеру, тому у філософській літературі керівну діяльність визначають перш за все як суспільний феномен. Діяльність відіграє вирішальну роль у впливі предметів природного та соціального світу на людину. Механізм цього впливу має такий вигляд: предметні та соціальні компоненти розширюючи або звужують потенційні духовні можливості людини в практичній та пізнавальній діяльності. Діяльність суспільства та соціальної спільноти, верстви, групи, прошарку впливає на діяльність індивіда, а відтак і на його численні різноманітні духовні риси. Зазнаючи такого впливу одні риси змінюються досить істотно, другі – не надто помітно, треті – деградуєть. Під впливом діяльності її можуть формуватися нові і нові риси, яких раніше не було [1, с. 556]. Існує багато різновидів діяльності, які класифікують за різними ознаками. Серед них матеріальна і духовні, фізична та розумова, моральна й аморальна, законна та незаконна, корисна й некорисна, прогресивна та консервативна, творча й нетворча тощо. Особливу роль у науковому аналізі відіграє поділ видів людської діяльності за її сферами. Це – трудова, освітня, управлінська, суспільна, політична й інші діяльності. Особливо треба виділити таку форму діяльності, як спілкування. Специфіка поняття «спілкування» полягає в тому, що воно відображає не просто діяльність людей, а взаємодію між ними. Це поняття також відображає форму взаємозв'язків людей, які діють спільно для досягнення певних цілей. Кожен із видів діяльності впливає на людину і формує ті чи інші якості. З усіх форм людської діяльності основною, фундаментальною –

праця. Праця, або трудова діяльність, є першою основною умовою життя людей, формування самої людини, її свідомості, мови духовності, різноманітних природних та соціальних якостей. Необхідно брати до уваги й різний вплив праці на особу трудової діяльності залежно від її різновидів – фізично важкої і порівняно легкої, монотонної та різноманітної, кваліфікованої та некваліфікованої праці. По-різному впливають на особу характер і рівень організації праці. Безлад та перебої у процесі виробництва, недоліки в організації матеріально-технічного постачання, невиконання своїх професійних та управлінських обов'язків негативно позначаються на діяльності людини. Позбавлена змісту праця духовно виснажує, принижує, а духовне сходження за таких умов до вищих людських цінностей неможливе [2, с. 96]. Діяльність трактується як взаємодія людини (або групи) і світу, у процесі якої людина свідомо й цілеспрямовано змінює світ і саму себе. Тобто діяльність – це форма активного ставлення людини до навколишнього світу з метою предметно-духовного перетворення.

Динамічна структура керівної діяльності має такий вигляд: мета – мотив – спосіб – результат. Керівна діяльність як суспільний і соціальний феномен є найскладнішою, оскільки включає найбільш істотні елементи зазначених вище форм діяльності людини. Можна умовно визначити, що керівна діяльність охоплює і такі аспекти: сукупність результатів та наслідків – продуктів, досягнень, творів тощо; у такому розумінні діяльність виступає як масове виробництво або як індивідуальна продуктивна діяльність; ставлення людей до умов свого життя як загальна форма практики; тут діяльність виступає формою буття людини, діяльним перетворенням людської реальності; самовдосконалення людини під впливом зміни обставин власного життя; процес подолання труднощів як загальний спосіб вирішення проблем і завдань, як сукупність засобів їх розв'язання; у цьому сенсі діяльність розуміють як працю в істотному значенні. Управлінська діяльність керівника – це сукупність скоординованих дій та заходів, спрямованих на досягнення в рамках організації певної мети. Управлінська діяльність – це насамперед взаємодія між людьми, яка може бути успішною, якою керівник користується у людей належним авторитетом. Обов'язковим компонентом управлінської діяльності керівника є влада, вміле використання якої – важлива передумова досягнення поставлених цілей у будь-якій управлінській справі [3, с. 351]. Влада – це форма соціальних відносин, яка проявляється у здатності впливати на характер, напрям діяльності людей за допомогою економічних, ідеологічних та організаційно-правових механізмів, а також використання авторитету традицій, звичаїв, обрядів тощо. Влада ґрунтується на відносинах субординації, багаторівневого підпорядкування, ієрархії. Для реалізації владних відносин керівник повинен мати певний рівень знань та інформації щодо правил і норм, які закріплюються в різних організаційно-правових актах, ураховуючи статuti, положення, стандарти, інструкції.

Керівник забезпечує права установи, поєднуючи інтереси суспільства і працівників колективу, здійснює керівництво виробничо-технологічними та соціально-управлінськими процесами праці всіх його членів, забезпечує цілісність і системність спільної діяльності шляхом постійного погодження цілей і завдань керованого ним колективу з цілями й завданнями більш широкої соціальної структурної системи, елементом якої виступає даний колектив. Керівник виступає транслятором узгодженості інтересів, цілей, напрямів, уподобань, що проявляються у функціонуванні відносин як на суспільному, так і індивідуальному рівнях, спираючись на наявні правові норми; реалізує функції, спрямовані на забезпечення чіткості, послідовності в організації трудового (виробничого) процесу. Цей процес не зовсім альтруїстичний, оскільки лідери завжди настирливі й уперті в досягненні кращого для себе, для своєї організації та працівників. Сформована ними управлінська команда натхненно працює, а не відбуває повинність. Природу лідерства намагалося пізнати багато вчених різних країн і з різних методологічних засад. У цьому процесі викристалізувалися теорії підходу з позиції особистих якостей, поведінського підходу, ситуаційного підходу. Теорія підходу з позиції особистих якостей.

Між 1930-1950 рр. почалися дослідження природи лідерства з метою виявити особистісні характеристики ефективних керівників. Згідно з цією теорією, відомою також як “теорія великих людей”, кращі з керівників володіють певними особистими якостями. Однак єдиної думки щодо них так і не вироблено, хоч більшість вважає такими якостями: рівень інтелекту й знань, помітну зовнішність, чесність, тверезий розум, ініціативність, соціальну й економічну освіту та високий рівень впевненості в собі.

Сучасні керівники повинні використовувати: аутсорсінг - вміння вести переговори і навички та входити в новий бізнес; ассесмент-менеджменту - ефективне проведення, оцінки і розвитку персоналу; електронного діловодства з метою сприяти підвищенню ефективності запланованих заходів; HR-бренду як концепції формування системи управління персоналом, що дає можливість отримати певні результати, підтримуючи імідж підприємства; сприяти створенню умов для кар’єрного менеджменту, проведення кар’єрного коучингу, кар’єрного консультування, кар’єрного тьюторингу; вміння застосовувати методику відкритого рекрутингу, який дозволяє швидко і якісно здійснювати вибір саме тих кандидатів, які реально можуть працювати в команді згідно своїх професійних якостей; впроваджувати у систему професійного навчання нових освітніх технологій як навчання дією коучингу. Сучасний керівник – це складана професія, в основі якої рефлексивне управління, що являє собою механізм саморозвитку персоналу, самооцінки і самоорганізації, підвищення ефективності діяльності персоналу за рахунок самовизначення і професійного саморозвитку працівників. Філософія управління персоналом - це філософія високої ефективної діяльності керівника в складних умовах модернізації сучасного суспільств, виходу України з системної кризи.

Література:

Кредісов А.І., Панченко Є.Г, Кредісов В.А. Менеджмент для керівників / Є.Г.Панченко, В.А.Кредісов. - К.: Знання, 1999. - 556 с.; Москвичев С.Г. О личности руководителя и мотивации его деятельности: учеб. пособие / С.Г.Москвичев. - К.: Респ. ин-т подг. менеджеров, 1991. - 96 с.; Воронкова В.Г. та ін.. Філософія управління персоналом: Монографія / Під.ред. В.Г. Воронкової. – Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2005.- 472с

Дунрар Рукіая

ТЕОРЕТИЧНІ І ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ УДОСКОНАЛЕННЯ НАПРЯМІВ КОМУНІКАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ОРГАНІЗАЦІЇ В УМОВАХ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

Теоретичні і практичні засади удосконалення напрямів комунікаційної діяльності політики організації в умовах конкурентоспроможності виходять з єдності теорії і практики, як це засвідчує соціальна філософія, і впливає з самого змісту відносин людини до оточуючого віту. Людина не пристосовується до природи як тварина, і не стоїть у чисто теоретичному відношенні до неї, Вона активно діє, і ця діяльність є способом і формою відношення до об’єктивного віту, як до природного, так і суспільного. Така діяльність являє собою процес теоретико-практичного перетворення і освоєння зовнішнього світу. Теорія і практика – дві нерозривно пов’язані і взаємообумовлюючі сторони життєдіяльності людини. У даному випадку об’єктом нашого дослідження є комунікативна діяльність.

Удосконалення напрямів комунікаційної політики організації в умовах конкурентоспроможності обумовлено декількома причинами: по-перше, відсутністю концепції комунікаційного процесу в системі менеджменту організацій та адміністрування, що розвивається в умовах високої невизначеності, диференціації і дефрагментації, глобалізації і глокалізації; по-друге, необхідністю вироблення і впровадження у життя надійного саморегулятивного механізму, здатного підвищити ефективність організації за рахунок посилення комунікаційних зв’язків; по-третє, впровадженням ефективного зворотного зв’язку у механізм менеджменту організацій та адміністрування та заміною «суб’єкт – об’єктної» парадигми на «суб’єкт –

суб'єкту» парадигму управління, чому у значній мірі допомагає формування ефективного комунікаційного процесу».

Дослідження комунікативних процесів в організації – одна з актуальних наукових проблем, оскільки в сучасних умовах комунікація є невід'ємною складовою будь-яких форм суспільних відносин, зокрема у встановленні партнерської взаємодії між місцевими органами влади та громадськості [1]. Комунікація має багато різних інтерпретацій, на основі яких її можна визначити як передачу чи обмін інформації та взаємодію і координацію зусиль учасників процесу. Інформаційно-комунікативна діяльність в територіальній громаді включає основні види: одержання, використання, поширення та зберігання інформації. Методи її одержання, використання, поширення та зберігання можуть бути різними в залежності від управлінських цілей та завдань органів місцевого самоврядування. Питанням використання інформації і комунікації в управлінні присвячено праці дослідників: А.Мерзляк, В.Воронкової, В.Корженко, І. Арістової, В. Бебика, Т. Безверхнюк, О. Берегової, М. Головатого, Н. Дніпренко, Н. Драгомирецької, В. Дрешпака, А. Єрмоленка, О. Зернецької, С. Кашавцевої, В. Козбаненка, В. Конецької, В. Королька, І. Слісаренка, С. Серьогіна, М. Томенка, Є. Тихомирової Ю. Шемшученка та ін. Особливо актуальні проблеми комунікації на рівні органів місцевого самоврядування, тому що саме на місцях має забезпечуватися конституційне право громадян на інформацію. В процесі комунікаційної діяльності відбувається налагодження контактів влади з цільовими аудиторіями населення, узгодження надання публічних послуг за потребами громадян, здійснення контролю якості цих послуг та оперативне реагування на зміни в інформаційному просторі. На думку проф. Д.Терещенко, одне з головних завдань органів місцевого самоврядування – надання публічних (громадських, муніципальних, соціальних, адміністративних, управлінських тощо) послуг населенню з метою забезпечення задоволення його потреб у різноманітних сферах життєдіяльності. Реалізація зазначених завдань, в свою чергу, потребує відповідного комунікативного забезпечення. Саме інформація і комунікація виступають основою процесу надання послуг [3].

В комунікативній системі організації слід виділити дві інформаційно-комунікативні системи: внутрішню (комунікації, які забезпечують взаємодію суб'єктів різних рівнів управління, підрозділів, посадовців шляхом налагодження комунікаційних каналів в процесі особливих контактів, обміну документацією, функціонування електронних засобів зв'язку тощо) та зовнішню (комунікації органів місцевого самоврядування з центральними органами влади, у підпорядкуванні яких вони знаходяться, наприклад, для районних держадміністрацій – обласні держадміністрації, для облдержадміністрацій – виконавчі органи центрального рівня, а також різні групи громадськості). Так, проф. В.Малиновський вважає, що варто виділити певні форми розповсюдження інформації про діяльність органів державного управління: випуск і поширення інформаційних бюлетенів, прес-релізів, оглядів, фото-відеоматеріалів, інформаційних збірників, експрес-інформації; проведення прес-конференцій, брифінгів, політичних діалогів, телевізійних дебатів, забезпечення публікацій (виступів) у ЗМІ керівників або інших відповідальних працівників органів державної влади; створення архівів інформації про діяльність органів державного управління; розміщення WEB-сторінок в мережі Інтернет про органи місцевого самоврядування та їх діяльність; інші форми поширення офіційної інформації, що не суперечать чинному законодавству. Важливими складовими комунікативної діяльності органів місцевого самоврядування є: керівна система – суб'єкт управління, керована система – об'єкт управління, мета, принципи, правове забезпечення (блок нормативних актів, щодо комунікативної діяльності органів місцевого самоврядування), організаційне забезпечення (організаційна структура управління, функції прогнозування, планування, мотивації, контролю); інформаційний процес (збір, обробка, поширення та зберігання інформації), ресурсне забезпечення (кадри, техніка, науково-методичне забезпечення, форми, методи, технології). Органи місцевого самоврядування мають використовувати інноваційні

комунікативні форми і технології налагодження відносин із громадськістю, розвивати суспільні зв'язки з урахуванням загальної комунікативної політики держави з метою відновлення довіри людей до владних структур, налагодження продуктивної взаємодії з населенням. Для досягнення успіху в діловому спілкуванні керівникам необхідно володіти комунікативними установками, а іноді їх змінювати. Комунікативні установки – це стан готовності керівника певним чином (позитивно або негативно) реагувати на об'єкти (або суб'єкти) та впливати на них. Ці установки дуже важливі для формування культури спілкування, оскільки допомагають встановити контакт між співрозмовниками, підготувати їх до позитивного сприймання інформації, перебороти байдуже або негативне ставлення до тих чи інших ідей, підлеглих, ситуацій. Для ефективного ділового спілкування керівникам організацій необхідно враховувати наступні рекомендації: дотримання етичних норм під час спілкування з колективом; дотримання культури у процесі оперативного спілкування з колективом; створення ситуації успіху під час проведення нарад; відпрацювання вимог до культури спілкування під час організації прийому підлеглих та відвідувачів[2]. Мистецтво ділового спілкування визначається тими етичними нормами і принципами, які використовує керівник стосовно до своїх підлеглих. Для керівника – дотримання управлінської етики є одним із головних критеріїв оцінки професіоналізму. Таким чином, результати дослідження визначають, що одним із перспективних напрямків розвитку професійної культури керівника в сучасних умовах стає розвиток культури ділового спілкування. Адже практично всі проблеми управління пов'язані зі спілкуванням в колективі. Тому важливого значення набуває засвоєння та впровадження керівниками такої моделі ділового спілкування, яка базується на концепції суб'єкт-суб'єктних зв'язків. Таким чином, комунікаційна діяльність організацій в умовах конкурентоспроможності впливає на успішну реалізацію управлінських рішень, а також гарантує якісне виконання завдань цілого спектру комунікативної політики держави.

Література:

Мазур В. «Комунікації як механізм взаємодії державних органів влади та громадськості на регіональному рівні»: Електронне наукове фахове видання "Державне управління: удосконалення та розвиток".- Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=313>; Терещенко Д.А. Організаційно-правове забезпечення комунікативної діяльності місцевих органів влади: дис. канд. наук з державного управління. – Харків: Харківський РІДУ, 2009. – 207 с.; Воронкова В.Г., Беліченко А.Г., Мельник В.В., Ажажа М.А. Етика ділового спілкування: Навч. посібник. – Львів: Магнолія 2006, 2009. – 312 с.

Дьяченко Я.В.

ФІЛОСОФІЯ ГЕНДЕРОЛОГІЇ

Філософська і загальногуманітарна думка кінця XX - початку XIX ст. висловила новий погляд на проблеми природи сексуальності, взаємини статі і так зване жіноче питання. Механізми соціалізації статі вже абсолютно ясно висвітлений у науковій літературі як механізми владного дискурсу. Найактуальніші проблеми соціуму - влада, насильство, самосвідомість і свобода особистості - в умовах постіндустріального суспільства постали проблемами статевої ідентифікації індивіда і вибору відповідних соціальних ролей. Основні філософські питання - проблема сутності людини, сенс і призначення, простір і час людського буття - отримали гендерний вимір. Осмислення цього положення знайшло відображення у філософській гендерології. Філософія гендерології продукує постійного розширення методологічного знання. Її справжній зміст і призначення виявляють зв'язок із загальними інтересами гендерних соціумів. Здобуваючи культурний вплив, філософія гендерології повинна перетворити світоглядне знання в ціннісно-віднесене і зробити його надбанням людей. Гендерологія є вчення про стать, що вивчає суспільне буття статі, включаючи еволюцію їх громадських статусів. Філософія гендерології може бути визначена як раціональне критичне мислення про шляхи людини як суб'єкта гендеру у Всесвіті, природі гендеру у Всесвіті, досягненні істини

[4]. Це вільне творче мислення, що йде до сутності явищ, внаслідок чого гендерне пізнання становиться нескінченним. Освоєння гендерології і філософії гендерології допомагає вирішенню гендерних питань (жіночого питання або чоловічих проблем) громадського і індивідуального життя, розвитку на шляху поліпшення становища (статусу) статі, підвищенню їхньої культури. Досі існує думка щодо нерівності жінок і чоловіків як громадських груп. Тому у сучасній науці зростає значення дослідження ціннісного, культурного освоєння особистого і суспільного існування. Існує необхідність захисту традиційних цінностей сім'ї, батьківства, материнства, дитинства в суспільстві та науці. В питаннях філософії гендерології - це захист гендерної культури [1]. Гендерна культура формується в умовах історично виробленого світогляду статі. Звичайно, теоретичний і світоглядний компоненти слід враховувати при науковому вимірі гендерної культури. Світогляд є істотним компонентом філософського освоєння світу. Філософія та методологія гендерології дозволяє розглянути світоглядний аспект цілей і мотивів гендерної діяльності людини в соціокультурній сфері. Філософія гендерології це світоглядне і методологічно-теоретичне явище. У ній проблематизується гендерне буття з тим, щоб вказати напрямок пошуку відповідей на виникаючі питання (це світоглядне начало філософії гендерології). Гендерні проблеми відносяться до типу загальних, вони стосуються всіх живучих людей, зачіпають аспекти життєдіяльності статі протягом усього їхнього життя. Світоглядна тематика філософії гендерології надзвичайно обширна. Тому корисно розглянути ключові поняття і інститути соціокультурного розвитку суспільства. Звертаючись до гендерних аспектів світогляду, слід вивчити пізнавальні і емоційно-вольові компоненти в ньому. Це, в першу чергу, гендерні знання статусу жінки і чоловіка в родині, суспільстві, на виробництві, пізнавальний компонент гендерного пізнання. Гендерні знання відображають пізнавально-інтелектуальну сторону світогляду представників статі. Для розуміння гендерної реальності необхідне гендерне поняття. Гендерний поняття може бути визначено як думка, що виділяє основні якості предметів, процесів або явищ гендерної реальності в слові або словосполученні. Гендерне раціональне пізнання притаманне тільки людям. Гендерне поняття як думка, яка фіксує істотне про гендерний предмет, гендерне явище чи гендерний процес, існує в мисленні людини лише в певному зв'язку, що закріплене судженнями. Виробленню гендерних понять сприяє соціальна діяльність і творчість представників статі [1]. Помітне місце в освоєнні гендерних знань належить гендерним судженням і умовиводів. Гендерне судження є думка, яка щось стверджує або заперечує про гендерний предмет, гендерне явище чи гендерний процес. Виражається у формі пропозиції. Як думка, в якій стверджується або заперечується наявність зв'язку між об'єктами гендерної реальності, гендерна судження може бути істинним або хибним (неістинним). Гендерний умовивід є міркування, в якому з одного або декількох гендерних суджень виводиться нове гендерна судження. Якщо вихідні судження правильні, виробляється нове гендерне знання. Гендерний умовивід є більш високий рівень пізнання світу за допомогою логіки, ніж гендерне судження [2, с130]. Емоційно-психологічна складова світогляду представників статі включає світовідчуття, світосприймання, світоуявлення. Гендерні елементи світовідчуття формуються в процесі гендерної діяльності. Початкова форма відчуття статі - біологічна. Цей формат великий навіть у гендерних діях. Гендерні дії є дії, що здійснюються раціонально або під впливом почуттів. Раціональні гендерні дії є дії, контрольовані волею і свідомістю в досягненні гендерних цілей. Значну роль в житті статі займають нераціональні гендерні дії. Це дії, що здійснюються для досягнення гендерних цілей під впливом емоцій, почуттів, емпатії в житті статі. Гендерні дії - джерело гендерних відчуттів: батьківської ласки, любові. Гендерні дії - джерело рефлекторної і свідомої психології представника статі. Гендерні елементи світовідчуття більш складні, ніж гендерні відчуття. Одні й ті ж явища гендерного життя викликають у різних представників статі різні гендерні світовідчуття. Емоції представника статі беруть участь у формуванні почуттів співпричетності, солідарності. Вони включають складний

комплекс світоглядно формованих елементів включених в діяльність статі [2, С.133]. Гендерне сприйняття - складний образ, що виникає в процесі емоційно-чуттєвої пізнавальної діяльності гендерного суб'єкта за його безпосереднього контакту з предметом або явищем. Гендерна сприйняття бере участь у формуванні гендерних цінностей, ідеалів і переконань. Гендерні елементи світоуявлення складаються в ході гендерної діяльності. Гендерні елементи світоуявлення є образ предмета, явища або процесу гендерної реальності. Відображений у пам'яті, цей образ - ланка між сприйняттям і продуктивним мисленням. Гендерні уявлення відіграють важливу роль в мисленні. Запам'ятавшись, вони присутні в нормативно-ціннісній сфері світогляду [3,с.50]. Нормативно-ціннісний компонент світогляду і діяльнісний компонент світогляду представників статі є помітною частиною гендерної культури. Про це свідчить гендерна етика як частина загальної етики, характеристики сучасного культурного представника статі. Розглянемо для прикладу характеристики моделі сучасної культурної людини в гендерних цінностях ХХІ століття. Сучасній культурній людині притаманні всі якості культурної людини попередніх століть. Разом з тим модель культурної людини в етичних ідеалах і діях ХХІ століття. Слід доповнити принципами глобального еволюціонізму. В них помітне місце займає вимога прогресу в житті статі. Принцип глобального еволюціонізму – розглядати життя і живе як суттєвий елемент розвитку світу, що створює сучасний світ таким, яким він є. Послідовний захист життєвих умов і самого життя - органічна частина гендерної культури: сімейної, батьківства, дитинства. Ця позиція живить глобально еволюційний аспект сучасної моделі культурної людини. Цей взаємозв'язок не тільки символічний. Умовою сучасного прогресу людського існування є розуміння людиною значення його індивідуального розвитку (тілесного, культурного, соціального) в світі. В соціально-філософському вимірі підставою служить захист інтересів існування людей. Гендерні цінності любові до дітей, гармонійної родини, надійної опори в батьках стають опорою універсалізації культурного життя на планеті. Гендерний гуманістичний світогляд органічно бере участь в справі збереження та захисту індивідуальних і громадських основ існування. Виразом вільного розвитку гендерної культурної особистості служить усвідомлене формування потреб у гендерних духовних цінностях. У минулому і сучасному світі саме гендерні цінності цементують суспільний розвиток і можуть служити основою загальнокультурного розвитку цивілізації всього людства. Мир - єдина родина – одна з найдавніших і привабливих філософських ідей в історії цивілізації не втрачає свого значення в сучасності.

Література:

Гульбин Г. К. Об определении, основных частях и проблемах философии гендерологии // Современные проблемы науки и образования. – 2012. – № 3. URL: www.science-education.ru/103-6381 (дата обращения 13.11.2014).; Гусейнова Л.А. Ціннісні орієнтації: гендерний аспект / Л.А.Гусейнова // Соціс.- 2006.- № 5.-С. 130 - 133.; Репін Л.П. Гендерна історія / Л.П.Репін // Нова і новітня історія. - 2004. - № 6. - С.50.; Сучасний філософський словник . Москва. Бишкек. Екатеринбург. – 2003.

Ємельяненко Г. Д.

ДУХОВНО-ЕКЗИСТЕНЦІАЛЬНИЙ ДОСВІД ОСВОЄННЯ НОВИХ ПРОСТОРІВ ФІЛОСОФСТВУВАННЯ

Специфіка екзистенціальної парадигми полягає у додатковому акцентуванні та взаємозв'язку кожного філософського феномена із свідомістю індивідуальною та у поглибленій інтерпретації екзистенціального, як специфічно-історичного комплексу самовідчуття й світопереживання особи. Кожен такий феномен є не тільки уособленням загальноприйнятого логічно чи історично створеного філософсько-наукового методу. Кожний феномен історико-філософського знання – це й ще момент реалізації синтезу загально відомого й загально очікуваного через специфічно-індивідуальне прагнення,

мету, розуміння сенсу власного існування, історична форма духовно-психологічної активності, та функціонування індивідуальної свідомості та мислення.

Для людини, окрім істини та логіко-гносеологічного засвоєння реальності, надзвичайно важливими є і смислові відношення, історична специфіка, та можливості її духовного життя, самоздійснення, реалізація людиною власного «Я», своєї внутрішньої сутності та покликання. Процеси духовного створення індивідом власної сутності – це і є прагнення боротьби з конечністю і приреченістю свого фізичного перебування у світі. Людина, усвідомлюючи конечність свого існування, починає намагатися застосовувати до нього виміри, що непідвладні такій конечності, а саме, виміри безумовного і безконечного. Подолати свою біологічну конечність і стати істотою, яка вічно існує фізично, людина просто не здатна. Залишитися у пам'яті прийдешніх поколінь і таким чином перенести форму свого земного буття у майбутнє – для людської істоти цілком можливо і засобом такого перенесення є існування людської істоти у світі духовного. Екзистенціальне є свідченням того, що подібне перебування в духовному має місце в реальному житті індивіда. Воно є тим чинником, який засвідчує одномоментну належність людської істоти і до матеріального природного світу і до світу духовного. Водночас екзистенціальне виступає і неодмінним підґрунтями існування цієї духовності.

Звичайно, духовний досвід має свою історичну специфіку мислення, або філософія логічно поєднує історичний рух змісту духовного, та розвиток логічного. Духовний досвід – це завжди первинна сфера, де відбувається усвідомлення, народжується свідомість. Як ми бачимо такий процес завжди пов'язаний з відображенням суспільної визначеності, змісту суспільних відносин у його трансформації в сенс індивідуального буття, усвідомлення духовного також пов'язано з діалектикою загального, одиничного, особливого, конкретного. Духовний досвід - це завжди діалектика самостановлення такої конкретності, яка завжди є значно глибшою, ніж її відображення в категоріях мислення, чи поняттях логічного. «З розуміння і збереження позитивів суб'єктивного підходу, збереження живої, екзистенціальної суб'єктивності впливають можливості збереження й інших надзвичайно важливих функціональних особливостей філософського мислення. Зокрема, його наближеності до реальних сутнісних проблем існування кожної людської істоти. Причому наближеності не у абстрактних логіко-теоретичних вимірах категоріальних філософських систем, а у абсолютно зрозумілих кожному вимірах свободи, добра, любові, справедливості тощо. Якщо традиційні, і навіть логічно вибудовані теоретично, різноманітні моделі філософії та гуманітарної науки з різних причин не завжди представляли розуміння та інтерпретації смислу екзистенції у адекватних й близьких для кожної конкретної людини термінах, то представники й створювачі постекзистенціалістських синтезів вбачають своє завдання навіть усупереч теоретичним вимогам функціонування філософських знань продемонструвати індивіду правду й достеменність його повсякденного існування. Правду, яку від нього надзвичайно довго і ретельно приховували за різноманітними категоріальними сентенціями філософської «гри в бісер»» [1, с.134].

На відміну від іншої вітчизняної історико-філософської традиції майже кожен із західних дослідників екзистенціалізму пропонує сьогодні своє власне визначення цієї філософії. Екзистенціалізм кваліфікували, як філософію, що народилася з християнського відчаю, як гуманістичну філософію кризи, як філософський культ нігілізму та песимізму, як рух що підкреслює вагомість особистісних рішень перед обличчям Всесвіту і т. п. Ситуацію з пошуками єдиного визначення цієї філософії, яке б не суперечило її змістові, і справді можна визнати, як парадоксальну, тому що скільки у світі інтерпретаторів й дослідників – стільки різноманітних поглядів, визначень. І така ситуація може виникнути не тільки при визначенні назви екзистенціалізму. Чим більше занурюєшся із традиційним інструментарієм історико-філософського дослідження у змісті тієї чи іншої концепції класичного екзистенціалізму, тим більше виникає питань, різноманітних суперечностей. «Екзистенціальність, або ж психоемоційна сфера людської істоти є підґрунтям й

спонукальним мотивом явлення моральності, адже сором засуджує усе погане в нас, жалість – спонукає нашу душу співчувати стражданням інших людей і вимагає від нас дієвої допомоги, почуття обов'язку – спонукає нас виконати те, до чого кличе наша совість» [2, с. 233]. Отже, екзистенціальне – є формою переживання духовності, способом її укоріненості в душу людської істоти.

Таким чином, стає цілком зрозумілим, що процес розвитку сучасної філософії, точно так само, як і процес трансформації попередніх форм філософського мислення в нинішньому світі – явище далеко не однозначне і не до кінця вивчене. Явище, яке для з'ясування його сутності, вимагає повсюдних зусиль далеко навіть не одного дослідника, або наукового колективу.

Література:

Ємельяненко Г.Д., Райда К.Ю., Шевченко С.Л. Цінності та постекзистенціалістське мислення.- К.-П.-С.: Вид. ПАРАПАН, 2012.- 150с.; Теоретичні проблеми сучасної етики: навч. посіб. для студ. ВНЗ / [Т.Г.Аболіна, І.В.Васильєва, А.М.Єрмоленко та ін.]. 2-ге вид.переробл. та доповн.- К.: ВД «Авіцена», 2013.- 344 с.

Жадько В.А.

МОВА ЯК ВИЗНАЧАЛЬНИЙ ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ЛЮДИНИ

Діяльність людини як соціальної істоти значною, навіть – вирішальною, мірою визначається тим змістом, який несе система її мовлення. Тут потрібно виходити з аксіоми, що «людину творить мова», яка для неї є «домом її буття» (М. Гайдеггер). Цю аксіому закріплено у релігійній філософії християнства. І не лише в ній, але й у всіх світових релігіях, які свій людино-творчий поклик вбачають у тому, щоб людина благоговійно ставилась до мови: щоденно повторюючи молитви, свідомість людини поступово наповнюється тими мотиваційними смислами, які вона містить у собі.

Я наголошую на аксіоматичному людино-творчому статусі мови через те, що, як в історії людства, так і особливо в історії українського народу, такий статус за українською мовою заперечувався його колонізаторами. Насамперед російськими. Головна причина: колонізатори завжди інтуїтивно відчували, що підкорені ними народи, спілкуючись своєю мовою, не можуть органічно влитись в соціум народу-поневолювача. Звідси заборона мов підкорених народів, як, звичайно, і властивих їм звичаїв, традицій, культури загалом. Гіпотеза (у сфері суспільних явищ не буває абсолютних наукових, тобто виключно об'єктивних істин) видатних лінгвістів – саме так їх оцінюють відповідні фахівці – Сепіра та Уорфа свідчить про це.

Наведу її зміст: «Людська сутність живе не в одному тільки об'єктивному світі, не в одному лише світі соціальної діяльності, як це, зазвичай, вважається. Значною мірою людина перебуває під владою конкретної мови, що є для даного суспільства засобом вираження. Було б заблудженням вважати, що людина пристосовується до дійсності абсолютно без участі мови і що мова є всього лише випадковий засіб вирішення специфічних проблем спілкування чи мислення. Насправді «реальний світ» більшою мірою будується підсвідомо, на основі мовних норм даної групи... Ми бачимо, чуємо і сприймаємо дійсність так, а не інакше, суттєвою мірою тому, що мовні норми нашого суспільства схиляють до певного вибору інтерпретації» [3; с.198].

Слід зазначити, що образотворча діяльність людини починається не зі слова, а з його складового – звуку, який, проте, відображає органічну цілісність тіло-будови в її душевно-чуттєвому, а не тілесно-фізіологічному, як це має у тваринній фонетиці, вимірі. Ця висока духовна цілеспрямованість властива ранньому дитячому віку, безтілесно-ангельському через свою звукову, а не словесну, спорідненість зі світом розуму. Справа в тому, що не світ речей, не їх образ, а звучання образів звуків творить їх душу й пробуджує до свідомого духовного життя.

Варто також навести думку відомого радянського вченого Ф. Поршнева, який, посиляючись на цю ж гіпотезу, у праці «Про початок людської історії», по-перше, дав ще більш виразний її переклад. А саме: «мова нав'язує людині норми пізнання, мислення і соціальної поведінки: ми можемо пізнати, зрозуміти і здійснити тільки те, що закладено в нашій мові» [1; с.183]. По-друге, відзначив, що таке нав'язування являє собою примусову світоглядно-мотиваційну ментальну силу слова. «Слова, проголошені одним, невідворотним «роковим» чином визначають поведінку іншого, якщо тільки не наштовхуються на негативну індукцію, контрсугестію, що, зазвичай, шукає опору в словах третіх осіб або ж оформлюваних за такою моделлю. У чистому вигляді сугестія є мовлення мінус контрсугестія. Остання на практиці іноді виражена з повною силою, але іноді в пониженій мірі – в оберненій залежності від ступню авторитету особи, яка є джерелом сугестії» [1; с.187].

Для визначення предмета дослідження даної статті варто навести ще одне посилання на авторитетну думку Ф. Поршнева. Він, як і лінгвістична наука (філософія) загалом, розглядав мову як засіб комунікативної соціалізації, як основу соціальної психології. Так, він стверджував, що «ненормальність з точки зору психології – це ненавіюваність. Таке визначення справедливе для будь-якого суспільства, будь-якої епохи. Що саме навіюється, які саме норми поведінки, мови і мислення – це історично змінюється» [1; с.361]. Звідси випливає, що розвинена лексично і семантично мова органічно трансформується у практику мовомислення, роблячи людину суб'єктом суспільства, а не об'єктом маніпуляцій з боку «лукавих», зацікавлених в тому, щоб мова не була засобом аналітичного мислення, а всього лише засобом говоріння. Адже нерозвиненість мови асоціалізує людину, опускаючи її до рівня біологічних стадних істот, які, хоча й ведуть стадний спосіб життя, але це сукупність особин в обмеженому просторі, а не щось соціально-духовне, цілісне, свідоме своєї сутності. «Тварини, навіть у стаді, є перш за все індивідуальними організмами. Людина, навіть в усамітненні, є, в першу чергу, носієм другосигнальних впливів і тому соціального досвіду і соціальної історії» [1; с.410].

Пошлюсь на авторитетну думку видатного українського мовознавця О.Потебню, для якого, в свою чергу, безумовним авторитетом був видатний німецький лінгвіст Гумбольдт. Він стверджував: „Кому траплялось спостерігати, як дитина неодноразово повторює про себе незрозуміле слово, як вона бавиться рухом своїх органів слова, хто скільки-небудь пам'ятає своє раннє дитинство, той погодиться, що „задоволення, що дістається людині від членороздільного звуку, надає цьому звуку визначеність, різноманітність і багатство сполучень”. Дитина сприймає звук із набагато більшою визначеністю, ніж тварина; в цей звук вона переносить своє суб'єктивне задоволення від руху органів і, знаходячи в ньому самому естетичну ціну, зупиняє на ньому увагу. ...Вже для дитини проголошення звуків є не тільки задоволення, але й робота. „Людина – говорить Гумбольдт, – устремлінням своєї душі *вимушує* у своїх тілесних органів членороздільний звук”. Це „устремління душі” тотожне тому, яке утворює мова, і взагалі робить можливим людський розвиток. ...„Намір надати значення і здатність слова мати його, і притому не значення взагалі.., а якраз відображати думку: ось усе, що характеризує членороздільний звук; крім цього, не можна в ньому знайти жодної відмінності від тваринного крику, з одного, і музичного тону, з іншого боку” [2; с.87-88]. Причому, ці наміри не результат свідомої роботи дитячого духу, а прояв його об'єктивної дії, яка знаходить своє цілісне довершення в людині засобами розвитку її мови.

Наведені посилання достатні для того, аби визначити зміст дослідження.

1. У природі людини, в її генетиці вже міститься її всесвітня соціальна сутність, прихована в мові як засобі комунікативної соціалізації. Тваринний та неорганічний світ також комунікує, але сама комунікація не є для його об'єктів предметом дослідження. Соціальне тут проявляється у вигляді закону природи, втіленому в тілі кожного об'єкта. Для людини як природної істоти соціум мови якраз і нав'язує, визначає «норми пізнання, мислення і суспільної поведінки». Отже, щоб стати свідомим суб'єктом суспільного буття,

вона зобов'язана робити мову об'єктом власного дослідження, тобто – розвивати аналітико-пізнавальне мислення.

2. Оскільки людина як суспільна істота розсосереджена в природному просторі, перебуває в певному біогеоценозі, мова як атрибут буття диференційована на різні у фізичному просторі та історичному часі народні мови, які для різних народів є первинними генетично закріпленими носіями загального закону соціалізації. Звідси й «підсвідомий вибір інтерпретацій» загального, яке для кожного народу явлене особливим чином. Звідси й проблеми порозуміння, оскільки лише розум загального, а не особливого, соціалізує їх в єдиний загальнолюдський соціум.

3. Порозуміння між різними народами значною, а то й визначальною, мірою залежить від здатності носіїв особливих народних мов асимілювати зміст лексики інших народів, а не без будь-яких пізнавальних зусиль відкидати її. Для цього потрібно виробити волю до спротиву об'єктивній, суто інстинктивній схильності до негативної індукції, протиставляючи їй позитивну, оскільки вона навіює загальне як різноманітне, а не всього лише одне; налаштовує на прозріння необхідності єдності народів і людей в різноманітному як способі існування єдиного, способі існування Мови як засобу вселюдського спілкування. На це здатні авторитетні для певного народного загалу особи завдяки усвідомленню ними того, що «у чистому вигляді сугестія є мовлення мінус контрсугестія». А «чистий вигляд» – це усвідомлення загального розуму, з якого народжені, витікають всі особливі форми його прояву.

4. Духовне багатство людства, яке формують різні народи з властивими їм мовами, можливе шляхом подолання асоціальності, зумовленої нездатністю значних мас людей до навіювання на певний спосіб життєдіяльності засобами запозиченої лексики. Це і є психічна хвороба, діагноз якої – ненавіюваність, небажання включити у свій душевний і духовний простір «норми пізнання, мислення і соціальної поведінки», до яких схиляє, які навіює лексика й семантика мов інших народів. Або ж небажання, користуючись запозиченою лексикою, визнати цей цивілізуючий факт.

Література:

Поршнев Б.Ф. О начале человеческой истории / Б.Ф. Поршнев. – М., «Мысль», 1974. – 487 с.; Потебня А.А. Слово и миф / А.А. Потебня. – М., Изд. «Правда», 1989. – 624 с.; Слобин Д., Грин Дж. Психолінгвістика / Д. Слобин, Дж. Грин [Пер. с англ. Е.И.Негневицкой. Под общей ред. и с предисл. д. филол. Н. А.А.Леонтьева] / - М., Изд. «Прогресс», 1976. – 351 с.

Жукова А. В.

СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ МОТИВАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ

З точки зору психології мотивація – це потяг чи потреба, що спонукає людей діяти з певною метою; це внутрішній стан, який заряджає людину енергією, направляє і підтримує його поведінку. З позиції менеджменту мотивація - це сукупність спонукальних причин, людської поведінки, його теоретичної і практичної діяльності, трудового чи іншого акту; це спонукальна сила і бажання людини щось зробити; процес спонукання людини чи групи людей до діяльності, направленої на досягнення цілей організації. Мотивація трудової діяльності - сукупність мотивів і стимулів, що спонукають людину до корисної праці; зумовлюючих задоволення її потреб; дотримання інтересів і досягнення цілей; комплекс заходів в системі управління організацією, які забезпечують створення умов для ефективної діяльності всього персоналу і розкриття трудового потенціалу кожного працівника. Мотивація не обмежується матеріальними винагородами праці. Поряд з економічними інтересами, розмірами заробітної платні і доходів вона включає заохочення соціально-психологічного і морального плану, залежить від багатьох мотиваційних компонентів, в тому числі і від змісту роботи, відносин між колегами в контексті сумісної діяльності, зусиль, міри задоволеності результатами праці. Мотивація - дуже складний процес, її відсутність приводять до втрати продуктивності праці і

багаточисельних втрачених можливостей. Мотивація - критично важлива рушійна сила, що визначає динаміку показників діяльності організації. При цьому поведінка людей визначається в кожний момент більше, чим одним мотивом. Мотивація потребує розуміння індивідуумів і лише на ранніх стадіях розвитку ринкової економіки означає лише грошовий фактор. Є чимало стимулів, які можуть спонукати індивідуумів до роботи: гроші, положення в колективі, внутрішній стан, підвищення, професійна гордість, командна робота. Таким чином, трудова мотивація - усвідомлене і цілеспрямоване спонукання працівника до праці шляхом стабільного впливу на його потреби, інтереси та цілі. В основі трудової діяльності людини є її потреби, головними з яких - матеріальні, але для створення тривалих мотивів людини до праці необхідно впливати на вторинні (духовні) потреби [1, 576 с.].

Глибинний смисл мотиваційного процесу, його природа обумовлені соціальним буттям людини, системою наявних суспільних відносин. Адже особистість є як суб'єктом, так і об'єктом соціальних впливів. Суспільство здатне диктувати оптимальні способи й умови задоволення потреб особистості, обмежувати деякі з них. При соціально-філософському розгляді проблем мотивації головний акцент робиться на її взаємозв'язок із діяльністю. Зокрема, у центрі соціально-філософського аналізу опиняються такі питання: вивчення детермінант поведінки, першопричин діяльності, регулююча роль мотиву, можливості управління мотивацією та інші. Під діяльністю у філософії традиційно прийнято розуміти специфічну людську форму активного ставлення до навколишнього світу, зміст якої полягає в його доцільній зміні та перетворенні в інтересах людини. «Діяльність - одне з фундаментальних понять класичної філософської традиції, що фіксує у своєму змісті акт зіткнення цілепокладаючої вільної волі суб'єкта, з одного боку, і об'єктивних закономірностей буття, - з іншого. Відповідно до цього в структурі діяльності традиційно виділяються суб'єктна (цілепокладаючий суб'єкт) і об'єктна (предмет діяльності, знаряддя діяльності та її продукт) компоненти» [2, с. 200].

Соціально-філософське вивчення мотиваційного процесу неминує приводить до необхідності врахування проблеми цінностей. Основні тези, що характеризують природу й сутність цінності, полягають у тому, що, по-перше, цінність - це функціональне відношення предметів до людини. Насамперед, цікавить не сам предмет, а його функції, які він виконує для людини, тобто здатність задовольняти які-небудь потреби людини. По-друге, цінність то є не природна, а соціальна властивість об'єкта. Ця соціальна властивість з'являється, коли об'єкт береться у відношенні до практичної людської діяльності. Суб'єктом ціннісного відношення виступає не індивід, що пізнає, а людська практична діяльність. Сама ж цінність виступає як об'єктивна відповідність даного явища, процесу, вчинку, події, ідеї об'єктивним потребам та інтересам. По-третє, про ціннісне відображення в повному сенсі можна говорити тільки тоді, коли є присутнім живе переживання, що орієнтує людину й спонукає її до практичних дій. Таким чином, цінності присутні на всіх етапах мотиваційного процесу, починаючи з моменту виникнення спонукання до постановки цілей. Так, на етапі усвідомлення спонукання цінності можуть або полегшити цей процес, або, навпроти, загальмувати його, якщо дане спонукання суперечить цінностям даної особистості. Надалі відбувається вибір засобів, за допомогою яких передбачається досягти мети й, якщо прийнятних засобів не знаходиться, то людина найчастіше відмовляється від реалізації поточної мети, або відкладає її здійснення до виникнення нових, сприятливих обставин. Успішно задоволена потреба, її образ переходять у розряд потенційних. Причому, у випадку переоцінки цінностей можлива відмова від повторення реалізації даної потреби тими ж засобами.

Як свідчить соціально-філософський аналіз, мотиваційний процес регулює, спрямовує дію на досягнення специфічних для даного мотиву цільових установок, а також підтримує цю спрямованість. Від мотивації залежить, як і в якому напрямку будуть використані різні функціональні здібності людини. Зміст самоорганізаційного управління поведінкою людини складається не в тому, щоб вона завжди перебувала в оперативному

стані готовності до потрібних дій, заряджена енергією спонукання (нехай навіть у латентній формі, на зразок «тліючого вугілля»), а в тому, щоб у певний момент це потрібне проявилось, самоорганізувалося. Також дуже важливо не тільки знати спрямованість дій людини, але й уміти орієнтувати ці дії за певними цілями. У мотивацію дії вносять вклад утворення, різні за своїми властивостями і функціями. В останні роки, ця різниця функціональних і феноменологічних характеристик утворень, що беруть участь у спонуканні до дії, отримала відображення в тенденції до розрізнення стійких (стабільних) і ситуативних мотиваційних утворень. Звернувшись до аналізу мотиваційного аспекту діяльності, дослідники спочатку зосередили свою увагу на більш-менш стійких мотиваційних утвореннях (у літературі вони зазначались спочатку як інстинкти й потяги, пізніше - потреби, мотиви й ін.), що давало можливість пояснити вибірковість поведінки людини і її стабільність при зміні ситуації. А також відповісти на запитання, чому в одній і тій же ситуації різні люди часто діють різним способом. Поряд із цим, виникла необхідність пояснити, яким чином стійкі мотиваційні тенденції справляються особливостями конкретної ситуації, що швидко змінюються. Адже вони обов'язково повинні відповідати цим особливостям. У протилежному випадку, дії людини втратили б усяку ефективність, тому що мотивація виявилася б відірваною від можливостей дії, що надаються поточною ситуацією [3,602с.].

Таким чином, на підставі аналізу змісту мотиваційних процесів ми можемо стверджувати, що його провідними «параметрами порядку» є потреби й цінності. У стані, коли потреба утворюється вперше, немає конкретного точного опису предмета, що здатен її задовольнити. Він ще повинен бути виявлений. Тільки в результаті такого виявлення потреба здобуває свою предметність, а предмет - свою функцію спонукати й спрямовувати діяльність, тобто стає мотивом. Саме потреби лежать в основі мотивації і являються її відправною точкою, визначають, які зусилля прикладе людина, для того, щоб мати благо, що задовольняє її потребу. Поряд з потребами, джерелом, спонукальною силою для здійснення всього мотиваційного процесу являються цінності. Вони, виступаючи в ролі форм припустимого в даній соціальній спільноті вираження основних потреб людини, виконують нормативні функції управління діяльністю. Цінності є тим самим «стрижнем», що пронизують всі етапи мотиваційного процесу, починаючи з моменту виникнення спонукання до постановки цілей.

Література:

Воронкова В.Г. Управління людськими ресурсами: філософські засади. Навчальний посібник. – К.: Професіонал, 2006. – 576 с.; Дорофієнко В.В. Управління персоналом [текст]: навч. вид. у 2-х кн./ В.В.Дорофієнко, Ю.М.Комар, Н.Л.Сапельнікова; за заг. ред. С.Ф.Поважного; ДонДУУ. - Донецьк: СПД Купріянова В.С., 2010, Кн.1 [текст], 2010.- 425с.; Соснін О.В., Воронкова В.Г., Ажажа М.А. Інвестиції в людський розвиток в умовах глобальної трансформації: навчальний посібник / В.Г.Воронкова, М.А.Ажажа. - Львів: «Магнолія 2006», 2011.- 602с.

Засць В. М.

РОМАНТИЗАЦІЯ НЕГАТИВНОГО ГЕРОЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ МЕДІА-НАСИЛЛЯ

Глобалізаційні процеси в сучасному суспільстві характеризуються системністю та охоплюють усі сфери суспільного життя. В умовах глобалізації суттєвих змін зазнав зміст різноманітних соціальних явищ, серед яких особливе місце належить насиллю. Дослідженням проблеми насилля займалися багато науковців ХХ століття, зокрема С. Жижек, П. Аснер, В. Беньямін, Е. Балібар, Р. Жирар, М. Фуко, Н. Луман [4; с.17].

У філософських працях поняття «насилля» трактується, як «використання сили, пов'язане з прямим заподіянням фізичного, психічного чи морального збитку іншій особі або державі чи загрозою такого заподіяння; невинуватого, несправедливого використання сили для вирішення певних соціальних завдань, що зазвичай призводить до перекручення

поставлених (навіть благородних) цілей і мети; примус, до якого вдаються особа, група, держава для досягнення поставлених цілей» [2; с.114].

В умовах глобалізації медіа-культура здійснює вагомий вплив на формування ідеалів, символів та стереотипів і певною мірою визначає модель поведінки індивіда. Основна проблема полягає в тому, що, на перший погляд, прогресивні технології можуть здійснювати прихований негативний вплив на особистість, її світогляд та поведінку. Так, засоби медіа можуть повністю змінити світогляд індивіда, знищити межу між реальним та віртуальним світом, сформувати агресивну поведінку та викликати звикання на підсвідомому рівні.

Актуальність проблеми зумовила посилення інтересу з боку філософів, психологів, педагогів. Так, починаючи з другої половини XX ст. медіа-насилля все частіше стає об'єктом наукових досліджень. Науковці намагаються обґрунтувати причину високої популярності серед населення насильницьких сюжетів, які на підсвідомому рівні викликають своєрідну залежність, породжують агресію та спотворюють уявлення про світ. Осмислення проблеми медіа-насилля як соціального феномену відображене у дослідженнях Б. Потятиника, О. Федорова, В. Лизанчука, О. Білоуса, Д. Брайанта, С. Томпсона, Т. Равчини, С. Недбаєвського, Г. Почепцова, Р. Харріса, С. Солонської, В. Ріверса, Ю. Хаберсаса, Т. Єрохіної та ін. Термін «насилля в медіа» в сучасній комунікативістиці вживається на позначення дедалі зростаючого числа насильницьких сцен (документальних чи зіграних акторами). При цьому особливу увагу науковці акцентують на підсвідомому формуванні агресії та руйнуванні моральних цінностей індивіда засобами телебачення.

Уперше системний аналіз телевізійного насилля здійснив науковець Джордж Гербнер. Проводивши у 1960-х роках програмне дослідження, вчений та його колеги, що займалися вивченням ефекту культивування, задовували зміст найбільш популярних телепередач. Ці маніпуляції здійснювалися з метою визначення категорій кодування, за допомогою яких оцінювалися характер насилля, кількість актів насилля, типи злочинця та жертви, а також ситуація, у яку вони потрапляли. Потім інформація об'єднувалася заради створення профілю насильства кожної окремої телепередачі. Саме ця техніка аналізу стала одним із основних методів дослідження медіа-насилля. Погодимося з думкою професора Террі Паткіна, який стверджував, що насильство варто розглядати як «індустріальний інгредієнт, що допомагає затримувати глядача біля екрана» [5; с.20].

Феномен сучасного суспільства дійсно створює досить спотворену комунікативно-психологічну конфігурацію, коли медіа-засоби стають основним джерелом отримання інформації. Більшість комп'ютерних ігор, телепередач, фільмів, інтернет-роликів приховано впливають на психіку, формуючи дивні ідеали, які індивід не сприймає як нав'язані. У першу чергу, готовність особистості сприймати та перероблювати інформацію, що руйнує її світогляд, пояснюється нестримним бажанням бачити негатив. Так, у представників українського суспільства психічне напруження та розчарування, викликані надто тривалою політичною та економічною кризою, формують звичку постійно чекати погіршення стану речей. Навіть у добу загального піднесення, причиною якого стали соціально-політичні події 2013 – 2014 рр., велика кількість населення сумнівається в довговічності процвітання демократії. Послабили віру в краще майбутнє і військові події на сході країни. Масове розчарування стало сприятливим ґрунтом для медіа – засобів, які поширюють серед населення агресію та страх.

На підсвідомому рівні люди прагнуть бачити негатив й агресію у фільмах та інтернет – роликах. Так, американський продюсер, актор, сценарист і письменник Стівен Кеннел стверджував, що існує так звана «формула мережі», яка вимагає замість створення непересічних цікавих характерів, певної кількості вбивств та сцен насилля. Саме вони, на думку С. Кеннела, зацікавлюють глядачів та читачів [3].

Однією з основних причин, які викликають посилений інтерес суспільства до насилля, є романтизація негативного героя. В усі часи люди потребували героїв, якими

можна захоплюватися і які можуть стати взірцем для наслідування. Герой сучасних фільмів і телепередач – це егоїст, який не зупиняється ні перед чим. Він хвалиться своїми перемогами та принижує інших. Головні герої бойовиків і фільмів жахів вбивають вдвічі більше людей порівняно з негативними персонажами, але це викликає лише захоплення у глядачів. На нашу думку, споглядаючи віртуальні подвиги інших, індивід компенсує власну нереалізованість та егоїстичні потяги. Однак, не задовольнивши бажання бути надзвичайним, він пробуджує в собі тваринне начало, яке, на думку філософа М. Ганді, є головною причиною страждань [1; с.65]. Таким чином, індивід опиняється в замкнутому колі, адже, задовольнивши свій інтерес до сцен насилля та отримавши бажаний образ героя, він не переживає катарсис, а навпаки, стає більш агресивним.

Тенденційним є наслідування поведінки персонажів фільмів, які постають перед індивідами в якості героїв. Доповнивши враження від перегляду фільму (прочитання книги, прослуховування аудіо-запису тощо) особистими підсвідомими бажаннями, особистість прагне стати аналогічним героєм. Однак, не всі індивіди в змозі чітко розмежовувати позитивні та негативні дії персонажів фільму. Це призводить до втрати індивідом відчуття реальності, і, як наслідок, скоєння злочину. Прикладом такого наслідування героя може стати реальний випадок, що стався 1984 року у Флориді, коли юнак жорстоко вбив батьків та сестру, використовуючи метод героя фільму «Жах на вулиці В'язів». Працюючи зі злочинцем, психологи виявили у його свідомості стирання межі між реальним та віртуальним світом.

Особливою рисою кожної особистості є бажання красивого життя. Однак, далеко не всі члени будь-якого суспільства мають можливість реалізувати свої таланти повною мірою і, як наслідок, комфортно та безтурботно існувати. Зокрема, в Україні переважна більшість населення перебуває за межею бідності і не в змозі задовольнити навіть елементарних життєвих потреб. Суспільна несправедливість та жорстокість породжують у населення бажання проникнути в інший – віртуальний світ, де можна створити власного віртуального двійника, який, житиме так, як захоче реальна людина. Прихована небезпека полягає в тому, що віртуальна реальність, яку У. Еко назвав «гіперреальністю» може психологічно знищити особистість. Інформаційна надреальність, проникаючи у підсвідомість кожного окремого індивіда, починає керувати ним, визначаючи його поведінку та формуючи нові ціннісні орієнтації. Таким чином, сучасні технології знищують критерії реальності: особистість перестає усвідомлювати правильність та неправильність своїх дій. Вона може повністю розчинитися у своєму віртуальному двійникові, починаючи наслідувати його у реальному житті. В окремих випадках, не змінивши свого життя в кращу сторону, індивід починає агресивно ставитися до всіх, хто його оточує, та все довше перебувати у полоні медіа-засобів.

Література:

Ганди М. К. Моя вера в ненасиліе / М. К. Ганди // Вопросы философии. – 1992. – № 3. – С. 65 – 66. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://vivovoco.rsl.ru/VV/PAPERS/ECCE/G_SELF.HTM; Геополітичний словник: навч. посіб. / [кол. авт.: Саух П. Ю., Буткоська Н. Ю., Герасимчук А. А. та ін.]; за заг. ред. проф. П. Ю. Сауха. – К.: «МПІ Леся», 2010. – 327 с.; Офіційний сайт Стівена Кеннела [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cannell.com>; Слюсар В. М. Насилля в епоху глобалізації: соціально-філософський аспект // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2010. - №54. – С. 17- 21; Terri Toles Patkin. The Question of Violence in the Construction of Virtual Environments. International Conference on Violence in the Media. N. Y. 1994. 20 p.

Зазуліна В.О.

ФІЛОСОФСЬКІ ПРОБЛЕМИ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Протягом останнього двадцятиріччя у світі відбувається процес формування інформаційного суспільства, а тому все більше розвиваються обчислювальні та

інформаційні мережі. Інформаційне суспільство є чинником розвитку корпоративних відносин як в окремій країні, так і в міжнародному просторі.

На сьогодні можна стверджувати, що в Україні національна модель корпоративного управління перебуває на етапі свого активного становлення й розвитку. Але в міжнародному просторі постійно змінюються чинники, які впливають на реалізацію державної політики щодо впровадження елементів інформаційного суспільства. Ці тенденції обумовлюють формування нових напрямків розвитку корпоративних відносин у країні та сучасних механізмів розвитку вітчизняної моделі корпоративного управління, які мають бути спрямовані на забезпечення ефективності діяльності корпоративних учасників, захист інтересів акціонерів та інших зацікавлених осіб, моніторинг діяльності корпорацій, упровадження інформаційних технологій у діяльність корпорацій, реалізацію виходу корпорацій на міжнародні ринки.

Теоретичним висвітленням питань розвитку механізмів корпоративного управління в Україні займаються такі науковці, як О. Поважний, В. Євтушевський, К. Ковальська, А. Козаченко, В. Воронкова, Л. Балабанова, Н. Орлова. У роботах С. Дзюби, С. Чукута, Ю. Багал було досліджено міжнародний досвід розвитку інформаційної інфраструктури країни та державна політика розвинутих країн, які успішно застосовують технології інформаційного суспільства.

Але для розвитку ефективних корпоративних відносин в Україні актуальними залишаються проблеми, пов'язані з формуванням напрямків вітчизняної моделі корпоративного управління, яка зможе зайняти гідне місце в сучасному інформаційному просторі.

Корпоративна діяльність в умовах глобалізації інформаційної економіки набуває нових форм, які зумовлюють виникнення додаткових інструментів не тільки макроекономічного впливу, але й внутрішнього корпоративного управління.

Сьогодні очевидним є той факт, що розбудова інформаційного суспільства в Україні повинна здійснюватись на підґрунті адекватного інституційного забезпечення його розвитку. Існує багато спільних рис корпоративного управління, що дозволяє фахівцям у галузі акціонерно-корпоративних світових процесів виокремити три основні моделі корпоративного управління: англо-американська модель; континентальна (європейська), японська [2,3].

Цікавим для України є також досвід інших відносно "молодих" країн в інформаційному та економічному розвитку, а саме: Литви, Польщі, Угорщини, Словаччини, Словенії та Румунії, в яких створення керуючих органів у сфері корпоративного управління в інформаційному суспільстві є позитивною практикою [1,3].

Недостатня ефективність державної інформаційної політики України в сучасному міжнародному просторі негативно впливає на формування моделі корпоративного управління в інформаційному суспільстві. Правові, організаційні та економічні засади державної інформаційної політики повинні стати головними у формуванні стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні.

Основними умовами переходу України до інформаційного суспільства є такі:

- розвиток електронного урядування як основи інформаційного суспільства;
- удосконалення концепції нормативно-правового переходу, що є основою державного впливу на цей процес;
- пріоритетний розвиток існуючих і створення нових спеціалізованих мережових структур і технологій, котрі б відповідали вимогам часу і міжнародним стандартам;
- забезпечення загальнодержавної інформаційної підтримки процесу переходу країни до інформаційного суспільства;
- упровадження та дотримання міжнародних стандартів корпоративної соціальної відповідальності (КСВ).

Виходячи з обраних основних елементів моделі корпоративного управління та виявлених чинників розвитку інформаційного суспільства, можна запропонувати основні п'ять етапів формування української моделі корпоративного управління в інформаційному суспільстві розроблених Н.С.Орловою [3].

На першому етапі визначається державна політика щодо розвитку корпоративного управління (КУ) в інформаційному суспільстві. Далі проводиться аналіз чинників розвитку корпоративного управління в Україні, які умовно можна поділити на внутрішні та зовнішні.

На третьому етапі досліджується взаємодія основних учасників корпоративних відносин. Даний аналіз (можна назвати аналіз системи корпоративного партнерства) включає дослідження таких елементів: корпоративні цінності, корпоративний стиль управління, довіра населення, рівень КСВ, узгодженість дій влади, зацікавлені особи, склад учасників корпоративних відносин тощо.

На четвертому етапі формування української моделі корпоративного управління проводиться оцінка ефективності КУ в інформаційному суспільстві. Оцінка проводиться за показниками КУ міжнародних стандартів, з визначенням е-індексів: індекс цифрових можливостей або цифрової перспективи, індекс мережевої готовності, індекс інформаційного суспільства, індекс цифрового доступу, індекс цифрового поділу, індекс поширеності.

Необхідним на даному етапі є визначення якісних показників соціальних інвестицій корпорації, також проводиться аналіз дотримання корпораціями міжнародних стандартів.

П'ятій етап характеризується визначенням основних тенденцій розвитку КУ, серед яких можна виділити головні: урахування законних інтересів зацікавлених осіб; удосконалення системи захисту прав і законних інтересів зацікавлених осіб та забезпечення їх рівноправності; удосконалення системи розкриття інформації та забезпечення прозорості діяльності корпорацій; формування та розвиток культури корпоративного управління; реалізація виходу на міжнародні ринки; створення е-уряду

Цілком очевидно, що українська модель корпоративного управління перебуває у стадії формування. Існує відповідно тенденція розвитку міжнародних корпоративних відносин в умовах інформаційного суспільства, яка містить у своєму складі елементи різних моделей світу.

Головним завданням розвитку сучасної української моделі корпоративного управління в інформаційному суспільстві все ще залишається створення ефективних конкурентоспроможних корпорацій. Це можливо тільки за умов упровадження основних принципів розвитку інформаційного суспільства в Україні: можливість створення, отримання, використання та розповсюдження інформації; об'єктивність, достовірність, повнота і точність корпоративної інформації; гармонізація інтересів людини, суспільства та держави в інформаційній діяльності; обмеження доступу до інформації виключно на підставі закону; мінімізація негативного інформаційного впливу та негативних наслідків функціонування ІКТ; інформаційна безпека; гармонізації інформаційного законодавства країни з міжнародними нормами інформаційної відкритості.

Література:

Завтра: Світ, Україна, Я / Огляд актуальної наукової дискусії; Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України // Всеукраїнська експертна мережа. – Режим доступу: http://www.experts.in.ua/baza/analytic/index.php?ELEMENT_ID=27945; Колосова Л. Корпоративне управління в умовах інформаційної економіки: проблеми та перспективи / Л. Колосова // Юридичний журнал. – 2008. – № 4. – Режим доступу: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2923>; Орлова Н.С. Специфіка розвитку української моделі корпоративного управління в інформаційному суспільстві / Н.С. Орлова // Теорія та практика державного управління. Збірник наукових праць. – Х.: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2011. – Вип. 3(34).

КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ІНТЕГРАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Компетентнісно-орієнтована освіта – складна, багатоаспектна проблема, яка на сьогоднішній день не є достатньо дослідженою. У сучасній науці не існує загальноприйнятого визначення компетенції, хоча її концепція перебуває у стадії розвитку.

У психологічній теорії і практиці існують різноманітні підходи до розуміння термінів „компетенція” та „компетентність”. Поняття компетенція і компетентність трактуються по-різному. Словник іноземних слів розкриває поняття „компетентний” як такий, що володіє компетенцією – колом повноважень певної галузі, особи або колом справ: *competent* (франц.) – компетентний, правомірний; *competens* (лат.) – відповідний, здібний; *competence* (англ.) – здібність (компетенція). Отже, компетенція та компетентність є взаємодоповнюючими та взаємообумовлюючими поняттями.

Вважають, що компетентнісний підхід зародився у США, і однією з перших публікацій, що „відкрила” цю проблематику, була стаття D.McClelland „Тестувати компетентність, а не інтелект”. Однак, не в Америці, а у Великобританії концепція компетентнісно-орієнтованої освіти з 1986 року була взята за основу національної системи кваліфікаційних стандартів і отримала офіційну підтримку керівництва.

У більшості зарубіжних досліджень, які з’явилися за останні 5-7 років (Cl.Beelische, M.Linard, B.Rey, L.Turkal, M.Joras і інш.), поняття „компетенція” трактується не як набір здібностей, знань та вмінь, а як здібність чи готовність мобілізувати всі ресурси (організовані в систему знання та вміння, навички, здібності і психологічні якості), необхідні для виконання завдання на високому рівні, адекватні конкретній ситуації, тобто відповідно до цілей і умов перебігу процесу. Таким чином, спільним для всіх спроб дати визначення компетенції є розуміння її як здібності (чи готовності) індивіда вирішувати різноманітні проблеми, яка проявляється у сукупності знань, вмінь та навичок, необхідних для розв’язання певного завдання. Відповідно, статус знань, вмінь та навичок (явно чи неявно) трансформується із кінцевих у розряд проміжних цілей освіти або із цілей освіти переходить у засіб їх здобуття.

Компетентність, як і компетенція, є інтегральною характеристикою особистості. Це здобуті її якості. Загальним для цих двох понять виступає діяльність. Компетенція є сферою відношень, що існують між знанням та дією в практиці людини. Без знань немає компетенції, проте не кожне знання і не в будь-якій ситуації проявляє себе як компетенція.

Більшість дослідників солідарні в тому, що у сучасному світі знання перестали бути „символічним капіталом”. Якщо знання перетворюються у самоціль, то це, швидше за все, вирішення питань грамотності. Пріоритетним стає не процес їх отримання, а управління цими знаннями, інформацією для вирішення конкретних соціальних і професійних завдань, у яких вони можуть проявитися. Оволодіння базовими компетенціями є показником соціальної і психологічної зрілості особистості (майбутнього аграрія).

Освітні результати і пріоритети у даній ситуації зміщуються від досягнення конкретного рівня знань, вмінь і навичок до сукупності компетенцій – здібностей, котрі дозволяють успішно адаптуватись у динамічному світі. Відбувається зміщення центра уваги на особистість, її роль у зміні зовнішніх умов розвитку.

Похідним від терміну „компетенції” („професійні компетенції”) виступає поняття „ключові компетенції”. Вони чомусь розглядаються як компетенції, спільні для всіх професій і спеціальностей; але це не так. „Ключовими компетенціями” можна назвати такі, якими, по-перше, повинен володіти кожен член суспільства і які, по-друге, можна застосовувати у найрізноманітніших психологічних ситуаціях.

Очевидно, що компетенції зовсім не відкидають знань, вмінь, навичок, хоча принципово від них відрізняються. Від знань – тим, що вони існують у виді діяльності, а не лише інформації про неї (можна знати, але бути не в змозі зробити). Від вмінь – тим, що компетенції можна застосовувати для розв’язання найрізноманітніших завдань (перенесення на різні об’єкти впливу). Від навичок – тим, що вони усвідомлені і не автоматизовані, що дозволяє майбутньому аграрію діяти не лише у ситуації звичній для нього, але й у нестандартній. Не менш очевидно, що без знань, вмінь й навичок компетенції не сформувати, але вони важливі не як самоціль, а як засіб досягнення чогось більшого, значимішого.

Комплекс ключових компетенцій можна представити наступними компонентами:

- інформаційна складова компетенції (способи прийому, зберігання, оформлення та передачі інформації);
- проектувальна складова (способи визначення цілей, ресурсів їх досягнення, дій, термінів);
- оцінювальна (способи порівняння результатів із цілями, класифікація, абстрагування, прогнозування, систематизація, конкретизація);
- комунікативна складова компетенції (способи передачі інформації і залучення ресурсів інших людей для досягнення своїх цілей).

Беручи до уваги специфіку професійної діяльності аграрія, узагальнену модель психологічної культури можна представити у вигляді 3-х взаємопов’язаних компонентів: психологічна компетентність, предметна компетентність, вміння робити висновки.

Професіоналізм майбутнього аграрія неможливий без розвитку спеціальних здібностей, знань та вмінь, але не менш важливою умовою є також розвиток і загальних здібностей, наявність загальнолюдських цінностей. Професіоналізм майбутнього аграрія як психологічна та особистісна складова характеризується не лише професійно значущими якостями, але й мистецтвом постановки й вирішення професійних завдань, особливим розумінням дійсності в цілому та складних ситуацій діяльності.

Захарина М.І.

ДІАЛогоВА МОДЕЛЬ ВИХОВАННЯ ЦІЛІСНОЇ ОСОБИСТОСТІ (НА МАТЕРІАЛАХ ПРАЦЬ В.В. ЗЕНЬКОВСЬКОГО)

Україна в епоху радикальних суспільних трансформацій переживає процес кардинальних змін у соціально-економічній структурі, інтенсивної плюралізації соціальних позицій пересічного населення та «наукових» голосів в їх поліфонічному характері як взаємоузгодження, так і взаємного заперечення, відносної свободи думок та вчинків, нові можливості соціального та індивідуального вибору людини тощо, тому з точки зору теоретико-методологічних засад необхідно підтримувати і формувати напружений світоглядний діалог та здійснювати спробу побудувати поліфонічний світ соціокультурної дійсності. Відповідно, діалогові моделі мають можливість на певних наукових засадах пояснити і інтерпретувати сучасні виховні «перебудови» та сприяти процесу ефективної інтеграції України до структур світового освітнього простору. Мова йде про такі методологічні принципи як поліфонізм або гармонійне співіснування ідей, діалогізм, як створення смислового простору співіснування думок як різних історичних епох, так і різноманітних сучасних підходів, когнітивний креатив, який завдяки ціннісному характеру сучасної інформації забезпечує творчий характер трансформаційних процесів. Твори В. Зеньковського відрізняються новим підходом до розуміння сутності виховного процесу. Основа його ціннісних підходів розкривається в «метафізиці серця» під впливом праць Г. Сковороди, П. Юркевича, П. Флоренського тощо. Він акцентує увагу саме на самоцінності кожного індивіда у виховному процесі. З розумінням діалогу тісно пов’язані поняття виховання, свободи та процес формування світогляду особистості.

Здобуте за допомогою історичного бачення знання дозволяє нам, по-перше, виявити, зрозуміти та встановити історично важливі значення класичних елементів освіти, втрачених чи суттєво трансформованих на певних етапах її суттєвих перетворень. Такий підхід забезпечить правильне розуміння внутрішньої глибинної природи освіти, затьмареною багатьма політичними та соціальними нашаруваннями особливо в сучасній педагогіці. В. Зеньковський проголошуючи процес виховання вільним у постановці своїх завдань, сферою якою може не зважати на тиск з боку суспільства та держави, бути спрямованим на розвиток і повноцінне розкриття особистості констатує, що «центральне значення поняття особистості для педагогіки не означає, що воно є в ній верховним принципом... Особистість завжди пов'язана з певним соціальним цілим, вона включена в порядок природи, у своєму внутрішньому житті обернена до світу цінностей» [1, с. 93].

З антиномічності українського соціально-історичного процесу впливає плюралізм і поліфонізм такого образного сприйняття в оцінках його істинного смислу. В теоретичному плані виникає особлива роль взаємопроникнення альтернатив концептуальної необхідності та теорії свободи, відповідно, невирішених раніше протиріч між тиском імперської держави та волелюбністю українців; екзистенціального характеру в світосприйнятті та прагматичного ставлення до реального соціально-економічного життя; століттями сформованої релігійної духовності та революційною ідеологією колективності та багато інших антиномій однозначного протистояння створюють ситуацію необхідного взаєморозуміння загального діалогу, тобто головною проблемою стає побудова поліфонічного світу соціальної дійсності, в який людина має сформувати своє цілісне «Я». Зеньковський В. зауважує, що «принцип цілісної «особистості» в людині дозволяє сформулювати задачу виховання дитини, як розкриття його особистості – але не в межах так званого «гармонійного» розвитку естества, а в лініях внутрішньої ієрархічності в людині. В людині все не тільки особистісне, але й особистість живе «всім» - тому не можна розвиток особистості відірвати від її фізичного, психічного, соціального життя. Необхідно тільки пам'ятати ієрархічний зв'язок всіх зазначених сторін в особистості, їх інструментальне значення у розвитку основного начала в особистості – духовного життя» [2, с. 205].

У працях В. Зеньковського духовне начало в людині переважає над психофізичним, але можливості свободи вибору наш дух може зваблюватися нижчими темними силами, тоді виникає дилема між «темною» та «світлою» духовністю. Духовне життя тісно пов'язане з психофізичним станом людини, в ній живуть біполярні основи «природа» та «іпостась» або особистість, тому всередині особистості завжди відбувається боротьба між двома началами - божественним добром і гріховним злом. Душа людини завжди страждає від багатьох внутрішніх протиріч, всередині неї борються раціональне та ірраціональне, підпорядкованість законам природи та боротьба за її підкорення, безсмертя душі та смертність тіла, творчі прагнення та матеріальні проблеми реального життя тощо. Особистість не може бути сформована та розвиватися незалежно від подій у світі, для її зростання необхідним є такий ціннісний фундамент на який вона може твердо спиратися та мати для прикладу ідеальні зразки життя.

Як бачимо, «принцип симфонії» не знімає напруженого діалогу «Я» та культури, він допомагає встановити його внутрішню цілісність, зазначені протиріччя не носять характер конфлікту та розпаду, вони сповнені творчо-гуманістичним смислом. Діалоговий підхід в системі методології педагогічного знання виступає як процес переконання та розуміння. Розуміння завжди якоюсь мірою діалогічно, у гуманітарному знанні завжди домінують неформальні засоби міркування, які спираються на спостереження, а досвід з тим або іншим ступенем вірогідності підтверджує здобуті висновки. Найближчим до критерію об'єктивності в системі гуманітарного дослідження освітньо-виховних процесів, на думку авторки, є положення «сократівської» методики, що були поступово витіснені, тому в сучасних методологічних концепціях дослідження необхідним стає процес відродження погляду на аргументацію саме як на діалог. Активізація функціонування діалогових

моделей в системі педагогічного знання відбувається, як правило, в умовах соціально-економічних змін, коли інститути науки з точки зору ресурсного потенціалу послаблені і політично маргіналізовані, тоді вони виконують роль генератора імпульсів для зміни суспільного дискурсу, а також сприяють посиленню зв'язку процесів пізнання з соціокультурним контекстом, який постійно знаходиться у трансформаційному стані, виконуючи критичну функцію.

Отже, «принцип симфонії» визначає необхідність побудови такої моделі виховання та освіти, яка б забезпечувала досягнення практичних педагогічних цілей. Симфонічний принцип забезпечує постійну зміну функцій різних напрямлень виховного процесу, надаючи поперемінно пріоритет або тілесно-фізичному вихованню, або естетичному, або інтелектуальній сфері тощо. При цьому між ними відбувається постійна взаємодія, тобто гармонійний перехід від однієї складової, яка певний час вела головну партію, до іншої, тобто палітра постійно змінюється, все відбувається як у творчому процесі злагодженого оркестру.

Діалогічне поєднання зазначених рівнів у філософсько-педагогічній концепції В. Зеньковський фіксує реальність існування та прогнозованість виховного процесу, означає та іменує реальні явища свого часу, водночас розкриває внутрішній світ самого суб'єкту виховання. Відповідно, створюються об'єктивні умови формування ціннісної шкали смислів і оцінок, а також аналізуються зовнішні критерії впливу.

Таким чином, зазначена модель водночас знаходиться як в стані єдності процесу, так і в стані протилежної взаємодії її складових. Історично напрацьовані та інституціоналізовані норми світосприйняття перетворюються особистістю у внутрішні переконання. Самі особистісні переконання і уявлення, завдяки постійної творчій активності їх авторів, набувають значення соціальної сили та входять до складу суспільної свідомості. Для створення такого освітньо-смислового простору, де думки могли б співіснувати і взаємозбагачуватися, зберігаючи при цьому власну самостійність, людина має розглядати свою особистість через взаємодію з іншими. Діалогова методика пропонує розвивати вміння людини критично відчутти реальну дійсність у всій її багатогранності та протиріччях, вимагає високої зрілості соціокультурних відношень між людьми.

Література:

Зеньковский В. В. Психология детства. – Берлин: Русская книга, 1923. – 348 с. – Переизд.: Сотрудник. 1924.; Там само.

Зверева О. В.

ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ ПРОЦЕСІВ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Філософське осмислення процесів децентралізації державної влади набуває особливого значення в сучасних умовах. Загострення політичної, економічної та соціальної кризи в Україні спонукає до пошуку нових шляхів ефективної організації публічної влади на засадах децентралізації, субсидіарності та конституціоналізму, формування ефективних напрямів діяльності органів державного управління по забезпеченню потреб громадян. Перед українською державною владою постала проблема перегляду ціннісних орієнтацій, зміни способу мислення, структурної перебудови органів державної влади, децентралізації влади, розширення повноважень регіональних спільнот, формування повноцінного громадянського суспільства, здатного впливати на політичну та економічну ситуацію в країні, брати на себе відповідальність та мати змогу самостійно вирішувати власні проблеми. У період політичної нестабільності в Україні спостерігається нова хвиля усвідомлення необхідності заходів щодо розробки та впровадження нових форм та механізмів державного регулювання процесами централізації і децентралізації влади. Особливістю української системи державного управління є надмірна централізація повноважень органів виконавчої влади та фінансово-матеріальних ресурсів, що є

проблемою сучасного суспільства, яка потребує ефективного та швидкого розв'язання. Централізація (лат. *centralis* – серединний) – це політичний процес, на основі якого формується централізм як управлінська політична система з властивими їй вертикальною структурою та субординацією, концентрацією влади в єдиному центрі. Децентралізація – це передання частини функцій державного управління центральних органів виконавчої влади місцевим органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування, розширення повноважень нижчих органів за рахунок вищих. Централізація і децентралізація є принципами державного управління, порушення балансу яких є однією з причин політичної нестабільності. Зрушення в бік централізації негативно впливає на ефективність державного управління, особливо, в регіонах. Рух у бік надмірної децентралізації створює проблеми в здійсненні єдиної державної політики, керованості апарату державного управління на найнижчих ланках, забезпеченні ефективного управління по глобальних проблемах, таких як, наприклад, питання національної безпеки. Коли виникає загроза національної безпеки держава намагається значно посилити централізацію. Показником ступеню децентралізації влади та демократизації суспільства є рівень організації та ефективності діяльності системи місцевого самоврядування. Місцеве самоврядування є втіленням децентралізації державної влади, засобом вирішення проблем територіальних громад, надання якісних соціальних послуг населенню, гарантією стійкого регіонального та місцевого розвитку. Сам термін самоврядування передбачає наявність самоорганізації, саморегулювання, самозабезпечення, самостійного прийняття рішень щодо функціонування та вирішення громадою власних проблем. Суб'єкт і об'єкт управління, в даному випадку, є єдиним. Поняття «самоврядування», «самоуправління», «самоорганізації» вперше почало використовуватися у період Великої Французької революції, як прояв самостійності общин (громад) відносно держави. Ці поняття використовувалися з метою підкреслення та визначення самостійності громади щодо держави. Виникнення терміна «самоврядування» пов'язане з міністром Пруссії бароном фон Штейном (1757-1831), який вважав, що громада є спільнотою людей, які у частині своїх прав мають бути незалежними від держави. У науковий обіг термін «місцеве самоврядування» в його сучасному розумінні було введено у XIX столітті німецьким вченим Рудольфом Гнейсом (1816-1095). Він підкреслював, що територіальні громади склалися історично і природно наділені правом самостійного вирішення власних проблем. Місцеве самоврядування визначається таким управлінням на місцях, при якому громади наділені правом самостійно (в межах законів) вирішувати місцеві справи. При цьому діяльність громад залишалася вільною від втручання представників державної влади. Децентралізація державної влади відбувається як наслідок процесів формування громадянського суспільства в Україні. Тому, в сучасних умовах, особливого значення набуває філософське осмислення інноваційної синергетично-рефлексивної моделі самоуправлінського суспільства. В останній час широко впроваджуються ідеї та методи синергетики. Формування самоуправлінського суспільства є виразом змісту громадянського суспільства та особливою сферою суспільних відносин, які є незалежними від держави. В такому суспільстві держава є лише гарантом безпеки та встановлює певні правила, закони, рамки, яких повинно притримуватися все суспільство. Синергетично-рефлексивна модель самоуправлінського суспільства представляє суспільство як складну самоорганізуючу систему, здатну до саморозвитку та соціальних трансформацій з децентралізованою державною владою. Соціум, об'єднаний єдиним соціокультурним простором, і є тією складною самоорганізуючою системою. Система отримує певні ресурси (матеріальні, фінансові, людські, інформаційні тощо), трансформує їх (надає їм якісно нових характеристик, створює новий продукт, послугу) і повертає у зовнішнє середовище. Реакція зовнішнього середовища на результати діяльності системи є зворотнім зв'язком. Якщо самоуправлінське суспільство є сукупністю взаємопов'язаних підсистем та елементів, які функціонують для досягнення певної мети як єдине ціле, то зміна функціонування хоча б однієї з них призведе до зміни стану всієї системи. При

цьому, особливості важливості набуває якісний стан кожної з підсистем, зміна та покращення якого можлива, лише, при створенні сприятливих умов для розвитку та надання суб'єктам управління певної свободи та самостійності в межах правових норм. Як результат, самоуправлінське суспільство отримає можливості максимального використання потенціалу самоорганізуючих якостей.

Таким чином, слід зробити висновки що сучасний стан соціально-економічних процесів в українському суспільстві, низький рівень застосування прогресивних методів публічного адміністрування, відсутність результату від впливу традиційних засобів соціального управління спонукає шукати принципово нові підходи до формування напрямів діяльності органів державного управління, балансу централізації і децентралізації державної влади. Проблемою сьогодення є надмірна централізація повноважень органів виконавчої влади та фінансово-матеріальних ресурсів. Тому, децентралізація державної влади обмежить втручання держави у справи територіальних громад, надасть їм можливість більш автономного існування, визнає право та спроможність самостійного вирішення власних проблем місцевого значення, визнає той факт, що територіальна громада є природним суспільним відтворенням, формування якого відбувалося об'єктивним шляхом. Синергетично-рефлексивна модель самоуправлінського суспільства є виразом громадянського суспільства та представляє собою складну самоорганізуючу систему, яка здатна до саморозвитку та соціальних трансформацій в умовах децентралізованої державної влади. Процеси формування повноцінного громадянського суспільства в Україні, здатного впливати на політичну та економічну ситуацію в країні, брати на себе відповідальність та самостійно вирішувати власні проблеми, потреби в розширенні повноважень регіональних спільнот потребують нового філософського осмислення можливостей самоуправлінського суспільства та розробки ефективних та якісних механізмів регулювання процесами централізації і децентралізації державної влади. То ж необхідно здійснити реформу системи місцевого самоврядування, спрямовану на зміцнення матеріально-фінансової бази територіальних громад з делегуванням частини управлінських функцій місцевим громадам на засадах субсидіарності.

Література:

Воронкова В. Г. Місце і роль синергетики у пізнанні соціальних процесів та розвитку сучасного суспільства / В. Г. Воронкова // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2012. – Вип. 48. – С. 5-24.; Воронкова В. Г. Формування синергетично-рефлексивної моделі самоуправлінського суспільства: цивілізаційний контекст / В. Г. Воронкова // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2012. – № 49. – С. 17-28.

Зубрицька О.М.

ТРИВАЛІСТЬ НАВЧАННЯ В УКРАЇНІ І ДЕРЖАВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА БОЛОНСЬКИЙ ПРОЦЕС

Загальновідомо, що Болонський процес в Україні на інших державах-учасниках скерований на один лише університетський сектор вищої освіти з дипломами типу «А», який готує лівову частку нових науковців і викладачів ВНЗ. Століття тому в часи елітарної вищої школи він був головним, але впродовж другої половини ХХ ст. отримав серйозного конкурента у вигляді закладів трохи нижчого рангу з дипломами «В», що засвідчують вужчу професійність і передбачають швидку і дешеву підготовку. Це поєднання дало змогу скерувати у вищу школу практично всіх випускників середньої освіти, що ми спостерігаємо не тільки у США чи інших розвинених державах, а й в Україні. У цих тезах розглянемо питання, що майже ніколи не фігурує у статтях педагогів-науковців – астрономічну тривалість навчання вступників у вищі школи.

Моніторинг доступних джерел виявив велику статтю росіян, що скеровувалася саме на дослідження того, як і скільки часу молодь навчається у сучасних школах [1], але й у

ній мова йде тільки про загальні показники – тривалість у роках. Більш точне кількісне співставлення середніх шкіл багатьох країн (структурний поділ, астрономічна тривалість кожного етапу і всієї середньої освіти) було виконане лише одного разу – Корсаком К.В. на початку 1990-х років [2].

За подальші 20 років сталися дуже великі освітні зміни у державах третього світу, а от в країнах «золотого мільярду» вони виявилися значними тільки для професійно орієнтованої частини середньої освіти, а для «академічної» – набагато меншими. У таблиці 1 наведено головні кількісні показники середньої освіти країн-учасниць Болонського процесу та України.

Характеристики систем середньої освіти європейських країн (2004/05 н.р.) ([3; 4] та ін.)

Країна	Тривалість повної середньої освіти (років) і її структура	Повна тривалість середньої освіти (астрономічних годин)	Повна тривалість профільного навчання (астрономічних годин)	
			максимум	мінімум
	Країни Європейського Союзу			
Австрія	12-13 (4+4+4)	min 10020 – max 11420	4560	3840
Англія й Уельс	13 (6+3+4)	11310	3800	3800
Бельгія	12-13 (6+2+4)	min 10200 – max 11280	4124	3396
Греція	12 (6+3+3)	min 9000 – max 9760	2679	2364
Данія	12-13 (9+3)	min 8940 – max 11340	2880	2700
Ірландія	12 (6+3+3)	min 11300	3006	3006
Іспанія	12-13 (6+4+2)	min 10200 – max 11000	3177	2790
Італія	13 (5+3+5)	min 11140 – max 12930	4665	3835
Люксембург	13-14 (6+3+4)	12080	3690	3600
Нідерланди	14 (8+3+3)	12410	3000	3000
Німеччина	12-13 (4+5+3)	min 9950 – max 11210	2796	2538
Норвегія	13 (10+3)	10135	2565	2565
Португалія	12 (9+3)	min 9570 – max 10520	2640	1839
Фінляндія	13 (1+9+4)	9380	2436	2436
Франція	12-13 (5+4+3)	min 10170 – max 11130	3069	2871
Швеція	12 (9+3)	≈ 8200	2136	2136
	Екс-соціалістичні країни			
Болгарія	12 (4+4+4)	min 8520 – max 9860	2835	2511
Естонія	12 (9+3)	min 8680 – max 8980	2757	2757
Польща	12 (6+3+3)	8200	3200	3200
Угорщина	12 (4+4+4)	min 8470 – max 9660	3332	3332
Чехія	13 (5+4+4)	min 9750 – max 10110	3588	3476
УКРАЇНА	10-11 (3+5+2)	min 7000 – max 7600	близько 2300 годин, лише у спеціалізованих школах-ліцеях	

Порівняння цієї таблиці з даними початку 1990-х років, які використовував К.В.Корсак, свідчить про помітне – в середньому на 600-800 годин – збільшення тривалості навчання у країнах-членах Європейського Союзу. Зазвичай воно складає 9-11

тисяч астрономічних годин, а у тій же Швеції багато учнів не вкладається у визначений час (8200 годин) і навчається значно довше. Це одна з причин того, чому у Швеції так багато студентів віком понад 23-24 роки.

З точки зору наших європейських партнерів головним недоліком української загальноосвітньої підготовки молоді є надто мала тривалість навчання на заключному етапі школи – і в роках, і в астрономічних годинах (саме цей недолік для своєї школи вимушені були визнати і російські науковці [1]). Європейцям відомо, що нещодавно у нас атестат про середню освіту можна було отримати навіть не за десять, а усього за дев'ять років (це відбувалося так: спершу перебування у школі за схемою 3+5, а потім рік навчання у технікумі).

Подібна мала тривалість нашої середньої освіти була тією головною причиною, що виключала визнання шкільних атестатів українського походження в Європі. Винятком з цього правила були атестати спеціалізованих фізико-математичних та інших шкіл. Ця дискримінація, очевидно, припиниться сама собою, коли в Україні з другої спроби (перша була нещодавно «успішно» провалена) буде введена 12-річна середня освіта, тривалість якої ні в якому разі не повинна бути меншою за 9000 астрономічних годин. Слід також потурбуватися і про те, щоб профільне навчання тривало щонайменше три роки і відповідало тим стандартам тривалості, що вказані нами у двох заключних колонках таблиці.

У Європейському Союзі велика тривалість профільного навчання є пріоритетним завданням середньої освіти, оскільки там переконані, що показник понад 3000 астрономічних годин (трохи більше трьох років) гарантує для випускників профільних шкіл і ліцеїв відсутність надмірних труднощів під час навчання в університетах та інших ВНЗ. Якщо ж профільного навчання немає чи воно триває два роки і менше, то час виконання програми університетів подовжується на рік-другий. Чим вища концентрація учнів старших середніх шкіл на малій групі профільних предметів – тим кращі результати вони мають пізніше, коли стають студентами.

В Україні лише відносно невелика група ліцеїв, гімназій і спеціалізованих шкіл задовольняє на середньому рівні стандартні європейські вимоги до глибини і тривалості профільного навчання. У подальшому, будемо дуже сподіватися, пощастить вивести на цей рівень і решту наших середніх закладів освіти.

Література:

Агранович М.Л., Фатеева А.В. Где, сколько и чему учатся дети и молодежь в разных странах // Вопросы образования. – 2008. – №4. – С. 128-179; Корсак К. Про національні і світові стандарти середньої освіти // Рідна школа. – 1999. – №4. – С. 20-23.; Kluczowe dane o edukacji w Europie. 2000. – Warszawa, Pol.EURYDICE. 2001. – 261 s.; OECD (2012), Education at a Glance 2012: OECD Indicators, OECD Publishing. (<http://dx.doi.org/10.1787/eag-2012-en>).

Зубчик О.А.

КОНКУРЕНТНА ВИЩА ОСВІТА – КОНКУРЕНТНА КРАЇНА

Підписання економічної і секторальної частин угоди про асоціацію між Європейським Союзом та Україною у червні цього року засвідчило, що наша держава обрала європейський шлях розвитку. Угода про асоціацію дає змогу перейти від партнерства і співробітництва до політичної асоціації та економічної інтеграції. Але щоб стати конкурентоспроможними поряд з найбільш розвиненими державами, ми маємо стимулювати розвиток людського капіталу – найціннішого ресурсу в сучасному світі.

Усе більш переконливою є гарантія високої конкурентності та сталого розвитку суспільства не стільки завдяки природнім ресурсам чи виробництвам, скільки завдяки людському капіталу. Ось тут важливими є чисельність населення, його віковий склад, динаміка міграції, освітній та професійний рівень, інтелектуально-інноваційні заходи, зайнятість у системах освіти і науки, охорони здоров'я, потенціал людського розвитку,

питома вага інноваційно-активних підприємств, рівень якості інституцій, розвиток науково-технічної сфери, збалансованість технічної та економічної сторін інновацій, рівень розвитку інноваційної інфраструктури. І основою усіх цих складових є система вищої освіти країни.

У міжнародних рейтингах конкурентоспроможності Україну зараховують до країн, що розвиваються. Для них характерна підвищена політичнай економічна нестабільність, несприятливий інвестиційний клімат. А також, надзвичайно високі ризики для підприємництва. За щорічними даними звіту Всесвітнього Економічного Форуму, Україна погіршує свої результати. За такими показниками, як «Інститути», «Макроекономічна стабільність», «Розвиненість фінансового ринку», «Ефективність товарних ринків» вона значно поступається країнам з розвинутою економікою. З них найбільше відставання спостерігається за компонентами «якість державних і приватних установ» і «макроекономічна стабільність» [3].

За індексом людського розвитку, за розрахунками НАН України, наша держава щороку посідає 85-90 місця. А за даними ООН – понад 100 місце. У розвинених країнах професійна компетентність цінується більше, ніж в Україні. Отже, ми маємо недооцінювання однієї з головних характеристик конкурентоспроможності працівника. Серед чинників, які перешкоджають конкурентоспроможності нашого суспільства – незатребуваність творчої людини. Більше того, до недавнього часу – взагалі пасивність та байдужість людей.

Є, так звані, базові фактори конкурентоспроможності завдяки людському капіталу. Вони визначаються через такі показники, як освіта, професійна підготовка, фізичний стан, мотивацію до праці тощо. Це функція інвестицій (видатків) у соціальну інфраструктуру: освіту, охорону здоров'я, професійну освіту, соціальне забезпечення, сферу культури, рекреаційну сферу.

Конкурентоспроможністьобумовлена не лише економічними та політичними чинниками, а й соціальними. Усі разом вони забезпечують стабільне становище продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках та країни загалом. Зараз, з розвитком виробництва і під впливом технічного прогресу, конкурентоспроможність визначається вже чинниками більш вищого рівня. Інфраструктурою країни, її науковим потенціалом, рівнем освіченості населення, людським капіталом. «Людський капітал» вивчав Теодор Шульц [2]. Американський економіст навіть став лавреатом Нобелівської премії за новаторські ідеї досліджень проблем країн, які розвиваються. Учений з'ясував, що поліпшення добробуту бідних верств населення залежить не від землі, техніки або їхніх зусиль, а радше від знань. Він назвав цей якісний аспект економіки "людським капіталом". Людський капітал – це найцінніший ресурс, котрий використовується у будь-якому виді економічної діяльності.

Що таке людський капітал? Як він формується? Через інвестиції в освіту, якість освітніх установ та інноваційний потенціал. Для громадянина людський капітал – це поточна вартість всіх майбутніх заробітних плат. Отже, для індивідуального інвестора людський капітал, як знання, – це найкращий захист від інфляції. З якісними актуальними знаннями та затребуваною професійною ви завжди будете мати шанс на працевлаштування та справедливую заробітну плату. Якісний людський капітал створює для національної економіки конкурентні переваги. Це і ноу-хау, інновації, специфічні знання, це й особливі професійні компетенції трудового ресурсу. Дві третини національного багатства сучасної економіки припадає на людський капітал, який формується у вищій освіті. Фахівці із вищою освітою виробляють 56% ВВП.

У країнах, що розвиваються, зокрема й в Україні, людський капітал – це найбільш недооцінений актив. Рівень освіти, як якісні специфічні знання та рівень професійної підготовки, які є серцевиною людського капіталу, – це один із головних факторів не лише покращення свого фінансового становища, але підвищення продуктивності економіки держави й забезпечення благами суспільства.

Якщо йдеться про роль вищої освіти, ми повинні говорити про розуміння значення та призначення вищого навчального закладу (інституту, університету та академії) з погляду держави у контексті державного управління конкурентністю людського капіталу. Серед визначень та призначень вищої освіти, в окресленому вище контексті, варто зупинитись на тому, в якому наголошується, що вища освіта виводить людину на індивідуальну життєву траєкторію.

Важливо дотримуватися принципу, що підготовка високоякісних фахівців, це така підготовка, за якої вони, щоб розвиватися, постійно самовдосконалюватися, мають комунікувати з суспільством, зі світом. Сучасна освіта досягає мети вже не через отримання готових до використання знань, але через поєднання раціоналізації з творчістю. Кожен може читати, вивчити напам'ять. Але дуже мало хто може створити щось нове. Запитання, як ми можемо допомогти студентам досягати цього рівня – не тільки користуватися вже відомим, а творити нове?

Наскільки досягають цієї мети українські вищі навчальні заклади? Українські виші підвищують свої рейтинги, але все ще залишаються одними із найбільш непопулярних у світі. За роки незалежності з українських вишів у ТОП-500 кращих світових університетів потрапили два лише в цьому році за версією QS WorldUniversityRankings 2014/15. Це Київський національний університет імені Тараса Шевченка (місце 421-430) та Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна (місце 481-490) [4].

Ринок вищої освіти має керуватиметься рівними умовами, конкурентним середовищем. А університети в цих умовах – постійно працювати над підвищенням якості навчання, готуючи конкурентоспроможний людський капітал та забезпечуючи можливість інноваційного розвитку країни.

Більше 15-ти років тому Гюнтер Паулі, авторпроекту «Синя економіка – 10 років, 100 інновацій, 100 мільйонів робочих місць», виклав свою ідею «Нульових викидів» Ейтору Гургуліну де Соуза, ректору Університету ООН у Токію. Так Університет став «воротами» та «лабораторією» цієї ідеї. За дуже короткий час концепція «Нульових викидів» була поширена в Японії та інших країнах. Приватні японські компанії швидко почали інвестувати технології та обладнання, щоб на практиці реалізувати цю оригінальну концепцію, підвищуючи конкурентоспроможність країни [1].

Разом з тим, створення належних умов для формування людського капіталу та підвищення конкурентоспроможності країни реформами у вищій освіті не вичерпуються. Має бути розроблено та прийнято у новій редакції базовий закон про освіту, закон про науку. Прийняття їх парламентом вже нового складу – тест на розуміння проблеми та відповідальність ставлення до майбутнього українського суспільства.

Література:

Гюнтер Паулі. «Синя Економіка: 10 років, 100 інновацій, 100 мільйонів робочих місць». - Фонд Богдана Гаврилишина, Міжнародний фонд «Скорочення ризиків» / Гюнтер Паулі /. – 2012 р. – 320 с.; Shultz T. HumanCapitalintheInternationalEncyclopediaoftheSocialSciences / Shultz T./ . - N.Y., 1968, vol. 6.; Shultz T. InvestmentinHumanCapital / Shultz T./ . - N.Y., London, 1971, p. 26-28.; TheGlobalCompetitivenessReport 2014 – 2015 [Електронний ресурс]. - Режим доступу:<http://www.weforum.org/reports/global-competitiveness-report-2014-2015>; QS WorldUniversityRankings 2014/15[Електронний ресурс]. - Режим доступу:<http://www.topuniversities.com/university-rankings/world-university-rankings/2014>

Ільченко С. В.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ВИМІРИ УПРАВЛІННЯ ПРОЕКТАМИ

Управління проектами слід осмислювати в його реальній цілісності і повноті конкретних його форм існування, у його функціонуванні і розвитку. Управління проектами як цілісне утворення (цілісність) несе в собі всю сукупність своїх базових якісних характеристик. Управління проектами може виступати лише в обмеженому вигляді, і інтерес до нього також набуває в даному випадку вузький, конкретний характер, який залежить від предметної сфери даної науки. Управління проектами причетне до

будь-яких процесів, що відбуваються в суспільному бутті, і має місце всюди, де діє людина [1]. Тому, будучи причетним до будь-яких процесів у суспільстві своїм впливом, здійснює на них свій вплив. Це і породжує можливість залучення управління проектами до досліджень в самих різноманітних науках. Постільки практично пізнання на будь-якому історичному етапі свого розвитку охоплює лише частину реальності, необхідно поняття, що розкриває той зміст об'єкта пізнання, що включається в пізнавальний процес. Таким поняттям є предмет пізнання і ми будемо виходити із традиційного підходу, а саме розглядати в якості об'єкта пізнання певну об'єктивну реальність, а в якості його предмета – ті аспекти і риси, які охоплені вченням. Іншими словами, нам слід уточнити управлінську реальність, а саме, яку сферу в обраному об'єкті виокремити як предмет дослідження, тобто визначити і виявити ті властивості і особливості управління, які пов'язані із задачею дослідження.

Труднощі виявлення як предмета, так і об'єкта дослідження у вивченні управління проектами визначаються специфікою самого управління, яке, будучи сполучною ланкою між людиною і оточуючим світом, володіє особливою амбівалентністю, що дозволяє вести дослідження тими методами, які використовуються як у філософії, так і у конкретних науках. Про особливе положення управління проектами свідчать і особливі методи дослідження, тому управління проектами не може бути вивчене за допомогою наук, які займаються ідеальними формами, пов'язаними із мисленням, образним сприйняттям, станом свідомості, як це має бути філософія.

Про визначальну складність дослідження феномена управління проектами як складного соціального феномена вказує на необхідність створення для його свідчать і спеціальні методики і технології, які змогли б відобразити дане явище і цілісно виокремити управління проектами як об'єкт і предмет дослідження. В теоретико-методологічному аспекті дослідження управління проектами прийнято розрізняти поняття «метод», «технологія» і «методика». Поняття «метод» визначається як сукупність об'єднаних єдиним принципом дослідницьких технологій, які застосовуються при вирішенні конкретних дослідницьких задач.

Метод і технологія тісно взаємопов'язані один з одним. Метод дає загальний напрямок, загальний принцип організації процедури дослідження, в той час як технології складають сукупність окремих операцій, що забезпечують реалізацію дослідницьких задач. Технологія – це сукупність раніше засвоєних операцій, які визначають конкретну дію (часто із застосуванням соціальних інструментів та знарядь праці) щодо проведення дослідження. Якщо метод може складатися із декількох послідовно розташованих чи паралельно застосовуваних технологій, які забезпечують результат дослідження, то технології не представляють собою раз і назавжди встановлений порядок чи послідовність процедур: з кожним новим дослідженням технології змінюються, збагачуються, корегуються. «Методика дослідження» - це сама технологія, яка по-різному може бути задіяна і використана у дослідженні у відповідності з відповідними і розробленими методиками. Метод по своїй природі концептуальний, він сам є результатом наукових досліджень і створюється як особливе наукове досягнення, постільки пов'язаний з певними новими теоретичними знаннями, відповідає певному розумінню змісту і форми дослідницької діяльності, в той час як технології і методики, що застосовуються в процедурі дослідження, не несуть серйозного теоретико-методологічного навантаження.

Управління проектами, як і інші науки, у своєму розвитку повністю залежить від обраних методів і методологій дослідження, ефективності методик і технологій, що спричиняє дослідника бути соціально відповідальним, обираючи ті чи інші методи, методики і технології дослідження. Управлінські технології – способи безпосередньої (прямої) оперативної взаємодії на об'єкт управління, що базуються на повноваженнях, правах керівника, авторитеті влади суб'єкта управління віддавати розпорядження, на принципі обов'язкового і точного їх виконання підлеглими. Управлінські технології знаходять своє вираження в конкретних рішеннях, прийняття яких управлінським

органом, керівником передбачає разом із здійсненням ними своєї правової функції глибокі знання, повне, адекватне уявлення про стан об'єкта, розуміння наслідків рішень, що приймаються, і розпоряджень, які забезпечують взаємодію людей. Управлінські технології мають своє функціональне призначення, що не суперечить економічним та іншим методам управління, доповнює їх, так-як будь-який адміністративний акт (рішення, розпорядження, наказ) виступає комплексним виявленням практичного використання закономірностей розвитку об'єкта управління у сполученні з умінням керівників користуватися повноваженнями у становленні, розвитку і функціонуванні суб'єкт-об'єктних відносин.

За допомогою формальної моделі і спеціальних програмних засобів концепція менеджменту проектів як невикористаного ресурсу в Україні здійснюється за рахунок: 1) безперервного комплексного і прогнозованого планування з врахуванням обставин, що сформувалися на даний момент часу; 2) безперервного моніторингу просування проекту, контролю виконаних робіт, видатків на засоби і ресурси, а також інші показники проекту; 3) регулювання процесу виконання проекту шляхом його перепланування з врахуванням виконаних робіт і ситуації, що склалася в рамках і за межами проекту.

Філософія управління проектами базується на наступних концептуальних принципах: 1) чітке визначення цілей, результатів і робіт проекту з врахуванням можливих ризиків; 2) визначення центрів відповідальності за проект у цілому і окремі його частини; 3) створення системи комплексного і прогнозованого планування робіт параметрів проекту; 4) створення системи контролю і регулювання ходу виконання робіт; 5) створення команди проекту і управління нею з метою об'єднання і координації зусиль всіх виконавців, втягнутих у проект. Ефективність концепції УП залежить в основному від проектно-орієнтованого бізнесу, який в недостатній мірі представляє собою невикористаний ресурс в Україні. Професійний менеджмент проектами особливо актуальний для таких галузей, в яких суттєву частку складає проектно-орієнтований бізнес.

Таким чином, управління проектами як невикористаний ресурс України в умовах ринку – це методологія організації, планування, керівництва, координації трудових, фінансових і матеріально-технічних ресурсів на протязі проектного циклу, яка направлена на ефективне досягнення цілей шляхом застосування сучасних методів, техніки і технології управління для досягнення певних у проекті результатів щодо складу і об'єму робіт, вартості, часу, якості і задоволеності учасників проекту [2, С.19-25].

Література:

Бушуєв С. Д. Современные подходы к развитию методологий управления проектами. / С. Д. Бушуєв, Н. С. Бушуєва // Управління проектами та розвиток виробництва : зб. наук. пр. / під ред. В. А. Рача. – 2005.– № 1(13). – С. 5 – 19.; Воронкова В.Г. Теоретичні і праксеологічні засади формування концепції менеджменту проектів як ефективного ресурсу ринкової економіки// Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: [зб.наук.пр.] – Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2013.- Вип.55. - С.19-25.

Калачева О.В.

ФІЛОСОФІЯ РИНКУ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ

Розвинений ринок передбачає не тільки наявність ринку товарів, але і ринку різноманітних соціальних послуг. При цьому ринок соціальних послуг є результатом праці підприємств (організацій, установ) не виробничої сфери. Разом з тим, ринок має ряд специфічних рис, які зумовлюють особливий перехід до підприємницької і маркетингової діяльності, покликаних забезпечити попит на соціальні послуги.

До основних особливостей ринку соціальних послуг слід віднести:

1. Високу динаміку ринкових процесів, зумовлених гнучкістю галузевої структури соціальних послуг.
2. Територіальну сегментацію, в контексті якої географічний критерій є

визначальним.

3. Локальний характер, зумовлений впливом територіальної специфіки, хоча масштаби її утворень можуть бути різними.

4. Високу швидкість оборотності капіталу, яка є наслідком короткого виробничого циклу і виступає однією з головних переваг бізнесу в сфері соціальних послуг.

5. Високу чутливість до змін ринкової кон'юнктури, яка зумовлена збереженням, складуванням і транспортуванням соціальних послуг; просторовим і часовим співпадінням виробництва і споживанням.

6. Специфіку організації виробництва соціальних послуг, яке володіє гнучкістю, мобільністю, широкими можливостями для гнучкого реагування на зміни ринкової кон'юнктури, які є більш ефективними в умовах локального ринку.

7. Специфіку процесу здійснення соціальної послуги, яка зумовлена особистісним контактом виробника і споживача, який створює умови для розширення комунікативних зв'язків і збільшує вимог до професійно-кваліфікованих якостей маркетологів, досвіду, етиці і загальної культури споживача.

8. Високий рівень диференціації соціальних послуг, пов'язаних з диверсифікацією, персоніфікацією, індивідуалізацією попиту на соціальні послуги. Складна структура попиту зумовлює появу нових, нестандартних соціальних послуг, причому цей процес отримує усе більший розвиток по мірі накопичення ринкового попиту. Таку властивість ринку соціальних послуг слід розглядати як стимул до інноваційної діяльності, так як пошук послуги – новинки стає перманентним процесом.

Невизначеність результату діяльності відносно здійснення соціальної послуги, так як цей результат залежить від особистих якостей виробника, не може бути визначений раніше з достатньою точністю. Її кінцева оцінка можлива тільки після споживання соціальної послуги, а для цього необхідно: здійснювати специфічні маркетингові прийоми; диверсифікувати асортимент соціальних послуг; розвивати систему моніторингу попиту; застосовувати сучасні методи прогнозування попиту.

Ринок соціальних послуг розвинений неоднаково: в системі соціально-побутового обслуговування, торгівлі, в рекреаційній сфері (в т.ч. туризм) ринкові відносини отримали найбільший розвиток і формують ефективний механізм задоволення суспільних потреб.

В таких галузях, як освіта, культура, охорона здоров'я помітне державне втручання в ці сфери і ринкові відносини мають свою специфіку. Як наслідок таких дій в світовій практиці з'явилися «проблеми неповного ринку» тощо.

Державне регулювання може здійснюватися в різних формах:

- субсидіювання споживачів на цільовій основі;
- субсидіювання виробників соціальних послуг;
- державна власність на фактори виробництва.

До елементів мікрооточуючого маркетингового середовища слід віднести три групи елементів. До елементів першої групи прийнято відносити п'ять видів ринку:

1. Споживацький ринок, який об'єднує індивідуальних споживачів соціальних послуг.

2. Ринок виробників, на якому в якості споживачів соціальних послуг виступають різні організації, які користуються соціальними послугами.

3. Ринок проміжних товарів, який включає організації, які користуються соціальними послугами з метою їх подальшого перепродажу – отримання прибутку для себе.

4. Ринок організацій – охорони здоров'я, культури, спорту, освіти тощо

5. Міжнародний ринок, який розглядається як специфічний ареал, в контексті якого розробляються специфічні технології надання соціальних послуг, які відповідають попиту споживачів.

До другої групи елементів мікро оточуючого середовища слід віднести: поставщиків соціальних послуг; конкурентів; маркетингових посередників.

До складу третьої групи слід віднести:

- 1) фінансові структури (акціонерні товариства, інвестиційні компанії);
- 2) суспільні організації (організація захисту оточуючого середовища і прав споживачів тощо);
- 3) контактні аудиторії засобів масової інформації;
- 4) місцеві та внутрішні контактні аудиторії.

До елементів макросередовища слід віднести: економічні та соціальні умови; демографічну ситуацію; науково-технічний прогрес; культурне та історичне оточення; політичну та законодавчу стабільність.

Так як організація (підприємство, фірма) залежить від факторів зовнішнього середовища, то вона стикається із загрозою виникнення явищ, що вносять істотні обмеження в її діяльність. До основних критичних факторів слід віднести:

1. Для соціально-демографічного середовища: демографічні загрози; падіння народжуваності і процес старіння населення; збільшення безробіття.
2. Для природного середовища: погіршення стану екосистеми; зростання забруднення її окремих компонентів; посилення втручання держави в процес регулювання екологічного стану.
3. Для науково-технічного середовища: прискорення науково-технічного прогресу; зростання (зниження) вкладень в науку, техніку, людину.
4. Для економічного середовища: збільшення цін; падіння ділової активності; зміна валютного курсу.
5. Для політико-правового середовища: законодавче регулювання підприємництва; зростання кількості груп і партій, які захищають суспільні інтереси.
6. Для культурного середовища: стійкі тенденції до різноманітності проведення вільного часу; зміна культурних інтересів окремих соціальних груп; тенденція до розповсюдження формальної культури.
7. Для історичного середовища: зростання інвестицій у відновлення і збереження пам'яток історії, культури, архітектури; зростання числа груп і партій по захисту культурно-історичних пам'яток.

Таким чином, в умовах ринкової філософії попит на соціальні послуги формується під впливом факторів – економічних, соціально-політичних, демографічних, культурно-історичних, природно-кліматичних, включаючи об'єм доходів населення, рівень ринкових цін, географічний стан ринку соціальних послуг, традиції образу життя, особливості поведінки споживачів, платоспроможні можливості споживачів.

Література:

Маркетинг соціальних послуг: Навчальний посібник / Під ред. д.філос.н., проф. В.Г. Воронкової. –К.: „Видавничий дім „Професіонал”, 2008 – 576 с.; Воронкова В.Г., Беліченко А.Г., Желябін В.О., Ажажа М.А. Основи підприємництва: теорія і практикум: Навчальний посібник / Під ред. д.філос.н., проф. В.Г. Воронкової. – Л: „Магнолія 2006”, 2009. – 454 с.

Камінська М.О.

БАГАТОАСПЕКТНИЙ АНАЛІЗ АНГЛОМОВНОГО НАУКОВОГО ТЕКСТУ АГРАРНОГО ПРОФІЛЮ

Науково-технічний функціональний стиль є інформаційним простором функціонування науково-технічних текстів, це глобальне інформаційно-функціональне поле, в якому діють численні науково-технічні мовні жанри. Сфера діяльності, де функціонує науково-технічний стиль, – це наука.

Комиссаров В.В. вважає, що особливостями науково-технічного стилю є його інформативність (змістовність), логічність (чітка послідовність, чіткий зв'язок між основною ідеєю і деталями), точність і об'єктивність, а також ясність і зрозумілість.

Окремі тексти, що належать до даного стилю, можуть володіти вказаними рисами більшою чи меншою мірою [3, с.110].

Науково-технічна мова є одним з основних різновидів наукової мови взагалі, як підстиль наукового функціонально-мовного стилю. Основною формою функціонування даної мови є спеціальна науково-технічна література.

Стилістична організація тексту асоціюється, перш за все, з терміном, незалежно від жанрової класифікації тексту; інші особливості знаходяться у тіні терміну, проте гарно відомі спеціалістам, хоча кожен автор розуміє і визначає таку конфігурацію по-своєму.

Зростання термінологічної лексики і проблема її інтернаціоналізації пояснюються прискореними темпами розвитку науки та техніки, які призводять до лавиноподібного росту інформації у всіх сферах знання, виробничій і науковій діяльності, що, в свою чергу, спричинює появу великої кількості нових понять і, відповідно, їх наукових детермінантів. Терміни і терміносистеми покликані виконувати ту ж функцію, що й інші лексичні одиниці мови, але сфера їх використання обмежена рамками тієї науки, яку вони обслуговують. Саме ця особливість й надає термінології специфічні риси і потім відображається в кожному конкретному терміні, що має функціонувати в своїй вузькогалузевій терміносистемі, виявляючи при цьому всі свої структурні, семантичні й функціональні особливості.

Термінологія з агрономії і механізації сільського господарства завжди була і є важливою складовою частиною в лексичному арсеналі англійської мови. В ній активно використовуються всі ресурси сучасної англійської мови: словосполучення, словотворчі елементи, неологізми і запозичення, а також чималий прошарок специфічних для наукової літератури фразеологічних одиниць. Так, існують агротерміни, отримані шляхом словосполучення двох зовсім віддалених слів від агрономії. Наприклад, *greenhouse*: *green* (зелений) + *house* (будинок) = теплиця; *grasshopper*: *grass* (трава) + *hop* (стрибати на одній нозі) + суф. *-er* = коник.

В наукових текстах аграрного профілю досить поширена «інтернаціональна лексика, що включає слова, які мають як наслідок взаємовпливів або випадкових збігів, зовнішньо схожу форму і деякі однакові значення у різних мовах. Такі слова як *accumulator*, *benzol*, *element*, *energy* загальнозрозумілі не тільки для носіїв англійської мови, а й для тих, у кого інша рідна мова. Це досягається за рахунок «інтернаціонального характеру цих слів» [2, с.268].

Терміни, які складаються з грецьких та латинських елементів, з однаковою легкістю утворюються у багатьох мовах, причому форми їх побудови є дійсно міжнародними. Наприклад, *fungicide* - фунгіцид, *nitrogen* - азот, *family compositae* - сімейство складно квіткових, *lecithin* - лецитин, *flora and fauna* - флора і фауна. Легкість утворення, точність, короткість і змістовний доступ – ось риси, що характеризують терміни інтернаціонального походження і обумовлюють доцільність використання цього засобу термінотворення у процесі формування української і англійської науково-технічної термінології.

Окрім термінів, технічні тексти характеризуються вживанням спеціальної технічної фразеології. Сюди також відносяться випадки, коли загальнозживане слово в певних словосполученнях набуває термінологічного значення [2, с. 13].

В англійській мові великого поширення набули термінологічні лексичні та фразеологічні лакуни. Їх поява теж свідчить про особливості локальної культури варіанту та інваріанту англійського етносу. До категорії термінологічних лексичних лакун можна віднести, наприклад: *acidosis* n.- порушення рівноваги між лугами та кислотами на користь кислот, *tillage* n.- обробіток ґрунту з допомогою сільськогосподарських знарядь, *palatability* n.- смакові якості, *lubricant* n.- змащуюча речовина.

Таким чином, всі англійські термінологічні лакуни, за своєю етимологією є власне англійськими лексичними одиницями (*crop*, *killbig*, *crawler*) або ж термінами латинського походження (*acidosis*, *lubricant*), і являють собою складні випадки щодо перекладу на інші мови.

Однак більшість англійських термінологічних одиниць взагалі не мають особливостей щодо передачі лексичного значення. При цьому, кожен термін в україномовній терміносистемі має своє відповідне лексичне значення, притаманне тільки тій сфері функціонування, де він активно використовується, наприклад: crankshaft п.-колінчатий вал, internal combustion engine п.-двигун внутрішнього згорання, drawbar п.-причіпний пристрій.

Однією з граматичних особливостей науково-технічних текстів є використання численних атрибутивних груп, які у великій кількості використовуються в науково-технічних матеріалах [3, с.114]. Атрибути супроводжують слова. Їх завдання - охарактеризувати, обмежити, конкретизувати зміст визначуваних слів.

Головним змістовним компонентом науково-технічних текстів є когнітивна інформація. Вона складає суть плану змісту. План вислову науково-технічних текстів включає як вербальні, так і невербальні знакові системи (схеми, графіки, малюнки і ілюстрації).

Мовні засоби зв'язані між собою не випадковими відносинами, вони підкоряються певним закономірностям. Сукупність взаємодіючих мовних засобів утворює своєрідну систему - граматично-лексичне поле. У науково-технічних текстах виявляється їх переважне використання та задоволення потреб даної сфери спілкування.

Отже, науковий стиль текстів аграрного профілю призначений для повідомлення точних відомостей з конкретної області сільського господарства і для закріплення процесу пізнання. Дана функціонально-стильова різновидність літературної мови обслуговує галузь науки, сферу техніки і виробництва, а тому реалізується в монографіях, наукових статтях, дисертаціях, рефератах, тезах, наукових доповідях, патентах, учбовій і науково-технічній літературі, повідомленнях з наукових тем та інше. Саме цією обставиною і визначається характер особливостей наукового стилю в англійськомовних текстах аграрної тематики.

Література:

Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури / В. І. Карабан // Нова книга. — 2004. — С. 574.; Коваленко А. Я. Общий курс научно-технического перевода / А.Я. Коваленко// Киев: «Фирма «ИНКОС» — 2003. — С.320.; Комиссаров В.Н. Теория перевода. / В.Н. Комиссаров // Высшая школа. — 1990. — С.254.

Канигін Д. Ю.

МЕТОДОЛОГІЯ АНАЛІЗУ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

Методологію дослідження інвестиційної політики підприємства в умовах конкурентоспроможності можна розглядати як систему принципів і способів організації та побудови теоретико-практичної діяльності, а також наукового пізнання. З огляду на багатогранність проблеми, що досліджується, її актуальність, невивченість (в умовах кризи) доцільно зосередити увагу на уточненні окремих теоретичних положень.

Методологічна функція дослідження інвестиційної політики підприємства в умовах конкурентоспроможності дозволяє з'ясовувати специфіку різних рівнів узагальнень у сферах загальнонаукового та спеціально-наукового пізнання, визначає характер взаємозв'язку загальних і спеціальних управлінських теорій, фундаментальних і прикладних досліджень у різних галузях знання. Категорії можуть використовуватися як принципи пізнавальної діяльності, оскільки відображають соціальну дійсність у її визначальних, сутнісних характеристиках, у чому полягає їхня цінність і, одночасно, обмеженість, оскільки властивості і зв'язки суспільних реалій багатші за будь-які визначення і теоретичні будови. Категоріальний апарат досліджуваної теми — пізнавальний засіб, спосіб, інструмент, система принципів формування та застосування

методів пізнання та предметної зміни управлінської діяльності.

Методологічний аналіз дослідження інвестиційної політики підприємства в умовах конкурентоспроможності базується на принципі культурної спрямованості підприємницького розвитку. Підприємницька діяльність втілює в собі різноманітні можливості і включає множину не тільки необхідних, але і випадково сформованих можливостей. Це по-новому ставить вирішення проблем спрямованості дослідження інвестиційної політики підприємства в умовах конкурентоспроможності як прогресу, що допомагає зрозуміти існуючі в суспільстві складність процесів підприємницького розвитку в умовах модернізації українського суспільства. Під дослідженням інвестиційної політики підприємства в умовах конкурентоспроможності розуміють напрямок розвитку, що характеризується формуванням функцій універсального характеру, що збільшує відносну незалежність системи від оточуючого середовища; відповідно, підприємницький регрес можна охарактеризувати як процес обмеження і звуження функціональних можливостей системи [1, с. 55-75].

Дослідження інвестиційної політики підприємства в умовах конкурентоспроможності спирається на принцип системності, який дає змогу визнати підприємницьку діяльність як взаємозв'язок різних сфер суспільства. Процес підприємницького розвитку не завжди носить системний характер, що обумовлено багатоманітними факторами, які не завжди сприяють ефективності управлінської діяльності. Принцип системності означає, що практично в будь-якій сфері діяльності люди мають справу не з окремими ізольованими об'єктами, але і з їх складними взаємопов'язаними комплексами, які детермінуються багатьма факторами. Принцип системності припускає розгляд об'єкта діяльності підприємницької сфери як такої системи, в яку включена безліч взаємодіючих факторів [2, с. 12-21].

Аналітико-інтегративні принципи поєднують в собі засоби аналізу і синтезу при обґрунтуванні суперечностей організаційно-управлінської сфери, моделювання та прогнозування підприємницького процесу, щоб створити ідеальну модель діяльності. Ці принципи акумулюють використання елементів теорій класичної і некласичної економіки, державного регулювання, державного управління, економічної соціології, глобальної економіки та глобальної політики, що дає змогу визначити сутність інвестиційної політики підприємства в умовах конкурентоспроможності. Завдяки принципу саморегуляції інвестиційної політики підприємства різні функціональні системи визначають необхідну для нормальної життєдіяльності соціуму тривалість підприємницьких процесів, межі яких задаються розвитком ринкових відносин суспільства. Саморегуляція управлінської системи необхідна для вирішення завдань використання інвестиційної політики підприємства в країні.

Досліджуючи інвестиційну політику підприємства в умовах конкурентоспроможності необхідно спиратися на принцип субсидіарності, оскільки цей принцип виступає джерелом «допоміжних» обов'язків спільнот «вищого» рівня, зокрема держави, щодо спільнот «нижчого» рівня (організацій, сімей) і окремих індивідів, а також встановлює права окремих індивідів і спільнот на самостійність та ініціативу, права на необхідну допомогу в соціальній, економічній, культурній, політичній і правовій сферах [2, с. 12-21]. Застосування когнітивного (пізнавального) підходу відкриває додаткові можливості для з'ясування динаміки інвестиційної політики підприємства в умовах конкурентоспроможності. Когнітивний підхід має бути обов'язковим інструментом при вивченні об'єктивних і суб'єктивних чинників інвестиційної політики підприємства, які впливають на динаміку управлінської сфери, прискорюють і стимулюють розгортання цього процесу. Підхід виступає наріжною ланкою своєрідних пізнавальних рядів, започаткованих відповідними категоріями. Наприклад, категорія «історичне в інвестиційній політиці підприємства» започатковує пізнавальний ряд: історичне (ідея історичного) – принцип історизму – історичний підхід – система історичних знань – історичний метод (методологія) [3, с. 19-32]. Системний підхід можна звести до

наступного: при визначенні суспільного утворення інвестиційної політики підприємства як системи, аналіз її елементів розглядається з урахуванням її місця в цілому; дослідження суспільного утворення як системи виявляється невід'ємним від дослідження його взаємозв'язків із зовнішнім середовищем, оскільки об'єкт управління вивчається як підсистема більш великої системи, сформованої об'єднанням об'єкта підприємництва із середовищем. Між складовими інвестиційної політики підприємства в існують відношення взаємозалежності і взаємопідпорядкування, які виражаються в тому, що зміни або модифікація одного з цих складових (елементів) зумовлюють певні зміни усіх інших; в дослідженні інвестиційної політики підприємства можна виділити закономірний тип зв'язку, що утворює її структуру, яка в свою чергу, забезпечує стійкість системи і зміни якої призводять до радикального її перетворення [3, с. 19-32]. Згідно із системним методом, інвестиційна політика підприємства розглядається у взаємозв'язку і взаємозалежності, інвестиційна політика – це складна система, що дозволяє визначити його структуру, взаємозв'язки елементів, зміст і спрямованість проектів, функцій та їх ролі в мінливому і суперечливому глобалізованому світі. Саме завдяки цьому методу управлінська діяльність уявляється відкритою та невірноваженою системою, що зорієнтовує керівників на вивчення комплексу зворотних зв'язків між нацією, дисипативних структур, нелінійності тощо [3, с. 25]. Використання системного методу дозволяє виокремити ряд підсистем (систем нижчого рівня), які досліджуються автономно з урахуванням подальшого узгодження цілей кожної підсистеми із загальною метою систем. Організаційний фактор розвитку інвестиційної політики підприємства в умовах конкурентоспроможності разом з іншими елементами формує структуру системи і визначає перспективи її розвитку, реалізуючи засади людиноцентричного виміру людського буття.

Таким чином, в дослідженні інвестиційної політики підприємства в умовах конкурентоспроможності слід дотримуватися оптимального поєднання теоретичного та емпіричного рівнів пізнання, їх інтеграції з метою отримання нового знання про сутність та їх особливості. Для вирішення проблем розвитку інвестиційної політики підприємства використовуються конкретні методологічні прийоми дослідження, які можуть бути застосовані при когнітивному пізнанні предметних сторін об'єкта – політичних та економічних процесів, які віддзеркалюють розвиток людини як носія інтелектуального капіталу.

Література:

Основи бізнесу: підручник / Під ред. д.е.н., проф. Дорофійенка В.В., д.е.н., проф. Гончарова В.М., д.ф.н., проф. Воронкової В.Г. – Донецьк, СПД Купріянов В.С., 2010. – 644 с.; Воронкова В.Г. Розвиток науки та виробництва в контексті інноваційно-інвестиційної парадигми // Збірник наукових праць «Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії». – Запоріжжя: ЗДІА.– Випуск №27.–2006.– 238 с.– с.12–21.; Воронкова В.Г. Нова парадигма філософії економіки ХХІ століття/ В.Г.Воронкова // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: [зб.наук.пр.].- Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2011.- Вип. 46.- С.19-32.

Кириєнко С.І.

САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ КОНФЛІКТОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Самовдосконалення є рушійною силою розвитку соціокультурної системи, мотивом для самореалізації, сенсом існування людини як особистості. «Активна позиція, програма свого розвитку, набір цінностей і життєвих принципів складають базисну основу особистості» [1, с 63]. Самовдосконалення є також одним із основних засобів підвищення конфліктологічної компетентності. Вирішення конфліктів є значимою функцією менеджера у процесі оптимізації управління.

Конфлікт характеризується зіткненням окремих людей або соціальних груп, наявністю протилежних позицій, розбіжностей, збігом обставин. Працювати, взаємодіяти завжди врівноважено, без будь-яких протиріч і напруг у стосунках навряд чи можливо. Тому в процесі конструктивного конфлікту чітко визначається позиція, ясніше усвідомлюються власні інтереси, організується інтенсивний пошук ефективного рішення проблеми. Конфлікт провокують конфліктогени – слова, дії (або відсутність дій). Характер конфліктогену та форми його прояву мають широкий спектр:

Характер конфліктогену

Форма прояву конфліктогену

Пряме негативне відношення

Наказ, погроза; зауваження, критика; звинувачення, насмішка; глузування, сарказм.

Поблажливе відношення

Принизлива розрада; принизлива похвала; докори; жартування.

Хвастощі

Захоплена розповідь про свої реальні і сумнівні успіхи.

Менторські відносини

Категоричні оцінювання, судження, вислови; нав'язування своїх порад, своєї точки зору; нагадування про неприємне; моралі та повчання.

Нечесність і нещирість

Приховування інформації; обман або спроба обману; маніпуляції свідомістю людини.

Порушення етики

Спричинені випадково незручності без вибачення; ігнорування партнера по спілкуванню (не привітався, не запросив сісти, не проявив уваги, продовжує займатися сторонніми справами тощо); перебивання співбесідника; перекладання відповідальності на іншу людину.

Регресивна поведінка

Наївні питання; посилення на інших при отриманні справедливого зауваження; сперечання.

Оцінка ефективного менеджера здійснюється за критерієм здатності регулювати конфлікти, виявляти мотиви діяльності підлеглих і врахувати їх при прийманні управлінських рішень. В центрі уваги керівника стає створення сприятливого морального клімату в організації, організаційної культури, а сприяння цій справі з боку підлеглих забезпечить успіх їх працевлаштування. Спілкування за моделлю «зверху –вниз», тобто керівник-підлеглий, базується на підходах, що можуть забезпечити конфліктологічну компетентність сучасного менеджера: оптимізування засобів, а не їх зберігання; домагання результатів, а не просто виконання обов'язків; розв'язання ділових конфліктів з метою ефективної діяльності організації тощо.

Еталони, що визначають психологічно-моральний позитив у стосунках в колективі, пов'язані із розумінням шляхів залучення до цілей; ідентифікуванням поняття «особистість - колектив»; заохоченням до цікавої, вдячної роботи, що забезпечить

справжню винагороду; наданням можливостей у відстоюванні власних прав і потреб; вмінням підбадьорити і заспокоїти; дотриманням стимулюючого робочого навантаження (регулювання перенавантаження і відпочинку); врівноваженням небезпечних і позитивних подій; пов'язуванням критики з діями та вчинками, а не з особистісною характеристикою; дотриманням принципу розподільної справедливості: чим більші заслуги, тим більша винагорода; зміцненням у підлеглого почуття власної гідності; застосуванням матеріальних і моральних заохочень; вмінням довіряти, вибирати правильну форму розпоряджень тощо. Дотримання цих еталонів визначають стратегію попередження конфлікту, що засновані на сукупності заходів організаційного та роз'яснювального характеру.

Ряд цікавих аспектів стратегії вирішення конфлікту подає А. Ішмуратов [2], що спрямовані на вміння переконати конфліктуючі сторони визначити оптимальні рішення.

Стратегія вирішення конфлікту керівником спрямована на те, щоб змусити або переконати конфліктуючі сторони, знайти оптимальні рішення, які б виключали поразку будь-якої сторони і визначали напрям ефективної діяльності.

Реалізуючи цю стратегію, керівник доводить неможливість досягнути за допомогою конфлікту бажаної цілі, визначає причини виникнення конфлікту, його межі, позиції сторін, інтереси і разом з учасниками знаходить шляхи виходу із даної ситуації. При необхідності керівник застосовує адміністративні методи впливу або організовує проведення переговорів.

Переговори — це набір тактичних прийомів, спрямованих на пошук взаєморозуміння між конфліктуючими сторонами.

Вирішення конфліктів — це усунення повністю або частково причин, які провокують конфліктну ситуацію. Успішне вирішення конфліктів передбачає: визначення існування конфлікту, тобто визначити його учасників, наявність протилежних цілей; визначення можливостей переговорів; узгодження процедури переговорів (де, коли і як почнуться); уточнення питань, які є предметом конфлікту; розроблення варіантів рішень з урахуванням затрат на кожну із них і можливостей наслідків; прийняття і реалізація узгоджених рішень.

Пояснення вимог до роботи є одним із кращих методів управління, що попереджає дисфункціональний конфлікт, - пояснення того, які результати очікуються від кожного співробітника і підрозділу. Ефективними є такі параметри як рівень результатів, система повноважень і відповідальності, чітко визначена політика, процедура і правила. До того ж, керівник застосовує вирішення цих питань не для себе, а для того щоб його підлеглі добре зрозуміли, чого від них чекають і в якій ситуації. Також керівником використовується структура системи винагород, як метод управління конфліктною ситуацією, що впливає на поведінку підлеглих.

Розуміння сучасним менеджером таких категорій як людські стосунки, морально-психологічний клімат, стиль керівництва, самовдосконалення, конфліктологічна компетентність забезпечить процес зближення економічної та психологічної областей знань, ефективного вирішення фінансових, технічних та організаційних задач.

Література:

Богаченко В.В. Творчість як основний модус самовдосконалення особистості в умовах сучасних соціокультурних трансформацій // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: збірник наукових праць, вип. №57/Гол.ред. В.Г. Воронкова: Запоріж. держ. інж. акад.-Запоріжжя:ЗДІА,2014.-С. 63-73.
; Ішмуратов А. Конфлікт і згода: основи когнітивної теорії конфліктів,-К.: Наук. думка, 1996. -189 с.

ІНТЕГРАЦІЯ ПРИРОДНИЧО-НАУКОВОЇ І ГУМАНІТАРНОЇ ФОРМ КУЛЬТУРИ ЯК ПРОЦЕС ТВОРЕННЯ ЄДИНОЇ (ІННОВАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ)

У сучасний науковий простір все частіше та наполегливіше входить словосполучення «інноваційна культура». Наведемо приклади найбільш широко вживаних його трактувань:

- Під інноваційною культурою мають на увазі (П. Сорокін) складову загальнокультурного процесу, яка характеризує ступінь сприйняття окремою особою або групою чи суспільством різних нововведень в діапазоні перетворення їх у інновації. Інтенсивний розвиток суспільних процесів уможливив формування окремих сторін цього надзвичайно багатогранного явища: по-перше, інноваційна культура є окремою особливою формою культури в цілому; по-друге, це нова історична реальність, що породжена усвідомленим прагненням суспільства до самооновлення; по-третє, вона виступає передумовою якісних змін у життєдіяльності людини; по-четверте, стає методологічною основою прогресу гармонізації усіх сфер людської діяльності. [1, с.389].
- Інноваційна культура – це знання, уміння і досвід цілеспрямованої підготовки, комплексного упровадження новацій у різних сферах людської життєдіяльності за збереження в інноваційній системі динамічної єдності старого, сучасного і нового; іншими словами – це вільне творення нового з дотриманням принципу наступності (В. Бондарів).
- В. Балабанов під такою культурою розуміє особливу форму (різновид) загальнолюдської культури, що становить нову історичну реальність, яка виникла завдяки прагненню суспільства до самооновлення і яка є передумовою якісних змін життєдіяльності людей, найважливішим соціально-психологічним фактором суспільного розвитку.
- Інноваційна культура відображає не лише рівень розвитку інноваційних процесів, але й міру участі в цих процесах людей, їх задоволення від цієї участі. Вона забезпечує сприйнятливість людей до нових ідей, їх готовність і здатність підтримувати й реалізовувати інновації у всіх сферах життя (О. Бочкарьов).
- Інноваційна культура – складова загальної культури людини поряд з національною, політичною, правовою, економічною, духовною, педагогічною, управлінською, корпоративною, інформаційною, професійною, методологічною та іншими видами культури (С. Карпенков).
- Інноваційна культура – це система цінностей, що відповідають інноваційному розвитку суспільства, держави, регіонів, галузей економіки, підприємств, установ, організацій і відображають індивідуально-психологічні якості, інші найважливіші соціальні цінності людини, які сприяють формуванню та розвитку інноваційно активної особистості. На законодавчому рівні в Україні відзначено, що «інноваційна культура – це складова інноваційного потенціалу, що характеризує рівень освітньої, загальнокультурної соціально-психологічної підготовки особистості та суспільства в цілому до сприйняття і творчого втілення в життя ідеї розвитку економіки країни на інноваційних засадах» [3],[2].

Незалежно від визначення поняття у інноваційній культурі чітко прослідковуються ключові для розуміння її суті моменти. Людина як суб'єкт інноваційної культури перетворює (оновляє) оточуючі її природний, речовий, духовний світи й саму себе таким чином, що ці світи й сама людина все повніше пронизуються власне людським смислом, тобто гуманізуються. [4]. Крім того, інноваційна культура пов'язана, з одного боку з розвитком та творчістю (інноваційне), з іншого – з обмеженнями (традиційне). Втім, традиція, що вдосконалена інноваціями, стає традицією знову. Маємо відмітити глибинний взаємозв'язок культурних контекстів, що синхронно та діахронно відбувається

в інноваційній культурі і зосереджується в людині як осередді, у якому ця культура зреалізовується.

Стрижневим моментом інноваційної культури сучасності слід розуміти єдність гуманітарної та природничо-наукової форм культур, що можемо обґрунтувати наступними міркуваннями. І той, і інший типи культур – суть творіння розуму і рук людських, а людина при всій своїй відособленості від природи продовжує бути її невід'ємною частиною. Тобто вона істота біосоціальна. Ця об'єктивна подвійність буття людини в загальному не заважає їй бути цілісним і досить вмілим природним створінням. Саме тому така цілісність має відтворюватися природничо-науковим і гуманітарним типам культур. Крім того, дані типи культур і їх складові як серцевина науки активно формують світогляд людей (кожен свою частину). У свою чергу світогляд також є цілісним, він не може бути розірваним чи половинчастим. Тому гуманітарні та природничо-наукові знання координуються і є взаємоузгоджуються, як би болісно це часом не відбувалося. Незаперечним є і той факт, що природничо-науковий і гуманітарний типи культур і наук мають масу «прикордонних» проблем, предметна галузь яких єдина. Вирішення таких проблем змушує їх співпрацювати один з одним. Не менш очевидна і кореляція між радикальними поворотами в долях природничо-наукової та гуманітарної культур. Так, перехід природознавства на початку XX в. від класичного до некласичного етапу свого розвитку відповідає аналогічній трансформації гуманітарної культури. Модернізм як заперечення і «подолання» класики в мистецтві, архітектурі, релігії, гуманітарних науках не випадково затверджується у своїх правах в той же період. Перехід природознавства від опису реальності «як воно є» до її «реконструкції» у відповідності з цілями і можливостями суб'єкта пізнання дивовижним чином нагадує боротьбу авангардизму з реалізмом у мистецтві, експансію релятивізму і суб'єктивізму в історію, соціологію, філософію і т.д. Слід також зазначити, що некласичний етап розвитку природничих і гуманітарних наук виявив відносність критеріїв їх розмежування. Зокрема, з'ясувалося, що суворий розподіл суб'єкта та об'єкта пізнання неможливий не тільки в суспільствознавстві, але і в дослідженнях мікросвіту (теоретичний опис квантового об'єкта обов'язково включає посилання на спостерігача і засоби спостереження). Під питанням виявилось відношення природознавства до соціальних цінностей: зростання ролі науки в житті суспільства неминує привертає увагу до питань її загальної соціальної обумовленості, по-перше, і соціальних наслідків її застосування, по-друге. Але й те, й інше неминує торкається галузі людських цінностей.

Таким чином, процес взаємопроникнення природничо-наукової та гуманітарної культур нині є очевидним.

Єдність і взаємозв'язок природничо-наукової та гуманітарної культур і відповідних типів наук, що стрімко відбувається в останній чверті XX ст. – на початку XXI ст., проявляється в наступному:

- у вивченні складних соціоприродних комплексів, що об'єднують людину і суспільство та у формуванні для цієї мети «симбіотичних» видів наук: екології, соціобіології, біоетики та ін;
- в усвідомленні необхідності та реальної організації «гуманітарних експертиз» природничо-наукових програм, що передбачають перетворення об'єктів, які мають життєво важливе значення для людини;
- у формуванні спільної для гуманітарних і природничих наук методології пізнання, заснованої на ідеях еволюції, ймовірності та самоорганізації;
- в гуманітаризації природничо-наукової і технічної освіти, а також у фундаменталізації гуманітарної освіти природознавством;
- у створенні диференційованої, але єдиної системи цінностей, яка дозволила б людству чіткіше визначити перспективи свого розвитку в XXI столітті.

Незважаючи на всю незаперечність тенденції зближення природничо-наукової та гуманітарної культур, мова зовсім не йде про повне їх злиття в найближчому

майбутньому. Проте це майбутнє, очевидно, не таке й далеке. Бо процес зближення цих двох форм культури в контексті синергетичної парадигми фундаментальності наукового пізнання стрімко прогресує й «обіцяє» нам магістральний шлях до єдиної (інноваційної) культури.

Література:

Балабанов В.О. До проблеми формування інноваційної культури суспільства / В.О. Балабанов // XXI століття: Альтернативні моделі розвитку суспільства. Третя світова теорія: матеріали Третьої міжнародної науково-теоретичної конференції, 21 – 22 травня 2004 року. – Частина 1. / ред. Г. П. Балабанова. – К. : Фенікс, 2004. – С. 388 – 391.; Биконя С. Інноваційна культура – умова реалізації інноваційної політики [Електронний ресурс] // Персонал. – 2006. – № 4. – Режим доступу : <http://personal.in.ua/article.php?id=266>.; Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» від 16 січня 2003 року N 433-IV (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2003, N 13).; Николаев А.И. Инновационная культура как культура перемен (проблемы, задачи, дефиниции, предложения) / А.И. Николаев, Б.К. Лисин // Инновации. – 2002. – № 2, 3.

Кисіль А. Б.

ПІДГОТОВКА, ПЕРЕПІДГОТОВКА ТА ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ КАДРІВ У ВИМІРАХ ФІЛОСОФСЬКОГО АНАЛІЗУ

На сьогодні в Україні робиться спроба реформувати теперішню систему підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів. Звідси, заслуговує на увагу перехід до інноваційного управління цією системою, а відтак, і дослідження можливих ідей, підходів, моделей, концепцій та розроблення обґрунтованих рекомендацій щодо формування та розвитку такого управління в Україні, що ґрунтується на попиті.

За загальним визнанням вчених, політиків, економістів, педагогів, громадських діячів багатьох країн світу та міжнародних організацій, саме освіта є найефективнішим, найперспективнішим шляхом вирішення багатьох проблем і водночас запорукою прогресу людства. Освіта – найголовніший чинник поступу високорозвинених цивілізованих держав, формування високої духовності, інтелігентності, культури, почуття соціальної відповідальності за результати впровадження науково-технічних ідей, нових технологій, – за все те, що залишає нащадкам кожне покоління. Розв’язання такого грандіозного комплексу проблем, пов’язаних з перспективами розвитку людства, об’єктивно зумовлює необхідність їх глибокого осмислення.

Джерелом ідеї неперервної освіти є релігійно-філософські уявлення і вчення про постійне духовне вдосконалення людини. Основна ідея цієї філософії полягає у ствердженні верховної цінності, постійного культурного вдосконалення людини, в результаті чого має з’явитися новий тип людини, яка перевершить сучасників своїми морально-інтелектуальними якостями.

Як відомо, ідея навчання протягом усього життя є результатом переосмислення ролі і місця освіти в суспільстві, що було зумовлено рядом причин. Під навчанням протягом всього життя будемо розуміти “всіляке цілеспрямоване навчання, яке відбувається на постійній основі з метою вдосконалення знань, умінь і компетенцій” [1, с.37 – 39].

Системи освіти, являючи собою достатньо закриті системи, діяли за власними законами, диктуючи певні правила тим, хто включався в процес навчання. Ці системи функціонували у рамках спеціальних установ – навчальних закладів, де навчання здійснювалося лише спеціально підготовленими фахівцями, які визначали всі параметри процесу навчання. Освіта виконувала роль транслятора суспільного досвіду. Практично вона реалізовувала дві функції: економічну (підготовка робочої сили) і соціальну (соціалізація молодого покоління).

Пошук пріоритетної стратегії розвитку професійної освіти і підвищення професійної педагогіки дає змогу дійти висновку, що, не зважаючи на варіативність освітніх систем, особливо очевидно в сфері професійної освіти з урахуванням підвищеного різноманіття рівнево - профільних підсистем, важливо виділити принципово загальні властивості

системи. Саме ці властивості й знання про них визначають головне – підхід до розв'язання відповідних проблем, незалежно від тих або інших часткових особливостей конкретної освітньої підсистеми [3, с. 5]. Підготовка майбутніх кваліфікованих робітників з інтегрованих професій є економічно й педагогічно рентабельна, адже їх створення здійснюється на основі системного підходу до визначення спільних ознак: науково-технічних (предмети і засоби праці, технологічні процеси, зміст праці); психолого-фізіологічних (характер розумової діяльності, сенсорні процеси, перцептивні дії, моторні дії, увага, якості особи при виконанні трудових функцій, загальні і специфічні вимоги до фізіологічних даних робітника, основні медичні протипоказання); дидактичних (однорідність знань, умінь і навичок загальноосвітнього, загально технічного і, частково, спеціального характеру, необхідних для успішного виконання трудових функцій професії) [1, с. 29].

Цінність робітника високої кваліфікації, особливо в умовах динамічного розвитку техніки, технологій, у всіх без винятку галузях виробництва, полягає в тому, що він володіє фундаментальною політехнічною, технологічною підготовкою, високою загальною культурою, здатний проявляти високу творчу активність у процесі діяльності, бере участь в раціоналізаторстві та винахідництві, виявляє високий рівень самостійності, професійної стійкості. Безперечно, що робітник XXI століття повинен бути саме таким суб'єктом, який самостійно розвивається, удосконалює свою професійну майстерність й компетентність.

Сучасний рівень соціально-економічного розвитку людства, швидкі темпи науково-технічної революції та зміни у ноосфері вимагають від людини не простої й відносно одноманітної підготовки до виробничого й суспільного життя, а багаторівневої й різноспрямованої підготовки, яка дає можливість з мінімальними втратами адаптуватися до швидкісних змін в економічному, суспільному, політичному і культурному житті

Для того, щоб вижити в ринкових умовах, кожний навчальний заклад має обрати пріоритетні напрями діяльності, в межах чотирьох важливих варіантів розробки стратегічного плану, зокрема, стратегія проникнення на ринок ефективна, якщо ринок не насичений; навчальний заклад прагне максимально використовувати і розширювати свій потенціал, географію комерційних зв'язків; розпочинає підготовку з нових сучасних професій, підвищує рівень професіоналізму випускників тощо [2, с. 98]. Наші особисті дослідження з цих проблем свідчать, що в умовах ринкової економіки успішно функціонують ті професійно-технічні навчальні заклади, в яких активно використовують маркетинговий підхід до управлінської діяльності, що виступає основним механізмом управління якістю професійно-технічної освіти. Згідно з маркетинговим підходом, забезпечується об'єднання зусиль адміністративного й педагогічного персоналу професійно-технічних навчальних закладів, яке, у кінцевому підсумку, сприяє задоволенню потреб населення, суб'єктів господарювання і держави в освітніх послугах різного характеру.

Удосконалення підготовки робітничих кадрів, є модель робітника широкого профілю, змістовим стрижнем якої, доцільно вважати: вивчення змісту праці передовиків виробництва; визначення структури їх пізнавальної, суспільної, професійної діяльності; визначення обсягу знань, навичок і вмінь, які вони використовують у своїй роботі; виявлення умов, у яких забезпечувався б всебічний розвиток особистості робітника, його здібностей, виховувалися професійно важливі якості тощо. Співставлення ідеальної моделі робітника широкого профілю з фактичною дозволяє визначити масштаби й зміст професійного навчання і виховання молоді, переглянути в цілому систему підготовки і підвищення кваліфікації робітників. Практична значущість прогностичної моделі сучасного робітника полягає, насамперед, у тому, що вона дає змогу розробити перспективні моделі навчально-виховного процесу з урахуванням нового режиму роботи професійно-технічних навчальних закладів; виховних функцій колективу, змісту та форм виховної діяльності з учнями; матеріальної бази навчання й виховання, характеру

взаємодії педагогічного та учнівського колективів тощо. На основі викладеного вище зазначимо, що наукова спадщина має надзвичайно важливі теоретичне і практичне значення, а тому зумовлюється необхідність її глибокого вивчення науковцями й педагогами професійної школи з метою оволодіння методологією професійної педагогіки, яка забезпечить, в майбутньому, якісну підготовку кваліфікованих робітничих кадрів

Література:

Александров И.А. Философская концепция образования. Социальные и психолого-педагогические проблемы высшего образования. // Международная конференция «Молодые ученые промышленности, науке, технологиям и профессиональному образованию для устойчивого развития» – М.; МВТУ им. Н.Э. Баумана, 2001.; Лутай В.С. Філософія сучасної освіти. Навчальний посібник. – К.: Центр «Магістр-S», 1996. с. 117.; Воронкова В.Г. Філософія управління персоналом: Монографія / В.Г. Воронкова та ін. / Під ред. В.Г. Воронкової. – Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2005, – 452 с.

Кірик Т. В.

ТРУДНОЩІ ПЛАНУВАННЯ ЗМІН ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Бурхливі політичні події залишили поза центром суспільної уваги значні негативні процеси у вищій школі України. Останні дані державної статистики свідчать, що усього за один рік на початок 2011/2012 н. р. студентів у ВНЗ III-IV рівнів акредитації поменшало на 190 тисяч чол., а на вересень 2012 – ще на 130 000 чол. [1]. У 2013 році в українських ВНЗ усіх рівнів акредитації стало ледь більше 2 млн. чол., що на 700 тис. чол. менше від того максимального показника, що припав на 2005-2008 рр. Скорочення значне – одна четверта частина контингенту студентів 2007-го року і ненабагато менше всього контингенту студентів в закладах університетського рівня в момент відновлення незалежності (тоді було 876 тис. чол.). Можливо, що у даний момент ми маємо менше 2 млн. студентів у ВНЗ зі співвідношенням денного і заочного навчання 2 : 1.

Розглянемо нижче сучасні перспективи позитивних змін вищої освіти України, насамперед, шанси її перетворення в інтегральну частину європейського освітнього простору. Після 1991 року значних успіхів в освітніх реформах Україна не мала, а урядові рішення стосувалися другорядних питань – зовнішнього оцінювання, перейменування ВНЗ та ін. На цьому сумному тлі управлінських провалів слід дуже позитивно оцінити наш новий Закон України «Про вищу освіту» від 1.07.2014 р. [2]. Його загальне скерування чітко вказано у короткій преамбулі: «Цей Закон встановлює основні правові, організаційні, фінансові засади функціонування системи вищої освіти, створює умови для посилення співпраці державних органів і бізнесу з вищими навчальними закладами на принципах автономії вищих навчальних закладів, поєднання освіти з наукою та виробництвом з метою підготовки конкурентоспроможного людського капіталу для високотехнологічного та інноваційного розвитку країни, самореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства, ринку праці та держави у кваліфікованих фахівцях».

Багато хто дуже радіє цьому Закону, але робить це надмірно передчасно. Він, і це підкреслюють перші слова преамбули, має акцентовано-управлінське спрямування і не концентрується над визначенням багатьох пріоритетних понять, зокрема, «конкурентоспроможний людський капітал», «високотехнологічний та інноваційний розвиток країни», «самореалізація особистості» й багатьох інших. У доданому до Закону словничку ми не розшукали, наприклад, визначення фундаментального поняття «високі технології», немає також згадки про «технологічні уклади». На цьому не надто радісному тлі вже не доводиться дивуватися з приводу того, що відсутнє звернення до терміну «нанотехнології».

Цей великий недолік у питанні «стратегічне спрямування нового Закону» змушені будуть долати державні й громадські органи під час подальшого втілення у життя цього цілком «європейського» законодавчого акту. Долатимуть через створення планів змін,

залучення виконавців, моніторинг власних дій разом з порівнянням з тим, що відбуватиметься в Європейському Союзі і поза ним.

Поняття «планування» не є ні новим для нас, ні цілковито інноваційним. Ще на початку формування Радянського Союзу була використана ідея повної відмови від «стихії ринку» і хаотичності прагнень неорганізованих індивідуумів та здійснений перехід до застосування планування для скерування колективних дій у напрямі досягнення державних цілей. Визнаємо – жорстко керована вища школа СРСР зробила значний внесок в його успіхи.

Однак, ситуація сьогодення вимагає винайдення нових моделей реформування вищої школи, адже добре перевірений інструмент «лінійних» дій наприкінці ХХ ст. все частіше забезпечував неуспіх. Нагадаємо, що він передбачав кілька послідовних кроків: 1) діагностування стану середніх і вищих шкіл, виявлення недоліків і формування лідерами-політиками цілей реформи на основі власних уявлень про бажані результати на підставі «потреб нації», «побудови суспільства розширеного споживання» тощо; 2) планування на основі згаданих вище чи удосконалених економічних методів; 3) виконання створених планів зусиллями адміністраторів різних рівнів; 4) заключне вивчення нового стану системи освіти. Ініціатори завжди змушені були у висновках погоджуватися з тим, що досягнуті не всі цілі, а за час реалізації реформи виникали нові потреби і неочікувані вимоги до діяльності середніх і вищих шкіл. Причина невдач подібних моделей реформ очевидна – постійно бажане ототожнювали з можливим та не звертали уваги на загальні освітні, від яких вимагали повної слухняності й відсутності інтелекту.

Перехід до акцентування «людського фактору» спричинив спроби створення нових теорій, які отримали інтегральну назву «моделі реформ третьої хвилі» (тут відчувається вплив пропозиції американця Е.Тоффлера назвати перехід до інформаційного суспільства «третьою хвилею» [3]). Серед найбільш успішних варіантів відомі наступні моделі: відкрита, взаємодії (інтерактивна), трансакційна, діалектична, співучасті, законодавчо-політична. Відрізняючись безліччю другорядних рис, всі вони поєднуються розширеним дослідженням суспільно-політичної атмосфери, аналізом течій і тенденцій змін уявлень про роль системи освіти та її частин, поширених вимог до якості освіти. Досягнення широкої громадської підтримки реформ розглядається необхідною умовою для старту реформи.

Подібний пріоритет різко змінив увесь перебіг реформ. Колись їх початком був «просто наказ», у наш час все розпочинається з тривалих і широких дискусій, консолідації позицій головних «груп впливу», обговоренням проекту нового освітнього закону та його прийняття у парламенті. Він визначає загальні риси змін, встановлює розподіл відповідальності і повноважень, утворює інструменти моніторингу реформ і визначення результатів змін та ін. На наш погляд, новий Закон України «Про вищу освіту» задовільно виконує ці фундаментальні вимоги.

Доцільно вказати на іншу важливу рису «західного реформування». Вона полягає у розширенні інформаційної бази для задуму реформи, накопиченні даних про систему освіти і навчальні заклади, доступність цих даних і можливість порівнювати їх з показниками зарубіжних систем освіти. В ЄС існує незвична для України «прозорість» системи освіти та головних аспектів діяльності ВНЗ. Це історія і досягнення закладу, умови вступу і навчання, навчальні плани і програми предметів і дисциплін, засоби контролю й оцінювання, фінансовий і матеріальний стан закладу, психологічна і фінансова допомога студентам, рейтинг закладу в світовому й національному вимірі, наукові досягнення, підтримка мобільності, міжнародні контакти тощо. Тільки у наш час до кількісних статистичних даних приєдналися якісні, отримані анкетуванням та іншими засобами соціології й інших наук. Значні кошти витрачають на залучення психологів, соціологів, менеджерів та представників не тільки інших наук, а й бізнесових кіл, зацікавлених у розвитку людського потенціалу і підвищенні конкурентоспроможності держави.

На жаль, Україна й досі, наче немає Інтернету, не розвинула повної бази даних про свої ВНЗ, що ускладнює абітурієнтам вибір бажаного закладу, а сам вступ разом з подальшим навчанням є варіантом лотереї. Вибір тим складніший, що у даний момент вища школа України перебуває, якщо використати поняття і закони синергетики, у «точці біфуркації», з якої вона рухатиметься у майбутнє не за дією адміністративних гасел «європеїзація» чи «автономія ВНЗ», а під непереборним впливом чергової науково-технологічної революції.

У даний момент ми відчули тільки початок її злету – тотальне використання е-сигналів для комунікації, а через рік-другий вони визначатимуть усе більшу частину виробництва завдяки поширенню 3D-принтерів. Якщо ж будуть втілені у життя останні відкриття науковців у темі «сонячна енергетика», то людство чекають безкоштовні електрика і комплексні та доступні виробничі знаряддя. Подібні інновації зумовлять грандіозну зміну цілей діяльності вищої освіти через появу на ринку праці великої кількості нових фахів і занять. Будемо сподіватися на те, що передбачене новим Законом «Про вищу освіту» підвищення автономії діяльності керівників і колективів ВНЗ значно прискорить і полегшить процес узгодження навчального процесу саме з тими запитами ринків праці, що вникнуть через 10-20 років.

Література:

Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2013/14 навчального року. Статистичний бюлетень. – К.: Державна служба статистики України, 2014. – 165 с. (www.ukrstat.gov.ua); Закон України "Про вищу освіту від 01.07.2014 № 1556-VII (<http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrayiny-pro-vyschu-osvitu>); Тоффлер Е. Третя хвиля / Переклад з англ., за ред. В.Шовкуна. – К.: Всесвіт, 2000. – 475 с.

Кісіль М.В.

ГУМАНІЗАЦІЯ – ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ЯКІСНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Сучасний швидкий темп цивілізаційного розвитку характеризується такими тенденціями, як глобалізація всього комплексу суспільних процесів на планеті; перехід від індустріальних до інноваційно-інформаційних технологій; формування цінностей гуманістичного та гуманітарного спрямування.

Сфера освіти є важливим інструментом не лише реагування суспільства на ці нові тенденції та виклики, але й способом передбачення майбутнього, прогнозування розвитку. З плином часу освіта виробила низку основних парадигм свого буття: традиціоналістсько-консервативну (знаннєву), раціоналістичну (поведінкову), феноменологічну (гуманістичну), технократичну, гуманітарну та деякі інші. Так чи інакше, освіта покликана поєднати долю окремо взятого індивіда з долею культури й цивілізації в цілому. Найбільш ефективно це може зробити лише якісна освіта, отримання якої безпосередньо залежить від якості самих вимог (цілей, стандартів і норм), якості ресурсів (програми, кадровий потенціал, контингент абітурієнтів, матеріально-технічне забезпечення, фінанси і т.д.) та якості освітніх процесів (наукова та навчальна діяльність, управління, освітні технології), які безпосередньо забезпечують підготовку фахівців.

Весь складний комплекс багаторівневого та полінаправленого освітнього впливу реалізується в першу чергу через формування професіоналізму особистості, де суттєва роль відводиться ціннісно-смісловій сфері. Важливо, "щоб із ранніх етапів професійного становлення студенти почали осмислення свого ціннісного простору, побачили його зв'язок із цілями й завданнями обраної професії, а також були залученими у спеціально організовану роботу з розвитку своїх смислових орієнтирів" [4, с.32].

Українські дослідники гуманізації вищої освіти Г.О. Балл, Р.А.Беланова, С.У. Гончаренко, І.А. Зязюн, П.П. Кононенко, О.М. Пехота, В.В. Рибалко, М.І.Романенко, О.Г. Романовський, О.П. Рудницька, В.А.Семиченко, Н.А. Фоменко, обстоюючи різні концепції гуманної освіти, єдині в одному: еволюція людини, її розвиток – це і є поступ гуманізму, це безальтернативний шлях розвитку вищої освіти. Основою навчально-

виховного процесу стають не знання, а особистісний розвиток і формування цілісної особистості.

Сучасний контекст проблеми підвищення якості української вищої освіти передбачає у першу чергу подолання основної хибі старої школи – її знеособлювання, зневаги до суб'єктів навчального процесу. Ми переживаємо період посиленої уваги до людини, коли формуються нові цінності гуманістичного спрямування. Вплив даної тенденції виявляється в зміні таких структурних компонентів системи освіти, як мета, зміст, форми і засоби освітньо-виховної діяльності. У більш розгорнутому варіанті аналізована тенденція включає такі складові, як: національна спрямованість освіти; відкритість системи освіти; перенесення акценту з навчальної діяльності викладача на діяльність студента; перехід від репродуктивного навчання до продуктивного; самоствердження особистості за умов педагогічної підтримки; перетворення позицій педагога і студента в особистісно рівноправні; творча спрямованість навчального процесу; перехід від регламентовано-контрольованих способів організації навчального процесу до активно-розвиваючих; наступність та неперервність освіти [5, с.21-22].

Отже, гуманізація передбачає відношення до людини як до суб'єкта, визнання її прав на унікальність – несхожість на нікого. Концепція гуманної освіти віддає перевагу суб'єкт-суб'єктному навчальному процесу, де той, хто навчається є активним, ініціативним, готовим до колективної інтелектуальної діяльності, яка може бути досягнута, наприклад, за допомогою проблемно-діалогового викладання. Активність досягається через почуття внутрішньої свободи, через визнання права на вибір. Для студента це може бути право на визначення власного темпу навчання, на формування пакету дисциплін з переліку можливих, на участь у всіх доступних видах навчальної, наукової чи іншої творчої роботи.

Вища школа сьогодні потребує ефективного діалогу суб'єктів навчального процесу. Під діалогом слід розуміти форму обґрунтованого глибокого мислення, в якому погляди відрізняються, зменшується можливість для жорстких бінарних класифікацій, з'являються стани амбівалентності. Якісна вища освіта – це моделювання через діалог реальної онтології згущеного світу, який може мати нагромаджену складність, запутаність і насиченість інформацією. Не слід боятись деякого відходу від традиційної подачі навчального матеріалу через об'єднання, розчленування чи упорядкування, адже іноді це може бути недосяжним. Усе частіше доводиться вагатися, метушитися, боротися з невизначеністю, непрозорістю, навіть з розпачем і безнадійністю.

Урівноважити цю невизначеність може такий прояв гуманізації, як духовність - абсолютна цінність людського життя, основа цілісності і душевного здоров'я людини. "Мені здається, – пише В.П. Андрущенко, – що перспектива людства в кінцевому розумінні – в його високій духовності" [1, с. 7]. "Морально-духовна вихованість молодшої особистості нині є пріоритетною метою освітньої системи" – стверджує І.Д. Бех [2, с.10-13] і пропонує реалізовувати відомий постулат про силу знання в дещо трансформованому вигляді (знання – гуманістично орієнтована сила) та з дотриманням деяких важливих принципів, а саме: національної спрямованості; культуровідповідності; гуманізації виховного процесу; цілісності; акмеологічного принципу; суб'єкт-суб'єктної взаємодії; особистісної орієнтації; превентивності; технологізації.

Духовність для студента – це можливість самореалізації на основі вищих цінностей: моральності, поваги, творчості, для викладача – це уникнення безапеляційного та принизливого ставлення до студента, це величезна відповідальність перед власною совістю, а також необхідність виконання функції духовного референта, взірця для наслідування.

У Всесвітній декларації про вищу освіту в XXI сторіччі [3] було сформульовано нові орієнтири розвитку вищої освіти, які вказують на ключові цінності у створенні нової інтегральної освітньої парадигми: гуманізацію, людиновимірність, відповідність вимогам глобалізованого суспільства. Серед них: забезпечення рівноправного доступу до вищої

освіти; концепція освіти впродовж усього життя; здійснення переходу від виховання громадянина певної країни до формування громадянина світу, людини відповідальної, чий освіченість та мораль сягнуть рівня складності тих завдань, які їй доведеться вирішувати на рівні світових вимог; гармонізація відносин зі світом праці, передбачення суспільних потреб за рахунок цільового розвитку підприємницьких навичок випускників ВНЗ згідно з соціальним запитом і сприяння їх працевлаштуванню; інноваційний підхід до освіти, оновлення її змісту, пошук нових методів підготовки, організації практики, засобів навчання тощо; поступова зміна пріоритетів і співвідношення у вивченні та викладанні природничих наук і перехід лідерства до наук "людського" напрямку; додержання принципової політики підбору й формування кадрового складу освітян, стимулювання їх до інноваційної науково-педагогічної діяльності, забезпечення належним професійним і фінансовим статусом; забезпечення координованої форми співробітництва систем, інститутів та навчальних програм з метою уніфікації стандартів підготовки фахівців у різних країнах світу.

Отже, як бачимо, забезпечення якості сучасної вищої освіти неможливе без належного врахування принципу гуманізації, який передбачає розвиток професійно підготовленої морально-духовної особистості.

Література:

Андрущенко В. Освіта має плекати духовність // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія № 7. Релігієзнавство. Культурологія. Філософія: Зб. наукових праць. – Випуск 11(24) – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2007 – С. 3-7.; Бех Іван. Законопротіс сучасного виховного процесу // Вища освіта України. – 2004. – №1. – С.10-13; Всесвітня декларація про вищу освіту в ХХІ сторіччі: бачення й дії.- Париж.- ЮНЕСКО.-1998.//Кур'єр ЮНЕСКО. - 2001.- №1.; Савош Галина. Особистісно орієнтоване виховання - нова освітня філософія // Вища освіта України. – 2006. - №1, додаток. – С. 29-34.; Фоменко Н.А. Педагогіка вищої школи: методологія, стандартизація туристської освіти. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. - К.: Видавничий дім «Слово», 2005. – 216 с.

Коваленко О. В.

ФІЛОСОФІЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ЯК НАУКА ПРО ЕФЕКТИВНЕ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВОЮ

Одним з важливих напрямів сучасної соціальної філософії є філософія політики. Політична діяльність як об'єкт філософського аналізу передбачає аналіз сутнісних рис політики — структурної складової суспільного життя та одного з головних регуляторів соціальних відносин. Соціальні відносини складають соціальну систему суспільства, яка відображається у понятті “соціум”. Ця система є впорядкованою, самокерованою цілісністю багатьох різноманітних суспільних відносин, носієм яких є індивід та ті соціальні групи, в які він включений (про це мова далі). Соціальна система визначається як безліч елементів (індивідів, груп, спільнот), що знаходяться у взаємодії і відносинах, що утворюють єдине ціле [1]. Така система при взаємодії з зовнішнім середовищем здатна змінити відношення елементів, тобто свою структуру, що представляє мережу упорядкованих і взаємозумовлених зв'язків між елементами системи. Характеристиками соціальної системи є наступні: 1) існує значне багатоманітність соціальних систем, адже індивід включений у різні соціальні групи: планетарне співтовариство людей; суспільство у межах певної країни; клас, нація, сім'я та інші. Тому суспільство має надзвичайно складний і ієрархічний характер; 2) головним у системах є їх інтегративна якість, не властива частинам чи складовим, що їх утворюють, але притаманна системі в цілому; 3) людина є універсальною складовою соціальних систем, вона з необхідністю включена в кожен з них, починаючи від суспільства і закінчуючи сім'єю; 4) соціальна система відноситься до самокерованих, має певний механізм управління (органи, інститути, норми тощо). Однак, треба чітко розмежовувати такі напрями сучасної філософської думки як філософія політики та політична філософія, що становлять методологічно відмінні дослідницькі галузі. Основна відмінність між ними полягає в тому, що політична

філософія, зазвичай, є системою світоглядного знання про політику, що означена тією чи іншою політичною ідеологією. Наприклад, неоліберальна політична філософія, неоконсервативна політична філософія тощо. Тоді як основним завданням філософії політики є аналіз сутності, цінностей та соціально-практичного значення феноменів політичної свідомості, політичних явищ і процесів безвідносно до їхнього ідеологічного чи концептуального змісту. Сучасна філософія політики схильна визначати цей соціальний феномен як комунікативний процес, спрямований на визначення та практичну реалізацію інтересів держави та її громадян [2]. Головною функцією соціальної політики вважається ефективне управління державою, забезпечення її єдності та цілісності. Основний вимір філософсько-політичних досліджень становить аналіз таких феноменів, як влада та її легітимність, правова держава, громадянське суспільство, політична культура тощо у їхньому системному взаємозв'язку. Історія розвитку філософсько-політичних ідей сягає античних часів і розглядається ще у працях Платона (діалоги «Держава», «Політик», «Закони») та Аристотеля (трактат «Політика»), Античні мислителі значну увагу приділяють питанню найкращої форми політичного устрою, віддаючи перевагу таким формам правління, як монархія та аристократія, і заперечуючи соціальну ефективність демократії, олігархії та тиранії. Надалі питання суспільного устрою та форми правління аналізувалися у працях Т. Гоббса та Дж. Локка, І. Канта та Г. Гегеля, М. Вебера, К. Поппера, М. Фуко, Е. Канетті, П. Бурдьє, Х. Арендт та цілої плеяди інших мислителів. Оскільки соціальна система утворюється інтеракціями людських індивідів, то кожен учасник є одночасно і діячем (що володіє певною метою, ідеями, установками і так далі), і об'єктом орієнтації як для інших діячів, так і для себе самого. Система інтеракції є певним аспектом, аналітично абстрагованим від тотальної сукупності процесів дій учасників інтеракції. В той же час, ці «індивіди» є також організаціями, особами і учасниками інтеракції і учасниками культурних систем. У сучасному світі особливої актуальності набувають геополітичні дослідження, яким присвячено праці Ф. Фукуями та С. Гантінгтона, О. Тоффлера, З. Бжезинського, І. Валлерстайна та інших дослідників. Зокрема, Ф. Фукуяма обґрунтував ідею «кінця історії» як нового постісторичного етапу цивілізаційного розвитку, що характеризується домінуванням ліберального демократичного устрою сучасних суспільств як найдосконалішої форми політичного правління. Вагомі аргументи проти цієї тези висунув С. Гантінгтон у праці «Зіткнення цивілізацій». Загалом філософія політики — відносно самостійна галузь філософських досліджень, хоча і є похідною від соціальної філософії. Сьогодні вона включає в себе цілу систему ідей щодо осмислення сутності таких соціально-політичних феноменів як політична ідеологія, політичні міфи, public relations тощо [3].

Таким чином, основні аспекти та значення соціальної системи в філософії соціальної політики у вузькому розумінні, у тому, що соціальна політика є складовою частиною внутрішньої політики, втіленої в його соціальних програмах та практиці, і регулює відносини в суспільстві в інтересах і за допомогою інтересів основних соціальних груп. Сучасна держава може стійко розвиватися тільки при умові, якщо його інноваційна політика направлена на підвищення рівня і якості життя громадян, розширення їх можливостей формувати своє майбутнє. Високу якість і рівень життя населення, головну мету економічного розвитку будь-якої держави може забезпечити тільки її висока конкурентоспроможність. Разом з тим тільки ефективна інноваційна політика та інноваційна діяльність можуть забезпечити конкурентоспроможність країни, щоб вийти на світовий рівень, забезпечивши її високу інтеграцію, визначення взаємодії інтегрованих структур бізнесу на конкретних товарних ринках. В практиці світового господарювання не було практично жодного уряду, яке б не проголосило підвищення конкурентоспроможності країни однією з основних задач своєї інноваційної політики. Необхідно розвивати конкуренцію соціально-відповідальної глобалізації, глобалізації з „людським обличчям”, а саме гуманістичного інноваційного менеджменту, в центрі якого була б людина як „міра всіх речей”, щоб перейти до „економіки знань” та „нової

інноваційної економіки” до регіонального стабільного розвитку та розвитку соціальної політики.

Література:

Воронкова В.Г. та ін.. Філософія управління персоналом: Монографія/Під. Ред.. В.Г. Воронкової – Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2005.- 472с.; Кремень В. Філософія: Мислителі. Ідеї. Концепції: Підручник. — К. : Книга, 2005. — 525с.; Ялинський Б. Соціальна філософія: Навч. посібник для студ. вищих навч. закл.. — Л. : Каменярь, 2006. — 248с.

Ковальова І. Ф.

ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Актуальність розгляду багатоаспектності соціально-культурної діяльності мовної особистості визначаємо тим, що особистість виявляється через розуміння нею важливої екзистенційної ролі мови як визначальної ознаки *homo sapiens*, що за силою впливу на все життя людини не поступається перед законами природи. Особистість сучасної молодшої людини формується переважно засобами мови й на мові, на її лексико-поняттєвому арсеналі та її засобами, і через мову особистість розкривається як освічена індивідуальність.

Поняття мовної особистості увійшло в наукові парадигми багатьох галузей людського знання (психології, філософії, культурології, лінгвістики, педагогіки, етнології), що засвідчує намагання сучасної науки через аспекти мовної особистості пізнати феноменальність людини, бо її розвиток поза мовною особистістю є не реальним. Доведено, що феномен мовної особистості є комплексним, міждисциплінарним об'єктом досліджень, які здійснюються у різних наукових сферах, так, у філософії – у контексті набуття та засвоєння людиною знань про себе та про оточуючий світ (В. Біблер, І. Ладенко, О. Спіркін, Б. Юдін та ін.).

Під мовною особистістю розуміється сукупність здібностей і характеристик людини, що зумовлюють створення і сприйняття ним мовних творів (текстів), які розрізняються а) ступенем структурно-мовної складності, б) глибиною і точністю відображення дійсності, в) певної цільовою спрямованістю.

Мовна особистість – це, власне, особистість, охарактеризована з боку впливу належної їй мовної культури на її особистісні якості та соціально-культурну ефективність її діяльності як суб'єкта суспільних відносин. В умовах соціально-культурної трансформації суспільства слід надавати особливої уваги специфіці тезаурусу й мовної практики нових соціальних груп, їх перетворенням у традиційні класи та групи з урахуванням флуктуації мовного середовища, його інтегруючих та дезінтегруючих тенденцій.

Погляд на світ, відображений у мові особистості, відображає її ціннісні орієнтації. Мова особистості впливає на її духовний розвиток. Узагалі мова народу впливає на розвиток його соціокультурних рис. Так, В. фон Гумбольдт ще в ХІХ ст. справедливо відзначав значний вплив мови на духовний розвиток народу, його культуру. У праці «Про різницю будови людських мов і їх впливу на духовний розвиток людства» В. фон Гумбольдт підкреслює: «У кожній мові закладено самобутній світогляд. Як окремий звук постає між предметом і людиною, так і вся мова в цілому виступає між людиною і природою, що впливає на неї зсередини і ззовні...» [1, с.33].

Мовна особистість – це система, яка виникає в суспільстві і розвивається, ґрунтуючись на здатності вираження і закріплення соціальних відносин і взаємодій. Вона – умова і продукт культури. За допомогою соціальної особистості регулюються соціальні відносини, зберігається історична і культурна пам'ять народів. Діяльність мовної особистості повинна задовольняти таким соціальним регулятивам, як принцип співпраці,

інформативна адекватність ситуації, інтеграція та адаптація до ціннісно-нормативної системи суспільства, відповідність варіативності суспільних відносин.

Мовній особистості, за її функціональною природою, притаманні якості-характеристики, здатні позитивно впливати на процес соціально-культурної трансформації. Їх зміст має бути уточненим. Виокремимо такі з них:

- мовна відкритість і доступність – націленість на спілкування і прагнення передати ідеї і цінності іншим соціальним агентам;
- соціально-діяльна спрямованість, пов'язана з інтенсивністю трансформаційних процесів і забезпеченням необхідної динаміки особистісних змін;
- адаптивно-акумуюча характеристика як мовний механізм забезпечення пристосування до умов суспільства, що трансформується;
- соціально-культурна пізнавальна мотивація, що пов'язується з прагненням «розкодувати» світ і сформувати його індивідуальну мовну модель;
- мисленнєва індивідуалізація світу як особистісно-мовна стимуляція пізнання та формування стилю мислення, який відповідає специфіці духовного світу мовної особистості;
- культурно-репрезентативна (в чомусь демонстративна) якісна визначеність мовної особистості, яка знаходить вияв в утвердженні своєї етнічно-національної та культурно-групової приналежності й вираженні її в різному стилі мовлення в різних соціальних сферах (політиці, моралі тощо);
- естетико-мовний профіль особистості як цілісний вияв її буття у світі, утвердження її особистісного естетичного світу.

Безперечним є той факт, що обов'язковою умовою самореалізації сучасної особистості є успішна мовленнєва підготовка, продиктована модернізаційними процесами педагогічної освіти в Україні й передбачена Галузевим стандартом вищої освіти України, зокрема освітньо-професійною програмою, освітньо-кваліфікаційними характеристиками і нормативами з української мови фахового спрямування

Виховання національно свідомої мовної особистості – процес не одномоментний і не простий. Так, наприклад, Г.Берегова стверджує, що «до навчання у ВНЗ студенти прийшли з мовленнєвими вміннями й навичками певного (зазвичай різного) рівня, й особистісно-ціннісними установками, закладеними сімейним вихованням, зумовленим природними задатками, характером, темпераментом, спадковістю тощо, і процесами соціалізації. А це означає, що виховання мовної особистості майбутнього фахівця має здійснюватися на вже існуючому певному підґрунті й носити характер органічного продовження цього процесу чи його коригування – тобто мова йде про вдосконалення мовної особистості шляхом підвищення рівня мовленнєвих умінь і навичок і корекції світоглядних орієнтацій мовця» [2, с.118].

Вирішення проблеми виховання національно свідомої мовної особистості в Україні вимагає комплексного підходу як до змісту освіти у вищій школі, так і до методів, засобів і форм організації навчання взагалі. Вихованню національно свідомої мовної особистості майбутніх фахівців, безперечно, сприяє мовна політика - навчального закладу, держави та влади. Мовна політика – основний визначник формування національної свідомості українців, і серед її пріоритетних напрямів чільне місце нині належить процесу відродження етнічної (національної) свідомості й самосвідомості, оскільки національна свідомість і самосвідомість відіграють важливу роль у відродженні української культури й мови й духовних надбань інших етнічних груп.

Отже, мовна особистість – це соціальне явище, яке, проте, має й індивідуальний аспект. Індивідуальне в мовній особистості формується через внутрішнє відношення до мови. Мовна особистість – це багатокomпонентна парадигма мовленнєвих особистостей і саме на рівні мовленнєвої особистості з'являється національно-культурна специфіка мовної особистості. Як суспільство впливає на мову через особистість, так і мова завжди впливає на суспільство через особистість, сприяє налагодженню соціальних зв'язків.

Мовна особистість – це система, яка виникає в суспільстві та розвивається, заснована на здатності виражати і закріплювати соціальні відносини і взаємодії.

Перспективи подальших досліджень поняття «мовна особистість» стосуються розгляду її мовної складової як системно-культурного «фермента» та механізму її розвитку і як особистісно-формуючого ансамблю, того, як характер освоєння мовної культури впливає на особистісні та соціальні якості людини.

Література:

Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник / Ф. С. Бацевич. – К. : Вид. центр «Академія», 2004. – 344 с. ; Берегова Г. Д. Мовне виховання студентів аграрних закладів вищої освіти / Г. Д. Берегова // Українознавчий вимір у сучасній науці: гуманітарний аспект: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Миколаїв: МДАУ, 2011. – С. 117-120.3. ; Мацько Л. Стилїстика та історія української літературної мови у лінгводидактичному полі підготовки українських філологів / Л. Мацько // Вісник Львів. ун-ту. – Серія філол.; вип. 50. – 2010. – С. 112–116.

Кожем'якіна О.М.

СИНЕРГІЙНІСТЬ КУЛЬТУРИ ДОВІРИ ЯК УМОВА СОЦІАЛЬНОЇ САМООРГАНІЗАЦІЇ

Ціннісні зміни сучасності, спричинені, зокрема, глобалізаційними процесами, загрозами техногенної цивілізації, поширеною демократизацією та становленням постіндустріального суспільства, пов'язані перш за все з необхідністю змін якостей самої людини та пошуком нових нормативних орієнтирів та форм соціальної інтеграції, що й визначає поворот до етичної парадигми сучасної доби, актуалізуючи такі соціокультурні детермінанти, як відповідальність, солідарність, довіра, які гнучко, але відчутно впливають на стабілізацію потенційно нестабільного соціального середовища, сприяючи підтримці соціального порядку.

В контексті проблематики самоорганізації особливий науковий інтерес викликає феномен так званого соціального капіталу, що відображає внутрішній потенціал спільноти до прояву взаємної довіри та підтримки, реалізуючись у структурному та нормативному вимірах громадянського суспільства. Серед вчених, які звертаються до аналізу довіри в контексті питань соціальної самоорганізації, слід відзначити Ф.Фукуяму, Дж. Коулмена, П. Бурдьє, А.Селігмена, П.Штомпку, Н.Лумана, Е.Гідденса, Б.Барбера, Т.Ямагіші, У.Бека та ін..

Довіра позначає взаємобуття, що базується на суб'єкт - суб'єктних стосунках, умовою яких є відкритість, активність, взаємність, пронизуючи всі рівні соціальної взаємодії. Це ментальний стан, що виражає суб'єктивну оцінку вірогідності очікуваного та передбачає формування певної емоційної установки на позитивне його здійснення. Суперечливість довіри виявляється в антитезах суспільного життя: самодостатність – залежність, свобода – необхідність, раціональність – ірраціональність, очікування певних дій – їх принципова непередбачуваність та ін. Соціокультурний вимір довіри трактує останню як основу соціальної взаємодії на базі спільних цінностей, норм, традицій. Довіра як усвідомлений вибір в ситуації невизначеності є механізмом розрахунку перспектив, ілюструючи процес узгодження мотивів діяльності з нормативними культурними стандартами.

Нові соціальні умови глобалізованого світу вимагають органічного поєднання нових засад та так званих «досучасних» культурних навичок суспільства. Ф. Фукуяма наголошує на нормативному контексті довіри, маючи на увазі переважно етичну складову як навик, що передається від покоління до покоління в якості традицій та норм в процесі соціалізації. Довіра як знеособлена характеристика групи в цілому, основою якої є спільні для всіх членів групи норми, є важливою складовою соціального капіталу, і постає в трактовці Ф.Фукуями як виникаюче у членів спільноти очікування того, що інші будуть поводити себе чесно, передбачувано та відповідно до загальноприйнятих норм.

Саме довіра, на думку Ф. Фукуями, визначає потенціал самоорганізації спільноти та перспективи країни, її змагальницьку здатність на фоні інших країн. Сучасне суспільство є надзвичайно динамічним, структурні елементи його знаходяться постійно в стані зміни, реорганізації, виникнення та занепаду. Тому найбільш корисним типом суспільного капіталу є не здатність успішно діяти в рамках певного сталого колективу чи спільноти, а здатність утворювати нові об'єднання та нові рамки взаємодії [3, с. 54]. Суспільство, де люди довіряють одне одному через спільність етичних норм, має більше можливостей впроваджувати нові форми організації, оскільки високий рівень довіри сприяє виникненню різноманітних типів соціальних контактів, що, в свою чергу, сприяє формуванню громадянського суспільства.

Структурний вимір довіри фіксує її самоорганізаційний ефект як незамінної спроможності сприяти створенню горизонтальних мереж взаємодії, висвітлюючи потенціал кооперативності, консолідації, узгодженості в нестабільних соціальних умовах.

Ситуацію соціальної нестабільності в контексті регуляції соціальної поведінки можна визначити як «ситуацію, коли втрачають свою чинність соціальні структури та інститути (старі структури вже не можуть повністю контролювати соціальні процеси), коли втрачають свою дієвість правила та норми (причому вони не зникають, а саме частково втрачають дієвість; у випадку повної втрати дієвості має місце створення нових правил та норм, і відбувається стабілізація ситуації чи повний розпад і знищення соціальної спільноти; ця соціальна спільнота або входить до складу іншої спільноти, або розпадається на декілька спільнот)» [2, с. 185]. Таким чином, соціальна нестабільність як потоки змін, що мають нелінійну природу, може розглядатись і як ситуація перманентної кризи та ескалації загроз, і як ситуація наявності стимулів та можливостей оновлення регулятивних структур, підвищення їх життєздатності та ефективності відповідно до нових умов.

Одним з засобів нейтралізації ризику та зменшення деструктивних впливів в умовах соціальної нестабільності є довіра, що постає, згідно Н. Луману, засобом редукції соціальної комплексності [1]. Довіра, зінтерпретована в термінах соціальної підтримки, визнання, громадянських чеснот, виявляється ключовим чинником самоорганізації, позначаючи спосіб відкритого внутрішнього впорядкування потенційно невизначених соціальних відносин в мережі різноманітних соціальних очікувань.

В синергетичній традиції самоорганізація трактується як процес внутрішнього впорядкування у відкритій системі шляхом узгодженої взаємодії множини різноманітних елементів [4, с. 15], але акцент саме на кумулятивному ефекті результативної узгодженості відбувається завдяки концепту «синергія», що з грецької перекладається як «спільна дія», «гармонійна взаємодія», «співробітництво», в цілому позначаючи збільшення ефективності діяльності завдяки інтегративним, сумісним діям, відображаючи посилену результативність взаємодії, що значно переважає можливий сумарний ефект діяльності кожного елемента окремо.

Такий кумулятивний ефект довіри як множини результативних взаємодій, нормативно закріплених та соціально схвалених, формує середовище довіри як онтологічного контексту соціобуття. Для позначення розповсюджених практик акумульованої довіри П. Штомпка пропонує концепт «культури довіри», який в широкому контексті можемо трактувати як соціальну навичку, що стимулює довіряти, забезпечуючи відчуття безпеки, обумовлене додатковими структурними та агентурними можливостями спільноти [5, с. 317].

Таким чином, довіру можемо визначити як високосинергійний чинник, що впорядковує мінливу соціальну реальність, сприяючи економії соціальних витрат, знижуючи соціальну складність, мінімізуючи ризики. Феномен довіри відображає не стільки беззаперечність, виразність, очевидність, скільки наявне поле можливостей, що зумовлене нестійкістю соціального середовища, його певною хаотичністю.

Культура довіри як унормована соціокультурна установка постає ціннісною реалізацією потенціалу свободи, солідарності та співробітництва, що сприяє підтримці соціального порядку, зростанню як особистої, так і колективної відповідальності. Основними принципами культури довіри, які уможливлюють соціальну самоорганізацію, є принципи відкритості, колективної та особистої активності, свободи, відносної автономії, солідарності, горизонтального системоутворення та ціннісного узгодження. Також слід відзначити, що необхідною умовою сильного громадянського суспільства є, з одного боку, довіра на горизонтальному рівні, що уможливлює утворення ефективних недержавних об'єднань, та, з іншого боку, певна міра недовіри на вертикальному рівні, яка виконує незамінну функцію громадського контролю за реалізацією владних ініціатив, що в цілому сприяє інтерпретації довіри як ключової умови соціальної самоорганізації.

Література

Луман Н. Социальные системы. Очерк общей теории / Н. Луман; [пер. с нем.]. - СПб.: Наука, 2007. - 648 с.; Регуляція соціальної поведінки за ситуації нестабільності: віртуальний круглий стіл // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. - 2011. - № 2. - С. 178 - 204.; Фукуяма Ф. Доверие: социальные добродетели и путь к процветанию / Фукуяма Френсис; [пер. с англ. Д. Павловой и др.] - М.: АСТ: Ермак, 2004. - 730 с.; Хакен Г. Информация и самоорганизация. Макроскопический подход к сложным явлениям / Г. Хакен; [пер. с англ. Ю.А. Данилова]. - М.: Мир, 1991. - 240 с.; Штомпка П. Доверие - основа общества / Петр Штомпка; [пер. с пол. Н.В. Морозовой]. - М.: Логос, 2012. - 440 с.

Корж Г.В.

ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ Й ІСТОРИЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ У ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ

Історична пам'ять, як сутнісна властивість людини, що характеризує її здатність до засвоєння і продукування національних культурних цінностей і смислів, до самовизначення у горизонті загальнолюдських значень, залучена, насамперед, до виховання патріотизму.

Пам'ять суспільства, як і пам'ять людей, які складають суспільство, є історично змінною. Проте демократичне, відкрите, динамічне суспільство на відміну від статичного, замкненого, відкриваючи для себе досі невідомі факти із власної історії, постійно коригує її оцінку. Як зауважує П. Рікер, розказану історію можна переглянути, якщо врахувати інші перипетії, і навіть інакше впорядкувати викладені пригоди. Відтак вибудована на основі розказаної історії ідентичність групи, культури, народу чи нації не є ідентичністю непорушної субстанції чи застиглої структури, вона є ідентичністю історії, яку розповіли. Застигла ж, виключна концепція культурної чи будь-якої іншої ідентичності, витлумачення спільної історичної спадщини тощо не дає, зокрема, можливості переглянути всю передану історію та виділити місце для багатьох історій, що стосуються того самого минулого [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**, с. 2, 3]. Зазначимо, історична пам'ять наповнює часове орієнтування життєвої практики, визначає напрями діяльності і розуміння себе суб'єктами [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**, с. 123]. Звісно, у глобальних зрушеннях сучасності, коли руйнуються усталені, традиційні життєві форми, життєві світи, історична пам'ять як самодостатня цінність стає імунною системою соціумів, засобом збереження національної культури та їх інтеграції у світові структури. Історична пам'ять як бінарний код функціональної системи суспільства є умовою будь-якої комунікації, адже наповнює часове орієнтування індивідів, соціальних груп, визначає напрями їх діяльності і сприяє утвердженню національної ідентичності. Проте часто історична пам'ять як невід'ємний компонент соціокультурної реальності закладає фундамент етнокультурного патріотизму. Така абсолютизація традиції, зосередження виключно на конвенційній формі патріотизму, поза сумнівом, таїть у собі небезпеку моральної деградації людини й культури.

Для демократичних суспільств з багатоваріативними можливостями майбутнього конче необхідна історична компетентність. Остання передбачає вміння і навички

визначення діапазону і можливостей історичної пам'яті, встановлення її відповідності до об'єктивної соціокультурної реальності, різних соціально-історичних і культурних контекстів, а також набуття світоглядної культури, здатності до толерантності за умов дотримання світоглядного плюралізму. Отже, історична компетентність взаємопов'язана насамперед з раціональним самопізнанням та самоідентифікацією суб'єкта історії, автентичним самоусвідомленням своєї національно-культурної неповторності, розвитком таких сутнісних соціокультурних ознак, що зумовлюють не тільки соціальну типовість суб'єкта, а й його культурну унікальність, повноцінну самореалізацію в сучасному багатоваріативному історичному розвитку.

Невід'ємним виміром історичної компетентності є комунікативний. Він передбачає здатність розуміння Іншого та вміння аргументовано відстояти свою світоглядну позицію і, водночас, критично її оцінити та, у разі необхідності, переосмислити. Таким чином, у найбільш загальному розумінні комунікативними основами історичної компетентності виступають комунікативна раціональність і критичне мислення.

Історична компетентність є якість, яку треба цілеспрямовано, послідовно і систематично культивувати, виховувати як на рівні свідомості, мислення, так і на рівні поведінки, комунікації, діяльності і життєдіяльності. Звідси необхідною є воля до історичної компетентності, як на особистісному, так і на політичному, науковому, освітньо-виховному, естетичному рівнях. Запобігання війни культур (С. Гантінгтон), налагодження продуктивної інтеркультурної комунікації і взаємопорозуміння з іншими, «вміння жити разом» передбачає довіру до історичної пам'яті Іншого і готовність до діалогу. Практично таке комунікативне взаємопорозуміння реалізується таким чином, що в громадському дискурсі, відкритому для будь-яких форм історичної пам'яті, розв'язання соціально-політичних і соціокультурних проблем використовуються як аргументи результати наукових досліджень гуманітарних наук та враховуються історичні уявлення громадян.

Формування історичної компетентності передбачає досягнення найвищих рівнів свободи особистості. Адже формування демократичного, консолідованого суспільства вимагає посилення довіри до особистості, її раціональної автономії, утвердження людської і національної гідності. У зв'язку з цим дуже важливим є завдання виховання зрілої вільної особистості, здатної оцінювати ситуацію, приймати рішення, мати персональне мислення. Система виховання такої людини, заснована на антропоцентричних цінностях, спрямована на виховання самореалізації, автономності, відповідальності особи. Таку людину має характеризувати вже не конвенціональна (внутрішня) мораль, а постконвенціональна (універсалістська), розбудована за принципом розуму і совісті особистості. Постконвенціональний патріотизм передбачає орієнтацію на совість як на керівний принцип поведінки, а також спирається на принцип взаємної поваги і довіри. Совість, що має інтерсуб'єктивне джерело, є моральним виміром самосвідомості. Причому «інша особа» у структурі самосвідомості може бути «дійсною» або «чисто ідеальною» особою [Ошибка! Источник ссылки не найден., с. 124, 125]. Автономне вирішення совісті орієнтовано на універсальний принцип гранично узагальненої взаємності. К.-О. Апель зазначає, що «кожний індивід тільки тоді приймає автономне, відповідне до етичної раціональності рішення, коли максима його волевиявлення враховує погляд усіх можливих членів спільноти ідеальної комунікації [Ошибка! Источник ссылки не найден., с. 301, 302]. Ця комунікація має залучати представників усіх поколінь, і минулих, і сучасних, і майбутніх. Зріла, критична, вивільнена від конвенційних ролей і нормативних зв'язків доросла людина, повинна мати не стільки гордість за успіхи нації, а скільки сором за негативні речі, що нація зробила. Цей сором є передумовою формування справедливої національної і світової пам'яті, що тримає у своїх спогадах насильницькі акти. У зв'язку з цим актуалізується проблема національної вини. Конвенціональний патріотизм грішить браком моральної самокритики, ставиться вибірково до жертв і не вважає себе відповідальним за сумлінність перед ними. У цьому

між конвенціональним патріотизмом і конституційним патріотизмом комунікативної спільноти існує глибока мнемонічна відмінність.

Таким чином, мнемонічні особливості сучасного патріотизму обумовлюють перехід від конвенціональної (внутрішньої) моралі до постконвенціональної (універсалістської) моралі принципів розуму й індивідуального вирішення совісті людини. У вихованні постконвенціонального патріотизму досягається кореляція між етнокультурним, громадянським і етичним змістом національно-патріотичного виховання. Рівень історичної компетентності визначається ступенем сформованості моральної свідомості, автономної совісті, зорієнтованої на взаємність і всезагальність. Ствердження постконвенціонального патріотизму вимагає історичної компетентності особи й суспільства, критичного погляду на події минулого та історичну пам'ять про них. Штучні прагнення ігнорувати трагічні наслідки минулого, замовчувати події, у яких нація була винна, шкодить формуванню зрілих громадян і демократичних інституцій. Історична компетентність, що започаткована постконвенційним патріотизмом, у змозі стати справжнім орієнтиром на шляху переосмислення минулого, оновлення політичної та соціокультурної реальності.

Література

Апель К.-О. Дискурс і відповідальність: проблема переходу до постконвенціональної моралі / Пер. з нім. В. Купліна. – Київ : Дух і Літера, 2009. – 430 с.; Єрмоленко А. М. Комунікативна практична філософія. Підручник. – К. : Лібра, 1999. – 488 с.; Рікер П. Яким має бути новий етос Європи? // Критика. – 2005 – Ч. 6 (92). – Червень – С. 2–4.; Рюзен Й. Нові шляхи історичного мислення / Переклад з нім. Володимир Кам'янець. – Львів : Літопис, 2010. – 358 с.

Корнєєва Л.Л.

МОЖЛИВІСТЬ ДЕМОКРАТІЇ: ПРАВО ВИБОРУ ЧИ ПРАВО КОНТРОЛЮ?

Численні обговорення питань розбудови демократичного суспільства в Україні відбуваються здебільше в межах проблематики юриспруденції та законодавства, соціології та етики. Ми сперечаємось щодо норм виборчого законодавства, сподіваємось на формування перспективної суспільної ідеології, не втрачаємо надію дочекатись керманичів з кращими морально-етичними якостями. Як правило, причини всіх суспільних проблем шукаються насамперед в морально-етичній сфері. Ми не стільки нарікаємо на закони, скільки на їх невиконання та корупцію. Вважаємо, що країну до кращого стану може вивести тільки та владна команда, яка буде мати совість і не буде красти. Кожні чергові вибори ми знов і знов сподіваємось на краще, проте виходить як завжди. Парадоксально, але незадоволені станом суспільства, в якому живемо, - ми цілком покладаємось на його Конституцію, яка, здається, влаштовує всіх.

П'ята стаття Конституції України, узгоджена з 3 частиною 21 статті Загальної декларації прав людини, проголошує: «Носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ. Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування». Конституційний суд України роз'яснює: «За Основним Законом України народне волевиявлення здійснюється через вибори, референдум та інші форми безпосередньої демократії (стаття 69) (зокрема вибори народних депутатів України, Президента України, депутатів представницьких органів місцевого самоврядування, сільських, селищних, міських голів, всеукраїнський та місцеві референдуми)...»[1]. Як бачимо, влада та воля народу в цих документах тлумачаться майже виключно як виборче право. Власне, в такому разі влада і воля народу виявляється все ж таки вельми опосередкованою і фактично відчуженою на користь держави, обраного владного апарату. Справа виглядає аналогічно до того, якби, припустимо аналогію, хазяїн мав би тільки право вибрати управителя для свого маєтку з декількох претендентів на цю посаду, але після зробленого вибору вже не мав би можливості та права знати достеменно, як саме управитель розпоряджається його майном і чим, власне займається у його маєтку.

Погодимося, що така ситуація була б доволі абсурдною. Бо розуміємо, що насправді не так є значимим і принциповим сам момент вибору управителя та його особистість, як важливим є подальший нагляд хазяїна за роботою службовця. Під уважним хазяйським оком будь-який управитель буде доволі якісно виконувати свої обов'язки, - тоді як за відсутності нагляду й контролю навіть й пересічну людину можуть спокусити в кращому разі лінощі, а в гіршому й чуже майно.

На жаль, ситуація з управлінням державою сьогодні виглядає саме так абсурдно. Вся увага суспільства скерована саме на виборчий процес. Права народу тлумачаться саме і тільки крізь призму виборів. Проте, виборчий процес за таких обставин стає полем конкуренції та змагань груп реальної влади за потенційні голоси виборців, а народне волевиявлення виступає тільки в якості засобу досягнення влади. Переможці займають свої кабінети, ...і народ, що формально нібито є хазяїном своєї країни, надалі не знає і не бачить, чим саме в цих кабінетах замаються «слуги народу»: з ким проводять зустрічі, що обговорюють і які думки висловлюють, які документи підписують тощо. Так само не знає народ і того, за які кошти придбає чиновник своє майно, як проводить дозвілля. А тут, власне, не треба винаходити щось нове: традиційно для попередження крадіжок слуги завжди звітували перед хазяями про зміст свого гаманця.

Загалом, незадоволеність суспільними реаліями та соціальні проблеми властиві не тільки таким «молодим демократіям» як Україна, але й демократіям розвинутим. Звернути хоча б увагу на дані TransparencyInternational щодо поширення корупції у країнах Євросоюзу. У цьому контексті відома фраза В. Черчіля, про те, що хоч демократія й погана форма правління, але «нічого кращого людство не придумало» має сприйматись вже не як констатація факту, але як виклик. Очевидно, що сучасні демократичні норми, якщо вони не дають бажаного суспільству результату, мають вдосконалюватись і змінюватись. Не є спроможною Конституція, якщо вона порушується, не є актуальною й досконалою система законодавства, якщо нею можна нехтувати.

У окресленому контексті необхідно звернути увагу на той відомий факт, що певний соціально-політичний устрій в історії культури завжди був пов'язаний з певним рівнем розвитку технологій та виробництва. Зміни соціальних стосунків відбувались відповідно до трансформацій виробничо-технічної сфери культури. Технологічні зміни в культурі, що відбулися буквально останніми роками, масштабне поширення та різнобічне застосування інтернет та інших інформаційних технологій дають підстави очікувати відповідних змін й у соціально-політичному устрої. Вочевидь, зміни ці будуть пов'язані з нарешті технологічно забезпеченою можливістю для мас суспільства здійснювати своє право на владу вже не тільки формально через право голосу, але й реально через контроль обраних управлінських структур саме як за найнятими для виконання певних обов'язків службовцями. Завдяки сучасним технічним засобам (від відеокамери з прямою трансляцією, встановленої в кабінеті службовця-чиновника – до інтернет-ресурсів, з даними про всі деталі протікання управлінського процесу, а також майнових та інших ракурсів життєдіяльності «слуг народу») з'являється можливість не сподіватись на порядність і не довірятись щедрим обіцянкам прагнучих особистої чи корпоративної влади осіб, але повсякчасно контролювати службовців у їх роботі. Система демократії запрацює тоді, коли не буде залежати від таких часто доволі химерних речей, як особисті симпатії виборця до того чи іншого піар-образу претендента на посаду, передвиборних обіцянок та лозунгів. Власне, йдеться про мінімізацію людського фактору при виконанні посадових обов'язків завдяки технологічному забезпеченню максимальної прозорості, відкритості й, відповідно, підконтрольності суспільству самого робочого процесу, що його виконує чиновництво всіх рівнів.

До речі, в даному ракурсі можуть виявитись цікавими для аналізу й деякі з тих соціально-політичних ідей, які традиційно піддавались остракізму, наприклад анархічні. Власне мету анархії як «безвладдя» можна інтерпретувати як позбавлення чиновництва та управлінської бюрократії неконтрольованої народом влади. Якщо народ зможе

здійснювати належний рівень контролю за державним управлінським апаратом, то ця структура буде працювати й адмініструвати в добре формалізованих межах на користь країни й народу, але не володіти й не правити. Тобто державний апарат буде працювати не маючи особистої чи корпоративної влади як такої.

Ймовірно, такі зміни мають бути пов'язані з певними обмеженнями на право голосу (які, до речі, в тій чи іншій мірі існують у деяких демократичних країнах), що дозволить більш компетентно та відповідально приймати колегіальні суспільні рішення. За теперішнього ж формату, коли народ має право обирати управлінців, але не має реального контролю над ними, потенційні претенденти на державні посади зацікавлені в найширшому делегуванні права голосу, адже падіння якісного рівня виборця за рахунок максимально широкого надання голосу дозволяє легше проводити всякого роду маніпуляції.

Щодо можливого зауваження про нібито порушення права на приватність життя чиновника в такому підконтрольному масам форматі управління, то певні обмеження існують і в інших професіях. Як людина вільна приймати рішення обрати чи ні професію з шкідливими для здоров'я умовами праці, певними обмеженнями чи додатковими вимогами, або працювати деінде, так само людина вільна обирати: піти працювати на посаду службовця й наважитись на прозорість свого життя, або зберегти належний рівень приватності, заробляючи іншою справою.

Отже, потенціал демократії полягає не стільки в праві голосу, скільки в праві контролю народом управлінського державного апарату, а інформаційно-технологічний рівень сучасної культури нарешті дає реальну можливість такого контролювання.

Література:

Рішення Конституційного Суду України про офіційне тлумачення положень частин другої, третьої, четвертої статті 5 Конституції України (справа про здійснення влади народом). - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v006p710-05>

Корсак К.В.

ФІЛОСОФІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕЇ ДЛЯ ХХІ СТОЛІТТЯ

З усіх засобів для розвитку свого мислення і підтримки життєдіяльності популяція Homo sapiens першою зробила практично *безкоштовною і загальнодоступною інформацію*. Підтверджуючи, що кожен створену людиною річ можна використати і на добре, і на зле, окремі сучасні держави одразу ж започаткували інформаційні війни з метою досягнення не тільки внутрішніх цілей (як КНДР), але й глобальних (як путінська Росія).

Для відсічі агресору і досягнення перемоги громадяни України повинні мати досконалу «інформаційну» зброю, якою автор вважає нову «Українську ідею – ХХІ». Намагатимемося у цій статті висловити цілковито нові думки і пропозиції з обраної теми, незважаючи на те, що Інтернет через систему пошуку пропонує для ознайомлення з поняттям «українська ідея» аж 1 750 000 матеріалів, формуючи враження, що «він знає все».

Це хибне припущення, адже в Інтернеті міститься тільки внесена кимось в електронному варіанті інформація, а це аж ніяк не гарантовано повна і безпомилкова річ. Ми ж переконані в тому, що авторський варіант національної ідеї спиратиметься на цілком нову інформацію, якої нещодавно узагалі не існувало. Тому наша пропозиція може виявитися успішнішою від усіх попередніх не через інтелектуальну перевагу автора, а унаслідок надання читачам недавно встановлених і незаперечних фактів, необхідних для самостійного мислення і формування власних філософських, політичних, культурних та інших підходів до теми «українська національна ідея».

Отже, імпульсом до створення цієї статті були не тільки потреби Вітчизни, а й надходження в останні роки й місяці безприкладної кількості наукових відкриттів і

досягнень. Саме відсутність подібних фактів і надмірна поширеність різноманітних міфів стала тією причиною, що всі попередні варіанти Української ідеї не отримали всенародного визнання. Слід відзначити, що серед них було чимало цікавих не тільки в часи діяльності наших національних корифеїв, але і в останні роки. Рекомендуємо статтю «Сучасна українська національна ідея як невід'ємний чинник побудови громадянського суспільства» В. Коваленка у журналі «Віче» [2], а ще більше – великий проект Українського громадського об'єднання, створеного у 2004 році ініціативою нашого бізнесмена «з экс-військових» Ю. Бойка й підхопленого не тільки його колегами, а й широкою громадськістю [5]. На жаль, він не вирішив проблему створення такого варіанту Української національної ідеї, який отримав би загальне визнання.

Будемо виходити з переконання, що успішна і креативна *«Українська ідея – XXI»* цілком можлива і повинна стати *незамінним засобом об'єднання громадян задля формування нації та успішного вирішення завдання життєзабезпечення у сучасних швидкозмінних умовах глобалізованого світу. Вона може спиратися тільки на об'єктивну оцінку минулого й безпомилкове планування майбутнього.*

Про «минуле» написано безліч сторінок, але в абсолютній більшості це були припущення і фантазійні твердження, адже надійно встановлених фактів було надто мало для формування чіткого й незаперечного уявлення про походження України та її населення.

Об'єктивні дані про справжнє історичне коріння українців як одного з багатьох європейських народів-землеробів археологи, генетики й представники кількох інших наук розпочали накопичувати тільки в останні кілька років. Першим кроком до цього було завершення міжнародної програми «Геном-2000» й отримання повної розшифровки генів людини. Лише після цього завдяки великому вдосконаленню вимірювальних приладів науковці розпочали успішно аналізувати мільйони викопних залишків з усіх музеїв і сховищ світу, встановлюючи генні особливості пращурів європейських та інших народів, датувати їх, досліджуючи одночасно мікроскопічні рештки зернин чи фрагменти речей буденного вжитку. Археологія з початком XXI ст. стрімко перетворюється в сучасну «точну» науку.

Основне досягнення науковців Європи та інших континентів (багато наукових груп мали інтернаціональний склад) можна сформулювати таким чином: приблизно 11-12 тисяч років тому першими у світі народи Близького Сходу перейшли від збиральництва і спорадичного полювання на доступну рухому здобич до продуктивного рільництва і скотарства. З цього моменту дуже прискорився цивілізаційний прогрес землеробів і стала наростати їх перевага над усіма іншими, що заклали на неолітичній стадії.

Виключно точною є оцінка цієї «колиски» агроукраїноєвропейців американським науковцем-універсалом Дж.Даймондом: «Цей регіон виявився найдавнішим осередком цілої низки проривів, зокрема, місцем першої появи міст, письма, імперій і того, що ми називаємо лихом (або даром) цивілізації. Усі ці прориви своєю чергою спиралися на високу густоту населення, відкладені в запас харчові надлишки та утримання майстрів-нерільників, що стало можливим завдяки виникненню харчового виробництва у формі рільництва і тваринництва» [1, с. 132].

Відтак, ми маємо всі підстави пишатися досягненнями наших пращурів, але не слід називати себе «найкращими», адже всі європейські землеробські народи мають спільне коріння. Лідерство цієї території сформувалося не тому, що саме тут скупчилися беручкі до праці й новаторства пра-українці, а через унікальне для суходолу поєднання сприятливих умов біологічного довкілля з виникненням для всього населення особливо гострої потреби якомога швидше віднайти нові засоби харчування та урятуватися від голодної смерті. Для цього вони одночасно розпочали вирощування зернових і гороху шляхом розкидання їх насіння на попередньо злегка підготовлений і захищений від небажаних «нахлібників» ґрунт й одомашнили дрібних копитних для отримання м'яса, молока і вовни. Для полегшення оранки, для транспорту і приведення у рух досить

швидко винайдених млинів (велику кількість твердого зерна неможливо було подрібнити традиційними методами) наші пращури з невеликим запізненням одомашнили і великих близькосхідних копитних.

Вони отримали можливість різко підвищити народжуваність, адже стабільність перебування ліквідувала необхідність матерям нести на собі дітей і відмовлятися від народження наступних на період щонайменше 4-6 років. Діти стали великою цінністю, адже достаток родини розпочав залежати від кількості і сили робочих рук – витривалості чоловічої частини.

Підвищення кількості населення та обмеженість легкодоступних ґрунтів примусили наших пращурів розпочати повільний марш на Захід і Північ: молоді родини за допомогою старших займали сусідні орні землі й засновували нові поселення. Цей рух у бік сучасної Європи являв собою два потоки, що охопили невеличке у той час Чорне море. Сотні генетиків та інших науковців, як згадано вище, за останні 10-15 років відтворили багато деталей цього руху. Пра-українці та інші аграрії-європейці заснували поселення на всій континентальній частині Старого Світу. А гени кочівників з Азії не перетнули Дон, заповнивши Валдайську височину, північ, Урал, степи Калмикії й подальші північніші терени. Ніяких «росіян» ще не було. Сучасні дані про генетичну спорідненість та відмінності вказані на рис. 1.

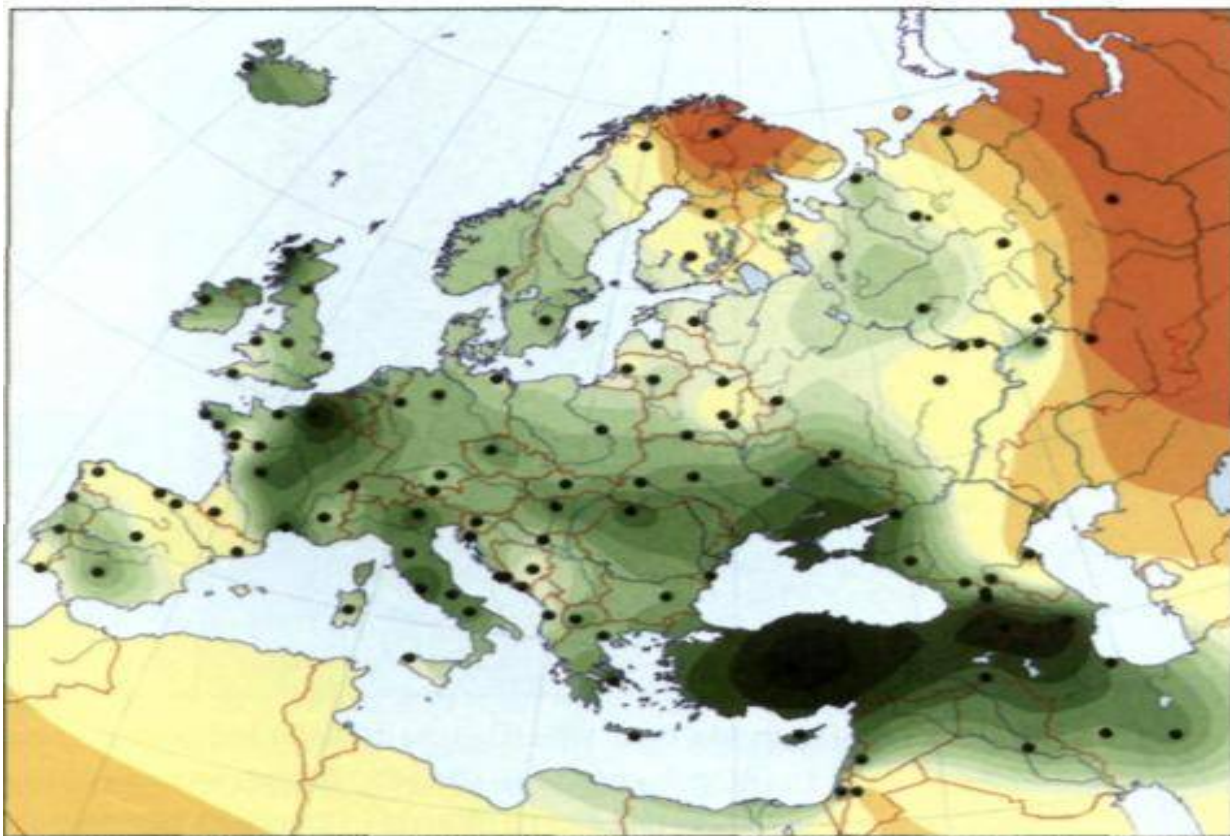

Рис. 1. Генетична подібність між винахідниками землеробства і сучасними народами (цятки на карті – місця поглиблених вимірювань). Насиченіший зелений колір означає вищу подібність [4]

На теренах України ці потоки сформували дві споріднені, але все ж трохи відмінні культури – пра-черняхівську і пра-трипільську. Землероби скупчувалися у доволі великих селах, періодично змінюючи їх розташування під впливом вичерпання родючості ґрунту (використання органічних добрив було мінімальним). Значний розмір поселень й відмова від дрібнохутірського подрібнення були зумовлені певною загрозою з боку тогочасних

кочових азійських гуртів, від яких наші пращури не мали природного захисту (гір, морів чи непрохідних лісів). На щастя, вона була незначною, оскільки ці гурти мали у своєму розпорядженні тільки овець і кіз та жодного серйозного озброєння, що переважало б сокири, коси і ціпи рільників.

Ситуація, на жаль, різко змінилася й загострилася після чергового грандіозного досягнення пра-українців, що полягало в одомашненні тарпанів – швидких і потужних степових коней, табуни яких пересувалися в таврійських та інших степах. Дж. Даймонд відзначає це як особливо вагоме досягнення мешканців українських земель, адже ніхто й ніде не зробив подібного, хоч історія знає десятки спроб. Пра-українці отримали для швидкого верхового пересування, транспорту вантажів на легких возах та оранки витривалих тварин, що харчувалися самотужки і не вимагали особливого догляду. На превеликий жаль, вони не спромоглися вберегти своє багатство від зазіхань кочівників-степовиків. Вкравши табунець-другий, ті виростили тисячі й десятки тисяч тварин, що одразу перетворило їх у страшну загрозу для пра-українців, зумовило тривалий період під назвою «переселення народів» зі швидким переміщенням мас людей на тисячі кілометрів, значно урізноманітніло генетичну мапу сучасної Європи.

Тут ми вимушені скоротити до пари фраз опис дій пра-українців в умовах загроз кінних хмар степовиків: 1) наші пращури вимушено змістилися на північ у зону лісів і заселили увесь майбутній шлях «із варяг у греки»; 2) утвердилися у Прикарпатті й успішно згуртувалися для відсічі навалом ворогів, зокрема й татаро-монгольським набігам; 3) спробували спорудити «Змієві вали», але вони виявилися не надто ефективними; 4) ймовірно, використовували таємні печери на одну родину, де могли перечекати тиждень (за цей час коні нападників устигали винищити всю траву, що примушувало ворогів швидко рухатися в інше місце, полишивши пра-українців у спокої). Висловлюємо припущення, що сучасними інструментами можна виявити тисячі решток подібних печер у верхній частині схилів широких степових балок...

Не будемо деталізувати внесок пра-українців у винайдення металургії міді і бронзи, їх участь у поширенні заліза. Важливішим є аналіз авторської гіпотези 1972 року щодо появи російської мови і великоросів. Студенти-старшокурсники запропонували перейти у викладанні спецкурсу з теоретичної фізики з української мови на російську, стверджуючи, що вона значно «розвиненіша». Це стало приводом для серйозного аналізу, що складався з двох частин.

У першій на основі співставлення кількох мов усі дійшли згоди щодо надмірної багатозначності іменників у російській мові, а студенти визнали, що тему «кохання» узагалі неможливо адекватно відтворити на «могучем языке».

У другій студенти визнали логічним таке припущення: дружини чернігівського й новгород-сіверського князів, які програли суперництво за Київ та володіння шляхом «з варяг у греки», рятуючи життя, обрали шлях блискавичної втечі на північний схід, де на Валдайській височині винищили всіх місцевих чоловіків і за вимушеною участю жінок стали множити чисельність майбутніх «великоросів» (стають зрозумілими також історичні корені найвідомішої російської формули стосунків чоловіка і жінки: «Если бьет, значит любит»). Наукове підтвердження цієї гіпотези через 30 років здійснила Російська академія наук. Виявилось, що приблизно половина генів великоросів має слов'янське, 40% – угро-фінське походження, а подальший внесок зробили татари (але не монголи!) й частина розвинених народів Європи. Зауважимо – ці дані керівники Росії швидко перевели у розряд «для службового використання». У даний момент там поширюється міф про те, що всі росіяни походять від вікінгів, які спорудили спершу Стару Ладугу, а пізніше «все інше, включаючи й Київ».

Та повернення українцям знань про свою правдиву історію є лише частиною тієї продуктивної ідеї, що потрібна нам у XXI ст. Для безпеки і високої якості життя ми маємо побудувати національну економіку на цілком нових виробничих засадах, зберігаючи з минулого тільки те, що може виявитися придатним у наступні роки.

З прискіпливого аналізу того, що ми можемо використати у даний момент, випливає аж надто невтішний висновок – Україна не має ні часу, ні ресурсів, ні спроможності «розштовхати» інших учасників відкритого світового ринку й випередити їх у добробуті на основі традиційних виробництв. Ми не можемо діяти так, як учинили (по черзі) у другій половині ХХ ст. Німеччина, Фінляндія, Японія, Південна Корея, Сінгапур, Малайзія, Бразилія, урешті – Китай після 1980-го року. Нам потрібний інший шлях.

Засоби для цього «українського шляху» забезпечили наукові відкриття останніх місяців. Так трапилося, що вони надійшли саме в момент нашої найвищої потреби у зміні енергетики, виробництва, всієї економіки і суспільства. У центрі цих відкриттів – перовськітні (формула CaTiO_3) павутинної товщини *сонячні фотоелементи*, що у сотні разів дешевші від товстих і незручних кремнієвих, перші тонкі *плівкові акумулятори* з високою концентрацією енергії та перспективи швидкого *вдосконалення реплікаторів* (більш відомі як «3D-принтери») з 2014 року.

Вказане без надмірних труднощів цілком спроможна виготовляти сучасна промисловість України. За кілька років ми назавжди відмовимося від нафти, газу і вугілля, перейдемо на вдосконалений електротранспорт, поступово закриємо не тільки ТЕС, але й АЕС.

Зміни, звичайно, будуть грандіозні, адже цілковито зникне наявна і дуже шкідлива енергетика й надійде майже безкоштовна «сонячна». До загальнодоступної інформації з Інтернету долучиться дешева і екологічно чиста сонячна електроенергія. Таке поєднання створює чудові шанси для цілковитої зміни виробництв, для зникнення необхідності існування великих держав й підтримки на їх теренах діяльності грандіозних заводів і електростанцій. Кожна родина з легкістю побудує собі помешкання бажаного розміру і конструкції шляхом поєднання перовськітних фотоплівок і принтерів з лазерами, що перетворюють глину чи пісок у пористі, міцні й теплонепроникні будівельні елементи.

Та обмежимося цим мікро-начерком економічно-будівельної частини Української ідеї для ХХІ ст., зауваживши тільки те, що науково-технологічний прогрес не припиниться, а тому виникнуть інші несподівані перспективи (ось чергові «прожекторні» терміни з майбутнього: спінтроніка, «гаряча» надпровідність, квантові машини та ін.).

Звертаючись до інших досягнень молодих наук про людину, вкажемо, що для успішного аналізу сучасного світоглядного стану майже усіх росіян та їх ставлення до України й українців цілковито необхідним є звернення до відкриттів етологів-нобеліантів, що пояснюють неминучість падіння цілого народу у прірву ненависті до тих, кого вони перестали вважали «нашими» і перевели у розряд «зрадників» [3]. Закони етології дають змогу зрозуміти, коли уявлення людини про свою спроможність «міркувати» частково правильні, а коли «міркування» узагалі не є мисленням, а становить собою автоматичне і цілковито бездумне виконання генетичних за основою законів Природи. Саме у такий стан В. Путін і його колеги засобами тотальної інформаційної війни штовхали Росію багато років.

З імовірністю втілення у життя авторського варіанту «Української ідеї – ХХІ» досить тісно пов'язана доля Російської Федерації, яка у даний момент поставила собі завданням розчленування України на частини і включення у свій склад «Новоросії», не засвідчуючи ознак відмови від цього жажливого для українців плану. Наші численні і дуже впливові прибічники із Заходу і Сходу усе ж не ризикнуть йти на силовий конфлікт з РФ та не зможуть миттєво підняти силу українських збройних сил до стану великої переваги над російськими.

Авторську надію на наші світлі перспективи живлять кілька фактів, про які й не згадують ЗМІ та Інтернет: 1) Китай майже одразу придбав ліцензію на виробництво перовськітних плівкових фотоелементів; 2) невдовзі він запросив їх винахідника для консультацій; 3) подальша «тиша» у цій темі означає тільки одне – у великому поспіху китайці виготовляють комплекти «перовськітний фотоелемент + плівковий акумулятор» для третього миттєвого захоплення усього світового ринку (спершу це було зроблено з

рідкоземельними елементами, удруге – з кремнієвими фотопанелями). Ця продукція має дуже тривалий термін використання, а китайці не бажають викликати інтерес потенційних конкурентів, пропонуючи світовому ринку малі партії товару. Тому вони розпочнуть торгівлю одразу на всій планеті лише після накопичення 30-40 мільярдів кіловат цих комплектів й встановлять дуже привабливу і доступну ціну.

Раніше в подібних випадках вона була у 5-7 разів нижчою від того, що пропонували конкуренти (Швейцарія продає перовськітні фотоелементи по 200 \$/кВт, Китай продаватиме за 40). Європа має і гроші, і бажання, і навіть «сприятливе законодавство» для переходу на сонячну фотоенергетику. Країни Європейського Союзу намагаються позбавитися своєї значної залежності від російських енергоресурсів, а тому – безсумнівно – швидко замінять їх зручними перовськітними плівковими фотоелементами. Китай також не будуватиме своє майбутнє на сибірській нафті-газі, тому економічний, політичний і соціальний крах нової «російської імперії» цілковито неминучий. Від швидкого розпаду на фрагменти не врятує навіть Єдина енергетична система РФ, адже в майбутньому кожен окремий хутір/хатинка у горах чи в тайзі матиме гарантоване самостійне енергозабезпечення, не потребуючи підведення газо- й електроліній.

А чи є шанс на те, що сучасна Україна ліквідує свою залежність від енергії «з Росії» без придбання китайської продукції? Теоретично – відповідь позитивна, адже технології перовськіто-виробництва у сотні разів примітивніші й дешевші від кремнієвого аналогу. Ми маємо і перовськіт, і заводи для швидкого виготовлення плівкових фотоелементів.

От тільки наші політики і впливові промисловці заклопотані іншим, а тому вже багато місяців цілковито ігнорують розпачливі намагання автора зацікавити їх цим питанням (єдиний «успіх» – публікація у виданні Верховної Ради з назвою «Віче» – <http://www.viche.info/journal/4167/>)

Література

Даймонд Дж. Зброя, мікроби і харч: Витоки нерівностей між народами. – К. : Ніка-Центр, 2009. – 488 с.; Коваленко В. Сучасна українська національна ідея як невід’ємний чинник побудови громадянського суспільства // Віче. – 2011. – №23, грудень (<http://www.viche.info/journal/2830/>); Корсак К., Суржик Л. Не стреляйте в белых ворон (<http://gazeta.zn.ua/science/ne-strelyayte-v-belyh-voron-pochemu-lyudi-poroy-vedut-sebya-tak-kak-budto-by-u-nih-otklyuchayutsya-mozgi-.html>) 4-10-2014 ; Резник Н.Л. Прогрессоры земледелия // Химия и жизнь. – 2011. – №3. – С. 12-15; Українська національна ідея (<http://uspishnaukraina.com.ua/about/82.html>)

Корсак Ю.К.

НООФІЛОСОФІЯ І ПОЗИТИВНА ЕСХАТОЛОГІЯ

Використаємо словосполучення «негативна есхатологія» для усіх можливих релігійних чи інших варіантів апокаліптичних теорій віддаленого майбутнього всього людства. Звернення до Інтернету свідчить, що пошуки матеріалів на українській чи російській мовах щодо *кінця світу* чи *загибелі людства* виводять на 800 тис. пропозицій, а у разі позитивнішого скерування – *порятунок людства* – песимізм залишається, але назв мало не удвічі менше. ЗМІ, керівники держав, системи освіти та різноманітні релігії виявилися неспроможними сформулювати всепланетне прагнення до спільного порятунку від загрози глобального колапсу. Загрози все ще посилюються через перевагу екологічно деструктивних явищ над усіма іншими.

Нижче ми розглянемо потенціал сучасної філософії у створенні цілком іншого бачення майбутнього, яке назвемо «позитивною есхатологією». Завдання порятунку людства у дійсності виявляється набагато комплекснішим і складнішим від створення і застосування «природозахисних» законів і прийняття документів, подібних до Кіотського протоколу щодо усунення небезпеки «парникового ефекту». Кожен Homo sapiens й людство в цілому має кілька гранично небезпечних особливостей, що майже півстоліття

тому були узагальнені етологом-нобеліантом К. Лоренцом у невеликому творі «Вісім смертельних гріхів цивілізованого людства» [3, с. 4-61]. У перелік входить перенаселення, спустошення біосфери, жадібність, атрофія емоцій, генетичне виродження, розрив з традиціями, негативна індоктринованість, ядерна зброя. Останній недолік він вважає найлегшим до усунення, інші ж є видовими ознаками приматів і їх неможливо ліквідувати наказами чи вихованням. Є багато чудових книг, які детально аналізують приклади катастрофічного прояву негативних рис людства ([1] та ін.).

К.Лоренц особливо наголошує на тому, що кожна з восьми помилок – чи миттєво, як глобальна ядерна війна, чи повільно, як забруднення довкілля, – обов'язково виводить людство на початок повного чи майже повного колапсу. Тому єдиним шляхом до уникнення цієї загрози він вважає своєчасне врахування людиною власних недоліків і побудова такої стратегії діяльності, яка пізніше отримала назву «сталого (екобезпечного) розвитку».

К.Лоренц акцентував і сформулював головні і смертельно загрозові помилки людини, але *не вказав однозначного і реального шляху їх ліквідації*. Його заключні висновки, на жаль, гранично песимістичні (див. [3, с. 58,59]). Вони тим вагоміші, що саме К.Лоренц зробив найбільший внесок у виявлення і вивчення того комплексу природних (генетично успадкованих) глибинних засад поведінки, реакцій і навіть стилю мислення людини, які разом з процесом індивідуального дорослішання в даних соціокультурних умовах і визначають всі засади поведінки і вчинків кожного з нас. Нагадаємо – етологія вивчає саме успадковані програми поведінки і дає найбільш правильну відповідь на запитання «Коли людина і справді міркує, а коли лише приховує за поверховими роздумами неусвідомлену програму генетично детермінованих вчинків?».

Філософія могла, але не стала головною помічницею для К.Лоренца й інших науковців, які своєчасно попереджали людство про його поведінкові недоліки. Більша частина ХХ ст. була витрачена філософами на внутрішні питання без спроб розширення тематики задля позитивного внеску в загальний прогрес. Не висвітлюючи всі аспекти цієї *постмодерністичної* еволюції, наведемо лише її жорстку оцінку-узагальнення, що належить найбільш проникливому американському інтелектуалу другої половини ХХ ст. Роберту Нісбету (1913—1996): «Провідна дисципліна західної думки упродовж двох з половиною тисячоліть – філософія – навряд чи існує сьогодні в якому-небудь змісті, зрозумілому для наших пращурів. Вона ще зберігала силу протягом трьох або чотирьох десятиліть ХХ століття. Ройс, Джеймс, Дьюї й Рассел були відомі широкій публіці. Нічого подібного сьогодні в нас немає. Хто зараз засвідчує хоч найменший інтерес до того, що сучасний філософ скаже на яку-небудь тему – космологія, мораль, політика або суспільство? Так само, як богослови на початку ХХ століття були витиснуті філософами, філософів витиснули інші суб'єкти впливу» [5, с.529].

Та не слід обтяжувати помилками і недоліками всіх філософів другої половини ХХ ст. На наш погляд, відзначений соціологом Р.Нісбетом частковий занепад і маргіналізація філософії мали в основі деструктивні політичні впливи надміру запеклого протистояння блоків соціалістичних і капіталістичних держав та безсумнівне лідерство тих точних наук, що обслуговували це глобальне суперництво. Не випадково найбільший вплив на суспільство справляли політики, економісти, соціологи і провідні фахівці з точних наук. З цієї групи саме останні пізніше були проголошені найбільшими «антигуманістами» й звинувачені навіть у тих помилках, які вчинили політики чи економісти.

Гострішої від філософів критики заслуговують представники футурології і глобалістики, які замість пошуків реальних засобів порятунку обирали шлях формування негативної есхатології, віддаючи перевагу тотальній критиці і загальним звинуваченням на адресу всієї популяції Homo Sapiens. Найбільш повчальним проявом цієї тенденції можна вважати еволюцію поглядів і світоглядних пропозицій відомої в усьому світі інтернаціональної групи футурологів під керівництвом Д.Медоуза. Розпочавши з точних прогнозів (книга «Межі зростання» й інші), опублікованих одночасно з попередженнями

К.Лоренца, пізніше група Д.Медоуза надала додаткові й цілковито незаперечні докази того, що майже 40 років людство не рятувалося, а лише прискорювало рух до повного краху цивілізації. Наприкінці заключної книги Д.Медоуза і його колег 2008 року видання знаходимо недвозначну пропозицію всім читачам негайно почати готуватися до останньої загальної війни за залишки питної води, їжі й нафти [4]. Цей песимізм ми можемо пояснити не збільшенням віку Д.Медоуза і його колег, а їх необізнаністю з ноотехнологіями і тими науковими відкриттями, що гарантують порятунок людства навіть у разі подальшого зростання його чисельності.

Позитивно орієнтована в есхатологічному сенсі філософія могла б зробити значний внесок у підвищення життєвої стійкості молоді, у формування впевненості в можливості подолати глобальні і локальні екологічні та інші загрози, забезпечивши велику тривалість існування і розвитку людської популяції. Та питання екології впродовж усього ХХ ст. майже не цікавили філософів. Лише після накопичення критичної маси екологічних нещасть у 1960-70-х роках філософи звернулися до есхатологічної тематики через аналіз переходу до суспільства майбутнього і розгляду ймовірності виживання людства і тривалого економічно-соціального прогресу, про що свідчить тематика останніх світових конгресів філософів. Але й досі їхній внесок в позитивну есхатологію незначний через домінування течії постмодернізму, скерованої на організацію розпаду, демонтажу, заперечення єдності, інверсії визнаного змісту багатьох концептуальних для культури і світогляду понять і термінів. Будемо сподіватися на те, що українській філософії до снаги розвиватися власним позитивним шляхом і не збиватися на манівці проголошення безперервних викликів і заперечень, ототожнення індивідуальних думок з науковим знанням.

За роки незалежності філософи України мають незаперечні успіхи у створенні теоретичної бази модернізації і розвитку національної освіти (численні праці В.Андрущенка, В.Кременя й ін.) та нового бачення екологічних загроз в контексті пошуку шляхів досягнення ноосфери як продукту і результату сталого розвитку (К.Крисаченко, Л.Мельник і багато інших). У розвиток цих праць ми вкажемо лише на ту важливу обставину, що дослідницька діяльність представників провідних секторів точних наук усього кілька років тому створила несподіване й дуже бажане знаряддя порятунку всього людства, яке так і не помітив Д.Медоуз зі своїми колегами. Серед винайдених і навіть частково застосованих найновіших технологій з'явилося *перші чотири цілковито екологічно безпечні*.

Усі ці технології входять у групу нанотехнологій, оскільки спираються на взаємодію атомів і молекул на відстанях нанометрів. У 2010 р. К.Корсак уперше запропонував для них термін «*ноотехнології*», акцентуючи їх «мудрість» у сенсі відсутності загроз для біосфери і людини ([2] та ін.). Ця екобезпечність є результатом квантової природи ноотехнологій та того очевидного факту, що вони є природними процесами, які мудрі науковці скерували на користь людству без порушення цих процесів до стадії створення ними екологічних загроз.

Підкреслимо – всі індустріальні технології й абсолютна більшість нанотехнологій були і лишаються екологічно шкідливими. У майбутньому (якщо людство хоче врятуватися) необхідно буде законодавчо заборонити подібні технології, а всі наукові ресурси слід скерувати на збільшення кількості ноотехнологій.

Поява терміну «ноотехнології» стала для автора цієї статті імпульсом для розширення потенціалу цієї ідеї, зокрема, через заміну суперечливого і неточного словосполучення «сталий розвиток» терміном «*ноорозвиток*», що означає подальший прогрес людства через винайдення і застосування екологічно безпечних виробництв, які являють собою незбурені природні процеси і явища, мудро скеровані людиною на своє благо, на якісне і безпечне життябезпечення.

Цілковито логічно також запропонувати колегам і читачам термін «*ноофілософія*» як узагальнене позначення перспективного філософського руху, скерованого не на виклики

моралі, естетиці та усім іншим цивілізаційним досягненням людства, а на формування і поширення серед молоді і студентів позитивного світобачення, привабливої основи планування своєї життєвої стежини у вільній Україні на планеті Земля. На шляху ноофілософії молоді науковці зможуть успішно заперечити критику Р.Нісбета й інших інтелектуалів й досягти цілком нового бачення сутності людини як ефективного будівельника *нооуспільства* майбутнього.

Література

Даймонд Дж. Коллапс / пер. с англ. – М.: АСТ, 2008. – 762 с.; Корсак К.В. Новый термин «ноотехнологии» и успешность форсайтных проектов / Матер. XIII Киев. межд. симп. по науковеден. и н.-техн. прогнозированию (Киев, 16-17 июня 2010). – К.: Феникс, 2010. – С. 357-360.; Лоренц К. Обратная сторона зеркала: Пер. с нем. – М.: Республика, 1998. – 393 с.; Медоуз Д., Рандерс Й., Медоуз Д. Пределы роста. 30 лет спустя / Пер. с англ. – М.: ИКЦ «Академкнига», 2008. – 342 с.; Нисбет Р. Прогресс: история идеи / Роберт Нисбет; пер. с англ. – М.: ИРИСЭН, 2007. – 557 с.

Косенко О.І.

СУПЕРЕЧЛИВІ ПЕРСПЕКТИВИ ТОЧНИХ НАУК У ВИЩІЙ ШКОЛІ ХХІ СТОЛІТТЯ

1. Кінець 1990-х років відзначився безприкладним спалахом прогнозів майбутнього. Абсолютна більшість з них виявилися помилковими. Серед повних несподіванок вкажемо зміщення економічних полюсів світу на Схід, втрата частини свого лідерства Заходом та палке бажання керівників Росії відновити її супердержавний статус. У науковій сфері на позиції лідерства виходять нанонауки і нанотехнології, скеровані на маніпулювання окремими атомами й молекулами та їх невеликими комплексами. Це доволі несподіване явище, адже прогнозувати кінця ХХ ст. сподівалися на зміщення лідерства до біології та генної інженерії зі скеруванням їх на клонування та створення генно-модифікованих продуктів, а не на появу дуже інтегративного нового сектору, яким є нанонауки і нанотехнології. На наш погляд, «науковою» несподіванкою стало і те, що у цьому секторі не існує виразного лідера, якоїсь однієї природничої науки, яка б переважала всі інші так само виразно, як ядерна фізика у середині ХХ століття. Нижче ми аналізуватимемо тему «якість вищої освіти» не з акцентом на зміст навчальних планів ВНЗ, а під кутом зору їх участі у підвищенні спроможності вищої освіти й пов'язаних з нею наукових досліджень підвищувати життєзабезпечення населення Землі, безпеку і добробут усіх семи мільярдів людей, а не тільки багатство так званого «золотого мільярду».

2. Еволюція свідчить, що ключем до успіху людини були мозок і вигадані ним технології. Мільйони років попередники *Homo sapiens* належали до розвинених приматів і не претендували на лідерство у біосфері. Та накопичення невеликих технологічних досягнень – виготовлення грубо оброблених знарядь з каменю і кісток, оволодіння вогнем, винайдення металюї зброї тощо – вивело пращурів у точку біфуркації й розпочало сучасний етап лідерства людей на Землі.

Поштовхом до цього науковці вважають катаклізм виверження приблизно 70 тис. років тому грандіозного супервулкану на острові Суматра із загибеллю безлічі живих істот на всіх континентах. Група наших пращурів стала настільки малою, що усе сучасне людство є нащадками дітей усього однієї достатньо плодючої жінки, яку й справді доцільно назвати «пра-Євою». Це доведено тим, що в мільярдів сучасних людей в генному матеріалі є одна й та ж невелика особливість – стандартна для всіх жінок і чоловіків, які в даний момент живуть на Землі.

Спершу нащадки пра-Єви поширилися на більшість континентів і заходилися облаштовуватися там з врахуванням особливостей природного довкілля – розшукувати об'єкти для харчування і полювати на наявну і доступну дичину. Та пізніше винищили все і додумалися висаджувати насіння зернових і бобових у ґрунт й одомашнили невеликі копитні тварини.

Нас стосується той осередок землеробства і тваринництва, що знаходився у Верхній Месопотамії, адже ці винахідники пізніше поступово поширилися на Південь, Схід, Центр і Захід Європи, перетворившись в українців та всіх інших народів-землеробів Старого Світу. Точні датування свідчать, що «вибух винаходів» стався 10-11 тисяч років тому, дві-три тисячі років йшла повільна міграція аж до Атлантики, 6 000 років тому у степах Таврії пра-українці одомашнили диких коней, що невдовзі спричинило тривалий і дуже бурхливий період «переселення народів» [1]. Але воно було не загальним, а векторно-орієнтованим, адже являло собою потік азійських племен і народів, що пересувалися на тисячі кілометрів завдяки використанню коней, а не овець і кіз. Сучасне населення України є наслідком зусиль самозбереження прадавніх землеробів в умовах руху й часткового осідання «переселенців» на землях степової і лісостепової зони.

3. Завдання життєзабезпечення ми вважаємо тим першорядним імпульсом, що детермінував усі головні міркування і дії осіб з виду *Homo Sapiens*. Для досягнення бажаної мети людина кожного разу поєднувала спроможності головного мозку з використанням тих ресурсів і засобів, які могла помітити чи розшукати в природному довкіллі.

Кожного разу вона винаходила щось і розпочинала застосовувати, так би мовити, «у первинному стані», але практично ніколи не зупинялася на цьому. З аналізу відомих нам антропогенних засобів – не тільки виробів чи інструментарію, а й структур і систем довільного розміру і призначення – та їх порівняння-узгодження з тими функціями, задля виконання яких вони були винайдені, впливає цікавий висновок, точніше, закономірність: рівень досконалості й однорідності винаходів безпосередньо детермінується складністю, проблемністю і важливістю цілей застосування.

Іншими словами: складні і дуже проблемні функції можна здійснити лише одним чи двома подібними між собою досконалими засобом. Якщо ж функції належать до простих, то кількість і різноманітність засобів може бути дуже великою (хороші приклади надає історія транспорту).

4. Сучасна педагогіка й система освіти, що діє на її основі, свідчать про існування тільки одного засобу виконання надскладних навчальних функцій. З історії розвитку освіти також робимо висновок, що освітня сфера рухалася від примітивного стану до тієї очевидної досконалості, якою відзначаються навчально-виховні системи не тільки провідних держав світу, а й сучасної України. На наш погляд, саме їх відносна досконалість гранично ускладнює завдання всіх інноваторів і реформаторів в їх намаганнях швидко і рішуче перетворити наявне у щось цілковито нове і ніким ще не бачене. Продемонструвати справедливості сказаного доцільно на прикладі викладання і використання природничо-математичних наук, зокрема, фізики.

5. Викладання і вивчення фізики за час після винайдення пра-українцями землеробства і появи справжніх держав зі спеціальною системою управління і контролю за населенням пройшло шлях від примітивного первинного ознайомлення мізерної кількості учнів у закладах різного рівня з початковою інформацією про довкілля, до намагання надати якомога ґрунтовніші знання усьому складу кожної молодішої генерації.

Наведемо складений нами список держав, де в 1960-1970-х роках у системах освіти значна увага зверталася на вивчення фізики, розташували їх у порядку зменшення складності функцій школи, обсягу навчальних планів і змісту програм, отже, завдань вчителів: СРСР, більшість країн соціалістичного табору (Чехословаччина, НДР, Румунія, Угорщина, Болгарія, Польща та ін.), Франція, Великобританія, Японія, ФРН, Нідерланди, Італія, країни Скандинавії, Канада, США, окремі країни третього світу та ін.

Пізніше сталися серйозні зміни, адже Південна Корея, Сінгапур, Тайвань (а після нього й материковий Китай) поставили перед школами майже такі ж високі вимоги до вивчення фізики, як СРСР чи Японія. З середини 1980-х років більшість країн третього світу, використовуючи програми ЮНЕСКО і допомогу розвинених країн, підвищували

рівень і обсяг викладання фізики й інших природничо-математичних наук, акцентуючи їх застосування для розвитку аграрного і промислового секторів національної економіки.

6. У даний момент світ усе більше переймається досягненням такого життєзабезпечення населення, що все ще кількісно збільшується й підвищує свої вимоги до якості їжі та інших продуктів, яке б не знищило всю біосферу разом з людьми. На наш погляд, тут не все гаразд з вибором пріоритетів. У даний момент у ЗМІ, політичних і наукових виданнях акцентується питання викидів вуглекислого газу і перегрівання тропосфери. Для уникнення цього пропонують насамперед «зелене пальне» і вітряки. Перше спричинить скорочення площ для зернових і голод, а друге є нерозумним «викиданням ресурсів на вітер», адже закони фізики рекомендують у десятки разів ефективніший процес – отримання струму шляхом поглинання світла фотоелементами.

Для космосу і екстремально несприятливих умов на поверхні Землі придатні витривалі фотопанелі з кремнію. А от для побуту і промисловості найбільш перспективними є плівкові фотоелементи на органічних чи неорганічних сполуках. Біосфера використовує для вловлювання енергії Сонця плівкові елементи (листя) на основі хлорофілів, а з 2013 року для людей дуже перспективними стали фотоплівки на сполуці титану (CaTiO_3) з назвою «перовськіт». Зауважмо – це приклад саме нанотехнологій. В Інтернеті легко відшукати чимало матеріалів на цю тему [2].

Закінчуючи, підкреслимо головне: відкриттям цієї речовини фізика й інші точні науки в черговий раз довели вже добре відому істину: духовне виховання і підвищення моралі дуже важливі, але реальний ноопрогрес людства та його рух до порятунку від безлічі загроз можливий тільки на основі унікальних відкриттів науковців. По-справжньому якісною і суспільно корисною у наш час є тільки та вища школа, що надає молоді серйозні знання з нанонаук і нанотехнологій, готуючи її до настання чергової революції у життєзабезпеченні людей.

Література:

Даймонд Дж. Зброя, мікроби і харч: Витоки нерівностей між народами. – К. : Ніка-Центр, 2009. – 488 с, [32] с.; Чебан Е. Напыляемый состав превращает поверхности в солнечные батареи http://vk.com/topic-692972_25780992?post=11809 7-08-2014

Костючков С.К.

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ ЗАСОБАМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Провідну роль у процесі формування молодого людини відіграє система освіти, яка є базовим складником прогресивного розвитку будь-якого суспільства, виконуючи роль механізму трансляції накопичених знань та культурних надбань від покоління до покоління. Безсумнівно, що XXI століття знаменується актуальністю «суспільства знань», головна функція якого – випереджаючий розвиток когнітивних якостей особистості, освітніх систем у соціумі, інтелектуального потенціалу суспільства.

Система освіти – складний, динамічний, поліаспектний комплекс взаємозв'язків людей, об'єднаних процесом передачі та набуття знань. Будучи важливим елементом суспільного життя і державного механізму, освітня система покликана вирішувати конкретні стратегічні завдання, пріоритетними серед яких є:

- забезпечення всебічного розвитку вільних і рівноправних громадян, їхніх об'єднань, які добровільно сформувалися і знаходяться у відносинах конкуренції і солідарності між собою і державою, в умовах мінімізації етатизму, але за активної участі держави;

- розширення, відносно існуючого, освітнього простору, розповсюдження його на максимальну кількість суб'єктів соціальної комунікації;

- підтримка стабілізаційних суспільно-політичних процесів, які забезпечують реалізацію стратегічного завдання громадянського суспільства: когерентність індивіда із

соціумом, його звільнення від політико-регламентуючого контролю, соціально-обмежувальних перешкод і заборон;

- збереження історично-культурної цілісності та етнонаціональної ідентичності суспільства та індивіда;

- підготовка освічених, висококваліфікованих, на рівні міжнародних стандартів, спеціалістів для будь-яких галузей людської діяльності.

В умовах динамічного соціуму освіта відіграє важливу інструментальну роль у діагностуванні суспільного «здоров'я» та пошуку оптимальних шляхів гармонізації взаємовідносин між особистістю, державою та громадянським суспільством.

Система цінностей – найважливіший компонент політичного і соціального життя суспільства, – це світ знань та умінь, завдяки якому особистість прилучається до чогось більш важливого, ніж її власне емпіричне існування, це окультурена і ретрансльована з покоління в покоління за допомогою сукупності умовних знаків – символів констеляція почуттів, емоцій і ідей, істотно-значущих для даного суспільства.

Завдяки цінностям, людське існування виходить за рамки потреб та інтересів, за рамки того, що необхідно для життя, і того, що зручно, вигідно й ефективно в даний момент часу, саме завдяки залученню до світу цінностей, життя індивідуума наповнюється конкретним сенсом і змістом. Система цінностей виконує важливу функцію як у бутті людської спільноти, так і в житті окремої особистості. Головне її призначення полягає у визначенні критеріїв, що дозволяють розмежувати добро і зло, користь і шкоду, істину й брехню, тобто, цінності є регуляторами людської життєдіяльності, слугують мірою оцінки як власних дій, так і вчинків інших членів суспільства.

Початок ХХІ століття було актуалізовано інтенсивними пошуками нових систем цінностей, які б були конгеніальними широкомасштабним процесам реформування політичної, соціальної, економічної сфер суспільного життя як в країнах новоєвропейської цивілізації, так і на пострадянському просторі. Для перших ці пошуки – результат констатації факту, що ціннісна шкала минулого перетворюється на суспільний атакізм й потребує докорінної, субстантивної модернізації. Для інших – не тільки імпліцитно усвідомлена сецесія відносно радянської минульщини, але й сподівання на агрегацію в цивілізований світ, формування модерної аксіосфери з системою релігійних, правових, політичних, моральних та естетичних цінностей.

Погоджуючись з енциклопедичним визначенням що «цінність є не властивістю будь-якої речі, але сутністю й одночасно умовою повноцінного буття об'єкта» [4, с.507], додамо: цінність визначається і як вищий екзистенційний вибір людини, який не має кількісної експлікації та репрезентує превалюючі ідентифікаційні моделі оточуючого світу. Власне громадянські цінності сучасні дослідники трактують як такі, що співзвучні як суспільству ХХІ століття, так і сучасній особистості, підкреслюючи, що сутність даних цінностей в їх значущості, а не у фактичності. Цінність не тотожна цілі (ідеалу), оскільки ціль (ідеал) є технічною й технологічною установкою на результат діяльності, а цінність – це певне смислове значення, підґрунтя ідеології з відповіддю на питання «навіщо», а не «як». Подібна ідеологічна значущість стимулює соціальний попит саме на цінності громадянські, а не споживацькі, що були і залишаються характерними для традиційних суспільств.

Системні трансформації українського суспільства актуалізувало утворення й формалізацію вже згаданої вище аксіосфери з системою політичних, релігійних, правових, моральних та естетичних цінностей. У даному переліку особливе місце посідають цінності політичні, оскільки саме вони у певному сенсі виступають передумовою формування цінностей громадянських, а також слугують підґрунтям ймовірної громадянської ідентичності.

В умовах сьогодення проблема політичних цінностей убачається вельми актуальною, адже саме рівень даних цінностей зумовлює соціальну активність громадян та їх об'єднань, суспільну злагоду, національну ідентичність, толерантність, тобто необхідні складові, без яких неможливо становлення громадянського суспільства та розвиток правової держави.

Функціонуюча в соціумі система громадянських цінностей формує, по-перше, атрактивну модель світоустрою із загальними для всіх членів громадянського суспільства ціннісними критеріями, що регулюють процеси міжособистісних та міжгрупових інтеракцій. Тобто, дані цінності реалізуються у вигляді конкретної матеріальної сили як потужний фактор суспільного розвитку – соціогенезу. По-друге, адаптовані свідомістю індивіда, громадянські цінності перетворюють його на ідеальний тип людини, яка усвідомлює свою відповідальність не тільки в місцевому, локальному масштабі, але й у світовому, глобальному вимірі. Подібний індивід сам стає унікальним суспільним ресурсом, переходить у розряд універсальних інтегрованих цінностей. Формування самоцінної особистості, для котрої життєвими ідеалами стають громадянські цінності, такі як самостійність, незалежність, свобода, відповідальність і самовідповідальність є, на наше переконання, одним з основних завдань сучасної системи вищої освіти. Закон України про освіту 2014 року наголошує на тому, що «держава сприяє розвитку вищих навчальних закладів як центрів незалежної думки» [2, ст.3].

Природно, що крім законодавчого закріплення і правового оформлення контенту системи вищої освіти, необхідна ще й наявність комплексу певних умов для її формування, розвитку та продуктивного функціонування. І якщо соціальні та економічні передумови для розвитку самоцінної особистості в певному сенсі існували і раніше, то відповідний рівень загальної, політичної і правової культури громадян був і залишається вельми невисоким. Незважаючи на це, представляється можливим визначити тенденції розвитку вищої освіти в Україні, проблемні аспекти, сформулювати їх гостріше і безпосередніше, вирішити нагальні питання взаємозв'язку і взаємовпливу держави, інститутів освіти і виховання, окремої особистості та громадянського суспільства.

Література

Гражданское общество: истоки и современность / [Научн. ред. Кальной И.И., Лопушанский И.Н.]. – СПб: Юридический центр Пресс, 2006. – 492с.; Закон України «Про вищу освіту» № 1556-VII від 1.07.2014. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page>; Костючков С.К. Гражданское общество: ориентация на общечеловеческие и национальные ценности в контексте гармонизации социальных отношений / С.К.Костючков // Вестник российского университета дружбы народов. — №2. Серия Политология. – М.: Российский университет дружбы народов, 2010. – С.55-60. ; Краткая философская энциклопедия. – М.: Издательская группа «Прогресс» – «Энциклопедия», 1994. – 576 с.

Кретов П.В.

ФІЛОСОФСЬКЕ ПІЗНАННЯ ТА СУЧАСНІСТЬ: ВИМІР ФІЛОСОФСЬКОЇ АНТРОПОЛОГІЇ

Констатації кризового стану сучасної філософії давно стали вже чимось на кшталт ритуальної формули, що має супроводжувати актуалізацію будь-якого філософського розгляду змісту свідомості людини, загальником у науковій літературі останніх десятиліть (згадаймо хоча б класичну вже Слотердайкову метафору щодо «умираючого дерева філософії» та мрії побачити його знову розквітлим [2]). Безперечно, криза системи ціннісних орієнтацій, нестабільність соціокультурних моделей поведінки та її мотивації, значна деідеологізація/ідеологізація картини світу в сферах масової та індивідуальної свідомості (не в останню чергу пов'язана зі специфічним, якщо буде дозволено такий вислів, «післясмаком» постмодерної парадигми в філософії, що насамперед обумовлено її пафосом негачії, з одного боку, і схильністю до теоретико-філософської рекурсивності, з іншого) вплинули на проблемне поле (на гуссерлівський «горизонт смислів») сучасної філософії, хоча все згадане вище в соціокультурній сфері, нею ж (філософією) і обумовлене. Можна сказати, що маніфестована подібними констатаціями ситуація проблематизує насамперед комплекси питань, пов'язані із сучасною *філософською антропологією* (проблематика осмислення феномену людини в цифрову епоху та меж когерентності між традиційними соціокультурними формами і механізмами існування цивілізації та новітніми моделями взаємодії між людиною і світом (осмислення

феномена віртуальної реальності, що пов'язано насамперед із технологіями 3-D-принтингу, augmented reality, (google glasses) Internet of things, нанотехнології, хмарні технології, цифрова особистість, енергозбереження і нові джерела енергії, розвиток нових можливостей медицини та трансплантології, електронної в тому числі) [4], що усталюються, – наприклад, проблематика трансгуманізму в етиці і в світоглядному знанні загалом, а також символічна природа культури, обумовлена знаковим характером сприйняття, осмислення, опису, пояснення, розуміння світу людиною та трансляції інформації про нього), *гносеологією та етикою* (рецепція та інтерпретація понять суб'єктивного та об'єктивного, дихотомії «суб'єкт-суб'єкт», сфери інтерсуб'єктивного та її сутнісних характеристик, розвиток парадигми діалогізму та постдіалогізму (Е. Левінас) нової інтерпретації гуссерлівських концептів ноєми та ноєзису, створення відкритої динамічної системи знань і уявлень, що відігравали б роль картини світу в контексті швидкого розвитку теоретичної науки (який характеризують, не вичерпуючи, наприклад, в фізиці голографічна модель реальності Д. Бома або квантово-механічна М-теорія суперструн Е. Віттена)), *аналітичною традицією* (традиційна для аналітичної філософії лінгвістична проблематика ускладнюється включенням до розгляду метафізичних констант мови та урізноманітненням використання міждисциплінарних методологічних парадигм) та *філософією свідомості* (у найбільш широкому сенсі це реінтерпретація психофізичної проблеми у філософії, питання про структуру, межі та зміст свідомості). Але попри всю багатоманітність, плюралістичність сучасних підходів у філософії до понять людини і реальності незмінною точкою перетину (своєрідною точкою мінімуму Кузанця) чи не всіх можливих інтерпретацій залишається сама людина та її переживання і осмислення нею світу. Ірраціональний характер переживання людиною своєї суб'єктивності як тут-присутності, існування, що перебуває, і не може бути редукованим до будь-якої раціональної форми, вказує на «сухий залишок» свідомості. Звідси і включення (як здійснення можливості, причетності людини до Іншого) в простір інтерсуб'єктивності. От це мінливе, «мерехтливе» буберівське «щось», лише і виступає підставою для опору паскалівському жаху безкінечних просторів, дораціональною сутністю Я. «Людський світ у першу чергу характеризується, власне, тим, що тут між істотою та істотою відбувається щось таке, рівне чому неможливо відшукати у природі. Мовою для цього «щось» є лише знак та медіум, через «щось» викликається до життя будь-яке духовне діяння. Саме «щось» робить людину людиною; але на цьому шляху воно не тільки розкривається, але, трапляється, і гине.», – стверджував М. Бубер [1, с.94]. Бачимо, що концепт «щось», (яке П. Тілліх називав головною таємницею містики та теології Бубера), має тут яскраво виражений символічний характер.

Тобто вищезгадане дерево філософії все одно живе, які б бурі над ним не ревіли, що обумовлене самою природою людини. Зіштовхуючи між собою метафоричні ряди смислів (що продукуються філософією або наукою так само, як і будь-яким нарративом, чи то пак, дискурсом – наприклад, символ умираючого-квітучого дерева виступає як архетипічна конструкція у світовому літературному тезаурусі, архіві (М. Фуко) ще з часів Енума Еліш або Старого заповіту) скажемо, що дерево філософії живе у такий спосіб і так само назавжди, як от славнозвісний кіт Шредінгера. Можна навіть додати, вже без будь-якої іронії, що кантівське трансцендентальне запитування людини щодо себе і світу свідчить про існування, крім філософії пандемос, ще й філософії уранії, небесної, (перефразуючи платонівську антитезу Афродіт з «Симпосією»), до якої і належить предикація такого знання, як «вічної філософії» (О. Хакслі). Адже якщо філософування має на увазі трансцензус людини, універсальний вихід за межі сприйняття, переживання і мислення часткового, окремого, то необхідно передбачається дистанціювання людини щодо себе самої (згадаймо, що одне із значень концепту теорія (від грец. θεωρία) етимологічно «божественне бачення», бачення, яке передбачає цілісний синтетичний «огляд» присутнього, даного і заданого людській свідомості. У тілесному космосі давніх греків боги могли бачити все неначе з висоти пташиного польоту, з висоти Олімпу, одномоментно,

цілісно, а не фрагментарно. Екстраполюючи етимологічне тлумачення лексеми «теорія» на сучасність, можна охарактеризувати такий філософсько-антропологічний підхід, як мультипанорамний. Мається на увазі насамперед об'ємність і масштабність переживання і о-смилення (поняття смислу беремо не у традиції Фреге-Рассела, а в контексті тлумачення Гайдеггером концепту *Dasein*) людиною світу як мисленого і переживаного цілого, але даного у фрагментах, які хоч і є панорамними пазлами цілого, але лише пазлами, фрагментами «тут-тепер-так» сприйняття, переживання, мислення і знання. Доречною метафорою і символічною конструкцією одночасно для позначення цього «єдинороздільного» (О.Ф. Лосев) цілого видається тесеракт – чотирирівний куб (класичне оповідання Р. Хайнлайна «Будинок, який побудував Тіл», 1958), кожна сторона якого виступає основою для розгортання ще одного куба, або образи творчості М. Ешера, (наприклад, відома літографія «відносність» 1953 р.) що завдяки візуалізації тривимірної пластики символів безкінечності та симетрії в сприйманому людиною стала чи не візитівкою філософського знання. Інтуїції В.Г. Табачковського, коли він намагався окреслити «полісутнісне homo», використовуючи при цьому образи-концепти на кшталт: людина – «будинки з безліччю вікон-поглядів на світ» (Г. Джеймс) [3], як видається, були скеровані саме в такому напрямку.

У світовій філософській традиції існує інтенція переосмислення, (перезавантаження) стосовно позитивних засад філософського знання взагалі і надзвичайно гостро щодо зокрема етики, аксіології, філософської антропології. Наявний стан речей, коли, з одного боку, науково-технічний прогрес, що стрімко розвивається, насамперед спричинює буквально наочну зміну предметної реальності світу (як він даний людині), вимагає відповідей на світоглядні і смисложиттєві філософські запитання, а з іншого боку, загострення соціально-економічних і геополітичних дестабілізуючих чинників у світі потребує не просто створення нової картини світу, але і картини світу відкритої, здатної до розвитку, змін, вільної від негати, агностицизму та своєрідного техногенного фаталізму.

Розвиток технологій позбавляє світоглядного сенсу традиційний сцієнтизм, демонструючи його ірраціональну аксіоматику. Навряд чи сучасна людина може дозволити собі квазіакадемічний, техногенний і технологічний снобізм стосовно смислоутворюючої символіки філософського знання. Недостатньо оголосити, наприклад, час усього лише психічною конструкцією, що фіксується лексемою в мові, для того, щоб не те що вичерпати, а навіть підступитися до глибинних смислів його суб'єктивного переживання й осмислення. Пертурбації концептів часу, простору, реальності в сучасній фізиці, філософії це яскраво демонструють.

Література:

Бубер М. Проблема человека. Перспективы/ Лабиринты одиночества: Пер. с англ.//Сост. Н.Е.Покровский. – М.: Прогресс, 1989. – С.88-98.; Слотердайк П. Критика циничного разума / П. Слотердайк. Пер. з нім. – К.: ВК ТОВ «Тандем», 2002. – 544 с. – С.18.; Табачковский В.Г. Полісутнісне homo: філософсько-мистецька думка в пошуках «неевклідової рефлексивності». – К.: Вид. ПАРАПАН, 2005. – 432 с.; Шмидт Э., Коэн Дж. Новый цифровой мир. Как технологии меняют жизнь людей, модели бизнеса и понятие государств. – М.: Манн, Иванов и Фербер, 2013. – 368 с.

Кулик О.М.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ

Серед багатьох важливих рис сьогодення – глобалізації інформаційної й торгової сфер, загострення змагання за світове економічне і політичне лідерство – варто виокремити підвищення суспільно-економічного значення діяльності освітньо-наукових комплексів і рух до повної соціалізації представників нових генерацій через отримання професії всередині освітньої системи, а не якимось іншими способами. Разом з необхідністю безперервного навчання активного населення це перетворює тему „навчання

і професійне вдосконалення” в один з головних суспільних пріоритетів, в явище, яке стосується всього соціуму. Та перетворення освітньо-наукової системи в найважливішу суспільну підсистему не проходить без труднощів, потребуючи багатостороннього дослідження і глибокої рефлексії. Вузькі спеціалізовані науки – математична статистика, демографія та ін. – можуть дати відповіді лише на частину запитань, що стосуються стану і тенденцій змін освіти, розв’язання більш серйозних завдань вимагає звернення до „загальніших” наук – філософії, соціології, педагогіки, психології, економіки й інших. Філософія названа першою не випадково, адже перед державними стратегами й суспільною елітою в освітньо-науковій сфері постали настільки складні завдання, що без звернення до філософії освіти їх розв’язати буде надто важко.

Це означає, що виникла суспільна потреба у розвитку філософії освіти як спеціалізованого підрозділу сучасної філософії. Існує певна закономірність у тому, що філософія освіти у своєму розвитку йде поряд з демократизацією суспільства і переходом від елітарної вищої освіти до загальної. Якщо в „тоталітарному” СРСР не існувало філософії освіти та соціології, то демократичні тенденції спричинили їх появу в другій половині 1980-х років, а після розпаду СРСР філософія освіти стала стрімко розвиватися в Росії, Україні та інших новопосталих державах.

У роки незалежності філософія освіти в Україні набула значного розвитку (згадаємо праці В. Андрущенка, В. Кременя, В. Огнев’юка, С. Клепка, Д. Дзвінчука, а також В. Лутая, М. Михальченка, М. Култаєвої й інших), перетворилася у повноправну спеціальність 09.00.10 з групи „філософські науки”, стала об’єктом цікавості науковців різного віку. Настав час дослідження особливостей розвитку філософії освіти, її інституціалізації, адже швидкозмінність суспільства, освітньо-наукового комплексу й всього буття вимагає від філософів вивчати нові явища і не замикатися в аналізі думок і досягнень науковців попередніх епох. Тимчасом, існує не так багато праць (у першу чергу – С.Клепка), головною темою яких була саме історія й особливості розвитку філософії освіти в Україні. Загалом все ще залишаються відкритими частина питань, що стосуються статусу і призначення філософії освіти з урахуванням початку нової науково-технологічної революції XXI ст., континентальних і національних процесів, тенденцій розвитку освіти, науки і культури в Україні.

Незаперечним є той факт, що вітчизняні вчені активно підтримують розвиток нового сектору філософії та проводять наукові пошуки у даній галузі. У Росії лише поодинокі науковці вказують на значний евристичний потенціал філософії освіти, а більшість педагогів і представників інших гуманітарних наук вважають її „зайвою”, оцінюють як невиправдане проникнення філософів на терени педагогічних наук. Наслідком є поширеність у Росії критики зарубіжної філософії освіти, мала кількість монографій і навчальної літератури.

Узагальнюючи літературу з предмету, можна вказати, що загальними тенденціями філософії освіти у новому XXI столітті вважають: 1) усвідомлення кризи системи освіти, філософської думки й педагогічного мислення як вираження кризової духовної ситуації нашого часу; 2) труднощі у визначенні ідеалів і цілей освіти, що відповідає новим вимогам науково-технічної цивілізації й інформаційного суспільства, яке трансформується у суспільство знань; 3) конвергенція між різними напрямками у філософії освіти (наприклад, педагогічною антропологією й діалогічною філософією освіти, критико-раціоналістичним і критико-емансипаторським напрямками); 4) пошук нових філософських концепцій, що можуть служити обґрунтуванням системи освіти й педагогічної теорії й практики (висування на перший план феноменології, поворот до дискурсного аналізу – М. Фуко й ін.).

Активна дослідницька позиція має зорієнтовуватись на тому, що провідною повинна стати ідея формування такого способу життя, який би склав основу довготривалого розвитку людства, тобто стратегія сталого (стійкого) розвитку. У контексті означеної стратегії навчання здійснюється впродовж усього життя людини і є невід’ємною частиною

процесу загальної освіти; воно не повинне обмежуватися системою формальної освіти. У межах формальної освіти на всіх рівнях бажано поступово досягти міждисциплінарності; виховувати свідомих членів суспільства на розумінні взаємозв'язку та взаємозалежності людини та природи, усвідомленні ними необхідності збереження глобальної рівноваги та причетності кожного до проблем навколишнього середовища; забезпечити розповсюдження знань, умінь, навичок для прийняття рішень.

В умовах розгортання інформаційно-комунікаційних явищ, що через поєднання можливостей Інтернету, телебачення і традиційних друкованих ЗМІ набули характеру „інформаційних війн”, скерованих не тільки на провідні держави світу, а й на Україну, представникам філософії освіти слід посилити діяльність оборонно-інформаційного характеру. Насамперед, необхідно звернути особливу увагу на формування української ідеї для всього ХХІ ст., оскільки усі попередні варіанти виявилися слабкими у своєму впливі на загальне населення.

Тимчасом, українська земля посідає унікальне місце в розвитку освітньо-філософських традицій. Шкода, що ця унікальність навіть не стала предметом осмислення. Причиною такої „непритомності” є те, що новочасна українська культура сформувалася в колоніальних умовах. На думку професора Національного університету „Острозька академія” П.Кралука, „комплекси національної неповноцінності і сьогодні в нас є достатньо сильними. Ми часто ігноруємо те, що могло б стати предметом національної гордості. Водночас акцентуємо увагу на речах ущербних, часто звеличуючи їх. Не дивно, що від діячів такої закомплексованої культури важко чекати осмислення унікальності України в розвитку філософських традицій” (Кралука П.М. «Білі плями» в історії української філософії: Наукові нариси. - Луцьк: ПВД «Твердиня», 2007. - 164 с. с.13-14).

Новітній і, на наш погляд, значний внесок в усунення подібних „білих плям” в історії формування української нації зроблений у 2014 році Корсаком К.В. У серії статей (часопис „Вища освіта України”, №4, 2014; „Віче” й ін.) він робить пропозицію будувати нову „Українську ідею – ХХІ” на генетичних доказах того, що українці є вагомою частиною всіх європейців-землеробів, що на Близькому Сході винайшли землеробство і скотарство, започаткувавши тофлерівську „третю хвилю”. Ці докази були отримані науковцями багатьох держав Європи і світу на основі поєднань досягнень відомого проекту „Геном-2000” і можливостей сучасного комп’ютеризованого обладнання. Нові факти свідчать не тільки про внесок пра-українців у створення нових сортів зернових та розвиток металургії міді й бронзи, а й про одомашнення тарпанів (диких коней). Це полегшило рух перших землеробів аж до Атлантики та змінило рівновагу сил між ними та кочівниками з Азії. Надалі настав тривалий і бурхливий період „переселення народів”, що гранично ускладнив фізичне виживання українців та їх об’єднання в унітарну державу. Можна тільки дивуватися тому, як наш народ узагалі зберіг свою ідентичність і культуру.

В особливо складних умовах сьогодення завдання вітчизняної філософії освіти полягає у науковій підтримці розвитку національної освіти і культури, підвищення людського капіталу, відтворення інтелектуальної еліти країни, перетворення нової „Української ідеї – ХХІ” у національну парадигму цивілізаційного поступу, без чого Україна в умовах глобалізації світової економіки та переходу до ери наукоємких технологій прирікатиме себе на роль недостатньо розвиненої країни з теренів „третього світу”. На наш погляд, у Західній Європі вже досить виразні риси того більш цивілізованого і високоморального „суспільства знань”, яке в ХХІ ст. остаточно замінить індустріальне. Серед завдань українських представників філософії освіти – вивчення європейських теоретичних і практичних здобутків, їх інтерпретація та поєднання з національними досягненнями в планах і діях розбудови нашої освіти і культури.

ФІЛОСОФСЬКА РЕФЛЕКСІЯ ФЕНОМЕНУ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ: ОРІЄНТИРИ МОЛОДІ

Найважливішу сферу і особливий рівень активності людини становить соціальна активність.

Актуальність теми, що пропонується до розгляду, зумовлена новітніми трансформаційними процесами, що відбуваються у нашій державі, в часи, коли молоді, як рушійній силі суспільного процесу, найбільше потрібно виявляти свою соціальну активність.

Проблемою соціальної активності присвячено роботи багатьох видатних науковців. На нашу думку, найбільш розгорнутою є визначення соціальної активності В. З. Когана, – як свідому і цілеспрямовану діяльність особистості та її цілісно-соціально-психологічна якість, які, будучи діалектично взаємозумовлені, визначають і характеризують ступінь або міру персонального впливу суб'єкта на предмет, процеси і явища навколишньої дійсності. Діяльність виступає як спосіб існування соціального суб'єкта і є реальним проявом його соціальної активності [1].

С. Рубінштейн сформулював принцип діяльності так: “Суб'єкт у своїх діяннях, в актах своєї творчої самостійної діяльності не тільки виявляється і проявляється, він в них створюється і визначається. Отже, по тому, що він робить, можна визначити те, що він собою представляє; напрямом його діяльності і формування його самого” [3,с.153]. Філософські і психологічні дослідження останніх років розкривають таку закономірність діяльності, як єдність двох сторін її соціальної сутності: проекції на “світ речей” (предметна діяльність) і проекції на “світ людей” (діяльність, яка пов'язана із засвоєння норм людських взаємовідносин). Зрозуміти сутність діяльності, як єдності цих двох її сторін дозволяє звернення до концепції персоналізації А. Петровського. Він обґрунтував наявність у індивіда особливої соціогенної потреби “бути особистістю”, тобто потребу в персоналізації. Ця своєрідна потреба реалізується як прагнення суб'єкта продовжити себе в інших людях, поділитися з оточуючими своїм буттям і за рахунок цього постати перед цими людьми як особистість. А. Петровський зауважує: “Прагнучи включити своє “Я” в свідомість, почуття і волю “інших”, завдяки активній участі у спільній діяльності, залучаючи їх до своїх інтересів і бажань, людина, отримавши в порядку зворотного зв'язку інформацію про успіх, задовольняє тим самим потребу персоналізації” [4,с.244].

З потреби персоналізації, як вважає А. Петровський, вибудовується основний перелік соціальної мотивації особистості. Потреба індивіда бути особистістю задовольняється в діяльності, яка для інших людей (або іншої людини) повинна бути значимою. Щоб транслювати будь-які цінності іншим, індивід сам повинен мати певні цінності, бути самоцінним, усвідомлювати свою цінність. Звідси походить визнання такого елемента, який визначає становлення соціального досвіду людини, – самосвідомість особистості [4].

Без самосвідомості не може здійснюватися ні пізнання людиною соціального світу, ні соціальне самовизначення її в ньому, а отже не може бути мови і про соціальну активність особистості.

Таким чином, сутністю людської діяльності є особистісна творчість. Щоб життя людини розгорталось як творчий процес, у її свідомості, під дією вказаних чинників і на основі сформованого життєвого досвіду, має сформуватися модель активного ставлення до свого життя, як акту життєтворчості.

Сучасне покоління живе в епоху зростання ролі особистості як творця соціального світу і творця самої себе.

Майбутнє нашої держави, становлення нового суспільства залежить від соціального досвіду, який має молоде покоління, на який спирається у процесі життєдіяльності та життєтворчості.

Отже, соціальна активність молоді має спиратися на позитивний соціальний досвід.

У свідомості молоді найчіткіше відображаються нові тенденції соціальних відносин, які по мірі подальшого розвитку суспільства, все більше будуть проявлятися.

Реалії життя, в умовах становлення нової культури, постійно ставлять людину у вкрай невизначені ситуації, коли не може бути готових рішень, які приймаються на основі засвоєння готових знань, умінь, навичок набутих від старшого покоління.

Сучасній особистості потрібно вирішувати кожен життєву ситуацію творчо, самостійно приймати рішення і нести за них відповідальність.

У соціальній сфері швидко інтенсифікувалися політичні, економічні, гендерні та інші процеси, які часом набувають кризового характеру. Це змушує особистість підсилювати свою життєву активність, розвивати здатність до розвитку, а часом і виживання.

Молодь – це один з прихованих ресурсів, який є в будь-якому суспільстві, від якого залежить його життєздатність. Виживання та темпи прогресу кожної країни визначаються тим, наскільки значний, розвинений цей ресурс, наскільки він мобілізований, наскільки повно реалізується.

Література:

Коган В.З. Человек в потоке информации / В.З. Коган. - Новосибирск: Наука (Сибирское отделение), 1981. - 186 с.; Ляшенко Л., Ластовченко І. Зміни соціокультурного середовища в Україні і значення емоційної зрілості молоді/ Л. Ляшенко, І. Ластовченко // Рідна школа, 2003. - Січень - С. 31-33.; Рубинштейн С. Л. Бытие и сознание / С.Л. Рубинштейн. - М. 1967. - 424 с.; Петровский А. В. Вопросы истории и теории психологии. Избранные труды / А.В. Петровский. - М. 1984. - 272 с.

Лисенко С. В.

МОТИВАЦІЯ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Проблема формування і ефективного використання трудового потенціалу сільськогосподарськими підприємствами є однією із основних факторів економічного зростання в сільському господарстві, збільшення доходів місцевих бюджетів, можливості соціального розвитку сільських територій і підвищення рівня життя їх населення. З метою ефективного формування та використання трудового потенціалу сільськогосподарські підприємства повинні звертати особливу увагу на соціально-економічні фактори активізації діяльності персоналу, оскільки від цього залежить результат роботи колективу і конкурентоспроможність суб'єкту господарювання на ринку. У цьому значну роль відіграє мотивація, що є основою будь-якої поведінки людини і її зусиль, спрямованих на досягнення цілей підприємства. Мотивація розглядається як процес створення умов, які впливають на поведінку людини або групи людей і дозволяють залучити їх до активної праці на своїх робочих місцях. У сукупності видів мотивації працівників особливе місце посідає заробітна плата та її організація, адже вона найповніше відображає залежність між результатами праці окремого працівника та його матеріальною винагородою. Належна заробітна плата, що не принижує гідності людини, має активно заохочувати працівників у підвищенні ефективності виробництва, стимулювати зростання продуктивності праці та поліпшення якості продукції водночас із забезпеченням розширеного відтворення робочої сили, підвищувати соціальний рівень життя людей. Питання оплати та стимулювання праці викликають науковий інтерес дослідників вже досить давно. Серед зарубіжних вчених особливо слід відзначити праці К. Маркса та Д. С. Сінка, у яких надаються концептуальні основи заробітної плати як ціни робочої сили, а також сутнісні характеристики взаємозв'язків оплати та результативності (продуктивності) праці. Серед

вітчизняних вчених особливий внесок в розвиток наукової думки стосовно питань оплати праці зробили А. Г. Бабенко, О. А. Грішнова, В. С. Дієсперов, А. М. Колот, М. Й. Малік, О. Г. Шпикуляк та інші.

На жаль аграрний сектор виробництва характеризується знеціненням робочої сили, що призвело до того, що ні номінальний, ні реальний рівні заробітної плати в сільськогосподарському виробництві неспроможні забезпечити умови для нормальної життєдіяльності працівників і повноцінного відтворення робочої сили. Тож заробітна плата практично не виконує необхідною мірою основні функції. Створення ефективної системи мотивації праці в аграрному секторі економіки – проблема з числа найскладніших. Система оплати праці здебільшого на сільськогосподарських підприємствах України є малоефективною і є однією з причин гальмування розвитку галузі та не сприяє підвищенню кількісних і якісних показників діяльності.

До основних недоліків систем оплати праці в сільському виробництві необхідно віднести наступні:

1. Зростання оплати праці не завжди пов'язано з ростом ефективності. Працівники підприємства не зацікавлені підвищувати продуктивність, оскільки це не впливає на розмір оплати праці. На багатьох підприємствах використовується почасова оплата праці, розмір якої не пов'язаний з обсягами виробітку.

2. Негнучкість системи оплати праці. Підвищення заробітної плати у деяких випадках проводиться як результат більш ефективної праці. Натомість, у більшості випадків підвищення пов'язане із загальнодержавними актами (переглядом мінімальної заробітної плати). Це створює психологію зрівнялівки, що з часом домінує в економічній свідомості.

3. Слабка розробленість критеріїв та показників індивідуальної праці окремого працівника.

Таким чином, провідну роль в організації заробітної плати на сільськогосподарських підприємствах має відігравати тарифна система, яка сприятиме покращенню результатів діяльності підприємств. Необхідність посилення стимулюючої ролі заробітної плати та забезпечення її об'єктивної диференціації вимагає впровадження нових нетрадиційних методів та підходів до побудови тарифної системи України, а також застосування сучасних систем преміювання працівників. Створення високоефективної системи оплати праці є одним з головних напрямків управління сучасного підприємства будь-якої галузі і форми власності.

Ефективним інструментом матеріального стимулювання працівників аграрних підприємств є додаткова оплата за перевиконання сезонних завдань або змінних норм продуктивності за підвищеними розцінками. Також доцільним є стимулювання працівників за виконання сезонних завдань у визначений термін.

У межах компетенції керівництва аграрних підприємств залишаються такі інструменти побудови ефективної системи стимулювання праці, як встановлення залежності оплати праці від її результатів, раціональний розподіл фонду заробітної плати (частка основної тарифної заробітної плати у середньому має бути не меншою за 70 %), створення ефективної системи преміювання всіх категорій працівників, особливо в такій трудомісткій галузі аграрного виробництва, як тваринництво. Ефективна система матеріального стимулювання праці включає в себе управління процесами прямого грошового стимулювання та непрямого стимулювання праці.

Також, необхідною передумовою ефективного функціонування системи мотивації праці є державне регулювання заробітної плати. Для цього повинні застосовуватися наступні елементи: 1) система забезпечення мінімальних гарантій у сфері оплати праці; 2) система захисту від негативних явищ в економіці; 2) договірна система праці; 3) система оподаткування заробітної плати та дохід.

Окрім того, для забезпечення належного рівня оплати праці важливим є збалансування структури ринку праці, яка повинна бути побудована на відповідності

пропозиції робочої сили попиту на неї. Одним із шляхів збалансованого забезпечення галузей та регіонів країни трудовими ресурсами відповідної кваліфікації є використання механізму державних замовлень на підготовку фахівців, науково-педагогічних та робітничих кадрів, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів.

Аналізуючи вище сказане можна стверджувати, що недостатня мотивація у сучасних умовах часто негативно впливає на реалізацію сільськогосподарськими підприємствами своїх потенційних можливостей, призводить до масового відчуження людей від результатів трудової діяльності, до зниження продуктивності праці й ефективності використання персоналу. Таким чином, зростання обсягів оплати сільськогосподарської праці та встановлення зв'язку заробітної плати з результатами виробництва сприятиме підвищенню рівня зацікавленості та трудової активності працівників, що здійснюватиме безпосередній вплив на ефективність виробництва.

Таким чином, підвищення ефективності використання трудового потенціалу в сільському господарстві є одним з важливих питань сьогодення. Одним із основних напрямків вирішення даної проблеми є впровадження сучасної системи мотивації працівників в сільському господарстві, в якій особливе місце відводиться заробітній платі. Таким чином основою подальшого розвитку мотивації у сфері сільськогосподарського виробництва має стати підвищення рівня оплати праці, яке не можливе без державного втручання та запровадження комплексної системи аналізу та збалансування встановлених соціальних гарантій.

Вирішення поставлених питань сприятиме не лише покращенню основних показників діяльності сільськогосподарських підприємств, зростанню продуктивності праці та рентабельності виробництва, але й зниженню рівня плинності кадрів, підвищенню привабливості аграрної праці та рівня життя і добробуту сільського населення.

Література:

Бондаревська К.В. Особливості оплати та стимулювання праці в аграрній сфері // Вісник НТУ «ХП». Серія: Актуальні проблеми управління та фінансово-господарської діяльності підприємства – Харків: НТУ «ХП». – 2012 . – № 56(962). – С. 20–28.; Жильберт М. Факторы и направления повышения эффективности формирования и использования трудового потенциала экономики сельских территорий // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И.Вернадского Серия «Экономика и управление». Том 23(62), 2010 г. №3. - с. 185 – 195.

**Лышевская В.М.
Смирнова И. М.**

ФИЗИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА КАК ВАЖНЕЙШИЙ КОМПОНЕНТ ФОРМИРОВАНИЯ ЦЕЛОСТНОГО РАЗВИТИЯ ЛИЧНОСТИ СТУДЕНТА

Физическая культура представлена в высших учебных заведениях как учебная дисциплина и как важнейший компонент формирования целостного развития личности студента. Являясь составной частью общей культуры, она входит обязательным разделом в гуманитарный компонент образования, значимость которого проявляется через гармонизацию духовных и физических сил [1].

Интересы студентов в сфере физкультурной деятельности тесно связаны с их социальной активностью, на которую существенное влияние оказывают такие устойчивые элементы психической структуры личности, какими являются ценностные ориентации. Они выступают важными критериями свободного выбора вида физической культуры. Знание преподавателями ценностных ориентаций студентов позволяет целесообразно и с высокой эффективностью применять средства стимуляции физкультурной активности, оценивать результаты деятельности и четко координировать их в динамике.

Различные виды физической культуры – неспециальное физкультурное образование, спорт, физическая рекреация и двигательная реабилитация обогащают специфической

информацией общую культуру личности, способствуя расширению и углублению ее знаний о человеке, позволяют составлять перспективные программы всестороннего развития молодого человека, вносить рациональные коррективы в сам процесс развития культуры студенческой молодежи.

Данные социологических исследований показывают, что мировоззренческое, нравственное, эстетическое и общекультурное развитие личности студента не входит в задачи кафедры физической культуры, что процесс этот должен осуществляться только кафедрами общественных наук.

В то же время студенческая молодежь не полностью разделяет такую позицию. Различные виды физической культуры представляют богатейший материал для творческой деятельности в многообразии искусства, которое является одной из основных форм отражения прекрасного в природе и в обществе. В этом неразрывная естественная связь физической культуры с культурой общества в целом и главное направление реализации прекрасного в самой природе физкультурной деятельности [2].

В процессе проведенных исследований установлены приоритетные мотивы студентов в физкультурной деятельности, которые можно условно объединить в следующие группы:

- удовлетворение студентов от самого процесса физкультурной деятельности (эмоциональность, динамичность, разнообразие, новизна, общение и т.п.);
- получение повышенных результатов в процессе занятий избранным видом физической культуры (приобретение знаний, умений, навыков, получение разрядов и т.п.);
- новые перспективы в процессе физкультурной деятельности (физическое совершенство, спортивное мастерство, воспитание характера, воли, настойчивость, трудолюбие и т.п.).

Основными целями неспециального физкультурного образования студенческой молодежи следует считать:

1. Достижение целостности знания о человеке, его культуре как системе норм, ценностей, ориентированных на развитие личностных качеств каждого молодого человека.
2. Создание гуманитарных основ (нравственно-этических, культурно-эстетических) формирования интеллигентности студента в единстве с его физкультурной деятельностью.
3. Воспитание у студентов потребности и способности руководствоваться в своей жизнедеятельности гуманистическими мотивами и целями физкультурной деятельности, умения протезировать и самокритично оценивать результаты телесного и духовного развития.
4. Ориентация студентов на самообразование, саморазвитие, саморегуляцию и самоконтроль в области физкультурной деятельности, непрерывное духовное и физическое развитие как важный фактор во всех сферах их жизнедеятельности.

Результаты анкетного опроса позволили определить основные группы целей студентов в физкультурной деятельности:

- оздоровительные, функциональные, морфологические (улучшение здоровья, снятие усталости, всестороннее гармоничное развитие, воспитание культуры тела, движения, повышение умственной и физической работоспособности);
- нормативные (выполнение программных требований, достижения в спорте, повышение функциональных (резервных) возможностей организма);
- коммуникативно-воспитательные (общение, воспитание культуры поведения, трудолюбия, эмоциональной и нравственной самоорганизации);
- организаторско-педагогические (приобретение знаний, умений, практических навыков общественной физкультурной работы, пропаганда здорового образа жизни, активного отдыха).

Повторные социологические исследования в вузе позволили классифицировать стимулы (побудительные причины) студентов в физкультурной деятельности:

- удовлетворенность, в основе которой лежит соответствие содержания деятельности потребностям в занятиях различными видами физической культуры;
- привлекательность, где формирование определенных полезных целей для общества совпадает с целями и интересами личности студента, увеличение престижности физкультурной деятельности. Кроме опосредованных мотивов (активно заниматься физической культурой), существуют и непосредственные мотивы (пассивные) – привлекательность самой спортивной деятельности, ее функциональное содержание, без которых вряд ли можно с успехом заниматься физической культурой длительное время;
- обязательность как важный педагогический инструмент формирования у студентов потребности в регулярных занятиях физическими упражнениями. Многолетние педагогические наблюдения свидетельствуют о том, что в процессе физкультурной деятельности у студентов вырабатываются более устойчивые потребности, интересы и мотивы в двигательной активности.

Реальные ценности неспециального физкультурного образования, спортивной деятельности, физической рекреации и двигательной реабилитации позволяют рассматривать учебную дисциплину «Физическая культура» в вузе как фундамент психофизического развития и физического совершенствования студенческой молодежи.

Литература

Прапор, С.С. Анализ статистических данных о состоянии здоровья студентов за последние 22 года / С.С. Прапор, Р.Д. Бабенкова // Организация и методика учебного процесса физкультурно-оздоровительной и спортивной работы: материалы VI Межунивер. науч.-метод. конф. Ч. 2. – М., 2000. – С. 145 – 150.; Семенов, Л.А. Коррекционная направленность – основной принцип школьного физического воспитания / Л.А. Семенов // Sport Kinetics. Theories of human Motor Performance and Reflection in Practice. – Magdeburg, 1997. – С. 173 – 176.

**Лышевская В.М.
Шаповал С.И.**

ЗДОРОВЬЕСБЕРЕГАЮЩИЕ ТЕХНОЛОГИИ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ СТУДЕНТОВ ВУЗОВ

Определений, что такое здоровье, достаточно много. Во многих источниках оно рассматривается как естественное состояние организма, характеризующееся отсутствием каких-либо болезненных изменений, возникающих под воздействием биологических и социальных факторов. В обычной жизни это отсутствие хронических болезней, различных болей и очень редко здоровый образ жизни. Полагаем, что здоровье – это не только состояние полного физического благополучия, но и духовного в сочетании с социальным благополучием.

Здоровьесберегающие образовательные технологии – это психолого-педагогические приёмы и методы, технологии, подходы, используемые в образовательном процессе для поддержания здоровья студентов, поскольку большинство из них сегодня имеют многочисленные соматические заболевания. Наше поколение растет в новой системе ценностных ориентаций, задаваемых СМИ, агрессивной подростково-молодёжной субкультурой, экономической ситуацией. Основной лейтмотив современной ценностной сферы – философия потребления при неоспоримом культе денег. Поэтому для формирования продуктивных нравственных ценностей, противостоящих разрушительному влиянию среды на фоне родительской беспомощности, необходимо выработать новую концепцию образовательной политики в отношении соматического, психического и социального здоровья молодежи. Разрушительные последствия для здоровья несут также наркотики, алкоголь, никотин, неразумное сексуальное и криминальное поведение, а также дидактогенные факторы (умственные перегрузки из-за

сложных программ обучения, нерационального распределения времени и пр.), а также деструктивная семейная ситуация.

Образование – культура – здоровье являются фундаментальной основой здоровьесберегающей системы, стратегической целью которой является формирование гармонично развитой личности и обеспечение студенту возможности сохранения здоровья за период обучения, формирование у него необходимых знаний, умений и навыков по здоровому образу жизни и использованию полученных знаний в повседневной жизни [1, с. 28]. Именно успешность в учении является условием его благополучного самочувствия, а это достигается путём обеспечения каждому возможности развиваться соответственно своим индивидуальным особенностям. В результате перед вузом стоит задача поиска технологий, форм и методов, позволяющих осуществить эффективность обучения на основе данных технологий. Этот аспект, полагаем, является сегодня наиболее актуальным и значимым для изучения. Поэтому в качестве объекта исследования определены здоровьесберегающие технологии студентов, а предмета – их ресурс. В ходе работы были использованы методы, соответствующие исследовательским задачам: изучение и анализ психолого-педагогической литературы; обобщение передового педагогического опыта, анализ, группировка, классификация и систематизация и др.

Отметим, что проведенные исследования по обозначенной проблеме на основе критического анализа и осмысления учебной и специальной литературы, результатов социологического опроса студентов и преподавателей университета позволили нам сделать следующие выводы:

1. Здоровьесберегающие технологии являются составной частью и отличительной особенностью всей образовательной системы и то, что относится к образовательному учреждению: характер обучения и воспитания, уровень педагогической культуры преподавателей, содержание образовательных программ, условия проведения учебного процесса и т.д., имеет непосредственное отношение к проблеме здоровья студентов. Необходимо лишь увидеть эту связь.

2. Данные технологии должны базироваться на таких принципах, как: – Создание образовательной среды, обеспечивающей снятие всех стрессообразующих факторов учебно-воспитательного процесса. Атмосфера доброжелательности, создание для каждого ситуации успеха необходимы не только для развития, но и для нормального психофизиологического состояния студента.

– Творческий характер образовательного процесса. Обучение без творческого заряда неинтересно, а значит, в той или иной степени является насилием над собой и другими. Возможность для реализации творческих задач достигается использованием в учебном процессе активных методов и форм обучения.

– Обеспечение мотивации образовательной деятельности. Студент – субъект образования и обучающего общения, он должен быть эмоционально вовлечен в процесс социализации, что обеспечивает естественное повышение работоспособности и эффективности работы мозга не в ущерб здоровью.

– Осознание студентом успешности в любых видах деятельности. Преподавателю нет необходимости быть необъективным – он может выделить какой-то кусочек работы, похвалить за старание в определенный период времени.

– Восстановление сил. Смена видов деятельности, регулярное их чередование с периодами расслабления необходимы для избежания переутомления. 3. Здоровьесберегающие технологии по характеру действия делятся на 4 группы [2]: а) защитно-профилактические, направленные на защиту личности от воздействия неблагоприятных факторов (выполнение норм СЭС, проведение прививок, ограничение предельного уровня учебной нагрузки); б) компенсаторнонейтрализующие (их задача – восполнить то, что требуется организму для полноценной жизнедеятельности: физкультпаузы, эмоциональные разрядки, соответствующее питание и витаминизация; в) стимулирующие, активизируют деятельность и силы собственного организма:

закаливание, педагогическая психотерапия; г) информационно-обучающие, обеспечивают студентам уровень грамотности, необходимый для эффективной заботы о здоровье.

4. Здоровьесберегающие технологии реализуются посредством здоровьесберегающих мероприятий. К их числу предлагается относить:

– Диспансеризацию студентов и профилактические прививки.

– Турпоходы, дни и спартакиады здоровья, спортивные праздники с упражнениями, так как студенческий возраст – заключительный этап поступательного возрастного развития психофизиологических и двигательных возможностей организма. В этот период студент обладает большими возможностями для напряженного учебного труда, спортивно-массовой деятельности. Нужны физические упражнения с акцентом на физиологически правильное дыхание. Мы дышим не только для газообмена. Дыхание тесно связано с психическими функциями. Сознательные дыхательные упражнения помогают усвоению пройденного материала, творческому мышлению, приносят неисчислимые блага для физической, эмоциональной, интеллектуальной и духовной жизни.

– Образовательные программы и беседы о здоровье, диспуты, конкурсы, тренинги, рефераты и презентации, например «Мы за здоровый образ жизни».

– Программу «Здоровое питание». Главное здесь – сбалансированность его по витаминно-минеральному составу (калорийность, качество продуктов). Кроме того, важны правила приема пищи: гигиена рук, время и количество приема пищи, отсутствие отвлекающих факторов (телевизор, книга, разговоры за едой), польза и вред продуктов и другое. Можно представить еще модель организма человека и отметить на ней флажками наиболее травмированные органы нашего организма из-за неправильного питания или вредных привычек, выпустить санбюллетень или листок здоровья и др.

– Релаксацию. Человек может долго и продуктивно работать, если вовремя и качественно отдыхает. Важно периодически прерывать напряженный ритм, в котором мы живем. Нет продуктивной работы в состоянии стресса. Для релаксации помогут минимедитации, ролевые игры, арт-терапия.

– Положительное мышление. Сегодня важно научить человека любить себя и окружающий мир, управлять своими мыслями и эмоциями, а также мотивировать к обучению. Те, кто родился после 2000 г., в корне отличаются от студентов 80-х и 90-х: они очень одарены творчески, но не терпят давления со стороны. Директивное воспитание здесь неэффективно. Единственный путь – общение на равных, когда преподаватель каждое свое решение доступно объясняет, отвечая на вопрос «для чего это нужно?» вместо традиционного «так надо!». Ведь задача вуза – воспитание здоровой и гармонично развитой личности. А это возможно только в тесной взаимосвязи с родителями и общественностью.

Литература

Гогун, Е.Н. Здоровьесберегающие технологии физического воспитания и спорта: учебное пособие / Е.Н. Гогун, Б.И. Мартемьянов. – М.: Спорт, 2007. – 123 с.; Литвин, Г.И. Теория и методика физического воспитания и спорта с использованием здоровьесберегающих технологий: учебное пособие / Г.И. Литвин. – М.: Учебная книга, 2008. – 238 с.

Ломоносов М. В.

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ БІОЕТИКИ В УКРАЇНСЬКІЙ ФІЛОСОФСЬКО-КУЛЬТУРОЛОГІЧНІЙ ДУМЦІ

В сучасному гуманітарному науковому середовищі неабияке місце займають дискусії стосовно біотехнологій, що найактивнішим чином почали розвиватись останніми десятиліттями. Інтерес гуманітаріїв до цієї проблематики пояснюється потребою людства не лише в суто «технологічному», практичному розвитку цивілізації, а й у інтерпретації цього процесу в філософсько-культурологічному ракурсі. Адже духовні потреби і канони

ще ніхто не відміняв і у вирі сучасного повсюдного «технологічно-цифрового» перевороту світоглядно-етичне осмислення того чи іншого явища є просто необхідним. Одним з результатів такої потреби стало виникнення та розвиток біоетики.

Що стосується самого терміну «біоетика» (від грецького βίος – життя та ἠθικός – звичай) то його розуміння у науці таке ж розмаїте, як і власне сам предмет біоетики. Вважається, що спірний і до найближчого часу маловідомий термін «біоетика» ввів до загальнонаукового обігу Фріц Ягр у своїй статті, що мала назву «Біоетичний імператив»[2, С. 75]. Автор використовує його у контексті моральності залучення лабораторних тварин і рослин. Сталося це у 1927 році. Розширив термін і власне започаткував нову область знання американський вчений-гуманіст з біологічною освітою Ван Ранселер Поттер у 1971 році. Вчений онколог та біохімік вперше в історії назвав біоетику мостом в майбутнє, обґрунтувавши її значення не тільки через призму біології та генетики, але й через проблеми фізіології, екології, соціології та філософії. До речі, Українська асоціація біоетики налагодила наукові зв'язки з вченим-фундатором Поттером. Незважаючи на свій похилий вік, біоетик з неабиякою цікавістю розділяв прагнення українських філософів та медиків поширити ідеї біоетики в Україні.

В сучасному українському філософсько-культурологічному середовищі проблематика біоетики займає суттєве місце, хоча поки що й не характеризується сталою чіткістю предмету дослідження або вичерпністю. Серед доробків у цій галузі слід виділити праці таких вітчизняних авторів, як Чешко В, Рубанець О., Ліщинська-Милян О., Матвеева Л., Галкін О., Григоренко А., та інші. Біоетику найчастіше розуміють як галузь науки, що покликана роз'яснити морально-етичні засади медичних досліджень на генетичному рівні. Також її розглядають як діалог між медициною і філософією та культурологією.

Одними з перших у вітчизняному науковому просторі почали розробляти біоетичну проблематику відомі вітчизняні вчені від медицини та лікарі М. Пирогов, В. Образцов, М. Стражеско, Ф. Яновський, О. Богомолець, Д. Заболотний та ін.. Своїми теоретичними та практичними напрацюваннями вони окреслили етичні пріоритети для лікаря у стосунках з пацієнтами.

У цьому ж світлі, але дещо з іншої сторони розглядає біоетику інший вчений-філософ О. Рубанець. Автор бере якісно іншу глибину і торкаючись клонування, розкриває когнітивний та трансцендентний аспекти. А саме, вводить поняття надбіологічності людини і її незалежності від релігійного розуміння. Також, відбувається відокремлення трансцендентного від суто релігійно-містичного виміру. Загалом, О. Рубанець, можна сказати, ніби окреслює подальші перспективи вивчення біоетичного, показуючи вже готові механізми – когнітивний, через який треба і далі вивчати проблему клонування та трансцендентний, який не повинен ставати на заваді цьому пізнанню. Чітко ставиться питання про відповідність копії оригіналу і зв'язок клонування з проблемою буття. [5, С. 134]

Обширним є вклад саме у освітнє розуміння біоетики О. Ліщинської-Милян. У своїй лекції, вона подає найбільш повний на сьогодні перелік принципів біоетики. Медична думка та гуманістична традиція накреслили опори біотичної науки, які у свою чергу народилися завдяки вічним філософсько-етичним проблемам, таким як гуманізм, любов до всіх проявів життя, опіка над дітьми, визнання життя найвищим даром та цінністю, піклування про здоров'я людини, фізичне і духовне начала. Паростки біотичних уявлень автор віднаходить не тільки у доробках мислителів, а у й творах літератури та мистецтва.

Та виокремлення і структурування принципів біоетики відбувається шляхом осмислення філософських поглядів та концепцій вчених різних часів. Концепція А. Швейцера, так званого «благоговіння перед життям», передбачає цінування, любов і повагу до будь-якого прояву життя, бо прояви ці є священними.

Вирізняються і ідеї Е. Фромма та його вчення про «нову людину», де він виділяє два модуси людського існування – буття та володіння. Саме модус «буття» на думку О.

Ліщинської-Милян, органічно вплітається в теоретичні засади біоетичного. Зарахування до арсеналу принципів біоетики відбувається і стосовно «теорії відповідальності» Г. Йонаса. Мислитель вважає, що діяльність, що виникає через буття не повинна завадити природі і людському життю на землі.

Цікавою є думка академіка Ю. Кундієва, яку приводить автор – інтереси науки і суспільства не повинні зазіхати на інтереси особистості, що в біоетичному плані є неабияк важливим [3, С. 7-9].

У працях Л. Матвєєвої прослідковуємо пояснення біоетики через предмет клонування людини та генетичних модифікацій на сучасному етапі. У її доробках з цієї теми обґрунтовується ідея клонування людини, не як щось небезпечне, бо, як відомо, все нове зустрічає в суспільстві опір, а як закономірна наукова подія. Не слід, розглядати біоетичну проблематику, як руйнування індивідуальних рис чи свідомості. Адже, те саме клонування народжує тільки тіло і в першу чергу покликане дати суто біологічний організм, а не «готову людину» з цілою низкою свідомісних відмінностей і психологічним типом. Формуванням особистості займатиметься суспільство, яке однаково впливає що на дитину народжену шляхом природнім, що на дитину клоновану [4, С. 64].

О. Галкін та А. Григоренко схиляються до розгляду біоетики, через декілька сфер життя суспільства, зокрема: суспільно-політичну та науково-технічну. Акцентується увага на правовому регулюванні біоетики, адже тільки тоді вона позбудеться заангажованості та псевдо науковості, коли опиратиметься на чітко прописані правові опори. До прикладу приводиться Конвенція про права людини та біомедицину, де біоетичні норми прописують багатьма положеннями. Найважливіші з них: генетичний рівень, матеріальна вигода, громадське обговорення, згода пацієнтів та інші. Також має місце паралель між правовим регулюванням біоетики, як медичної спеціалізації в Україні, базові положення якого вийшли зі згаданої конвенції.

Ставиться наголос і на важливості введення у систему вищої освіти України предмету «Біобезпека та біоетика», що зумовлено у свою чергу відсутність правильного розуміння цих нових наукових гілок у людей з вищою освітою. Акцентується також увага на сучасній диференціації біоетики. Поділ її на складові, такі як правова, освітня, медична, філософська, релігійна, стало вимогою часу [1, С. 15–19].

Як бачимо, в українській філософії та культурології останнього десятиліття питання біоетичного змісту отримали великий резонанс. Вже сьогодні маємо масив напрацювань та подальші окреслені напрямки руху. Біоетика розглядається як повноцінна наукова гілка, один із етапів вітчизняної філософської думки. Інтерес до неї не згасає.

Література:

Галкін О., Григоренко А. Біоетика в Україні: від теорії до практики. Нормативно-правові та навчально-наукові аспекти / Галкін О., Григоренко А. // Наукові вісті НТУУ «КПІ». – 2011. – №3. – С. 12–19.; Грабовський С. Проблеми біоетики в українській літературі: перша спроба / Грабовський С. // Науково-популярні виклади. – 2011. – №6. – С. 75–79.; Ліщинська-Милян О. Філософські та прикладні аспекти біоетики / Ліщинська-Милян О. // Лекція. – Львів. – 2004. – С. 7 – 9.; Матвєєва Л. Технології клонування в контексті проблематики творчої активності людини / Матвєєва Л. // Практична філософія. – 2007. – № 1. – С.63-68.; Рубанець О. Проблема клонування людини: про взаємодію когнітивного і трансцендентного / Рубанець О. // Практична філософія. – 2003. – №4. – С. 126 –135.

Мазак А.В.

ДО ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКІВ ВЛАДНИХ ОРГАНІВ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Сьогодні вступ до Європейського Союзу визначений ключовим зовнішньополітичним пріоритетом і стратегічною метою України. Нашою державою укладено й ратифіковано Угоду про асоціацію з Європейським Союзом [5].

У цих умовах Українська Держава проходить період зламу старої управлінської системи та потребує нових управлінських кадрів – професіоналів, здатних компетентно,

відповідально виконувати свої функціональні обов'язки. Повне подолання негативного "міфу" про загрозу європейської інтеграції та деструктивну роль НАТО належить до переліку найбільш актуальних для сучасної України завдань, вирішення яких перетворить її в розвинену в духовному і управлінському аспектах європейську державу XXI століття.

Загальновідомо, що успішна діяльність органу влади можлива при наявності у ньому людських активів. Людські активи необхідно розглядати як самодостатню систему, якій притаманні ознаки самоорганізації, самокерування та самозабезпечення. Ця система має властивість змінюватися протягом певного періоду часу, набуваючи при цьому нові навички, вміння та знання для продуктивного, раціонального суспільного функціонування. Державним службовцям (насамперед керівникам), як і службовцям інших професій, потрібні професійні навички, вміння та знання, переконання. Спеціальна освіта/підготовка службовців має створити підґрунтя для виконання ними нормо-проектних, аналітико-прогностичних, планово-облікових, організаційно-розпорядчих та консультативно-дорадчих функцій незалежно від сфери діяльності.

Аналіз плинності керівних кадрів на державній службі та службі в органах місцевого самоврядування за останні п'ять років [2] дає підставу прогнозувати її на середньострокову перспективу на рівні не менше 13 відсотків на рік (без урахування політичних впливів внаслідок парламентських виборів 2014 року). Оновлення керівного складу держслужбовців, які фізично обійматимуть посади I-IV категорій в органах державної влади та органах місцевого самоврядування, становитиме до кінця 2015 року 43 тис. службовців. Важливим є також фактор оновлення кадрового складу посадових осіб місцевого самоврядування I-IV категорій внаслідок майбутніх виборів. Сьогодні таких виборних посад налічується понад 14 тис. Наведене актуалізує проблему відбору нових керівників за критерієм професійної компетентності.

Сукупність характеристик, необхідних для роботи на конкретній посаді (у групі посад), визначається як профіль компетентності. Профілі компетентності державних службовців слід розглядати як важливу складову в системі стратегічних напрямів модернізації державної служби, а їх практичне впровадження є одним із впливових чинників у підвищенні ефективності державної служби, зростанні рівня надання державних послуг юридичним і фізичним особам. Ключові компетентності становлять основний набір загальних понять, які мають бути деталізованими в комплекс знань, умінь і навичок, цінностей та відносин за навчальними галузями та життєвими сферами. Ключові компетентності державного службовця – керівника формують здатність здійснювати складні поліфункціональні, надпредметні та міждисциплінарні види діяльності, ефективно функціонуючи в соціумі.

Виділяють чотири ключові групи компетентностей керівника державної влади чи органу місцевого самоврядування: соціальні; комунікативні; інформаційні; особистісного самовдосконалення [1].

Потреба в професійно-посадовому розвитку керівного складу державної служби зумовлена обставинами, які необхідно враховувати в практиці управління службовою (посадовою) кар'єрою персоналу, а саме:

- його професіоналізмом, професіоналізацією;
- структурою мотивації персоналу;
- часовими обмеженнями циклу активного професійного життя людини і постійною потребою організації забезпечувати свій розвиток [3].

Професіоналізм і ефективність державної служби залежать не тільки від якості набору, але також і від організації кар'єрного зростання. Перспективи кар'єрного росту фактично є визначальним фактором в тому, щоб утримати найкращих чиновників на державній службі і визнати їх професійні здібності за допомогою просування по службі, що є головним стимулом для підвищення якості їх роботи і кваліфікації. У Європі кар'єра, заснована на принципі винагороди заслуг, є центральним елементом професіоналізації

державної служби і мотивації чиновників. При цьому кадрова політика у сфері навчання проводиться з огляду на поточні (сьогоденні) вимоги, і довгострокові потреби.

Досвід західноєвропейських країн демонструє корисність діагностичного підходу, заснованого на оцінці вимог та ідентифікації цілей у межах пріоритетних напрямків, встановлених на національному рівні за допомогою цільових програм. Підвищення кваліфікації та вдосконалення програм з підвищення кваліфікації – це проблема, якою на сьогодні переймається більшість європейських країн. Можливість урахування підвищення кваліфікації при ухваленні рішення про просування по службі є сильним аргументом на користь принципу оцінки програм з точки зору їх змісту і реального впливу на кваліфікацію та навички чиновника.

Ці базові складові професійно-посадового розвитку керівного персоналу державної служби повинні враховуватися при здійсненні підвищення кваліфікації та мотивації професійного зростання. Професійно-посадовий розвиток персоналу державної служби протікає в конкретних умовах і саме вони визначають особливості, зміст, труднощі роботи з персоналом державної служби. Не враховувати і не брати їх до уваги не можна, оскільки, маючи свої витoki і причини існування, вони можуть звести нанівець усі зусилля з вирішення поставленого завдання. Аналіз умов професійно-посадового розвитку керівників в умовах європейської інтеграції та євроатлантичного співробітництва дає змогу розробити основні шляхи, способи, конкретні заходи, спрямованість яких сприятиме реалізації професійних здібностей, впровадженню нових, перспективних і ефективних технологій роботи з державними службовцями та посадовими особами органів влади [4, с. 219-222].

Просування України в напрямку інтеграції з Європейським Союзом – шлях складний, але перспективний, який вимагає великих зусиль влади та народу, перебудови свідомості й способу життя людей, забезпечення умов розвитку відповідальності та свободи особистості, демократизації держави й модернізації політичної системи суспільства та економіки. Визначальна роль тут належить рівню професійної компетентності керівного складу владних органів, який має у своєму розпорядженні організаційні, правові, фінансові та матеріальні ресурси для забезпечення суспільного розвитку.

Література:

Витко Т.Ю. Удосконалення добору кадрів на державну службу в Україні : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.03 – державна служба / Тетяна Юліанівна Витко. – Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2011. – 20 с.; Загальна плинність кадрів // Офіційний веб-сайт Національного агентства України з питань державної служби [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nads.gov.ua/analytics/saw.dll?Dashboard&NQUser=WWW&Syndicate=Siebel>; Сурай І.Г. Професіоналізм та професійно-посадовий розвиток персоналу державної служби як складові державної кадрової політики // Державне управління: теорія та практика [Електронне наукове фахове видання]. – 2007. – № 2(6) – Режим доступу : <http://www.academy.gov.ua/ej/ej6/>; Трансформація політико-управлінських відносин у державах Центрально-Східної Європи в процесі європейської інтеграції: уроки і досвід для України : монографія / кол. авт. ; за заг. ред. проф. Д.І. Дзвінчука. – Івано-Франківськ : Місто НВ, 2013. – 488 с.; Угода про асоціацію між Україною та ЄС // Урядовий портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=246581344.

Makovska O.O.

REPRESENTATION OF SCIENTIFIC KNOWLEDGE IN TERMINOLOGY

Nowadays modern world requires to be structured and arranged. Cognitive science undoubtedly takes prior positions in many research projects of this type. Linguistic studies are not an exception; they are actively promoting cognitive direction, thus creating interdisciplinary fields at the intersection of sciences, such as philosophy of language, which in its turn gives rise to cognitive linguistics. Research in this area is primarily confined to knowledge categorization, conceptualization and frame knowledge representation, which certainly is a means of

representation of objective reality, a reflection of the human understanding of the situation around us. Special studies in this perspective should be done in branch terminologies of natural sciences, since the scope of scientific knowledge itself is already a hierarchically designed, structured and defined sphere. Our research is predominantly based on the verification, thorough investigation and description of terms of the English vocabulary of plastic surgery as a sphere which constitutes scientific and linguistic picture of the world.

Conceptualization is a fundamental tool in disciplines such as cognitive psychology, philosophy of mind, philosophy of science and philosophy of language. Its utility rests on the essential role it may play in the explanation of certain processes such as categorizations of the world, inference, learning, scientific development and linguistic communication. Nevertheless, there is little agreement about the features that should be attributed to the result of conceptualization, i.e. concepts, with the result that the question has been raised whether the existence of concepts should be posited at all. Supposing that we grant that concepts exist, there can still be disagreement about a) their ontological status, b) the mechanisms of their acquisition, and c) the nature of the link with the world they represent [2].

What is the nature and function of the conceptualizer in language production? Very generally speaking, the conceptualizer comes into play when a communicative intention is formed by the speaker. It then has to draw upon a knowledge base represented in whatever format and to transform parts of it into a structure with which linguistic knowledge at different levels (syntax, lexicon, morphology, phonology) can be accessed. This structure has been called *preverbal message*, *input for encoding* or *temporary conceptual structure*. The range of terminology found with respect to this level of planning reflects the lack of clarity on the substance matter.

According to Ch. Stutterheim and R. Nüse, on the path from knowledge activation to an expressible format at the level of the preverbal message, conceptual material is built up in accordance with such planning processes [3, p. 853–854]:

1. **Segmentation.** Units have to be extracted from a knowledge base that is neither structured with respect to sequence nor organized at a specific level into what can be seen as a hierarchically structured body of knowledge about a given substance matter, which is more or less specific. Complex static situations, for instance, have to be broken down into a number of states or property predications, or complex dynamic situations have to be divided into events or processes.

2. **Selection.** The speaker has to select those units which he wants to verbalize as well as the components by which these units can be represented. By components the authors mean the conceptual building blocks, such as entities, spaces, times, properties, or actions, from which propositional units can be formed.

3. **Structuring.** The components selected have to be structured under several aspects that cover options with respect to predicate types and argument roles (e.g. *sell/buy* alternative), anchoring within a referential frame (e.g. spatial and temporal anchoring), and attribution of informational status (topic/focus assignment). All these steps in the planning process are perspective-driven.

4. **Linearization.** The units selected for verbal representation have to be linearized in order to be transformed into the one-dimensional medium language.

When planning and producing a complex piece of discourse, these processes operate on different levels, whereby two levels are distinguished in the literature on language production: macrostructural or global planning and microstructural or local planning, where the latter is embedded in and dependent on the first.

To start with discourse is not simply to use discourse data for the same projects that were previously carried out with invented sentences, but to face the prospect of beginning anew and finding new generalizations about language, based on entire texts and contexts rather than on convenient selections. This view underlies the study at hand. It means that contextually embedded language production has to be analyzed in order to get a hold on processes of

conceptualization. On this basis, hypotheses can be developed that can be tested in carrying out more fine-grained experimental work [3, p. 854].

As we can see conceptualization consists in the arranging of parts from larger to smaller units.

Thus, according to the above mentioned procedure of singling out concepts as main constructs of scientific picture of the world in the domain of plastic surgery, we may concentrate cognitive terminological research on such groups of terms in the English vocabulary of plastic surgery (verified by 7 medical dictionaries): *plastic surgery is: restoration, reconstruction, correction, improvement, changing appearance, repairing injuries, facial/body defects, traumas, inborn anomalies, loss of bodily parts, amputation, transplantation, implantation, replacement, burns, scarring, disfigurement, prosthetics*.

All these subdivisions include smaller, narrower units – concepts, which are the smallest building elements of language picture of the world.

In the given paper we consider the concept to be equal to notion, since the object of the study is terminology, and the main point which creates conceptual field is the definition of the term. Thus, the opposition meaning vs concept (=notion) is of great importance. Here N. Gunina's work casts much light on the problem [1, p. 249]:

On the one hand, the concept and the meaning of the word share some similarities. Human mind, localized in the brain reflects the objective and subjective reality. Both the concept and the meaning are the reflection of reality (objective and subjective). They have cognitive nature and present the result of the reflection and cognition of reality by the human mind. In other words, the content of the concept reflects certain aspects of the phenomena of reality, and so does the meaning of the word, which has a cognitive nature. On the other hand, they have certain differences. The meaning and the concept are the products of the different levels. We can oppose the concepts and the meanings as mental units, which belong to the cognitive and linguistic human consciousness respectively. The concept is a product of cognitive human consciousness, while the meaning is the product of linguistic consciousness.

The meaning in relation to the concept appears as a part of its content, which is relevant to this linguocultural community. Many cognitive linguists agree that components of lexical meaning reflect only significant conceptual features, but not all of them. The structure of the concept is much more complicated and more varied than the lexical meaning of the words.

The meaning conveys certain cognitive features and components that make up the concept, but it is always only part of the semantic content of the concept. For the explication of the content of the concept numerous lexical items as well as experimental studies to complement the results of linguistic analysis are required. Thus, the meaning and the concept are correlated as communicatively relevant part and a mental whole.

To conclude it up, we can summarize that conceptualization is the structuring of human knowledge from larger to smaller units – concepts, which are the smallest building elements of the surrounding reality. In terminology concept is equal to notion and its structure greatly depends upon the definition, given in different dictionaries.

Література:

Gunina N.A. Concept vs meaning : cognitive approach / N.A. Gunina. // Вестник ТГТУ. – 2011. – Том 17. – № 1. – P. 248–250.; <http://representationandreality.gu.se/research/sections/philosophical-interpretation-conceptualization> ; Stutterheim Ch. Processes of conceptualization in language production: language-specific perspectives and event construal / Christian von Stutterheim, Ralf Nüse // Linguistics 41–5. – Walter de Gruyter, 2003. – P. 851–881.

Мараєва У.М.

ТРАДИЦІЙНА КУЛЬТУРА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА МОДЕРНІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ УКРАЇНИ

Традиційна культура як тип спільноти є суспільством «закритим», «замкнутим», що оберігає норми і стандарти своєї культури від різновекторних впливів з боку інших суспільств і культур. І тривалий час в історії української культури саме її традиційність, опертя на традицію, звичай, обряд забезпечило збереження етнічності, а у такий спосіб і

спільноти. Традиційне суспільство починає втрачати свої позиції в міру розвитку торговельних, економічних контактів між країнами, у процесі виникнення універсальних засобів спілкування, техніки і технології, що відокремлює особисті зв'язки між людьми від їхніх функцій у процесах поділу діяльності. Виникнення машин та індустріальної технології остаточно підриває систему особистих залежностей, що скріплювала основні структури традиційної культури.

В умовах сучасного світу все більше акцентується увага на протиставленні традиційної та модернізованої культур. Модернізація XXI століття – це «комплексний спосіб вирішення політичних і управлінських, економічних і соціальних, культурних та особистісних завдань, які в повному обсязі стоять перед державами, товариствами та індивідами в контексті внутрішніх і зовнішніх загроз і ризиків; це сукупність процесів технічного, економічного, соціального, культурного, політичного розвитку суспільства (країн та регіонів). Цільові функції сучасної модернізації: безпека держави й суспільства, стійке функціонування всіх їхніх структур, включаючи підвищення умов життєдіяльності населення (якості життя)» [2, с.127-128].

В сучасних умовах розвитку суспільства модернізація складає основу соціокультурної трансформації і визначається як парадигма прогресивних змін індустріального суспільства. Класична європейська модель розвитку визначає модернізацію як інноваційний процес, який базується на традиції, яка є стійкою основою суспільства. «Традиція – модернізація» може розглядатися як цілісний процес інновацій в суспільстві за умови, якщо модернізація не деформує і не ламає традицію, а традиція, в свою чергу, не гальмує і не блокує модернізацію. Так, традиція є багаторівневою пам'яттю народу, своєрідним підґрунтям для соціального життя. Коли модернізація зачіпає верхні шари культури, традиція може поступово переміщуватись на сфери соціального життя, яких вона ще не торкалась, або стати частиною приватного життя, сім'ї. В цьому сенсі сім'я як соціальний інститут може виступати важливим етнозберігаючим чинником традиційності в умовах прискореного розвитку науки, техніки, інформаційних технологій.

В сучасних умовах розвитку постіндустріального суспільства *традиція* як механізм забезпечення стійкості суспільства, його зв'язків та закономірностей розвитку все частіше переживає обмеженість у своїх проявах, оскільки все менше сфер соціального життя підкорені та регульовані традицією. Але тим міцніша її позиція там, де вона ще збережена, оскільки вона, як стверджує І. В. Карпенко, становить «трансісторичний зв'язок поколінь суспільного суб'єкта діяльності. Її відтворює сама соціальна потреба транслювати колективний досвід, який не фіксується генетичним кодом» [1, с.218]. Розглядаючи сучасну українську традицію, В. А. Федь дійшов висновків, що традиція визначається, з одного боку, буттям сучасної людини, а з іншого – світоглядом минулих епох, їх світоглядними цінностями. [5, с.77-78] Так, соціокультурні (звичаї, стереотипи, обряди, ритуал), етнонаціональні, особистісні виміри традицій, що стали основою розвитку українського суспільства, відзначаються більшим консерватизмом, мало змінними світоглядними цінностями, закарбованими в досвіді минулих поколінь. Фундаментальні цінності, що є основою світоглядної і соціокультурної матриці, становлять основну незмінну силу (кістяк, духовний стрижень) традиційного суспільства в процесі модернізації. Інші сфери суспільного буття, якщо це не суперечить традиційним цінностям, є досить відкритими для інновацій, сприймають їх та органічно синтезують у соціальній площині своєї культури.

Процес глобалізації, який передбачає тісне сплетіння економічних, політичних, фінансових компонентів з соціально-культурними, формує глобальну переорієнтацію культури, що спрямована на масовізацію, вестернізацію. Як наслідок – посилення духовної кризи суспільства, пов'язане з відчуженням свідомості внаслідок нав'язування чужих цінностей, зростанням споживацького світогляду, заміни традиційних культур зразками масової культури в масштабах всієї планети. Для України важливим є не

асимілюватись під тиском Європи, інших культур, не прагнути злитись з Європою, а стверджувати власну європейськість, зберігаючи опозицію своєї неповторності.

Згідно з концепцією «нуклеарної культури» А. І. Ракітова [3] будь-яка соціоетнокультурна система складається з двох компонентів – ядра культури та захисного поясу. Ядро культури концентрує в собі норми, цінності, певні стандарти, правила, які є структурними компонентами традиційної культури. Через традиційну культуру (фольклор, міфологію, національні та соціальні звичаї, звички, правила поведінки, традиції, обряди та ритуали, мову) реалізується ядро культури, «соціальне ДНК». Оскільки головною функцією ядра культури є збереження і передача самоідентичності соціуму, йому притаманна висока стійкість і мінімальна мінливість. Ця інформація через систему освіти і виховання, механізм соціального імпрінтинга (фіксації, запам'ятовування) транслюється від покоління до покоління і саме цим гарантує самоідентичність даного етнічного чи соціального організму. Головна його функція – відслідкувати і нейтралізувати інформаційні імпульси інших культур, особливо якщо вони несуть загрозу існуванню даного соціуму. Іншою функцією захисного поясу є забезпечення пристосування до умов сучасного інформаційно-технологізованого життя.

Таким чином, чим стійкішим є ядро культури (т. зв. «духовний стрижень») суспільства, тим меншою є його трансформація і модернізація. Зовнішнє наслідування європейських цінностей Заходу не може змінити внутрішніх закономірностей розвитку українського суспільства, оскільки ядро культури (побут, звичаї, традиції, фольклор) залишаються незмінними для формування сучасної України. Отже, українське суспільство формується крізь призму «ядра культури», але з урахуванням сучасних змін. Можливою є тільки часткова асиміляція і тільки там, де є слабкий (або зовсім відсутній) етнонаціональний стрижень, гібридна війна (події на Сході України), зневіра у власних можливостях змінити хід історії для покращення життя майбутніх поколінь. Так, цінності національної культури, народні традиції, обрядовість, фольклор, педагогіка утворюють духовне підґрунтя самопізнання та самореалізації особистості в полікультурному просторі. В епоху глобалізму головною протидією став етноцентризм як установка на збереження традиційної системи цінностей етносу. Науковець С. М. Садовенко визначає етноцентризм у філософії як погляд на світ крізь призму етнічної ідентифікації. Однак, роль традицій і звичаїв, що склались і закріпились протягом тривалого історичного розвитку української культури поступово зменшується, «поступаючись місцем маргінальним полям культури» [4, с.62]. Утилітарне ставлення до народної художньої культури та фольклору зумовлене різними факторами: криза ідентичності, недостатня увага з боку державних структур щодо збереження традиційних чинників існування української культури (мови, традицій, фольклору), недостатнє фінансування, що веде до припинення створення соціокультурних інститутів, центрів духовної культури для дітей та юнацтва на засадах кращих зразків традиційної культури тощо.

В умовах сучасних змін роль держави повинна помітно зрости. Це стосується, в першу чергу адаптації загальнолюдських цінностей до етнічних та державних особливостей народів через *соціальні інститути* та розроблені *державні програми та національні стратегії розвитку*. Інший принцип передбачає розробку національно-державних ідей, які б відзначались цілісністю та динамічною рівновагою. Принципи моральності, гуманності, толерантності можемо черпати з багатовікових традицій українського народу, що в своїй основі формують довершену систему цінностей та освітньо-виховних настанов, які так потрібні сучасній людині.

Література:

Карпенко И. В. Философское пространство культуры: человек философствующий и человек повседневности : Монография / И. В. Карпенко. – Х. : ХНУ им. В. Н. Каразина, 2006. – 292 с.; Модернізаційні процеси та трансформація цінностей // Матеріали засідання круглого столу «Ціннісні аспекти модернізаційних процесів сучасного соціуму» – 2013. – С. 123-149.; Ракитов А. И. Новый подход к взаимосвязи истории, информации и культуры: пример России / А. И. Ракитов // Вопросы философии. – 1994. – №4. – С. 14-34.; Садовенко С. М. Традиційна аксіосфера культури локальних топосів України: збереження в добу глобалізації / С. М.

Мацегора С.М.

МОДЕРНІЗАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ВИЩОЇ ШКОЛИ НА ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ПРОСТОРИ

У період економічної кризи питання освіти набуло пріоритетної значущості в Європейському суспільстві, так як саме освіті відведена функція розбудови та забезпечення майбутнього Європейського Союзу. Завдяки безпрецедентним цілям і завданням освіта зайняла центральне місце у *Європейській стратегії інтелектуального зростання та безперервного розвитку* упродовж до 2020 року. Модернізаційні процеси вищої школи спрямовані у наступних векторах: 1) доступність вищої освіти; 2) гнучкість навчання; 3) збереження студентів; 4) перехід до працевлаштування [2, 9].

З огляду на Європейські нормативні документи щодо модернізаційних процесів поняття доступності вищої освіти розглядається як ключова риса соціального виміру вищої освіти, і, таким чином, охоплює інтерес до соціальної складової населення, яке можна залучити до навчального процесу у виші. Європейська Комісія з питань вищої освіти зазначає, що в соціально-економічному суспільстві, в якому процес набуття та удосконалення навичок і компетенцій превалює, вища освіта набуває все більшого значення завдяки забезпеченню рівних можливостей як в отриманні якісної освіти, так і в забезпеченні індивідуальних потреб. В багатьох європейських системах вищої освіти має місце практика систематичного моніторингу характеристик соціального виміру: вік, стать, національність, статус, інвалідність, - на різних етапах навчального процесу, який робить вищу освіту доступною і можливою для все більшого контингенту бажаючих навчатися у вишах. Але аналізуючи процес зарахування абітурієнтів до вузів, так звані відкриті та селективні системи вищої освіти вступають у протиріччя з можливістю навчатися широким загалом. Відкриті системи надають легітимне право навчатися для всіх, а селективні – тільки на основі екзаменів. Так, у Франції існування гарантованого права бути зарахованим до навчального закладу належить університетам. Однак, такого права немає щодо таких надзвичайно селективних закладів як *grandes écoles* (франц. мова). В той час, як в університетах Кіпру це протиріччя існує на рівні селективних і для широкого загалу спеціальностей.

Питання про збереження чисельності студентів можна розглядати як основний і ключовий показник навчання в системі вищої освіти. Комунікації (2011р.) з питань про модернізацію Європейських систем вищої освіти наголошують на необхідності подвоєння уваги на зростанні доступності до навчання у виші і чисельності вступників у вищій освіті, а також покращенні рейтингів щодо закінчення вищих навчальних закладів, щоб збільшити. Підвищення щаблів досягнень у вищій освіті визначається як одне з ключових питань для урядовців і закладів вищої освіти, в якому окреслена необхідність залучати ширші маси суспільства до вищої освіти і скорочувати рейтинги відсіву потенційних студентів [1, 3]. З метою покращення рейтингів збереження чисельності студентів необхідно ідентифікувати і сприяти підтримці потреб студентів, які входять до різних груп відповідно своїм критеріям. Дослідження показують, що особливу увагу слід приділяти розвитку навичок і здібностей студентів у перший рік їх навчання, а посередницькою діяльністю з метою підтримки чисельності та успішності студентів є забезпечення інформацією, порадою і керівництвом навчального процесу. В свою чергу, національна політика у вищій освіті як і прийняття конкретних мір і їх впровадження якісно впливають на виконання передбачених мір успішного поширення вищої освіти. Мету політики з питань збереження чисельності студентів можна окреслити наступними рисами: 1) закінчення навчальної програми у відведений період часу з метою економії

громадського кошторису; 2) концентрація на спеціальній спеціальності і циклі навчання або групі студентів; 3) скорочення відсіву студентів під час політики відкритого доступу до вищої освіти; 4) скорочення відсіву студентів, зміцнення політики збереження чисельності студентів і завершення навчання.

Зростаюча гетерогенність студентського населення потребує гнучкості навчання, яке надає вища освіта. Взагалі, гнучке навчання визначається як засіб впоратися зі змінами у складі студентів для задоволення потреб і обмеження більш різноманітною чисельністю студентів. Дотримуючись цього підходу, модернізація вищої освіти визнає гнучке навчання і методи його реалізації, як засоби для підвищення якості та актуальності вищої освіти при одночасному розширенні числа студентів, розширенні участі в різних групах учнів і боротьбі з відсівом, урізноманітненні форм навчання (наприклад, неповний робочий день, дистанційне і модульне навчання, безперервна освіта для дорослих та інші), за допомогою адаптивних механізмів фінансування у разі необхідності (1, 24).

Аналіз показує, що в більшості європейських країнах надається можливість студентам офіційно організувати навчання в більш гнучкий спосіб у порівнянні з традиційною повною зайнятістю. Що стосується ступеня забезпеченості неповний робочий день дослідження, майже у всіх країнах, заклади вищої освіти можуть самостійно вирішити, чи будуть вони запропонувати таку можливість. При розгляді дистанційного навчання, виявляється, що заклади, які забезпечують навчальний підхід існує тільки в деяких європейських країнах. Дистанційне та електронне навчання вже досить поширені у межах традиційних вищих навчальних закладів. В той же час навчання залишається єдиним способом, щоб інтегрувати ці підходи в традиційні програми, тобто змішаного навчання, ніж забезпечити програми, які повністю доставлені за допомогою дистанційного та електронного навчання. Цікаво відзначити, що центральні органи влади в ряді країн, надали підтримку розвитку дистанційного навчання, електронного навчання та змішаного навчання або через стверджувальну політику або конкретні проекти, спрямовані на підвищення цих способів навчання.

Інший підхід до гнучкості - визнання попереднього неформального і неофіційного навчання для прогресу навчання – здається тепер можливим у більшості європейських країн. У цьому контексті, Франція, здається, єдина країна з чіткими статистичними даними про кількість кандидатів, що отримали повну вищу Ступінь освіти на основі визнання попереднього практичного навчання. Крім того, деякі системи використовують додаткові підходи для підвищення гнучкості вищої освіти, в тому числі модульність програм, створення специфічних підсистем вищої освіти, орієнтації нетрадиційних учнів або реалізацію програм, які поєднують кілька різних підходів до гнучкості.

Європейська комісія з питань про реформаторську стратегію вищої освіти відводить центральну роль здатності працевлаштуватися і наголошує на ролі вищої освіти в забезпеченні випускників знаннями і основними трансформуючими компетенціями, які їм потрібні для досягнення успіху в висококваліфікованій роботі, і важливості залучення працедавців і закладів ринку праці у розробці і впровадженні програм, також важливість курсових практик. Для збільшення відповідності програм виникає потреба у моніторингу з боку закладів, які відслідковують працевлаштування колишніх студентів [1, 61]. Перспектива вищої освіти здатності працевлаштування опікується перспективами працевлаштування випускників і їх компетенціями, що має стати критерієм збільшення можливості працевлаштуватися. Питання покращення здатності працевлаштування випускників полягає у двох напрямках вирішення цієї проблеми: 1) внесення виробничого навчання і стажування до навчальних програм; 2) надання професійної орієнтації.

Актуальність процесу модернізації вищої освіти на європейських теренах полягає насамперед у можливості вирішити освітні проблеми в Україні у той час, коли ведуться обговорення Закону про освіту. Європейський досвід у реформуванні і модернізації вищої освіти має неоцінену допомогу у вирішальних змінах української освіти на всіх її рівнях,

щоб відповідати міжнародним стандартам у підготовці фахівців та закріпити за собою статус європейської країни.

Література:

European Commission, 2011. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on «Supporting growth and jobs – an agenda for the modernisation of Europe's higher education systems». COM(2011) 567 final.; Report “Modernisation of Higher Education in Europe: Access, Retention and Employability 2014”. Retrieved on November, 18, 2014 from http://www.ec.europa.eu/education/calls/3313/specific_en.pdf

Мельник В. В.

БУТТЯ ЯК ВИСХІДНА КАТЕГОРІЯ АНАЛІЗУ СУЧАСНОГО СВІТУ

Від грец. *ontos* - буття і *logos* - вчення, слово; англ. *Ontology*; фр. *Ontology* - вчення про буття, фундаментальні принципи, найбільш загальні категорії і визначення сутнісного; вихідна категорія аналізу світу, в якій фіксується переконання про існування оточуючого світу самої людини з її свідомістю. Існує багато різноманітних значень і відтінків онтології: як начало всього сущого; реальність, в якій існує людина; структура нашого знання про світ; картина світу, модель реального світу; спосіб індивідуального буття людини; вчення про граничні принципи і категорії буття. Саме онтологія як наука (метод, принцип) буття в його цілісності і універсальності визначає його форми, фундаментальні принципи улаштування всього сущого; ототожнюється з метафізикою, яка включає як природне буття, так і соціальне буття і буття людини. Це свідчить про аналіз, буття може бути матеріальним і ідеальним, включаючи „першу” і „другу” природу, об'єктивний і суб'єктивний дух. Головна робота М.Гайденгара «Буття і час» опублікована у 1927р, в якій він дав аналіз людського існування і розглядає його як шлях до розуміння самого буття [1, 447с.]. Його методом є феноменологія, яка була сприйнята ним від Е.Гуссерля.

Буття - інваріантне, порівнюється з такими категоріями, як реальність, дійсність, існування; інтегральна характеристика світу в його цілісності; сукупність всезагальних визначень буття, які зумовлюють положення людини в світі, її відношення до оточуючого середовища. Онтологія залежить від історичних і культурних вимірів, частково співпадає з поняттям універсуму, космосу, природи, життя, Всесвіту. Буття як єдине ціле вказує на зв'язок, порядок чи ієрархію різноманітних видів, процесів, подій, що відбуваються; розглядається в контексті преривності і неперервності, сутності і різноманітності, пов'язане з субстанційними основами буття, з самим процесом протікання подій. Сутність буття у вічному становленні єдності буття і небуття, це не світ, що включає природу, світ, а і людину. Буття - це чисте існування, причина самого себе, воно самодостатнє, ні до чого не зводиться і ні з чого не виводиться. В контексті логіко-гносеологічного і онтологічного поєднання двох протилежних понять - об'єктивного і суб'єктивного - вводиться поняття "мезореальності", яке допомагає виявити як об'єктивність, так і чисту суб'єктивність. Мезореальність трансцендує фрагменти об'єктивної реальності, яка виявляє онтологічні умови свого існування, і суб'єктивну реальність, яка продукує умови існування особистості. Буття - це все, що реально існує, це матеріальні явища, соціальні процеси, творчі акти, які відбуваються у свідомості людини.

Сутність буття отримує в філософській літературі багато характеристик: "буття - в собі", "буття - для себе", "поза-собою - направлене - буття", "буття - в-другому", "буття-для-інших". Розгорнуту концепцію онтології вперше створили німецькі філософи М.Гайдеггер "Буття і час", де був розроблений проект вчення про буття; К.Ясперс, що запропонував вчення про буття, та Ж.-П. Сартр, який створив оновлену концепцію про буття в доробку "Буття і ніщо"; Е.Гуссерль - некласичний варіант онтології; проблеми буття розробляли засновник релігійної (католицької) антропології М. Шелер; "критичної онтології" - Н.Гартман, М.Мерло-Понті. Філософи розглядали буття як гранично широке

поняття про світ і в той же час вважали буття незалежним від людини; сучасні - розглядають людину як світ особливого буття, а світ - крізь призму людської свідомості. І. Кант відмічав, що самий світ існує незалежно від свідомості, але оскільки світ, предмети і процеси світу пов'язані з людиною, то результати його усвідомлення невіддільні від людини. Центром антропологічних напрямків ХХ ст. є саме онтологія, духовно не ізольована свідомість людини, а духовне (свідоме і не свідоме), взятє в нерозривній єдності з людським буттям. Цей новий сенс і вкладається в традиційне поняття Dasein - (наявне буття, тут-буття). В контексті феноменології, екзистенціалізму, персоналізму буття тлумачиться не як шлях від sein- буття взагалі, як це було в класичній онтології, а обирається зворотний шлях - від людського Dasein до світу, яким він бачиться людині і представляє собою метафізичні виміри людського буття [2].

Такий підхід вважається не тільки реалістичним, а й гуманістичним, в центр якого ставиться людина, її свідомість, активність, умови самореалізації. Згідно з М. Гайдеггером, Dasein тлумачиться як особливе людське буття, особливість якого в тому, що воно здатне "запитувати" про самого себе і буття взагалі. Ось чому буття - екзистенція - фундамент, на якому повинна будуватись і доповнюють буття як таке, що тісно пов'язане з поняттями "матерія" і "свідомість". Буття людини - це продовження буття природи, не випадково воно включає ряд форм буття речей і станів: буття суспільства, буття людини, буття духовності (наука, культура, політика, право). Через категорію "буття" світ уявляється як дійсність, через єдність природи і людини, матеріального і духовного, об'єктивного і суб'єктивного. Найважливішими формами буття є простір, час, рух, які діалектично пов'язані. Фундаментальні визначення простору і часу виявляються визначальними формами перетворення дійсності, спілкування і діяльності, формами відтворення і оновлення буття і життєдіяльності людей, які складають основу для нормативної регуляції людської взаємодії, що зумовлює ритм пізнавальної і праксеологічної діяльності, утримує в собі важливе когнітивно-теоретичне і соціально-ціннісне навантаження. Буття як висхідна категорія аналізу світу – це висхідний принцип людського існування, яке вкорінене в певних особливостях людського життя як такого.

Так, М. Гайдеггер описує свою філософію як дослідження Буття. Його вважають екзистенціалістом, хоча він сам відкидає цей зв'язок, стверджуючи, що саме буття як таке, а не особистісне існування представляє для нього найбільший інтерес. Гайдеггер використовує термін Dasein(буття), щоб описати способи існування людської істоти, і стверджує, що людське життя радикально відрізняється від інших форм життя, тому що здатне пізнати себе і роздумувати про це буття. Людські істоти, можуть вибирати автентичне життя, повністю розуміючи своє положення у світі, чи не автентичне, існування, що походить на автоматизм, бездумне пристосування до світу. Людина повинна зрозуміти своє Буття як ціле, зрозуміти його як минуле, теперішнє і майбутнє. Сучасний (неавтентичний) глобалізований світ залишається світом небезпек, ризиків, конфліктів, суперечливостей і протистоянь, страхів і хвилювань за свою долю, що ускладнює процес пристосування людини до нових життєвих умов і приводить до культурної, соціальної і політичної локалізації. Глобалізація прокладає шлях до генерації не тільки нової індивідуальності, але й зародження нового типу особистості, який стає однією з головних основ сучасних соціо-онтологічних процесів [3]. Буття особистості як висхідна категорія аналізу сучасного світу корелюється з певними процесами глобалізації, аналіз якого необхідний для формування стратегії будь-якого суспільства і держави.

Литература:

Хайдеггер М. Время и бытие: Статьи и выступления. – М.: Республика, 1993. – 447 с.; Воронкова В.Г. Метафізичні виміри людського буття (проблеми людини на зламі тисячоліть): [Монографія] / В.Г.Воронкова.- Запоріжжя: Павел, 2000. - 176 с.; Мельник В.В. Соціально-філософський аналіз взаємовпливу і взаємодії особистості і глобалізованого соціуму / В.В.Мельник // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: [зб.наук.пр.] - Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2011.- Вип.46. - С.96-108.

ФІЛОСОФСЬКЕ ПІЗНАННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ПОШУКУ І ВІДБОРУ ПЕРСОНАЛУ В УМОВАХ УКРАЇНСЬКОГО СЬОГОДЕННЯ

На сьогоднішній день науковці та спеціалісти-практики найчастіше виділяють персонал як найважливіший ресурс сучасного, розвинутого та конкурентоспроможного підприємства. Саме тому з'явилися питання: «Як правильно та ефективно відібрати персонал?», «Як удосконалити механізм пошуку персоналу?». Це обумовлено тим, що правильно відібраний персонал знижує плинність кадрів, збільшує рентабельність діяльності підприємства. Саме тому необхідно провести наукове дослідження та проаналізувати удосконалення механізмів пошуку і відбору персоналу в умовах українського сьогодення. Науковий пошук шляхів підвищення ефективності підбору персоналу базується на теоретичних працях загальновизнаних фундаторів теорії професійного менеджменту В.Воронкової, М. Армстронга, П. Друкера, М. Мескона та інших, а також на дослідженнях фахівців з кадрового менеджменту Я. Кібанова, С. А. Карташова, А. Єгоршина, Н. Гавкалової та інших. Різні автори розглядають відбір персоналу з різних сторін.

Метою даного дослідження є розгляд філософського пізнання удосконалення механізмів пошуку і відбору персоналу в організації в умовах українського сьогодення, а також його аналіз та надання рекомендацій щодо удосконалення пошуку і відбору персоналу. Веснін В.Р запропонував наступне формулювання відбору персоналу « Відбір персоналу – це процес вивчення психологічних і професійних якостей працівника з метою встановлення його придатності для виконання обов'язків на певному робочому місці або посаді і вибору з сукупності претендентів найбільш відповідного з врахуванням відповідності його кваліфікації, особистих якостей і характеру діяльності інтересам організації і його самого». Існують різні поняття «пошук персоналу» і «відбір персоналу». Найбільш повно розкриває сутність поняття «пошук персоналу» поняття сформульоване в словнику-довіднику «Управління персоналом», яке розглядає процес пошуку персоналу як системи цілеспрямованих дій щодо залучення на роботу фахівців, що володіють якостями, необхідними для досягнення цілей, поставлених організацією.

Для здійснення удосконалення процесу пошуку персоналу використовують наступні інструменти: 1. Використання власного банку даних підприємства. Перевага даного способу пошуку його автономності (незалежності) і відсутності додаткових матеріальних витрат, але у нього є і недоліки. База даних обмежена: зазвичай у одного фахівця вона невелика. До того ж потенційний кандидат може вже знайти роботу або куди-небудь виїхати. 2. Пошук в кадрових базах даних (на сайтах Інтернету). 3. Подача оголошення про вакансії в ЗМІ: приміщення в газеті, журналі, на радіо, телебаченні. 4. Звернення до центрів зайнятості. Центри зайнятості можуть надати допомогу у підборі кваліфікованих працівників, занесених до банку даних, підготовці, перепідготовці та підвищенні кваліфікації кадрів та працівників, які вивільняються, а також розміщення в ЗМІ інформації про потреби підприємства в кадрах. 5. Звернення до рекрутингових, кадрових агентств. У цьому випадку найбільш важливими є в першу чергу сумлінність і професіоналізм працюючих у ньому фахівців, а також рейтинг агентства та його популярність. 6. Лізинг персоналу [3, с. 310]. Усі способи є невід'ємною частиною сучасного багатоступінчатого пошуку персоналу, використання яких дає стовідсотковий результат. Серед знайдених кандидатів необхідно відібрати саме ту людину, яка зможе більш ефективно виконувати ту чи іншу роботу. Складові елементи підбору персоналу: 1. розрахунок потреби в кадрах робітників і службовців; 2. робочі місця; 3. професійний підбір кадрів; 4. формування резерву кадрів. 5. вихідні дані для підбору кадрів: робочі місця; філософія підприємства; правила внутрішнього розпорядку; організаційна

структура виробництва; штатний розпис підприємства; положення про підрозділи; контракт співробітника; посадові інструкції; положення про оплату праці; положення про службу і комерційну таємницю[1, с.106].

При відборі кадрів прийнято враховувати наступні принципи: 1. Орієнтація на сильні, а не на слабкі сторони людини. 2. Забезпечення відповідності індивідуальних якостей претендента вимогам, які до нього пред'являються: освіта, стаж, досвід, а в ряді випадків стать, вік, здоров'я, психологічний стан. [4]. Удосконаленням професійного підбору кадрів є створення ефективної системи оцінки атестації персоналу у вигляді самопрезентації працівника, що дозволить не тільки оцінити вклад робітника але й визначити недоліки в роботі. Останні роки на Україні можна охарактеризувати ускладненням зовнішнього організаційного середовища, різким зростанням темпів її зміни і посиленням конкуренції. Все це призвело до пошуку прихованих резервів і нових шляхів збільшення ефективності всіх організаційних ресурсів саме "людський ресурс" або "людський потенціал" стає ресурсом, приховує найбільші резерви для підвищення ефективності функціонування сучасної організації її "Людський фактор" став розглядатися як об'єкт інвестицій не менше, а, мабуть, і важливіше, ніж заводи, обладнання, технології і т. п. [3]. Отже, підприємство повинно бути зацікавлене в одержанні найбільшої віддачі від працівників, тому рівень мотивації персоналу і те, як працівники служби управління персоналом будуть працювати з мотивацією своїх співробітників, є критично важливою умовою для досягнення успіху.

Перед прийняття на роботу кандидат повинен пройти стажування та випробувальний термін. Всі дні стажування повинні бути насичені роботою як для стажера (щоб він міг проявити себе з усіх сторін) так і для його безпосереднього керівника (який повинен відслідковувати всі настрої стажера, логічно правильно та повно організувати роботу, для того щоб всебічно оцінити кандидата не пропустити дійсно гідної особистості).

Самопрезентація працівника представляє собою усну доповідь перед керівниками підрозділів відповідної організації (підприємства). Презентації кандидат готує самостійно по закінченню випробувального терміну. Під час презентації кандидат викладає розуміння своїх майбутніх обов'язків передбачених відповідною посадовою інструкцією, а також розповідає про особисті досягнення під час випробувального терміну на відповідній посаді. По результатам проведення презентації керівництво вирішується питання про успішне/неуспішне проходження іспитового терміну. У разі прийняття позитивного рішення працівника вважається таким, що витримав випробування, і наступне розірвання трудового договору допускається лише на загальних підставах.

Отже, в результаті проведеного дослідження можна зробити наступні висновки:

1. Сучасний підхід до менеджменту людських ресурсів базується на визначенні, що персонал є основою конкурентоспроможності організації. Отже, сьогодні основною проблемою є не просто найм людей, а найм саме тих, хто дійсно потрібен організації, що стане запорукою успішної діяльності організації.

2. Заходом поліпшення і спрощення існуючих системи підбору кадрів я вважаю використання тестування перед співбесідою. Тестування дасть змогу не тільки об'єктивно зробити оцінку як професійних так і особистих якостей потенційних претендентів, але й допоможе зекономити час та гроші підприємства, провівши первинний відсів кандидатів, що не відповідають вимогам за результатами тестування підприємства.

3. Створення ефективної системи оцінки й атестації персоналу у вигляді самопрезентації працівника, дозволить не тільки оцінити вклад робітника але й визначити недоліки в роботі.

Література:

Кибанов А. Я. Управление персоналом организации: отбор и оценка при найме, аттестация: учебное пособие / А. Я. Кибанов. – М. : Экзамен, 2006. – 416 с.; Управління персоналом організації: Підручник / За ред. А. Я. Кибанова. - М.: ИНФРА-М, 2007 - 512 с. ; Управління людськими ресурсами: філософські засади [Текст] : навч. посібник для вчз / В. Г. Воронкова, А. Г. Беліченко, О. М. Попов та ін. ; ред. В. Г. Воронкова; ЗДІА. - К. : Професіонал, 2006. [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://uchebnikonline.com/menedgmet/>

Назаренко М.С.

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ЗАСІБ СОЦІОТВОРЧОСТІ

Таке утворення як «соціальні мережі» є каталізатором інноваційних процесів. Специфіка даного виду творчості полягає в особливому статусі «соціальних мереж», які виходять за межі традиційної інституалізації суспільства. Це певна «система антисистеми». Пояснимо цей парадокс.

Антисистемність полягає насамперед у знятті географічних меж, простоті вступу та виходу зі спільнот, спрощеним правилам членства. Це така структура, що існує паралельно традиційній. Її ієрархія є динамічною та залежить від членів так само, як члени спільноти від її керівництва. Динамічність підтримується наданням важливої та актуальної інформації з обраної тематики. Відбувається розвиток ініціативи в умовах «живої» конкуренції.

Отже, що ж таке соціальні мережі? Серед всього функціонального різноманіття соціальних мереж, яке може бути предметом окремого дослідження нас цікавить мережа, як *середовище формування цікавого та як середовище формування громадянського суспільства*. Нам вдалось відшукати кілька актуальних поглядів на цю проблему.

К. Сергєєв вважає, що соціальні мережі [1] – це сукупність індивідів, що володіють розподіленим, «децентралізованим ресурсом»; сам факт розподілення ресурсу стає перепорою для утворення жорсткої ієрархії. Даний розподілений ресурс в свою чергу є спільною власністю. Іншими словами можна охарактеризувати цей процес наступним чином: «індивід, що отримав доступ до однієї з «точок» мережі, автоматично отримує можливість доступу до всіх ресурсів, що містяться в даній мережі. Отже, говорячи як про ресурс, який вільно розподіляється в нашому випадку ми матимемо на увазі креативність.

Згідно інших версій, соціальні мережі – «це соціальна структура, що складається з вузлів, якими виступають соціальні об'єкти (соціальна група, індивід)». «Соціальні мережі – це інтерактивний вебсайт суспільного користування, контент якого наповнюється *самими* учасниками мережі» [2]. Ми наголошуємо на слові «самими», що ще раз підкреслює самоорганізацію та шлях до саморозкриття творчих амбіцій індивідів.

Не зважаючи на випадіння зі стандартних інституційних правил, спільноти соціальних мереж – це система, що об'єднує атомарних індивідів. Атомарність тут насамперед визначається відмінністю у віці, соціальному статусі, і навіть географічному розташуванні.

В чому проявляється креативність соціальних мереж? Інформація набуває цінності за умови її подальшої передачі та використання, тобто за рахунок комунікації. В такому сенсі інформація стає на сторожі онтології, так як має змогу зберігати та передавати унікальні, різноманітні прояви буття. Сама унікальність та виключність проявів буття в свою чергу також пов'язана з неоднорідністю розподілу матерії, енергії та інформації в просторі та часі, їх різною активністю в тих чи інших умовах.

До безпосереднього виразу творчості у соціальних мережах належить так званий «новий формат історії». Під цим мається на увазі створення короткого повідомлення, яке б було максимально коротким за змістом та глибоким за сутністю. Повідомлення, створене таким чином, містить ряд особливостей, зокрема здатністю смислового поширення в різні напрямки та динамізмом змін. Кожне повідомлення *story* може поєднуватись у ланцюг з наступними шляхом бокових асоціацій. Таким чином утворюються розгалуження смислів, по яким можна здійснювати мандрівки.

Отже, динамічність, антисистемність, атомарний тип солідарної діяльності сприяють розвитку соціотворчості в соціальних мережах.

Література:

Сергеев К. В. «Периферийное знание» в дискурсе креативности: социальные сети интересного [Электронный ресурс] / К.В. Сергеев. Режим доступа: <http://www.metodolog.ru/01375/01375.html> – Назва з екрану (11.11.2014).; Социальные сети [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.polylog.ru/ru/pr-help/social-network.htm>. – Назва з екрану (11.11.2014).

Невмержицька Н.М.

ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ СОЦІО-КУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В КОНТЕКСТІ ЦИВІЛІЗАЦІЙНО-ЦІННІСНОГО РОЗКОЛУ В УКРАЇНІ

Подолати протилежності розуму і світу - завдання культури, оскільки емпірична дійсність не завжди відповідає теоретичним науково-концептуальним вимірам. Прагнути до гармонії мислення і буття, створюючи світ як простір не просто розумних, а духовно-екзистенціальних основ.

У філософському контексті культура постає як часткова сфера суспільного життя, а як суспільство в цілому, з точки зору розвитку людини як суб'єкта діяльності, розкриття властивостей і обдаровань людини. Культура уособлює загальну творчу діяльність в предметах для людини. Вона є втіленням створених людьми матеріальних і духовних цінностей. Культура постає як опредметнена сутність людини. Міра розвитку культури визначається мірою розвитку людини. Культура є вираженням досягнутого людиною (людством) рівня історичного прогресу. І навпаки, як писав Й. Гете, міра культурного світу є тріумфом виключно людського, все має значення лише остільки, оскільки воно гуманне. Інтеграл культури – людина і людяність. Культура – це культ людського буття, творення людини із «наявного матеріалу». Створюючи людину, вона творить і саму себе. Культура завжди є само творчістю. Культура не є сталим буттям, це процес становлення буття людини як людини, злету його до людських (гуманістичних) форм існування [1, с.315].

Людинотворча, гуманістична сутність культури розкривається через пізнання її соціальних функцій. Дослідники зазначають полі функціональність культури як соціального феномена. Основні функції культури – пізнавальна, комунікативна, регулятивна, прогностична, ціннісно-орієнтаційна. Підтвердженням того є праці Каган М.С., Соколова Є.В. Всі вони органічно взаємопов'язані. Культура – цілісне творення. Цілісність виявляється як в єдності елементів, що складають її структуру, так і функціонально. Функціональна єдність культури зумовлена її людино творчою сутністю. Це дає підстави для визначення інтегративної, генералізуючої функції культури. Наш погляд, а такий якості постає її людинотворча функція.

До розуміння людинотворчої сутності культури філософи підійшли не одразу. Є всі підстави для твердження, що першим серед перших з цього питання був Цицерон. Розглядаючи ораторське мистецтво як найбільш повний вияв культури, видатний римський філософ і державний діяч вбачав у ньому засіб звеличення, самоутвердження особистості. Культура розвиває особистість, і в цьому, на думку Цицерона, полягає її головна функція. Однакові погляди мали Вергілій, філософи Відродження, Т. Гоббс, Й. Герде, Вольтер, Ж-Ж. Руссо, французькі матеріалісти XVIII ст. Людино творчу сутність культури підкреслювали І. Кант та Г. Гегель. В їх працях ідея взаємо єднання людини та культури дістала, мабуть, найбільш фундаментальне обґрунтування. Цю ж традицію продовжував і К. Маркс, «Філософсько-економічні рукописи 1844 року» якого є яскравим свідченням глибокого розуміння внутрішньої гуманістичної сутності культури, її спрямованості на особистість, єдності культури і особистості, праці та виховання, культуротворення та культуроспоживання.

«Філософія життя» подана передусім іменами Ф. Ніцше, В. Дільтея, А. Бергсона, Г. Зіммеля та О. Шпенглера. Ф. Ніцше розумів життя як вияв суб'єктивності, притаманний людині, – як волю до влади, жадобу до життя, що ґрунтується на біологічному інстинкті

виживання. Різноманітні та моральні норми, інституції, реалії буття стримують реалізацію цієї волі, яка до того ж нашоується на хаос. Людина має будувати все життя власним розумінням. Проте не кожен на це здатний. Лише надлюдина може зрозуміти життя й вибудувати його згідно з прагненням власної волі. Саме вона «стоїть по той бік добра та зла», встановлює норми та правила свого існування в світі, відповідає перед собою за результати своєї діяльності («По той бік добра та зла» 1886 рік).

Ф. Хайнеман, «філософія життя ґрунтується на протесті життя проти перебільшеної ролі розуму, що обчислює проблеми сучасного суспільства, на протесті душі проти машини та викликаних нею уречевлення, техніфікації та духовного зубожіння людини» [2, с.114].

О. Шпенглер пов'язував з появою пролетаріату, він вбачав реальну можливість розвалу цивілізації («Занепад Європи», 1918-1922 роки), тому зрікся культурних претензій і поринув у чистий техніцизм.

Розуміння культури як засоби самореалізації та самотворення особистості в різноманітних сферах суспільного життя дає можливість диференційовано підійти до історичних форм культури, охарактеризувати їх як певні типи, визначити місце та роль у загальнолюдській історії. За умов існування суспільних антагонізмів єдність людини та культури є умовною. Тут все обертається на свою протилежність, міняється місцями: історія, що мала б бути історією існування людей, перетворюється на самотійну надлюдську субстанцію, засоби стають цілями (ціль виправдовує засоби), а цілі постають у ролі простих засобів; людина втрачає людське єство, а мірою її багатства стає обсяг її приватної власності. Замість того, щоб одержати насолоду від спілкування з культурою, створення власними руками та розумом, людина вимушена витримувати її тиск. І це тому, що культура стає чужою, іншою, відчуженою. В такій системі загальна ситуація позначається категорією «відчуження». Людинотворча сутність культури набуває відчужених форм. Культура втрачає гуманістичний характер і фактично перетворюється на анти культуру, бо замість того, щоб піклуватися про людей, вона підноситься над ними як чужа їм сила.

Постнеокласична психологія є відгуком на виклики сьогодення, сучасний стан полікультурного, швидко змінюваного світу. Прискорення усіх соціальних процесів, різка зміна ситуацій, що проходять через канал особистого досвіду сучасної людини, скорочення їх тривалості та посилення різноманітності, що у свою чергу зумовлює складність подолання життєвих проблем, призводять до нестабільності, нестійкості ментальної моделі світу. Людина має постійно приводити її у відповідність до швидкоплинних соціокультурних умов. Це пов'язано з ускладненням процесів усвідомлення та осмислення інформаційних потоків, що захлюстують людину, неможливістю їх адекватно інтерпретувати, вибудувати автобіографічний тест, який відображає особисту історію людини. Соціальні та культурні норми все частіше замінюються дискурсивними практиками, у які особистість занурюється не як автор власної життєвої історії, а лише як пасивний учасник соціокультурного дискурсу [6, с.16].

А. Моль, який визначив сучасну культуру як мозаїчну, тобто таку, що засвоюється не через систему освіти, яка існує у тому чи іншому суспільстві, а в результаті впливу засобами масової інформації [4, с.23].

Д.О. Леонтьєв розглядає процеси розуміння та інтерпретації життєвого та соціокультурного досвіду, що ведуть до формування здатності людини до смислової саморегуляції, як герменевтичне завдання. Однією із характерних особливостей якого є розщеплення розуміння реальності іншого і реальності загалом, з одного боку, та розуміння себе, своєї власної реальності, з іншого, - «екстра розуміння» та «інтра розуміння» [3, с.20].

М. Фуко, сучасна людина – це, по-перше, людина, котра критично ставиться до усього, що вона робить, до того, як вона мислить і відчуває, це людина, яка постійно себе відтворює, конститує, аналізує та з'ясовує власні межі. По-друге, сучасна людина це

людина, яка вкрай уважно ставиться до реальності, оскільки, судячи з усього, вона сформована людськими практиками (дискурсами). Тим, що люди роблять та якими способами вони це роблять [5, с.455].

Сучасний стан людського буття в його духовних вимірах фіксує стадію його переходу від локально-стабільного до інтегративного рівня. Це «гострий» період суспільної історії, коли відбувається зміна духовно-культурної свідомості цивілізації, що зумовлює необхідність переорієнтації освіти на нові виміри духовної людини. У зв'язку з цим починається трансформації освіти в напрямі нових утворень, які актуалізують запити часу. Таким запитом сьогодні є людина у виявленні можливостей її подальшого розвитку. Завдання національної освіти – характеризувати буття людини в її особистісній унікальності, що концентрує увагу освітньої діяльності в її педагогічній поліфонії на розвиток творчих потенцій людини, які ґрунтуються на розумі, знанні, мудрості, пізнання серцем.

Література:

Андрущенко В.П., Михальченко М.І. Сучасна соціальна філософія /Курс лекцій Видання друге /Вид. «Генеза», Київ.: - 1996. 368 с.; Богомолов А. Немецкая буржуазная философия после 1865 года. – М., - С.114; Леонтьев Д.А. Понимание смысла и мысль понимания / Д.А. Леонтьев // Понимание: опыт междисциплинарного исследования / Под ред. А.А. Брудного, А.В. Уткина, Е.И. Яцуты. – М.: Смысл, 2006. – 127 с.; Моль А. Социодинамика культуры / А.Моль. – М.: Прогресс, 1973. – 406 с.; Фуко М. Герменевтика субъекта / М. Фуко. – СПб.: Наука, 2007. – 677 с.; Чепелева Н.В. Розуміння та інтерпретація життєвого досвіду як чинник розвитку особистості: монографія / за ред. Н.В. Чепелевої. – Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. – 276 с.

Нестерова М.А.

КОГНИТИВНЫЙ ПОВОРОТ В ПОСТНЕКЛАССИЧЕСКОЙ НАУКЕ

Современные когнитивные исследования переживают необычайный подъем. Начиная с середины прошлого века, когда, как принято считать, зародилась когнитивная наука (когнитивистика), область когнитивных исследований значительно расширилась и мы можем говорить о становлении этого направления в современной постнеклассической науке. Сам когнитивный подход в науке сформировался в середине XX века, а официально факт образования когнитивной науки был зафиксирован в решениях специальной междисциплинарной конференции, которая состоялась в 1979 году в Сан-Диего по инициативе Д. Нормана. Когнитивная наука была призвана синтезировать психологию с лингвистикой, антропологией и такими разделами кибернетики, как искусственный интеллект и машинное зрение. Но до сих существует некоторая неопределенность как в самом обозначении когнитивной науки или когнитивистики, так и в режиме ее становления: считать, что состоялась когнитивная революция или когнитивный поворот. Можно лишь с уверенностью сказать, что этап становления начался три десятилетия назад в сфере гуманитарных наук, когда в фокусе интереса оказались когнитивные структуры и механизмы оперирования этими структурами. Впоследствии этот процесс получил название когнитивной революции (cognitive revolution) или когнитивного поворота (cognitve turn), приведшего к возникновению когнитивной науки (когнитологии, когитологии, когнитивистики). В самом общем смысле она занимается как исследованиями процессов восприятия, категоризации, классификации и осмысления мира, так и систем репрезентации и хранения знаний.

Принципиальным моментом, в связи с которым мы можем говорить о когнитивном повороте, как о методологическом повороте в науке, является пересмотр картезианской идеи о независимости материи и сознания, которая доминировала с момента возникновения психологии как науки вплоть до начала 1990-х годов. Но благодаря новым методам анализа работы мозга (прежде всего трехмерного картирования мозга) стали признавать массивную взаимодействие этих как бы независимых субстанций [3, с. 40].

Более того, по мнению Бориса Величковского, известного российского когнитолога, вследствие распространения моделей с параллельным и параллельно-иерархической архитектурами, ведущая парадигма когнитивной науки более напоминает монадологии Лейбница. Дальнейшие перспективы когнитивной науки и ее практических применений могут быть связаны с плюралистичными стратегиями исследований, в частности, с деятельностной парадигмой, которая ведет начало с Новалиса, Фихте и Гегеля [3, с. 282]. Постнеклассическая наука имеет дело с сложными человекомерными системами и именно эта человекомерность легитимизирует актуализацию когнитивных наук, т.к. соблюдается принцип активного не только познающего, но и деятельного субъекта. Одна из основных тенденций современной эпистемологии - подход к знанию в единстве с порождающей его деятельностью субъекта и включение познания в социокультурный контекст, гносеологическое осмысление результатов, полученных в когнитивистике, к которой относятся такие новые области знания как когнитивная психология, когнитивная лингвистика, исследования в области искусственного интеллекта и др.

Но несмотря на значительные практические успехи когнитивистики за последние десятилетия, нет еще понимания работы основных, фундаментальных механизмов работы мозга. И это вызвано не недостатком экспериментальных данных, а отсутствием качественной теории мозга. В этом направлении К. Анохин предложил расширение классической теории функциональных систем за счет введения ряда понятий: «нелинейная ассоциативная память» и «когнитом», как совокупности всех связей мозга. При этом когнитом является измеряемым и картируемым показателем, что позволит получить нейрональные корреляты сознания и нервные следы субъективного опыта, т.е. элементы когнитома. Разработан ряд подходов и методов, позволяющих визуализировать эти процессы в целом мозге животного на клеточном уровне, что делает исследования когнитома эмпирической программой. Согласно этой теории, структура когнитома и его динамика охватывают всё многообразие ментальных явлений, связанных с поведением, психикой и сознанием [1]. Безусловно, актуальность такой теории очевидна, поэтому можно и нужно следить за выполнением ее эмпирической программы. Однако, эмпирических данных для теории такого масштаба будет недостаточно, поэтому исследования ее концептуальных оснований чрезвычайно важны.

Проблема поиска единой теории, единой «точки сборки» для когнитивной науки рассматривается не только нейрофизиологами и гуманитариями, а и представителями естественных наук. Так известный физик-теоретик Р. Пенроуз полагает, что феномен сознания должен описываться на основе квантовой теории. Причем не современной, которая, как он неоднократно подчеркивает, не имеет теоретических средств для описания сознания, а будущей, в которой вполне определенным образом будет решена проблема редукции волновой функции [5]. Обсуждение возможности согласования физики и «психофизики» может быть темой отдельного серьезного исследования, а пока только отметим, что такая возможность уже обсуждается. Автор книги «Метафорический мозг» известный специалист в области теоретической кибернетики М. Арбиб также отмечает разобщенность, разорванность наших знаний о функциях и структурах мозга, когда между нейрофизиологом, психологом и биохимиком, изучающими мозг каждый на своем уровне нет взаимопонимания. Объединить эти разрозненные знания можно только из метапозиции, из принципиально иной «точки сборки», а не находясь в пространстве узкоспециальных исследований. Так, М. Арбиб считает, что единая теория функционирования мозга – это кибернетическая теория мозга, а «метаисследователь» – ученый-кибернетик. В создании этой теории ключевую роль будут играть метафоры, хотя их применение, как мы уже отмечали, должно быть очень осторожным. Помимо того, что они носители своих исходных структур и смыслов, их использование может граничить с профанированием [2]. Но метафорическая теория мозга М.Арбиба, точнее сам его поиск согласования между различными метафорами (в частности, метафорами «человек-

животное» и «человек – машина») необычайно интересен и продуктивен в методологическом смысле.

Задачи, которые стоят перед современной наукой сложны как никогда – открытие до сих пор еще не раскрытых тайн познания и сознания, решение проблем, которые могут оказать глубочайшее влияние на наши представления о мире и о самих себе. С одной стороны, с появлением новых объективных методов в нейронауках, психологии, компьютерных науках, эти тайны становятся открытыми для исследования как никогда ранее. С другой стороны, сама природа когнитивных проблем требует от исследователей высокой когнитивной эффективности, навыков «сложностного», сложносистемного мышления [4]. Постоянно открывающиеся новые области исследования, сложные междисциплинарные и трансдисциплинарные взаимосвязи взыскуют если не единой теории, то уж точно философско-методологических оснований. Понимание транс- и междисциплинарных связей, существующих возможных направлений взаимодействия и развития когнитивистики в пространстве постнеклассической науки является необходимым шагом в создании ее эвристической и праксеологической ценности.

Література:

Анохин К.В. Когнитом: в поисках общей теории когнитивной науки. Сборник материалов конференции «ШЕСТАЯ МЕЖДУНАРОДНАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ ПО КОГНИТИВНОЙ НАУКЕ. THE SIXTH INTERNATIONAL CONFERENCE ON COGNITIVE SCIENCE КАЛИНИНГРАД, РОССИЯ, 23-27.06.2014 KALININGRAD, RUSSIA». – 2014 г. – с. 26 – 30.; Арбиб М. Метафорический мозг: Пер. с англ./ Под ред. и с предисл. Д.А. Поспелова. Изд. 2-е стереотипное. – М.: Едиториал УРСС, 2004. – 304 с. (Науки об искусственном.); Величковский Б.М. Когнитивная наука: Основы психологии познания. Том I. М.: Смысл: Издательский центр «Академия», 2006. – 488 с.; Майнцер К. Сложносистемное мышление: Материя, разум, человечество, Новый синтез. Пер. с англ./Под ред. и с предисл. Г.Г. Малинецкого. – М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. – 464 с. (Синергетика: от прошлого к будущему); Пенроуз Р. Тени разума: в поисках науки о сознании (пер. с англ.) 1-2. - Москва-Ижевск: Институт компьютерных исследований, 2005 – 688 с.

Нікітенко В.О.
Нікітенко Е.К.

КОНЦЕПЦІЯ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ В ПРОБЛЕМНОМУ ПОЛІ ФІЛОСОФСЬКОЇ АНТРОПОЛОГІЇ

Сучасний соціальний світ функціонує у вигляді дев'яти цивілізаційних гілок, що утримують усе різноманіття планетарного життя. Кожна з них займає визначений попереднім розвитком ареал, тобто територію, що сформували у кожній з них головну потребу, що ідеологічно, організаційно і політично гуртує етнічні спільноти у локальну цілісність. При цьому кожний учасник локалізованої спільноти має власні етнічні потреби і цінності, що орієнтують їх на задоволення базової потреби. Вихід з даної потенційно конфліктогенної ситуації світова спільнота вбачає у забезпеченні сталого розвитку [4, с. 322–330]. Існує широкий розкид думок з приводу того, як визначати *стійкий розвиток*, але в основному сходяться на тому, що це таке *соціально-економічний розвиток суспільства, коли людина не перевищує господарської місткості біосфери, тобто не порушує гранично допустимого навантаження на біосферу*. Найбільш ёмко суть цієї ідеї виразив А. Печчеї, який, обговорюючи питання про регулювання усього процесу змін громадського розвитку, писав: «Тільки той прогрес і тільки такі зміни, які відповідають людським інтересам і знаходяться в межах його здібностей до адаптації, мають право на існування і повинні заохочуватися» [3, с. 209]. Таким чином, поняття «Стійкий розвиток», поки ще недостатньо визначено, щоб бути покладеним в основу практичних дій.

Широке поширення цей термін отримав після публікації доповіді, підготовленої для ООН в 1987 році спеціально створеною в 1983 році Міжнародною комісією з довкілля і розвитку, що здобуло популярність як Комісія Г.Х. Брунтланд, і особливо після тієї, що відбулася в червні 1992 році в Ріо-де-Жанейро Всесвітньої конференції ООН по довкіл्लю і розвитку. Ця конференція викликала великий інтерес світової спільноти тим, що там

була детально розглянута, а потім широко розрекламована концепція стійкого розвитку, відповідно до якої усі держави і народи світу були покликані переглянути відношення до своєї соціально-економічної політики, перенісши акцент з кількісних на якісні параметри розвитку, і, враховуючи збалансованість стосунків між людиною, суспільством і природою, перейти до такого соціально-економічного пристрою, який не руйнував би природні основи людського існування і зберігав можливість подальший поступальний і керований розвитку. Усім країнам пропонувалося також прийняти відповідні національні стратегії стійкого розвитку. Хоча ця пропозиція формально і була схвалена усіма 179 державами, що брали участь в конференції (а більше 100 з них навіть прийняли такі стратегії), сама ідея не знайшла в подальшому адекватного відображення в реальній політиці більшості країн світу, у тому числі в промислово розвинених. При цьому і тепер, у відсутність альтернативної концепції, ніхто не виступає проти стійкого розвитку; більше того, як визнав Генеральний секретар ООН К. Аннан, саме слово «стійкість» перетворилося швидше на заклинання, чим в заклик до дії [1, с. 1061].

Проте такі заклинання, навіть озвучені з високих трибун «Саміту тисячоліття» (Нью-Йорк, 2000) або «Всесвітнього саміту по стійкому розвитку» (Йоганнесбург, 2002), поки так і не вилилися в програму конкретних і злагоджених дій усієї світової спільноти, бо «заходи, необхідні для переходу до стійкого розвитку, залишаються багато в чому неясними. У існуючій структурі ухвалення глобальних рішень, що вимагає консенсусу в системі ООН, серйозні заходи і зобов'язання залишаються недосяжними, оскільки для усіх держав світу глобальні загальнолюдські цілі відступають на другий план перед національними інтересами», що вузько розуміються і відносно короткостроковими.

У чому все-таки вже досягнута ясність і навіть є певні домовленості, так це в тому, що і на національному рівні, і у світовому масштабі в цілому необхідно рухатися по таких головних напрямках, як: збереження незайманих і відновлення екосистем, що деградували; раціоналізація усіх форм споживання; екологізація виробництва; нормалізація чисельності населення на рівні, сумісному з господарською місткістю біосфери, і т. п. Вирішити поставлені завдання — означає реально забезпечити стійкий розвиток, який хоча і залишається дискусійним поняттям, багатьма фахівцями характеризується як «стратегія керованого, підтримуваного, регульованого розвитку, що не руйнує навколишню природу, забезпечує безперервний громадський прогрес».

При цьому більшість фахівців сходяться на думці, що така стратегія не може бути реалізована на традиційних загальнолюдських представленнях, цінностях і стереотипах мислення, а вимагає принципово інших світоглядних підходів, що відповідають не лише сучасним реаліям, але і прогнозованому на основі стійкого розвитку майбутньому. Тож, концепція стійкого розвитку, якщо взяти до уваги її більш ніж десятирічну історію і оцінювати за досягнутими результатами з позиції сьогодення, виявилася малоефективною і не виправдала надій, що покладалися на неї. Не розв'язала цю проблему у 2012 році і Конференція, що пройшла в Ріо-де-Жанейро (Бразилія) через двадцять років після історичної зустрічі на вищому рівні «Планета Земля» 1992 році в Ріо. Була розроблена стратегія того, як можна скоротити рівень бідності, сприяти розвитку соціальної справедливості і забезпечити заходи «зеленої економіки», тобто з охорони довкілля з урахуванням усіх чинників [2].

Отже, локальні осередки цивілізаційного розвитку мають власну історію, сукупність ціннісних етнонаціональних елементів, що забезпечують їх виживання і подальший розвиток на планетарній арені. Як соціальні системи вони формують власні органи колективного управління справами, напрацьовують нормативно-правові документи, виробляють власну геостратегію поведінки у планетарному дискурсі, укладають міждержавні угоди і підписують/ратифікують міжнародні конвенції і угоди з різних аспектів планетарного життя. Самовідтворення планетарного соціального організму відбувається за рахунок протистояння інтеграційних і дезінтеграційних процесів. Тому на поверхні міжнародного життя ми спостерігаємо дві суперечливі

тенденції: глобалізацію і глокалізацію. Виявляється саморозпад цінностей геокультури на загальнолюдські, регіональні і етнонаціональні є далеко не випадковими, оскільки завдяки такому їх поділу світова соціальна система, як самовідтворювальна або аутопоезисна система, страхується від гомеоклазу і створює у планетарному просторі, завдяки цьому, два захисні механізми: регіонального і етнонаціонального походження. Цілком логічно, що нерозв'язання корінних суперечностей планетарного розвитку, а саме: проблеми «зеленої» економіки, стійкого розвитку і викорінювання бідності, автоматично ведуть до силового протистояння між усіма вищезазначеними цивілізаційними гілками, що володіють певними матеріальними, людськими, військовими, дипломатичними і іншими ресурсами для захисту власних інтересів.

Література:

Вебер А. Б. Устойчивое развитие / А. Б. Вебер // Глобалистика: энциклопедия. М. : Изд-во «Радуга», 2003. – С. 1061. Конференция ООН по устойчивому развитию Рио+20 [Електронний ресурс] // Вікіпедія. Вільненциклопедія. Режим доступу: http://ru.wikipedia.org/wiki/Конференция_ООН_по_устойчивому_развитию_Рио%2B20; Печчеи А. Человеческие качества. / А. Печчеи. – М. : Прогресс, 1980. – 312 с. Чумаков А.Н. Глобализация. Контурь целостного мира: монография / А. Н. Чумаков – 2-е изд. перераб. И доп.– М. : Проспект, 2011. – 432 с.

Озьмінська І.Д.

САМОСВІДОМІСТЬ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК З МОВОЮ В ІСТОРІЇ ФІЛОСОФСЬКОЇ ДУМКИ

Свідомість людини, а тим більше самосвідомість тісно переплетені зі здатністю людини до оволодіння мовою як одним із найважливіших формотворчих інструментів, за допомогою якого індивід усвідомлює себе не тільки як суб'єкт, але і як соціально значущу частину суспільства. Мова і людина тісно пов'язані одне з одним. В.Гумбольдт вважав, що менталітет нації – це специфічний спосіб формування структури мови. Під формулою «мова – дух народу», Гумбольдт «розуміє специфічну форму матеріалізації звукового мислення і психічної діяльності, властивої всім носіям національної мови».

Коли людина народжується, їй, як свідомій істоті, ще не вистачає мови і поняття. Місток між пізнанням новонародженого і дорослого пролягає через набуття природної мови, яка сприяє оволодінню поняттями, в тому числі поняттям власного «Я». З набуттям самосвідомості, людина стає не тільки свідомою щодо навколишнього світу, але й отримує здатність споглядати саму себе від першої особи.

Важливою характеристикою в аналізі самосвідомості постає характеристика співвідношення мови та позамовної реальності, співвідношення самосвідомості, мови та діяльності людини. На перший план виходить *аналітична філософія*, започаткована Л. Вітгенштайном, усі філософські пошуки якого просякнуті зосередженою увагою до мови, її самосвідомості, намаганням переосмислити крізь призму мови сутність людини.

Аналітична традиція формувалася і розвивається в широкому та загальнокультурному контексті, вступаючи у взаємодію як з конкретними науками та іншими філософськими течіями – феноменологією, герменевтикою, психоаналізом, – так і з теологічними побудовами, що певною мірою впливало та впливає на зміни в її проблематиці та дослідженнях.

Аналітизм, який раніше панував в основному у сфері логіки як науки, сьогодні, по суті, охоплює більшість розділів філософії – від філософії природи до філософії людини, філософії освіти та філософії свідомості. Сучасна аналітична філософія сприйняла основну установку аналітизму на аналіз мови як засобу вирішення філософських проблем, на важливість вироблення суворих методів філософського аналізу.

У сучасній аналітичній філософії свідомості існує безліч підходів і засобів міркування про особистісний характер свідомості, про її інтенціональність та ін., однак, як пише Р. Рорті в статті «Сьогоднішня американська філософія», нове покоління

аналітичних філософів шукає нові підходи, намагаючись збагатити філософію свідомості та аналітизму ідеями герменевтики, Гайдеггера, Ніцше, Гегеля, Дерріди.

Герберт Фейгл був свідком та учасником еволюції та парадигмальних змін сучасної аналітичної філософії. Виступаючи проти зведення проблеми свідомості Вітгенштайном до «мовної терапії» та проблеми «особистісної (приватної) мови» до «мови-гри», Фейгл пише: «Вітгенштайнівська казуїстична обробка цієї проблеми являє собою просто одну з найбільш сучасних в довгому ланцюгу позитивістських... антиметафізичних спроб показати, що проблема розуму виникає з концептуальної плутанини і що належна увага до способу, яким ми використовуємо ментальні та фізичні терміни в буденній мові, звільнить нас від цієї сумної проблеми» [1, с. 136-137].

Фейгл, підкреслюючи «особистісний» характер свідомості і самосвідомості вказує, що думки, образи, мрії, настрої, які людина відчуває, зовсім не завжди знаходять адекватне вираження в людській поведінці чи в людських висловлюваннях. Це феномени, до яких ми маємо «привілейований доступ».

Розширення горизонтів досліджень аналітичної філософії пов'язане перш за все з поверненням суб'єкту – людини, в поле її інтересів на зовсім іншому рівні. Німецький філософ Дітер Генріх створив цікаву та оригінальну концепцію людини, вважаючи, що остання є єдністю *самосвідомості* та *самопідтримки*. Тобто висхідним пунктом його концепції є усвідомлююча сама себе та здатна до дій окрема сутність, тобто особистість, котра залежить від власної самопідтримки і в змозі її здійснювати.

Найцікавіші відносини склалися між аналітичною філософією та філософською герменевтикою. Це зближення відбувається на основі дослідження проблеми *розуміння*. Герменевтика виводить цю проблему на рівень онтології. Аналітична філософія також, описуючи та досліджуючи умови, необхідні для розуміння мови та мовлення іншої людини, намагається виявити структуру мови (зокрема, буденної) і зробити на її основі онтологічний вихід від структур мови до структури буття. Аналітик У. Куайн відзначає, що теорія смислу мовних виразів може бути філософськи значимою, тільки якщо вона є теорією їх *розуміння*. І аналітики вітгенштайнівської традиції, і сучасні герменевтики показують специфічний характер процедур розуміння та їх відмінність від природничо-наукового пояснення [4, с.91].

У вітчизняній традиції великий внесок у розвиток інтегративних досліджень самосвідомості в контексті мови, психіки і соціальної практики – в середовищі вітчизняної психолінгвістики – здійснив Л.С. Виготський. Його психологічний підхід до мовлення був синтезом і підсумком усіх попередніх досліджень в цьому напрямі (В. Гумбольдт, О.О. Потебня, Ф. де Сосюр, О.О. Шахматов Л.В. Щерба та ін.). Він зробив істотну спробу в нову історичну добу побудувати цілісну психолінгвістичну теорію. Л.С.Виготському належить трактування внутрішньої психофізіологічної організації процесу породження мовлення як послідовності взаємопов'язаних фаз мисленнєвої діяльності.

Подальші дослідження Т.В. Ахутіної, О.О. Леонтьєва та ін. становлять собою розгортання й обґрунтування моделі породження, запропонованої Л.С. Виготським. Вітчизняний дослідник М.І. Жинкін, як і О.Р. Лурія, був учнем видатного психолога і педагога Л.С. Виготського. Заслуга М.І. Жинкіна перед світовою психолінгвістикою в тому, що він увів поняття *випереджуючого синтезу*, механізм якого проявляється і під час побудови речень, і під час породження зв'язного тексту.

О.Р. Лурія довів, що мовленнєва діяльність фізіологічно обумовлена взаємодією різних ділянок кори великих півкуль й руйнування однієї з них може бути компенсоване за рахунок включення в єдину систему інших психофізіологічних ділянок організму людини. О.Р. Лурія запропонував для галузі знань на межі лінгвістики, патопсихології й неврології терміни «*нейропсихологія*», «*нейролінгвістика*» [3]. Процес породження мовлення за О.Р.Лурія – це формування та формулювання висловлення; шлях від думки до мовлення має такий вигляд: починається з мотиву й загального задуму, що із самого

початку відомий суб'єкту в найзагальніших рисах; проходить через стадію внутрішнього мовлення, спираючись на схеми семантичного запису з його асоціативно-потенційними зв'язками; веде до формування глибинних синтаксичних структур, які потім розгортаються у зовнішнє мовлення, що спирається на поверхово-синтаксичні структури.

Філософія, соціальний психоаналіз, модернізм і літературний авангард, дзенська психотехніка і соціолінгвістика демонструють розхитування звичної картини мови, світу, людини у розумінні самосвідомості. Це слугує нівелюванню будь-якої тотальності, яка схильна до правил, які встановлюють дихотомії, які закриті оглядам та змінам. Виготський стверджував, що факти завжди розглядають у світлі певної теорії і, отже не можуть бути відділені від філософії. І той, хто знайде ключ до багатства нових фактів, повинен розкрити філософський факт, а саме – як його відкрили та тлумачили раніше. Мовні практики, що виникають в мові дихотомій – суть розмаїття одного метадискурсу, який філософствує за допомогою тоталізуючих вчень. Ці вчення починають піддаватися сумніву, критиці, іронії, виникають нові культури філософствування, формується плюральний підхід до розуміння самосвідомості, мови та філософії, де ніяка традиція не отримує привілейованого статусу.

Література:

Балмаева С.Д. Аналитическая “философия сознания”: взгляд сквозь призму интеллектуальной биографии Герберта Фейгла//Историко-философский ежегодник’90. – М.: Наука, 1990. – С. 123-143.; Леонтьев А.А. Основы психолингвистики. – М.: Смысл, 1999. – 287 с.; Лурия А.Р. Основы нейропсихологии. – М.: Академия, 2002. – 384 с.; Рикер П. Герменевтика, этика, политика. – М., 1995. – 160 с.

Пантилеенко Е.С.

ФОРМИРОВАНИЕ КАТЕГОРИЙ ПОЛ/ГЕНДЕР

Как известно, к 80-м годам дихотомия пол/гендер постепенно теряла свою первоначальную привлекательность. Известные исследовательницы Адриена Рич, Моник Виттиг, Гейл Рабин трактуют гендер как идеологическую систему, поддерживающую принудительную гетеросексуальность. Этому во многом поспособствовало знаменитое эссе Гейл Рабин «Обмен женщинами» (1975). Применив идеи Маркса и Фрейда в толковании французского психоанализа и структурализма, выпускница Мичиганского университета Г. Рабин предлагает концепцию поло-гендерной системы, трансформирующей биологическую сексуальность в продукты человеческой деятельности. Деление общества на мужчин и женщин служит, прежде всего, экономическим потребностям традиционного общества в концентрации материальной и символической власти в руках старших мужчин. Этому служат гетеросексуальные отношения, закреплённые браком. Используя идеи Леви-Стросса о структурах родства, Гейл Рабин показала, что инструментом соблюдения экзогамии и мира между племенами в патрилинейном обществе является обмен женщинами. Из того, что женщины имеют покупательную стоимость и их можно использовать в торговле между мужчинами, и возник социальный порядок, который мы имеем по сей день. По сути, это мужской гомосоциальный контракт, конструирующий два пола как различные, неравные и при этом комплементарные. Это система власти, направленная на концентрацию материального и символического капитала в руках отцов, то есть старших мужчин, для контроля над молодыми мужчинами и женщинами. Семья является местом власти, охраняющей благосостояние мужчин, а гетеросексуальность есть институт, поддерживающий систему неравенства женщин [1].

Известная писательница Адриенна Рич, основываясь на идеях Г.Рабин, вводит в дебаты о гендере понятие «принудительная гетеросексуальность». Она видит более сильную связь между положением женщин и структурами семьи, материнства как института и нормативным принуждением к единой модели сексуального поведения – то есть с репродуктивной гетеросексуальностью.

Через понятие «политика размещения» Рич выражает важность помещения кого-либо в специфическую ситуацию чьей-либо социальной, этнической, классовой, экономической и сексуальной реальности. Гендер, таким образом, становится комплексной сетью властных отношений, в противовес бинарной модели угнетения, предложенной в более ранних версиях.

Категория пола считается политической категорией, которая утверждает, что общество является гетеросексуальным, продолжает эту идею французенка М. Виттиг. Она не делает различия между полом и гендером. Есть по сути один пол, женский. Быть мужчиной не значит «иметь пол», «иметь пол» есть всегда путь становления частичного и относительного, а мужчины в этой системе учувствуют в форме универсальной личности. Виттиг понимает «пол» как созданный дискурсивно и циркулируемый системой обозначений, угнетающих женщин, геев и лесбиянок. В результате она формулирует политическую задачу – перевернуть целиком дискурс о поле, то есть перевернуть сами правила, устанавливающие «гендер» - или «фиктивный пол» - как сущностный атрибут людей и подобных им предметов. Женщины образуют угнетаемый класс, который может быть уничтожен, и в этом смысл феминизма.

Как считает философ, женщина существует только как понятие, которое стабилизирует и объединяет бинарное и оппозиционное отношение к мужчине, служа укреплению гетеросексуальных отношений. Лесбиянка не имеет пола, она вне категории пола, более того, она ни женщина и не мужчина. Как известно, если женщиной не рождаются, а становятся, то можно стать третьим полом, отказавшись от гетеросексуальных отношений.

Таким образом, эти влиятельные идеологи лесбийского феминизма видели путь свободных женщин в кардинальном отказе от брака. Женщина может утвердить себя как независимый субъект истории, отказавшись от отношений, в которых она есть предмет обмена между мужчинами, объект эксплуатации и их сексуального желания, а также источник присвоения продуктов труда, включая детей [3].

Джоан Скотт трактует гендер как сеть властных отношений. Она не первая связала пол с властью, до этого постмодернизм, прежде всего Фуко, подробно изложил эту точку зрения. Заслуга Скотт в том, что она кардинально обновила и обогатила концептуализацию гендера, предложив взамен и в противовес устаревшей дихотомии пол/гендер комплексное определение.

Исследовательница утверждает, что интересно отметить совпадение появления термина гендер с важным этимологическим переворотом на Западе, ознаменовавшим постнеклассическую науку, переход от научных к литературным парадигмам (перенос акцента с причины на значение) и споры между теми, кто утверждал прозрачность фактов и теми, кто настаивал, что вся реальность конструирует или конструируется. Как определяющий фактор общественных отношений, гендер включает в себя четыре взаимосвязанных элемента:

а) культурно приемлемые символы, пробуждающие множественные представления (Ева и Мария как символы женщины, а также свет и тьма, очищение и загрязнение, невинность и греховность);

б) нормативные понятия, с помощью которых возможна интерпретация символов. Эти понятия выражаются в религиозных, образовательных, научных, правовых и политических учениях и, обычно, имеют форму бинарных противоположностей, однозначно относящихся к мужскому и женскому, мужественному и женственному;

в) понятия политика и отношения их к социальным институтам. Некоторые исследователи склонны признавать гендерные различия только в семье и домашнем хозяйстве. Однако они серьезно проявляются также в экономике, на рынке труда, образовании и политике; г) самоидентификацию личности, то есть процесс личностного осознания принадлежности к тому или иному полу.

Джудит Лорбер інтерпретувала гендер як соціальний інститут. Она, як полагають учені, належить до найбільш ортодоксальних ідеологів гендера. Лорбер пише: «Нерівне розподілення влади, власності і престижу між чоловіками і жінками є сьогодні частиною структури сучасного суспільства. Підкорення жінок – це необхідна частина сучасного соціального порядку не тому, що чоловіки, природно, переважають або домінують, (якщо це було б так, вони б не підкорялися собі інших чоловіків) і не тому, що жінки народжують, (якщо це було б так, ні одна мати ніколи не могла б бути лідером в своєму суспільстві). Підкорення жінок існує тому, що гендер виробляє групу, яка може експлуатуватися як працівники, сексуальні партнери, матері і вихователі на ринку праці і в домашній сфері» [2].

Як відомо, в людині зазвичай передбачається постійне і змінюване в відповідності з його компонентами особистості і фізіології. Дійсність ж комбінація генів і геніталій, пренатального, підліткового і дорослого гормонального впливу і репродуктивної здатності може відповідати гендерній ідентичності, сексуальній орієнтації, детородному статусу, гендерному дисплею структури особистості, трудової і сімейної ролі. По Лорбер, наслідки гендерного розділення такі: емоційна сексуальна експлуатація жінок, об'єктивація жінок в культурі і обезцінювання їх ролі світовими релігіями, розгляд жінок як невидимих об'єктів історії, юридичне виправдання чоловічого контролю над жіночим тілом – патріархальний компонент гендерного нерівності – ось засоби підкорення. Психологічні інвестиції жінок в своїх дітей, стигматизація чоловічої і жіночої гомосексуальної любові і жіночої сексуальності вписують гендерний порядок в особисті характеристики чоловіка і жінки і їх ідентичність. Прив'язування жінок до дітей і чоловікам емоційно служить чоловічій потребі біологічного успадкування, емоційної підтримки і гетеросексуальних стосунків. Будь то пряме тиснення, як обмежений доступ до контрацепції і абортів, або непрямий, пробуджуючий жіночі якості виховання і турботи і проголошення невіддільності матерів від дітей, в результаті жінки копіюються в структуру гендерного нерівності через «шляхи любові».

Література:

Виттг М. Прямий мислення і інші есе. Переклад з англ. О. Липовської. М., "Ідея-Прес", 2002.- 108 с. ; Лорбер Д., Фарелл С. Принципи гендерного конструювання // Хрестоматія феміністських текстів. Переклади. – СПб.: Дмитрій Буланов, 2000. – С. 187-193; Rich A. Of Woman Born Motherhood as Experience and Institution. London: Virago, 1977 – 312 p.

Паршина А.В.

ФІЛОСОФСЬКІ ЗАСАДИ АГРОНОМІЧНОЇ НАУКИ: ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ

Постановка проблеми. Обробіток сільськогосподарських рослин - одна з розвинених форм людської діяльності. Сучасні агроприйоми - це підсумок їх попереднього розвитку. Центральна ознака будь-якої форми практики - характеристика її як такої діяльності, в ході якої створюється зміна об'єкта. Подібна ознака, як загальний і суттєвий, притаманний і агроприйому, але у своєрідній землеробській формі. Змінюючи землеробські об'єкти, агроприйоми та їх системи, створюють ті умови, які потребують рослини, і одночасно породжують ті умови, які часом знищують або знижують результати перших. Наприклад, розпушування створює орний шар зі сприятливою будовою - дрібно-комковато-зернистої структури. Але при надмірному розпушенні знижується і навіть знищується її сприятлива структура.

Дуже часто передовий метод, що дає в одному господарстві великий успіх, перенесений в інше господарство, викликає масу проблем. В агрономічній практиці чимало байдужості до передового досвіду, нововведень. В ході розвитку агрономічної

думки незмінно стикаються часом протилежні погляди. Тільки практика може в кінцевому рахунку визначити, вірна чи невірна та чи інша запропонована ідея.

Практика – це взаємодія об'єкта і суб'єкта, яке призводить до зміни того й іншого. Кожен новатор - землероб обов'язково повинен ретельно аналізувати, нехай і не повністю, що в його практиці об'єктивно, незалежно від його волі і бажання, а що визначається суб'єктом, рівнем його знань і конкретних умов здійснення технологічної операції. Нове закладено, перш за все, в об'єктивному, самих речах, які розвиваються, законах їх розвитку. Агрономія, як і будь-яка наука, прагне виявити суттєво спільне, повторюване в речах і процесах землеробства. Для передового досвіду, як найбільш ефективної зміни об'єкта, характерно і найбільш вдале сполучення суттєво спільного в пізнанні (нової агрономічної ідеї) з об'єктом землеробства - обробленого ґрунту, вирощуваним сортом. У свідомості новатора-хлібороба, що впровадив новий сорт, новий агроприйом, нові ґрунтообробні знаряддя, фіксується на перших порах те загальне і суттєве, що вже було відомо. Однак йому поки невідомо, яким проявить себе це нововведення на даному полі, в конкретних виробничих умовах.

Стан вивчення проблеми. Мистецтво хлібороба-новатора - знайти більш ефективні, ніж це було досі, шляхи з'єднання загального і істотного в пізнанні з землеробськими об'єктами в конкретних умовах. Передовий досвід виступає критерієм істини, який знаходиться в постійному розвитку, причому в передовому досвіді він особливо рухливий і «чутливий».

Іноді буває так, що новатори докладуть багато зусиль для впровадження передового досвіду, доведуть правоту своїх ідей, але потім заспокояться на досягнутому і перестануть удосконалювати здійснений досвід. Ніякий передовий окремий досвід ще не може повністю підтвердити або спростувати початкового задуму новатора, а підтверджує його в основному або частково. У кожному досвіді є і раціональне і нераціональне. Тому необхідний постійний розвиток передового досвіду та інших форм практики. У деяких передовиків з'являється «моральний знос», якщо вони не працюють над вдосконаленням своїх агрономічних знань. Новатори підвищують продуктивність праці, знижують собівартість продукції. Вони йдуть дорогою відкриттів. Необхідно, щоб хлібороби володіли сучасними методами господарювання, володіли почуттям нового, бачили перспективу. Великі нововведення немислимі без підтримки з боку фахівців. Але, часом, не вдається підтримати нововведення землеробів через слабку технічну базу, суб'єктивізму керівників і фахівців. Так як у них вузький кругозір, проявляється зазнайство, самоплив, стихійність, формалізм і голе адміністрування. Роль фахівця зростає в тій мірі, в якій він спирається на новаторів, підтримує їх, вчиться у них. В цьому випадку у нього складаються можливості конкретніше визначити нові рубежі розвитку господарства та шляхи їх досягнення. Здібності хлібороба проявляються саме в умінні створювати умови для розвитку ініціативи.

Висновки та пропозиції. Урожайність виступає критерієм розвиненості культури землеробства. У врожаю багато складових. До них відносяться всі чинники створення врожаю: землеробство розробляє вчення про сівозміни, економіка розглядає економічну доцільність тих чи інших агроприймів, застосування нових сортів, нової техніки і технології.

Література:

Философские вопросы агрономии [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://geum.ru/next/refrt-69393-str-18.htm>; Научно-агрономическое знание как предмет философского анализа [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cheloveknauka.com/nauchno-agronomicheskoe-znanie-kak-predmet-filosofskogo-analiza>; Философия и агрономия [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ediminfo.com.ua/index.php/2013-03-06-18-30-00/item/517-ovoschi-bez-prikras>

РОЛЬ ФІЛОСОФІЇ У ФОРМУВАННІ МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ЯКОСТЕЙ ЛІКАРЯ-ІНФЕКЦІОНІСТА

Ключова функція філософії полягає у формуванні світогляду. Під цим поняттям традиційно розуміють сукупність узагальнених уявлень людини про світ та її місце в ньому, принципи людських взаємин зі світом, що виконує функцію самоусвідомлення і світоорієнтування в ньому. Значення філософських засад світогляду полягає у тому, що їхній зміст значною мірою визначає теоретико-пізнавальну активність індивіда, ступень суб'єктивного морального обґрунтування властивої йому культури мислення і виправдання прийнятої ним парадигми різноманітних суспільних практик. Важливість вивчення ролі філософських підвалин формування світогляду лікаря актуалізується тим, що за специфікою своєї діяльності він належить до тієї категорії працівників, які повсякчас і повсюдно мають безпосередній стосунок до людини та покликані служити виключно Добру. Тобто, моральний зміст мисленнєвої та практичної діяльності лікаря виражений найбільш випукло. Цей зміст формується, зміцнюється, збагачується та виявляє себе при безпосередній взаємодії з кожним пацієнтом – у процесі сприйняття особистості хворого, осмисленні та клінічній інтерпретації його проблем зі здоров'ям, при усвідомленні професійної, соціальної відповідальності за результати лікування тощо.

В колі традиційних спеціалізацій добре відомою є постать лікаря-інфекціоніста. Сфера його діяльності стосується буквально всього організму людини. Як правило, всі хронічні хвороби є продовженням колись перенесених гострих та підгострих бактеріальних, вірусних та грибкових захворювань. Багато відомих населенню інфекційних захворювань мають надто дурну славу, яка веде свій відлік ще з сивої давнини і часто супроводжується викривленими стереотипними уявленнями, іноді необґрунтованими фобіями і навіть містичними переживаннями. Варто зазначити, що у наш час з успіхами медицини багато з цих захворювань мають стертий та непомітний перебіг, часто-густо маскуються під такі поширені захворювання, як ОРЗ та ОРВІ. Вказана обставина вимагає обов'язкової консультації та обстеження широкого кола хворих у лікаря – інфекціоніста, а у разі необхідності - термінового початку лікування з госпіталізацією та ізоляцією пацієнта. Крім того, постає нагальна потреба у профілактичних заходах стосовно контактних осіб хворого, як вдома, так і за місцем роботи. Вказані особливості провокують чимало колізій у відносинах «пацієнт – лікар», які час від часу породжують нерозуміння як з боку хворого щодо необхідності проведення лікування у лікаря-інфекціоніста, так і з боку оточення людини, що захворіла, яке не завжди бачить в цьому сенс і власне профілактично-діагностичні заходи в якого можуть викликати роздратування.

Отож, діяльність лікаря-інфекціоніста ніби поєднує в собі необхідність орієнтуватися як на загальномедичні деонтологічні стандарти – людинолюбство, цінності гуманізму, прагнення у будь-якому разі запобігати шкоди хворому і спрямованість на його благо, так і вимагає специфічних морально-психологічних якостей. Наша увага зосереджуватиметься саме на окресленні цих якостей.

Визначаючи їх перелік, окреслюючи їх сутність та зміст, будемо керуватися методологічною вимогою, сформульованою сучасним французьким філософом Ж.-Л. Нансі, який писав, що будь-який смисл становить цінність тією мірою, якою він долає межі егоїстичності і здійснює вихід за кордони індивідуальності у царину всезагальності [1]. З огляду на це ми стверджуємо необхідність певних морально-психологічних якостей і рис у лікаря-інфекціоніста як об'єктивно затребуваних для успішного виконання ним соціально-рольового репертуару. Серед цих якостей і рис слід виділити такі.

По-перше, світогляд має спиратися на вивірену сучасну наукову картину світу та ґрунтовний методологічний базис. Непересічна роль в цьому належить філософській

освіченості. Саме філософія справляє системоутворюючий вплив на формування світогляду в цілому, на гармонійне поєднання в ньому елементів широкого природничо-наукового, фахового біолого-медичного, соціально-історичного та культурно-гуманістичного характеру. Завдяки філософії має розгортатися здатність індивіда до сутнісного освоєння сучасного соціального буття у всій його багатоманітності, суперечливості, змінюваності, у властивій світові багатоманітності. Такий світогляд сприятиме розгортанню людиномірного змісту і соціоконструктивної спрямованості лікарської діяльності, усвідомленню багатопланових зв'язків між нею, впливом історико-культурної складової та сучасного стану суспільного розвитку і тими чи іншими медико-біологічними реаліями, особливостями поширення та лікування захворювань.

Далі. Саме через філософію приходить чітке розуміння того, що людина є центром та ядром всієї світоглядної проблематики, для осмислення і розв'язання якої у кожній конкретній ситуації лікарю все ж таки доводиться аналізувати життя хворого у повноті його зв'язків, у переплетеності неповторного індивідуального життєвого шляху і загального історичного, соціального та культурно-духовного буття соціуму. Приступаючи до роботи з конкретною людиною, лікар краще здатен враховувати її потреби та інтереси, більш послідовно діяти в ім'я щастя й благополуччя саме цієї людини, скеровуючи її власні прагнення у бік здорового майбутнього.

Не досягнення хай там яких загальних позитивних статистичних даних у діяльності медичного закладу становить критерії його ефективності, а реальна допомога кожній людині, яку та потребує. У зв'язку з цим наголосимо і на такій особливості діяльності лікаря-інфекціоніста, як наявність значної питомої ваги хворих, які поступають на лікування зі складним для діагностування комплексом синдромів і симптомів, що є схожими (а на погляд самого хворого – нефахівця, практично однаковими) для захворювань хірургічного, гастроентерологічного, онкологічного, гінекологічного, інших профілів. У таких ситуація часто виникають між лікарем і хворим непорозуміння, коли відмова у наданні спеціалізованої медичної допомоги сприймається як недбальство з боку лікаря, як небажання виконувати свої обов'язки тощо. Тому серед морально-психологічних якостей інфекціоніста затребуваними є терпимість, врівноваженість, витриманість у поєднанні з чуйністю та щирим бажанням полегшати страждання людині. Необхідні розвинена комунікабельність, емпатія, а також афективна толерантність.

Стосовно останньої зупинимось більш детально. Її сутність полягає у здатності ефективно впоратися з емоційним навантаженням, спокійно відноситися до тривоги, внутрішніх побоювань і переживань. Окрім цього, афективна толерантність передбачає також не реагувати гостро на незвичні за формою або за інтенсивністю емоційні прояви інших людей. Розвинена афективна толерантність дозволяє відчувати глибинну спорідненість емоційних переживань як своїх власних, так й інших людей, об'єктивно розгледіти в них саме вияв простих людських почуттів і не більше того, за якими не стоять негативні міркування та вчинки [267].

З огляду на специфіку інфекційного захворювання як такого, що легко передається від людини до людини, слід вміло поєднувати виконання лікарем своїх функціональних обов'язків з уникненням проявів гніву і особливо, презирства та відрази. Варто пам'ятати, що саме серед контингенту хворих інфекційними захворюваннями частіше зустрічаються пацієнти з неблагополучних сімей, різного роду соціальні аутсайтери з браком санітарно-гігієнічної культури. Це вимагає неабиякої вольової підготовки, помноженої на розвинене відчуття милосердя. Значної духовної підтримки надають приклади жертвовного служіння справі зцілення, коли видатні вчені-медики і лікарі-практики минулого на собі випробували новітні лікарські засоби та методики лікування й догляду за хворими, безпосередньо займалися протиепідеміологічними заходами, виїжджали у віддалені райони і на тривалий час опинялися у край несприятливих побутових умовах.

Філософським підґрунтям такої поведінки мають бути цінності гуманістичної філософії, альтруїзму, усвідомлення людської всеєдності. Саме філософія спрямовує

світогляд лікаря на смисложиттєві проблеми людини, і водночас сприяє формуванню у самого лікаря системи внутрішніх ідейно-духовних переконань у виключній соціальній цінності якостей гуманізму лікарської професії, альтруїзму як основоположного для неї життєвого принципу (а не лише таких, що характерні для окремих індивідів і що їх у такий спосіб виділяють поміж інших).

Література:

Нанси Ж.–Л. В ответе за существование / Нанси Ж.–Л. // Интенциональность и текстуальность : Философская мысль Франции XX века. – Томск : Изд-во «Водолей», 1998. – С. 141 – 155.; Кристал Г. Аффективная толерантность [Електронний ресурс] / Г. Кристал // Журнал практической психологии и психоанализа. – 2001. – № 3. – Режим доступа: <http://www.psi/journal.ru/j3p/pap.php?id=20010307>

Пашков К.В.

РЕЦЕПЦІЯ ПОСТСЕКУЛЯРНОЇ ФІЛОСОФІЇ Ю. ГАБЕРМАСА В ПОСТРАДЯНСЬКІЙ ГУМАНІТАРИСТИЦІ

Репрезентована в 2001 р., постсекулярна філософія (концепція «постсекулярного суспільства») класика німецької філософії Юргена Габермаса проголошувала необхідність визнання того, що «продовження існування релігійних спільнот в світі що постійно секуляризується» [1, с.120] є необхідною передумовою неконфліктного існування західних суспільств в майбутньому. Бажаними в умовах постсекулярного суспільства, з точки зору Габермаса, були раціональні публічні дискусії між секулярно та релігійно налаштованими громадянами з приводу питань, що мали як для перших, так і для других принципове значення. Проте, вестися ці дискусії повинні були лише за правилами публічності, встановленими секулярним дискурсом.

Враховуючи інтерес, який постсекулярна філософія Габермаса викликає в світі, який сьогодні переосмислює своє ставлення до релігії, є сенс дослідити як саме проходила її рецепція на пострадянських теренах, зокрема, в Росії та в Україні. Перш за все, в цьому зв'язку слід відзначити, що попри жваве обговорення ідеї «постсекулярного суспільства» на Заході, на пострадянських теренах вона привернула до себе увагу значно пізніше, ніж була сформульована Габермасом. Так, незважаючи на те, що переклад російською мовою промови німецького філософа «Віра та розум» було зроблено вже в 2002 р., першу апеляцію до концепції «постсекулярного суспільства» у російських авторів можна знайти лише в 2004 р., у присвяченій обґрунтуванню необхідності державної підтримки Православної церкви в пострадянській Росії статті «Релігійна традиція в умовах кризи секуляризму» О. Журавського. Пізніше росіяни поділилися на тих, хто так чи інакше підтримував бачення постсекулярності, як свого роду вдосконалення секулярного світу, запропоноване Ю. Габермасом, і тих, хто критично відносився до ідей німецького філософа, протиставляючи їм той ракурс розгляду постсекулярної ситуації, яке сформулювали теологи групи «Радикальних Ортодоксів», що виступали в питанні про місце релігії в сучасності з майже фундаменталістських позицій.

Фактом є те, що посилення уваги російських інтелектуалів до концепції «постсекулярного суспільства» припало на кінець «нульових» років, коли тільки починалася достатньо примітна сьогодні клерикалізація російського суспільства. Саме в цей час вийшла рецензія на російське видання діалогу Габермаса з майбутнім папою, а в той час ще кардиналом Й. Ратцінгером «Діалектика секуляризації» (2006 р.) знавця католицької традиції О. Юдіна. Крім того, філософ із РДГУ О. Логінов опублікував критичну статтю, в якій робив цікаве зауваження про те, що винайдений Габермасом термін «постсекулярне суспільство» на сьогоднішній день вже «є настільки широким за змістом, що його часто наповнюють принципово різними смислами. Отже, «постсекулярне суспільство» на погляд О. Логінова – це не жаданий Габермасом стан діалогу в між секулярними та релігійними громадянами, це «не кінець боротьби, не перемир'я, а скоріше знак того, що перемир'я вже закінчилося».

Віддавши шану Ю. Габермасу як «єдиному серйозному вченому, що розвиває тему «постсекулярного суспільства»» [2], з критикою того, що «у нас, на відміну від Заходу, на «постсекулярну» ідеологію, як виявилось, існує потужний державний запит» [2], у статті з показовою назвою «На захист світськості» виступив співробітник журналу «Континент», російський публіцист В. Можегов [2]. Він пояснив, що в «постсекулярній» Росії «ідеологія життєво необхідна бюрократії для легітимації своєї влади. А найкращою ідеологією, ніж релігія, людство ще не придумало» [2]. Отож, загроза державно-теократичного симбіозу в Росії більш ніж реальна, і тому росіянам, звісно, слід обговорювати саме ідеї Габермаса, а не сприймати тези іншої «культової для «постсекуляристів фігури»» [2] – Джона Мілбанка, бо «якщо «Радикальна Ортодоксія» буде перенесена на наш ґрунт, то з нею, скоріш за все, відбудеться те ж, що свого часу сталося з марксизмом, – вона тут же знайде форми традиційного російського більшовизму. Ще крок – і підуть диба та опричнина» [2].

Треба визнати, що українські філософипарадоксально довго не реагували на існування постсекулярної філософії Ю. Габермаса. Лише в 2008 р. про його концепцію «постсекулярного суспільства» згадали А. Єрмоленко та О. Горкуша, в 2009 р. з її критикою з крипто-теологічних виступив А. Баумейстер і також в 2009 р. розглядаючи головних положень статті Ю. Габермаса «Постсекулярне суспільство – що це?» (2008) здійснила київська дослідниця філософії Н. Аббаньяно та Дж. Ваттімо Марія Старокожева. Ми в двох наших публікаціях надали розгорнуто аналітику з приводу суті того «постсекулярного повороту», який стався в цілком секулярній до початку третього тисячоліття філософії німецького мислителя (2012) [3], та виконали рефлексію на тему того, чи можна описувати за допомогою концепції «постсекулярних суспільств» ті суспільства, які утворилися після розпаду СРСР в 1991 р. (2013) [4].

Згадуючи останні, за їх часом, рецепції постсекулярної філософії Габермаса українськими вченими вкажемо цікаве зауваження львівського соціолога релігії Н. Вашрової, про те, що як в світі, так і в Україні «концепція пост-секулярних суспільств використовується в соціології релігії, проте є менш вживаною, ніж концепція «публічних релігій» або поняття «релігія в публічній сфері»». Також увагу привертає до себе стаття запорізького філософа Г. Макушинської, яка посилаючись на Ю. Габермаса, порушила питання про те, чи сприяє релігія в сучасній Україні формуванню вільної особистості, та чи не заважає вона існуванню в країні інститутів громадянського суспільства, які цю особистість повинні зберігати та всебічно розвивати [5]. Відповідаючи на це питання, запорізька дослідниця зауважувала, що українській культурі слід орієнтувати свій розвиток по-перше – на європейські традиції поваги до індивідуальності, а по-друге – не на новітні релігійні рухи, а на традиційне християнство. Саме воно, на погляд Г. Макушинської є «основою республіканського, а не монархічного устрою держави, основою для створення вільного підприємництва, середнього класу, самоврядного громадянського суспільства, в якому рівність у гідності (богоподібності), свобода, братерство є не просто релігійними і політичними гаслами, а склали фундамент правових гарантій для кожного індивіда-громадянина» [5]. Відстоюючи саме таке, продемократичне бачення суті християнства, дослідниця пророченаголошує на тому, що українцям слід «звільнитись від офіційного імперського російського сприйняття християнства, з його непримиренним запереченням ролі гатю, науки, просвіти в питаннях віри, богослов'я і навіть звичайного життя» [5].

Отже, як свідчить проведений вище екскурс в простір рецепції постсекулярної філософії Габермаса на пострадянських теренах, ставлення до неї тут в значній мірі залежить від того, як саме той чи інший дослідник вирішує для себе питання про роль релігії в тих суспільно-політичних процесах, які на цьому просторі відбуваються. Ті автори, які бачать загрозу клерикалізації та злиття держави з церквою в єдиний механізм бюрократичного панування, виступають протагоністами постсекулярної філософії в її габермасовій версії як запобіжника проти цих процесів, а ті, хто хоче бачити впевнене

домінування в суспільстві традиційної релігії над секулярною культурою виступають в якості її критиків.

Література:

Хабермас Ю. Вера и знание / Будущее человеческой природы // Юрген Хабермас. – М.: Весь Мир, 2002. – С. 115-131.; Можегов В. В защиту светскости. Часть 2.; [Электронный ресурс] / В. Можегов. – Режим доступа: <http://www.polit.ru/article/2010/12/07/svetskost>.; Пашков К. В. Культура примиряющего разума: «постсекулярный поворот» в философии Юргена Хабермаса / К. В. Пашков // Культура народов Причерноморья: науч. журн. – Симферополь: ТНУ им. В. И. Вернадского, 2012. – № 231. – С. 126-129.; Пашков К. В. Идеалы постсекулярного общества и реалии постсоветской культуры: хабермасианские медитации / К. В. Пашков // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна «Теорія культури і філософія науки». – Вип. 48. – Х.: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2013. – № 1029-II. – С. 186-194.; Макушинська Г. П. Формування свободи особистості через взаємодію освіти, релігії та інститутів громадянського суспільства / Філософія освітнього простору особистості // Г. П. Макушинська. – Електронний збірник наукових праць ЗОППО. – 2013. – Вип. 3 (13). – Режим доступу: http://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp11/3/Makushinska.pdf.

Пененко О.С.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ АНАЛІЗУ БІЗНЕСУ ЯК СОЦІАЛЬНОГО ФЕНОМЕНА

Становлення і розвиток ринкової економіки, що супроводжуються монополізаційними процесами, викликає корінні зміни в сфері виробничих і господарських відносин, утворення принципово нових організаційних структур та методів управління. В цілому бізнес є діяльністю, в контексті якої організація виробництва продукції та надання послуг здійснюється тими, кому належать фактори виробництва. Іншими словами, бізнес – це організація економічної діяльності на основі індивідуальної приватної або акціонерної власності з метою отримання прибутку. Бізнес – це ініціативна, самостійна, здійснювана від свого ім'я, на свій ризик, під свою майнову відповідальність діяльність громадян; фізичних та юридичних осіб, направлена на систематичне отримання доходу від користування власністю, продажу товарів, виконання робіт, надання послуг. В будь-яких формах власності бізнес є основним шляхом приватизації державної власності та одночасно знаряддям монополізації економіки.

Теоретичні засади аналізу бізнесу як соціального феномена зводяться до того, що бізнес являє собою загальне поняття, яке характеризує економічну активність господарюючих суб'єктів (громадян), направлену на досягнення поставленої цілі отримання прибутку (доходу). В залежності від сфери діяльності господарюючих суб'єктів ринкових відносин виокремлюються наступні типи бізнесу: промисловий, торговий, банківський тощо. В залежності від величини господарського обігу, об'єму прибутку та інших критеріїв (показників) бізнес розділяється на: 1) малий; 2) середній; 3) великий. В окремих країнах поняття «малий бізнес» адекватно терміну «підприємництво». У вузькому сенсі слова під «бізнесом» розуміється ділова активність (справа), здійснення угод, які приносять прибуток чи інші економічні переваги особам (організаціям), що займаються цією діяльністю. Окремі вчені ототожнюють поняття «бізнес» і «підприємництво», що не зовсім виправдовується, так як під бізнесом розуміється будь-яка справа, а підприємництву характерні сукупності певних властивостей, тому навіть говорять про підприємницький бізнес. З точки зору законності здійснення угод виокремлюють: законний і незаконний, чесний і нечесний бізнес.

В контексті теоретичного аналізу бізнес як процес передбачає виконання певних функцій: 1) ведення фінансів і обліку; 2) кадрове і матеріально-технічне забезпечення; 3) виробничі, маркетингові, науково-дослідницькі і проектні роботи. Інші економісти розглядають бізнес як вид конкретної економічної діяльності, організованої в рамках певної структури, метою і результатом якої є отримання прибутку. Будь-який бізнес, таким чином, має свою економічно-організаційну форму у вигляді підприємства. Підприємство, намагаючись виділитися на ринку серед собі подібних, створює і реєструє свої відмінності у вигляді фірмової назви та атрибутів. Тому поняття бізнесу ширше: бізнес розглядається не тільки як процес діяльності, проте і як об'єкт власності, який

можна продати, закласти, застрахувати, заповідати. В цьому випадку бізнес стає об'єктом угоди, товаром. В контексті теоретичного аналізу бізнес як товар має ряд особливостей: це товар інвестиційний, тобто товар, уложення в який здійснюється з метою віддачі в майбутньому; бізнес являється системою, але продаватися може як вся система в цілому, так і його частини (елементи); потреба в цьому товарі залежить від процесів, які відбуваються як всередині самого товару, так і в зовнішньому середовищі; необхідність участі держави не тільки в регулюванні механізму купівлі-продажу бізнесу, а й у формуванні ринкових цін на бізнес (це пов'язано з особливим значенням стійкості бізнесу для стабільності в суспільстві). В контексті теоретичного аналізу бізнес визначається полем (сферою) комерційної діяльності, тобто діяльності, безпосередньо направленої на отримання прибутку: діяльності на товарних ринках (купівлі-продажу в інтересах матеріально-технічного забезпечення виробництва і збуту виготовленої продукції); діяльності на ринку засобів виробництва (купівлі-продажу, оренди і лізингу підприємств, нерухомого і рухомого майна); зовнішньоторгової діяльності; діяльності на ринках цінних паперів (емісії і купівлі-продажу акцій, облігацій та інших цінних паперів, в тому числі в інтересах поглинання інших компаній, придбанні дочірніх підприємств і фінансуванні внутрішнього зростання); діяльності у вільних економічних зонах; посередницькій діяльності, що приносить прибуток. В контексті теоретичного аналізу бізнес являє собою підприємництво як особливу форму діяльності, що організується з метою отримання прибутку та задоволення споживацького запиту; він може протікати іноді в складних умовах, для чого необхідна мобілізація внутрішніх сил. Бізнес потребує особливих знань (економічних, управлінських, правових, філософських) та досвіду, а також навиків регулювання емоційних станів. Бізнес означає персональну відповідальність власника-підприємця за результати своєї діяльності. За термінами «підприємництво» і «підприємець» стоїть підприємство – складний організм, що являє собою виробничо-господарську систему, задача якої виробляти продукцію, роботи, послуги. Діяльність підприємства як суб'єкта ринкових відносин протікає в умовах жорсткої конкуренції між товаровиробниками. Саме конкурентне ринкове середовище створює найбільш сприятливі умови для економічного розвитку як окремого підприємства, так і суспільства в цілому, і є рушійною силою соціального і економічного прогресу.

В контексті теоретичного аналізу до найважливіших принципів розвитку бізнесу можна віднести наступні принципи: принцип саморегуляції підприємництва; «диктат споживача» як провідної ланки ринкового господарства; раціональність у господарських і фінансових питаннях; внутрішньо фірмове планування; планування і прогнозування; формування високої культури підприємницької діяльності; інноваційний принцип у розвитку бізнесу; контрастність в господарських взаємовідносинах. Для ефективного розвитку механізмів бізнесу повинні сформуватися наступні передумови: впровадження різноманітних форм власності; свобода підприємництва; конкуренція та антимонопольні заходи; вільні ціни та договірні відносини; рівні умови праці для різних типів організацій та підприємств; ринок матеріально-технічних засобів виробництва; цивілізаційна фінансово-банківська система; гарантії іноземним інвесторам; «правила гри» згідно здійснення зовнішньоторгових операцій. Формування бізнесу в ринковій економіці висуває перед підприємцями і менеджерами вимоги високої компетентності при здійсненні бізнесової діяльності. Як підготувати і розпочати свою справу, який механізм функціонування підприємств і фірм, в чому суть і рушійна сила конкуренції, як побудувати взаємовідносини підприємця з господарюючими партнерами, в чому заключається відповідальність підприємця, як формувати бізнес-стратегії - все це необхідно знати підприємцю для становлення високоефективного бізнесу в Україні.

В сучасних умовах ринкової економіки бізнес відіграє велику роль. Ф.Котлер головним фактором досягнення успіху в бізнесовій діяльності називає комбінацію виробничої рентабельності з максимальним задоволенням потреб суспільства та соціальною відповідальністю. М. Але відмічає, що тільки провідна роль бізнесмена та ринкова конкуренція будуть сприяти забезпеченню економічної ефективності та соціального прогресу.

Сьогодні ситуація складається таким чином, що бізнес стає засобом не тільки досягнення прибутку, а й самореалізації людей. Слід визначити три взаємопов'язані функції підприємця (бізнесмена): підприємець бере на себе ініціативу об'єднання ресурсів, землі, капіталу та праці в єдиний процес виробництва товарів і послуг;

підприємець бере на себе тяжку задачу прийняття основних рішень у процесі ведення бізнесу; підприємець – це новатор, який прагне організувати вироблення на комерційній основі нових продуктів, нових виробничих технологій щодо розвитку бізнесу. Критерії оцінки особистісних якостей підприємця – бізнесмена - менеджера: наявність професійних знань та навиків у сфері підприємництва, менеджменту та бізнесу; вміння мислити стратегічно, приймати правильні рішення на основі розуміння потреб суспільства; діловитість, вміння обирати правильну тактику досягнення мети; моральність; здатність вести за собою людей; здатність управляти самим собою; розуміння інтересів суспільства, колективу, окремої особистості; здатність до напруженої творчої діяльності. Таким чином, для підприємця як особливої соціальної страти (верстви) характерними є не тільки приватні економічні інтереси, а й особисті риси та професійні характеристики. Проте мають місце і такі властивості та характеристики, як нічим не мотивована самовпевненість, намагання обійти той чи інший закон чи правовий документ або використовувати засоби недобросовісної конкуренції з метою одержання максимально можливих прибутків. В цілому бізнес слід характеризувати як самостійну ініціативу, систематичну, на власний ризик діяльність з виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг та зайняття торгівлею з метою отримання прибутку.

Таким чином, досвід підприємництва особливо є важливим для великих, диверсифікованих компаній (особливо високотехнологічних), а також компаній, що працюють в найбільш динамічно розвиваючих галузях (наприклад, виробництво компакт-дисків, кінофільмів). Тому стратегія повинна включати створення умов і підтримку заохочення підприємницької ініціативи.

Література:

Основи бізнесу: підручник / Під ред. д.е.н., проф. Дорофійенка В.В., д.е.н., проф. Гончарова В.М., д.ф.н., проф. Воронкової В.Г. – Донецьк, СПД Купріянов В.С., 2010. – 644 с.

Печеник О. Б.

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ РИНКУ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

Актуальність теми дослідження в тому, що подальший розвиток ринкових процесів в Україні, створення передумов для її успішної інтеграції у світове економічне співтовариство потребує суттєвих змін у визначенні пріоритетних форм, методів і напрямів господарської активності. Нині однією із найважливіших соціально-економічних галузей світової економіки є туризм. Саме туризм найбільш суттєво впливає на розвиток політичних, економічних, соціальних, культурних відносин і міжособистісних стосунків у міжнародному масштабі, стає змістом та стилем життя для мільйонів людей. Україна володіє різноманітними туристично-рекреаційними ресурсами, значним потенціалом для розвитку міжнародного туризму, а отже має всі передумови, щоб увійти до найбільш розвинених у туристичному відношенні країн світу. Однак на цьому шляху існує багато проблем як прикладного соціально-економічного, так і науково-методологічного характеру. Достатньо суперечливе і складне перше десятиріччя становлення ринкових відносин у нашій країні зумовило, з одного боку, швидке насичення ринку туризму, збільшення кількості туристичних фірм, якісних та кількісних показників їхньої діяльності. З іншого - на туристичному ринку України явно переважає імпорту туризму, що суттєво зменшує його значення для розвитку національної економіки. Крім того, високий ступінь невизначеності ринкової ситуації, політична та міжнародна нестабільність, сезонні коливання попиту на туристичні послуги, посилення конкуренції, обмеженість ресурсів, призводить до виникнення кризових явищ на туристичних підприємствах та підвищення складності їх управління. У цій ситуації значний інтерес для вітчизняних науковців та підприємців галузі становить сучасна маркетингова концепція управління, передові методи та форми маркетингового впливу на формування ринкового попиту, конкурентної позиції туристичного підприємства та образу країни як туристичної дестинації. За таких умов ключовим фактором забезпечення конкурентоспроможності

туристичних підприємств як на внутрішньому, так і на міжнародному ринку стає дієва система маркетингових комунікацій. Це складний та динамічний процес, який характеризується широким застосуванням різноманітних комунікаційних засобів, появою нових інструментів інформаційного маркетингового впливу. Запорукою успіху туристичної фірми на ринку стає її спроможність оптимально організовувати взаємодію багаточисельних елементів даної системи, визначати найбільш дієві та ефективні види маркетингових інструментів. Вивченню управління маркетинговою діяльністю було присвячено багато праць зарубіжних і вітчизняних авторів. Серед них У. Уеллс, Дж. Бернет, С.Моріарті, Дж. Р. Россітер, Л. Персі, Ф. Котлер, Ч.Сендидж, Дж. М.Лэйхифф, Дж. М. Пенроуз, Г. Л. Багієв, В. М. Тарасевич, Х. Анн, Д. Доті, Є. Голубкова, О. Феофанов, А. Зверінцев, А. Дурович та багато інших. Аналізували ці проблеми й такі українські науковці, як Л.Балабанова, А. Войчак, Т. Лук'янець, Г. Почепцов, Є. Ромат, В. Сахаров, Т. Примах. Однак нині ще недостатньо розкрито питання комплексного підходу до застосування різних елементів системи маркетингу та необхідності врахування особливостей управління такою системою у сфері туризму. Узагальнюючою основою використання маркетингу в туристичній галузі є теорія зростання ролі державного регулювання в сучасному ринковому суспільстві. Оскільки це регулювання має відповідати принципам функціонування ринкового суспільства, державна політика в туризмі має об'єктивно розширювати застосування маркетингових методів управління. Дослідивши зарубіжний досвід маркетингових функцій державних органів управління туризмом, виявлено, що наприклад, в Швейцарії, Іспанії, Німеччині координаційним механізмом регулювання індустрії туризму є маркетингові системи цих країн, їх структурними елементами — носіями маркетингових функцій є центральні і регіональні органи державної влади, національні та регіональні туристичні асоціації, туристичні підприємства. Необхідність застосування маркетингових функцій органами управління туризмом викликана важливою роллю туризму у вирішенні соціальних і економічних проблем держави. У багатьох країнах світу саме за рахунок туризму виникають нові робочі місця, підтримується високий рівень життя населення, створюються передумови для поліпшення платіжного балансу країни. Необхідність розвитку сфери туризму сприяє підвищенню рівня освіти, удосконаленню системи медичного обслуговування населення, впровадженню нових засобів поширення інформації тощо. Туризм впливає на збереження й розвиток культурного потенціалу, веде до гармонізації відносин між різними країнами й народами, змушує уряди, громадські організації й комерційні структури брати активну участь у справі збереження й оздоровлення навколишнього середовища. Україна посідає одне з провідних місць в Європі щодо забезпеченості курортними та рекреаційними ресурсами. Серед них найбільш цінними є унікальні кліматичні зони морського узбережжя та Карпат, а також мінеральні води та лікувальні грязі практично всіх відомих бальнеологічних типів. Згідно з даними, курортні та рекреаційні території в Україні становлять близько 9,1 млн га (15%) території. Оцінка потенціалу курортних та природних лікувальних ресурсів дає підстави розраховувати, що Україна має перспективу розвитку туристичної галузі. Це могутній потенціал розвитку міжнародного і вітчизняного оздоровлення й туризму, які є прибутковими галузями економіки багатьох країн. Наявний потенціал дозволяє ставити завдання щодо ефективного відтворення трудових ресурсів і генофонду нації шляхом оздоровлення, забезпечення повноцінного відпочинку громадян, шляхом перетворення курортної галузі на вагоме джерело створення нових робочих місць та наповнення державного і місцевих бюджетів. Ресурсна база України має унікальний туристичний потенціал, спроможний забезпечити подальший розвиток національного туристичного продукту і вихід його на міжнародні ринки. Найважливішим завданням на цьому шляху є забезпечення формування у сфері туризму маркетингової ідеології, спрямованої на раціональне і ефективне використання природних, історико-культурних та соціально-побутових ресурсів для розвитку в'їзного і внутрішнього туризму. Слово "реклама" - латинського

походження (від лат. Reklamare) і спочатку означало "кричати, вигукувати". Потім до нього приєдналися такі значення, як "відгукуватися", "вимагати". Таким чином, вже в самому примітивному відозві до натовпу проглядається головна характеристика сучасної реклами: повідомляти, поширювати відомості про щось (когось) для залучення покупця або створення популярності товару або виробника [1].

Реклама в ринковій економіці виконує безліч функцій, саме тому у вітчизняній і зарубіжній економічній літературі існує безліч формулювань терміну "реклама", які, зберігаючи її первісне значення - повідомляти, більшою чи меншою мірою містять ряд сучасних характеристик. Наприклад, Ф. Котлер визначає рекламу наступним чином: реклама - це усвідомлений цілеспрямований процес платного комунікативної взаємодії рекламодавця з деякою аудиторією, що має на меті донесення до свідомості представників цієї аудиторії деякою інформацією або ідеї. Реклама - це діалог між продавцем і споживачем, де продавець виражає свої наміри через рекламні засоби, а споживач зацікавленістю в даному товарі. Піар (public relations - PR) - це сфера маркетингу, яка викликає, найбільш часто непорозуміння, може бути виключно ефективним інструментом. Визначення PR даються дуже різні, але для сфери туризму найкраще підходить визначення, запропоноване компанією Hilton International - процес, що забезпечує нам позитивний імідж і перевагу з боку клієнтів за участю третьої сторони. Піар - важливий інструмент маркетингу, досить довго вважався другорядним, проте останнім часом його значення стрімко зростає. Суть туристичної політики полягає у діяльності держави щодо розвитку туристичної індустрії і суб'єктів туристичного ринку, вдосконалення форм туристичного обслуговування громадян і зміцнення на їх основі власного політичного, економічного і соціального потенціалу. Сьогодні до пріоритетів регіональної туристичної політики віднесено просторове спрямування економічної діяльності, розбудова туристичної інфраструктури, стимулювання приватного сектора щодо розміщення підприємств у певних регіонах, система заходів з підтримки розвитку туризму тощо.

Література:

Маркетинг соціальних послуг. Навчальний посібник /Під ред. д.ф.н., проф. Воронкової В.Г. // С.Л.Катаєв,О.М.Кіндратець,А.Г.Беліченко .- К.:ВД «Професіонал», 2008.- 576 с.

Піддубівна О. В.

ФІЛОСОФСЬКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ НА ПІДПРИЄМСТВІ В УМОВАХ РИНКУ

Формування механізмів корпоративної культури, яка є в умовах ринку фактором конкурентоздатності і досягнення високих результатів у роботі, стає сьогодні чи не найважливішим завданням для кожного підприємства. В наш час, коли бізнес активно глобалізується і інтернаціоналізується, підприємству, аби бути успішним в довгостроковій перспективі, дуже важливо знати і реалізовувати свої конкурентні переваги. Поза сумнівом, однією з конкурентних переваг будь-якого сучасного підприємства мають бути люди, з їх знаннями, цінностями і уміннями. Це не завжди так. Високий рівень корпоративної культури підприємства є результатом належного управління його людськими ресурсами. Управління людьми являє собою компонент управління будь-якої організації нарівні з управлінням матеріальними і природними ресурсами. Але за своїми характеристиками люди суттєво відрізняються від інших використовуваних ресурсів і, відповідно, потребують особливих методів управління, тому що: 1) люди наділені інтелектом, їх реакція на зовнішній вплив — емоційно осмислена, а не механічна, а отже, процес взаємодії між організацією і співробітником є двохсторонньою; 2) люди здатні до постійного вдосконалення і розвитку. В умовах сучасного науково-технічного прогресу, коли технології, а разом з ними і професійні навички застарівають протягом кількох років,

здатність співробітників до постійного вдосконалення і розвитку є найбільш важливим джерелом підвищення ефективності діяльності будь-якої організації; 3) трудове життя продовжується 30-50 років, відповідно відношення людини і організації можуть носити довгостроковий характер [1]. Керівники процвітаючих фірм люблять говорити, що головний потенціал їх підприємств в кадрах, якими б гарними не були управлінські ідеї, найновіші технології, благоприємні зовнішні умови, так як без ефективно підготовленого персоналу високої ефективності роботи добитися неможливо. Інвестиції в людські ресурси і кадрову роботу стають довгостроковим фактором конкурентоспроможності і виживання організації (фірми). В силу описаної вище специфіки управління людськими ресурсами є особливим видом діяльності, вимагає виконання спеціальних функцій і наявності особливих якостей у тих людей, які займаються цією діяльністю. Управління людьми вимагає творчого (а не механічного) підходу, індивідуалізації і врахування довгострокової перспективи при прийнятті всіх рішень. Управління персоналом організації здійснюється на основі концепції, яка формується у відповідності з вимогами макро- і мікроекономічних умов, в яких розвивається організація.

З філософської точки зору в основі концепції управління персоналом лежить система теоретико-методологічних поглядів на розуміння і визначення сутності, змісту, цілей, задач, критеріїв, принципів і методів управління персоналом, а також організаційно-практичних підходів до формування механізму її реалізації в конкретних умовах формування організації. Концепція філософії управління персоналом включає: розробку методології управління персоналом, формування системи управління персоналом і розробку технології управління персоналом. Методологія управління персоналом організації передбачає розгляд сутності персоналу організації як об'єкта управління, процесу формування поведінки індивідів, відповідної цілям і задачам організації, методів і принципів управління персоналом. Система філософії передбачає формування цілей, функцій, організаційної структури управління персоналом, вертикальних і горизонтальних взаємозв'язків керівників і спеціалістів в процесі обґрунтування, вироблення, прийняття і реалізації управлінських рішень. Технологія управління персоналом організації передбачає організацію найму, відбору, прийому персоналу, його ділової оцінки, профорієнтації і адаптації, навчання, управління діловою кар'єрою і службово-професійним просуванням працівників, мотивацію і організацію праці, управління конфліктами і стресами, забезпечення сталого соціального розвитку організації, вивільнення персоналу. Основу концепції філософії управління складають зростаюча роль особистості працівника, формування його мотиваційних установок, вміння їх формувати і направляти у відповідності із задачами, які стають перед організацією. Все вищенаведене ототожнюється з формуванням механізмів корпоративної культури, яка є основою життєвого потенціалу будь-якого підприємства в умовах ринку. Суть управління людськими ресурсами полягає у ставленні до людей як до конкурентної цінності, яку слід спрямовувати, мотивувати, розміщувати й розвивати разом з іншими ресурсами з метою безпосереднього сприяння досягненню стратегічної мети. Це визначення вдало відтворює істотність зв'язку між управлінням людськими ресурсами й цілями підприємства.

Корпоративна культура підприємства має розглядатись як важливий нематеріальний ресурс, здатний істотно впливати на ефективність його функціонування та формування його ринкової вартості. Головна роль корпоративної культури на підприємстві полягає в тому, що вона допомагає згуртуванню колективу, формуванню почуття колективної відповідальності, а також підтримує баланс у соціально-трудових відносинах. Корпоративна культура (англ. corporate culture) (далі – КК) – це система цінностей та переконань, які розділяє кожен працівник фірми, та передбачає його поведінку, обумовлює характер життєдіяльності організації. Корпоративна культура (далі – КК) – це також спосіб і засіб створення організації, яка самостійно розвивається. Існує велика кількість інтерпретацій визначення поняття «корпоративна культура», які поділені за 5 основними підходами: функціональним, психологічним, описовим, історико-генетичним і

нормативним [2]. Узагальнюючи наведені визначення, КК – це система цінностей, переконань, вірувань, уявлень, очікувань, символів, а також дійових принципів, норм поведінки, традицій, ритуалів і т.д., які склалися в організації або її підрозділах за час діяльності та які приймаються більшістю співробітників. Загальна категорія визначення КК – це система особистих і колективних цінностей, які сприймаються і поділяються членами організації, а також набір прийомів і правил вирішення проблеми зовнішньої адаптації та внутрішньої інтеграції працівників, що виправдали себе в минулому й підтвердили свою актуальність у сьогоденні. Таким чином, КК синтезує в собі сформовані в корпоративному товаристві моральні норми і цінності, традиції і принципи. Метою КК є забезпечення високої дохідності фірми за рахунок максимізації ефективності виробничого менеджменту та якісного поліпшення діяльності підприємства в цілому за допомогою: удосконалення управління людськими ресурсами для забезпечення лояльності співробітників до керівництва і прийнятих ним рішень; виховання у працівників ставлення до підприємства як до свого дому; розвитку здатності і в ділових, і в особистих стосунках спиратися на встановлені норми поведінки, вирішувати будь-які проблеми без конфліктів. Формування КК проводиться у п'ять етапів: 1) опрацювання місії організації, визначення стратегії, основних цілей і цінностей (пріоритетів, принципів, підходів, норм і бажаних зразків поведінки); 2) вивчення існуючої корпоративної культури. Виявлення позитивних і негативних цінностей; 3) розробка організаційних заходів, спрямованих на формування, розвиток або закріплення бажаних цінностей і зразків поведінки; 4) цілеспрямований вплив на корпоративну культуру з метою подолати негативні цінності і розвинути настанови, що сприяють реалізації розробленої стратегії; 5) оцінювання успішності впливів на корпоративну культуру і внесення необхідних коректив. Формування корпоративної культури, що підтримує стратегію організації, важливе для успішного виконання завдань, тому що культура формує соціально-психологічний клімат і корпоративний дух, які сприяють виконанню поставлених завдань і вносять свій внесок у досягнення успіху. З огляду на залучення України до процесів глобалізації, а також у зв'язку з наростаючою фінансово-економічною кризою проблема корпоративної культури набуває особливого значення. Міцна корпоративна культура може і має стати тією основою, що допоможе не лише зберегти колектив підприємства в складні часи, але й набуті особливих конкурентних переваг. Чим сильніша корпоративна культура, тим сильніша компанія, що є важливою складовою стабільності економічного й громадського життя держави.

Література:

Воронкова, В. Г. Управління людськими ресурсами : філософські засади [Текст] : навчальний посібник / В. Г. Воронкової; під ред. д. ф. н., проф.-К. : ВД «Професіонал», 2006. – 576 с. ; Ігнат'єва І. А. Корпоративне управління [текст] : підручник./ І. А. Ігнат'єва, О. І. Гарафоновна – К. : «Центр учбової літератури», 2013. – 600 с.

Похресник А. К.

ФІЛОСОФІЯ ДІЯЛЬНОСТІ РИМСЬКОГО КЛУБУ ТА РЕФОРМУВАННЯ СУСПІЛЬСТВА Й ОСВІТИ

Якщо у виборі структурних характеристик нашої вищої школи її керівники років відновленої незалежності копіювали європейські зразки з врахуванням американських (наслідком чого є уведена в 2014 р. новим Законом України «Про вищу освіту» система наукових ступенів), то у сфері теорій суспільства і розвитку ринків праці було мало чіткості і одноставності. В законах, постановах, доктринах мовилося про «скерування на особистість», «демократизм», «культуру і толерантність» тощо. Серед пропозицій зазвичай лунала теза «визначитися з майбутнім», провести селекцію всіх ВНЗ і лишити серед них тільки «потрібні» і з «високою якістю освіти».

От тільки уявлення про майбутнє не було, лунали економічні гасла (вільний ринок, свобода, конкуренція тощо), які сприяли грабежу всього народу купкою «ефективних менеджерів» й не пропонували шляху руху України до самоутвердження в Європі і світі, добробуту і безпеки.

У цих тезах ми доводитимемо, що частини реформаційно-стратегічних помилок футурологічної природи можна було уникнути у разі правильного використання науково-теоретичного доробку, що був сформований наприкінці ХХ ст. співробітниками і залученими експертами у головних міжнародних організаціях – ООН, ЮНЕСКО, ОЕСР, СБ, ЄС й інших.

Серед цих «інших» найбільш унікальною і продуктивною ми вважаємо цілковито незалежну від будь-яких урядів асоціацію провідних мислителів сучасності з назвою «Римський клуб». На жаль, вона мало досліджувалася в Україні філософами і представниками інших наук, хоч загалом справила непересічний вплив на світогляд і думки населення майже всіх держав світу.

Було б помилкою стверджувати, що неурядові організації (чи об'єднання громадян «за інтересами») є винаходом другої половини ХХ ст., коли вони у розвинених державах стали масовим явищем як один з наслідків явищ демократизації та децентралізації. Дуже цікаву інформацію з цього приводу нам надають історики, що вивчають походження християнської та інших релігій, філософських та інших наукових учень.

Новітнім прикладом самоорганізації науковців, що зазвичай належать до індивідуалістів, а не колективістів, є саме Римський клуб [2]. Імпульсом до його появи стало поєднання прискорення прогресу людства в космічних дослідженнях з вражаючим збільшенням кількості екологічних катастроф, зокрема, вмирання життя у забруднених водоймах Європи і Північної Америки, численні вибухи танкерів з розливом нафти. Люди розпочали забруднювати навіть космос.

Римський клуб став спільним твором італійського менеджера-промисловця Ауреліо Печчеї та одного з вищих керівників ОЕСР – Олександра Кінга. 6 і 7 квітня 1968 р. вони зібрали першу нараду 30 провідних представників світової політичної, фінансової, культурної та наукової еліти (пізніше склад був збільшений до 100 осіб з включенням професорів кращих університетів). Засідання проходили у тій будівлі Риму, де колись збирались члени національної «академії наук» (академія Деї Лінчеї), що й зумовило остаточну назву – «Римський клуб».

Долаючи перші й доволі несподівані організаційні труднощі, Римський клуб затвердив статут, обрав керівні органи і твердо визначився з головним своїм завданням – **зробити все можливе для зміни ставлення до виникнення глобальних загроз для всього людства не тільки керівників провідних держав, а й освітньо-наукової громадськості, за можливості – загалу населення планети.** Йшлося про пошук шляхів порятунку людства від самознищення.

Одразу виникли нові словосполучення «глобальна проблематика» і «глобальне мислення». Філософам особливо корисне друге: **«Глобальне мислення – це якісна характеристика мислення, здатного переробляти величезний обсяг інформації про широкомасштабні проблеми світу, країни або народу. Це мислення широкими категоріями, системне, прогнозне, цілісне.** Людина глобального мислення охоплює проблему в цілому, в усіх її зв'язках і залежностях, і вирішує її, сприяючи подальшому духовному, соціальному або економічному розвитку й самовдосконаленню народів, держав, великих людських спільнот. Люди із глобальним мисленням спроможні мислити планетарно. Воно особливо потрібне в сфері науки, політики й управління. Цю якість мислення можна формувати вже в школі, особливо на уроках гуманітарного циклу дисциплін» [3].

До цих помітно завищених вимог додамо тільки одне принципове зауваження: для вирішення глобальної проблематики через поширення глобального мислення необхідне загальне визнання того, що всепланетні проблеми і комплекс загальнолюдських цінностей

мають переважати будь-які інші локальні (чи навіть ширші) пріоритети й стати головною основою досягнення глобальної безпеки і високої якості життя всіх народів Землі.

Керівництво і учасники Римського клубу відмовилося від формування різного обсягу декларацій чи звернень «до керівників». Вирішили створювати високоякісні тематичні доповіді з широким авторством кращих науковців світу, скеровані «Римському клубу», поліпшувати їх на конференціях і поширювати через ЗМІ.

Успішна діяльність Римського клубу розпочалася в 1968 році. Після смерті А. Печчеї в 1984 р. була організована ротація керівників. У даний момент лідерство доручено відомому німецькому досліднику Е. фон Вайцеккеру, що вславився після появи з його участю незвичайної доповіді 1997 р., яка дуже сподобалася ЗМІ і широкому читацькому загалу [1].

Пропонуємо колегам-філософам і представникам інших наук такі загальні міркування «про знаряддя». Аналіз діяльності людей свідчить про те, що дуже рідко і на «рівному місці» виникає щось таке нове, що набагато випереджає свій час. Зазвичай це «щось» обов'язково продовжує якийсь зумовлений потребами скромний винахід, хоч і справді може набагато перевершувати все попереднє. Ось і Римський клуб виник у відповідь на реальну потребу всього людства в самопорятунку, що і є його особливістю та джерелом відмінності від урядових установ.

Якщо якась інновація відбувається в технічній чи іншій подібній сфері, то її початковий варіант відзначається граничним примітивізмом й пізніше обов'язково відбувається більш або менш тривалий прогрес із заміною менш досконалих виробів ефективнішими. Так відбувалося з літаками, автомобілями, електронно-обчислювальними машинами, мобільними телефонами. Ритм удосконалення змінний, адже спочатку все відбувається повільно аж до моменту концентрації особливо великих ресурсів на стадії досягнення певної досконалості. Гроші і кадри роблять свою справу – виріб дешевшає і краще виконує своє призначення, що й приваблює всіх. Пізніше ж неминуче вичерпується застосовність закладеної в нього ідеї й надалі удосконалення неістотні.

Це загальне правило не можна застосувати до Римського клубу, що також є інновацією в інтелектуальній сфері, адже він виявився «засобом мислення» й був винайдений для якомога успішнішого аналізу світових проблем і пошуків якомога раціональніших та реальніших шляхів їх вирішення. З точки зору філософії, він також пройшов шлях розвитку, але для широкого загалу початки виявилися непогано прихованими, адже широка публіка була вражена тими доповідями, що презентувалися майже одразу після 1968 р. Не було періоду навчання і вдосконалення залучених осіб – вони життям, освітою і роботою вже були підготовлені для глобального мислення. Вони ж бо були найкращі на планеті.

Пропозиції багатьох кращих матеріалів Римського клубу далеко не завжди отримували світові аплодисменти, адже рідко усім керівниками дуже подобається наукова правда. Критика найчастіше лунала під приводом того, що науковці спиралися на досягнення розвинених держав. Це було несправедливо хоча б тому, що аж до кінця ХХ ст. країни третього світу не могли здійснити вагомий внесок у світову науку й детермінувати її розвиток.

Прикро, але вища школа України ігнорувала теоретичні досягнення експертів Римського клубу. Це дуже звузило можливості для формування у студентів багатьох спеціальностей важливого комплексу з критичного і глобального мислення. Студентам лишилися невідомими чудові праці, створені із залученням останніх за часом появи відкриттів багатьох сучасних наук до вивчення соціального, економічного, політичного, культурного та науково-освітнього сьогодення задля точного прогнозування майбутнього. Будемо сподіватися, що цей недолік зникне й найближчий час, зокрема, через розвиток наших європейських інтеграційних процесів.

Література:

Вайцеккер Э., Ловинс Э., Ловинс Л. ФАКТОР ЧЕТЫРЕ. Затрат – половина, отдача – двойная. Новый доклад Римскому клубу. – М.: Academia, 2000. – 400 с.; Римский клуб / Сост. Д.М. Гвишиани, А.И. Колчин,

Прасол О. А.

ФІЛОСОФСЬКЕ ПІЗНАННЯ ДІЛОВОГО СПІЛКУВАННЯ В УМОВАХ УКРАЇНСЬКОГО СЬОГОДЕННЯ

Спілкування є однією з центральних проблем, через призму якої вивчаються питання сприймання й розуміння людьми одне одного, лідерства й керівництва, згуртованості і конфліктності, міжособистісних взаємин. Спілкування допомагає глибше розглянути процес міжособистісної взаємодії, це критерій професіоналізму, компетентності, інтелігентності, освіченості. Інтерес до спілкування виявляють представники різних наук, бо воно є багатовимірним, багаторівневим феноменом. Філософи занурюють людину у світ професійних цінностей спілкування, розглядають його як спосіб реалізації суспільних відносин, як вид діяльності, де фіксуються суб'єкт-суб'єктні відносини, досліджують вплив спілкування на формування цілісності особистості. Саме вони наголосили на необхідності усвідомлення значущості іншого і звернення до нього як до рівноправного та відповідального суб'єкта. Дослідження проблем спілкування в загальнофілософському вимірі є методологічною основою, на якій базується вивчення цього феномена в інших наукових дисциплінах, наприклад в етиці, психології, соціології, медицині, педагогіці. Менеджер та керівник витрачають на спілкування 50-90% робочого часу, щоб реалізувати свою роль у міжособистісних взаєминах, інформаційному обміні та у процесі прийняття рішень і виконання управлінських функцій планування, організації та контролю. Тому спілкування для них – процес, який пов'язує всі основні види управління. Згідно з монособ'єктним підходом людина в цьому світі майже самотня. Спілкування для неї – епізод із її життя, в якому інша людина не відіграє помітної ролі. Полііндивідуальний підхід до спілкування ґрунтується на уявленні, що індивід не просто один, а один з-поміж інших. В основі інтеріндивідуального підходу лежить згода, тобто однакове розуміння людьми ситуації. Під час такого спілкування люди поступаються одне одному, пристосовуються одне до одного. Тому спілкування можна охарактеризувати наступним чином: 1) комунікація, приймання і передавання інформації (зрозуміло, що інформацію можна отримати також завдяки спостереженню); 2) взаємодія, взаємовплив, обмін думками, цінностями, діями; 3) сприймання та розуміння одне одного, тобто пізнання себе та іншого.

В контексті соціально-філософського аналізу спілкування – це міжособистісна і міжгрупова взаємодія, основу якої становить пізнання одне одного й обмін певними результатами психічної діяльності (інформацією, думками, почуттями, оцінками тощо) [1, 312 с.]. Інакше кажучи, спілкування – це взаємодія двох або більше людей, спрямована на узгодження та об'єднання зусиль з метою налагодження взаємин і досягнення загального результату. Зауважимо, що в англійській мові немає слова «спілкування», є лише слово *communication*, яке тлумачать набагато ширше, ніж «комунікація» в нашій літературі. Ділове мовлення – процес обміну діяльністю, інформацією, досвідом, що передбачає досягнення певного результату. Ділове спілкування можна умовно поділити на пряме (безпосередній контакт) і непряме (існування просторово-часової дистанції між партнерами). Ділове спілкування реалізується в різних формах: переговори, бесіда, наради, публічні виступи, телефонні розмови, листування тощо. Усі конкретні форми ділового спілкування вимагають від особистості високої психологічної культури й постійного врахування й вивчення емоційної сторони ділових відносин. Ділове спілкування виконує різні функції: 1. Комунікативні – взаємозв'язок на рівні індивідів, груп, колективів за допомогою мовлення, письма, преси, телефону та інших інформаційних каналів. 2. Інформаційні – передавання повідомчої, регуляторної та

емоційної інформації від співробітника до співробітника й накопичення її у пам'яті. 3. Емоційні - інформація і конкретні дії здатні пробудити в партнера певну реакцію (симпатія - антипатія). 4. Когнітивні - взаємопізнання партнерами один одного для оптимального контакту (розкриття ділових, психологічних, інтелектуальних якостей). 5. Креативні - спрямовані на перетворення, виховання особистості у процесі спілкування. Цьому сприяють спеціальні механізми психічної діяльності (навівання, переконання, наслідування тощо). 6. Конативні - спрямовані на узгодження й координацію взаємодій партнерів по спілкуванню і спільної діяльності (обмін думками, коректування позицій, формування цілей, планів та ін.) Комунікація - процес двостороннього обміну ідеями та інформацією. Успіх та ефективність комунікації залежить від зворотного зв'язку. Перша умова - щоразу, вступаючи у спілкування. Необхідно передбачати конкретний спосіб зворотного зв'язку: найкращий спосіб - особиста бесіда, збори. Друга умова зворотного зв'язку - увага до людей. На думку деяких учених, спілкування слід вважати діловим, якщо його визначальним змістом є соціально значуща спільна діяльність [2, с.76]. Інші вважають, що ділове спілкування – це усний контакт між співрозмовниками, які мають необхідні для цього повноваження і ставлять перед собою завдання вирішити конкретні проблеми. Кодекс ділового спілкування передбачає: принцип кооперативності – твій внесок повинен бути таким, якого вимагає спільно розроблений напрям розмови; □

принцип достатності інформації – «говори не більше й не менше, ніж потрібно в даний момент»; принцип достовірності інформації – «не бреш»; принцип доцільності – «не відхиляйся від теми, зумій знайти рішення»; «передавай думку ясно й переконливо для співрозмовника»; «умій вислухати й зрозуміти потрібну думку»; «намагайся враховувати індивідуальні особливості співрозмовника заради інтересів справи» [3, с. 90]. Надійним способом запобігання конфліктам у колективі є використання етичних правил ділового спілкування. Правило 1. Людина, що заходить у кімнату, повинна, незалежно від її посади, першою привітатися з присутніми там колегами. Якщо керівник не відповідає на привітання підлеглих, це погіршує ставлення до нього. Правило 2. У діловому спілкуванні варто віддавати перевагу займеннику «ви» перед займенником «ти». Він не тільки демонструє культуру спілкування, але й служить інструментом для підтримки службової дистанції та дисципліни. Правило 3. У будь-яких умовах потрібно бути привітним, увічливим, посміхатися людям, підтримуючи гарний настрій у себе і у всіх навколо. Правило 4. Необхідно вміти терпляче слухати співрозмовника й не перебивати його своїми репліками. Правило 5. Спокійно реагуй на критику, не мстися за неї. Для того, щоб справити гарне враження на інших і уникнути непотрібних конфліктів, не слід забувати про власну зовнішність і манери поведінки. Нескромний одяг і погані манери можуть дратувати співрозмовника. Знання основних постулатів спілкування багато в чому допомагає полегшити процес спілкування й запобігти виникненню конфліктних ситуацій. Отже, підбиваючи підсумок, можемо зробити такі висновки, що для соціально-філософського аналізу слід визначити ділову комунікацію як процес передачі значень, смислів (когнітивних, моральних, естетичних, психологічних, політичних тощо) від одного суб'єкта до іншого, в ході якого створюється і відтворюється легітимна (в межах певної спільноти) модель світу, що інтегрує та означає індивідуальний та колективний досвід і діяльність.

Література:

Воронкова В.Г., Беліченко А.Г., Мельник В.В., Ажажа М.А. Етика ділового спілкування: Навчальний посібник / А.Г.Беліченко, В.В.Мельник, М.А.Ажажа.- Львів:Магнолія, 2006,2009.- 312с.; Палеха Ю.І. Етика ділових відносин: Навчальний посібник/ Ю.І.Палеха.- К.: Кондор, 2008. – 356 с.; Герасимчук А.А., Тимошенко О.І. Етика і етикет.- К.: СУ,- 2006.- 350с.

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ УПРАВЛІНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ ЯК ЧИННИКА ЕФЕКТИВНОСТІ ФІРМИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Проблема ефективності організації займає одне із центральних місць серед сукупності проблем, що стоять перед суспільством. Вона хвилює управлінську і економічну науку та практику протягом багатьох століть. Особливо актуальною ця проблема стає в сучасних умовах розвитку економіки у зв'язку зі зростанням дефіциту сировинних ресурсів, посиленням конкуренції, глобалізацією бізнесу та збільшенням підприємницьких ризиків. Рівень економічної і соціальної ефективності фірми залежить від багатьох чинників, що її визначають. У зв'язку з цим для практичного розв'язання завдань управління ефективністю важливого значення набуває класифікація чинників її зростання. В ринковій економіці виживають і успішно функціонують лише ті підприємства, які співсталяють свої доходи з витратами і величиною вкладеного капіталу, які виробляють конкурентноспроможну продукцію і не виробляють більше, ніж можна продати. Орієнтація діяльності лише на виконання намічених програм будь-якою ціною – це явний шлях до банкрутства. Для успішного функціонування кожна організація повинна прагнути до удосконалення механізмів управлінської культури як чинника ефективності фірми. У зв'язку з цим змінюється підхід до оцінки ефективності фірми. В командній економіці, яка орієнтувалась на збільшення обсягів валового випуску, основна увага приділялась таким показникам ефективності, як продуктивність праці і фондівіддача. В ринковій економіці, де цільовою функцією господарюючого суб'єкта є максимізація прибутку, на перше місце виходить фінансовий блок показників ефективності, в основі яких лежить прибуток. За останні роки було опубліковано досить багато робіт, присвячених проблемам оцінки ефективності організації у нових умовах. Погляди сучасних дослідників на суть ефективності в основному співпадають, і проблема полягає лише у визначенні складових ефективності. Проте, незважаючи на схожість думок щодо суті ефективності, критерії та індикатори для її оцінки висувуються різні. Існують питання, що є недостатньо розроблені щодо нинішньої ситуації перехідного періоду. багато проблем, що відносяться до цієї предметної області, трактуються по-різному. На сьогоднішній день відсутня єдина система показників ефективності, не склалось єдиної думки відносно конкретних механізмів, форм і методів розрахунку окремих показників, методики їх аналізу. Отже, існує необхідність детального розгляду чинників ефективності фірми та удосконалення механізмів управлінської культури як в сучасних умовах системи показників для оцінки ефективності фірми із врахуванням сучасних умов господарювання, уточнення та удосконалення механізмів управлінської культури, як одного з чинників ефективності фірми, та методики розрахунку окремих показників ефективності виробництва та діяльності підприємства [1].

Мета будь-якої організації - досягнення результатів. І тому необхідно підвищувати ефективність і якість управління. Оскільки завданням управління є цілеспрямований вплив на керований об'єкт задля забезпечення досягнення поставленої мети, ефективність управління можна оцінити за рівнем досягнення цього: по кінцевим результатам виробничої діяльності (за рівнем прибутку), за якістю планування (поліпшення показників бюджетування), за ефективністю вкладень (віддача із капіталу) і т.д. Також ефективність управління має бути оцінена як по кінцевим економічним результатам роботи всієї фірми, так і по таким параметрам, як швидкість прийняття рішення та здійснення конкретних кроків, віддачу від здійснення рішення, яка вимірюється в вартісних показниках, оборотності капіталу тощо. Чинники соціально-економічного середовища, в якому функціонують організації, визначають їхню життєздатність на певний час і перспективи розвитку. Організації вимушені пристосовуватися до середовища, щоб вижити і зберегти ефективність. До зовнішніх чинників належать система виробничих відносин у

суспільстві, розмір і структура потреб населення, рівень його доходів і нагромаджень, рівень цін, можливість одержання споживчого кредиту, політична стабільність і спрямованість внутрішньої політики, розвиток науки і техніки, що визначають складові процесу виробництва і його конкурентоспроможність, рівень культури населення, міжнародна конкуренція, вплив постачальників і технології, економіки і конкуренції, законодавство, соціальні і культурні зміни в суспільстві.

Особливістю сучасних умов в Україні є транзитивність (лат. *transitus* – перехідність) економіки. Свідченням цього є деформована структура організацій; кризовий стан підприємств; нижчий рівень добробуту населення порівняно з рівнем економічно розвинутих країн; недостатня розвинутість сфери управлінської культури. Удосконалення механізмів управлінської культури як чинника ефективності фірми в сучасних умовах робить можливим досить чітке визначення джерел підвищення ефективності: зростання продуктивності праці (економія витрат живої праці), зниження фондоемності (капіталоємності) і матеріалоемності продукції. Покращання використання зазначених джерел підвищення ефективності фірми передбачає здійснення комплексу заходів, які за своїм змістом характеризують основні напрями розвитку та удосконалення організації. Визначальними напрямками є, перш за все, прискорення темпів науково-технічного та організаційного прогресу (створення нових і удосконалення існуючих технологій, конструкційних матеріалів, засобів праці і кінцевої продукції; побудова та регулювання ринкового механізму господарювання) [2].

Глобалізація економіки роблять актуальними питання співіснування і взаємодії національної (чи регіональної) ділової культури і корпоративної культури. Більшість вчених визнають існування різних управлінських моделей, що відповідають ієрархії цінностей, системам мотивації, традиціям окремих країн і регіонів; пояснюють це національною діловою культурою у її взаємодії з організаційною культурою. Класифікація типів управлінської культури базується також на характеристиках організації: ступінь централізації управління і дистанція влади (ієрархічність, чи егалітаризм, централізоване чи децентралізоване управління); ступінь формалізації управлінських функцій (формальний чи неформальний стиль); цільова спрямованість діяльності (орієнтація на особистість і міжособистісні відносини чи орієнтація на вирішення задач і досягнення цілей). Виділяють чотири типи корпоративної культури: 1. Культура, орієнтована на досягнення («інкубатор») – має не тільки акціоальне забавлення до цієї моделі тягнуть невеликі і середні фірми Великобританії, Данії). 2. Культура, орієнтована на особистість («сім'я»). 3. Культура, орієнтовна на проект традиційно превалюють у компаніях європейських країн англо-голландської групи і Скандинавії. 4. Культура, орієнтована на роль («Ейфелева башня») – панує в Німеччині, Австрії, Угорщини, Австралії. На практиці ці типи культур накладаються одна на одну, жодна з них не може бути виокремлена як домінуюча у конкретній країні і в найбільшій мірі як така, що відповідає існуючим соціально-культурним принципам, стереотипам поведінки і традиціям.

Література: Бляхман В. Экономика фирмы: учеб. пособ. / В. Бляхман. - СПб.: "Изд-во Михайлова", 1999. - 279 с.; Тарасенко І.О. Оцінка інноваційної активності підприємства в системі стратегічного управління / І.О. Тарасенко, О.М. Королько, К.С. Белявська // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – №9 (99). – С. 133–141.

Роменська Я. Ю.

КОНЦЕПЦІЯ МАРКЕТИНГУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ПОСЛУГ ЯК «ФІЛОСОФІЯ І РЕКЛАМА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РИНКУ»

Джерелом людських цінностей ВНЗ як інтелектуальна організація, що надає інтелектуальні послуги. Маркетинг інтелектуальних послуг – це не статичне, а динамічне поняття, що означає розвиток тієї чи іншої організації шляхом активної ринкової діяльності. Крім того, він розглядається як «ринкова концепція управління», що дозволяє

забезпечити орієнтацію інтелектуальних послуг на вимоги ринку. Погляд на маркетинг інтелектуальних послуг як важливу ланку підприємницької діяльності дозволяє забезпечити, з однієї сторони, гнучку реакцію на вимоги ринку, а з іншої – активну діяльність на ринку, проведення широкого комплексу заходів щодо його завоювання, створення стійкого попиту на інтелектуальні послуги. З маркетингом інтелектуальних послуг тісно пов'язано проектування і планування маркетингової політики інтелектуальних послуг ВНЗ як інтелектуальної організації, економічний аналіз ринку, як розподіл, збут і надання інтелектуальних послуг. Суть нового періоду розвитку суспільства у тому, що майже всі сьогодні навчаються і суспільство необхідно бути підготовленим до змін, а для цього всі повинні володіти знаннями. Той, хто володіє знаннями, набуває капітал і владу і повинен володіти адаптивною теорією управління соціально-економічними змінами. В умовах прискорення змін загострюється суперечність між здатністю організації до навчання та ефективністю, тому ВНЗ повинні володіти адаптивністю, володіти механізмами адаптивності в умовах кризи та виживання. Сучасний маркетинг інтелектуальних послуг ставить ВНЗ у пряму залежність від ринку, тому його часто називають концепцією ринкового управління, а тому маркетингову діяльність як специфічну концепцію і як образ дій споживача на ринку. Як концепція маркетинг інтелектуальних послуг є сукупністю науково обґрунтованих уявлень про управління інтелектуальними послугами в умовах конкурентної економіки. У відповідності з цим в основі збуту інтелектуальних послуг повинно лежати точне знання, передбачення і врахування вимог ринку. Як образ дій маркетинг інтелектуальних послуг є системою заходів для підвищення конкурентоспроможності ВНЗ шляхом максимального пристосування всієї діяльності і виробництва продукції інтелектуальних послуг до вимог ринку і споживача. Основу маркетингу інтелектуальних послуг складають принципи, що визначають висхідні положення його ринкової діяльності: 1) постійне вивчення стану і динаміки ринку; 2) пристосування до його умов з врахуванням вимог і можливостей споживачів; 3) активне формування ринку в необхідних для організації напрямках. Для процвітання компанії велику роль відіграють наступні фактори: 1) правильно обрана стратегія; 2) добре налаштована інформація; 3) віддані службовці; 4) точне виконання програми маркетингу; 5) максимальна орієнтація на споживача; 6) розуміння і задоволення потреб споживача. Вивчення маркетингу інтелектуальних послуг необхідно розглядати в контексті: 1) ідеології маркетингу; 2) стратегічного маркетингу; 3) операційного маркетингу. *Маркетинг інтелектуальних послуг* - це вид діяльності по вивченню ринку, розробці, розподілу і просуванню інтелектуальної послуги, за допомогою якої найкращим способом досягаються цілі ВНЗ і задовольняються потреби споживачів в умовах ринкової економіки. Для задоволення інтелектуальних потреб споживача необхідні: споживач; процес обміну; процес маркетингового менеджменту. Маркетингова концепція інтелектуальних послуг зводиться до реалізації незадоволеності потреб споживача, а також досягнення прибутку організації. Уявлення про *роль маркетингу інтелектуальних послуг* в умовах конкуренції еволюціонували наступним чином: від маркетингу інтелектуальних послуг як однієї із функцій до маркетингу інтелектуальних послуг як найважливішої функції. *Маркетинг інтелектуальних послуг* – це реклама, стимулювання збуту, реалізація інтелектуальної послуги споживачам, що включає: 1) комплекс достатньо високопрофесійних інструментів збуту; 2) активне рекламування ВНЗ як інтелектуального простору знань [1].

Концепція маркетингу інтелектуальних послуг як «філософія і реклама інтелектуального ринку» формує наступні ключові характеристики: дії (завоювання ринків); аналіз (вивчення ринків); культура (умонастрій); комплекс методів збуту (операційний маркетинг); аналітична складова (стратегічний маркетинг). *Сфери маркетингу інтелектуальних послуг*: 1) Споживацька. 2) Ділова. 3) Соціальна. 4) Культурна. 5). Інтелектуальна. В *концепції маркетингу інтелектуальних послуг* відокремлюють: ідеологію; дії; аналіз; культуру. *Ідеологічні засоби маркетингу*

інтелектуальних послуг як «філософії бізнесу» - це функціонування ринкової економіки в умовах конкурентного суспільства. Маркетинг інтелектуальних послуг широко використовує концепції культури, які акцентують увагу на споживанні культурних цінностей, на динаміці культурного поля, яке розширює можливості людини; на взаємовпливі культур як глобального інтелектуального середовища; як вироблення інструментарію дослідження індивідуальних поведінських та споживацьких стратегій та комунікативних процесів, міжособистісної та соціально-групової комунікації; дослідження культурних відмінностей при формуванні маркетингової стратегії; дослідження соціальної стратифікації, яка стала основою для культурних відмінностей, виокремлення соціальних груп, що розрізняються соціально-статусними культурними характеристиками. Маркетинг інтелектуальних відносин включає аналіз всього спектру економічних, соціальних, культурних відносин, які виникають в процесі обміну: суб'єктність, типи соціальних відносин (інформаційні, матеріальні, культурні) просторові та часові характеристики соціальних відносин, включаючи соціальні цінності, соціальні проблеми, соціальну комунікацію, які використовуються для опису систем маркетингових відносин між носіями різноманітних соціальних ролей, статусів та культур в процесі обміну цінностями. Маркетинг інтелектуальних послуг в сфері культури розуміються як інтегративно-управлінський фактор щодо функціонування особистості в умовах глобалізації і регіоналізації. Маркетинг інтелектуальних послуг сприяє формуванню інтелекту, що детермінує становлення інтелектуальної цивілізації. В її основі «хвилі» базових інновацій, що визначаються науковими відкриттями, новими моделями поведінки, що створюють передумови до технологічних чи економічних змін.

Концепція маркетингу інтелектуальних послуг як «філософія і реклама інтелектуального ринку» направлена на формування інноваційно-креативної економіки, яка визначається як етап нового «постіндустріального» суспільства, що відкриває новий економічний цикл і являється наслідком п'ятого технологічного укладу в економіці, основу якого складають електроніка, комп'ютерні, космічні і біотехнології, найновіші джерела енергії, телекомунікації тощо. Функціонування «нової економіки» супроводжується утворенням таких виробничо-технологічних, інституційних, розподільчих і соціально-економічних структур, яких не було раніше. Реклама інтелектуальних послуг ВНЗЄ повинна бути направлена на формування нової моделі економічної організації і управління національною економікою, що й повинно бути в основі ВНЗ як інтелектуального закладу. Одночасно відбуваються істотні зсуви в системі факторів виробництва, у співвідношенні внутрішніх і зовнішніх умов виробництва. Концепція вітчизняної інноваційної системи потребує свого доповнення за рахунок комплексної інституціоналізації на мікро-мезо-і макрорівнях, міжнародної інноваційної стратегії, а також заходів системної зовнішньоекономічної політики, направлених на стійке інноваційне позиціонування України у світовій політиці, вирішення тактичних і стратегічних задач у сфері міжнародної інноваційної співпраці на основі інтернаціоналізації та мобілізації ресурсів, реалізації міжнародних проектів і програм. При виборі реклами інноваційного розвитку України розглядаються наступні варіанти: 1) інтеграція в глобальні інноваційні мережі; 2) створення кластеру інноваційних технологій; 3) формування проривного інноваційного напрямку, який виступає основою міжнародної конкурентоспроможності, ефективним інструментом забезпечення адаптивності економічних систем до змін глобального середовища.

Література:

Маркетинг соціальних послуг. Навчальний посібник /Під ред. д.ф.н., проф. Воронкової В.Г. // С.Л.Катаєв,О.М.Кіндратець,А.Г.Беліченко .- К.:ВД «Професіонал», 2008.- 576 с.

МАРКЕТИНГ ТА АУДИТ ПЕРСОНАЛУ ЯК ФІЛОСОФІЯ І СТРАТЕГІЯ УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМИ РЕСУРСАМИ

Філософія управління людськими ресурсами – це комплексна прикладна наука про організаційно-економічні, адміністративно управлінські, технологічні, правові, групові та особистісні фактори, способи і методи впливу на персонал підприємства для підвищення ефективності організації, також це цілеспрямована діяльність керівного складу організації, а також керівників і спеціалістів підрозділів системи управління персоналом, направлена на: - розробку концепції кадрової політики; - принципів і методів управління персоналом.

Формування науки про філософію управління людськими ресурсами розпочалося разом з формуванням теорії управління як науки, яке відбулося більше 100 років назад на самому початку періоду промислової революції. Тоді управління організацією і управління людськими ресурсами не відрізнялося. Крім того, найбільш ключові проблеми науки про управління відносилися до управління персоналом. Іншими словами, теорія і практика управління персоналом представляли собою суть основи управління як науки. Сьогодні науковий напрямок управління персоналом формується в контексті широкого соціогуманітарного простору теорії і організації управління, психології, соціології, конфліктології, етики, економіки праці, трудового права, філософії, політики та інших наук. Управління персоналом(УП) охоплює широкий спектр функцій від прийому до звільнення кадрів.[1]В управлінській думці існують різні підходи до управління персоналом – це економічний, органічний та гуманітарний. Але, останнім часом вітчизняні науковці приділяють особливу увагу маркетинговому підходу управління персоналом. На основі цього підходу можна досягти збільшення реальної віддачі і результативності виробництва без залучення додаткових ресурсів. Розвиток даного напрямку, повинен включати створення концептуальних основ маркетингу робочої сили, освоєння процедур і методів маркетингу в даній сфері, розробку необхідного інструментарію маркетингової діяльності. Маркетинг на ринку праці можна розглядати як систему діяльності,що дозволяє його суб'єктам оцінювати стан ринку праці, тенденції його зміни і приймати обґрунтовані управлінські рішення у сфері працевлаштування і ефективного використання людського капіталу.Тим самим до завдань маркетингу включається не тільки проведення відповіднихдосліджень, але і доведення їх результатів до суб'єктів ринкових відносин. Враховуючи , що маркетинг персоналу є видом управлінської діяльності, йому властиві як загальні функції управління, характерні для будь якого виду управлінської діяльності(планування, організація, координація, контроль, обробка і осмислення інформації, прогноз), так і специфічні (вивчення і прогнозування кон'юнктури ринку праці; наймання і відбір персоналу з використанням професіограм і описів робіт, тестування і інтерв'ювання працівників; розстановка кадрів на підрозділах та управління адаптацією; планування ділової кар'єри).[2]

Застосування інструментарію маркетингу персоналу повинно відповідати таким вимогам: орієнтація на загально підприємницькі цілі та цінності; направленість на цілі конкретної кадрової політики організації; відповідність інтересам окремих категорій персоналу організації; орієнтація на мотивацію персоналу, виявлення його здібностей, професійна підготовка, професійно-кваліфікаційне просування; інтегроване і координоване використання персоналу організації; готовність до модифікації та безперервного розвитку.Таким чином, аналіз маркетингово підходудо управління персоналом і його функції дає можливість стверджувати, що маркетинг персоналу – це вид управлінської діяльності, спрямований на визначення і покриття потреби у персоналі, та на довготривале забезпечення організації людськими ресурсами.Індикатором успішності в управлінні персоналом є економічні показники, стабільність роботи усієї організації, її стійкість та положення на ринку, конкурентоспроможність. Але існують

специфічні показники: результативність (ефективність) діяльності структурних підрозділів й окремих робітників; задоволеність персоналу своєю працею; плинність кадрів; дотримання трудової дисципліни; характер соціально-психологічного клімату й особливості організаційної культури в організації. Усі вищезгадані проблеми призвані виявити новий вид управлінського аудиту – аудит персоналу. Аудит персоналу (АП) – це система консультативної підтримки, аналітичної оцінки і незалежної експертизи кадрового потенціалу організації, яка поряд з проведенням інших видів аудиту дозволяє досягнути об'єктивної оцінки діяльності організації і розробити загальні висновки. АП може бути розглянутий в організаційно-технологічному аспекті (перевірка документації та аналіз показників), соціально – психологічному аспекті (оцінка соціально – трудових відносин на підприємстві), та економічному аспекті аудиту (- визначення конкурентоспроможності підприємства у кадровій сфері, яка оцінюється шляхом співвідношення економічних й соціальних показників; - ефективності функціонування служб управління персоналом, виявлення їх ролі в збільшенні конкурентоспроможності підприємства; - економічної ефективності самого аудиту, співвідношення затрат на аудиторські перевірки з її результатами). Розглянемо етапи аудиту персоналу. 1). Підготовчий. На цьому етапі визначаються цілі аудиту, здійснюється підбір персоналу для проведення аудиторської перевірки, розробляються внутрішньо організаційні документи (наказ, розпорядження), визначаються терміни, завдання, виконавці та учасники перевірки, проводиться інструктаж виконавців і учасників, розробляється план збору, надання розгляду програми аналізованої інформації. 2). Етап збору інформації. В процесі збору інформації проводиться моніторинг персоналу, перевіряється документація і звітність, проводяться спостереження, опитування, анкетування, бесіди, здійснюється попередня обробка статистичних даних. Комп'ютерна техніка і сучасні інформаційні технології дозволяють прискорити і якісно оформити ці процедури. 3). Етап обробки та аналізу інформації. Отримана інформація обробляється і формалізується у вигляді таблиць, схем, графіків, діаграм, а потім за розробленим алгоритмом здійснюються аналіз і оцінка даних про діяльності персоналу шляхом порівняння з іншими аналогічними організаціями або науково обґрунтованими нормами. 4). Заключний етап. На цьому етапі готується звіт про результати аудиторської перевірки, формуються висновки і рекомендації щодо раціоналізації праці персоналу і вдосконалення служби персоналу організації. Ефективне управління маркетингом та аудитом персоналу визнається сьогодні найважливішим фактором конкурентоспроможності компаній і досягнення ними економічного успіху; в основі ефективного управління персоналом лежить продумана стратегія використання «людських ресурсів», заснована на ринкових принципах господарювання. Фахівці з управління «людськими ресурсами» повинні мати комплексну систему знань у сфері управління людськими ресурсами.

Філософія аудиту персоналу об'єднує в собі передумови, цілі, завдання, принципи, правові та етичні стандарти, філософію, рівні і напрямки, дослідницькі підходи, методи, систему показників, що характеризують функції управління персоналом (УП), власне процедуру проведення, вимоги до інформації, виконавцям, передбачувані ризики і можливості. Охарактеризувавши понятійно-категоріальний апарат дійшли до висновку, що: маркетинг персоналу - це вид управлінської діяльності, спрямований на визначення і покриття потреби у персоналі. Маркетинг персоналу є специфічна, відносно відокремлена функція служби управління персоналом організації; аудит персоналу - оцінка відповідності кадрового потенціалу організації її цілям і стратегії розвитку. Аудит персоналу є послідовною, регулярною і, як правило, довгостроковою формою здійснення практичних зусиль щодо оптимізації управління персоналом. Зарубіжний досвід провідних країн світу показав, що ефективне управління маркетингом та аудитом персоналу визнається сьогодні найважливішим фактором конкурентоспроможності компаній і досягнення ними економічного успіху; в основі ефективного управління персоналом лежить продумана стратегія використання «людських ресурсів», заснована на ринкових принципах

господарювання; кадрові служби у фірмі мають високим статусом і широкими повноваженнями для комплексного системного управління трудовими ресурсами.

Література:

Воронкова В.Г., Беліченко А.Г., Попов О.М. Управління людськими ресурсами: філософські засади. Навчальний посібник під ред. д.ф.н., проф. В.Г. Воронкової. – К.: ВД «Професіонал», 2006. – 576 с.; Гапошина Л.Г.- Маркетинг кадрового забезпечення. Учебное пособие, М., 2002.-345с.; Одегов Ю.Г., Никонова Т.В. Аудит и контроллинг персонала. М.: Альфа-Пресс, 2006.- 560.

Руденко С.І.

РЕФЛЕКСІЯ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ: СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ

Умовою розкриття самотності української мовної особистості може стати глибоке розуміння духовно-практичної історії української нації, характер її ментальності, неповторність соціокультурного фону.

Рефлексія – це знання і розуміння суб'єктом самого себе, а також з'ясування того, як інші знають і розуміють його особистісні особливості, емоційні реакції і когнітивні уявлення [4, с. 597]. Це процес самопізнання суб'єктом внутрішніх психічних актів і станів.

У сучасній науці спостерігається як інтенсивне зростання експериментальних і прикладних досліджень рефлексії, так і заглиблений аналіз її теоретичних основ. Якщо раніше рефлексія була лише пояснюючим принципом функціонування психічних процесів чи притягувалась в якості категоріального середовища для обґрунтування теоретичних концепцій розвитку особистості, то тепер вона виступає ще й особливим предметом експериментального вивчення, оснащеного спеціально розробленими для цього методами.

Українська мовна філософія минулих століть розчинилась у літературно-публіцистичній творчості відомих письменників і поетів (М. Гоголя, Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки, І. Нечуя-Левицького, Панаса Мирного, М. Коцюбинського), у полемічній думці українського Ренесансу XV-XVI століть (І. Вишенського, З. Копистенського, Г. Смотрицького), у реформаторських ідеях братських шкіл.

В Україні здавна існувала традиція цінування слова як онтологічного джерела, без опанування якого не уявлялось саме життя людини. Мудрість слова не може сприйматись відокремлено від творця цього слова – людської особистості. Слово розкривається через особистість і в особистості. Це зумовило персоналізм української мовної естетики, яким підкреслюється значущість особистості її творців. Григорій Сковорода – утілення священного, містичного внутрішнього вогню, споконвічної мрії українства про волю у її найвищому метафізичному значенні – є персоною, можливо, більш значущою, ніж його твори. Микола Гоголь не написав жодної академічної філософської роботи, проте життя його перейняте такою свідомою філософською ідеєю світового рівня, що значущість цього життя заслуговує на особливе ставлення та прочитання.

Процеси, пов'язані з мовою, набагато складніші, ніж просто процес вимови слів. Будучи засобом вираження думок людей у процесі спілкування, мовлення стає основним механізмом їх мислення. Мовлення виступає засобом аналізу й синтезу, порівняння й узагальнення предметів і явищ дійсності. Охарактеризуємо місце мови серед явищ мовної діяльності. Мова – це скарб, відкладений практикою мовлення у мовців однієї спільноти, це граматична система, потенційно (віртуально) наявна в кожному мозку, точніше, в сукупності індивідів; адже мова неповна в кожному з них, вона існує вповні лише в колективі.

Відокремлюючи мову від мовлення, ми тим самим відділяємо: 1) суспільне від індивідуального; 2) істотне від другорядного та більш менш випадкового.

Мова – це не діяльність мовця, це готовий продукт; пасивно засвоєний індивідом; мова ніколи не передбачає попередньої рефлексії, а свідомо в ній здійснюється лише класифікаційна діяльність [5, с. 15].

Як зазначав С. Рубінштейн, мовлення – це діяльність спілкування – вираження, впливу, повідомлення – через мову; мовлення – це мова дії. Мовлення водночас єдине з мовою і відмінне від неї, це єдність певної діяльності – спілкування – й певного змісту, який позначає та шляхом позначення відображує буття.

Мовлення – це форма існування свідомості (думок, почуттів, переживань) задля інших, яка є засобом спілкування з ними, та форма узагальненого відображення дійсності чи форма існування мислення. Мовлення – це мова, яка функціонує у контексті індивідуальної свідомості. Мовлення, а разом з ним мовленнєве мислення, які відкрилися в мові, індивід здатний у своєму мовленні сформулювати власну думку [5, с. 23].

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови рефлексія тлумачиться як самоаналіз, роздуми людини над власним душевним станом, а також як дослідження процесу пізнання в ідеалістичній філософії [1, с. 1028]. У філософії рефлексія визначається як «форма теоретичної діяльності суспільно-розвиненої людини, спрямованої на осмислення всіх своїх власних дій і їх законів; діяльність самопізнання, що розкриває специфіку духовного світу людини» [2, с. 103].

В цілому ряді педагогічних досліджень відмічається, що рефлексія – складна інтегративна якість, обумовлена індивідуальними психофізичними й особистісними особливостями, здібностями й знаннями людини [3, с. 33–34].

Інтелектуальна рефлексія – це рефлексія підстав, передумов та факторів, які впливають на процес мислення. Головним чинником її розвитку є навчальна діяльність, в процесі якої учень навчається досліджувати підстави власних розумових дій в ситуації розв'язання навчальних завдань, а також виконання дій та їх оцінювання. Яскравий приклад інтелектуальної рефлексії – навчальна ситуація, коли в процесі розв'язання пізнавальної задачі учні приходять до дуже важливого для них відкриття, але не можуть на першому етапі усвідомити, на основі яких принципів й процедур вони дійшли до нього. І якщо після цього розпочинається процес доведення, обґрунтування й аргументації висновків, отриманих на першому етапі шляхом інтуїції, розпочинається рефлексивна діяльність учнів.

Отже, рефлексія мовної особистості пов'язана з умінням вчитися і включає в себе не тільки побудову умовиводів, узагальнень, аналогій, співставлення різних оцінок, розв'язання проблем, але й охоплює звернення мислення на ціннісні й аксіоматичні установки, які лежать в основі міркувань. Вчитель повинен цілеспрямовано, систематично й поетапно навчати учнів рефлексувати над підставами та передумовами власних розумових дій. Це вимагає введення в план проведення уроку рефлексії, як повноцінного структурного компонента уроку, відмінного за своїм змістом від підведення підсумків уроку. Метою рефлексії, як важливого етапу проведення уроку, повинно стати усвідомлення учнями підстав і передумов власної та колективної розумової діяльності, що відбувалася на уроці. При цьому вся увага учнів звертається на відновлення послідовності виконуваних дій та факторів, які впливали на хід міркувань та отримані учнями висновки.

Література

Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. – 1440 с.; Мельничук І. Становлення рефлексії у процесі організації навчально-виховного процесу в закладах освіти / І. Мельничук // Наукові записки. – Випуск 41. – Серія : Педагогічні науки. – Кіровоград : РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 2002. – С. 102–106.; Метаева В.А. Рефлексия: формирование нового типа мышления человека / В.А. Метаева // Человек и образование. – 2006. – № 6. – С. 32–34.; Немов Р.С. Психология: Учеб. для студ. высших пед. учеб. заведений: В 3 кн – 4 изд / Р.С. Немов. – М. Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001. – кн.2.: психология образования. – 608 с.; Рубинштейн С.Л. Бытие и сознание / С.Л. Рубинштейн. – М. : Изд-во АН СССР, 1987. – 226 с.

РЕФЛЕКСІЯ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ: СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ

Умовою розкриття самотності української мовної особистості може стати глибоке розуміння духовно-практичної історії української нації, характер її ментальності, неповторність соціокультурного фону.

Рефлексія – це знання і розуміння суб'єктом самого себе, а також з'ясування того, як інші знають і розуміють його особистісні особливості, емоційні реакції і когнітивні уявлення [4, с. 597]. Це процес самопізнання суб'єктом внутрішніх психічних актів і станів.

У сучасній науці спостерігається як інтенсивне зростання експериментальних і прикладних досліджень рефлексії, так і заглиблений аналіз її теоретичних основ. Якщо раніше рефлексія була лише пояснюючим принципом функціонування психічних процесів чи притягувалась в якості категоріального середовища для обґрунтування теоретичних концепцій розвитку особистості, то тепер вона виступає ще й особливим предметом експериментального вивчення, оснащеного спеціально розробленими для цього методами.

Українська мовна філософія минулих століть розчинилась у літературно-публіцистичній творчості відомих письменників і поетів (М. Гоголя, Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки, І. Нечуя-Левицького, Панаса Мирного, М. Коцюбинського), у полемічній думці українського Ренесансу XV – XVI століть (І. Вишенського, З. Копистенського, Г. Смотрицького), у реформаторських ідеях братських шкіл.

В Україні здавна існувала традиція цінування слова як онтологічного джерела, без опанування якого не уявлялось саме життя людини. Мудрість слова не може сприйматись відокремлено від творця цього слова – людської особистості. Слово розкривається через особистість і в особистості. Це зумовило персоналізм української мовної естетики, яким підкреслюється значущість особистості її творців. Григорій Сковорода – утілення священного, містичного внутрішнього вогню, споконвічної мрії українства про волю у її найвищому метафізичному значенні – є персоною, можливо, більш значущою, ніж його твори. Микола Гоголь не написав жодної академічної філософської роботи, проте життя його перейняте такою свідомою філософською ідеєю світового рівня, що значущість цього життя заслуговує на особливе ставлення та прочитання.

Процеси, пов'язані з мовою, набагато складніші, ніж просто процес вимови слів. Будучи засобом вираження думок людей у процесі спілкування, мовлення стає основним механізмом їх мислення. Мовлення виступає засобом аналізу й синтезу, порівняння й узагальнення предметів і явищ дійсності. Охарактеризуємо місце мови серед явищ мовної діяльності. Мова – це скарб, відкладений практикою мовлення у мовців однієї спільноти, це граматична система, потенційно (віртуально) наявна в кожному мозку, точніше, в сукупності індивідів; адже мова неповна в кожному з них, вона існує вповні лише в колективі.

Відокремлюючи мову від мовлення, ми тим самим відділяємо: 1. суспільне від індивідуального; 2. істотне від другорядного та більш менш випадкового.

Мова – це не діяльність мовця, це готовий продукт; пасивно засвоєний індивідом; мова ніколи не передбачає попередньої рефлексії, а свідомо в ній здійснюється лише класифікаційна діяльність. [5, с. 15].

Як зазначав С. Рубінштейн, мовлення – це діяльність спілкування – вираження, впливу, повідомлення – через мову; мовлення – це мова дії. Мовлення водночас єдине з мовою і відмінне від неї, це єдність певної діяльності – спілкування – й певного змісту, який позначає та шляхом позначення відображує буття.

Мовлення – це форма існування свідомості (думок, почуттів, переживань) задля інших, яка є засобом спілкування з ними, та форма узагальненого відображення дійсності чи форма існування мислення. Мовлення – це мова, яка функціонує у контексті

індивідуальної свідомості. Мовлення, а разом з ним мовленнєве мислення, які відкрилися в мові, індивід здатний у своєму мовленні сформулювати власну думку. [5, с. 23].

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови рефлексія тлумачиться як самоаналіз, роздуми людини над власним душевним станом, а також як дослідження процесу пізнання в ідеалістичній філософії [1, с. 1028]. У філософії рефлексія визначається як «форма теоретичної діяльності суспільно-розвиненої людини, спрямованої на осмислення всіх своїх власних дій і їх законів; діяльність самопізнання, що розкриває специфіку духовного світу людини» [2, с. 103].

В цілому ряді педагогічних досліджень відмічається, що рефлексія – складна інтегративна якість, обумовлена індивідуальними психофізичними й особистісними особливостями, здібностями й знаннями людини [3, с. 33–34].

Інтелектуальна рефлексія – це рефлексія підстав, передумов та факторів, які впливають на процес мислення. Головним чинником її розвитку є навчальна діяльність, в процесі якої учень навчається досліджувати підстави власних розумових дій в ситуації розв'язання навчальних завдань, а також виконання дій та їх оцінювання. Яскравий приклад інтелектуальної рефлексії – навчальна ситуація, коли в процесі розв'язання пізнавальної задачі учні приходять до дуже важливого для них відкриття, але не можуть на першому етапі усвідомити, на основі яких принципів й процедур вони дійшли до нього. І якщо після цього розпочинається процес доведення, обґрунтування й аргументації висновків, отриманих на першому етапі шляхом інтуїції, розпочинається рефлексивна діяльність учнів.

Отже, рефлексія мовної особистості пов'язана з умінням вчитися і включає в себе не тільки побудову умовиводів, узагальнень, аналогій, співставлення різних оцінок, розв'язання проблем, але й охоплює звернення мислення на ціннісні й аксіоматичні установки, які лежать в основі міркувань. Вчитель повинен цілеспрямовано, систематично й поетапно навчати учнів рефлексувати над підставами та передумовами власних розумових дій. Це вимагає введення в план проведення уроку рефлексії, як повноцінного структурного компонента уроку, відмінного за своїм змістом від підведення підсумків уроку. Метою рефлексії, як важливого етапу проведення уроку, повинно стати усвідомлення учнями підстав і передумов власної та колективної розумової діяльності, що відбувалася на уроці. При цьому вся увага учнів звертається на відновлення послідовності виконуваних дій та факторів, які впливали на хід міркувань та отримані учнями висновки.

Література:

Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпін'я : ВТФ «Перун», 2004. – 1440 с.; Мельничук І. Становлення рефлексії у процесі організації навчально-виховного процесу в закладах освіти / І. Мельничук // Наукові записки. – Випуск 41. – Серія : Педагогічні науки. – Кіровоград : РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 2002. – С. 102–106.; Метаева В.А. Рефлексия: формирование нового типа мышления человека / В.А. Метаева // Человек и образование. – 2006. – № 6. – С. 32–34.; Немов Р.С. Психология: Учеб. для студ. высших пед. учеб. заведений: В 3 кн – 4 изд / Р.С. Немов. – М. Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001. – кн.2.: психология образования. – 608 с.; Рубинштейн С.Л. Бытие и сознание / С.Л. Рубинштейн. – М. : Изд-во АН СССР, 1987. – 226 с.

Рупташ Н.В.

СЛОВО ЯК ДУХОВНЕ НАЧАЛО І РЕАЛІЇ БУТТЯ

Сьогодні Слово перестає бути реальним духотвірним началом у людських спільнотах. Слово, яке в'яже людину з глибини буття – у вимірах космічному, історичному, етнокультурному, особистісному, слово як носій мудрості – сьогодні вимирає. І це процес, на думку І.Дзюби, має кілька вимірів.

Насамперед Слово втрачає свою сакральність. І не тільки в приналежності до сфери релігійних таїнств, а втрачає свою владу над людиною як сила поза індивідуальна і надраціональна, світопорядкувальна, що давалася від богів, від космічних енергій, від великих поетів. Божественна природа Слова поета не викликала сумніву в патріархальному суспільстві. Великі поети і пророки володіли тими “ глаголами вічного

життя”, про які йдеться в Євангелії. “Чи не хочете й ви відійти?- питається Ісус Христос у своїх апостолів. “Господи! До кого ж нам іти? Ти маєш глаголи вічного життя.”

Ці глаголи – радикальне заперечення профанної мови. У Шевченка Перебендя розмовляє з Богом, криючись від людей, бо “ на Божее слово вони б насміялись.” Але це очужіння минає під тиском непереборної потреби, в якій Шевченко благає Богоматір: “Пошли мені святеє слово...”

Щоб слово променем взялось,
Щоб людям серце розтопило.
І на Україні понеслось,
І на Україні святилось.
Те слово, Божее кадило,
Кадило істини...

Не дивно, що сьогодні поет так говорити не може. Яку ж владу мають “Божі слова” великих поетів минулого над сучасною публікою? Воно перестало бути цінністю, стало знаком, втратило своє буття, а це і є втрата сакральності. Слова-на користь операційності.

Зменшилися світо пізнавальні можливості і світо пояснювальні спроможності Слова. До ери розвинених технологій саме в Слові та за допомогою Слова здійснювались пізнавальні операції і саме Слово несло тягар знань про світ. З розвитком наукових досліджень Слово дедалі більше поступалося математичній формулі, геометричній функції, статистичному графіку. Сьогодні у створенні фундаментальної картини світу слову належить лише допоміжна роль. Мартін Гайдеггер писав: “Наука не мислить, бо її спосіб дії та її засоби ніколи не дадуть їй мислити – мислити так, як мислять мислителі. Тільки це дає їй можливість увійти в теперішню предметну сферу й поселитися в ній.” Тобто наука належить до інакшого роду мислення - вичислювального, а неосмислювального, воно не здатне подумати про смисл, який панує в усьому, що є. “Осмишлювальний розум” – це місія філософія. Та нині “на виду” не філософія, а наука.

Очевидним є збіднення життєво – предметного наповнення Слова. Воно зумовлене збідненням природного життя сучасного людства і відповідно, мови. Міський побут звужує і вихолошує безпосередню причетність до життя тваринного і рослинного світу, втрату відчуття землі як підстави свого буття – звідси й відмирання цілих пластів мови. Збідненість представлення природного світу в душевному житті людини спрощує поведінку агресивність. Це, в свою чергу, стимулює вульгарність вислову, породжує стильову асиметрію мови.

У системі мовлення зіпсувався, як говорить І. Дзюба, “гальмівний механізм”, що відповідає за безпеку руху. У минулому людство, знаючи і про живлющу, і про руйнівну, вбивчу силу слова, виробляло своєрідний самоконтроль: слово було предметом моральної оцінки, яка розрізняла слова добрі й лихі – за їхнім можливим впливом на людську душу. Поступово ці моральні кордони розмивалися, а нині маємо справжній апофеоз так званої “ненормативної лексики”. Це можна назвати хворобою людського духу, що пов’язано з омертвінням тонких струн душі, сформованих багатьма тисячоліттями розвитку роду людського. Усе відбивається в мові, особливо в тих її ділянках, що “відповідають” за інтимну сферу життя, за делікатні сторони між людських стосунків. Зрозуміло, що в усі епохи була стилістика соціального дна. Але тепер це дно потужно сплигло нагору і стало правувати як елітарність. Тобто йдеться вже не про стилістичні зрушення в культурі, а про зміни якості людини, про скасування того, що відрізняє її від тварини – почуття сорому. А це означає руйнування всієї структури духу.

У ставленні до мови виявляється вся глибина нашої некультурності й невігластва. Особливо гнітючим є запанування в масовій свідомості сучасних суспільств уявлення про те, що мова – всього лиш прагматичний засіб спілкування людей, а не еквівалент людського духу, не носій буттєвості, глибокого досвіду поколінь і етичної муки особистості, не саме національне буття в його минулому, сучасному і майбутньому. Для України, для української мови таке репресивне переконання є свого роду виразом смерті,

який у голові російсько-українського обивателя виражений знаменитою максимою: “А какая разница?” Зрозуміло, що ця нібито байдужість приводить до того, що закріплює за байдужником право на власну “разницю”, який своїм не поступиться, швидше вчинить громадську війну.

Поль Рікер у своїй праці “Перемога мови над насильством” писав: «У великих історичних конфліктах захист і визнання рідної мови завжди відігравали важливу роль. До того ж, те, що ми називаємо нашою ідентичністю, є значною мірою мовна ідентичність. Належність до певного лінгвістичного простору – це перша форма, в якій ми є суб’єктами права. Право говорити своєю мовою показує нам, що урок права починається вже з першої форми суб’єкта.”

Наше суспільство обмежено далеке від розуміння цих речей. Вище йшлося про те, що Слово як “осмислювальний роздум” поступається місцем засобам “вчислювального мислення” наук. Але воно втрачає свої позиції і в мистецтві, в культурі взагалі. Сучасний театр, пісенна та естрадна продукція, телебачення, інтернет тільки підтверджують деградацію Слова.

Хочеться сподіватися, що це явище тимчасове – втрата Словом своїх позицій. Що людський дух переможе холодну мову мозку і звернеться, як зазначав Микола Реріх, “до вічної мови серця якою створювалися епохи розквіту.”

Література

Дзюба Іван. Інтернаціоналізм чи русифікація? / І.Дзюба. – К.: Вид. дім “Київо-Могилянської акад.”, 2005. – 336 с.; Патей-Братанюк М.Г. Етно-національне відчуження: Філософсько-соціологічний аналіз; Кн.2 Відчуження “не відчуженого.” / М.Г. Патей-Братанюк– Тернопіль: ООМ С-К. – 1998.; Рябченко В.І. Мова як засіб творення соціальної діяльності Світоглядно-просвітницьке видання . – К.: Фітосоціоцентр, 2011. – 244 с.; Шевченко Т.Г.. Повне зібрання у 6 тт. Т. 2 / Т.Г.Шевченко.- К,1963.

Рябченко В.І.

ОСОБИСТІСТЬ СТУДЕНТА Й СОЦІОКУЛЬТУРНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ОСВІТНЬОГО ЗАКЛАДУ ТА ЇХНЯ СУМІРНІСТЬ В СОЦІАЛЬНОМУ ПРОСТОРІ Й ЧАСІ: АКТУАЛІЗАЦІЯ МЕТОДОЛОГІЧНОЇ ПРОБЛЕМИ

Традиційна педагогічна парадигма вищої школи орієнтує на розгляд особистості студента в контексті соціокультурного середовища, яке має впливати на її розвиток. Але ми рідко уявляємо, ще рідше теоретично чи суто гіпотетично розглядаємо й зовсім не враховуємо в розгортанні практичної освітянської діяльності концепцію соціокультурного середовища ВНЗ у контексті особистості студента. Правомірність такої концепції логічно й переконливо обґрунтовується в часово-просторових параметрах.

Особистість студента як поняття за визначенням дійсне у житті людини приблизно 4-5 років. Вічних студентів не буває. Тому в часі свого перебування до вступу у ВНЗ і після його закінчення особистість виходить за межі контексту його соціокультурного середовища. І в просторі як фізичному, так і, ще більше, соціальному, особистість студента теж виходить за межі соціокультурного середовища ВНЗ. Більше того, навіть перебуваючи у фізичному й соціальному просторі (у гуртожитку, навчальному корпусі) свого ВНЗ, особистість студента може бути як під позитивним, так і негативним впливом інших соціальних середовищ і взаємодіяти з ними. Особливо значущим у цьому сенсі з кожним роком все більше стає глобальний інформаційний простір.

Вихід з традиційної педагогічної парадигми вищої школи дозволяє дещо під іншим кутом зору подивитись на проблему розвитку особистості студента. Через часовий вимір більш окреслено актуалізується порівняння: з яким особистісним потенціалом студент приходить у соціокультурне середовище ВНЗ, як це середовище сприяє актуалізації й розвитку його особистості і з яким рівнем розвитку чи деградації власної особистості він покидає це середовище. Є беззаперечним лише одне надбання особистості студента – це знання, уміння, навички за певним фахом. Все ж інше залишається під знаком питання[2].

Зазвичай ми дуже багато говоримо й пишемо про гармонійність особистості студента, яка має розвиватись всебічно шляхом актуалізації під впливом соціокультурного середовища вищого навчального закладу. Але це, по-перше, не є юридичною нормою, за невідповідність якій особа позбавляється можливості отримати диплом про вищу освіту. А по-друге, у цьому сенсі ми кривимо душею й грішимо номінальністю, а скоріше декларативністю, коли належне видається чи проголошується як дійсне. Щоб зняти маску такого лицемірства щодо можливостей актуалізації гармонійного розвитку особистості студента, аргументів більш ніж достатньо. Але обмежимося лише декількома.

Розростання ринку освітніх послуг все частіше дистанціює навчальний процес далеко за межі соціокультурного середовища ВНЗ, який їх надає. Заочна освіта, визнання дистанційної вищої освіти як рівноцінної тій, що отримується за денною формою навчання, де-факто підтверджують необов'язковість гармонійного розвитку особистості студента, яким начебто переймається вища школа. Адже освітні послуги, що надаються у таких формах, зводяться до одного лише навчання, яке до того ж у наших суспільних умовах може спрошуватись до примітивізму.

Критичний аналіз власне самого соціокультурного середовища, його інфраструктури в наших вищих навчальних закладах, де постійно перебувають студенти денної форми навчання, лише підтвердить його обмеженість у цьому сенсі. Крім декількох стандартних формально заорганізованих творчих колективів чи то студентських клубів за інтересами та спортивних секцій, якими охоплено незначний відсоток студентів, реально широкий загальний студентів позбавлений можливостей актуалізувати свою особистість іншими (крім навчальної) видами діяльності, які б сприяли їхньому розвитку.

А з витісненням діалогу з навчання в сучасній вищій школі, для тих студентів, які за межами навчального процесу більшу частину свого часу проводять у гуртожитку чи поряд з ним, домінуючими стають кімнатно-кухонно-коридорні та вулично-барні соціокультурні комунікації в колі їхніх референтних груп. За таких умов у наших вищих навчальних закладах на виховання студентів через актуалізацію їхніх особистостей за межами розкладу занять може мати більш значимий вплив культура коменданта гуртожитку, в якому вони проживають, ніж культура їхнього ректора. Тому перед нашою вищою школою поряд із задачею-максимум, що передбачає гармонійний розвиток особистості студента, актуалізується задача-мінімум – як вберегти молоду людину, що поступає до вищого навчального закладу від деградації за межами навчального процесу.

Але і навчальний процес у сучасній вищій школі, враховуючи ті системні зміни, які в ньому відбуваються під приводом чи прикриттям всіляких реформувальних, стає все менш здатним потужно впливати на актуалізацію, а значить, і на розвиток особистості студента. Зокрема, тестування знань студента, яке у нашому виконанні запроваджено у вищих навчальних закладах під прапором Болонського процесу, є тому наочним прикладом. За таких умов наші студенти будуть не лише «німими» в навчальному процесі, але можуть розучитися й писати, а будуть лише вгадувати відповіді й мати фрагментарні знання, якими мають володіти системно. Особливо згубними такі процедури є в опануванні гуманітарними дисциплінами.

Тому погляд на соціокультурне середовище ВНЗ в контексті особистості студента дозволяє по-іншому подивитись і на навчальний процес як такий. Зазвичай управління цим процесом у ВНЗ вибудовується з огляду на обсяг і специфіку робіт, які виконує викладач, виходячи з його навчальних дисциплін та чисельності студентів, з якими тому доводиться працювати. Але в цьому управлінні зовсім не береться до уваги, з якою кількістю викладачів доводиться мати справу студенту за період свого навчання, які, проходячи транзитом через його особистість, скидають у його свідомість фрагменти, у кращому випадку – підсистеми знань, які він має інтелектуально «переварити» і синтезувати в систему знань за фахом. Адже саме це й є реальним результатом діяльності вищої школи – знання, опановані випускником ВНЗ. А не знання у своїй потенційності,

коли вони розгорнуті у відповідних підручниках, посібниках чи коли їх носіями є викладачі.

Те, що відбувається у цьому сенсі, в сучасній вітчизняній вищій школі можна назвати неконтрольованою й нерегульованою стихією, яка мала б бути в предметному полі педагогіки і психології вищої школи як надзвичайно актуальна проблема для дослідження та її практичного врегулювання. За останні півтора десятиліття кількість навчальних дисциплін у навчальних планах у межах ОКР «Бакалавр» і «Магістр» у порівнянні з навчальними планами рівня «Спеціаліст» зросла від 40-50 до 80-100, тобто подвоїлась. Тенденція цього зростання зберігається. У погоні за формою, а не за змістом і тим більше не за системністю цього змісту, а також за обсягами кафедральних навантажень здійснюється необґрунтоване множення та штучне запровадження надуманих навчальних дисциплін, які не мають чітко окресленого й відмежованого самостійного предмета, оскільки є фрагментами чи розділами більших і самостійних дисциплін.

Розширення меж бачення й осягнення особистості мають стати запорукою зміни філософії діяльності вищої школи як соціального інституту, що передбачає в першу чергу наявність академічних свобод і можливостей для вільного виявлення й розвитку особистості не лише студента, а й викладача як основного суб'єкта його взаємодії. Концептуально ця філософія має вибудовуватись з огляду на цілісність, автономію й свободу вибору особистості. Те, що соціокультурне середовище ВНЗ не осягає особистості студента, яка підпадає під негативний вплив зовнішніх чинників, не означає, що треба йти шляхом тотального контролю, табу і т. ін. Це шлях у нікуди. Заборонений плід завжди буде здаватись солодким. Але й постійне вкушання гіркого плоду може ввійти у звичку, притупити смаки і стати нормою. Для того щоб цинізм, соціальний бруд і брутальність не ставали нормою, потрібна альтернатива, в якій студенти могли б відчувати себе людьми і з цих позицій їм самим ставало б гидко й бридко від цинічного й негативного соціального середовища.

Такою альтернативою може ставати соціокультурне середовище конкретного вищого навчального закладу[1]. Щоб це відбулося, треба вийти з традиційної парадигми й крім навчального процесу тримати у полі зору все соціокультурне середовище ВНЗ. І тоді стане зрозумілим, що у вітчизняних ВНЗ більшість студентів за межами аудиторних занять перебувають у стані ентропії, тобто у тому стані, коли їхні особистості не знаходять конструктивної актуалізації, а енергія їхнього особистісного потенціалу розсіюється ні на що. Звідси актуалізується системний підхід до управління соціокультурним середовищем ВНЗ, що має опосередкувати вплив на розвиток особистості студента і дозволити відійти від ручного управління цим процесом з позицій авторитарної педагогіки.

У цьому сенсі може продуктивно спрацювати такий концепт як «університетський дух», який асоціюється із духовністю та академічними свободами класичних університетів. На наш погляд, справжній, а не віртуальний вищий навчальний заклад своїм соціокультурним потенціалом доволі самодостатній запропонувати студентам спрямованість на користь добра, створити умови, щоб вони не через повчання та менторські настанови, а своїми світовідчуттям, світосприйняттям, світорозумінням і світобаченням за роки навчання у такому альтернативному (до негативних реалій соціуму) середовищі змогли відчути себе людьми, через власні самовизначення й вибір дійти до усвідомлення в цьому відчутті найвищої цінності, яка б слугувала їм мірилом і дороговказом у проектуванні та здійсненні свого життя.

Література:

Андрущенко В.П. Роздуми про вищу освіту: Статті, нариси, інтерв'ю. – К.: Знання України, 2004. – С. 326-327.; Гершунский Б.С. Философия образования для XXI века (В поисках практико-ориентированных концепций). М., 1997. – С. 30-31.

ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

XXI століття – вік освіти, звернення до людини, тому необхідний синтез знань (освіта), культури, зв'язку науки з виробництвом; необхідний синтез гуманітарних і фундаментальних знань. Доля XXI століття пов'язана з долею освіти, і від того, які люди прийдуть до керування державою, економікою, збройними силами, соціально-культурними процесами, залежить доля всієї планети [1, с.4-6].

Очевидно, що сьогодні в Європі існує різноманіття освітніх систем, наукових шкіл і підходів до характеристики специфіки освіти. Поряд із цією диференціацією й різноманіттям, європейська освіта володіє в цілому якісною визначеністю, що легко відокремлює його від американської або китайської освіти. У Європі є історично сформована єдність і різноманіття освітніх систем.

Можна припустити, що ця освітня система може бути піддана трансформації за допомогою певної освітньої політики. Однак сьогодні для Європи характерна тенденція, що представлена політикою інтеграції освіти. Вона повністю відповідає пануванню інтеграційних тенденцій у Європі й у цьому плані заслуговує серйозного схвалення.

Проте, такі країни Європи, як Німеччина, Голландія, Фінляндія та деякі інші зазнають труднощів відносно того, що в Болонській декларації позначений як блок європейської освіти зі своєю національною традицією організації освіти і її змістом.

Україна в стані реформувати вищу освіту, хоча одні розроблювачі, відповідальні за освітню політику, наполегливо вимагають негайного підключення України до європейської освіти на будь-яких умовах.

Позитивне сприйняття інтеграційної політики в освіті пов'язано, насамперед, із практичною включеністю в європейський інтеграційний процес, а для таких країн, як Україна, представляється усе менш перспективним участь в інтеграції освіти.

Готовність українських студентів продовжити освіту в Європі не забезпечена не стільки розходженням у системі освіти України та інших країн Європи, скільки візовими перегородками та відсутністю фінансових можливостей для більшості талановитих студентів. Що стосується деяких багатих громадян, то вони вчаться вже зараз в університетах Європи і США. І ті з них, хто дійсно бажає вчитися, успішно пристосовується до вимог університетів цих країн, що розрізняються між собою.

Демографічні процеси в Європі, як і в США, дозволяють виживати їх університетам за рахунок навчання людей із усього світу. У цьому змісті в Європі може виникнути інтерес до дійсного відкриття європейських університетів, але чи торкнеться це українських студентів, поки не ясно. Слід зазначити, що європейські університети проводять величезну різнопланову роботу, однак основних напрямків можна виділити три [3, с.45]:

1. Одержання та поширення інформації про автономії університетів у країнах Європи і за її межами щодо готування або впровадження реформ і визначення впливу цих реформ на суспільні перетворення в окремих країнах і в Європі в цілому.

2. Оцінка ситуації, коли університети вважають, що їх можливості діяти, розвивати та поширювати нові ідеї стримуються політичною та економічною владою.

3. Обговорення теми щодо дискусій по правах і обов'язках університетів у соціальному, культурному й економічному розвитку, тобто виконання суспільних обов'язків університетів.

Контроль над виконанням принципів хартії наглядацька рада здійснює по чотирьох основних напрямках [4, с.9]:

- 1) проводить опитування, організовує візити та дослідження з метою оцінки поля діяльності університетів, коли вони підсилюють свою роль у суспільстві та збільшують

свій інтелектуальний внесок у швидкоплинне суспільство;

2) дає консультації лідерам університетів і інших учасників освітнього та наукового процесу на підставі моніторингу функціонування університетів у суспільстві;

3) підтримує форум для обговорення академічними, політичними, економічними лідерами та представниками засобів масової інформації ролі автономії університетів і академічної волі;

4) видає матеріали про результати своєї діяльності по сучасному розумінню ролі та обов'язків університетів.

Під впливом глобалізації формування і розвиток освіти вступило в якісно нову фазу – фазу міжнародної інтеграції, що є наслідком інтернаціоналізації освітньої сфери.

Інтеграція характеризується взаємним зближенням, взаємодоповнюваністю та взаємозалежністю національних систем освіти, синхронізацією дій по їхньому розвитку (що досягається на основі регулювання цих дій над національними інститутами), тенденцією до формування єдиного освітнього простору як найбільш ефективної форми вирішення завдань міжнародного майбутнього.

Філософія та практика глобальної освіти піднімають особистість викладача, що представляється, насамперед, носієм культури й у той же час її творцем, світового педагогічного досвіду і його продовжувачів. Вважається, що сучасний педагог обов'язково повинен мати творчу індивідуальність, володіти самобутнім педагогічним мисленням.

Головне – це формування педагогічної компетентності (ціннісно-сміслової, інтелектуально-гностичної, емоційно-оціночної, художньо-творчої). Показники педагогічної компетентності: гуманістична, соціокультурна спрямованість змістів удосконалювання; особистісне відтворення соціокультурних цінностей; відповідність нормам культури та цінностям її розвитку [2, с.66].

Необхідно ефективно використати нові знання для:

- створення сучасної інфраструктури науки та системи інформаційного забезпечення наукової і науково-технічної діяльності, інтеграція освіти, науки та виробництва;

- підвищення престижу наукової й науково-технічної діяльності;

- розвиток фундаментальних, пошукових і прикладних досліджень по пріоритетних напрямках науки в тісному зв'язку з підготовкою фахівців, наукових і науково-педагогічних національних кадрів;

- надання можливості динамічного розвитку гуманітарним, соціально-економічним, природним і технічним наукам для забезпечення високої якості загальної та професійної підготовки, удосконалення системи навчання і виховання;

- найповніше використання наукового потенціалу системи освіти для забезпечення, розвитку науки, культури, розробка, виготовлення науково-інтелектуальної та конкурентноздатної науково-технічної продукції.

Таким чином, зона європейської вищої освіти вимагає підвищення якості знань, щоб відповідати очікуванням партнерів. Дійсно, оцінка якості повинна враховувати мету та місію інститутів і програм. Вона вимагає балансу між нововведеннями й традиціями, академічними перевагами й соціальною, економічною необхідністю; охоплює викладання та наукові дослідження: керування і адміністрування, сприйнятливості до потреб учнів і забезпечення зовнішньоучбових послуг. Якість – основна умова для довіри, мобільності, сумісності та привабливості в Зоні європейської вищої освіти.

Прискорення руху України до суспільства знань і інтеграція в ЄС стануть можливими тільки за умов перетворення науково-освітнього комплексу з маргінальної сфери інтересів держави та усього суспільства в пріоритетну.

Література:

Андрущенко В. Модернізація вищої освіти України в контексті Болонського процесу// Освіта. – 2004. – 12 травень. – С.4-6.; Воронкова В. Філософія: навчальний посібник / Валентина Воронкова. - К.: Професіонал, 2004. - 464 с.; Вища освіта і Болонський процес: Навчальний посібник / За редакцією В.Г. Кременя.

Авторський колектив: М.Ф. Степко, Я.Я. Болюбаш, В.Д. Шинкарук, В.В. Грубінко, І.І. Бабін. – Тернопіль: Начальна книга – Богдан, 2004. – 384 с.; Пожуєв В.І. Вища освіта як фактор інноваційного розвитку суспільства та інтеграції України в європейське співтовариство // «Збірник наукових праць Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії». – Запоріжжя, ЗДІА. – Випуск №19 – 2005. – С. 5-20.

Савченко С. В.

СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК КОНЦЕПЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ: ФІЛОСОФСЬКІ ВИМІРИ

Становлення і розвиток концепції інформаційного суспільства визначає першочергові задачі державної політики забезпечення переходу до інформаційного суспільства. Метою концепції розвитку інформаційного суспільства в Україні повинно стати розширення і поглиблення інформатизації всіх сфер життя, орієнтація суспільної свідомості на особливості життя в інформаційному суспільстві, формування ринку інформаційних продуктів та універсальних інформаційних послуг. Становлення концепції інформаційного суспільства включає два основних завдання: 1) формування і розвиток інформаційно-технологічної інфраструктури, яка стає ареною міждержавної боротьби за світове лідерство; 2) втілення політичних, соціально-економічних та правових рішень, які забезпечують шлях до інформаційного суспільства. Формування концепції інформаційного суспільства в Україні включає розвиток телекомунікаційних та інформаційних послуг, виробництво засобів інформаційних технологій і телекомунікацій, програмних засобів, електронних інформаційних ресурсів. Як відмічають автори Д. В. Дубов, О. А. Ожеван, С. Л. Гнатюк в аналітичній доповіді «Інформаційне суспільство в Україні: глобальні виклики та національні можливості», «Безпрецедентна за масштабами та якісними характеристиками глобальна інфраструктура ІТ стає технологічним підґрунтям для дедалі глибших трансформацій у повсякденному житті людей та суспільств» [1, с.7]. У Законі України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» (від 09.01.2007 р. № 537-V) розроблено основні напрями розвитку концепції інформаційного суспільства: 1) прискорення розробки та впровадження новітніх конкурентоспроможних ІКТ в усіх сферах суспільного життя, зокрема в економіці України, в діяльності органів державної влади і органів місцевого самоврядування; 2) забезпечення комп'ютерної та інформаційної грамотності населення, насамперед шляхом створення системи освіти, орієнтованої на використання новітніх ІКТ у формуванні всебічно розвиненої особистості; 3) розвиток національної інформаційної інфраструктури та її інтеграція зі світовою інфраструктурою; 4) державна підтримка нових «електронних» секторів економіки (торгівлі, фінансових і банківських послуг тощо); 5) створення загальнодержавних інформаційних систем, насамперед у сферах охорони здоров'я, освіти, науки, культури, охорони довкілля; 6) збереження культурної спадщини України шляхом її електронного документування; 7) державна підтримка новітніх ІКТ засобами масової інформації; 8) використання ІКТ для удосконалення державного управління, відносин між державою і громадянами, становлення електронних форм взаємодії між органами державної влади й органами місцевого самоврядування і фізичними та юридичними особами; 9) досягнення ефективної участі всіх регіонів у процесах становлення інформаційного суспільства шляхом децентралізації та підтримки регіональних і місцевих ініціатив; 10) захист інформаційних прав громадян, насамперед щодо доступності інформації, захисту інформації про особу, підтримку демократичних інститутів та мінімізацію ризику «інформаційної нерівності»; 11) удосконалення законодавства з регулювання інформаційних відносин; 12) покращення стану інформаційної безпеки в умовах використання новітніх ІКТ [2]. Інформаційна інфраструктура та її ресурси у все більшій мірі виступають ареною міждержавної боротьби за світове лідерство, а індивідуальна і

масова свідомість у все більшій мірі залежать від діяльності засобів масової інформації та комунікації. Впровадження концепції інформаційного суспільства в Україні повинно розвиватися у контексті наступних напрямків: 1) дотримання конституційних прав і свобод людини і громадянина у сфері отримання інформації та її використання, забезпечення духовного оновлення та подальшого розвитку культурного і наукового потенціалу України; 2) інформаційне забезпечення державної політики України, основним завданням якої є розповсюдження правдивої інформації про державну політику країни, її офіційну позицію по відношенню до важливих подій, забезпечення доступу громадян до відкритих державних інформаційних ресурсів; 3) розвиток нових інформаційно-комунікаційних технологій, у тому числі індустрії засобів інформатизації, телекомунікації та зв'язку, забезпечення потреб внутрішнього ринку її продукцією та вихід на світовий ринок, а також забезпечення накопичення, збереження та ефективного використання вітчизняних інформаційних ресурсів; 4) захист інформаційних ресурсів України від несанкціонованого доступу та забезпечення безпеки інформаційно-телекомунікаційних систем.

Як свідчить аналіз, становлення і розвиток глобального інформаційного суспільства є складовою частиною процесів глобалізації, які у все більшій мірі сьогодні базуються не стільки на зростанні потоків людей і товарів, стільки на активізації обміну інформацією та знаннями, які стають одним із стратегічних ресурсів держави, а доступ до них – одним з факторів соціально-економічного розвитку. До числа найважливіших завдань держави відноситься формування і розвиток інформаційної інфраструктури та здійснення інтеграції у глобальне інформаційне суспільство. Державна інформаційна політика повинна базуватися на принципах: 1) відкритості; 2) рівності інтересів; 3) системності; 4) пріоритетності виробника; 5) соціальної орієнтації; 6) державної підтримки; 7) пріоритетності права. Реалізація державної інформаційної політики закладає основи для таких життєво важливих завдань, як формування єдиного інформаційного простору України та її інтеграція у глобальне інформаційне суспільство, сприяючи забезпеченню інформаційної безпеки особистості, суспільства і держави, розвитку інформаційних послуг, удосконалення правового поля інформаційних процесів. Проте на сучасному етапі поки що зберігається певне відставання України від середньосвітового рівня з показників розвитку та доступності для населення широкосмугових мереж доступу до Інтернету. Крім того, наша держава відстає від розвинених країн світу за ступенем інтегрованості у глобальний верб-простір і за показниками кількості Інтернет-аудиторії. Основою концепції повинно стати розширення і поглиблення інформатизації всіх сфер життя, орієнтація суспільної свідомості на особливості життя в інформаційному суспільстві. Адже поряд з очевидними перевагами інформаційна революція приносить і нові проблеми, серед яких цифрова нерівність країн і регіонів, проблеми правового регулювання Інтернет, електронної комерції і оподаткування у цій сфері, питання інтелектуальної власності, забезпечення безпеки та конфіденційності інформації, можливість психологічного впливу на свідомість, використовуючи сучасні інформаційно-комунікативні технології. Жодна країна сама не в змозі вирішити ці проблеми, а ефективно їх вирішення буде залежати від виконання встановлених правил всіма учасниками глобального інформаційного обміну. В той же час формування інформаційного суспільства в Україні є необхідною умовою стійкого розвитку країни, її повноцінної інтеграції у світову економіку. Інформація як стратегічний ресурс держави в умовах глобалізації світового розвитку виступає стратегічним фактором у міжнародному змаганні за використання її позитивних сторін, мінімізацію негативних наслідків і тенденцій у динаміці показників розвитку. В Україні повинна бути прийнята низка ключових документів, що мають сприяти формуванню концепції розвиненого інформаційного суспільства: Інформаційний кодекс України, Стратегія розбудови інформаційного суспільства, Національна система індикаторів розвитку інформаційного суспільства [1, с.30]. Як висновок, відмітимо, що у сучасному світі інформаційні

технології дедалі активніше застосовуються в екологічній, медичній, військовій, політико-адміністративній, медійно-комунікаційній, культурній, науково-освітній сферах, видозмінюючи і надаючи соціальному та людському розвитку нових якостей, сенсів та вимірів. Формування і впровадження концепції інформаційного суспільства потребує системної цілеспрямованої роботи з модернізації більшості сфер життя українського соціуму. Крім того, інформаційне суспільство з його модернізаційним потенціалом може стати для України тим стратегічним ресурсом, що дозволить їй вийти з кола «наздоганяючих» країн у світовому поділі праці та ресурсів і забезпечити гідне місце серед країн-лідерів.

Література:

Інформаційне суспільство в Україні: глобальні виклики та національні можливості : аналіт. доп. / Д. В. Дубов, О. А. Ожеван, С. Л. Гнатюк. – К. : НІСД, 2010. – 64 с. ; Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» від 09.01.2007 р. № 537-V.

Сергієнко Т.І.

ФІЛОСОФІЯ СУЧАСНОЇ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Реалії сьогодення свідчать, що зростання ролі політичної культури українського суспільства можливе за умов її відповідності новій стратегії цивілізаційного розвитку країни. Модернізаційні та інноваційні кроки нової влади не завжди системні але реформаційні кроки в Україні відбудуться у випадку зміни світоглядних та ціннісних орієнтацій більшості українців завдяки тим корінним змінам, які відбудуться в економічній і політичній сферах держави.

Термін «політична культура» з'явився вперше у XVIII ст. у працях німецького філософа І.Гердера. Теорія сформувалася у другій половині XX ст. завдяки працям американців Г.Алмонда, С.Верби, Р.Бенедикта, Л.Пара, Дж.Кері, К.Джовіта, У.Розенбаума, англійців Р.Роуза і Д.Кованоха, німця К.фон Бойме, французів М.Дюверже, Р.-Ж.Шварценберга, німця І.Інгльхарта.

Наукове опрацювання проблеми формування політичної культури проводиться вченими різних галузей знань. Методологічні проблеми вивчення феномена політичної культури розглядаються в працях зарубіжних та вітчизняних вчених: М.Амеліна, А.Арнольдова, М.Блінова, Є.Головахи, А.Демідова, А.Міграняна, Ю.Пахомова, В.Ребкала, О.Рудакевича, С.Рябова, М.Чурилова та ін. Різні аспекти питань політичної культури досліджуються в працях В.Андрущенка, В.Бабкіна, О.Бабкіної, В.Бебика, Н.Гайворонюка, В.Горбатенка, В.Кременя, І.Кресіної, В.Лісового, О.Лузана, І.Мигоровича, М.Михальченка, Л.Нагорної, М.Остапенко, В.Потульницького, В.Ребкала, Ю.Римаренка, Ф.Рудича, С.Рябова, В.Табачковського, М.Шульги, В.Воронкової, Н.Латигіна, М.Завірова, С.Грабовського, В.Степина, Л.Пивовар, Г.Рагуліна та ін., що вийшли друком у 90-ті роки XX ст. і на початку XXI ст.

Теоретико-методологічну основу дослідження становить комплекс філософських, загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, що забезпечують єдність гносеологічного, соціально-філософського і політологічного аналізу феномена політичної культури у зв'язку з іншими компонентами соціокультурного та політичного життя соціуму. Гносеологічний підхід дозволяє дослідити специфічну форму відображення і пізнання об'єкта, що вивчається, а соціально-філософський і політологічний - спрямовують на розкриття його місця, вагомості та ролі в житті суспільства у взаємодії соціально-політичних суб'єктів. Соціально-філософське розуміння передбачає аналіз процесу виникнення та розв'язання суперечностей, що зумовлюють розвиток і функціонування об'єкта дослідження.

Політична культура, є складовою суспільної свідомості, суттєвим компонентом політичного життя нації [4, с.45]. Пізнання, «реального» політичного життя суспільства

неможливо без вивчення політичної культури. Політична культура держави розглядається у нерозривному зв'язку з політичною системою. Політична культура – це множина норм, цінностей, принципів, установок, які мають практикуватися членами суспільства, щоб відповідна політична система могла існувати [1, с.321].

Аналізуючи політичну культуру з позиції сутнісного змісту, необхідно визначити, що культура в цілому, як і політика, діє у вигляді засобу оволодіння й панування. Культура - це панування у творчій діяльності людей над природою (про це вже йшлося вище), а політика виражає владу людей над суспільними відносинами та іншими людьми. Якісна сторона культури виявляє вплив на засоби здійснення влади, але і її розвиток не менше залежить від політичних перетворень.

Серед багатьох визначень поняття "політична культура" можна знайти спільний знаменник, яким є знання, оцінки та поведінка більшості громадян стосовно таких політичних об'єктів, як нація, держава, її політичні інститути. Б. Цимбалістий вважає, що "політична культура стосується не політичних надій, а специфічно політичних орієнтацій ставлення до політичної системи та її окремих компонентів і ставлення до ролі одиниці в системі" [5, с.67].

Вплив культури на політику відбувається через так звану соціалізацію людей, що й дає їм можливість брати участь у політичному житті. Завдяки соціалізації наслідком участі людей у політиці є створення й введення системи цінностей, формування еталонів політичного життя, моделей інститутів і соціальних систем. Сутнісний зміст політичної культури пов'язаний передусім із дієвим процесом, у якому сполучаються такі єдності, як духовне, ідеологічне і практичне.

У трактуванні сутності політичної культури вітчизняними та зарубіжними суспільствознавцями є значні розбіжності. Труднощі в чіткому визначенні зазначеного категоріального поняття зумовлені значною мірою багатозначністю двох взаємопов'язаних термінів – «культура» і «політика». Якщо розуміти під культурою сукупність фундаментальних цінностей, створених людською цивілізацією, а під політикою – науку й мистецтво управління, то політична культура в широкому контексті виступає як продукт історичного досвіду суспільства, досить об'єктивний показник цивілізованості суспільства, легітимності влади та лояльності громадян і соціуму до неї [3, с.106].

Також, це пов'язано з тим, що сама політична культура розвивається як феномен, який реагує на зміни реалій сучасного світу, його політичних і соціально-економічних процесів. Вона порівняно часто піддається змінам. Але це не означає її кон'юнктурність, бо політична культура залежить не від амбіцій політичних лідерів, а вона формується на основі економічних і політичних інтересів і потреб класів, соціальних верств, націй, тобто великих соціальних груп.

Формування і розвиток політичної культури невід'ємні від політичної поведінки, участі, діяльності. А тому її функціонування передбачає взаємодію суб'єкта і об'єкта. Суб'єктами політичної культури виступають індивіди з їх ціннісними орієнтаціями. громадські організації, рухи та партії, малі і великі соціальні групи суспільства загалом, регіональні та етнічні спільноти, класи, нації, держави. Об'єктами політичної культури можуть бути політична система та окремі її компоненти: політичні інститути, партії, режим та ін. Залежно від того, на якому соціальному рівні виявляється політична культура, можна виділити політичну культуру суспільства, політичну культуру соціальної групи чи спільноти й політичну культуру особистості. Тобто, політична культура - це певний спосіб діяльності соціальної спільноти, особи у сфері політичних відносин, який відображає досягнутий рівень політичної активності та політичної зрілості суб'єктів[2, с.144].

Як складний елемент суспільного буття і свідомості, політична культура містить у собі те, що сформувалося на протязі багатьох десятиліть і поколінь - політичні традиції, норми політичної практики, ідеї, концепції і переконання про взаємини між різними

суспільно-політичними інститутами. Ці компоненти, обумовлені соціально-економічними, суспільно-історичними й іншими довгостроковими факторами, характеризуються відносною стійкістю, живучістю і сталістю, повільно піддаються змінам у процесі глибоких зрушень у суспільному бутті.

Таким чином, політична культура являє собою сукупність індивідуальних позицій і орієнтацій учасників даної системи. Це – суб'єктивна сфера, що лежить у підґрунті політичних дій і надає їм значення. Досліджуючи феномен політичної культури, необхідно зазначити, що він має подвійну сутність, бо являє собою, з одного боку, субсистему політичної системи суспільства, а з другого боку, субсистему загальної культурної системи. Таким чином, політична культура трактується як спільне поле функціонування двох систем суспільства: політичної та культурної. Через нього суспільна культура впливає на характер політичних стосунків, а ті, в свою чергу, здійснюють зворотний вплив на культуру суспільства.

Література:

Гаджиев К.С. Политология: учебник для высших учебных заведений. – М.: Логос, 2003. – 488с.; Политология. Навчальний посібник. / Під ред. д.ф.н., проф. В.Г. Воронкової. – Запоріжжя: Видавництво ЗДІА, 2008. – 232с.; Сергієнко Т.І. Трансформація політичної культури українського суспільства в контексті внутрішньополітичної інтеграції // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: Збірник наукових праць / Гол. ред.. В.Г.Воронкова. – Вип.29. – Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2007. – С. 102-113.; Українська нація: шлях до самовизначення / М.М.Вівчарик, П.П. Панченко, В.І.Чмихова. – К.: Вища шк., 2001. – 287с.; Цимбалістий Б. Родина і душа народу // Українська душа: Збірник наукових праць. – К.: енікс, 1992. – С.66-96.

Сидоренко С.В.

АКСІОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Громадянське суспільство – це спільність вільних, незалежних, рівноправних людей, кожному з яких держава забезпечує юридичні можливості бути власником, користуватися економічною свободою та надійним соціальним захистом, іншими правами та свободами, брати участь у політичному житті та в інших сферах життєдіяльності людини і громадянина. Це організоване в глобальному масштабі об'єднання людей, які незалежно від національної належності чи громадянства розділяють загальнолюдські цінності. Ці люди проявляють активність у вирішенні проблем світового розвитку, особливо у тих сферах, де уряди нездатні чи не бажають приймати необхідні рішення. Політичною основою глобального громадянського суспільства являється глобальний рух неурядових організацій (екологічних, антивоєнних, культурних, релігійних тощо). Вони слугують альтернативними або неофіційними каналами спілкування у світовому товаристві, сприяючи взаємній довірі між народами.

До інститутів громадянського суспільства належать громадські організації, професійні і творчі спілки, організації роботодавців, благодійні організації, релігійні організації, недержавні засоби масової інформації та інші непідприємницькі товариства і установи [2].

Ознаками громадянського суспільства є наступні компоненти: 1) приватна власність, вільна праця, підприємництво; 2) існування вільних політичних партій, громадських організацій та інших об'єднань громадян на добровільній основі; 3) наявність незалежної системи ЗМІ; 4) вільний розвиток сім'ї як первинної основи співжиття людей; 5) регулювання поведінки людини за допомогою етичних норм і здійснення людиною своїх потреб та інтересів в інших сферах приватного і суспільного життя (глобальна етика). В економічному плані глобальне громадянське суспільство базується на глобальному діловому секторі, представленому приватним підприємництвом, перш за все, транснаціональними корпораціями. Проте багато вчених глобалістів, підкреслюючи зростаючу соціальну відповідальність приватного бізнесу, все ще говорять про концентрацію економічної влади в приватних руках. Технологічною основою глобального громадянського суспільства являється розвиток найновіших технічних засобів

комунікації, що забезпечують розповсюдження глобальних потоків інформації через державні кордони на великі відстані. Це вже привело до виникнення нового явища у світовому розвитку, що отримало назву «глобальна революція у спілкуванні».

Громадянське суспільство повинно забезпечувати умови для повного виявлення творчих можливостей кожного індивіда, сприяти всебічній реалізації особистості, її інтересів, цілей і устремлінь. Основа громадянського суспільства – повноправний індивід, особистість з її невід’ємними правами людини і громадянина.

Держава, здійснюючи владу, підпорядковує свою діяльність служінню цьому суспільству; забезпечує рівні можливості для всіх людей і всіх сфер їх життєдіяльності; на засадах соціальної справедливості; гуманізму і милосердя, не втручається в особисте життя людини і громадянина, регулює соціальні відносини в межах чинної конституції законів та інших нормативно-правових актів. Між державою й суспільством повинна бути певна дистанція – кордон демократії, перетинання якого веде до одержавлення суспільства, що з позиції демократії і гуманізму неприпустимо. У межах такої дистанції держава є суттєво необхідною громадянському суспільству, так воно без неї не може не тільки розвиватися, а й існувати.

Рівень життя людини чи певної спільноти багато в чому залежить від держави. Зміна співвідношення між державою і громадянським суспільством, пріоритет права над державою є найтиповішими закономірностями розвитку молодих держав на початку ХХІ століття. Без демократичної держави неможливе громадянське суспільство, а без громадянського суспільства неможлива повноцінна цивілізована держава. Ці феномени знаходяться у стані суперечливої взаємодії та взаємозв’язку. Усвідомлення розуміння їх взаємозв’язку є важливою необхідною умовою розбудови державності в Україні. Громадянське суспільство і держава є необхідними складовими нації [4].

Як свідчить аналіз першоджерел, реформування глобалізації приводить до народження громадянського суспільства нового типу. Воно не протиставляє себе державі, але й по своїм масштабам та організації являється глобальним. Своє втілення воно знаходить у сильних всесвітніх недержавних організаціях – таких, як «Оксфам», «Грінпіс», «Мережа третього світу» чи «Рейнфорест екшн нетворк», а також у коаліціях сотень менш сильних організацій. Сіетльська коаліція являє собою приклад політичного руху нового типу, характерного для нашого інформаційного століття. Глобальне громадянське суспільство є новим концептом, що пов’язане з процесами глобалізації, які відбуваються у сучасному світі і осмислюються у своїх парадигмальних засадах. Громадянське суспільство, а тим більше глобальне громадянське суспільство, не існує само по собі. Має місце історико-культурний, соціально-політичний та економічний контекст.

Можна назвати концепт «глобального громадянського суспільства» свого роду «ідеальним типом» згідно з М.Вебером, тобто інтелектуальною конструкцією, яка описує стан справ у цьому конструкті і передвизначає силові лінії і реперні точки у дійсності в процесі її становлення. Глобальне громадянське суспільство – це поки що абстракція, що представляє собою проект існування західного суспільства без національної держави, тобто змісту без форми. Це суспільство мислиться виключно як таке, яке створене на індивідуальній ідентичності, по ту сторону всіх форм ідентичності колективної – етнічної, народної, релігійної і навіть національної. Ще І.Кант створив теорію громадянського суспільства у дусі пацифізму і антропологічного оптимізму, вважаючи, що воювати між собою і захищати держави-нації нерозумно, а корисніше і прибутковіше співпрацювати. Тоді й реалізується громадянське суспільство, засноване на розумі і моралі. Громадянське суспільство, таким чином, мислиться як таке, що виходить за межі національних держав і протиставляється їм як формам організації, які слід анулювати. Форма національної ідентичності повинна уступити місце ідентичності виключно індивідуальній і тоді ми отримаємо суспільство індивідуумів, у якому ніяких форм колективної ідентичності не

залишиться. Якщо розмістити концепт громадянського суспільства у конкретний історичний контекст, то ми побачимо, що суспільство не може бути глобальним, зверхнаціональним, постдержавним, але в кінці кінців воно все ж таки стане глобальним.. Тому ми розглядаємо глобальне громадянське суспільство як вищу форум суспільства громадянського, його оптимум.

Сучасні підходи до дослідження складних процесів взаємодії громадянського суспільства з різними рівнями соціуму і ролі громадянського суспільства в систему глобального суспільства передбачають модель, у рамках якої виділяються відмінності між державою, політичним суспільством, громадянським суспільством, економічним суспільством. Такі слабко структуровані складні об'єкти вивчаються сучасною наукою як системи, тобто у взаємодії елементів в їх системі. Головна мета системної методології – орієнтація конкретних досліджень на цілісне сприйняття складних об'єктів; виявлення багатоманітності зв'язків і відносин всередині такого об'єкта і у його взаємовідносинах з оточенням; вивчення механізму її зміни. У контексті системного опису об'єкта дослідження у його побудові виділяються елементи – упорядкована множина взаємопов'язаних узагальнюючих характеристик; доступних для безпосереднього емпіричного спостереження і оцінки. В інструментальному плані системний підхід органічно виливається у створення системної моделі, що представляє громадянське суспільство в операціоналізованому вигляді, тобто як об'єкт емпіричного спостереження і дослідження

Література:

Бауман З. Глобализация. Последствия для человека и общества / З.Бауман; пер. с англ. – М.: Издательство «Весь Мир», 2004. – 188 с.; Бевзенко Л.Д. Соціальна самоорганізація: надія чи загроза / Л.Д.Бевзенко // Людина і влада. – 2000. – №11-12. – С.70-76.; Бевзенко Л.Д. Соціальна самоорганізація: надія чи загроза / Л.Д.Бевзенко // Людина і влада. – 2000. – №11-12. – С.70-76.; Бех В.П. Социальный организм: философско-методологический анализ /В.П.Бех . – Запорожье.: «Тандем-У», 1998. – 186 с. ; Воронкова В.Г. Філософія глобалізації: соціоантропологічні, соціоекономічні та соціокультурні виміри. Монографія. / Воронкова Валентина Григорівна. – Запоріжжя: Видавництво ЗДІА, 2010. – 272 с.

Слюсар В. М.

СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ ЗМІСТ ІДЕЙ В. БЕНЬЯМІНА ПРО "МІФІЧНЕ" ТА "БОЖЕСТВЕННЕ" НАСИЛЛЯ

Осмислення проблеми насилля як соціального та духовного феномену було відображене у дослідженнях багатьох філософів ХХ століття, передусім Вальтера Беньяміна, Мішеля Фуко, Рене Жирара, Славоя Жижека, Етьєна Балібара, П'єра Аснера тощо. В. Беньямін відомий насамперед своїми філософсько-культурологічними та літературно-критичними працями. Нині є менш дослідженою у вітчизняних філософських науках його соціально-філософська спадщина. Власне, самим своїм життям В. Беньямін проявляв непримиренність до соціально-політичного насилля: з приходом до влади в Німеччині фашистів на чолі з Адольфом Гітлером Вальтер Беньямін лишає країну та переїздить до Парижу, а згодом здійснює невдалу спробу нелегально покинути країну. При перетині кордону його було затримано, і щоб не потрапити до рук гестапо, він покінчив життя самогубством. Відомий німецько-єврейський філософ так і не зміг погодитися з режимом насилля, який починав охоплювати в той час усю Західну Європу.

Основною філософською працею Вальтера Беньяміна, в якій простежується розрізнення форм насилля на "міфічне" і "божественне", є "Zur Kritik der Gewalt" ("До критики насилля" або "Критика насилля"). Акцентуючи увагу на інструментальному характері насилля, тобто його реалізації як засобу, а не цілі, німецький мислитель у контексті позитивного права взяв за основу класифікації видів насилля наявність (або відсутність) всезагального історичного визнання його цілей. Зрозуміло, що насилля є засобом для досягнення історично визнаних цілей (В. Беньямін визначає їх як правові) та

невизнаних (природні). Будь-яка форма насилля, яке застосовується для досягнення природних цілей, має правовстановлюючий характер [1: с. 186], тому насилля з боку окремих осіб для досягнення цих цілей фіксується у соціальних нормах через правову систему як небезпека соціальним порядкам [1: с. 183]. Але парадоксально процес монополізації правової системи на застосування насилля зустрічає спротив з боку окремих осіб та соціальних груп та спільнот, що пояснює і протиправні симпатії у громадській думці до "бунтівників". Для уникнення руйнування правової системи у суспільстві допускається право на здійснення насилля для досягнення природних цілей. Правові суб'єкти санкціонують застосування насилля, яке, хоча, фактично відноситься до правової сфери, але воно сприймається громадськістю як засіб досягнення природних цілей. Такі випадки застосування насилля дозволяються правом на протест і військовим правом. Що стосується першого, то цим правом, за В. Беньяміном, наділений організований робітничий клас, зокрема правом на забастовку. Але з боку владних інституцій це право суворо регламентовано, дотримання відповідних для проведення протестних акцій норм, закріплених юридично, визначається як допустиме і позбавлене насилля. Вихід за межі регламенту, наприклад, коли регулярність проведення забастовок загрожує повною зупинкою виробничого процесу як на одному, так і на усіх підприємствах, навпаки, оголошується незаконним, а, отже, виявом насилля. Таким чином, для відповіді на стигматизоване владою насилля держава легітимізує власне право на застосування насилля. Як зазначає В. Беньямін, "за певних умов держава вважає дії тих, хто бастує, насиллям і протистоїть їм насильницьким шляхом" [1: с. 185]. Також і військове право регламентує та санкціонує застосування сили для досягнення правових цілей, які сприймаються суб'єктами як природні. Але існує суттєва відмінність військового насилля від насилля для реалізації права на протест. Якщо останнє має правовстановлюючий характер, то перше – правопідтримуючий. Утім, у суспільстві у контексті права є форма насилля, яка виконує одночасно обидві функції. Таким насиллям, на думку В. Беньяміна, є поліцейське. По відношенню до права ці обидві форми насилля відображають суть "міфічного" насилля, якому він протиставляє правознищуче – "божественне".

Важливим у розрізненні "міфічного" та "божественного" насилля є спрямованість. Характерною ознакою правовстановлюючого насилля є спрямованість на самоутвердження (насилля, яке породжує насилля), у той час як правопідтримуючого – на самообмеження, відсутність необхідності пошуку нових об'єктів, на який воно спрямовуватиметься. Реалізація "міфічного" насилля відбувається як маніфестація, тобто воно не спрямоване на досягнення конкретних цілей, а відтак насилля постає не засобом, а проголошенням власного буття. Сам процес правовстановлення по суті є встановленням влади, яка, маніфестуючи насилля, утверджує як право мету не вільну від насилля, а, навпаки, залежну від нього. На відміну від "міфічного", яке здійснюється на владному принципі, "божественне" – на справедливості. Використання владою засобу "міфічне" насилля має на меті, з одного боку, встановлення чітких меж її здійснення, а з іншого – визнання рівних для обох сторін (об'єкта і суб'єкта насилля) прав, на основі яких влада реалізовуватиметься. При цьому В. Беньямін акцентує на вдаванні рівності прав, оскільки для владної сторони відповідні права не є актуальними. Так, звертаючись до творчості А. Франса, він наводить такий приклад "рівності" як спільна заборона і багатим, і бідним ночувати під мостом.

Припинення дії "міфічного" насилля здатне, за В. Беньяміном, лише чисте насилля, до якого відноситься "божественне". Зокрема розрізняючи їх, він зазначає, що "якщо міфічне насилля правовстановлююче, то божественне – правознищуче, якщо перше встановлює межі, то друге їх руйнує; якщо міфічне викликає провину і гріх, то божественне діє як спокута; якщо перше погрожує, то друге вражає; якщо перше криваве, то друге смертельне без пролиття крові" [1: с. 199]. А відтак, якщо "міфічне" здійснюється заради самого життя, то "божественне" – над самим життям заради того, хто живе. Саме тому, на думку В. Беньяміна, перше вимагає жертв, а друге їх приносить. При цьому,

об'єкт жертви при здійсненні обох форм насилля різний. Якщо "міфічне" може призвести до людських жертв, то божественне, навпаки, може спрямовуватися на певні блага та права, але не на душу живої людини. Чисте насилля знаменує собою початок нової історичної епохи, яка характеризується відміною державного насилля. Але ключовим питанням залишається, яким чином розрізнити, чи конкретний вияв насилля, зокрема революційного насилля, є чистим.

Також Вальтер Беньямін вивів закон коливання насилля, який полягає у тому, що правопідтримуюче насилля протидіє контр насиллю, підриває правовстановлююче насилля, а це, у свою чергу, призводить до утвердження нового права внаслідок перемоги або нового насилля, або раніше пригніченого над правовстановлюючим. З моменту утвердження нове насилля, за В. Беньяміном, приречено на занепад.

Аналізуючи філософську спадщину Вальтера Беньяміна можна визначити такі принципи соціальної дії, які запобігають насиллю як страх перед загальними збитками та ненасилля. Що стосується першого, то він виникає у результаті будь-якого насильницького зіткнення, але, на відміну від конфліктів на міжособистісному рівні зіткнення великих соціальних груп, спільнот, класів, націй у масовій свідомості існує тенденція до втрати на почуттєвому і раціональному рівнях людьми цього страху. Це полягає у відсутності усвідомлення суб'єктом, що застосування насилля призведе до його матеріальних втрат у тій же мірі, як і об'єкта.

Ненасилля виступає способом урегулювання конфліктів, зміст якого полягає у свідомій відмові усіх сторін від застосування примусу. Але погодимося із В. Беньяміном, який зазначав, що цей спосіб ефективний лише у міжособистісних відносинах, в яких значну роль відіграє суб'єктивний фактор. А відтак "ненасильницьке досягнення згоди має місце там, де культура серця уже дала людям в руки чисті засоби для його досягнення" [1: с. 191]. Суб'єктивними засадами для такого способу розв'язання конфліктів виступають сердечна ввічливість, симпатія, миролюбство, довіра тощо. Ці засоби можуть регламентуватися нормами моралі та права, але їх об'єктивування через закони визначають характер дії цих "чистих засобів" як опосередкований. Тому соціальний характер взаємовідносин передбачає опосередкування законами та правилами, актуалізуючи роль техніки взаємодії. На перший план виходять бесіда як основна цивілізована техніка досягнення ненасильницької взаємодії та мова як засіб взаєморозуміння та взаємопорозуміння.

Література:

Benjamin W. Zur Kritik der Gewalt / W. Benjamin // Benjamin W. Gesammelte Schriften, vol. II. 1, herausgegeben von R. Tiedemann e H. Schweppenhauser, Suhrkamp, Frankfurt a. M., 1999. – S. 179 – 204.

Скворцова К. М.

МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКОГО АНАЛІЗУ ФЕНОМЕНА ЩАСТЯ

Соціально-практична актуальність дослідження обумовлена зростаючою кількістю нагальних завдань, які стоять перед людиною, і найголовнішим є знаходження узгоджених дій для виживання і розвитку людства – для щастя, застосовуючи при цьому пізнавальні і практичні зусилля. Зважаючи на соціальні умови сьогодення, де існує нівелювання матеріальними і духовними цінностями, різного роду конфлікти, міждержавні зіткнення, важливою у практичному плані залишається суспільна потреба в об'єктивному щасті, та його суб'єктивному відчутті, сприйнятті, розумінні, що сприяє будівництву щасливої картини світу, тобто щасливого світогляду.

Негативна ситуація, що склалась як в українському суспільстві, так і всьому світі, обумовлюється порушенням смислових світоглядних орієнтирів на понятійно-теоретичному рівні. Зокрема, це стосується поняття «щастя». Сьогодні, на хвилі

постмодернізму, народжуються та поширюються різноманітні суперечливі інтерпретації цього поняття, вкрай важливого для смислового самовизначення людини.

Теоретична актуальність полягає в фрагментарному характері соціально-філософського осмислення поняття «щастя». У сучасній літературі поняття «щастя» вивчають в рамках онтологічного підходу і розглядають як «стан буття» (А. Алексєєв, Г. Арєндт, В. Воловик, Г. Воловик, І. Івін, С. Крилова, Ю. Осічнюк, С. Рубінштейн, В. Татаркевич, Н. Хамітов), гносеологічного – «щастя – форма пізнання» (М. Аргайл, І. Гуляс, Е. Десі, І. Джидар'ян, Є. Ільїн), аксіологічного – «щастя як цінність» (А. Грицанов, М. Маслоу, Е. Фромм).

Отже, метою статті є дослідження методологічного аспекту соціально-філософського аналізу феномена щастя.

Методологічний аспект дослідження феномена щастя передбачає, по-перше, з'ясування генези соціально-філософського аналізу його попередніми дослідниками; по друге – виявлення сутності феномена і уточнення змісту поняття, що його позначає.

Приступаючи до дослідження генези феномена щастя, прослідкували, як на ранніх етапах історії людства зароджувались думки мислителів, детально розглянули становлення та розвиток феномена, що дозволило окреслити перспективи подальших дослідницьких пошуків.

Аналіз генези соціально-філософського аналізу феномена щастя дає підстави стверджувати, що на кожному історичному етапі існували певні сутнісні характеристики його осмислення.

На початку історії людства думки філософів на феномен щастя перебували в полоні міфології (даосизм, натурфілософія), проте критична рефлексія власних підвалин формувала нові світоглядні позиції. З прагненням освоїти підґрунтя єдності людини і Всесвіту формується об'єктивно-ідеалістична позиція щодо закономірного розвитку суспільства (Сократ, Платон, Аристотель), де існує викривлене обґрунтування поняття «щастя», а його сутнісні характеристики наповнені утопічним баченням. Мислителі середньовіччя в абсолютизованій формі підійшли до розуміння феномена щастя, відстоюючи ідею божественного початку, заклали початок розкриттю діяльної основи людини, яка пізніше була обґрунтована соціально-філософськими поглядами Нового часу. Просвітницька віра у безмежний потенціал людини поділялася І. Кантом, проте існувала певна загроза у формулюванні абстрактного щастя в конкретно-історичних умовах. В центрі української соціально-філософської думки людина з її внутрішнім світом (Сковорода Г.), який перебуває в органічній єдності з умовами її самореалізації. За марксистською філософською думкою соціальному надавалася перевага над особистісним, тим самим, окреслювався один сутнісний «кут» феномена щастя. Сучасній соціально-філософській думці характерна певна обмеженість можливостей для повного теоретичного аналізу, що зумовлює фрагментарний характер сучасного етапу вивчення феномену щастя у рамках соціального пізнання в цілому.

З'ясували, в історії соціально-філософської думки на феномен щастя існують діаметрально протилежні погляди на обговорювану проблему. У той же час зберігається і значна наступність у її розвитку, яка не дозволяє однозначно стверджувати, що навіть самі «наймодніші сучасні концепції» повністю відходять від загальнофілософської проблематики. Отже, перейдемо до розкриття сутності даного феномена та змісту поняття, що його позначає.

Аналіз наукової літератури вказує на необхідність синтезу всіх існуючих підходів з метою забезпечення більш цілісного понятійного відтворення феномена щастя. Виконаємо дане завдання з позиції діяльнісного підходу.

Аналіз визначення поняття «щастя» в психології дає підставу стверджувати, що пояснюється даний феномен в контексті понять «задоволеність», «якість життя», «позитивний максимум» (М. Аргайл, І. Гуляс, Е. Десі, І. Джидар'ян, М. Маслоу, Е. Фромм). В психології аксіологічними передумовами досягнення щастя є позитивні емоції,

відчуття гармонії, захоплення життям, які засновані на емоції радості. Даний підхід охоплює один рівень системи щастя, повинна існувати об'єктивна закономірність, адже суб'єктивні позитивні емоції людини можуть перетворитися на фантазування уявного щастя, і як наслідок, перетворюватися в бездумну діяльність.

Звернемось до філософсько-енциклопедичних словників останніх десятиріч. Українські дослідники Н. Хамітов, С. Крилова в філософському словнику поняття «щастя» розглядають як «переживання вищої повноти і осмисленості буття, стан радості від того, як складається життя» [3, с.248]. Вказані необхідні структуруючі елементи поняття як «повнота буття», «осмисленість буття», «радість життя». Дослідники в запропонованому визначенні не вказують на суб'єкта здійснення щастя. Виходячи з онтологічного підходу дослідження, щастя нерозривно пов'язане з конкретним буттям людини, тобто існуванням. Повнота буття забезпечується сукупністю буття природи, суспільства, буття духовного, які утворюють світ як єдине ціле, динамічну реальність [1, с.14]. Виходячи з того, що буттю притаманні ознаки – мінливість і розвиток, отже, структуруючим елементом щастя є динамічний стан буття, без нього щастя не існує як такого. В. Воловик, Г. Воловик в філософському словнику поняття «щастя» визначають як «стан вищої задоволеності людини своїм існуванням, виконання заповітного ... Прагнення до щастя природним чином впливає з природи людини, з її прагнення до ідеалу і повноти буття, але розуміється воно, зрозуміло, по-різному, - залежно від ціннісних орієнтацій» [1, с.113]. Невід'ємними структуруючими елементами виступають «задоволеність», «ідеал», «ціннісні орієнтації». В даному визначенні суб'єкт – людина, яка виступає творцем і носієм феномена щастя. Сенс життя людини розкриває характер його ціннісних орієнтацій і прагнень.

Для розкриття сутності щастя необхідно розуміти сутність людини, якої є суб'єктність, протиставлення себе спочатку природі, а потім суспільству, об'єктивної реальності, її освоєння і зміна, перетворення [2, с.116]. Закономірністю розвитку соціального виступає взаємозв'язок «людина - суспільство». Таким чином, наступним елементом системи поняття «щастя» виступає суспільне та індивідуальне. Гносеологічний підхід відображає стійкий соціальний зв'язок - суб'єкт-об'єкт-суб'єктний, коли людина є суб'єктом, взаємодіє з іншими суб'єктами, і, формує суспільство зі своєю громадською свідомістю, соціальним досвідом практичної діяльності.

Таким чином, вважаємо за необхідне виділити сутнісні ознаки, що складають зміст поняття «щастя»: осмислена активна свідомо-творча людська діяльність як шлях формування цілісної особистості; індивідуальна міра задоволеності соціально-значущими потребами, інтересами, цінностями; конкретно-історичні умови визначеного соціального простору і соціального часу; результат – гармонія буття. Дане розуміння сутності щастя дозволяє більш чітко визначити зміст поняття, що позначає даний феномен: щастя – це динамічний стан буття людини, за якого в процесі активної свідомо-творчої діяльності особистість реалізує соціально-значущі потреби, інтереси, цілі, цінності, досягає гармонії із внутрішнім та зовнішнім світами. Перспективою подальших дослідницьких пошуків є вияв закономірного характеру розвитку феномена щастя.

Література:

Краткий философский словарь // Ред.-составители В. И. Воловик, Г. В. Воловик. – Запорожье: Просвіта, 2004. – 140 с.; Основи соціальної філософії: Навчальний посібник / Під заг. ред. В. І. Воловика. – Запоріжжя: Просвіта, 2012. – 320 с.; Хамітов Н., Крилова С. Філософський словник. Людина і світ. – К.: КНТ, Центр навчальної літератури, 2007. – 264 с.

Стешенко В. В.

ФІЛОСОФІЯ УПРАВЛІННЯ СЕРВІСОМ В БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВАХ

Актуальність теми досліджена пов'язана із тим, що у світовій практиці як великого, так і малого бізнесу різних сфер діяльності зростає значущість якості сервісу,

якості обслуговування клієнта. Проблема полягає у тому, що для більшості сучасних вітчизняних компаній управління якістю залишається лише формальністю, яка присутня у банківських установах у вигляді стандартів обслуговування. Сервіс формує довіру до банківської установи. Тому правильна побудова системи управління якістю як ніколи важлива для можливості вистояти в умовах ринку високої конкуренції.

На сьогоднішній день у дослідження проблем функціонування і розвитку сервісного управління як об'єкта наукового пізнання чималий внесок зробили відомі вітчизняні та зарубіжні вчені, серед из яких І. Шалфіцький.[1], Бурменко Т.Д .[2], Моргулець О.Б.[3].

Розглядаючи особливості становлення сервісного управління, треба приділити увагу певним відмінності щодо його назви та зміст характеристик.

Виклад основного матеріалу дослідження. Виходячи з огляду наукової літератури у зарубіжних і вітчизняних наукових джерелах присвяченої проблематиці яка досліджується, сервісну концепцію представляють як: управління сервісом, сервісно-орієнтоване управління, сервісний менеджмент, сервісне управління, організаційно-управлінська сервісна діяльність, сервіс-менеджмент.

За І. Шалфіцьким, який розглянув відмінності сутності значень «сервісне управління», та «управління сервісом», існує два підходи до сервісної діяльності, перший – сервісна діяльність розглядається як філософія ведення бізнесу, яка максимально відповідає сучасному постіндустріальному етапу розвитку суспільства. Це поняття виникло слідом за усвідомленням теоретиками і практиками бізнесу того, що споживач купує не товари або окремі послуги, а рішення періодично виникаючих проблем та способи задоволення їх постійних і численних потреб.

Другий функціональний представлений у вигляді взаємодії сервісу з іншими різновидами діяльності на підприємстві. У даному разі йдеться про термін «управління сервісом» і це не що інше, як управління сервісними підрозділами підприємств.

На думку автора, управління сервісом:

- більшість працівників підприємства вважають, що вони не мають до сервісу ніякого відношення.

- соціальні аспекти сервісу частково регулюються (стандарти роботи фронт-підрозділів, тренінги персоналу тощо);

- асоціюється з організацією та керівництвом діяльності сервісних підрозділів з виробництва та реалізації послуг (реалізація специфічної функції підприємства);

Автор пропонує використати термін «сервісне управління», де звертає увагу на ідентичність даного терміна з термінами «сервісний менеджмент» та «сервіс-менеджмент».

Отже, на думку науковця, відповідно до першого підходу, сервісне управління – це філософія управління, що спрямована на задоволення потреб конкретного споживача і являє собою:

- генеральну стратегію орієнтації на споживача, а це означає, що він знаходиться у центрі уваги підприємства;

- в організації створюються можливості і умови для виробництва сервісного продукту чи послуги (забезпечення навченим персоналом, матеріальними ресурсами, технологією);

- поєднуються цілі та інтереси (переваги) всіх залучених до сервісної діяльності сторін (організацій, клієнтів, співробітників, та ін.);

- матеріальний продукт перетворюється на носія (умова надання) послуги.

З огляду на вищенаведене, сутність сервісного менеджменту можна представити виходячи з таких положень.

1. Сутність сервісного менеджменту визначає орієнтація на якість сервісу, яка має вирішальне значення для управління санаторно-курортними та оздоровчими підприємствами.

Фокусування на дослідженні якості банківської послуги та процесу сервісного забезпечення послуги зробило вирішальний вплив на загальний підхід до управління якістю сервісу і стало центральним аспектом системи управління даних підприємств (банківських установ). Тому необхідною умовою є формування системи менеджменту якості сервісу у банках, що передбачає впровадження єдиних стандартів для певних сегментів споживачів, системи моніторингу якості сервісу, в т.ч. сервісної взаємодії персоналу зі споживачем та процесу надання послуги.

2. Необхідно усвідомити, що використання традиційних принципів менеджменту, заснованих на спеціалізації та поділі праці, є недостатнім для забезпечення ефективного менеджменту в банківських установах. Сервісне управління повинно базуватися на формуванні керівництвом сервісної стратегії та узгодженні її із сервісними потребами клієнтів і можливостями обслуговуючого персоналу, щодо можливості та бажання надання якісного сервісу. З огляду на викладене вище, управління персоналом в банківських установах, повинно базуватися на принципово іншій основі – роботі в команді, міжорганізаційному партнерстві та міжфункціональному співробітництві.

3. Розглядаючи сервісне управління, варто зазначити, що процес у діяльності санаторно-курортних та оздоровчих підприємств розглядається як одне ціле (що включає сервісні системи і сервісну діяльність) та є базовою частиною його діяльності.

4. Сервісне управління передбачає формування у персоналу сервісних компетенцій, сервісної поведінки та комунікативних вмінь, яка насамперед базується на системі постійного навчання та підвищення кваліфікаційного рівня особливо працівників контактної групи.

Модель менеджменту у сфері послуг, спираючись на дослідження Т. Бурменко, включає основні чотири елементи: сегментацію ринку, концепцію обслуговування, систему надання послуг і політика підприємства [2].

О. Моргулець, зазначає, що сервіс-менеджмент – це вид управлінської діяльності підприємства спрямований, на вивчення та формування потреб, виявлення способів та методів їх задоволення за допомогою сервісної діяльності. Тобто автор вважає сервісологію центральним елементом сервіс-менеджменту, хоча виокремлює й інші підсистеми, що відповідають за окремі напрями сервіс-менеджменту.

Так, на думку автора: за розробку послуги та її просування на ринку відповідає маркетинг; за професіоналізм службовців – кадровий менеджмент; фізичне оточення – офіс-менеджмент; системи надання послуг – операційний менеджмент; за споживачів (вивчення, формування та задоволення їх потреб) – сервісологія [3].

Висновки:

Підсумовуючи, слід зазначити, що управління операційною діяльністю (сервісом), управління якістю послуг, сервісологія, комунікативний менеджмент, кадровий менеджмент, управління інтегрованими маркетинговими комунікаціями, клієнтоорієнтоване управління, управління знаннями становлять загальне ціле, що є основою формування процесу сервісного управління.

Література:

Шалфицкий И.И. КУКС-технология сервисного управления компанией: что представляют собой карты управления качеством сервиса / И.И. Шалфицкий, Е.И. Рыжкова // Маркетинг услуг. – 2011. – №2. – С. 110 – 120; Бурменко Т.Д. Сфера услуг: менеджмент: Учебн. пособ. / кол.авт.; под ред. Т.Д. Бурменко. – М.: КНОРУС, 2007. – 416 с.; Моргулець О.Б. Діалектичний зв'язок сервісології та сервіс-менеджменту/ О.Б. Моргулець // Економічний вісник Донбасу. – 2011. – №3. – С. 188–192

АДАПТАЦІЯ ТА ЗАСТОСУВАННЯ ПРОВІДНИХ ІНОЗЕМНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УКРАЇНІ

Сучасний етап розвитку світової економіки характеризується дедалі більшим посиленням глобальної конкуренції. І це передусім стосується ринку високотехнологічних товарів (продуктів «хай-тек») як іноземних так і вітчизняних виробників.

Актуальність застосування провідних іноземних технологій та особливостей маркетингу продуктів «хай-тек» тісно пов'язані з тим, що високотехнологічні галузі являють собою наукоємні, динамічні напрями, в яких нові досягнення часто випереджають усвідомлені потреби потенційних користувачів і порушують встановлені межі між традиційними секторами промисловості. Їх квінтесенцією є інформація, яка робить можливим виробничий процес. Якщо утилітарність звичайних товарів продиктована їх фізичним змістом і структурою, то утилітарність науково-технологічних розробок, технологій та інших інтелектуальних продуктів ґрунтується на постійно зростаючих і поновлюваних знаннях, які й уможливають безперервність потоку нових товарів і послуг.

Адаптація ринків іноземних технологій і високотехнологічних товарів загалом характеризуються такими ознаками [2]: монополістичні риси багатьох сегментів ринку; слабкі позиції покупців (недостатня можливість торгуватися); невизначеність цін на технології та науково-технологічні розробки, спричинена секретністю інформації та відсутністю реклами; розмите конкурентне середовище (адже, як правило, межі базового ринку нечіткі, тобто конкурентні загрози можуть надходити з різних технологічних горизонтів; у результаті постійних приходів і виходів конкурентів з ринку високою є технологічна невизначеність; межі промислових секторів змінюються і відбувається як об'єднання кількох ринків у новий базовий ринок, так і, навпаки, розпад на вузькоспеціалізовані сегменти); високий ступінь географічної концентрації попиту і пропозиції; сильна позитивна кореляційна залежність між торгівлею науково-технологічними розробками і науково-дослідницькою діяльністю; драматично швидке скорочення термінів між винаходом та його реалізацією (прискорене економічне старіння науково-технологічних розробок і технологій); короткі життєві цикли: якщо життєвий цикл більшості промислових товарів становить 10-15 років, то для високотехнологічної продукції, як правило, він не перевищує 3-5 років; для неї характерне також копіювання, тому фактор часу в стратегії проникнення на ринок для цих товарів є вирішальним; висока кореляція між патентуванням і ліцензуванням та розвитком високотехнологічного експорту та ліцензуванням; тісний взаємозв'язок між торгівлею технологіями і прямими іноземними інвестиціями (наявність позитивної кореляції між експортом ліцензій та експортом капіталу); привабливість ринків для інвестиційних товарів та кваліфікованих працівників; відносна застарілість технологій, що продаються у даний час, особливо для незалежних фірм; глибші та міцніші зв'язки між отримувачами і постачальниками, ніж у випадку торгівлі товарами широкого вжитку; творчий підхід до застосування технологій (тільки-но технологію створено, дуже важливо швидко знайти для неї комерційні виходи і застосувати її як нову «технологічну платформу» для максимальної кількості виробів, тобто фактично технологія створює ринок).

Міжнародний обмін технологіями може здійснюватися як у чистому вигляді (торгівля патентами, ліцензіями, ноу-хау), так і у вигляді торгівлі техноємними товарами. Якщо такий обмін включає і торгівлю техноємними товарами, то для оцінки його обсягів застосовується класифікація технологічної місткості торгівлі, розроблена ЮНКТАД.

Термін "технологія" означає результат інтелектуальної діяльності, сукупність систематизованих наукових знань, відпрацьованих технічних, організаційних та інших рішень у вигляді документації про застосування відповідного технологічного процесу,

технологічного обладнання, що використовуються для виробництва продукції, послуги, які надаються при здійсненні зазначеного виробництва, а також про перелік, строк, порядок та послідовність виконання технологічних операцій процесу виробництва, реалізації та зберігання продукції.

Процес застосування технологій, до яких, за усталеною міжнародною практикою, належать науково-технологічні розробки, взагалі інтелектуальні продукти, – це значно більше ніж просте розповсюдження товарів, процесів або послуг. Він включає в себе всі системи підтримки та забезпечення виробництва продукту, процесу або послуги, що є результатом передачі знань, навичок, досвіду або методу організації. Ця відмінність є дуже важливою, вона примушує розглядати технологію у широкому розумінні, включаючи не тільки той або той запатентований чи незапатентований процес або технологію виробництва, а й інші різноманітні знання, необхідні для створення підприємства.

Об'єктом технології може бути складова технології, пов'язана з використанням технології і/або виготовленням продукції чи наданням послуг при застосуванні технології, щодо якої немає обмежень про передачу її для використання. До об'єктів технологій, зокрема, належать результати наукових та науково-прикладних досліджень, об'єкти права інтелектуальної власності, ноу-хау, технологічне обладнання та його комплектуючі, перелік, порядок та послідовність виконання операцій технологічного процесу виробництва продукції.

Ноу-хау – це конфіденційна інформація у вигляді документації про технології та їх об'єкти, яка не є загальновідомою або легкодоступною на день укладення договору про трансфер технологій, зафіксована в установленому порядку на матеріальному носії інформації, є корисною та може надати переваги її одержувачу порівняно з іншими особами, а також є необхідною для забезпечення можливості застосування технологій, що передаються. Термін “ноу-хау” використовується для визначення наукових, технологічних та конструкторських секретів, які стосуються виробництва продукції та послуг, що надаються при здійсненні цього виробництва, знань управлінського, організаційного, комерційного, торгового, фінансового або іншого характеру, взаємопов'язаних з розробкою і освоєнням технологій та їх об'єктів, виробництвом і реалізацією продукції, виготовленої з їх застосуванням, експлуатацією, обслуговуванням та ремонтом технологічного обладнання, яке входить до складу технологій, а також переліку, порядку та послідовності виконання певних операцій технологічного процесу, навичок, виробничого досвіду, пропозицій з удосконалення технологій, їх об'єктів і продукції.

Найбільш перспективними з точки зору впровадження сучасних іноземних науково-технічних можливостей для України вважається створення спільних підприємств та налагодження виробничої кооперації на базі українських підприємств у таких наукомістких галузях:

- літакобудування (літаки "Антонов" військового та спеціального призначення, для цивільної авіації, авіаційні двигуни тощо);

- суднобудування (патрульні катери, швидкісні катери на підводних крилах, двигуни тощо);

- телекомунікаційний сектор – проектування та впровадження сучасних систем зв'язку, в тому числі супутникових, надання відповідних послуг;

- ракетно-космічна галузь – використання об'єктів космічної інфраструктури України для організації та проведення досліджень, випробувань космічної техніки.

Таким чином, міжнародний технологічний обмін перетворився сьогодні на найбільш динамічний сектор світової торгівлі. Це органічно впливає із суті сучасного загальносвітового трансформаційного процесу в напрямі становлення нового технологічного укладу, який є наслідком розвитку науково-технічної революції і базується на новітніх сучасних інформаційних технологіях, революційних зрушеннях у засобах комунікацій, біотехнологіях, менеджменті. Країни, які зможуть посісти у цьому процесі

провідні позиції, стануть головними суб'єктами глобальної економіки XXI століття. Тому для України надзвичайно важливо визначити і реалізувати правильну стратегію по застосуванню сучасних іноземних високотехнологічних проектів в рамках глобальної економіки.

Література:

Воронкова В.Г. Нова парадигма філософії економіки XXI століття // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: збірник наукових праць / Гол. ред. В.Г. Воронкова. – Вип.46. – Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2011. – 282 с.; Дротянко Л. Г. Інформаційний вимір постнекласичної науки / Л. Г. Дротянко // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія; Збірник наукових праць. – К. : НАУ, 2008. – №1 (7). – С. 15-19.

Суховецька А. В.

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ КОРПОРАТИВНОЇ ФІЛОСОФІЇ І КУЛЬТУРИ

Як відомо, корпоративна культура є невід'ємною складовою сучасного суспільного життя. Успіх діяльності кожної організації – це результат синергетичних зусиль його членів, результат високої якості персоналу. Тобто, колективна взаємодія, при мінімумі формальних настанов, при максимумі творчості, припускає, що в колективі є порозуміння, єдність цілей, довіра, ідентичність колективу, при цьому цілі кожного члена колективу, які пов'язані з його трудовою діяльністю, збігаються з цілями організації в цілому. Тільки зусилля, що починаються в одному напрямку, призводять до складання і навіть помноження сил. Саме у таких умовах, завдяки злагодженості дій фахівців, виникає корпоративна культура, яка з моменту створення починає своє самостійне існування. По своїй суті вона, як правило, припускається у позитивному значенні [1, 137]. Як багатогранне соціокультурне явище, корпоративна культура базується на цінностях професіоналізму та виступає прискорювачем таких інноваційних перетворень, які виводять на перше місце «людський фактор». Усе це актуалізує розгляд корпоративної культури у філософсько-антропологічній площині. Перспектива, що відкривається внаслідок філософсько-антропологічного підходу до проблематики корпоративної культури, дозволяє виявити її вплив на сучасну людину, життєвий шлях якої задається логікою активного і мобільного суспільства. Відомий економіст і менеджер Томас Уотсон, будучи виконавчим директором компанії "ІВМ", так визначив значення корпоративної філософії і культури — складових загальної концептуальної бази продуцента: "Основні принципи корпоративної філософії і культури, відчуття духовної спільності, що властиве працівникам компанії, роблять набагато більший вплив на результати діяльності, ніж технологічні або економічні ресурси, організаційна структура, інновації чи нормування часу. Безумовно, усе це також необхідне для успіху. Проте основним чинником успішної діяльності компанії є відданість її працівників основним принципам корпоративної культури і філософії" [2, 321]. Корпоративна філософія й корпоративна культура тісно взаємопов'язані. Вони нерозривні та доповнюють один одного, утворюючи "дві сторони однієї медалі". Цю "медаль" — сукупність корпоративної філософії й корпоративної культури — також іменують по-різному: одні — як дух корпорації, інші — як загальну концептуальну базу продуцента. І перше, і друге розуміння правильне. Корпоративна філософія спільно з корпоративною культурою продукують комплекс цілей, суть яких відображає позицію, прагнення і профільно-ринкову орієнтацію підприємства, що формуються під впливом безлічі зовнішніх і внутрішніх чинників. Корпоративна культура і філософія для суб'єкта господарювання мають не просто велике, а визначальне значення. За їх допомогою керівництво контролює, підтримує і розвиває виробничі, комерційні й навіть соціальні процеси, які пов'язані з життєдіяльністю підприємства та підприємництвом в усьому різноманітті їх складових елементів. Корпоративна філософія і культура, що становлять два крила концептуальної бази підприємства, залежно від їхньої сили можуть високо піднести підприємство до вершин успіху в бізнесі або забезпечити

долю аутсайдерів ринку. Здоровий дух (корпоративна філософія і культура) зміцнює тіло (організаційно-функціональну систему), і навпаки. Розгляд прагматичних понять з погляду народної мудрості допомагає краще з'ясувати роль і значення концептуальної бази підприємства в його становленні, розвитку та перетворенні. Адже саме на її основі підприємство визначає, як саме йому здійснювати управління маркетингом і своєю виробничо-комерційною діяльністю, з обґрунтуванням причин, чому те чи інше має виконуватися саме в такий спосіб, а не інакше. Корпоративна філософія і корпоративна культура підприємства формуються під впливом різних сил. Їхньому виникненню сприяють окремі особи, угруповання в колективі, певні структурні підрозділи підприємства. Нерідко основні складові концептуальної бази пов'язуються з іменем засновника організації або перших керівників, які визначили спрямованість корпоративної філософії і культури, створили певне зведення принципів і вимог, яких має дотримуватися підприємство й на основі яких формуються його маркетингова політика та поведінка на ринку. Діючий управлінський і виконавчий персонал убирають і розвивають основи концептуальної бази підприємства, а новим працівникам доводиться адаптуватися до них і долучатися до цінностей і світогляду, культивованих у певній організації. Корпоративна філософія і культура можуть бути зміцнені й розвинені шляхом добору нових співробітників, яких наділяють статусом "члена команди", чиї схильності, поведінка й світогляд відповідають засадам концептуальної бази підприємства чи сприяють її прогресу. Водночас діалектика розвитку концептуальної бази потребує її підтримки. Способи й методи цієї підтримки можуть бути різними. Наприклад, систематичне ознайомлення нових працівників з основами корпоративної філософії і культури підприємства; регулярне нагадування в розмовах з персоналом, що виконуючи свою роботу, вони повинні враховувати, у першу чергу, систему цінностей компанії; культивування легенд, міфів, байок і розповідей, що стосуються історії та діяльності фірми; періодичне заохочення тих, хто дотримується світогляду, що існує в організації, та покарання тих, хто з ним не згоден або порушує його і т. п. Велику роль у видозміні чи коригуванні концептуальної бази підприємства може відіграти зміна лідерів або оновлення керівництва. Нерідко причинами перетворення корпоративної філософії і корпоративної культури є також диверсифікація діяльності; освоєння (завоювання) нових ринків; зростання підприємства та зміна його типу і статусу в корпоративному співтоваристві; зміна позицій у конкурентному середовищі (лідер, віце-лідер, аутсайдер) та ін.

Таким чином, корпоративна філософія й корпоративна культура тісно взаємопов'язані. Вони разом утворюють комплекс цілей, суть яких відображає позицію, прагнення і профільно-ринкову орієнтацію підприємства, що формуються під впливом безлічі зовнішніх і внутрішніх чинників. Залежно від сили корпоративної культури і філософії підприємства можуть високо піднятися до вершин успіху в бізнесі або відчуті долю аутсайдерів ринку, так як корпоративна культура і філософія становлять два крила концептуальної бази підприємств. Вони формуються під впливом різних сил. Їхньому виникненню сприяють окремі особи, угруповання в колективі, певні структурні підрозділи підприємства. На корпоративну культуру значний вплив здійснює філософія компанії, що включає етичні принципи, яка лежить в основі мислення і діяльності її керівництва. Формування ключових принципів діяльності компанії має на меті створити в навколишньому середовищі та у співробітників її образ, або імідж. Ці принципи проголошуються у промовах засновників компанії, інформаційних документах, включаючи рекламні ролики, вівіски тощо. Ці принципи, об'єднані в систему, визначаються як "кредо" компанії. Якщо компанія вирішила дотримуватися у своїй діяльності таких принципів, то для впровадження їх у життя необхідно мати на увазі наступне. Керівник компанії повинен щодня виконувати вимоги, що випливають з філософії компанії, даючи особистий приклад. Філософія компанії має стати невід'ємною частиною стилю керівництва; тільки тоді можна мотивувати співробітників у руслі цієї

філософії. Обрана філософія повинна спочатку стати реальністю усередині компанії, і тільки потім її можна переносити в зовнішнє середовище. Компанія повинна працювати під гаслом: "Оцінюйте нас за принципами, за якими ми працюємо!".

Література:

Воронкова В. Г. та ін. Управління персоналом: монографія/ Під ред. В.Г. Воронкова, Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2007.-161с.; Белявцева М. І. та. Воробйова В. Н. Маркетинговий менеджмент: Навч. посібник / Під заг. ред. К.: Центр навчальної літератури, 2006. — 407 с.

Тарасов А.

СТРУКТУРА НАУЧНЫХ ПАРАДИГМ

Кун, вводя в научный обиход термин и конструкт «парадигма» считал, что он «представляет собой плодотворный инструмент для разработки приемов научного исследования и развития науки.» [1, с.266] При этом, как верно заметил Фейерабенд, «Своим понятием парадигмы Кун прежде всего поставил *проблему*. Он разъяснил нам, что наука зависит от обстоятельств, которые не отражены в обычных подходах, которые не встречаются в учебниках и могут быть обнаружены только косвенным путем.» [4, с.99] Почему же так произошло? Кун приводит несколько причин, основные: неоднозначность самого термина парадигма [1, с.225], и то что его работа осталась скорее очерком. [с. 17] Мне эти причины не кажутся трудно преодолимыми. Я считаю, что более важные причины иные: 1. Кун не указал уровень науки, к которому относится этот конструкт; 2. Кун не выявил структуру парадигм.

Парадигма относится к концептуальному – высшему уровню науки. Это я показал еще в своей первой книге [2.] Традиционным является представление науки, данное еще Уайтхедом, который выделял только два уровня – теорию и эмпирию. Более верным мне кажется представление в виде трех уровней: непосредственные данные – это реперная сетка фактов, т.е. эмпирия, эмпирические суждения и эмпирические законы, как качественные, так и количественные. Это нижний слой; и два теоретических слоя, где второй – слой обобщений и идеализаций: идеи, гипотезы, теории и обобщающие теоретические законы; и уже верхний доминантный уровень: мировоззрения, парадигмы и фундаментальные теоретические законы. Именно отношением к другому уровню иерархии науки парадигма отличается от теории, и именно парадигма доминирует в науке и определяет не только эмпирию и теории, не только методики и задачи эксперимента, но практически весь массив научного знания. Собственно, о доминантности парадигм постоянно сообщает и Кун. В [3] я выделяю и дополнительные уровни, доведя их до 6.

Произведя анализ парадигм целого ряда дисциплин, я убедился, что всякая парадигма естественным образом обладает строением, причем отдельные части парадигмы связаны между собой вполне определенным образом, т.е. образуют структуру, которая к тому же имеет иерархический вид. Поэтому никаким конструированием либо разработкой структуры заниматься не следует. Необходимо лишь выявить – эксплицировать эту структуру. Как правило, эта экспликация не вызывает особых трудностей.

Парадигма рождается в процессе научной революции. Именно в процессе: «Хотя мы и говорим «научная революция», но это процесс, который складывался из многих событий.» [5, а.3] Процесс этот начинается с формулирования начального тезиса. Назовем его: *базовая посылка* (БП) – *начальный тезис, исходная идея, первичный инсайт*. Этот теоретический тезис принципиально противоречит существующей на данный момент академической парадигме, и не совместим с нею. По принципу либо – либо. Так гелиоцентрическая система не была совместима с геоцентрической. В центре мира может находиться только одно тело: либо это Земля, либо – Солнце. Эволюция не совместима с креационизмом: либо живые существа были сотворены изначально, либо они постоянно

образуются вновь. Либо кислород, либо дефлогистированный воздух; либо маятник, либо падающий камень; либо руда сложного состава, либо обычная земля; либо примат вертикальных, либо горизонтальных движений материков; либо припадок эпилепсии, либо одержимость дьяволом и т.д. А уже будучи сформулированной, далее базовая посылка начинает “обрастать” другими постулатами и аксиомами, которые могут быть выведены из нее как логическое следствие. Так появляется аксиоматика ядра парадигмы. Но, в отличие от представлений Лакатоша, это ядро не является абсолютно жестким, в его составе могут быть и вариативные составляющие. В состав ядра могут переноситься – транслироваться, транспортироваться утверждения из предыдущих парадигм. В состав гелиоцентрической системы мира было транспортировано утверждение о равномерности движения планет по круговым орбитам; Дарвин транспортировал в состав своей парадигмы утверждение Линнеея, о виде как основе биологической классификации и модельном объекте вместе ламарковского класса; Хойл транспортировал в свою космологическую парадигму Принцип единообразия. Транспортированные утверждения (ТУ) наносят парадигме-реципиенту большой вред и рано или поздно из нее элиминируются. Из гелиоцентрической системы ТУ было элиминировано Кеплером – при этом даже не изменилось название парадигмы; варианты элиминации ТУ из космологической и биологической парадигм были предложены в [2] и [3].

Кроме того, в составе ядра могут быть крипто- и псевдопроблемы. А также необязательные постулаты, которым необоснованно присваивается высокий статус. Например, наследование приобретаемых изменений признаков в ламаркизме. Постулаты ядра также могут быть неравноценны в своем статусе. Например, сопряженный с БП постулат, основной постулат (ОП) и объединяющий принцип для синтетических парадигм. Постулаты ядра дедуцируются из БП, и из БП+ОП, что и образует собственно парадигму, ее концептуальный уровень. Далее выводятся более частные теоретические положения, которые образуют ту «замечательную последовательность», которую Лакатош называл научно-исследовательской программой – уровень теорий. Законы также выстраиваются в ту же самую иерархию: эмпирические законы, теоретические законы и законы парадигмальные и мировоззренческие – символические обобщения, как по Куну. Например, законы вычисления энергии, которые изменяются от парадигмы к парадигме, в отличие от эмпирических законов, которые преспокойно могут путешествовать от парадигмы к парадигме; закон, описывающий колебания маятника, который никак не мог появиться пока мы наблюдали падение камня на цепочке. Закон обратных квадратов Канта и закон сохранения энергии – законы мировоззренческого уровня, которые имеют свое формализованное выражение в целом ряде парадигм. Все перечисленные компоненты имеют устойчивые связи и отношения, составляя т.о. структуру парадигмы.

БП, ТУ и другие структурные компоненты ядра парадигмы, как правило, не могут быть верифицированы/фальсифицированы на момент своего формулирования, а потому, в полном соответствии с воззрениями Лакатоша, принимаются конвенционально.

Предлагаемая структура имеет свое философское значение, как развитие идей Куна и Лакатоша, но не только. Выявленная структура может помочь и ученому более осознанно оценивать концептуальный уровень своей науки ведь, довольно неплохо научившись работать с такими конструктами как теории, гипотезы, идеи, методы наконец, они совершенно не умеют, не хотят и не испытывают потребности работать с таким теоретическим конструктом как парадигма. «Ученые исходят в своей работе из моделей, усвоенных в процессе обучения и из последующего изложения их в литературе, часто не зная и не испытывая потребности знать, какие характеристики придали этим моделям статус парадигм научного сообщества» [1, с.76] (Подчеркивание мое – А.Т.) Они не умеют вычленить что в ней является главным, то что можно назвать, по Лакатошу ядром, и отделить его от вариативной части – воплощения этого ядра в конкретных теориях. Предлагаемое деление парадигмы на составляющие ее компоненты позволяет более верно оценить весовой коэффициент значимости каждого из них. Представление парадигмы в

виде структуры позволяет очистить парадигму от наносных ТУ и псевдопроблем. А при удаче выявить замалчиваемые криптопроблемы. Выявленная структура делает возможным сравнение соперничающих парадигм и даже генерацию новой альтернативной парадигмы. Алгоритм подобного метода довольно прост – проставляются весовые коэффициенты значимости каждой присущей парадигме проблемы, в зависимости от того следствием из какого постулата она порождена. Чем ближе источник порождения проблемы к ОП или БП, тем более она фальсифицирует парадигму. Если же источник проблемы находится на уровне теорий, то это сигнализирует лишь о необходимости модификации парадигмы – генерирования новой теории. Приблизительно описываемая шкала проблем близка к предлагаемой Куном: аномалии, контрпримеры и задачи-головоломки – проблемы уровня теорий.

При необходимости постановки решающего эксперимента, эмпирической проверке следует подвергать различающиеся выводы из БП соперничающих парадигм. Это и будет *crucial counterevidence* по Лакатошу, результат которого не будет возможности переинтерпретировать и объяснить *ad hoc*.

Литература

Кун Томас, 2003, Структура научных революций М.: АСТ, – с.9-269; Тарасов Алексей, 2006, Квазистационарная Вселенная и развитие жизни. К.: ППС-2002, – 400с.; Тарасов Алексей, Структура научных парадигм. Т.1. находится в печати.; Фейерабенд Пол, 2010, Наука в свободном обществе. М.: АСТ: АСТ Москва, – 378с. ; Kuhn Thomas S., 1966, *Przewrot kopernikanski*. Warszawa. Panstwowe wydawnictwo naukowe.

Тарутіна З.Є.

ПРО НАУКОВІ РЕСУРСИ ЕФЕКТИВІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ І ЗАПАМ'ЯТОВУВАННЯ В УМОВАХ НООПРОГРЕСУ ЛЮДСТВА

«Ноопрогресом» будемо вважати той варіант подальшої еволюції всієї популяції *Homo sapiens*, що спиратиметься на повну заміну сучасних індустріальних виробництв мудрими і екологічно безпечними – ноотехнологіями. За перші роки ХХІ ст. науковці створили чотири таких технології, невдовзі надійдуть й інші, насамперед ті, що зроблять безкоштовною електрику.

Для прискорення подібного поступу вельми бажаним є підвищення ефективності навчання і скерування його на формування вищої моралі та появу у студентів ноомислення [3]. Раніше для успіху в своїй діяльності освітяни керувалися класичними досягненнями психолого-педагогічних наук, багатовіковою практикою і власними «знахідками». Нові засоби стали виникати тільки наприкінці ХХ ст. завдяки поєднанню досягнень молекулярної біології, фізики і комп'ютерної техніки. З огляду публікацій наук-лідерів можна стверджувати, що дослідження людської пам'яті перетворилося в одну з основних наукових проблем початку нового століття, вже відзначеного поширенням нанонаук та винайденням перших екобезпечних ноотехнологій.

Нині фізіологи, біологи, хіміки, фізики та фахівці з комп'ютерних технологій намагаються встановити, чим є наша пам'ять у часі й просторі; що відбувається, коли ми «запам'ятовуємо» і «забуваємо»; як пам'ять організована і де вона перебуває у мозку. Та припущення про локалізацію, подібну до структури комп'ютера, виявилось хибним. Усе більше фахівців схилиються до твердження, що вона «ніде не перебуває», оскільки є процесом, причому, завжди «новим». Кожна спроба спогаду – це новий процес з породженням нових асоціацій. Пам'ять забезпечується спільною роботою десятків мільйонів нервових клітин. Дослідження засвідчують, що елементи пам'яті присутні *скрізь*, у кожній частині нашого мозку, та й сама інформація записується на зберігання й використання під час пригадування у різних місцях.

Та подібне ускладнення не стало перепорою на шляху дослідників. Співпраця, обмін думками, звернення до нових засобів сканування людського мозку зумовили значні успіхи

у розкритті механізмів пам'яті. На наш погляд, ця спеціалізована інформація, хоч і має дуже велике значення для всіх освітян, залишається невідомою для них. Для поінформованості педагогів викладемо нижче нове і найістотніше.

Уже надійно доведено, що молодь комп'ютерної ери мислить не так, як старші покоління. Більшість студентів втратили спроможність легко і постійно запам'ятовувати інформацію тому, що це не потрібно, оскільки «в Яндексі віднайдеться все». Щоб переконатися, наскільки швидко змінюються неперіоритетні функції мозку, в 2011 році група психологів на чолі з Бетсі Сперроу зібрала 60 студентів і попросила їх записати на комп'ютері список фактів. Половині студентів сказали, що файл буде збережений, а інших попередили про його стирання після завершення роботи. Пізніше дослідники опитали студентів на предмет того, чи багато вони запам'ятали. Виявилося, що ті, хто був упевнений, що факти зберігаються десь на диску, не запам'ятали майже нічого. В іншій половині результати запам'ятовування були цілком задовільні. [1]

Можна висловити таке припущення: якщо відпадає необхідність запам'ятовувати, значить звільняються потужності мозку для вирішення більш креативних завдань. Але наш центр пам'яті розташований у гіпокампі і, як уже доведено, цю частину мозку досить складно втягнути в яку-небудь іншу активність. Відмова запам'ятовувати інформацію не поліпшує швидкодію мозку.

Продовжуючи свої дослідження, науковці виявили, що процес запам'ятовування характеризується циклічністю й проходить серію послідовних стадій: кодування, інтеграцію, транслокацію й консолідацію. Кодування припускає створення внутрішньомозкової моделі події, що запам'ятовується, або явища, що пов'язує сліди різних відчуттів у єдині події. Тому особливу роль відіграє стадія консолідації, що підрозділяється на підстадії стабілізації й посилення. Стабілізуюча підстадія протікає в денний час бадьорості, а посилююча – головню під час сну [2].

Науковців дивує та обставина, що всі відомі нам розвинені види живих істот певний час перебувають уві сні, хоч це й підвищує небезпеку для життя. Пояснення цього вони вбачають у виключній важливості сну для нормальної роботи мозку, зокрема, для обробки й закріплення «денної» інформації, а також для розгляду можливого майбутнього. Кілька місяців тому виявили, що зменшення нейронів під час сну створює «протоки» для очищення тканин мозку і перенесення новонароджених клітин на місце їх найбільш доцільного використання.

Мозок – система енергоємна й належить до першочергових споживачів енергії людського тіла. Та виявилося, що зазвичай вона намагається оптимізувати витрату своїх ресурсів, що здійснюється завдяки використанню принципу багатоступінчатості. Робоча пам'ять швидко формується й настільки ж швидко руйнується – для цього є спеціальний механізм. А от по-справжньому важливі події записуються для довгострокового зберігання шляхом формування великої кількості мініатюрних шипиків на дендритах [5]. Ця важливість успішно підкреслюється хімічною основою емоцій, нашим особливим відношенням до інформації.

На рівні фізіології емоція – це включення наймогутніших біохімічних систем. Ці системи викидають гормони-медіатори, які змінюють біохімію пам'яті в потрібному напрямі. Серед них, наприклад, різноманітні гормони задоволення, це ендоморфіни, каннабіоїди, зокрема, ендоканнабіоїди, які генеруються безпосередньо в синапсах – контактах між нервовими клітинами. Вказані речовини впливають на ефективність контактів і, відтак, спроможні підтримати і посилити запис тієї або іншої інформації задля створення можливості для її подальшого пригадування. Інші речовини із числа гормонів-медіаторів здатні, навпаки, зупинити процес переміщення даних з робочої пам'яті в довгострокову. Механізми емоційного, тобто біохімічного підкріплення пам'яті зараз активно вивчаються. Слід вітати той факт, що окремі українські науковці-педагоги роблять свій внесок у ці дослідження ([4] та ін.).

Надійно доведено, що оперативна пам'ять, необхідна для дій у сьогоденні, забезпечується короткочасними змінами сили окремих синапсів. Але якщо подія дуже важлива або повторюється багаторазово, то синапси змушують нейрон формувати нервові імпульси інтенсивно й часто, засвідчуючи цим те, що подія варта міцного запам'ятовування. Включаються відповідні гени для синтезу білків пам'яті, що підвищують ефективність синапса. Саме таким в своїх загальних рисах виявився біохімічний принцип роботи пам'яті.

Збереження інформації в пам'яті – це і є результат навчання. Для роботи довгострокової пам'яті й успішного навчання необхідна якомога вища мотивація. Таке навчання вимагає синтезу нових білків у мозку одразу ж упродовж декількох перших хвилин тренінгу, в іншому разі мозок відволікається й інформація в пам'яті буде загублена. Подібні відкриття дають важливі наукові підтвердження уже отриманим з досвіду методологічним правилам успішного навчання та усього розвитку мозку людини разом з її інтегральними спроможностями.

У цьому викладі головний наголос був зроблений на наукові відкриття, що стосуються теми «пам'ять людини» й мають безпосереднє відношення до навчально-виховних процесів у вищій школі. Накопичення подібної інформації необхідне для цілеспрямованої модифікації традиційної побудови навчального процесу, для винайдення засобів підвищення якості освіти в умовах тотальної інтернетизації, удосконалення пошукових систем та усе більшого залучення молоді до соціальних мереж з очевидним зменшенням того часу, який вони витрачають на читання, мислення і розв'язування проблем. Ми не покладаємо великих сподівань на формування банку даних загальнодоступних е-лекцій та інших занять на англійській, російській чи інших мовах, адже сформувати видатну особистість може тільки інша особистість у нормальних природних стосунках. Цілковито переконані ми тільки в одному – однаково шкідливими для студентів будуть як повне усамітнення й перебування в Інтернеті, так і безперервне спілкування з ровесниками у соціальних мережах.

Література:

Алексеев А. Google отупляет молодежь (<http://newsland.com/news/detail/id/1115880/>) 30.01.2013; Ковальзон В.М. Обучение и сон // Природа. – 2009. – №7. – С. 3-11; Корсак К. В. Средства спасения человечества: мудрость или ноомышление? // РЭЛГА. – 2014. – №5(278), 1 мая. (<http://www.relga.ru/Environ/WebObjects/tgu-www.woa/wa/Main?textid=3857&level1=main&level2=articles>); Носенко Е.Л., Коврига Н.В. Емоційний інтелект: концептуалізація феномену, основні функції: [Монографія]. – К.: Вища шк., 2003. – 126 с.; Узелки на память // Наука и жизнь. – 2014. – №1. (<http://www.nkj.ru/archive/articles/23616/>) (10.04.2014)

Туренко В.Э.

ФИЛОСОФСКИЙ ВЗГЛЯД НА ФЕНОМЕН ЧУДА В КОНТЕКСТЕ ЛЮБВИ

*Чудо заключается не в том, что души
таинственно сообщаются между собой,
а в том, что они причастны к общему для них смыслу ...*
Г.-Г. Гадамер

Актуальность предложенной темы исследования состоит в том, что наше время сопряжено с процессом «переоценки всех ценностей» человеческого существования, а также провозглашением разного рода «смертей» и «концов» – Бога, автора, истории и т.п. Это, безусловно, касается таких феноменов жизни личности как любовь и чудо, тесная связь которых издавна еще зафиксирована в произведениях мировой культуры.

Научные труды зарубежных и украинских исследователей Г. Иванченко, Г. Хайдаровой, В. Малахова, А. Садыковой и других стали теоретико-методологической основой данной статьи. Однако, стоит отметить, что в них отсутствует комплексный анализ заданной вопроса.

Следовательно, **целью** данной работы – проанализировать смысл и значение феномена чуда в рамках онтологии любви и дискурса любящих.

Поставленная цель требует решения следующих **задач**:

- 1) Проанализировать чудесность как атрибут любви и как событие в человеческой жизни;
- 2) Выявить основные аспекты понимания предмета любви как Чуда в судьбе любящего;
- 3) Рассмотреть ощущение чуда как «маркер» и критерий любви.

Любовь как Чудо: онтологические и антропологические горизонты

Российская исследовательница А. Садыкова отмечает, что «если попытаться определить чудо, как абсолютное достижение желания или цели, то есть как нечто предполагающее абсолютность преодоления препятствий, то при этом утрачивается нравственная воля, улетучивается чистый жар души, исполненной жадой действия. Чудо, как естественный и реальный творческий акт при этом отрывается от человека, его духовных потребностей и интересов. Но...если любовь есть творчество, то она состоит в создании новой реальности, новой ценности и или нового смысла. Любовь неповторима и уникальна; в то же время она отличается и непредсказуемостью, независимостью от нас, которая есть следствие весьма сложной и скрытой от нас логики чувств» [12, с. 113].

Следовательно, чудесность любви в том, что она с нами «случается». Кажется, вот приходит 20-25 лет в нашей жизни и пора подумать о личной жизни, но как бы мы не планировали, любовь приходит, когда она того хочет. Мы можем пойти в ночной клуб или еще в какое-то место массового скопления людей, походить туда месяц, но так и никого не встретить. А можем ехать самым последним поездом в метро, в полпервого-ночи... и на весь вагон еще один человек (противоположного пола), каждый из нас думает о своем, но... вдруг наши взгляды пересеклись и неожиданно друг для друга улыбнулись. В итоге парень взял адрес/телефон девушки, а если взять в контексте 21-ого века, узнал есть ли она в соц. сетях, аське и прочего...так и зародилась их история любви.

Верно, замечает российская исследовательница феномена любви Г. Иванченко: «Чудо не выбирается нами – оно происходит. Л. Ловелль отмечает, что «самые свободные действия, которые одновременно – самые совершенные, суть те, которые уже не являются следствием выбора» [7, с.64]. Также в принципе и касательно любви. Мы не выбираем место, и время для начала истории любви или для события чуда. Следовательно, ситуации проявления чудо и любви в жизни – вне нашего выбора. Оба эти явления вне нашей власти, мы просто можем их желать, думать, мечтать и т.п., но все зависит от нашей готовности к нашей встрече. Причем возможность первой встречи зависит исключительно от нашей внутренней готовности, от того насколько сердце и душа готовы совершать «труд любви». Как замечательно написал в 1958-ом году Н. Заблоский:

*Не позволяй душе лениться!
Чтоб в ступе воду не толочь,
Душа обязана трудиться
И день и ночь, и день и ночь!*

Еще одним важным аспектом «чудесности» любви, то, что только она в себя вбирает порой (подчеркиваем – порой!) абсолютные противоположности – к примеру время и вечность, историческое и аисторическое, физическое и духовное, тело и душа. Пожалуй, ничто так в мире не соединяет противоположности как любовь. Исходя из этого, становится понятным почему ранние древнегреческие мыслители (Акусилаи, Ферекид, Парменид; Пифагор и Эмпедокл) за основу бытия брали именно Любовь. Только Любовь способна объединять то, что другим не под силу – эта мысль прошла красной нитью через весь западноевропейский историко-философский дискурс от античности до постмодерна. Даже дружба не способна на такое, которая, по мнению Аристотеля, всегда ищет себе равного, похожего. Любовь всегда ищет что-то непохожее, она не просто ищет Другого, она ищет Другое, отличное от себя хотя бы в чем-то, в этом ее гармония и диалектика одновременно.

«Чудесность» любви состоит в том, что она всегда будет «ускользать» из нашего понимания. Как любое Чудо до конца никогда не постигнешь, так и любовь. Даже тогда,

когда подлинно любишь, счастлив в браке уже 40-50 лет, для тебя любовь непременно остается чудом. И если в 20-25 лет чудесность любви состоит в том, что мы встретились с любимой личностью, то уже в лет 75 - 90, чудом есть то, что любовь наша стала «крепка как смерть».

Она «ускользает» не только любящих, но вообще от человечества, особенно от тех, кто о ней пишет, исследует в тех или иных измерениях. Так, к примеру, известный мыслитель Д. фон Гильдебранд в конце своего фундаментального труда «Метафизика любви» пишет следующее: «Мы смеем надеяться, что эта книга представляет собой значительный шаг вперед в философском исследовании сущности любви. Конечно, мы сознаем, насколько трудно охватить во всей его бездонной глубине этот первичный феномен, который как ничто другое среди данностей представляет собой *mirandum* (чудо) и вызывает наше *thaumazein* (удивление). Но кому под силу полностью охватить его! Разве нам не следует воскликнуть вслед за св. Августином: «*Et quid aicit aliquis, cum de te dicit? Et vae tacentibus de te, quoniam loquaces muti sunt!*» (И что скажет говорящий о Тебе? Но горе молчащим о Тебе, ибо красноречивые безмолвствуют. Conf. I, 4)» [4, с. 627].

Схожесть природы любви с чудом состоит еще в чувстве ожидания, а значит особое место занимает надежда. Любовь не может жить без надежды, а надежда – это взгляд в будущее. Даже тот, кто влюблен безответно, в тайне всегда надеется на чудо: на то, что ему где-то когда-то ответят любовью. А счастливая любовь непременно строит планы, глядит на перспективу через магический кристалл радости [6, с.14]. Любовь всегда и везде надеется, так же мы всегда надеемся, что произойдет чудо.

Продолжая анализировать онтологию любви нельзя упомянуть о связи последней не только с феноменом чуда, но и боли. По мнению Р. Хайдаровой, чудо и боль связаны в европейской культуре по признаку их подобия – по сверхъестественности, а значит сверхлогичности [13, с. 27]. Без сомнения, любовь также изначально «сверхъестественна» и сверхлогична. Она есть такой потому, что тоже связана с болью. Еще в эпоху античности Платон устами Агафона подчеркивает, что Эрос сам страдает и вызывает страдания не из причины насилия; ведь ему оно неизвестно, он не способен на это и насилие он не может никому вызвать [См.: Symp. 196с]. Соответственно, по мнению древнегреческого мыслителя, страдания является непрямым свойством, способностью, характеристикой любви - она страдает, есть страдальческая и приносит поэтому боль тем людям, которых охватило любви.

Любовь, же для ученика Платона - Аристотеля, неразрывно связана с страданием так же как и с удовольствием [См.: Eth.Nic. 1105b 20-25]. Соответственно, для древнегреческого мыслителя, ложным является то, что те или иные человеческие чувства связаны только с положительными или отрицательными фактами. Человеческие чувства (в т.ч. любовь) является амбивалентные, потому приносят как радость, так и боль, дают ощущение позитива и негатива - и это абсолютно для них естественным.

Любовь также есть «чудесной» потому, что двое людей, которые до первой встречи (иногда и даже через ряд встреч) были чужими друг другу, были как «два айсберга в холодном океане» в отношениях друг с другом. И вот, вдруг... между ними прошла какая-то искра, так всем нам известны "первый взгляд, первая улыбка", которые станут основой для любви. Действительно, любовь возникает именно тогда, когда некая невидимая рука снимает покров, открывая красоту, которую другие не смогли уловить. То, что непосвященным кажется привычным и таким, что не содержит таинство, для любящих становится единственным и таинственным. Отсюда любовь, не слепая, но такая, что все видит [5, с. 187]. Чудо состоит в том, что «ты» трансформируется в «Ты», что Чужой становится «Своим Иным».

Такая трансформация происходит от того, что мы понимаем, что нашли свою вторую половинку, узнали (через время) в обычной прохожей и осознали, что эта та, которую мы искали и ждали всю жизнь. Уместной в этом контексте звучит следующая мысль выдающегося западного философа Г.Г. Гадамера: «Узнать — значит, наоборот, опознать вещь как некогда виденную. В этом «как», между прочим, заключена вся загадка. Я имею в виду не

чудо памяти, а чудо познания, кроющееся здесь. Ибо когда я кого-то узнаю или что-то узнаю, то вижу узнанное освободившимся от случайности как его теперешнего, так и его тогдашнего состояния. В узнавании заложено, что мы видим увиденное в свете того пребывающего, существенного в нем, что уже не затуманивается случайными обстоятельствами его первого и его второго явления. Этим создается узнавание» [3, с. 236–237].

В связи с этим известный религиозный мыслитель XX века, митрополит Антоний (Блум) в работе «Таинство любви» отмечает: «Любовь между мужчиной и женщиной - это чудо на земле. В мире где законом является разобщенность, противоречия, такая любовь является единственным местом, где два человека полюбили друг друга, став единственными, заканчивается враждебность. В этой любви является наиболее и таинственным чудо человеческих отношений: двое становятся единственной личностью, два лица. поскольку полюбив и приняв до конца друг друга становятся чем больше, чем двое, более чем два человека - становятся единством» [9, с. 169].

Предмет любви как Чудо: феноменология любящего

Предмет любви есть чудом потому, что весь мир, вся Вселенная заключается в предмете любви. Поэтому, нам важнее всего, что с ней, с той, которую мы любим. Если любящий знает, что с любимой все хорошо, то ему не страшно жить; он не беспокоится по пустякам, что вокруг; ведь главное для него – предмет любви. В связи с этим, Д. фон Гильдебранд отмечает: «Этот интерес ко всему, что происходит с любимым с точки зрения объективного блага или зла для него, является чем-то исключительным — совершенно новым измерением трансценденции любви по сравнению с тем, что рассматривалось нами прежде. Это совершенное *mirandum* (чудо), то, к чему мы должны подходить с необходимым для философа *quaestazein*» [4, с.248].

Недаром, ведь мы называем предмет любви "Ты – чудо". Любимая становится чудом, потому, что влюбленный порой считает себя недостойным предмета любви; он считает себя самым обычным человеком. В связи с этим уместно вспомнить то как В. Розанов в своих "Опавших листьях" с восхищением и удивлением взывает к Творцу: «Как же Бог меня любит, что даровал в моей жизни Тебя!!!» А что значит быть чудом?! Пожалуй, глупо спрашивать, ведь, когда в жизни случаются чудеса, человек если не лжет пытается сохранить это в тайне от всех, или как минимум сказав, что с ним произошло чудо, не может высказать/объяснить, как с ним оно произошло. Так и попробуй спросить любящего: «Почему он(а) для тебя Чудо» и если человек искренне любит, он не начнет выплескивать свои чувства объясняя кому-либо и отвечать на вопрос, он скорее скажет: «Полюбишь, и ты непременно поймешь». Вот это невербализируемость, неэксплицируемость предмета любви, согласно "Фрагментов..." Р. Барта объясняется понятием «атопичности» [См.: 1, с.93-94]. Любимую личность нельзя классифицировать, поставить ее на определенном месте иерархии, она вне ее.

Предмет любви» потому еще становится чудом, поскольку если мы подлинно любим, то мы максимально откровенны, доверительны к ней. Известный французский мыслитель О. Клеман как-то сказал: «Только любовь способна сорвать все маски с нашего лица». Мы не хотим за кем-то/чем-то скрываться от любимой личности. В этом плане, очень наглядным есть эпизод из "Ромео и Джульетты" Ф. Дзеффирелли (1968), когда Ромео присутствующий на балу, скрывается за маской, но увидев впервые Джульетту, он забывает, а точнее сказать отказывается от своей «мнимой таинственности», закрытости, замкнутости – он хочет себя показать таким, каким он есть; без пафоса, лести, лжи. Вот это как раз и чудесность любви. Когда мы в отношениях с тем или иным Человеком радикально преобразуемся в любящего, а этот Человек становится не "ты", а Ты.

Любимая личность – Чудо еще потому, что как чудо мы не можем познать окончательно, так и предмет любви. В нем открывается бесконечное. Поэтому, познание — не только материальный акт, поскольку в его предмете (в данном случае, предмете любви – В.Т.) непременно сокрыто нечто, выходящее за рамки эмпирических данных. Всякое наше познание, даже самое простое, — это всегда маленькое чудо: ведь никогда нельзя полностью объяснить его с помощью материальных инструментов, которыми мы пользуемся. В каждой

истине содержится больше того, чего мы ожидали; в любви, которую мы получаем, всегда есть что-то, что нас удивляет. Невозможно перестать изумляться, взирая на эти чудеса. В любом познании и в любом проявлении любви душа человека переживает нечто «большее», как будто мы получили дар, как будто мы вознесены на высоту [2, с. 106].

Г. Иванченко отмечает, что общим основанием этих несовершенств отношений выступает отсутствие ощущения чуда. Если этого ощущения нет или оно было, но ушло, перед нами что угодно, но уже не любовь. В лучшем случае – ее слабая, бледная тень [7, с.63]. Русская исследовательница Е.Н. Золотухина-Аболина в этой связи риторически подчеркивает: «Явление Богородицы – чудо, но если она начнет являться каждый день, то через месяц вы будете отслеживать по часам, не опоздает ли Мать Божья сегодня, и попытаетесь успеть позвонить другу, если она припозднится. Это и есть «превращение в повседневность» [6, с.27].

«Но если ощущение чуда ушло, по мнению Г. Иванченко, – неминуемо страх, либо ревность, либо еще какие-то чувства примешиваются к любви. Можно ли контролировать чудо (как это пытается делать ревность)? Можно ли пытаться опустошить его до капли, к чему стремится одержимый адиктивной жадой полного слияния (вспомним Снегурочку, чье таяние объясняется так, кстати, пришедшим летом, – но не безумная страсть ли Мизгиря тому виной? Или лягушечью шкурку, которую сжигает Иван-царевич, после чего ему приходится искать свою жену за тридевять земель)?» [7, с.64].

Стоит отметить, что мы не спорим – ощущение чуда в рамках дискурса любви, а значит, понимание и восприятие Предмета любви как Чуда может отступать. Да, мы можем злиться на любимую(ого), пытаться порвать отношения с ней(им), забыть ее (его), но...сохраняющееся ощущение чуда ограждает самое глубокое в нас от нас самих, от разрушительных и саморазрушительных тенденций в нас. Мы не переступаем, не сможем переступить некоторые важные границы и запреты, пока любимая нами Личность – не одна из миллионов, не одна из многих, даже не одна из двух, а Единственная и неповторимая. Если это – чудо, мы не станем настаивать на том, что оно будет длиться вечно и всеми силами клясться в этом. Нет,...мы просто будем радоваться каждому мгновению того, что рядом с нами Чудо – предмет нашей Любви.

Таким образом, проанализировав феномен чуда в контексте дискурса и онтологии любви, можно сделать следующие **выводы**:

Для философской мысли, понимания чудесности как атрибута любви многопланово. Оно состоит в том, что любовь «случается» в нашей жизни независимо от нас самих. Также любовь всегда ускользает в плане ее познания от любящих в частности и человечества в целом; она довольна часто соединяет противоположности.

Предмет любви есть чудом поскольку, именно в нем для субъекта любви заключается весь мир. Только любимая личность становится «полюсом нашего притяжения». Такое ее восприятие субъектом любви дает возможность и вдохновение творить «микро-чудеса» в измерениях повседневности.

Ощущение любви, ее предмета как чуда в сознании любящего – есть критерием, одним из основных «маркеров» подлинности и живости этого чувства.

Литература:

- Барт Р. Фрагменты речи влюбленного / Р. Барт. - М.: Ad Marginem, 1999 - 480 с.; Бенедикт XVI. Энциклика Caritas in veritate - М.: НО Издательство францисканцев, 2009 - 112 с.; Гадамер Г.Г. Искусство и подражание / Г.-Г. Гадамер. Актуальность прекрасного / Пер. с нем.-М.: Искусство, 1991 - 367 с.- С. 228 - 241.; Гильдебранд Д. Метафизика любви / Д. фон Гильдебранд / Пер. с нем. А. И. Смирнова. - СПб.: Издательство «АЛІЕТЕЙЯ» ТО «СТУПЕНИ», 1999. - 630 с.; Евдокимов П.Н. Таинство любви: тайна супружества в свете православного Предания / Павел Евдокимов. - М.: Лепта- Пресс, 2008 - 336 с.; Золотухина-Аболина Е.Н. Повседневность: философские загадки / Е.Н. Золотухина-Аболина. - К.: Ника-центр, 2006 - 256 с.; Иванченко Г.И. Логос любви / Г.И. Иванченко. - М.: Смысл, 2007 - 120 с.; Малахов В.А. По сю сторону ясности: Размышления. - К.: ДУХ И ЛИТЕРА, 2014 - 200 с.; Митрополит Антоний Блум. Таинство Любви. Беседа о христианском браке / Митрополит Антоний (Блум) / Свет Любви Господней - М.: Изд-во Православного братства св. апостола Иоанн Богослова, 2009 - С. 169 - 233.; Розеншток-Хюсси А. Рабочие учат слишком мало, а учителя слишком много Разгадка Августином загадки времени / А. Розеншток-Хюсси. Избранное: Язык рода человеческого / Пер. с нем. и англ. - М., СПб.: Университетская книга, 2000 - С. 16-76.; Садыкова А.Г. Категория реального, или

естественного, чуда: проблема философской интерпретации / Дис. на соиск. учен. степени канд. филос. наук 09.00.01 - Онтология и теория познания. - Уфа, 2001 - 131 с.; Садыкова А.Г. Любовь как естественное чудо / А.Г. Садыкова / Лукьянов А.В. Идея метакритики «чистой» любви (философское введение в проблему соотношения диалектики и метафизики). - Уфа: Издательство башкирского университета, 2011 - С 113-116.; Хайдарова Г.В. Феномен боли в культуре / Г.В. Хайдарова / Автореф. дис. на соиск. докт. философ. наук. Специальность 24.00.01 - теория и история культуры - СПб., 2013 - 41 с.

Удотова М. К.

ФІЛОСОФСЬКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ НА ПІДПРИЄМСТВІ В УМОВАХ РИНКУ

Філософсько-методологічні засади кадрового потенціалу на підприємстві в умовах ринку дають змогу системно розкрити зміст поняття " кадрового потенціал", виявивши закономірності між розгортанням процесів соціальних трансформацій та розумінням еволюції змісту цього поняття. Філософський рівень методології функціонує у вигляді загальної системи принципів діалектики. Вона формує світоглядну концепцію світової науки, тобто основні вихідні теоретичні положення, які затвердилися в науці і які рівною мірою треба знати: і філософію, і правознавство, і туризмологію, і філологію. Філософсько-методологічні засади дослідження феномену кадрового потенціалу вимагають застосування аксіологічного підходу щодо аналізу підприємства. Кадровий потенціал аналізується на різних етапах розвитку підприємства, що дає змогу фіксувати його зміст у динаміці. Кадровий потенціал – це трудові можливості підприємства, здатність персоналу до генерування ідей, створення нової продукції, його освітній, кваліфікаційний рівень, психофізіологічні характеристики і мотиваційний потенціал. Використання ситуаційного підходу в процесі формування кадрового потенціалу залишається вагомим при встановленні критеріїв оцінки персоналу, його підбору та розвитку. Він дає можливість пов'язати стан кадрового потенціалу з зовнішнім середовищем, але не дає чіткого уявлення про структуру елементів та зв'язок між ними. Ситуаційний підхід виник внаслідок прагнення знайти універсальні принципи управління, які можна пристосувати до будь-яких організацій та умов їх діяльності. При цьому підході методи управління можуть мінятися в залежності від ситуації. Ведеться пошук найбільш вагомих ситуаційних факторів, які впливають на показники діяльності [1]. Системний підхід — напрямок методології наукового дослідження, в основі якого лежить розгляд складного об'єкта як цілісної безлічі елементів у сукупності відносин і зв'язків між ними. У відповідності до цього підходу, кадровий потенціал – це система елементів, компонентів та показників, їх оцінки, які є частиною соціально-економічної системи. Використання системного підходу є пріоритетним, тому що дає можливість, по-перше, чітко визначати мету дослідження кадрового потенціалу. По-друге, дозволяє визначити структуру кадрового потенціалу, тобто встановлення сукупності зв'язків між елементами системи “кадровий потенціал”, які відображають їх взаємодію. Структура системи “кадровий потенціал” може вивчатися ззовні, з позиції трудового потенціалу, або зсередини, коли аналізуються властивості як складових так і системи в цілому. Під цільовим підходом, за концепцією П. Друкера [2], будемо розуміти систему методів та методичних прийомів, що забезпечують постійну орієнтацію управлінської діяльності, планово-управлінських рішень, процесів виконання цих рішень, спрямованих на кінцеві результати, з урахуванням соціально-економічних характеристик, які постійно змінюються завдяки розвитку системи потреб, кількісних та якісних змін у потенціалі системи, відносно якої застосовується цільовий підхід. Комплексний підхід передбачає облік всіх аспектів в їх сукупності та взаємозв'язку при визначній ролі соціально-економічних факторів. Такий підхід дає можливість розвивати кадровий потенціал в усіх напрямках діяльності підприємства. При комплексному підході вплив на кадровий потенціал здійснюється таким чином, щоб забезпечити всебічне його використання .

Комплексний підхід полягає у використанні комплексного оцінювання результатів праці робітників та управлінців і застосуванням цих оцінок в процесі стимулювання праці. Вагоме значення в дослідженні кадрового потенціалу займають якісні та кількісні оцінки. Досить важливим в прийнятті управлінських рішень є відображення якісних характеристик в кількісних оцінках, що дасть можливість отримати більш реальну картину про стан кадрового потенціалу. Р. А. Фатфутдінов пропонує використовувати кількісний підхід, суть якого полягає у переході від якісних оцінок до кількісних за допомогою інженерних розрахунків, математичних та статистичних методів, експертних оцінок, системи балів тощо. Кадровий потенціал підприємства та всі його компоненти – це динамічні величини. Тому без застосування динамічного підходу, при якому об'єкт управління розглядається в діалектичному розвитку, у причинно-наслідкових зв'язках, коли забезпечується можливість проведення ретроспективного аналізу аналогічних об'єктів та прогнозу його розвитку, процес управління кадровим потенціалом підприємства неможливий. Кадрова складова підприємства потребує обов'язкової регламентації. Цю задачу, вирішує адміністративний підхід. Суть адміністративного підходу полягає в регламентації функцій, прав, обов'язків у нормативних актах. Застосування цієї бази, а, відповідно, і адміністративного підходу є необхідною умовою ефективного управління кадровим потенціалом. Необхідним також є застосування інтеграційного підходу, який означає співробітництво суб'єктів управління, їх об'єднання, поглиблення взаємодії та взаємозв'язків між компонентами кадрового потенціалу. Метою поведінкового підходу є надання допомоги працівнику з осмислення своїх власних можливостей, творчих здібностей на основі застосування концепцій поведінкових наук до формування та управління кадровим потенціалом. Правильне застосування науки про поведінку завжди буде сприяти підвищенню ефективності як окремого працівника, так і кадрового потенціалу в цілому.

Таким чином, рух від абстрактного до конкретного, розгорнутого у філософському пізнанні людських ресурсів [3], призвів до запровадження терміну “кадровий потенціал”. Кадровий потенціал являє собою людський ресурс підприємства у вигляді безперервного багатопланового процесу, який постійно розвивається і характеризує скриті можливості. У цьому розумінні кадровий потенціал буде виступати ключовим елементом стратегії підприємства і забезпечувати досягнення його цілей. Тому досить важливим є встановлення зв'язку між цілями підприємства та системою управління формуванням та розвитком кадрового потенціалу. Кадровий потенціал у реальному вигляді може бути представлений можливостями працівників, якістю їх професійно-кваліфікаційної підготовки, трудовими, особистісними, психологічними і фізіологічними якостями, а також, що найбільш важливо на нашу думку, творчими здібностями. Кадровий потенціал підприємства наділений властивостями цілісності, які принципово відрізняють його від властивостей притаманних кожному працівникові окремо [4]. Формування потенціалу є складним динамічним процесом, орієнтованим на максимальну взаємодію з зовнішнім середовищем і забезпечення високої якості його реалізації. Необхідно враховувати наступні специфічні методологічні аспекти: визначальне місце керівників та їх незмінність в системі виробничих відносин, відповідальність керівників, компетентність, побудова відповідної кадрової вертикалі, вміння керівника формувати команду. Обов'язковим методологічним аспектом формування кадрового потенціалу є постійне навчання, спеціальна підготовка кадрів управління і безперервне озброєння науковими (теоретичними та практичними) знаннями на всіх етапах просування по ієрархічних сходинках. Методологічний аспект формування кадрового потенціалу полягає в тому, що розвиток (динаміка) виробничих відносин повинні забезпечуватись випереджаючим динамізмом практичної підготовки керівника.

Література:

Комаров А. Элементы формирования кадрового потенциала // за матеріалами сайту www.management.com.ua с. 1-5; Друкер П. Практика менеджмента. : - М. «Вильямс», 2003. – 396 с.; Армстронг М. Практика управления человеческими ресурсами. 8-е издание / Пер.с англ. под. ред. С. К. Мордовина./ М.Амстронг –

СПб.: Питер, 2006. – 832с.: ил. – (Серия «Класика МВА»); Дубова І.П. Про удосконалення інформаційного забезпечення кадрового менеджменту // Матеріали науково-дослідної конференції “Управління організацією: теорія і практика”. – К.- 1997. – С. 80-81.

Ханстантинов В.О.

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ

Глибока системна криза, що охопила вітчизняне суспільство з кінця 2013 року і що супроводжується крайньою войовничістю і насильством, актуалізує необхідність як подальших теоретичних розвідок толерантності, так і практичну її затребуваність як апробованого в умовах західної демократії механізму пом'якшення гострих протиріч, як одного із засобів забезпечення мирного цивілізованого співжиття великих соціально-політичних спільностей, кожна з яких переслідує несхожі інтереси і цілі.

Слід підкреслити, що поточний політичний дискурс в Україні практично оминає апеляції до цінностей толерантності. Більш того, власне толерантність часто ад ситуа як синонім зради, прояв політичної безпринципності, моральної розбещеності. Таке ставлення до толерантності ніяк не корелює з виголошеним стратегічним курсом на євроінтеграцію. У цьому зв'язку варто пригадати, приміром, що в Хартії основних прав Європейського Союзу (2000 р.) наголошується на значенні ад ситуативної і неподільності цінностей людської гідності, свободи, рівності, солідарності; проголошується свобода художньої, науково-дослідницької, викладацької у вищих навчальних закладах діяльності (ад.13), плюралізм засобів масової інформації (ад.11); міститься заборона дискримінації на будь-яких підставах (ад.21) [1]. Крім цього документу, можна назвати цілу низку інших, зокрема, Рамкову Конвенцію Ради Європи про захист національних меншин (1995р.), Гаазькі рекомендації про права національних меншин на освіту (1996 р.), Ослівські рекомендації про мовні права національних меншин (1998 р.), Лундські рекомендації про ефективну участь національних меншин у суспільно-політичному житті (1999 р.), Рекомендацію ПАРЕ 1212 (1993) «Про релігійну терпимість у демократичному суспільстві», Рекомендацію NR (99) 2 Комітету міністрів Ради Європи «Про середню освіту» (1999 р.), Рекомендацію Rec (2001) 15 Комітету міністрів Ради Європи «Про викладання історії у ХХІ столітті в Європі» (2001 р.), численні рішення Європейського суду з прав людини тощо.

Одним із аргументів опонентів толерантності є ототожнення її з байдужістю, політикою безхребетності та капітуляцією перед суперником, браком патріотизму тощо. З огляду на такі поширені хибні уявлення постає потреба в уточненні поняття толерантності і розмежуванні його зі схожими понятійно-термінологічними одиницями.

Відзначимо, що не є правильним зведення толерантності до байдужості, яка, з нашої точки зору, в певному сенсі виступає антиподом самої толерантності. Байдужість не вимагає від людини активної зацікавленої позиції, не потребує визнання за іншим індивідом його прав і свобод і тому її цінність для соціальних взаємодій вкрай незначна. На відміну від байдужості та індиферентності толерантність орієнтує на пошук розумного компромісу на основі інтересу до Іншого. Для толерантності характерна зацікавленість стосовно Іншого, прагнення осягнути його світовідчуття, і тому виражається в бажанні порозумітися через процедури пояснення своїх мотивів і погодження настанов.

Не є синонімом толерантності й поблажливість, оскільки та містить імпліцитно відтінок ад ситуативно зверхності одного суб'єкта до іншого, чим елімінується принцип рівності у їхніх відносинах. Цілком очевидно, що без і поза цього ускладнюється досягнення прикінцевого плідного результату суспільної співпраці і згоди вільних соціальних акторів.

Прагнення до ввічливості, збереження обличчя співбесідника ми також не розглядаємо як визначення толерантності, хоча ці комунікативні категорії входять до її лінгвокультурологічного поля. Як зазначають філологи, толерантність має справу з двома

лексико-семантичними варіантами. Один з них належить полю «властивість, якість», а другий – полю «ставлення, відношення». Якщо в першому випадку актуалізується психологічний аспект, то в другому – акцентуються раціональні і соціальні сторони відношення. Поняття ввічливості, чемності не є результатами відношення суб'єкта до іншого у зв'язку з усвідомленням його інакшості й переживанням внутрішнього конфлікту, спричиненого колізією зіткнення відмінностей, що є обов'язковим для ситуації толерантності [2, с. 107].

У політологічному словнику толерантність тлумачиться у традиційному смислі як «терпиме ставлення до інтересів і позицій інших сторін при загальній незгоді з ними» [3, с. 113]. Однак зведення поняття толерантності просто до терпимості, їх ототожнення нам видається неправомірним. Вкажемо, що сама природа політики передбачає боротьбу, в ній неминучі конфліктні зіткнення носіїв об'єктивно протилежних інтересів. І тому принципом політичної дії або детермінантою політичної культури за визначенням не може бути пасивна терпимість.

З нашого погляду, толерантність характеризує, з одного боку, міру терпимого ставлення людини до неприємного, а, з іншого, — легітимацію цього неприємного. Те, що толерується, базується не на емоційній чи релігійній, а на ціннісно-раціональній легітимності, котра (за М. Вебером) передбачає усвідомлення значущості деякого порядку, який для певного кола людей асоціюється з обов'язковістю й престижністю, і який водночас спирається на юридичну та конвенціональну гарантію до спонукання їх слідувати підтримуваній цим порядком нормі.

Свого часу М. Мамардашвілі писав, що на відміну від варварства цивілізація передбачає формальні механізми упорядкованої, культурно-правової, ад ситуативної поведінки, а не заснованої на чийсь милості, ідеї або добрій волі. Така поведінка відбиває соціальне, громадянське мислення, яке блокує, наскільки це можливо, енергію зла у відносинах і спрямовує до цивілізованих взаємин навіть ворогів [4, с. 20]. Толерантність і виступає релевантною моделлю такої цивілізованої поведінки.

Слід визнати, що історично, і логічно конфлікт передуює механізмам погодження базових цінностей, одним із яких є толерантність. Пошук шляхів і засобів регламентації і обмеження сфери дії людської природно-біологічної агресивності, практик соціального насилля та форм його легітимації призвів до появи і становлення культури толерантності. Толерантність не є метою-в-собі, а виступає місточком між наявним і належним в організації та самоорганізації суспільного буття, між одиничним і всезагальним у підтриманні людської солідарності на принципах визнання за всіма індивідами їх основоположних свобод, прав та однакової людської гідності.

Демократія передбачає такий суспільно-політичний порядок владарювання, який здатен мінімізувати руйнівні наслідки конфліктного протистояння між носіями несхожих світоглядів та громадських практик. Тому толерантність безпосередньо вплетена у тканину розвитку демократичних процесів, виступає невід'ємним конструктивним елементом таких головних механізмів демократії, як плюралізм і вільна конкуренція думок, ідей та партій, переговори, політичний діалог, компроміс, консенсус, довіра тощо. Якщо відданість демократії передається як важливий спадок кожному новому поколінню, то у разі виникнення політичних розбіжностей між громадянами, передбачатиметься визнання їх такими, що мають право на існування, і відповідно – на толерантне відношення [5, с. 151].

Функціональна цілісність та ефективність демократичного порядку забезпечується завдяки участі всіх громадян через вільну артикуляцію і захист ними своїх інтересів, справедлива акумуляція і реалізація чого у вигляді загальної політичної волі обраною в державі владою уможливорюється лише при дотриманні принципу толерантності. Толерантність як принцип політичної дії є передумовою гнучкості позиції, що зорієнтована на чуття міри заради загального блага та убезпечує від крайнощів на рівні як політичної стратегії, так і тактики. У розмаїтті своїх проявів толерантність належить до

основоположних принципів плюралістичної демократії участі. Вона сприяє прозорості відносин по лінії «влада – соціум», поінформованості громадян та рівності у доступі політичних партій і громадських об'єднань до постановки і публічного обговорення злободенних суспільних проблем.

Література:

Хартія основних прав Європейського Союзу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_524; Толерантность и терпимость : взгляд лингвиста / О. А. Михайлова // Философские и лингвокультурологические проблемы толерантности : [коллективная монография] / [отв. ред. Н. А. Купина и М. Б. Хомяков]. – М. : Олма-Пресс, 2005. – С. 99 – 111.; Політологія: терміни, поняття, персоналії, схеми, таблиці / наук. ред. В. М. Піча. – К. : Каравелла, Львів : Новий Світ. – 2001. – 320 с.; Мамардашвили М. К. Сознание и цивилизация : тексты и беседы / М. К. Мамардашвили. – М. : Логос, 2004. – 271 с.; Даль Р. О демократии / Р. Даль ; [пер. с англ. А.С. Богдановского; под. ред. О. А. Алякринского]. – М. : Аспект-Пресс, 2000. – 208 с.

Хлебнікова А. А.

КОМУНІКАТИВНИЙ ДІАЛОГУ ВЛАДИ І ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ЯК ОБ'ЄКТ СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКОГО ДИСКУРСУ

Соціально-філософський дискурс – це вид мовленнєвої комунікації, що орієнтована на обговорення і обґрунтування будь-яких аспектів дій, думок, висловлювань відносно певної проблеми, що обговорюється. Дискурс мислиться як можливість критично дистанціюватися від соціальної реальності і затвердити її принципи на як іманентні спілкуванню та критики всього, що претендує на значимість. Дискурс дозволяє зробити наявними цінності, норми і правила поведінки, які повинні бути направлені на сумісне досягнення взаєморозуміння. Концепція дискурсу отримала широку можливість контакту з представниками лінгвістичної філософії, соціології життєвого світу, критичного раціоналізму. Часто дискурс має прагматичний операціональний смисл (Фуко, Гідденс), який ми проаналізуємо на прикладі комунікативного діалогу влади і громадянського суспільства за умов глобалізації [1, 272с.].

Сучасне осмислення інформації, що циркулює по різних каналах комунікаційного процесу, дає нам можливість краще осмислити сутність парадигмального підходу до аналізу соціальних змін, що відбуваються в сучасному українському суспільстві, щоб краще управляти ситуацією. Саме при осмисленні інформації формується парадигмальність смислу, яка потребує нових концептуальних ідей та управлінських моделей, обґрунтовуючи теоретико-понятійні, типологічні і функціональні аспекти комунікації як соціального феномена з позицій сьогодення, а саме глобального комунікативного процесу. -Парадигми і концепти комунікативного діалогу зводяться до комунікативного діалогу суспільства і влади, який неможливий без виявлення характерних залежностей соціальної взаємодії та комунікативних можливостей середовища, проблем соціального і комунікативного простору, потенціалу зворотного зв'язку в системах управління територіальними спільнотами. Оцінити цей контекст комунікаційних концептів можливо лише, спираючись на відомі теоретичні роботи М.Вебера, Н.Лумана, Ю.Хабермаса та інших вчених, пояснюючи соціальне навантаження, соціальний смисл процесів, що відбуваються у суспільстві. При цьому від моделей, що функціонують у сучасному суспільстві, залежить якість інформаційного середовища, яке здійснює свій вплив на людину, а з іншої, - утвердження того, що якість інформаційного середовища є однією з найважливіших складових якості життя. В управлінському аспекті це означає зняття комунікативних бар'єрів між структурами влади і суспільства. Зняття бар'єрів можливе лише тоді, коли влада налагоджує відповідні ситуації використання засобів організації соціального (і комунікативного) простору, а з іншої ця сумісна дія передбачає певне співвідношення між владою, існуючою де-факто, та її легітимністю з точки зору суспільства. Головна увага при цьому в сучасному суспільстві приділяється ролі інформаційно-комунікаційних технологій – і як інструменту

комунікативних технологій, і як інструменту суб'єктизації, і як простору для партнерства влади і населення. Комунікативний простір, що стрімко розвивається, радикально змінює суспільні заявки, інформаційний обмін, міру відкритості, якість і кількість діалогових форм спілкування людей, соціальних груп і структур. У свою чергу комунікаційний діалог приєє потенційному розширенню можливостей суспільного контролю, регіональних структур влади, примушує все ширше застосовувати стан урядових, регіональних структур влади, знімаючи соціальну напругу конфліктів. Комунікації самого різного роду, набуваючи мережевого характеру, істотно видозмінюють зворотний зв'язок інститутів влади і населення к у результаті того, що система територіального управління все більше стає двохстороннім процесом. З'являється можливість для більш повного політичного моніторингу і проведення ефективних електоральних компаній на тому рівні, який забезпечив би формування дійсно легітимної влади, але при цьому необхідно, щоб комунікативний зв'язок розширився не формально, а давав би очікуваний і реальний соціальний результат [2, С.75-88].

Комунікативний діалог як соціальний феномен трактується як системний процес пізнання і дії, що пов'язується засобами спілкування і обміну інформацією всі структури суспільства з метою відтворення життєдіяльності людей, управління соціальним порядком, ретрансляції соціокультурного досвіду, підтримки і розвитку гуманістичних начал співпраці, партнерства, широкого суспільного і громадянського діалогу. Комунікація виступає як необхідна передумова функціонування і розвитку всіх соціальних систем і суспільства в цілому і забезпечує зв'язок і спілкування людей, що дозволяє їм відтворювати сукупний суспільний досвід, транслювати культурні зразки і цінності, допомагає координації інститутів влади і управління. Саме в усилю цього стає можливим комунікативний діалог громадянського суспільства і публічної влади, що є реальною передумовою до створення нової концептуальної моделі соціально-управлінських відносин, які можуть знайти диференційоване застосування на різних рівнях системи управління – загальнодержавному, регіональному і місцевому. Тому означимо проблему комунікативного діалогу влади і громадянського суспільства як соціального феномена, що потребує саме філософського обґрунтування, в основі якого діалогова форма комунікації громадянського суспільства і структур публічної влади, тобто побудова партнерських, а не ієрархічних відносин. Істотним тут є те, що громадянське суспільство в Україні поки що тільки формується і не в змозі виступати на рівних з державою. Тому формування партнерських відносин таких учасників діалогу є важливою управлінською задачею, яке повинно будуватися як сприяння розвитку таких відносин громадянського суспільства. Побудова реального комунікативного діалогу громадянського суспільства і структур публічної влади, а відповідно і комунікацій управлінського партнерства, передбачає опору на певні організаційні принципи, у якості яких слід виділити: 1) єдність всіх ланок владної (управлінської) вертикалі незалежно від їх інституціональної належності; 2) субординацію і координацію компетенцій суб'єктів управлінського партнерства; 3) консолідацію сил влади і громадянських сил суспільства; 4) вільний вибір форм партнерства та його організації. При комунікативному розумінні такого діалогу акцент робиться на співпраці, узгодженні дій, досягненні партнерства, що базується на угоді. Кожний з інститутів громадянського суспільства повинен забезпечити обмін інформацією, налагоджувати контакти з органами офіційної влади. При цьому автор дотримується думки, що комунікативний ресурс демократії є набагато вищим, ніж в інших режимах. На VI Російському філософському конгресі «Філософія у сучасному світі: діалог світоглядів» (м. Нижній Новгород, 27-30 червня 2012 рр.) відмічалось, що за цих обставин нагальною стає потреба розвитку якісно нової стратегії сучасного суспільства. Ця стратегія спирається на парадигму глобальних «викликів та відповідей», передбачає створення антикризових соціальних механізмів, діяльність яких спрямована на приборкання загрозливих для людських спільнот процесів мінімізації руйнівних наслідків глобалізації, забезпечення стабільного характеру суспільної еволюції, що може бути

досягнутим тільки на засадах партнерства влади і громадянського суспільства. Саме тому комунікаційна складова відіграє першочергову роль у створенні комунікативного діалогу влади і громадянського суспільства, для чого необхідно змінити парадигму спілкування, яка б базувалася на толерантності, регулюванні та впорядкуванні громадянських процесів, сприяла формуванню механізмів комунікативно-інформаційного обміну у суспільстві та переходу від «цілераціональності» до «смыслодоцільності», що базуються на виробленні певних «комунікативних кодів», які сприяють порозумінню, злагоді та миру [3, С.80-89].

Література:

Воронкова В.Г. Філософія глобалізації: соціоантропологічні, соціоекономічні та соціокультурні виміри. Монографія. / Воронкова Валентина Григорівна. – Запоріжжя: Видавництво ЗДІА, 2010. – 272 с.; Сидоренко С.В. Формування ефективного громадянського суспільства в Україні на засадах діалогу і національної консолідації: зарубіжний і вітчизняний досвід/ С.В.Сидоренко // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: [зб. наук. пр.]. - Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, – 2014. - Вип 58. – С. 75-88.; Хлебнікова А.А. Методологія аналізу комунікаційного менеджменту як системи зворотних зв'язків державного управління / А.А.Хлебнікова // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: [зб. наук. пр.]. – Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2014. – Вип. 57. – С. 80-89.

Червона Л. М.

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

На початку ХХІ століття кожна країна світу, намагається знайти шляхи розвитку освіти у відповідності з новими соціально-економічними потребами й очікуваннями суспільства.

Епоха глобалізації супроводжується становленням інформаційного суспільства. Це ті соціально-культурні зміни без урахування яких не можливо обрати правильний напрямок розвитку сучасної освіти. Тому нові орієнтири або тенденції в освіті зумовлені з одного боку зовнішніми чинниками, що пов'язуються зі світовою спільнотою взагалі, з іншого – внутрішніми. «Загальні тенденції доповнюються такими, що мають власне український характер: продовження ствердження української держави і незалежності, перехід до нового типу відносин – суспільно-політичних і економічних, духовних та ін. Тільки врахувавши усі тенденції, а краще – передбачивши їхній вплив на майбутні події, ми зможемо забезпечити ефективну освітянську діяльність, результатом якої буде підготовлена, конкурентоспроможна молода людина, що повністю відповідає професійним і суспільно-грамадським вимогам майбутнього життя» [3, С. 16–17].

У зв'язку з цим позначимо основні, магістральні, напрямки, розвитку сучасної освіти, які передбачають безумовні зміни. Головним напрямком, навколо якого групується багато ключових питань в освіті, є глобалізація.

Глобалістика, як наука (теоретико-методологічне ядро якої формувалося протягом другої половини ХХ століття), покликана займатися суттю, закономірностями і тенденціями розвитку сучасного суспільства. Але «... з самого початку освіта не зазначалась серед дослідницьких пріоритетів глобалістики. Це місце належало і належить, перед усім, економічній і міжнародно-політичній проблематиці» [1, С. 29]. Це стало причиною того, що певні процеси і явища, які на сьогодні інтерпретуються як глобальні, заявили про себе в освіті пізніше, ніж в економіці і міжнародно-політичній сфері. Крім того «... у відповідній літературі мова йшла, як правило, не про глобалізацію в освіті (глобалізацію освіти), а про наслідки і результати її впливу на вищу освіту» [1, С. 29].

Серед наукових категорій, якими оперують сучасні дослідники в галузі і соціально-економічних, і політичних, і освітніх процесів, чи не найперше місце належить поняттю «глобалізм». Глобалізму і глобалізаційним процесам присвячено десятки монографій, тисячі наукових та публіцистичних статей. Якщо звернутися до терміну «глобалізм» і «глобалізація освіти» то можна знайти наступне. Глобалізація ([англ. globalization](#)) – процес [всесвітньої економічної](#), [політичної](#) та [культурної інтеграції](#) та [уніфікації](#). У вужчому розумінні – перетворення певного [явища](#) на планетарне, таке, що стосується всієї

Землі. Основними наслідками глобалізації є міжнародний поділ праці, міграція в масштабах усієї планети капіталу, людських та виробничих ресурсів, стандартизація законодавства, економічних та технічних процесів, а також зближення культур різних країн. Це об'єктивний процес, який носить системний характер, тобто охоплює всі сфери життя суспільства. В результаті глобалізації світ стає більш зв'язаним і залежним від усіх його суб'єктів. Відбувається збільшення як кількості спільних для груп держав проблем, так і кількості та типів інтегрованих суб'єктів.

Глобалізація освіти – одна з фундаментальних тенденцій розвитку освіти, яка відображає формування єдиного соціального інформаційного й освітнього простору в масштабах усієї планети, зокрема, через діяльність засобів масової інформації, канали Інтернет [2].

Разом з існуванням багатьох думок і оцінок щодо глобалізації, важко не погодитись з думкою П. Скотта, що «глобалізація є найфундаментальнішим викликом, з яким зіткнулася вища школа за всю понад тисячолітню історію існування» [4], а також з тим, що глобалізація має незворотній характер. Але є й думки, що існуюча полісемантичність поглядів «вказує на кризу глобалізації як науки, що не встановила ні предмет, ні суб'єкт власного дослідження, у зв'язку з цим залишається відкритим питання про сутність глобалізації» [2].

Крім того погоджуючись з думкою, що глобалізм складне і багатофакторне явище, яке не можна сприймати одномірно і лінійно, зазначимо, що зазвичай глобалізація розглядається в контексті існуючих підходів з двох сторін: як історичне явище і феномен, і як закономірність розвитку суспільства. Фактори глобального масштабу не тільки скріплюють його окремі сегменти, але й мають на нього перетворювальний вплив [1, С. 31].

Аналізуючи проблеми і явища, на пояснення яких претендує термін «глобалізація», проблемним моментом є співвідношення з терміном «інтернаціоналізація» щодо освіти. Зміст і значення цих термінів є основними темами дискусії в сфері освіти. Наприклад така думка, що між цими поняттями не існує принципової різниці і тоді глобалізація і інтернаціоналізація сприймаються як «синоніми» при характеристиці міжнародної складової галузі освіти, або що «глобалізація – це новий і більш складний етап того, що являє собою тривалий історичний процес інтернаціоналізації» [5]. Але попри таку розбіжність в думках, все таки існує консенсус, що це не одне і те саме, і між ними існують принципові відмінності. Глобалізація по відношенню до інтернаціоналізації зображується як її «контекст», як «більш складна фундаментальна реконструкція світового порядку». А інтернаціоналізація «має відношення головним чином до процесів співробітництва між державами і, в кінцевому рахунку, діяльності, яка перетинає державні кордони» [1, С. 47].

Виходячи з такого розуміння проблеми можемо констатувати, що інтернаціоналізація в освіті породжує такі тенденції як розширення двосторонніх і багатосторонніх зв'язків і контактів між навчальними закладами різних країн, вільний академічний обмін викладачами і студентами між вузами різних країн, створення єдиних спеціальних навчальних програм тощо.

В свою чергу глобалізація в освіті також породжує цілу низку освітніх тенденцій, а оскільки епоха глобалізації супроводжується становленням інформаційного суспільства, то всі тенденції у розвитку освіти взаємопов'язані як між собою, так і з швидкими темпами розвитку сучасного світу. Наприклад, для того щоб відбувалося вбудовування освіти в культуру, науку і прогресивні інноваційні технології необхідна постійна кореляція освіти з сучасним рівнем наукових знань про світ і людину з реаліями сучасної культури. Поряд з цим, освіта має випереджаючим чином задовольняти потреби прийдешніх поколінь людей, змінюючи концепцію підтримуючого освіти на концепцію випереджаючої освіти (таким чином можна говорити про таку тенденцію як посилення прогностичної спрямованості сучасної освіти). Для досягнення цієї мети в

інформаційному суспільстві актуальною вбачається тенденція по створенню єдиного інформаційного освітнього простору кожної країни та інтеграції його у світовий інформаційний освітній простір, що сприятиме інтеграції і координації інформаційних потоків; підвищенню оперативності та ефективності управління всією системою національної освіти в цілому. Створення єдиного інформаційного простору, в свою чергу, породжує такі аспекти, як розвиток і поглиблення світоглядної функції інформатики в освіті, а також формування інформаційної культури особистості, як частини загальної культури людини тощо. До цього переліку тенденцій розвитку сучасної освіти можна додати: масовизацію освіти, відкритість освіти; особистісну орієнтацію освіти; гуманізацію та гуманітаризацію освіти; фундаменталізацію освіти; пріоритетність креативності в навчальній діяльності, цілісність освіти, еволюцію нових інформаційних технологій в освіті як універсального, поліфункціонального засобу пізнання; етичну домінанту як смислотворчий стрижень освіти; полікультурність освіти; екологізацію освіти тощо. Ми обмежилися коротким переліком основних тенденцій сучасної освіти (хоча кожна з них заслуговує окремого наукового дослідження) вказавши лише «магістральний» напрямок змін який ми вбачаємо в розгортанні епохи глобалізації, що супроводжується становленням інформаційного суспільства.

Література:

Андрущенко В. Образовательная политики (обзор повестки дня) / В. Андрущенко, В. Савельев. – К. : «МП Леся», 2010. – 404 с.; Глобалізація [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki>; Кремень В. Освіта в контексті сучасних соціокультурних змін / В. Кремень // Філософія освіти. – 2008. – № 1-2 (7). – С. 16–17; Скотт П. Глобалізація и университет / П. Скотт // Alma Mater. - 2000. - № 4. - С. 3-8.; Bennell P. The internationalization of higher education: exporting education of developihg and transitional economics / P. Bennell, T. Pearce // International Journal of Educationl Development. – Vol. 23. – № 1. – 2003. P. 26.

Черныш А. М.

ЗАПАДНЫЕ УГРОЗЫ НАЦИОНАЛЬНОМУ ИНТЕЛЛЕКТУ УКРАИНЫ

Политики переносят европейские стандарты в сферу высшего образования. Однако делается это без учета различий в развитии европейских стран и высшей школы в Украине на предыдущих этапах, без стремления сочетать новации с ментальными особенностями, спецификой социальной среды, экономическими возможностями. Нетворческое подражание всегда отрицательно сказывается на деле, уводя от привлекательных форм, порожденных другой социальной средой, к упрощенным формам в украинских реалиях.

Опасность – в том, что национальная образовательная система играет роль полупроводника. Способные выпускники ищут и находят на мировом рынке более выгодные предложения. *Они устремляются на Запад – вначале на учебу и работу, а, в конечном счете, на местожительство.* Из США, Канады..., стран Европейского Союза к нам практически не едут.

1. Цель, предложенная Болонской декларацией, привлекательна. В 1997 г. в Лиссабоне (Португалия), 1998 г. в Сорбонне (Франция) и в 1999 г. в Болонье (Италия) она виделась как создание *общеевропейского пространства, в котором преподаватели и студенты всех стран смогут беспрепятственно передвигаться, а их квалификация (дипломы) будут признаваться.* Украина подписала Болонскую декларацию в 2005 г. Благодаря этому, способная украинская молодежь получила возможность выехать на учебу за рубеж.

2. По данным ЮНЕСКО, в 2010 г. за рубежом учились свыше 27 тыс. перспективных молодых украинцев, среди которых – больше половины уже окончивших наши вузы. Если дело легче начать в Дании, а место Украины по экономической свободе 161-е (из 177), то понятно, куда ринутся и начинающие предприниматели, стремящиеся к меньшим рискам

и гарантированным прибылям. Если самые удобные для проживания города – не у нас, лучшие вузы мира, стадионы, врачи, пляжи... – тоже там, то никто за эту страну особенно держаться не станет. Сменить ее в 2012 г. с целью полнее реализовать свои способности хотел бы каждый четвертый житель. Это – «отличники». Они ежегодно обогащают США (Германию, Швецию, Италию...) и ослабляют нашу страну. Украине остаются «хорошисты» и «троечники». В ее школах культивируется безделье, перемежаемое драками, вино, сигареты. Свою рабсилу наши работодатели набирают отсюда. Будущих учителей, инженеров, медиков, агрономов, бухгалтеров... вузы готовят из этого же контингента. И из него же государство комплектует аппарат чиновников и депутатов, прокуроров и милиционеров, налоговиков и судей.

3. Ни на минуту не прекращает агитацию киевская компания STUDY.UA в пользу получения «качественного европейского образования» в элитных школах-пансионах для школьников (откуда – «прямой путь» в Оксфорд и Кембридж). «Двойной диплом» швейцарской школы бизнеса дает возможность работать в Европе и США. Можно полететь за дипломом в Германию, тем более, что там, как в Чехии и Франции, обучение часто бесплатное.

В соответствии с Программой Конгресса США «Визы для иммигрантов разных национальностей», Госдепартамент ежегодно забрасывает сети по отлову наиболее способной молодежи во всем мире. Недавно, 3 ноября 2014 г., закончилась регистрация желающих участвовать в лотерее на 2015 г. (50 тыс. виз). В 2012 г. заветную *Green Card* получили 6 тыс. украинцев. Пополняясь наиболее продвинутой молодежью со всего мира, Америка и впредь будет опережать всех. А Украина, ежегодно теряющая свое население (сегодня – менее 40 млн. против почти 52 млн. в 1991 г.), качество которого постоянно ухудшается, обречена на отставание. Годовой вклад американца в экономику в семь раз выше (\$68,1 тыс.), чем украинца (\$9,6 тыс.).

4. Благодаря успехам западной пропаганды, наивные «рыночники» верят в формулу, которая «спасет мир», – *свободу передвижения капиталов, товаров, рабочей силы и услуг*. Такая «свобода» выгодна успешным государствам. Нам же, исходя из того, что все на рынке чего-нибудь стоит, и никакой товар не может пересекать границу без оплаты, недопустимо бесплатно экспортировать «интеллект». Можно легко посчитать, сколько стоит производство специалистов (роды, лекарства, питание, одежда, детсад, лечение, школа, вуз). По данным Института народоведения НАНУ, сегодня в США и Италии официально трудятся по 0,5 млн. наших заробитчан, в Польше – 0,4 млн., в Испании – 0,2 млн., а в России – более 2 млн. (неофициально – везде в 2 раза больше). На основании этих цифр правительство вправе предъявить счет за каждого эмигранта – тому государству, где они официально зарегистрированы. При этом установить дополнительные коэффициенты за активный возраст, дефицитную специальность, репродуктивность, хорошее здоровье.

5. Перемещение на рынке любого товара, в том числе интеллекта, диктуют деньги. В связи с этим логичен вывод о структурном изменении украинского госбюджета в пользу элитных форм дошкольного воспитания, образования, науки и научно-технической деятельности – по европейским, американским, японским образцам. Но сделать это можно лишь на основе развитой экономики.

Выводы. Внедрение западных стандартов выгодно верхушке молодежи. При системном, социально-философском, подходе к оценке нововведений, неизбежен вывод об отрицательных последствиях для страны, связанных с уменьшением в населении тонкого слоя способных молодых людей. Пропаганда, рынок и высокие темпы НТП на Западе вымывают эту социальную страту из Украины и переносят ее в зону «золотого миллиарда», укрепляя ее интеллектуальный потенциал и ослабляя Украину. Поэтому Украинское государство обязано своей внутренней и внешней политикой оказать умное и гибкое противодействие всем угрозам национальному интеллекту.

ВІД ПОВСЯКДЕННОГО ЗНАННЯ ДО НАУКИ (ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ)

Світ людського пізнання багатий та різноманітний. В той же час коли говорять і пишуть про знання, то, як правило, мають на увазі знання наукове. У цьому немає нічого дивного, оскільки наука в наші дні займає виключно важливе місце у житті людей.

Однак історія інтелектуальних досягнень людства далеко не вичерпується наукою і було б великим спрощенням описувати всі форми знання, як суцільні помилки. Сучасна історіографія науки все далі відсуває у глибину століть перші прояви наукової думки, знаходячи її зародки у різних народів давнини. Єгипет і Вавилон, Китай та Індія внесли в перед історію наукової думки свої неповторні та своєрідні ідеї. Багатотисячолітній досвід землеробства, будівництва, ремесла, мореплавства, військової справи та інших видів діяльності людей став тією основою, на якій тільки і могла виникнути наука.

Для формування науки як особливого виду людської діяльності дуже важливе виникнення та зміцнення цих нових форм колективного виробництва знання. Хоча визначення і досить велике знання про світ може зберігатися та передаватися у рамках уже досягнутих сакральних пізнавальних традицій (касти жерців, різноманітних містичних напрямків тощо), дійсно раціональний і поступальний прогрес у пізнанні можливий лише з появою власне наукових спільнот і зміцненням їхнього наукового статусу. Справа в тому, що ціла низка специфічних особливостей сакральних пізнавальних систем, як би “блокує” важливі механізми отримання істинного знання. До числа таких особливостей можна віднести відсутність систематичної критики знання, його жорсткий зв'язок із релігійними догмами, високі соціальні бар'єри, що оточують пізнавальну діяльність. Усе це контрастує з прийнятими у наукових спільнотах ідеалами загально - доступних знань, рівності перед істиною, необхідності раціональної критики. Ось чому настільки істотною в перетворенні картини людського пізнання предстає роль перших наукових спільнот, у яких процес виробництва знання концентрується не навколо деякого сакрального ядра, а навколо певних філософських принципів і методологічних засобів дослідження.

Піддаючи сумніву архаїчне світосприйняття, наука зрозуміло не змогла негайно запропонувати натомість настільки ж багатоманірну й суб'єктивно сприйнятну картину світу. Тим більше, що те, про що навчили філософи та вчені, вступило у протиріччя і безпосередньому сприйняттю, і здоровому глузду людей того часу. На місце великого, але ненадійного запасу даних, традиційних вірувань, іншими словами, тієї, що немає достатніх підстав “сфери думок”, висувалася нехай невелика, але та що базується на якісно інших раціональних началах “сфера знань”. У цієї опозиції вперше в історії людства пізнання науково-теоретичне мислення різко протиставлялась усім іншим видам і формам досвіду.

Література:

Антологія світової філософії. В 4т. М.1969.; Микешина Л.А. Філософія познання. Полемические главы /Л. Микешина. - м. Прогресс-Традиция, 2002.-234с.; Шрамко Я.В. Філософія: наука чи світогляд /Я.В. Шрамко // Актуальні проблеми духовності: [зб. наук. праць].- Вип.11.Кривий Ріг. 2010.- с. 64-65.

ФІЛОСОФСЬКИЙ ПОГЛЯД НА СУЧАСНІ СОЦІАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ

Більшість вчених сходиться на думці, що людство вступає в період глобальної кризи, яка загрожує існуванню всього людства. Це багатоаспектний криза, складові частини якого тісно взаємопов'язані, але кожна з таких частин являють свою окрему загрозу: демографічну, екологічну, енергетичну, продовольчу, соціальну, політичну, для популяції генетичну і т.д.

Рішення проблем сьогодні вимагає гігантських ресурсів і це може бути реалізовано тільки через об'єднання зусиль всіх держав. Все впирається в саму прогресивну на сьогоднішній день форму держави - в ліберально-демократичне суспільство [1]. У ньому затверджуються принципи народовладдя, свободи і рівності громадян, які в реальності обертаються пануванням буржуазії. Відповідно майново-грошові ресурси держави, капітал перерозподіляється на її користь, послаблюючи можливості самої держави. Ідея про приватну власність, поєднанні її з "регулюванням" економіки та соціальним законодавством, викладена Дж.М. Кейнсом і послідовниками, в тому чи іншому варіанті проводиться в життя, але по суті не є вирішенням проблеми.

В емпірично описуваних системах держава прийнято представляти конгломератом рівнів: суспільство (люди), інститути держави, ринок і т.д. При становленні цієї ієрархії слід враховувати, що вона представлена не абстрактними формами або рівнями, а конкретними системами, кожна з яких складається з своїх власних елементів. Елементи будь-якої вихідної системи в процесі їх інтеграції утворюють нові елементи, які в своїй сукупності утворюють і нову систему [4]. Підходячи до цього критерію до ієрархічного становлення держави з людської популяції, отримуємо однозначний результат: суспільство, як система, представлено індивідами, але ось частинами держави опиняються вже не індивіди, а їх об'єднання в інститути держави [4]. Елементи в системі повинні являти собою щось рівне. Тому кожен інститут держави повинен володіти загальною владою, яка поширюється на всі інститути, бо елемент системи без взаємного впливу на неї не є її елемент.

Сучасний етап розвитку суспільства з його глобальними проблемами вимагає нового і причому цілком певного підходу. На зорі філософської думки таку форму держави (в діалозі "Держава") пропонував Платон. Його головна думка полягала в тому, що правити повинні вчені. Майже 2,5 тисячі років по тому до цієї ідеї знову повернулися, давши їй назву "технократія".

У буквальному значенні слово "технократія" означає владу вчених, побудована на принципах науково-технічної раціональності - влада адміністративна, законодавча і судова.

В технократичній системі економіка управляється економістами, соціальна політика - політологами, система охорони здоров'я - фахівцями-медиками, екологія - екологами і т.д. У новий час виникла велика кількість технократичних концепцій [2], однак ідея технократії в них явно деформується. Ідея Платона видозмінюється: замість влади і управління - "участь в управлінні" та найчастіше в управлінні якого-небудь виробництва або процесу. Іноді вважають технократичним непартійний уряд, створене президентом на професійній основі. До жодних радикальних змін це не приводило, бо форма правління як була президентською так і залишилася.

Без радикальної зміни інститутів держави технократична республіка існувати не може. Інститут носій влади, але вже Аристотель розумів специфіку інституту та пропонував існуючу владу ділити на три більш спеціалізовані влади, тобто на три інститути: законодавчий, виконавчий і судовий. Згодом ідея поділу влади була ув'язана з

теорією "природного права", а з утвердженням капіталістичного ладу принцип поділу влади був проголошений основним принципом конституціоналізму.

Між тим критерієм законодавчої загальної влади відповідають і деякі вузькопрофесійні інститути, наприклад, медицини, екології, освіти, оборони, внутрішніх справ, фінансів та інші (необхідний, наприклад, інститут ЗМІ та відповідні йому НДІ, а потреба в господарському керівництві великих міст може задовольнити державний інститут управління). Якщо інститути будуть наділені владою (законодавчою, виконавчою та судовою), то їх положення не потребують затвердження президентом, парламентом або міністерством, звичайно за умови, що вони будуть науково обґрунтовані і прийняті радою цих інститутів [3]. Мережа профільних державних НДІ та інших установ, що об'єднуються за професійною ознакою в відповідний інститут держави, на чолі з обраним на конкурсній основі і на визначений строк керівництвом - ось сама адекватна структурна одиниця технократичного держави. Вищим органом влади в технократичному державі стає "Рада інститутів держави", існуючий для запобігання та вирішення конфліктів між інститутами. Це теж виборний на конкурсній основі і більшістю голосів орган. Принципи формування керівних органів інститутів держави: вибори і професіоналізм, який обов'язково повинен бути підтверджений науковими роботами претендентів в Поради кожного інституту. Професіонали оцінюють професіоналів - кандидатів в керівництво, їх роботу до виборів і їхні результати керівництва після виборів.

Президентське правління вже давно пережило себе, як зжили себе всенародні вибори, які в технократичній республіці переносяться у всередину інститутів. Зі зникненням всенародних виборів зникнуть головні пороки буржуазної республіки: некомпетентність і корупованість влади, соціальні протиріччя, зникнуть механізми зв'язку влади і капіталу. Соціальні хвороби держави не від капіталу, а від зрощення його з владою. Технократична республіка буде зацікавлена у вирішенні глобальних проблем як своїх власних, внутрішніх. Диференціація і спеціалізація влади вимагає досить великої людського резерву тому економічно ефективнішими будуть більші держави, що повинно привести до скорочення їх кількості.

Людина зобов'язана бути соціально захищений державою. Звичайно, люди в державі не можуть бути рівні, але дитина, що приходить в цей світ, не повинен бути обманутим. Це аморально з людських позицій і не існує навіть у тваринному співтоваристві. Харчування, житло, одяг, і можна додати інформація (навчання, досвід, освіту) - це не абстрактно вигаданий мінімум, це те, з чим людське стадо прийшло в державу і що не повинно бути відібрано у людини державою. Причому, в новому типі держави має бути обов'язковим, безкоштовним загальне вищу освіту. Можна бути і багатим і бідним, але є розумні межі і тому і іншому, межі, за якими стоїть вже патологія і займатися нею повинна медицина. Кожному за здібностями і більш-менш об'єктивно оцінюються вони саме в науковому середовищі. Порятунком людства сьогодні залежить від вчених, професіоналів.

Література:

Семенов В.В. Современный кризис и технократия. – М., 2004.; Семенов В.В. Вперед, к Платону! Все пороки антисубстанциализма. – Пушино, 2008.; Кокошин А.А. Технократия, технократы и неотехнократы. – М., 2009.; Разумовский О.С. Бихевиоральные системы. – Новосибирск, 1993.

КАК ВЕЛИКИЙ «ИДЕАЛИСТ» ГЕГЕЛЬ ОБЪЯСНЯЛ ПРИЧИНУ ДВИЖЕНИЯ НЕБЕСНЫХ ТЕЛ

Сегодня нам достаточно хорошо известны космологические и космогонические воззрения мыслителей Древности, эпохи Возрождения, Нового времени. Предметом особой гордости философского сообщества является разработанная И. Кантом гипотеза образования Солнечной системы из газопылевой туманности. Но что касается космологических воззрений Гегеля, то о них мы не знаем практически ничего. Хотя у него имеется специальный труд – «Философия природы», в котором есть соответствующий раздел, посвящённый небесной механике (§§ 253-271).

Причина такого «забвения» космологических идей Гегеля, заключается не в пренебрежительном отношении к его наследию, а в том малопонятном языке, которым, к сожалению, написано большинство его произведений. В данной статье автор предлагает свой вариант прочтения и доступного изложения учения Гегеля о небесной механике.

Пространство

Согласно его учению первым определением природы является *пространство*. Последовательность формирования понятия пространства включает в себя три ступени:

- *неопределённое* пространство,
- *ограниченное* пространство,
- *определённое* пространство.

а) В своём изначальном *неопределённом* значении пространство представляет собой простирающуюся во всех направлениях простую неразличимую «рядоположенность» небесных тел. Для обозначения такого неопределённого пространства мы употребляем наречие «всюду».

б) Переход от неопределённого пространства к *ограниченному* пространству совершается посредством *точки*. *Точка* – это конкретное «здесь», отрицающее «всюдность» неопределённого пространства. Точка может быть поставлена повсюду, но у самой точки нет своего «всюду», нет своего пространства.

в) Ограниченное пространство становится *определённым* благодаря изобретённой нами (людьми) трёхосной системе координат – длина, высота, ширина, которая, однако, не имеет никакой определённости в самой себе. Нельзя сказать, где у Вселенной длина, где высота, где ширина. Посредством данной системы координат мы «одеваем» ограниченное пространство в привычные для нас размеры, выраженные в метрах, в дюймах и других единицах измерения.

Время

Время, согласно Гегелю, – это второе определение природы. Его понятие также проходит в своём формировании три ступени:

- *неопределённое* время,
- *ограниченное* время,
- *определённое* время.

Вечность – это бесконечно длящееся «теперь» или, наоборот, это бесконечная *длительность*, не ограниченная никакими «теперь». Вечности не было, вечности не будет, вечность просто *есть*.

Место и перемещение

Соединяя пространство и время, мы получаем определение *места*. Место – это непосредственное единство пространства и времени, «здесь» и «теперь». Но оно же содержит в себе и их противоположность, что обуславливает постоянный выход места за пределы самого себя: «теперь здесь» → «теперь здесь» → «теперь здесь» → и т.д. Вот

такая развивающаяся череда мест даёт четвёртое определение природы: *перемещение* (корень – *место*).

Единство *места* и *перемещения* – «перемещающееся место» – приводит нас к понятию *материи*. Всё то, что имеет место в этом мире и перемещается вместе с ним, есть материя. Иначе говоря, материей, по Гегелю, является всё то, что определено через пространство и время, через «здесь» и «теперь», что, следовательно, разделено и обособлено, что «можно охватить руками, ощутить, что оказывает противодействие» [2, с. 65].

Второе. Гегель сначала выводит понятия пространства и времени и лишь затем переходит к понятию материи. Материя представляет собой первую реальную границу в пространстве» [2, с. 64-65].

Материя

Существование материи в раздельности её частей является следствием её *тяжести*. Тяжесть – это не какое-то частное свойство материи, присущее ей наряду с другими свойствами, это её суть. Материя есть сама тяжесть. Если использовать выражение, что *материя обладает тяжестью*, то при этом можно подумать, что она (тяжесть) дана ей откуда-то со стороны. Но в материи нет ничего нетяжёлого. Тяжесть составляет материю и есть сама материя.

Движение

Будучи тяжёлыми, все части материи (тела) испытывают стремление найти свой *центр тяжести*. Первый такой центр они находят в самих себе. Но поскольку каждое тело окружено многими другими телами, которые также имеют собственные центры тяжести, постольку оно испытывает тяготение ко всем этим телам. Следовательно, каждое тело находит свой центр тяжести не только в себе, но и во всех других окружающих его телах.

Понятие *движения* включает в себя три последовательных определения:

- *несвободное* движение – толчок,
- *полусвободное* движение – падение,
- *свободное* движение – системы свободно двигающихся по своим орбитам тел.

Заключение

Такова по Гегелю причина движения небесных тел. Он находит её в самих телах, в их тяжести. Далее начинается «игра» центров тяжести, которая в итоге приводит к образованию систем *свободно двигающихся* по своим круговым орбитам *тел*. «Свободно» в том смысле, что для объяснения причины их движения не требуется привлекать какие-либо внешние силы. Материя есть сама тяжесть.

Література:

Гегель Г.В.Ф. Об орбитах планет. Philosophische Dissertation. // Гегель Г.В.Ф. Работы разных лет: в 2 т. Т. 1. М.: Мысль, 1970. С. 235-267.; Гегель Г.В.Ф. Философия природы. // Гегель Г.В.Ф. Энциклопедия философских наук: в 3 т. Т. 2. М.: Мысль, 1975. 696 с.; Кант И. Всеобщая естественная история и теория неба. // Кант И. Соч.: в 6 т. Т. 1. М.: Мысль, 1963. С. 118-260.; Труфанов С.Н. Грамматика разума. Самара: Гегель-фонд, 2003. 624 с.

Шапошникова І. В.

ПРОФЕСІЙНА ОРІЄНТАЦІЯ ЯК ЧИННИК ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДІ

Трансформаційні процеси, що відбуваються в українському суспільстві, здійснюють суперечливий вплив на професійний вибір сучасної молоді. Актуалізація вибору професії студентською молоддю ініціюється, насамперед, закінченням загальноосвітньої школи і навчанням у професійному навчальному закладі.

Професійна орієнтація студентства носить перехідний характер і передбачає формування власної позиції в ситуації, що характеризується значним ступенем

невизначеності, ризиком. Це активний і довготривалий процес вибору професії, у ході якого молодю людиною приймається рішення щодо отримання соціально значущого результату.

У такому контексті, професійну орієнтацію студентської молоді можна розглядати як процес її інтеграції в соціально-професійну структуру суспільства.

Процес професійної орієнтації передбачає усвідомлення ступеня відповідності власних особливостей, розвитку власних здібностей вимогам обраної професії і можливостям процесу професійної підготовки та навчання з метою досягнення більш повної відповідності між собою і обраною професією. Інакше кажучи, оцінка можливостей власної цінової пропозиції на ринку праці, ураховуючи її власну соціальну позицію в суспільстві.

Сучасна молодь обирає стратегії поведінки, що відповідають сучасним соціально-економічним реаліям. Коли ринок праці нестабільний, відбуваються постійні кон'юнктурні коливання, інтеграція студентської молоді в соціально-професійну структуру суспільства супроводжується змінами щодо розуміння змісту професії на особистісному рівні й кардинальними зрушеннями в суспільній думці з приводу професійно-трудоових орієнтацій. Професії молодими людьми розглядаються як джерело матеріального благополуччя і отримання престижного статусу в підготовці особистості до спеціального виду занять, що знаходить своє відображення в певній сукупності навичок і вмінь, що визначаються специфікою трудової діяльності.

Вихідним концептуальним поняттям визначення професійних орієнтацій є поняття «професія».

Відповідно перед системою вищої освіти стоїть завдання розвитку професійних якостей, що додатково зумовлює дослідницький інтерес до категорії «професія». При цьому в літературі існує безліч визначень даного поняття як у вітчизняних, так і в зарубіжних виданнях. Унаслідок розподілу праці професії виступають сферою застосування фізичних та інтелектуальних сил людини, є основою розподілу суспільства на страти, прошарки, групи. Це заняття, що потребує кваліфікації і спеціальної підготовки, яке людина практикує регулярно і яке є джерелом доходу.

Будучи основою соціально-професійних груп, професія дає орієнтири диференціації й ідентифікації себе в соціальному просторі. Вона виступає як особлива форма соціальної організації працездатних членів суспільства, об'єднаних спільним видом діяльності й професійною свідомістю. Відповідно набуття професії характеризується не тільки набором певних спеціальних знань, але і набором навичок, що дозволяють ефективно позиціонувати себе в соціальному просторі. Відтак професію можна охарактеризувати як вид соціальної активності, що диференціює соціальне положення особистості в системі суспільної стратифікації.

У К.Маркса, Г.Спенсера, Е. Дюркгейма превалює сприйняття професії крізь призму категорій розподілу праці й диференціації соціальної діяльності. Незважаючи на різне розуміння сутності професії трьома класиками соціології (професія як вид діяльності, професія як інститут, професія як професійна група), відправною точкою їх аналізу виступає поняття «соціальна структура» в широкому сенсі (як диференціація соціальної діяльності).

З альтернативною дослідницькою позицією виступав М.Вебер, у межах теорії якого поняття «професії» співвідноситься не стільки з економічною і соціальною структурою суспільства, скільки з поведінкою індивіда, його життєвим світом і системою цінностей. Згідно з М.Вебером, професія – це така специфікація, спеціалізація і комбінація функцій індивіда, що складає основу постійної можливості забезпеченості чи заробітку.

У сучасній соціології завдяки працям А. Здравомислова, Г. Осипова, В. Подмаркова, О. Шкаратана сформувались два найбільш розповсюджені підходи до визначення професій. Перший підхід можна назвати діяльнісним, тому що основною ознакою професії в його межах є особливий вид трудової діяльності, що виділився в процесі

суспільного розподілу праці, чи вид діяльності, заняття в сфері виробництва і соціально-економічних відносин.

Другий підхід можна назвати особистісно-кваліфікаційним, у межах якого акцент робиться не на місці й ролі професії в цілісній системі соціальних взаємозв'язків, а на проблемі придатності індивіда до виконання тих чи інших професійних функцій. Головною ознакою професії виступає рівень підготовленості особистості до спеціального виду занять, що знаходить вираження в певній сукупності навичок і вмінь, що визначаються специфікою трудової діяльності. Внаслідок цього із теоретичного поняття «професія» перетворюється в прикладне.

Важливим є також підхід до професії як до одного з основних стратифікаційних факторів, що регулює відносини рівності-нерівності в суспільстві і визначає соціальний статус індивіда і соціальних груп. Тобто, професії за своєю природою не тільки диференційовані, але й ієрархічні стосовно одна до одної. Разом із тим, ієрархія професій визначається не лише вимогами виробничо-технологічного розподілу праці, але і специфікою конкретного суспільства, традиціями і стереотипами суспільної свідомості. Кожна професія має свій достатньо визначений статус, що закріплюється конкретними соціальними механізмами (престиж, оплата праці, соціальні гарантії, режим діяльності). Унаслідок цього, вибір типу професійної діяльності значною мірою визначає соціальний статус індивіда. Отримуючи конкретну професію, людина посідає певне положення в соціальній системі. Тобто професійну орієнтацію необхідно розглядати у зв'язку з соціальною орієнтацією, під якою розуміють очікування індивіда відносно майбутньої соціальної «позиції», тобто місця і ролі в тій соціальній групі, членом якої він хоче бути. При цьому, як було зазначено вище, професійна орієнтація, здійснена на ранніх етапах соціалізації дитини, суттєво змінюється до часу набуття цією дитиною професійних знань та навичок (через віддаленість часового проміжку). Зазначене зумовлює необхідність професійної переорієнтації. При цьому така *переорієнтація може відбуватися за двома критеріями:*

- *орієнтація на соціальний статус, що його забезпечує професія;*
- *орієнтація на особистий інтерес до діяльності певного роду.*

Соціальна орієнтація студентів є основою їх професійної орієнтації у зв'язку з тим, що вибір професії пов'язано з набуттям певного соціального положення. Молодь має недостатнє уявлення про те, в чому полягає та чи інша професійна діяльність, проте вона має можливість реально спостерігати представників різних професійних груп (їх спосіб життя, рівень матеріального добробуту, поведінку в нетрудових сферах життя). Таким чином, система орієнтації особистості, яка регулює вибір, передбачає не стільки орієнтації на цінності професійної діяльності в техніко-організаційному сенсі цього поняття, скільки орієнтацію на цінності соціального стану (суспільне визнання, високий заробіток тощо).

Література

Вебер, Макс. Избранные произведения : Пер. с нем. / М. Вебер; Сост., общ. ред. и послесл. [с. 736-769] Ю. Н. Давыдова; Предисл. П. П. Гайденко [с. 5-41; Коммент. А. Ф. Филиппова]. - М. : Прогресс, 1990. - 804, [1] с.; 21 см. - (Социол. мысль Запада); Дюркгейм, Эмиль. О разделении общественного труда; Метод социологии : [Пер. с фр.] / Эмиль Дюркгейм; Изд. подгот. А. Б. Гофман; [Примеч. В. В. Сапова]. - М. : Наука, 1991. - 572 с., л. портр.; 21 см. - (Социол. наследие. СН); Здравомыслов, Андрей Григорьевич. Потребности. Интересы. Ценности / А. Г. Здравомыслов. - М. : Политиздат, 1986. - 221, [2] с.; 20 см. - (Актуал. пробл. ист. материализма) Зиммель Г. Социальная дифференциация // С.А. Кравченко. Социология. Парадигмы через призму социологического воображения. М.: Экзамен, 2007. С. 217; Подмарков В.Г. Человек в мире профессий // Вопросы философии.-1972.-№8.-С.54

ФІЛОСОФСЬКЕ ПІЗНАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ КЕРІВНИКА В УМОВАХ КРИЗИ

В сучасних умовах системної кризи позначилася фахова дезорієнтація (некомпетентність) управлінців, які виявилися нездатними пропонувати та реалізувати адекватну сучасним стандартам ринкової економіки модель управління. Сучасний керівник в умовах кризи виступає в декількох управлінських ролях: по-перше, це керуючий, обраний владою, що управляє колективом; по-друге, це лідер, здатний вести за собою підлеглих, використовуючи свій авторитет, високий професіоналізм, позитивні емоції; по-третє, це дипломат, що встановлює контакти з партнерами і владою, що успішно переборює внутрішні і зовнішні конфлікти; по-четверте, це вихователь, що володіє високими моральними якостями, здатний згуртувати колектив і направити його розвиток у потрібне русло; по-п'яте, це інноватор, що розуміє роль науки в сучасних умовах, що вміє оцінити і без зволікання впровадити у виробництво той чи інший винахід, рацпропозицію чи «ноу-хау»; по-шосте, це просто людина, що володіє високими знаннями і здібностями, рівнем культури, чесністю, рішучістю характеру й у той же час розважливістю, здатністю бути зразком у всіх відносинах. В умовах становлення та розвитку в Україні економічної кризи дедалі більшого значення набуває проблема професійного самовизначення керівника, особливо – його особистісний аспект. Це зумовлене суттєвими загальними тенденціями демократизації та гуманізації вітчизняного суспільства, змінами, що відбуваються в освітній системі України. У зв'язку з цим у суспільстві, безумовно, очікується зміна ролі управлінця і, насамперед, керівника. Загальна спрямованість таких змін відома – це підвищення професіоналізму, створення належних умов праці, що відповідають вимогам часу, оснащення сучасними управлінськими технологіями, серед яких уже зараз особлива роль належить аналізу політики, стратегічному плануванню, функціональному аудиту, інформаційно-методичному забезпеченню управління тощо. З позиції удосконалення професіоналізму значна увага приділяється психологічним аспектам діяльності керівника, його діловим якостям, поєднанню психології особистості з етичними моментами діяльності керівника. Етичні моменти діяльності державних службовців та дотримання керівниками адміністративної етики є важливим чинником успішного розвитку організації. У той же час унаслідок швидких змін суспільства та управлінських технологій залишається актуальним питання дослідження механізмів підвищення ефективності ролі керівника на підприємстві в умовах кризи.

Філософське пізнання лідерських якостей керівника в умовах кризи виходить з того, що керівники ставлять перед собою завдання по-філософськи осмислювати сутність сучасного моменту, дати людям можливість достатньо заробляти, отримувати задоволення від своєї праці, брати участь в управлінні організацією, створювати умови для самостійного вирішення проблем. Термін «менеджер» трактується досить широко, тому будь-яке його визначення буде недостатньо повним. З деяким ступенем наближення можна сказати, що менеджер - це людина, яка складає систему поточного та перспективного планування, прогнозування й орієнтації виробництва, реалізації продукції і послуг з метою отримання прибутку. Іншими словами, менеджер - людина планує організацію, мотивацію і контроль виробництва для максимального швидкого досягнення цілей. [1, 73-75]. Отже, менеджер повинен володіти певними якостями, манерами, умінням вміло керувати трудовим колективом, найбільше повно використовувати творчі здібності кожного з працівників, забезпечуючи тим самим гнучкі реагування на вимоги замовників. Все це трактується поняттям імідж менеджера. Менеджер повинен бути керівником, гідним наслідування. Головне завдання менеджера - робити справу за допомогою інших людей, домагатися колективної роботи. Це означає співробітництво, а не залякування.

Гарного менеджера завжди турбують і інтереси усієї фірми. Він прагне збалансувати інтерес групи, інтереси боса і інших менеджерів, необхідність виконання роботи з необхідністю знайти час для навчання, виробничі інтереси з людськими потребами підлеглих. Не можна позначити лідерство якоюсь формулою. Це мистецтво, майстерність, вміння, талант. Деякі керівники володіють мистецтвом управління від природи. Інші - навчаються цьому. А треті ніколи цього не досягають. Зрештою кожен знаходить свій стиль. Один динамічний, чарівний, здатний надихати інших. Інший спокійний, стриманий у мові і поведінці. Проте обидва вони можуть діяти з рівною ефективністю - викликати до себе довіру і домагатися того, щоб робота виконувалася швидко і якісно. Але деякі загальні характерні риси притаманні менеджерам різних стилів. Процес управління в кризових умовах передбачає цілеспрямованість, послідовність, своєчасність прийняття рішень та їх адаптованість у процесі життєдіяльності підприємства. Тобто, управління в умовах кризи повинно охоплювати всі підсистеми управління підприємством: операційну, технічну, фінансову, стратегічну, маркетингову, кадрову. Визначені підсистеми не функціонують ізольовано. Основна мета управління полягає в узгодженості та координації дій між цими системами, створенні умов для їх працездатності. Ефективність менеджменту кризових ситуацій визначається ступенем готовності керівника підприємства до подолання потенційних кризових явищ, наявністю резервів, рівнем профілактичних заходів, ефективністю застосовуваних методів управління. Витрати часу, коштів і засобів на створення резервних систем управління, підготовку антикризових заходів, формування необхідних резервів стають вигіднішими, ніж малоефективні поспішні дії менеджерів з подолання кризи на основі попереднього досвіду, інтуїції та ентузіазму. Ефективний керівник в умовах кризи виступає в безлічі ролей. Керівник - це одна з головних ролей під час управління в умовах кризи. У цій ролі лідер розробляє стратегію (стратег), визначає основні завдання реорганізаційної політики (концептолог), здійснює делегування повноважень (організатор). При цьому йому часто доводиться виступати в ролі експерта (при постановці завдань) і арбітра (при вирішенні конфліктних ситуацій).

Таким чином, в число найбільш важливих лідерських якостей, що розуміються як: поєднання знань, поведінки і досвіду, входять: вміння реалізувати, вміння делегувати повноваження і відповідальність, здібності до організації і мотивації групової роботи, встановлення пріоритетів, самопізнання і самооцінки, переконання, аналітичного мислення, розпізнаванню найбільш істотних факторів, системності, обробки і формування інформації. Керівник виступає транслятором узгодженості інтересів, цілей, напрямів, уподобань, що проявляються у функціонуванні відносин як на суспільному, так і індивідуальному рівнях, спираючись на наявні правові норми; реалізує функції, спрямовані на забезпечення чіткості, послідовності в організації трудового (виробничого) процесу. Налагодження зв'язків виступає засобом, за допомогою якого керівник-менеджер може знати і сприймати різні думки, що сприяють виробленню нового курсу [2]. Філософське пізнання лідерських якостей керівника в умовах кризи заводить до того, що керівник сприяє налагодженню системи комунікацій та подоланню критичного розриву між декларованими на найвищому рівні цілями та практичними результатами діяльності влади, зростанню довіри громадян до державної влади, подолання конфліктів по лінії «держава - суспільство», намагається захищати життя, права і свободи своїх підлеглих, боротися з тотальною корупцією державного апарату, браком реальних можливостей для ротації управлінських еліт, бореться проти несправедливості дій влади в соціальній та економічній сферах.

Література:

Воронкова В.Г. та ін.. Філософія управління персоналом: Монографія/ Під ред.. В.Г. Воронкової. – Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2005. - 472с.; Попов С.М. Зворотний зв'язок у системі соціального менеджменту: монографія / Сергій Попов. - Запоріжжя: Просвіта, 2010.- 444с.

ФІЛОСОФСЬКЕ ПІЗНАННЯ ІМІДЖУ КЕРІВНИКА ЯК КОНКУРЕНТНОЇ ПЕРЕВАГИ В УМОВАХ УКРАЇНСЬКОГО СЬОГОДЕННЯ

Філософське пізнання іміджу керівника як конкурентної переваги в умовах українського сьогодення засвідчує, що в останні роки нове поняття „імідж” стало надзвичайно популярним у вітчизняному лексиконі, витіснивши при перекладі з англійської мови цілу низку його синонімів українською і російською мовами. Проблема основ іміджу, незважаючи на її актуальність, є недостатньо розробленою як в аспекті розуміння змісту, так і механізмів, які визначають його прояв та формування. В розумінні іміджу не склалося до сьогодні несуперечливої теоретичної концепції, в силу чого в науковій літературі співіснують його різноманітні визначення. Конкуренція в економічних колах та на політичній арені підвищує комплекс вимог, що стосуються керівника й вимагають аналізу його особистості. Впровадження ринкової економіки, нові економічні взаємовідносини, диференціація та інтеграція праці показують, що діяльність керівників в умовах глобальної трансформації суспільства стає все більш інтенсивною. Проте залишаються недостатньо вивченими можливості змістовної сторони професійного іміджу майбутнього керівника підприємства, його структура та процес формування. Таким чином аналіз літератури дає змогу констатувати, що проблема розвитку професійного іміджу майбутнього керівника підприємства не була предметом системного та цілісного вивчення.

Це зумовлює необхідність безупинного удосконалення стилів та методів роботи, використання сучасних можливостей для покращення результатів діяльності. Основним завданням, яке стоїть зараз перед спеціалістами з управління, перед теоретиками та практиками, державними структурами, є створення системи специфічно вітчизняного українського менеджменту із врахуванням досвіду зарубіжного управління, аналіз політичної, економічної ситуації в країні для того, щоб забезпечити підготовку нових кадрів керівників[1]. Нове покоління керівників повинно бути здатним творчо розв'язувати завдання, поставлені ринковими умовами діяльності. Це зумовлює необхідність мати своє "обличчя", запам'ятовуватися людям, а отже мати власний привабливий імідж. Вивчення іміджу пов'язано з пошуком шляхів підвищення ефективності діяльності нового управлінця, з оптимізацією професійного спілкування та взаємовідносин із людьми. Успіх того чи іншого нововведення в організації залежить як від діяльності підлеглих, так і від особистості керівника цієї організації. Керівник в силу своєї соціальної ролі стоїть в центрі організації, на ньому концентрують увагу оточуючі його люди. Така особливість ролі керівника закономірно приводить до необхідності вивчення психологічних факторів утворення образу (іміджу) керівника. Позитивний чи негативний знак іміджу залежить від загального ставлення до керівника, яке формується внаслідок позитивного або негативного емоційного сприймання його особистості, системного уявлення про нього та від відповідності змісту іміджу очікуванням людей. Так, якісними характеристиками іміджу сучасного керівника є тактовність, творчий підхід, вміння делегувати повноваження, емпатія, толерантність тощо. Тому ми виділяємо: 1) особистісні іміджеутворюючі фактори - соціальні характеристики (соціальний статус, соціальні зв'язки) та особисті цінності (так звана «Я-концепція» або особиста місія); 2) стиль вербальної й невербальної поведінки, що виражає співвідношення екстравертності та інтравертності в особистості та власне темперамент менеджера.

В контексті філософського пізнання іміджу керівника як конкурентної переваги в умовах українського сьогодення імідж керівника - це сукупність певних якостей, які люди асоціюють з певною індивідуальністю особистості. Імідж керівника може бути позитивним, негативним і нечітким (завуальованим). Про імідж як умову успішності

керівника говорять все частіше й серйозніше. Необхідність володіння ним стає усе більш очевидною. Досвід керування освітою переконливо доводить, що без створення позитивного іміджу наївно розраховувати на успішне ведення справ і користуватися гідною репутацією в суспільстві. Імідж можна розглядати як цілеспрямовано створюваний особливого роду образ–уявлення, що за допомогою асоціацій наділяє об'єкт додатковими цінностями і завдяки цьому, сприяє більш емоційному його сприйняттю. На підставі досліджень щодо іміджу керівника було з'ясовано, що він залежить: по-перше, від соціально-економічних умов функціонування освіти; по-друге, від факту привабливості якостей і властивостей керівника; по-третє, від організаторських умов іміджетворення; наслідувальних стереотипів, історичних і культурних традицій тощо. Проведений аналіз підходів до вивчення дефініцій іміджу в зарубіжній літературі дозволяє дійти висновку, що означене питання перебуває в процесі дослідження різними науковцями. Перспективи подальшого дослідження вбачаємо в аналізі сучасних підходів до визначення поняття та сутності іміджу, його видів та особливостей у різних галузях науки: психології, соціології, філософії тощо. Основні наступні складові іміджу керівника організації [2]: 1. Персональні характеристики: фізичні, психофізіологічні особливості, характер, тип особистості, індивідуальний стиль прийняття рішень і т.д.. 2. Соціальні характеристики: статус керівника організації, який включає не тільки статус, пов'язаний з офіційно займаною посадою, але також і з походженням, особистим станом і т.д. Зі статусом тісно пов'язані моделі рольової поведінки. Соціальні характеристики включають зв'язок лідера з різними соціальними групами: з тими, інтереси яких він представляє; з тими, які підтримують його і є союзниками; а також з тими, які є його опонентами і відкритими ворогами. Соціальна приналежність значною мірою визначає норми і цінності, яких дотримується керівник. Особиста місія керівника: свого роду конституція, що виражає стратегічне бачення керівника. Особиста місія керівника визначає те положення, в якому він знаходиться в даний момент, і те, чого він хоче досягти в майбутньому. Особиста місія керівника є важливим моментом у виробленні місії і цілей організації. 4. Ціннісні орієнтації керівника: найбільш важливі припущення, що приймаються керівником організації і що роблять вплив на організаційну культуру організації. Формування іміджу керівника важливо не тільки для злагодженої роботи самої організації, але і для формування її «зовнішнього» та «внутрішнього» іміджу, так як співробітники передають своє особисте сприйняття керівника в зовнішнє і внутрішнє середовище. Отже, ланка "імідж керівника - імідж організації" свідчить, що керівник є головним представником своєї установи і саме через його імідж оточуючі оцінюють всю організацію та складають уявлення про неї в цілому.

Філософське пізнання іміджу керівника як конкурентної переваги в умовах українського сьогодення засвідчує, що позитивний ефект від індивідуального іміджу поширюється на уявлення про всю організацію і створює її імідж. Імідж організації певною частиною визначається тим, як керівник може її презентувати. Отже індивідуальна презентація переплітається з організаційною презентацією. Тому цілеспрямоване створення іміджу повинно враховувати ще й представницьку функцію керівника, здійснення якої є потрібним для успішної діяльності всієї організації. Професійна діяльність керівника вимагає спеціальної підготовки, певних професійно значущих якостей, професійної компетентності, управлінської культури. Така діяльність збагачує особистість, розширює її можливості, вводить у сферу соціально-економічної та духовної взаємодії з колективом, формує її мотиваційну сферу, змінює ціннісні орієнтації. Управлінська культура як складова професійної діяльності керівника характеризується особливостями усвідомлення поведінки та діяльності людей в організації і є часткою сфери культури праці, культури професійної управлінської діяльності. Отже, аналізуючи філософське пізнання іміджу керівника як конкурентної переваги в умовах українського сьогодення, ми прийшли до висновку, що професійний імідж фахівця - це складний сплав ділових й особистісних якостей, ціннісних орієнтацій, емоційних і психічних станів, це

важливий суб'єктивний фактор, який визначає ефективність усієї роботи підприємства чи організації. Він виявляється і в повсякденній взаємодії, співпраці, спілкуванні з персоналом і в організації різних видів їх діяльності, а також у стилі відносин керівника з колективом. Соціальний імідж людини будується на тому, яке службове положення вона займає, це уявлення широкої громадськості про соціальні цілі та роль керівника в соціальному і культурному просторі.

Література:

Коломінський Н. Л. Соціально-психологічні проблеми розробки та прийняття управлінських рішень / Н.Л.Коломінський // Современные методы и технологии принятия управленческих решений: Приложение №5 к науч. журн. "Персонал", № 6 (54). – 1999.; Скрипаченко Т.В. Імідж керівника: поняття та його вживання / Т.В.Скрипаченко // Психологія. Збірник наукових праць НПУ ім. М.П. Драгоманова, Випуск 3 (10), 2000.

Шевчук Д. М.

ОСОБЛИВОСТІ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ СУЧАСНОСТІ

Прагнучи розвинути осмислення проблематики визначення сутності освітньої політики, зауважимо, що вона проявляється як ряд *політик*, актуалізація та особливості яких пов'язані із принципами, що відповідають сучасності. Серед таких *політик* як найбільш значимі виділимо та проаналізуємо такі:

По-перше, – це *політика суб'єктивації*. Мабуть, чи не найважливіший аспект освітньої політики, оскільки «стати суб'єктом» можна вважати своєрідним метанаративом педагогіки та освіти. Виходячи із політики суб'єктивації з'являється підстава дати таке визначення освітньої політики: освітня політика – це політика розподілення знання, цінностей та смислів, що спрямоване на адаптацію, інкультурацію, або емансипацію суб'єкта. Відповідно до цього, освітній процес – це подія, домінантною можливістю якої є породження/проявлення суб'єкта. Друга половина ХХ століття характеризується проголошенням необхідності заміни перспективи суб'єктивності перспективою інтерсуб'єктивності, «розмивання» суб'єктивності констатацією анонімних соціальних та політичних структур. Можна навіть ствердити, що в цей час спостерігається відхід від антропоцентризму, що набуває форми своєрідної постантропологічної децентрації суб'єкта. Суб'єкт в контексті освітньої політики суб'єктивації постає людиною, яка розуміє смисл своїх дій і може діяти раціонально. Іншими словами, про суб'єкта в даному випадку ми можемо говорити як про готовність/здатність брати участь у політиці як творенні, визнанні та поширенні спільних смислів, спрямованих на підтримку публічного блага. Такий суб'єкт породжується особливим чином, про що узагальнено В. Герасімова зазначає таке: «Суб'єкт не є тим, що є дане від початку. Можна говорити про те, що суб'єкт проявляється в результаті певних подій (Бадью), в тому числі власних дій (Турен, Фуко): пізнання себе, розрив із соціальним, збирання себе і т.д.» [3, с. 17].

Освітня політика орієнтована на формування суб'єкта, при чому її неодмінним потенціалом і можливістю є формування емансипованого суб'єкта. Звісно, якщо освіта орієнтується лише на інкультурацію, соціалізацію індивіда та трансляцію знання, вона також може набувати форм встановлення дисциплінарності – людина в цьому випадку має лишень засвоїти певний набір кваліфікацій та знань для того, щоб стати добрим спеціалістом і ефективно виконувати свою функцію. Але освіта може бути й такою взаємодією людини з іншим, яка призводить до творення себе як суб'єкта. З позиції суб'єкта освіта набуває виміру «турботи про себе» (М. Фуко).

Політика смислу. В світі «пост-» (постмодерну, постідеології, постнауки, постполітики...) вбачають панування нігілізму, що призводить до кінця смислу. А тому важливим принципом освітньої політики має бути пошук і трансляція смислу. Щоб пояснити, про що йде мова, слід звернути увагу на визначення освіти як трансляції значення; мовляв завдяки освіті в суспільстві здійснюється передача та розповсюдження

соціального значення (що може в більш широкому сенсі бути сприйняте як соціальна значимість ідей, цінностей, речей), які передбачають забезпечення тяглості, стабільності та спадкоємності соціокультурної системи. Таке визначення актуалізує рефлексію над змінами, яких вимагає сучасна освіта. Ці зміни мають запровадити іншу сутність освіти, замість трансляції значення мають привнести орієнтацію на смисл. Значення, що є похідним від значимості, є лише одним із аспектів смислу. Окрім нього, складовими смислу є інтерпретованість, часовість, явленість. Зосередження лише на значенні пов'язується із інструментальною раціональністю, а результатом освіти визначаються «компетентності», які є придатними для певної діяльності.

Політика знання обумовлена зміною режиму існування знання в сучасній культурі. На це звертає увагу Ж.-Ф. Ліотар в своєму відомому звіті, що був опублікований під назвою «Ситуація постмодерну». Ситуація «кінця метанаративів», яка в ньому діагностується, породжує феномен технологічного продукування знання, яке й саме набуває технологічної значимості. Сьогодні ми переживаємо момент розвитку культури, яка заохочує навіть певне перевиробництво знання. Внаслідок цього, ми отримуємо виокремлення нематеріальних цінностей як основних цінностей в культурі (наприклад, Б. Гофрон зауважує таке: «Когнітивне суспільство, що ґрунтується на поділі знань і пізнаваних явищ, спричинених інтерперсональними відносинами без кордонів, які стали можливими внаслідок глобалізації, певно, сприяли виокремленню постматеріальних цінностей» [1, с. 174]), а також утвердження своєрідної ідеології «суспільства знань», за допомогою якої намагаються описати сутність сучасного суспільства. Як стверджується в доповіді ЮНЕСКО, в основі суспільства знання лежить можливість знаходити, виробляти, перетворювати, поширювати інформацію з метою отримання і застосування знань, що необхідні для розвитку людства [2; с. 29]. Набуваючи глобального виміру цей новий вимір спільноти спрямовується на виконання функції гуманізації глобалізації, що виказує його ідеологічний аспект. Освітня політика в цьому аспекті має уникати надмірної ідеологізації та технологізації, а, навпаки, забезпечувати рефлексивний та критичний вимір політики знання.

Політика інституцій пов'язана із забезпеченням транспарентності діяльності освітніх інституцій, відкритості освітньої політики, що дозволяє мати доступ до її формування та здійснення усіх учасників освітнього процесу. Крім того, сучасна соціокультурна ситуація вимагає брати до уваги динамічність розвитку інституцій та готовність адекватно реагувати на виклики. Звісно, останнє не повинне трактуватися як самоціль. Освітні інституції мають знайти гармонію між, з одного боку, своєю традиційною ідентичністю, що вибудовується на основі сталих систем цінностей, які протягом багатьох поколінь формувалися на визнавалися в даному соціумі, а, з іншого боку, – надзвичайною інтенсивністю соціальних, економічних, культурних процесів, яка викликана плинною сучасністю.

Політика рівності пов'язана із проблемою розуміння досвіду маргіналізації та експлуатації певних груп індивідів в сучасних суспільствах. Сучасна освітня інституція має стати простором, де можливе проявлення різноманітності, що виявляє різні способи мистецтва жити. Освітня політика рівності спрямована на пошук шляхів забезпечення рівності та справедливості щодо доступу до здобування освіти. Моделі політики рівності в освіті передбачають: звернення уваги на соціальні відмінності, їх природу та походження (наприклад, у межах неолібералізму передбачається, що соціальні відмінності є природними, а рівність доступу до освіти має бути передусім формально забезпечена через узasadнений правом доступ до освітніх установ та освітніх послуг); визначення однакової «початкової позиції» для усіх членів суспільства; окреслення засад справедливого розподілу освітніх благ; визначення можливостей цілеспрямованих дій, які мають на меті зменшення нерівності та несправедливості в доступі до знань та освіти. В залежності від особливостей розуміння цих проблем в сучасній соціальній та політичній філософії, а

також в розробках програм освітньої політики виробляються різні стратегії політики рівності шансів.

Вцілому, окремі освітні політики, що тут згадані, проявляють контекст, в якому формується та здійснюється освітня політика як цілісність форми, діяльності та змісту. Передбачаємо, що філософська рефлексія над цими політиками дозволяє зрозуміти їх суть, а відтак відкриває можливість їх смислового «проектування». Останнє дозволить продемонструвати освіту як один із вимірів здійснення культурної політики, що має соціальні (слідування спільному благу), антропологічні (утвердження людини як вільного суб'єкта, що здатен (само-)розвиватися та самореалізовуватися), а також моральні (подолання «моральної сліпоти», як влучно окреслив одну із характеристик нашого часу З. Бауман) наслідки.

Література:

Гофрон Б. Головні пріоритети освітньої політики XXI ст.[Текст]/Б. Гофрон// Філософія освіти. – 2006. – № 1(3). – С. 173-180. К обществам знания. Всемирный доклад ЮНЕСКО[Текст]. – Париж: Изд. ЮНЕСКО, 2005. – 239 с. Политики субъективации в университете: образовательное событие[Текст]. – Минск: «Изд. центр БГУ», 2008. – 175 с. Фуко М. Герменевтика субъекта. Курс лекций, прочитанных в Коллеж де Франсе 1981-1982 учебном году [Текст] / М Фуко: Пер. сфр. А. Г. Погоняйло – СПб.: Наука, 2007. – 677 с.

Шевчук Н. М.

ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ РЕКЛАМНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ФІРМИ В УМОВАХ РИНКУ

Існує на перший погляд відома парадоксальність в поєднанні понять «філософія» і «реклама». Перша - розпорядниця високих дум про долю світу і людства, друга – «робоча конячка», споконвіку тягне нелегку поклажу виробничих, комерційних, політичних турбот, здебільшого локальних і сьогохвилинних. Але прагматичний підхід - аж ніяк не єдино застосовний до реклами. Реклама розглядається в контексті історичних і культурних зв'язків, з'ясовуємо найбільш загальні закономірності її функціонування, варіантів поєднання опорних структурних блоків та їх взаємодії з іншими гранями соціальної дійсності [1]. Рекламна діяльність зародилася ще на світанку цивілізації, пережила різні етапи разом з еволюцією людини, її потреб і культурного розвитку. В рекламному бізнесі майже зникли дилетанти. В минулі роки у вітчизняній рекламі збільшилась кількість справжніх професіоналів. Реклама перестала бути деяким видом «високого мистецтва». Першопочаткові проблеми створення «красивої» реклами змінилася необхідністю розробки високоефективних комунікацій рекламодавця з партнерами по бізнесу, перш за все із споживачами продукції. Сам же замовник реклами став більш компетентним, прагматичним. І тому рекламна практика потребує застосування самих сучасних методів та засобів доведення інформації до споживача. Головне місце у сфері рекламної діяльності належить маркетингу. Більше того, розгляд реклами у системі маркетингових комунікацій і дозволяє з'єднати науковість та прагматичність у рекламній діяльності. Особливе значення на сучасному етапі має концепція інтегрованих маркетингових комунікацій, котра підтвердила своє ефективність на практиці цивілізованого підприємництва. Реклама - це дієвий інструмент у спробах підприємства модифікувати поведінку покупця, привернути їх увагу до товарів, створити позитивний образ фірми-виробника, показати значимість та корисність товару [2]. Реклама - це переконуючий засіб інформації про товар, фірму, комерційна пропаганда споживчих властивостей товарів і переваг властивостей товарів і переваг властивості фірми. Реклама – це будь-яка оплачувана замовником форма неособистого представлення та просування ідей, товарів або послуг [3]. Філософський розгляд рекламного процесу з необхідністю передбачає виявлення його аксіологічних характеристик. Аксіологія - це вчення про цінності, що сформувалося в зарубіжній філософії до початку XX ст. Незалежно від загальнофілософського контексту ціннісний зміст рекламних звернень

активно обговорюється в зарубіжних публікаціях останніх десятиліть. Суб'єкт реклами - це організація або приватна особа, які є замовником реклами. Предмет реклами - те, що рекламують, що є головним у змісті рекламного повідомлення. Предметом може бути товар, послуга (наприклад, доставка товарів в будинок), вид діяльності (наприклад, охорона підприємства), подія (наприклад, ювілей підприємства) і саме підприємство. Місією реклами може бути: інформування, переконання, нагадування чи підкріплення рішення про покупку. До ціннісних проблем безпосередньо примикають світоглядні і морально-психологічні аспекти рекламної діяльності. Етика є однією з найважливіших граней аксіології. У ній концентруються громадські та наукові уявлення про морально допустиме і можливе, про прийнятні масштаби ідеологічного впливу різних інституцій на громадський духовний клімат. Не секрет, що сучасна реклама несе в собі психологічну агресію, дози якої суспільство зобов'язане невинно контролювати в ім'я збереження свого духовного здоров'я. У цьому зв'язку наша робоча схема рекламної діяльності містить два врівноважених в одне ціле блоки: маніпулятивно-сугестивні дії, неминуче присутні в рекламному процесі, і блок саморегулювання, покликаний етично нормувати межі допустимого силами самого професійного співтовариства [3].

Управління як соціальний феномен виникло і розвивається в історичному процесі як фундаментальна властивість соціальної системи. Від нього значною мірою залежить соціальне майбутнє і якість життя, адже саме управління забезпечує соціальній системі збереження якісного складу, динамічну рівновагу з довкіллям, підтримання режиму діяльності і реалізацію її програм і мети. Виділяють наступні функції реклами: економічна - реклама стимулює збут товару і сприяє зростанню прибутку, прискоренню процесу купівлі-продажу; освітня (інформаційна) функція - реклама виступає як засіб навчання: споживач не тільки дізнається про товари і послуги, але і відкриває для себе способи вдосконалення життя; комунікативна - за допомогою опитувань і анкет, аналізу ринкових процесів і внутрішньофірмових досліджень підтримується зворотній зв'язок фірми (підприємства) з ринком і споживачем; контролююча - контролює процеси формування переваг груп споживачів щодо різних товарів; управління попитом (маркетингова) - використовуючи можливості спрямованого впливу на споживача, реклама не тільки формує попит, а й керує ним за допомогою зменшення або збільшення обсягу рекламної інформації та складання графіків її подачі; громадська (соціальна) - за допомогою реклами передається повідомлення, адресоване безлічі осіб, які пропагує яке-небудь позитивне явище, подія, заклик, нагадує про ювілейну дату в житті суспільства, попереджає про негативні наслідки певних подій і т.д.; стимулююча функція - нагадування, спонукування до покупки, встановлення контактів; психологічна функція - вплив на емоційні і розумові процеси, на формування та розвиток потреб, на почуття самооцінки, престижу, погляди й уподобання споживачів, їх устремління. Особливу увагу фірма має приділити питанню ефективності рекламної діяльності, яка оцінюється за двома основними підходами: економічним і комунікаційним. До економічного підходу відносять такі показники, як об'єм продажів до і після реклами, отриманий прибуток, швидкість обороту товарного запасу, частка ринку. Багато компаній проводять аналіз ефективності реклами саме за такими показниками. Не дивно, адже цей підхід найбільш простий у використанні і вимагає порівняно невеликих витрат. При оцінці ефективності реклами застосовують також комунікаційний підхід, де враховується дія реклами на цільову аудиторію, а саме: як сприймається реклама, запам'ятовується споживачами тощо. Сприйняття, відчуття, увага, емоції, пам'ять, мотивація – ось основні критерії в комунікативному аспекті. У даному підході виділяють показники, які прямо впливають на збільшення об'єму продажів – це кількість звернень у фірму по телефону, електронній пошті, факсу; кількість відвідувачів; кількість зроблених покупок. Таким чином, за сучасних умов господарювання, коли фірми функціонують в умовах жорсткої ринкової конкуренції, рекламна діяльність як один із способів просування товарів до споживачів, набуває особливого значення, про що свідчить щорічне зростання обсягу витрат на рекламу у вітчизняних та зарубіжних

підприємств. Питання підвищення ефективності реклами також набуває все більшої актуальності, а тому при її оцінці потрібно звертатися як до економічного, так і до комунікаційного підходу, адже тільки комплексний аналіз всіх показників зможе надати об'єктивні дані.

Література:

Воронкова В. Г. Філософія економіки : монографія / А.М. Ткаченко / А.М.Ткаченко. - Запоріж. держ. інженерна академія. – Запоріжжя: ЗДІА, 2011. – 280 с.; Балабанова Л. В. Рекламний менеджмент: підручник для ВНЗ / Л. В. Балабанова, Л. О. Юзик та ін. – К. : Центр учбової літератури, 2013. – 392 с.; Карпенко А.В., Хацер М.В. Сутність та місце реклами в діяльності підприємства в ринкових умовах / М. В. Хацер // Держава та регіони. – 2009. -№1. – С.70-74.

Шестоух С. О.

КОНЦЕПЦІЯ УДОСКОНАЛЕННЯ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВІ: ФІЛОСОФСЬКІ ЗАСАДИ

На сучасному етапі становлення ринкової економіки України зростає роль вдосконалення управління маркетинговою діяльністю підприємств. Невід'ємним елементом ефективної підприємницької діяльності виступає розуміння та використання концепції маркетингу в управлінні підприємством. Якісна і соціальна складова маркетингу в управлінні величезна, – він зумовлює високоприбуткову ритмічну діяльність суб'єктів господарювання. Як свідчить практика підприємств України, впровадження маркетингу хоча й набуває все більшого поширення, проте повною мірою ще не використовуються всі форми управління маркетинговою діяльністю. А це створювало б передумови для забезпечення конкурентоспроможності підприємств, адаптації до постійних змін зовнішнього середовища і кон'юнктури ринку, стабільності умов господарювання. Проблему маркетингової діяльності піднімали такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як: І. Ансофф, І. Березин, М.Ажажа, В.Воронкова, О.Мороз, О.Постол, А.Войчак, Л.Довгань, Ф.Котлер, Н.Куденко, В.Немцов, Е. Голубков, М. Портер, А. Старостіна та інші. У працях цих авторів розглянуто проблеми формування принципів маркетингу, класифікації стратегій маркетингу методичних підходів до маркетингового планування та реалізації маркетингових стратегій. Але, в цих дослідженнях не до кінця розкриті можливості застосування і шляхи формування маркетингової діяльності з урахуванням специфічних особливостей сфери послуг, що дозволяє зробити висновок про недостатню вивченість проблеми. Велика частина фахівців «маркетингову діяльність» розглядають більш широко, як дослідження маркетингу, тобто його методології, інструментарію і прийняття маркетингових рішень. Вважається, що якщо дослідження ринку – це систематичний і методичний, поточний чи випадковий пошук ринку, чи ефективного поведіння на ньому, то маркетингова діяльність – це вся діяльність зі збору й узагальнення інформації для прийняття маркетингових рішень, що обумовлені процесом і функціями всякого бізнесу і, як його основного елемента, маркетингової діяльності. Серед загальних недоліків в організації маркетингової діяльності можна назвати такі: відсутність єдиного методологічного підходу до маркетингової концепції компанії; орієнтація керівництва компанії на застарілі маркетингові концепції «інтенсифікації комерційних зусиль» і «удосконалення виробництва»; відсутність єдиної служби маркетингу на підприємстві й цілеспрямованої діяльності в області управління маркетинговою діяльністю; відсутність ясних стратегічних цілей і планів компанії та лінійних підрозділів.

З методологічної точки зору причиною усіх наведених недоліків є нерозуміння й ігнорування керівництвом компанії ролі й місця маркетингу та маркетинг-менеджменту в управлінні підприємством. Головним і вирішальним заходом щодо подолання сформованої ситуації повинно бути формування єдиної служби маркетингу, що складається із фахівців-маркетологів досить високої кваліфікації. При підборі фахівців у знов сформовану службу маркетингу, варто звернути досить велику увагу на професійну підготовку й універсальність навичок нових співробітників. Створеній службі маркетингу, крім чисто маркетингових проблем, прийдеться вирішувати питання, пов'язані з перерозподілом функціональних

обов'язків і структурних взаємин усередині компанії, вести роз'яснювальну роботу серед співробітників про роль і місце маркетингу в сучасній ринковій економіці. Варто взяти до уваги той факт, що створення єдиної служби маркетингу на підприємстві – досить витратний і тривалий захід. Якщо політика керівництва компанії в цьому напрямі буде двоїстою і непослідовною, то директору з маркетингу компанії прийдеться не раз відстоювати доцільність і необхідність тих чи інших заходів. Напевно, у більшості співробітників компанії домінуючим є стереотип про те, що про ефективність заходів можна судити тільки з їх поточної економічної ефективності, що частково підтверджується помірним ступенем готовності компанії до реалізації маркетингової стратегії. Тому рекомендується в якості перших заходів, які будуть проведені новою службою маркетингу, заходи щодо реклами і стимулювання збуту. Пріоритет, організація і грамотне проведення заходів щодо реклами і стимулювання збуту дозволить компанії істотно збільшити власний валовий дохід, а службі маркетингу – «виправдати» власну необхідність і ефективність, і покрити первинні витрати на власне формування та утримання [5, с. 84]. Використання методів маркетингу дозволяє тісно стикувати інтереси і цілі підприємництва, окремих господарюючих структур і з громадськими цілями та інтересами, що в кінцевому результаті сприяє зниженню ризику банкрутства. Удосконалення маркетингової стратегії підприємства полягає в тому, щоб у відділі маркетингу були сконцентровані фахівці у галузі інформатики, економіки, рекламних технологій, організувати на підприємстві раду з маркетингу, був чітко розроблений комплекс маркетингу й у використанні стратегічного планування.

Маркетинг робочої сили (персоналу) - це маркетинг трудових послуг. Їх доводиться купувати, вірячи «на слово». Щоб переконати покупця зробити це, продавці прагнуть формалізувати найбільш значущі для покупця параметри послуги і представити їх по можливості наочно: дипломи, сертифікати, рекомендації і т.п. Таким чином на ринку праці об'єктами маркетингу є: робоча сила (трудова послуга) і робочі місця. Всі різноманітні маркетингові засоби використовуються у двох видах маркетингу: маркетингу, орієнтованому на продукт, яким є робоча сила (послуга праці); маркетингу, орієнтованому на задоволення споживачів (роботодавців) з урахуванням їх диференціації. Ці види маркетингу на ринку робочої сили знаходять вираз в наступному: одна сторона маркетингової діяльності повинна бути націлена на товар, у формі якого виступають трудові послуги, що представляються робочою силою, інша - на задоволення потреб роботодавців. При поєднанні цих двох видів маркетингу узгодження попиту і пропозиції має бути найоптимальнішим. Перший вид маркетингу повинен забезпечувати конкурентоспроможність пропозиції робочої сили. Проте визначити відповідність професійно-кваліфікаційних, вікових і інших якостей робочої сили на ринку попиту на неї можна, тільки дізнавшись про оцінку цих якостей з боку споживачів-роботодавців. Філософські засади дослідження маркетингу засвідчують, що з метою позиціонування товару на ринку робочої сили можна використовувати різні підходи: на основі певних переваг в професійно-кваліфікаційній характеристиці працівника, тобто основного призначення робочої сили; на основі розширених або специфічних характеристик робочої сили; через категорію споживачів; в порівняльному плані змісту споживної вартості; шляхом точного розмежування уявлень про конкретний товар «робоча сила» від інших подібних; шляхом ідентифікації пропонованого товару з іншими подібними; на основі вимог спеціального споживання. Залежно від підходу, що використовується при позиціонуванні товару на ринку, розрізняють наступні види маркетингу: 1) конверсійний маркетинг використовується при негативному попиті на конкретну специфічну робочу силу, який направлений на подолання негативного відношення до неї споживача. Завдання зводиться до аналізу того, чому потенційні споживачі нехтують даною здібністю до праці, а також до здійснення програми щодо подолання і зміни переваг і думок, формування іміджу професії; 2) стимулюючий маркетинг при нульовому попиті на специфічну робочу силу пов'язаний із заохоченням попиту на здібність до праці, що чітко відрізняється від вже споживаної робочої сили в трудовому процесі, і пропонує нові можливості для задоволення бажань і переваг споживача; 3) перспективний маркетинг при латентному попиті на специфічну робочу силу покликаний

виявити потенційний попит на робочу силу певної споживної вартості і тенденції його розвитку, визначити способи задоволення; 4) ремаркетинг при попиті, що зменшується, направлений на пошук професійної підготовки робочих і фахівців з усталеною структурою за профілем і кваліфікацією; 5) підтримуючий маркетинг при постійному попиті на специфічну робочу силу направлений на постійне збереження об'ємів попиту на певну здібність до праці; 6) демаркетинг при ірраціональному попиті на робочу силу направлений на зниження об'ємів попиту на конкретну здібність до праці; 7) протидіючий маркетинг при небажаному попиті на специфічну робочу силу направлений на обмеження і переорієнтацію споживчого попиту шляхом пропозиції відповідних альтернатив; 8) диверсифікаційний маркетинг при непостійному (сезонному) попиті на специфічну робочу силу - на знаходження робочих місць, попит, на які не співпадає за часом з попитом на задоволення певного виду споживачів. Отже, маркетингові дослідження включають певний алгоритм дій, якого необхідно дотримуватися для того, щоб отримати потрібну інформацію для прийняття ефективних управлінських рішень. Саме від нього залежить, наскільки ефективно і швидко буде працювати система маркетингових досліджень підприємства.

Література:

1. Воронкова В.Г. Управління людськими ресурсами: філософські засади. Навчальний посібник. – К.: Професіонал, 2006. – 576 с.
2. Дорофійко В.В. Управління персоналом [текст]: навч. вид. у 2-х кн. / В.В.Дорофійко, Ю.М.Комар, Н.Л.Сапельнікова; за заг. ред. С.Ф.Поважного; ДонДУУ. - Донецьк: СПД Купріянова В.С., 2010, Кн.1 [текст], 2010.-425с.

Шипко О.М.

РОЛЬ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ У ФОРМУВАННІ МОДЕЛЕЙ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ

Сучасне суспільство постійно збагачується інформаційними ресурсами, що передбачають широке використання сучасних цифрових технологій, надання можливості користуватися та обмінюватися інформацією і знаннями, виробляти інформаційні продукти, повною мірою реалізуючи особистісний потенціал кожної людини щодо професійної кар'єри та якості власного життя, а формування єдиного інформаційного простору висуває певні вимоги до всіх сфер суспільного життя.

Як зазначає М. Кастельс, «всі суспільства інформаційної епохи дійсно пронизані – з різною інтенсивністю – повсюдною логікою мережевого суспільства, динамічна експансія якого поступово абсорбує і підкорює попередні соціальні форми» [1]. Справді, комп'ютер, не під'єднаний до мережі інтернет, нікому не потрібен, адже основні сучасні технології базуються на міжкомп'ютерній комунікації.

Унаслідок таких процесів, як глобалізація, комп'ютеризація, інформатизація суспільства тощо змінюються зміст та роль знань, відбувається трансформація філософії освіти, освітніх систем. Аналіз проблем та моделей освітніх систем, пошук нових шляхів для забезпечення їх розвитку та формування нових моделей, які б більш повно задовольняли потреби особистості та суспільства, наразі є актуальними. Перед освітянською спільнотою сьогодні стоїть важливе завдання – обґрунтувати нові моделі університету, які відповідатимуть викликам інформаційного суспільства.

Зміст освіти постійно зазнавав якісних змін під впливом різних соціальних, економічних чинників, однак сьогодні він зазнає ще й істотних структурних змін, що безпосередньо впливає на формування нових філософських засад розвитку освіти у XXI столітті. Бурхливе зростання обсягу інформації, впровадження інновацій та якісно нових технологій, що характеризує початок нашого століття, потребує системної зміни університетської освіти при збереженні її фундаментальних основ.

Новий спосіб цивілізаційного розвитку зумовлює нові тенденції в освіті, що впливають на функціонування та розвиток сучасного університету і трансформують його класичну ідею, відкриває багато нових можливостей для університетської освіти. Основна

мета університетської освіти в інформаційному суспільстві – створити середовище обміну, засвоєння, передачі та продукування інформації. Відповідно виникають нові моделі університету, які прагнуть якомога більше відповідати інформаційним стандартам. «Інноваційна мета університетської освіти XXI століття полягає в освітньому забезпеченні сталого розвитку цивілізації. Потрібні організаційно-педагогічні зміни, новий вимір, масштаб, тобто нова функція університетської освіти через розширення та оновлення існуючих. Отже, викристалізовується нова глобальна мета, образ бажаного, модель сталого розвитку інноваційної університетської освіти у зміні через розширення її функцій – освітнє забезпечення сталого розвитку цивілізації. Визначена мета збігається з Програмою дій “Порядок денний на XXI століття”, де наголос зроблено на “переорієнтацію освіти на питання сталого розвитку”» [3, с.195]

У глобалізованому світі класична ідея університету, його традиційна місія вже не задовольняє суспільні вимоги. Суттєву роль у трансформації сьогодні відіграють технології на основі використання мережі інтернет. У зв'язку з цим як вітчизняні, так і зарубіжні дослідники констатують кризу ідентичності класичного університету, яка пов'язана із втратою ним цінностей старого типу центру науки, культури, виховання і громадянського впливу. Нині інституційне існування університетів забезпечується їх швидкістю та адаптацією до викликів інформаційного суспільства, у зв'язку з чим здійснюється пошук якісно нових моделей та концепцій університету, які мають бути не просто уточненим варіантом класичних моделей, а поставати як складні моделі навчально-освітнього комплексу, що створюється в постіндустріальну епоху. Важливою ознакою сучасного освітнього простору університету є якомога повніше відображення його діяльності у глобальній мережі, що знаменує його входження у світовий віртуальний освітній простір. «Новий вимір в житті і діяльності університету – це вимір електронно-комунікативний, суттю якого є створення віртуального образу вишу в мережевому просторі інтернету» [4, с.16].

З розростанням мережевого суспільства виникла ідея створення світового, або глобального університету, у якому основною формою навчання є дистанційна, яка розрахована на глобальне розповсюдження та не залежить від географічних кордонів. Однак така модель часом викликає критику з боку освітян, які вбачають у ній лише орієнтацію на отримання прибутку.

Розробка та впровадження різноманітних електронних ресурсів, використовуючи які суб'єкт може самостійно вивчати частину освітньої програми, дає змогу передати основну інформаційну функцію викладача інформаційно-комунікативним засобам, при цьому «засоби масової інформації можуть стати своєрідним «колективним педагогом», коли змістом їх передач будуть займатися талановиті педагоги, визначні вчені, фахівці» [3, с.138]. Завдяки новим інформаційним технологіям полегшується доступність знань та інформації для кожного члена суспільства, створюються умови для розвитку індивідуальних і творчих здібностей особистості, підвищення кваліфікації, забезпечується прагнення особистості до співпраці, обміну знаннями та інформацією, виникають нові форми навчання, побудовані на особистісно орієнтованому підході, активно застосовуються в цілях освіти, самоосвіти і творчості засоби і можливості дистанційного навчання та інформаційного забезпечення на базі інструментарію сучасних інформаційних систем освіти. Університет стає відкритим до постійних змін, вузлом освітньої мережі, центром виробництва нових технологій, нового знання та інформації.

«З поширенням засобів масової інформації люди перестали добувати своїм розумом інформацію, а стали її споживати» [2, с.71]. Тож у мережевому суспільстві очевидна потреба у постійному навчанні, самонавчанні; переорієнтації стилю мислення; вмінні переналаштовуватися відповідно до умов – обирати адекватні рішення. Той, хто прагне здобути сучасну освіту, має вивчати ресурси інформаційно-комунікаційних мереж, впорядковуючи при цьому одержані знання. Подальше вивчення ресурсів знову потребує нових ідей, наступного переосмислення отриманої інформації. Таким чином,

університетська освіта сьогодні має не просто створювати умови для набуття знань, а вчити «навчанню перевчатися» (за Г. Бейтсоном).

Широке впровадження інформаційних та комунікаційних технологій в усіх сферах діяльності людини вимагає корінних змін і в університетській системі. Однак, на сьогодні в українських університетах новітні цифрові технології використовуються недостатньо через слабку матеріально-технічну базу, консервативність у методиці викладання, інертність мислення, низьку комп'ютерну грамотність, у той час як зарубіжний досвід засвідчує про їх широке впровадження в освітній процес. Повільно відбувається оновлення програм, навчальних курсів, що негативно впливає на якість університетської освіти та виконання її ролі в суспільстві знань.

Отже, сучасний університет має розвиватися у тісній взаємодії із розвитком суспільства, яке у процесі модернізаційних змін і оновлення ставить нові вимоги до університету і викладача. Це у свою чергу ставить завдання перед вищим навчальним закладом шукати нові підходи до фахової підготовки студентів, створювати умови їх застосування в освітньому просторі університету на основі використання ресурсу сучасних засобів масової інформації.

Комунікативний потенціал засобів масової інформації підсилює індивідуальний підхід у навчанні і перетворює університет у простір міжкультурної та інтеркультурної комунікації, у якому відбувається трансформація взаємовідносин викладач-студент, формується комунікативна культура, реалізується інтерсуб'єктивний потенціал як особистості викладача, так і студента.

Література:

Кастельс М. Информационная эпоха: Экономика, общество и культура / М. Кастельс; пер. с англ.; под науч. ред. О.И. Шкаратана; Гос. ун-т. Высш. шк. экономики. – М., 2000. – 606, [1] с.; Кудін В.О. Засоби масової інформації та професійна освіта: філософсько-педагогічний аспект дослідження : [монограф]. / В.О. Кудін. – Харків : НТУ «ХП», 2002. – 207 с.; Мещанінов О.П. Сучасні моделі розвитку університетської освіти в Україні : [монограф]. / О.П. Мещанінов. – Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2005. – 460 с.; Носкова Т.Н. Новое измерение информационно-образовательного пространства современного университета / Т.Н. Носкова // Известия Российского гос. пед. ун-та им. А.И. Герцена. – 2004. – №9. Том 4. – С. 9-17.

**Юськів С.М.
Мосіна К.В.**

ТЕОРЕТИЧНІ І ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ФІЛОСОФІЇ СУЧАСНОГО СПОРТУ В ГЛОБАЛЬНОМУ ВИМІРІ

Становлення і розвиток філософії спорту як одного з нових научних напрямлень в контексті соціально-філософського дискурсу відбувається на стику наук - філософії, психології, соціології, культурології, педагогіки, валеології. Актуальність теми визначається об'єктивними процесами, які свідчать, по-перше, про зростання ролі спорту в житті людини і суспільства, який стає найважливішим показником самоорганізації соціального і духовного життя, дозволяє відновити безпосередньо життєві сили розколотої людської природи; по-друге, про якісні зміни в життєдіяльності людини і застосуванні ціннісно - діяльнісного підходу до визначення спорту як складного соціального і культурного феномена, по-третє, про необхідність вивчення сучасних тенденцій спорту в умовах глобалізації, його професіоналізації, комерціалізації, перетворення спорту в видовище; по-четверте, саме спорт дозволяє гармонізувати тіло і душу, дух і чуттєвість, свободу і біологічну природу людини.

Теоретичні виміри спорту відносяться, з одної сторони, до соціальної педагогіки, а з іншої - до соціальної філософії, яка акумулює соціально-комунікативні і екзистенційно-особистісні виміри [Білогур, 2013а: с.141]. Основна сутність філософії спорту - це соціально-філософське осмислення спорту як найважливішої передумови формування культури людини, в контексті якої висуваються моральні основи спорту. Спорт, що

вирастає з духа змагальності, моделює ситуацію людського самовизначення, яке можливе тільки в ситуації «Я- Інше», в зіставленні своїх показників з показниками «Іншого».

Спорт - це сукупність найбільш діючих засобів і методів фізичного виховання, одна з основних форм підготовки людини до фізичної праці, суспільно необхідним видам людської діяльності. Спорт - це один з важливих засобів етичного та естетичного виховання, задоволення духовних запитів суспільства, це і цілий світ емоцій, породжуваних успіхами і невдачами змагань, складний комплекс між людських відносин і, нарешті, популярне видовище, значимість в суспільстві якого починає стрімко зростати [Білогур, 2013b:с.221]. Філософія спорту як підсистема професійної освіти має гуманістичну спрямованість лише в тому випадку, якщо в спорті реалізуються творчі потенції особистості, а не вузько прагматичні інтереси, якщо спорт залишається фактом культури і збагачує духовне життя суспільства в плані її насичення образністю самобутнього «Я». Спорт як соціально- ціннісна і тілесно - духовна система має здатність до самоорганізації. Соціально- комунікативне та духовно- екзистенціальне вимірювання спорту дозволяє глибше усвідомити ціннісний характер спортивної діяльності, що виражається в гармонізації тілесного, душевного і духовного початку. Суспільство має бути іншим, щоб реалізовувалася гармонія спорту високих досягнень, щоб здолати ставлення до спорту тільки як засобу комерціалізації.

Сьогодні слід сформулювати персональну концепцію спорту як субстанціональності і цінності особистості, згідно з якою спортивне досягнення, з одного боку, є продукт особистого розвитку, а, з іншого боку, спорт - це явище загальнопланетарного масштабу . Тому, як зазначає український філософ М. Ібрагімов, який досліджує філософію спорту, предметом філософії спорту є вчення про сутність і життєвий сенс спорту в дискурсі соціокультурного феномену, який являє собою створення і відтворення в образах фізичної культури еталонів людської тілесності [Ібрагімов, 2011b: с. 54].

Таким чином, можна зробити висновок, що філософія сучасного спорту в глобальному вимірі - це дуже молодий, але перспективний філософський напрямок, який включає багато проблем сфери спорту:

- 1) становлення і розвиток олімпійського руху в умовах глобалізації;
- 2) спорт як головна субстанція самореалізації особистості;
- 3) формування концепції сучасного спорту як системи ціннісних орієнтацій молоді в умовах глобалізації;
- 4) спорт як знаково-символічна і комунікативна система;
- 5) людиновимірне спорту як реалізація родової сутності людини;
- 6) екзистенційні основи спорту в реалізації трансценденції і свободи. У зв'язку з вищевикладеним можна сказати, що філософія спорту - це найперспективніший напрямок, в якому об'єднуються інтереси особистості і суспільства, особистості і організацій, особистості і особистості, особистості і навколишнього середовища, особистості і соціума, особистості і держави.

Література

- Білогур, 2013a – Білогур В.Є. Філософія спорту як новий науковий напрямок і нова навчальна дисципліна // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: [зб. наук. пр.]. – Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2013. – Вип. 54. – С. 138–154.; Білогур, 2013b – Білогур В.Є. Філософія сучасного спорту як сублімативного вираження індивідуальної і соціальної життєдіяльності людини // Гілея: науковий вісник:[зб. наук. пр.] – К.: Вид-во УАН ТОВ «НВП» «ВІР», 2013. – Вип. 73. – С. 220–223.; Білогур, 2013c – Білогур В.Є. Формування концепції сучасного спорту як системи ціннісних орієнтацій молоді в умовах глобалізації // Гілея: науковий вісник: [зб. наук.пр.]. – К.: Вид-во УАН ТОВ «НВП» «ВІР», 2013. – Вип 75. – С. 322–325.; Білогур, 2013d – Білогур В.Є. Екзистенційні засади спорту як реалізації трансценденції і свободи // Гілея: науковий вісник: [зб. наук. пр.]. – К.: Вид-во УАН ТОВ «НВП» «ВІР», 2013. – Вип. 77. – С. 185–190.; Білогур, 2013e – Білогур В.Є. Спорт як знаково-символічна і комунікативна система в контексті соціогуманітарного дискурсу // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: [зб. наук. пр.]. – Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2013. –Вип. 55. – С. 33–44.; Ібрагімов, 2011a – Ібрагімов М.М. Філософія спорту і кризис сучасного фізкультурно - спортивного мировоззрення // Слобожанський науково-спортивний вісник.– 2011. – № 4. – С. 229–236.; Ібрагімов, 2011b – Ібрагімов М. «Філософія спорту»: чи буде плідною філософія на ниві спорту? // Молода спортивна наука України. – 2011. – Т. 4. – С. 48–55.

АНТРОПОМОРФІЗАЦІЯ ОБРАЗУ ТВАРИНИ В СУЧАСНІЙ КУЛЬТУРІ

Сприйняття людиною тварини традиційно коливалося в доволі широкому ракурсі: тварина, з одного боку, могла бути небезпекою для людини, становити загрозу її життю, а з іншого – продуктом харчування, фізичною тягловою силою та навіть тотемом, об'єктом поклоніння.

Відмінність тварини і людини почала усвідомлюватися по мірі виокремлення людини з природного світу. В архаїчному суспільстві ще не було чіткої грані між ними, люди відчували спорідненість з тваринами, на яких полювали, найчастіше копіюючи їх вигляд і дії. Якщо на зорі цивілізації людина в деякій мірі вважала себе одним цілим з природою та твариною, то після одомашнення переважаючим у відношенні людини до тварини все ж таки стає прагматизм. Разом з тим, протягом всієї історії тварина наділялася у фольклорно-міфологічному пласті людськими рисами. Починаючи з XX століття, цей процес олюднення, антропоморфізації тварини, поширюється і на нові щойно сформовані сфери культури, такі як кінематограф (ігровий і мультиплікаційний). Як і в традиційних фольклорних жанрах в мультиплікації тваринам властиві людські риси, як позитивні (чесність, порядність), так і негативні (злість, жадібність). Тварини виступають у традиційно людських ролях, ситуаціях, конфліктах. В ігрових фільмах тварина також часто постає перед нами істотою схожою на людину. Приклад такого підходу ми бачимо в сучасному кінематографі, зокрема у стрічці «Аватар», де жителі планети Пандора не виокремлюють себе від Дерева-Матері і не порушують зв'язків із тваринним світом планети: пригадаємо взаємовідносини жителів цієї планети із тваринним світом. Ми бачимо пряму алузію трансформацій образу людини через образ тварини, навіть, хижака, що демонструє тісний зв'язок з природою.

В XX столітті активно поширюються різного роду субкультури, і в деяких з них також використовується образ тварини. Найяскравішим прикладом тут є субкультура фуррі. Вона об'єднує людей, які захоплюються антропоморфними образами тварин. Антропоморфізм в даному контексті означає наділення тварин такими властиво людськими ознаками і якостями, як свідомість, мова, почуття, прямоходіння, носіння одягу, користування предметами побуту тощо [3; 260], тобто поєднує риси людини і тварини як в анатомічному, так і в духовному плані. Іншими словами відбувається гіпотетична трансформація людини у тварину [3; 262]. Хоча фуррі, слід зауважити, цікавляться не тваринами як такими, а лише художньо створеними образами тварин [3; 263]. А.Чубур пише про цю субкультуру: «Основа будь-якої субкультури – пошук створення «іншого», тобто ідеї, що виділяє її носіїв від прийнятого у суспільстві стилю життя і мислення, проводить межу «МИ – ВОНИ». У цьому разі – це якраз і є ідея антропоморфізму тварин або зооморфізму людини. Навколо неї і групуються різні реальні та віртуальні співтовариства людей, об'єднані назвою фуррі» [3; 261]. Таким чином, в субкультурі фуррі йде процес зооморфізації людини, нерозривно пов'язаний із протилежним процесом – «олюдненням» тварин, коли тварини набувають рис людського характеру, наближаючись так до людини. Ці зміни сприяють зменшенню відстані у їх взаємовідносинах.

В сучасності людина все в меншій мірі задовольняє свої матеріальні потреби за рахунок тварин. Нині тварина вже «сприймається як об'єкт пізнання», відбувається «збільшення значущості домашніх тварин для їх господарів» [2]. Людина надає місце тварині в своєму житті і разом з тим намагається облаштувати життя самої тварини певним чином «по-людськи», – що також є певною антропоморфізацією тварини: для тварин відкриваються фітнес-центри, салони краси, готелі, кафе, для них виготовляють одяг, прикраси, зубні щітки, навіть, складають гороскопи та святкують дні народження.

Сама ж тварина, дійсно антропоморфізуючись, стає менш пристосованою до виживання в природному середовищі.

Отже, історично простежуються певні зміни інтерпретації взаємин людини і тварини: від ворожнечі через прагматизм та відчуження і до своєрідного «олюднення» (а через те і зближення з людиною) самої тварини. «Наділення тварин людськими рисами, думками і почуттями складає сутність проєктивної функції тварин – однієї з найбільш давніх в історії людства.... Проєктивна функція тварин проявляється в тому, що тварини є символічним вираженням власного «Я». Для сучасної людини ідентифікація себе з твариною існує як результат засвоєння історичного культурного досвіду, корені якого йдуть у глибоке минуле...» [4; 19]. Разом з тим, К. М. Шапинська пише, що в будь-якому випадку, тварина, навіть якщо вона наділена антропоморфними рисами – це «Інший» представник світу [5; 2]. За таких умов навіть антропоморфізована тварина постає як індивід, як «Інший», займаючи своє місце в медіані опозиції «Людина-Природа».

Література:

Выгузова Е. В. Люди и домашние животные в повседневной культуре больших городов: особенности и противоречия современной эпохи / Практики повседневности: Материалы всероссийского научно-методического семинара с международным участием (г. Екатеринбург, 26 февр. 2011) / отв. Ред. Н. П. Коновалова. Екатеринбург: УрФУ. 2011. С. 117-123.; Выгузова Е.В. Основные тенденции взаимоотношения человека и животных в истории культуры// Культурное многообразие: от прошлого к будущему. СПб., 2008. С.176; Корнеева, Л. Фурри та фурри-арт: антропоморфний образ тварини як артефакт [Текст] / Л. Корнеева // Література та культура Полісся : Збірник наукових праць / Ніжинський держ. ун-т ім. М. Гоголя. - Ніжин, 2011. - Вип. 67 : Проблеми історії, літератури та культури у регіональному науковому вимірі. – С. 258-266; Орел В.Е. Культура, символы и животный мир. Харьков, 2008. Сс.19-20; [Шапинская Е.Н. Животное как Другой: репрезентация в культурных текстах/ Полигнозис №1, 2011.](#)

Яцюк О.С.

МІСІЯ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ – ВИХОВАННЯ МИСЛЯЧОЇ ЛЮДИНИ

Основними соціальними та духовними потребами людини є потреба в любові та почутті власної гідності. Якщо потребу в любові здатна задовольнити сім'я, рідні та близькі люди, то потреба у відчутті значущості власного Я прямо взаємопов'язана з освітнім середовищем. Адже продуктом освіти є знання та вміння мислити, що, в свою чергу, являється необхідною передумовою для набуття самоповаги [1].

Мислення є діяльністю, спрямованою на пізнання, осягнення суті речей, віднайдення свого місця у світі [2]. В багатьох випадках сучасна освіта не ставить за мету розвиток мислення учнів, виховання мислячої людини. Правила навчальних закладів в більшості випадків вимагають від учнів (вихованців дитячих садків, школярів, студентів) бездумно підкорятися встановленим правилам та механічно запам'ятовувати значні обсяги інформації. Відповідно, ті учні, які старанно дотримуються правил, вважаються відповідальними, а ті, хто старанно запам'ятовує пропонований для вивчення матеріал – успішними учнями. До обох цих тверджень необхідно поставитися критично.

Так, по-перше, учень може старанно дотримуватися усіх правил навчального закладу, проте далеко не завжди його можна назвати відповідальним. Відповідальність виробляється тільки через самостійну оцінку ситуації та вибір правильної лінії поведінки, яка, з точки зору учня, здатна принести користь йому й оточуючим. Однак оцінити себе ще недостатньо, учень обов'язково сам повинен реалізувати свій вибір. Зріла і поважача себе людина – завжди людина відповідальна, й одним із пріоритетних завдань педагога є прищеплення учням цієї якості. Людина повинна вміти дотримувати даного самій собі слова. Але керувати нею повинно не почуття страху перед очікуваним покаранням, а усвідомлення правильності прийнятого рішення. На відміну від покарання, дисципліна практично виключає свавілля, адже вона вимагає від учня критичного аналізу своїх дій і прийняття на себе певних зобов'язань щодо виправлення своєї поведінки. У цьому

активну допомогу учню повинен надавати учитель, який у розгляданій ситуації виступає в якості довіреної особи [3, с. 249-250].

Для того щоб дисципліна мала належний ефект, вчитель ні в якому разі не повинен прощати невиконання зобов'язання. Якщо він приймає виправдання, значить, він втрачає довіру, оскільки учень розуміє, що насправді вчителю байдуже. Довіра і заснована на ній взаємодія пропадають тому, що порушення зобов'язань викликає відповідні наслідки, від чого учню тільки гірше. Довіряти ж можна тільки тому, хто не дозволяє діяти собі на шкоду. Вчителі, яким учень справді не байдужий, не приймають виправдань [1].

По-друге, учень може старанно навчатися, запам'ятовувати необхідну інформацію та вірно обираючи відповіді на запитання при проведенні учителем контролю знань в тій чи іншій формі, проте реальних знань та навиків, які сприятимуть досягненню життєвого успіху, учень може і не набути [4]. Основна проблема в цій сфері – відсутність актуальності і надто важливе значення, яке надається фактологічній освіті. Часто навчальний матеріал, що пропонується учням, є відірваним від життя і не може бути використаним на практиці. Варто зауважити, що відповідальність за забезпечення такої системи освіти, яка б надавала необхідні знання та навики про навколишній світ, про життя в соціумі та стосунки між людьми, де б учні успішно навчалися і могли реалізувати свої здібності, повинно нести суспільство [1].

Таким чином, місією сучасної освіти (початкової, середньої, вищої) є виховання мислячої, творчої, емоційної, сміливої людини, що не боїться проблем, які ставить перед нею життя. Очевидно, освіта не може вирішити їхці питання, проте може вирішити значну їх частину. Впевнена в успіху людина подолає невдачі, а якщо успіх дістається нелегко, це її не налякає. Якщо вона здатний мислити, ладнати з іншими людьми, цінувати красу, вона може відчувати себе щасливою та корисною суспільству. Більшого освіта не може дати людині, решта залежить від неї самої [1].

Література:

Глассер У. Школи без неудачников [Електронний ресурс] / У. Глассер; пер. с англ. / Общ. ред. и предисл. В. Я. Пилиповского. – М.: Прогресс, 1991. – 184 с. – Режим доступу: <http://childpsy.ru/lib/books/id/8303.php>;
 Психологія: Навч. посіб. [Електронний ресурс] / [О. В. Винославська, О. А. Бреусенко-Кузнецов, В. Л. Зликов та ін.]; за наук. ред. О. В. Винославської. – К.: Фірма "ІНКОС", 2005. – 352 с. – Режим доступу: http://www.ebk.net.ua/Book/psychology/vinoslavska_psihologiya/part2/_2403.htm;
 Яцюк О. С. Особливості впровадження особистісно-орієнтованої самостійної роботи студентів / О. С. Яцюк, В. В. Мовчан // Теорія і методика саморозвитку педагогічної майстерності педагогів вищих технічних навчальних закладів України [Текст]: Матеріали Всеукраїнської науково-методичної конференції, м. Івано-Франківськ, 30 травня – 1 червня 2011 р. / За заг. ред. Галушак М. О. – Івано-Франківськ: вид-во ІФНТУНГ, 2011. – С. 248-250.; Яцюк О. С. Професійна компетенція викладача вищого навчального закладу: вимоги сучасності [Електронний ресурс] / О. С. Яцюк // Матеріали IV Міжнародного освітнього Форуму "Особистість в єдиному освітньому просторі" (11-26 квітня 2013 р.). – Запоріжжя: КЗ "ЗОППО" ЗОР, 2013. – – Режим доступу: http://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp11/1/Yazuk.pdf

НАШІ АВТОРИ

Ажажа Марина Андріївна, кандидат наук державного управління, доцент кафедри менеджменту організацій Запорізької державної інженерної академії

Альошина Оксана Анатоліївна, кандидат історичних наук, доцент кафедри релігієзнавства і теології Національного університету «Острозька академія»

Арепентьєва Маріям Равиліївна (Росія), кандидат психологічних наук, доцент Калузького державного університету

Багатько Владислав Олександрович, магістрант групи м-13-1м спеціальності «Менеджмент організацій та адміністрування» Запорізької державної інженерної академії

Берегова Галина Дмитрівна, доктор філософських наук, професор кафедри, завідувач кафедри філософії і соціально-гуманітарних дисциплін Херсонського державного аграрного університету

Біла Орися Ігорівна, викладач Українського католицького університету, м. Львів

Благініна Світлана Вікторівна, кандидат педагогічних наук, доцент факультету іноземних мов Ніжинського національного педагогічного університету імені Миколи Гоголя

Бондаренко Юлія Миколаївна, магістрант групи М-13-мз спеціальності «Менеджмент організацій та адміністрування» Запорізької державної інженерної академії

Боровий Роман Петрович, магістрант групи М-13-1м спеціальності «Менеджмент організацій та адміністрування» Запорізької державної інженерної академії

Бортникова Анастасія Євгеніївна, аспірант кафедри філософії Мелітопольського державного педагогічного університету ім. Богдана Хмельницького

Бронських Світлана Валеріївна, Буковинський державний медичний університет

Вдовиченко Євген Володимирович, кандидат історичних наук, викладач кафедри філософії і соціально-гуманітарних дисциплін Херсонського державного аграрного університету

Великий Віктор Миколайович, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри менеджменту організацій Херсонського державного аграрного університету

Витрішко Наталія Володимирівна, магістрант групи М-13-мз спеціальності «Менеджмент організацій та адміністрування» Запорізької державної інженерної академії

Вихованець З., аспірант кафедри соціальної філософії та філософії освіти Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

Воронкова Валентина Григорівна, доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри менеджменту організацій Запорізької державної інженерної академії

Галєєва Тетяна Володимирівна, магістрант гр. М-13-1мз Запорізької державної інженерної академії

Ганцовський Олексій Андрійович, магістр групи М-14-1м спеціальності «Менеджмент організацій та адміністрування» Запорізької державної інженерної академії

Герасименко Микола Володимирович, старший викладач кафедри філософії і соціально-гуманітарних дисциплін Херсонського державного аграрного університету

Глушко Тетяна Петрівна, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії НПУ імені М.П. Драгоманова

Гончаренко Катерина Сергіївна, викладач Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

Давлетшин Денис Євгенович, магістрант групи М-13-мз спеціальності «Менеджмент організацій та адміністрування» Запорізької державної інженерної академії

Давлетшина Анастасія Дмитрівна, магістрант групи М-13-мз спеціальності «Менеджмент організацій та адміністрування» Запорізької державної інженерної академії

Дебич Марія Андріївна, кандидат педагогічних наук, доцент, старший науковий співробітник відділу теорії та методології гуманітарної освіти Інституту вищої освіти Національної академії педагогічних наук України

Дзвінчук Дмитро Іванович, доктор філософських наук, професор кафедри державного управління та місцевого самоврядування ІФНТУНГ

Діброва Анастасія Владиславівна, магістрант групи М-13-мз спеціальності «Менеджмент організацій та адміністрування» Запорізької державної інженерної академії

Дунрар Рукіяя (Мароко), магістрант групи М-13-мз спеціальності «Менеджмент організацій та адміністрування» Запорізької державної інженерної академії

Дьяченко Яна Вікторівна, магістрант групи М-14-1м спеціальності «Менеджмент організацій та адміністрування» Запорізької державної інженерної академії

Смельяненко Ганна Дмитрівна, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціально-політичних і правових наук Донбаського державного педагогічного університету

Жадько Віталій Андрійович, доктор філософських наук, професор Запорізького державного медичного університету

Жукова Аліна Віталіївна, магістрант групи М-13-мз спеціальності «Менеджмент організацій та адміністрування» Запорізької державної інженерної академії

Заєць Варвара Михайлівна, аспірант кафедри філософії Житомирського державного університету імені Івана Франка

Заєць Варвара Михайлівна, аспірант кафедри філософії Житомирського державного університету імені Івана Франка

Зазуліна Валерія Олександрівна, магістрант групи МП-13-мз Запорізької державної інженерної академії

Зарівняк Ірина Святославівна, викладач кафедри філософії і соціально-гуманітарних дисциплін Херсонського державного аграрного університету

Захарина М.І., аспірант кафедри соціальної філософії та філософії освіти Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

Зверєва Ольга Віталіївна, аспірант кафедри менеджменту організацій Запорізької державної інженерної академії

Зубрицька Оксана Михайлівна, здобувач Інституту вищої освіти Національної академії педагогічних наук України

Зубчик Олег Анатолійович, доцент кафедри державного управління Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Ільченко Сергій Володимирович, магістрант гр. УП-14-1м спеціальності «Управління проектами» Запорізької державної інженерної академії

Калачева Олена Владиславівна, магістрант групи УП-14м, спеціальності «Управління проектами» Запорізької державної інженерної академії

Камінська Марина Олександрівна, старший викладач кафедри іноземних мов Херсонського державного аграрного університету

Канарський А.М. студент гр. РКм-51 Харківського національного автомобільно-дорожного університету

Канигін Дмитро Юрійович, магістрант гр. УП-14-1м спеціальності «Управління проектами» Запорізької державної інженерної академії

Кириєнко Світлана Іванівна, кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри менеджменту організацій і адміністрування Запорізької державної інженерної академії

Кириленко Катерина Михайлівна, кандидат філософських наук, доцент, завідувач кафедрою філософії Київського національного університету культури і мистецтв

Кисіль Анна Борисівна, магістр групи М-13-мз спеціальності «Менеджмент організацій та адміністрування» Запорізької державної інженерної академії

Кірик Тамара Вікторівна, кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри гуманітарних дисциплін та мов ПВНЗ «Київський медичний університет Української асоціації народної медицини»

Кісіль Микола Васильович, кандидат філософських наук, доцент кафедри державного управління та місцевого самоврядування Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу

Коваленко Оксана Володимирівна, магістр групи М-13-1м спеціальності «Менеджмент організацій та адміністрування» Запорізької державної інженерної академії

Ковальова Ірина Федорівна, здобувач кафедри філософії і соціально-гуманітарних дисциплін Херсонського державного аграрного університету

Кожем'якіна Оксана Миколаївна, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії Черкаського державного технологічного університету

Колодинський Д.Д. студент гр. РКм-51 Харківського національного автомобільно-дорожного університету

Корж Ганна Вікторівна, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди

Корнєєва Людмила Леонідівна, кандидат філософських наук, доцент Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

Корсак Костянтин Віталійович, доктор філософських наук, професор, завідувач відділу теорії та методології природничих й інженерних наук Інституту вищої освіти Національної академії педагогічних наук України

Корсак Юрій Костянтинович, кандидат філософських наук, науковий співробітник відділу теорії та методології природничих й інженерних наук Інституту вищої освіти Національної академії педагогічних наук України

Косенко Олександра Іванівна, кандидат фізико-математичних наук, доцент Національного університету біоресурсів та природокористування України

Костючков Сергій Карпович, кандидат політичних наук, доцент кафедри соціальної роботи та соціальної педагогіки Херсонського державного університету

Кравець В.О., студент гр. РКм-51 Харківського національного автомобільно-дорожного університету

Кретов Павло Васильович, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького

Кулик Оксана Миколаївна, магістр педагогічної освіти, здобувач Інституту вищої освіти НПУ

Лень Тетяна Вікторівна, кандидат філософських наук, вчитель-логопед Херсонського ясел-садка №44 комбінованого типу Херсонської міської ради

Лисенко Світлана Володимирівна, магістрант групи М-13-1м спеціальності «Менеджмент організацій та адміністрування» Запорізької державної інженерної академії

Лишевська Валентина Михайлівна, кандидат фізичного виховання і спорту, доцент кафедри філософії і соціально-гуманітарних дисциплін Херсонського державного аграрного університету ;

Ломоносов Михайло Володимирович, Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя

Мазак Андрій Вальдемарович, кандидат наук з державного управління, доцент, в. о. завідувача кафедри державного управління та місцевого самоврядування Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу

Маковська Оксана Олександрівна, Буковинський державний медичний університет

Мараєва Уляна Миколаївна, старший викладач кафедри філософії Ужгородського національного університету

Мацегора Світлана Миколаївна, викладач англійської мови Морського коледжу Херсонської державної морської академії

Маций М.Є., студент гр. РКм-51 Харківського національного автомобільно-дорожного університету

- Мельник Вікторія Володимирівна**, кандидат філософських наук, доцент кафедри управління, інформаційно-аналітичної діяльності та євроінтеграції Інституту управління та економіки освіти Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова
- Михалюк Каріна Василівна**, магістрант групи М-14-1м спеціальності «Менеджмент організацій та адміністрування» Запорізької державної інженерної академії
- Мосіна Катерина Володимирівна**, викладач кафедри філософії і соціально-гуманітарних дисциплін Херсонського державного аграрного університету
- Назаренко Марія Сергіївна**, кандидат філософських наук, старший викладач НПУ імені М.П. Драгоманова
- Невмержицька Наталія Михайлівна**, науковий співробітник Інституту вищої освіти Національної академії педагогічних наук України
- Нестерова Марія Олександрівна**, докторант, кандидат філософських наук Київського національного університету імені Тараса Шевченка
- Нікітенко Віталіна Олександрівна**, кандидат філософських наук, доцент кафедри іноземних мов Запорізької державної інженерної академії
- Нікітенко Еліна Костянтинівна**, студентка факультету філології та журналістики Херсонського державного університету
- Озьмінська Ірина Дмитрівна**, старший викладач Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу
- Пантілеєнко Катерина Сергіївна**, викладач кафедри іноземних мов Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту
- Паршина Анна Вікторівна**, магістр агрономічного факультету Херсонського державного аграрного університету
- Пашков Ігор Володимирович**, завідувач відділенням Миколаївської обласної інфекційної лікарні
- Пашков Костянтин Валерійович**, кандидат філософських наук, доцент кафедри культурології та медіа-комунікацій Харківської державної академії культури
- Пененко Олександр Сергійович**, магістрант гр. М-13-1мз Запорізької державної інженерної академії
- Печеник Олександр Богданович**, магістрант групи М-14-1м спеціальності «Менеджмент організацій та адміністрування» Запорізької державної інженерної академії
- Піддубрівна Оксана Вікторівна**, магістрант групи М-13-мз спеціальності «Менеджмент організацій та адміністрування» Запорізької державної інженерної академії
- Похресник Анатолій Костянтинович**, кандидат філософських наук, доцент, старший науковий співробітник відділу теорії та методології природничих й інженерних наук Інституту вищої освіти Національної академії педагогічних наук України
- Прасол Ольга Анатоліївна**, магістрант групи М-13-мз спеціальності «Менеджмент організацій та адміністрування» Запорізької державної інженерної академії
- Рамазанова Аліна Гаджимагомедівна**, магістрант групи М-13-мз спеціальності «Менеджмент організацій та адміністрування» Запорізької державної інженерної академії
- Рубекіна Олена Володимирівна**, магістрант групи М-13-мз спеціальності «Менеджмент організацій та адміністрування» Запорізької державної інженерної академії
- Руденко Ігор Михайлович**, кандидат філософських наук, викладач суспільних дисциплін Полтавського нафтового геологорозвідувального технікуму Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка
- Руденко Софія Іванівна**, викладач циклової комісії гуманітарних дисциплін Полтавського нафтового геологорозвідувального технікуму Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка
- Рупташ Наталя Віорелівна**, старший викладач кафедри філософії і соціально-гуманітарних дисциплін Херсонського державного аграрного університету

Рябченко Володимир Іванович, кандидат сільськогосподарських наук, старший науковий співробітник Національного університету біоресурсів і природокористування України

Ряшенцева Євгенія Олександрівна, магістр групи УП-14м, спеціальності «Управління проектами» Запорізької державної інженерної академії

Савченко Світлана Вікторівна, завідувач сектору супроводження діяльності Вченої та спеціалізованих вчених рад науково-організаційного відділу Національного інституту стратегічних досліджень (Київ), магістр державного управління

Сергієнко Тетяна Іванівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри менеджменту організацій Запорізької державної інженерної академії

Сидоренко Світлана Василівна, кандидат філософських наук, старший викладач Запорізького державного медичного університету

Скворцова Катерина Миколаївна, здобувач кафедри соціальної філософії та управління Запорізького національного університету

Слюсар Вадим Миколайович, кандидат філософських наук, доцент, Житомирський державний університет імені Івана Франка

Смирнова І. Н. ст. викладач Херсонської філії Національного університету кораблебудування

Стешенко Віталій Віталійович, магістр групи М-13-1мз спеціальності «Менеджмент організацій та адміністрування» Запорізької державної інженерної академії

Сулейманов Руслан Алі огли, магістр групи УП-14м, спеціальності «Управління проектами» Запорізької державної інженерної академії

Суховерхва Анна Вадимівна, магістрант групи М-13-м спеціальності «Менеджмент організацій та адміністрування» Запорізької державної інженерної академії

Тарасов Олексій, фахівець у галузі радіозв'язку, радіомовлення та телебачення, м. Київ

Тарутіна Зінаїда Євгенівна, кандидат медичних наук, старший науковий співробітник відділу теорії та методології природничих й інженерних наук Інституту вищої освіти Національної академії педагогічних наук України

Туренко Віталій Едуардович, кандидат філософських наук, м. Київ

Удотова Маргарита Костянтинівна, магістрант групи М-13-мз спеціальності «Менеджмент організацій та адміністрування» Запорізької державної інженерної академії

Ханстантинов Віталій Олександрович, доктор політичних наук, професор Миколаївського національного аграрного університету

Хлебнікова Альона Андріївна, аспірант кафедри менеджменту організацій Запорізької державної інженерної академії

Червона Леся Миколаївна, кандидат філософських наук, старший науковий співробітник відділу соціальних проблем вищої освіти та виховання студентської молоді Інституту вищої освіти НАПН України

Черниш Олександр Михайлович, доктор філософських наук, професор кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки Херсонського державного університету

Четвериков Ігор Олегович, старший викладач кафедри філософії і соціально-гуманітарних дисциплін Херсонського державного аграрного університету

Чхейло І.І. кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії та політології Харківського національного автомобільно-дорожного університету

Шаповал Сергій Іванович, старший викладач кафедри філософії і соціально-гуманітарних дисциплін Херсонського державного аграрного університету

Шапошникова Ірина Василівна, доктор соціологічних наук, професор, декан факультету психології, історії та соціології Херсонського державного університету

Шашкіна Дар'я Олександрівна, магістрант групи М-13-мз спеціальності «Менеджмент організацій та адміністрування» Запорізької державної інженерної академії

Шевченко Надія Василівна, магістрант групи М-13-мз спеціальності «Менеджмент організацій та адміністрування» Запорізької державної інженерної академії

Шевчук Дмитро Михайлович, кандидат філософських наук, доцент, докторант відділу змісту, філософії та прогнозування вищої освіти Інституту вищої освіти НАПН України

Шевчук Наталія Миколаївна, магістрант групи М-13-мз спеціальності «Менеджмент організацій та адміністрування» Запорізької державної інженерної академії

Шестоух Сергій Олександрович, магістрант групи М-13-1 мз спеціальності «Менеджмент організацій та адміністрування» Запорізької державної інженерної академії

Шипко Оксана Миколаївна, молодший науковий співробітник Інституту вищої освіти НАПН України

Юськів Сергій Миколайович, старший викладач кафедри філософії і соціально-гуманітарних дисциплін Херсонського державного аграрного університету

Якименко Алла Яківна, аспірант кафедри російської і зарубіжної літератури та історії культури Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

Яцюк Олег Степанович, асистент кафедри теорії економіки та управління Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу